

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीलोकप्रकाशः ॥

(कर्त्तुं श्रीविनायविजयजी नृपाध्यायजी)

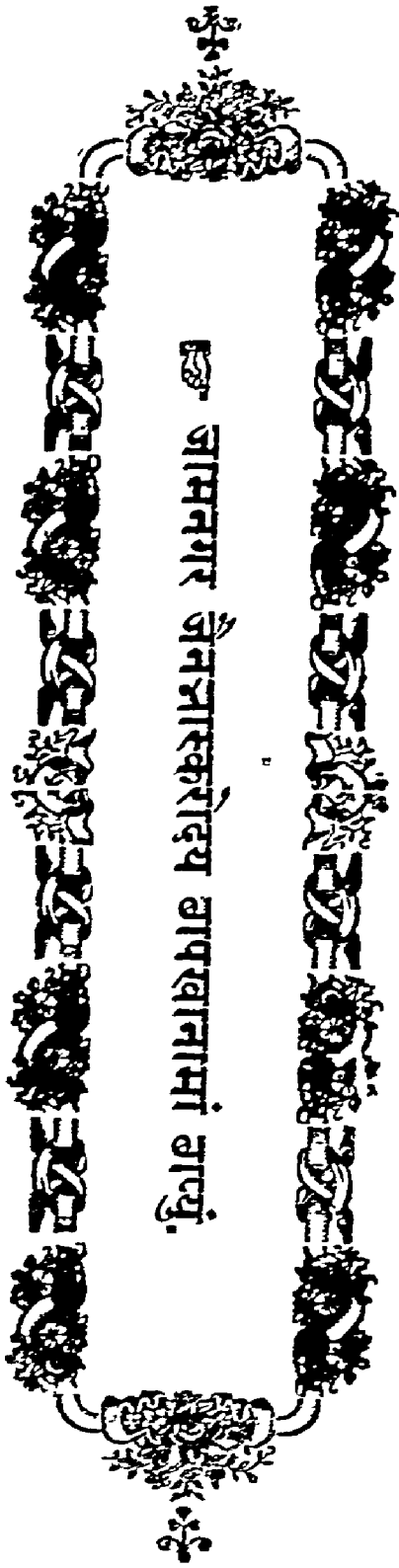

अथर्वा प्रसिद्ध करनार.

प्रसिद्ध श्रावक हीराबाब हंसराज. (जामनगरवाला)

संवत्—१९६४. सने १९१०

किं. रु. ३०-०-०

जामनगर जैनज्ञास्करोदय वापखानामां वाप्युं.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीज्यलोकप्रकाशः प्रारभ्यते ॥

(कर्त्तुं त्रपाध्यायजी श्रीविनयविजयजी महाराज)

उपाधी प्रसिद्ध करनार—पंक्ति श्रावक हीराजाल हंसराज (जामनगरवाळा)

॥ प्रथमः सर्गः ॥

ॐ नमः परमानंद—निधानाय महस्त्रिने ॥ शंखेश्वरपुरोत्तम—पार्श्वनाथाय तायिने ॥ १ ॥
पिपत्ति सर्वदा भर्तृ—कामितानि स्मृतोऽपि यः ॥ स कल्पद्रुमजित्पार्श्वो । ज्योत्प्राणिप्रियंक-
रः ॥ २ ॥ पार्श्वक्रमनखाः गान्तु । दीपदीपांकुरश्रियः ॥ प्लुष्टप्रत्यूहज्ञालजाः । सर्वजायाऽव-
जामिनः ॥ ३ ॥ जयंति व्यंजिताऽशेष—वस्तवोऽनस्तमोऽहः ॥ गिरः सुधाकिरस्तीर्ण—कृता-
मञ्जुनदीपिकाः ॥ ४ ॥ कृपाकटाक्षनिकेप—निपुणीकृतमेवका ॥ जकथक्तसविदी सा । जय-
दि शुन्देवता ॥ ५ ॥ श्रीयाज्ञगद्गुसार्थेश्व—श्रीवातुवचनास्ततः ॥ श्रीहीरविजयः स्मृति—संज्ञी-

यस्य गुरोर्गुरुः ॥ ६ ॥ श्रीकीर्तिविजयान्न सूते । श्रीकीर्तिविजयान्निध. ॥ शतकृत्वोऽनुन्न-
 तोऽयं । मंदः स्याद्विष्टसिद्धिः ॥ ७ ॥ अस्ति लोकस्वरूपं यद्विप्रकीर्णं शुभांबुधौ ॥ परंप-
 कारिन्निः पूर्व । पंडितैः पिंड्यते स्म तत् ॥ ८ ॥ ततः संक्षिप्य निक्षिप्त-मासायैः करणादि-
 न्निः ॥ संप्रहृष्यादिसूत्रेषु । न्नयिष्टार्थं मिताकर ॥ ९ ॥ सांप्रतं च क्रमात्प्रायः । प्राणिनो मं-
 दमेधरुः ॥ असुबोधमतस्तैस्तत् । कवित्वमिव बातकैः ॥ १० ॥ ततस्तदुपकृत्यैतन्न । मया
 किञ्चिद्वितन्यते ॥ करणोत्तयादिकातिन्य-मपाकृत्य यथामति ॥ ११ ॥ अयि प्रसन्नास्ते संतु ।
 संतः सर्वोपकारिणः ॥ मयि प्रवृत्ते पुण्यार्थ-मविमृश्य स्वशक्यतां ॥ १२ ॥ शिशुकिनाशु-
 ह्रप्राया । ममेयं वचसां कला ॥ निवेशनीयास्तन्नामी । कथमर्था द्विपोपमाः ॥ १३ ॥ श्री-
 गुरुणां प्रसन्नाना-मच्चिंत्यो महिमाश्रवा ॥ तेजःप्रज्ञावादादर्शो । किं न मांति धराधराः ॥
 ॥ १४ ॥ संक्षिप्ताः संप्रह्वाः प्राच्या-यश्चा ते सुपता सुखे ॥ तथा सविस्तरत्वेन । सुबोधो ज्ञ-
 वतादयं ॥ १५ ॥ लोकप्रकाशनामानं । प्रप्रमेनं विचक्रणाः ॥ आद्विषध्वं जिनप्रोक्त-विश्वरू-
 पनिरूपकं ॥ १६ ॥ प्राच्याशुभासनाभिदं समुपक्रमेऽह-मैदयुगीनविहरन् गुरुगौतमस्य ॥ श्री-

मत्तपागणपतेर्विजयादिवेव—सुरीशितुर्विजयसिंहमुनीशितुश्च ॥ १७ ॥

मानैरंगुलपोजन—रज्जुनां सागरस्य प्रलयस्य ॥ संख्याऽसंख्यानतै—रूपयोगोऽस्तीह यद्-
नूयान्—आर्या ॥ १८ ॥ ततः प्रथमतस्तेषां । स्वरूपं किंचिदुच्यते ॥ तत्राप्यादावंगुलानां । मा-
नं वक्ष्ये त्रिधा च तत् ॥ १९ ॥ जत्सेवाख्यं प्रमाणख्य—मात्माख्यं चेति तत्र च ॥ जत्से-
वाक्रमतो वृक्षे—ज्जितमुत्सेवमंगुलं ॥ २० ॥ तथाहि—द्विविधः परमाणुः स्यात् । सूक्ष्मश्च
व्यावहारिकः ॥ अनंतैरण्निः सूक्ष्मै—रेकोऽणुव्यवहारिकः ॥ २१ ॥ सोऽपि तीव्रेण शस्त्रेण
। द्विधा कर्तुं न शक्यते ॥ एनं सर्वप्रमाणाना—मादिमाहुर्मुनीश्वराः ॥ २२ ॥ व्यवहारनयेनै-
व । परमाणुरयं ज्ञेयत् ॥ स्कंधोऽनंताणुको जात—सूक्ष्मत्वो निश्चयात्पुनः ॥ २३ ॥ अनंत-
व्यवहाराणु—निष्पन्नोत्सवक्ष्णश्चक्षिका । निष्पद्यते पुनः श्लक्ष्ण—श्लक्षिका तान्निरष्टानिः ॥ २४ ॥

❀ ॥ अयं ज्ञातवत्याद्यान्निप्रायो, जीवसमाससूत्रे च—परमाणुयत्राणंता—सहिया जसल-
सहिया एका ॥ साणंतगुणा संती । ससहिया सोणु व्यवहारी ॥—आगमे चेषं पूर्वस्याः स-
काशादनेकस्थानेष्वष्टगुणैव निर्णीता, अनेन त्वनंतगुणा कुतोऽपि लिखितेति केवलीन एव वे-

ॐ चार इति तद्वृत्तौ ॥ ❀

तात्तिरष्टात्तिरेकः स्या—दुर्धरेणुजिनोदितः ॥ अष्टोर्धरेणुनिष्पन्न—स्त्रसरेणुस्त्रीरितः ॥ १५ ॥
त्रसरेणुत्तिरष्टात्ति—रेकः स्यादङ्घ्ररेणुकः ॥ अष्टात्तिस्त्वेर्नवदेकं । केशाद्यं कुरुयुग्मिनां ॥ १६ ॥
ततोऽष्टद्वं हरिवर्ष—रम्यककेत्रनूपुङ्गां ॥ ततोऽष्टद्वं हैमवत—हैरण्यवतयुग्मिनां ॥ १७ ॥
तस्मादष्टगुणस्थूयं । वाजस्याश्वमुदीरितं ॥ पूर्वापरविदेहेषु । नृणां केशानुजावतः ॥ १८ ॥
स्थूलमष्टगुणं चास्मा—ङ्घ्ररैरवतांगिनां ॥ अष्टात्तिस्त्वेथ वाजाश्रै—र्लिकामानं तत्रेदिह ॥ १९ ॥

❀ ॥ अयं तावत्संश्रुतीबह्वृत्तिप्रवचनसारोद्धारवृत्त्याद्यत्तिप्रायः, जंबूद्वीपप्रकृतिस्त्र-
वृत्त्यादिषु तु—अष्टात्तिः पूर्वापरविदेहन—केशाश्रैरेव लिङ्गामानमुकमिति द्वेषं ॥ ❀

लिङ्गाष्टकमितायुका । तत्रेदूकात्तिरष्टात्तिः ॥ यवमध्यं ततोऽष्टात्ति—स्त्वेः स्यादौत्सेधसं-
गुलं ॥ ३० ॥ चत्वार्युत्सेधांगुलानां । शतान्यायामतो मतं ॥ तत्सार्द्धद्वयंगुलव्यासं । प्रमाणां-
गुलमिष्यते ॥ ३१ ॥ प्रमाणं त्ररतश्वक्री । युगादौ वादिमो जिनः ॥ तदंगुलमिदं यत्तत् । प्र-
माणांगुलमुच्यते ॥ ३२ ॥ यदुत्सेधांगुलैः पंच—धनुःशतसमुच्चितः ॥ आत्मांगुलेन चाद्योऽर्द्ध-

त । विशांगुलशतोन्मितः ॥ ३३ ॥ ततः षष्ठवनिद्वेषु । धनुःशतेषु पंचसु ॥ (अंगु ४८०००)
 शतेन विशायाद्येन । त्रकेष्वामा चतुःशती ॥ ३४ ॥ यच्च काप्युकमौत्सेधा—स्सहस्रगुणमेव त-
 त ॥ तदेकांगुलविक्रंज—दीर्घश्रेणिविवक्षया ॥ ३५ ॥ यच्चतुःशतदीर्घायाः—सार्द्धद्वयंगुलविस्तृ-
 तेः ॥ स्यादेकांगुलविस्तारा । सहस्रांगुलदीर्घता ॥ ३६ ॥ दष्टांतश्चात्र—चतुरंगुलदीर्घायाः—
 सार्द्धद्वयंगुलविस्तृतेः ॥ षड्या यथांगुलव्यास—श्रीरो दैर्घ्ये दशांगुलः ॥ ३७ ॥ वस्तुतः पुनरौ-
 त्सेधा—सार्द्धद्विगुणविस्तृतं । चतुःशतगुणं दैर्घ्ये । प्रमाणांगुलमास्थितं ॥ ३८ ॥ एतच्च त्रर-
 तादीना—मात्मांगुलतथा मतं । अन्यकाले त्वनियत—मानमात्मांगुलं नवेत् ॥ ३९ ॥ यस्मिन्
 काले पुमांसो ये । स्वकीयांगुलमानतः ॥ अष्टोत्तरशतौसुंगा । आत्मांगुलं तदंगुलं ॥ ४० ॥
 एतत्प्रमाणतो न्यून—ऽधिकानां तु यदंगुलं ॥ तस्यादात्मांगुलान्नासं । न पुनः पारमार्थिकं ॥ ४१ ॥
 * ॥ यदाहुः प्रवचनसारोक्षरे—जे जंमि जुगे पुरिसा । अठसयंगुलसमूहिया हुंति ॥
 तेसिं जं निअमंगुल—मायंगुलमिञ्चतं होइ ॥ १ ॥ जे पुण एअपमाणा—ऊणा अहिगा य ते-
 सिमेअं तु ॥ आयंगुलं न नन्नइ । किंतु तदाज्जासमेविति ॥ २ ॥ प्रज्ञापनावुचौ तु—जेणं ज-

या मणूसा । तेसिं जं होइ माणरूवं तु ॥ तं जणिअमिहायंगुल—मणिअयमाणं पुण इमं
 तु ॥ १ ॥ इत्येवंरूपमात्मंगुलं ॥—परमाणूरहरेणू । तसंरणू अगणं च वातस्स ॥ लिखा
 जया य जवो । अइगुणा विवट्ठिया कमसो ॥ २ ॥ इत्यादिरूपसुच्चयंगुलं ॥—उस्सेहंगुल-
 मेणं । हवद पमाणंगुलं सहस्सगुणं ॥ तं चेव डुगणियंखलु । वीरस्सायंगुलं जणियं ॥ ३ ॥
 इत्येवंरूपं प्रमाणांगुलमिति क्षेत्रं ॥ ❀

नत्सेवांगुलमानेन । क्षेत्रं सर्वांगिनां वपुः ॥ प्रमाणांगुलमानेन नगपृथ्व्यादिशाश्वतं
 ॥ ४२ ॥ तत्रापि—तस्यांगुलस्य दैर्घ्येण । मीयते वसुधादिकं ॥ इत्याहुः केचिदन्ये च । त-
 त्क्षेत्रगुणितेन वै ॥ ४३ ॥ तद्विक्रमेण केऽप्यन्ये । पक्षेष्वेतेषु च त्रिषु ॥ ईहे प्रामाणिकं पक्षं
 । निश्चेतुं जगदीश्वरः ॥ ४४ ॥

❀ ॥ अत्र प्रथमपक्षे एकस्मिन् योजने नत्सेवांगुलानिष्वन्नानि चत्वारि योजनशतानि
 ज्ञवन्ति, द्वितीयपक्षे सहस्रं, तृतीये दश कोशा ज्ञवन्ति, परं श्रीअनुयोगद्वारचूर्णौ तृतीय एव
 पक्ष आहतो दृश्यते । तथा च तद्व्यंशः—जे य पमाणंगुलान् । पुढवाइप्पमाणा आणिल्लंति ॥

ते अ पमाणुलविक्रं—नेष्टं आशेषवा ण पुण सूइअंगुलेणंति ॥ १ ॥ श्रीसुनिचंद्ररुकितां-
गुलसप्ततिकायामप्युक्तं—एयं च खिन्नगुणिएण । केइ एयस्स जं पुण सिणंति ॥ अन्ने न सूइ-
अंगुल—माणेण न सुतत्तखियं तं ॥ १ ॥ अत्र चर्चादिविस्तरः अंगुलसप्ततिकातोऽत्रसेयः ॥ ❀

वापीकूपत्तलागादि—पुरडुर्गगुहादिकं ॥ वस्त्रपात्रविट्पादि—शय्या शस्त्रादिकृत्रिमं ॥ ४४ ॥
इंद्रियाणां च विषयाः । सर्वं मेयमिदं किल ॥ आत्मांगुलैर्यथामान—सुचितैः स्वस्ववारके
॥ ४६ ॥ आत्मोत्सैधप्रमाणाख्यं । त्रैधमप्यंगुलं त्रिधा ॥ सूत्र्यंगुलं च प्रतरांगुलं चापि ध-
नांगुलं ॥ ४७ ॥ एकप्रदेशबाह्यद्वय—व्यासैकांगुलद्वैर्धर्ययुक् ॥ नन्नाःप्रदेशश्चेष्टिर्या । सा सूत्र्यंगु-
लसुच्यते ॥ ४८ ॥ वस्तुतस्तदसंख्येय—प्रदेशमपि कल्प्यते ॥ प्रदेशत्रयनिष्पन्नं । सुखावगत-
ये नृणां ॥ ४९ ॥ सूची सूत्र्यैव गुणिता । न्नवति प्रतरांगुलं ॥ नवप्रदेशिकं कल्प्यं । तद्वै-
र्ध्यव्यासयोः समं ॥ ५० ॥ प्रतरे सूचीगुणिते । सप्तविंशतिखांशकं ॥ द्वैर्धर्विकं नबाह्यद्वै-
ः समानं स्याद् धनांगुलं ॥ ५१ ॥

❀ ॥ उपर्युपरिप्रतरत्रये स्थापिते स्थापना ❀ ॥

तत्र गुणनविधिश्वैदं—प्रकीर्तितमो गुणराशे—गुण्यो गुणकराशिनः ॥ पुनरुत्सारितेनोपां—त्या-
 दयोऽप्येवमेव च ॥ ५२ ॥ उपर्यधश्चादिमांत्यौ । रात्र्योगुणकगुण्ययोः ॥ कपाटसंघिवत्स्था-
 प्यौ । विधिरवमनेकधा ॥ ५३ ॥ स्थानाधिक्येनसंस्थाप्यं । गुणितेऽके फलं च यत् ॥ यथा-
 स्थानकमंकानां । कार्या संकलना ततः ॥ ५४ ॥ अंकस्थानानि चैवं—एकं दशाशतसहस्रा—गु-
 तलकप्रयुतकोटयः क्रमतः ॥ अर्बुदमब्जं खर्वं । निखर्वमहापद्मशंकवत्तस्मात् ॥ ५५ ॥ जल-
 विश्रांत्यं मध्यं । परार्थ्यमितिदशगुणोत्तरं संज्ञाः ॥ दति ॥ अत्रोदाहरणं—पंचदशेकमितो रा-
 शि—द्वैवाकरगुणीकृतः । स्याद्विंशा षोडशशती । क्रमोऽकानां च वामतः ॥ ५६ ॥—अथ
 प्रसंगादुपयोगित्वाच्च ज्ञागहारविधिरुच्यते—यद्गुणो ज्ञाजकः शुद्धये—दंत्यावेर्जाज्यराशितः ॥
 तत्फलं ज्ञागहारे स्यात् । ज्ञागाप्राप्ता च खं फलं ॥ ५७ ॥ अथे यथाप्यते ज्ञागः । पूर्वमंकं
 तथा जज्ञेत् ॥ षड्विंशतिं यथा षष्ठेः । प्राप्यंते केवलं दश ॥ ५८ ॥—अथ प्रकृतं—
 पादः स्यादंगुलैः षड्विंशतिस्तितः पादयोर्द्वयं ॥ वितस्तिद्वितयं हस्तौ, द्वौ हस्तौ कुक्किरु-
 ह्यते ॥ ५९ ॥ कुक्किद्वयेन दंडः स्यात्—सावन्मानं धनुर्ज्ञेवेत् ॥ युगं वा सुसदं वापि । ना-

लिका वा समाः समे ॥ ६० ॥ अंगुलैः षण्णवत्यैव । सर्वेऽपि प्रमिता अमी ॥ सहस्रद्वितये-
 नाथ । क्रोशः स्याद्वनुयामिह ॥ ६१ ॥ चतुष्टयेन क्रोशानां । योजनं तत्पुनस्त्रिधा ॥ त्रयेधा-
 त्मप्रमाणाख्यै—रंगुलैर्जायते पुष्पक् ॥ ६२ ॥ एवं पादादिमानानां । सर्वेषां त्रिप्रकारतां ॥ वि-
 ज्ञाव्य विनियुञ्जीत । स्वस्वस्त्राणे यथायथं ॥ ६३ ॥ प्रमाणांगुलनिष्पन्न-योजनानां प्रमाणा-
 तः ॥ अमंख्यकोटाकोटीन्नि—रेका रज्जुः प्रकीर्तिता ॥ ६४ ॥ स्वयंभूरमणाढोर्ये । पूर्वपश्चि-
 मवेदिके ॥ तयोः परांतांतरात् । रज्जुमानमिदं जनेत् ॥ ६५ ॥ लोकैश्च—यत्रोदरैरंगुलमष्ट-
 संख्यै—ईस्तोऽगुलैः षड्गुणितैश्चतुर्भिः ॥ हस्तैश्चतुर्भिर्नवतीह दंसः । क्रोशः सहस्रद्वितयेन
 तेषां ॥ ६६ ॥ स्याद्योजनं क्रोशाचतुष्टयेन । तथा कारणां दशकेन वंशः ॥ निवर्तनं विंशति-
 वंशसंख्यैः । क्षेत्रं चतुर्भिश्च भुजैर्नवदं ॥ ६७ ॥ इत्याद्यन्निधीयते—मानं पट्योपमस्याथ ।
 तत्सागरोपमस्य च ॥ वक्ष्ये विस्तरतः किञ्चित् । श्रुत्वा श्रीगुरुमन्त्रिषौ ॥ ६८ ॥ आद्यमुद्गा-
 रपट्यं स्या—द्वक्षापट्यं द्वितीयकं ॥ तृतीयं क्षेत्रपट्यं स्या—द्विति पट्योपमं त्रिधा ॥ ६९ ॥ ए-
 कैकं द्विप्रकारं स्यात् । सूक्ष्मवाद्दत्तैः ॥ त्रैधस्यैवं सागरस्या—प्येवं क्षेत्रा द्विनेदता । ७० ॥

जत्सेधांगुलसिद्धैक-योजनप्रमितोऽवटः ॥ जंजत्वायामविकंनै-रेष पट्य इति स्मृतः ॥ ७१ ॥
परिधस्तस्य वृत्तस्य । योजनत्रितयं ज्ञेयम् ॥ एकस्य योजनस्योन-बहुज्ञाणेन संयुतं ॥ ७२ ॥
संपूर्य जतरकुरु-नृणां शिरसि मुंस्ति ॥ दिनैरेकादिसप्तान्तै-रूढकेशाप्रराठोन्निः ॥ ७३ ॥

❀ ॥ क्षेत्रममासबृहद्बृत्तिजंबूदीपप्रज्ञप्तिवृत्त्यग्निप्रायोऽप्यं । प्रवचनमरोक्त्वावृत्तिसंभ्र-
षीबृहद्बृत्तयोस्तु मुंस्ति शिरसि एकेनाह्वा द्वात्रयामहोत्र्यां यावदुत्कर्षतः सप्तत्रिरहोन्निः प्र-
रूढानि वात्वाप्राणीत्यादिसामान्यतः कथनादुत्तरकुरुनखात्वाप्राणि नोक्तानीति ज्ञेयं ॥ वीरं-
जयसेहरक्षेत्रविचारसत्कस्वोपद्भवृत्तौ तु देवकुरुत्तरकुरुज्वयसप्तदिनजातोरणस्योत्सेधांगुल-
प्रमाण रोमसप्त कृत्वोष्ठखंडीकरणेन विशतितकसप्तनवतिसहस्रैकशतद्वापंचाशत्प्रमितखंड-
त्रावं प्राप्यते, तादृशैरोमखंडैरेष पट्यो व्रीयत इत्यादिरर्धतः संप्रदायो दृश्यत इति ज्ञेयं ॥
एतानि चांगुलमत्कानि रोमखंडानि चतुर्विंशतिगुणानि हस्ते, तानि चतुर्गुणानि धनुषि, ता-
नि द्विभद्रस्रगुणानि क्रोशे, एवं क्रमेण समवृत्तघनयोजनपट्यगतौ रोमखंडराशिर्नैवति. स
चांकलौ यथा ॥ ❀

नयस्त्रिंशत्कोटयः स्युः । नप्त लक्षाणि चोपरि ॥ द्वापिश्च सहस्राणि । शतं च चतु-
 स्तरं ॥ ७४ ॥ एतान्त्यः कोटिकोटि-कोटाकोट्यः स्मुता अप्थ ॥ चतुर्विंशतिर्लक्षाणि । पंच-
 षष्टिः सहस्रकाः ॥ ७५ ॥ पंचविंशाः शताः षट् च । स्युः कोटाकोटिकोटयः ॥ कोटाकोटी-
 नां च लक्षा । द्विचत्वारिंशद्विष्य ॥ ७६ ॥ एकोनविंशतिरपि । सहस्राणि शता नव ॥ प-
 ष्चोपरिकोटीनां । मानमेवं निरूपितं ॥ ७७ ॥ लक्षाणि सप्तनवति-स्त्रिपंचाशत्सहस्रकाः
 ॥ षट् शतानि च पट्येऽस्मिन् । स्युः सर्वे रोमखंडकाः ॥ ७८ ॥ त्रित्रिंशत्श्वरसाह्यशाखा-
 दर्जद्वयद्विरसंख्याः ॥ षट्द्विपंचचतुर्द्वयैकां-कांकषट्खांकवाजिनः ॥ ७९ ॥ पंच त्रीणि च
 षट् किंच । नव खानि ततः परं ॥ आदितः पट्यरोमांश-राशिसंख्यांकसंग्रहः ॥ ८० ॥
 ❀ ॥ अत्रोक्तशेषो विस्तरस्तु जगत्प्रायश्चीशांतिसंज्ञालिकनश्रीजंबूदीपप्रज्ञसिधुतेरवसेयः ॥ ❀
 तथा निबिडमाकंठं । त्रयते स यथा हि तत् ॥ नाग्निर्दहति वाताग्रं । सतिवं च न
 कोप्येत् ॥ ८१ ॥ यथाच चक्रिसेन्धेन । तमाक्रम्य प्रसर्पता ॥ न मनाक्क्रियते नीचै-रेवं
 निबिडतां गतात् ॥ ८२ ॥ समये समये तस्मा-द्वातखंभे भमुद्धते ॥ कादेन यावता पट्यः ।

स त्रवेन्निष्ठितोऽखिलः ॥ ८३ ॥ कालस्य तावतः संज्ञा । पट्योपममिति स्मृता ॥ तत्राप्युदा-
 रमुखत्वा—दिदमुखारसंज्ञितं ॥ ८४ ॥ (त्रिन्निर्देशेषकम्) इदं वादरमुखार—पट्योपममुदी-
 रितं ॥ प्रमाणमस्य संख्याताः । समयः कश्चित्ता जिनैः ॥ ८५ ॥ अस्मिन्निरूपिते सूक्ष्मं ।
 सुबोधमबुधैरपि ॥ अतो निरूपितं नान्य—त्किंचिदस्य प्रयोजनं ॥ ८६ ॥ एतेषामभ्य पट्यानां
 । दशानिः कोटिकोटिन्निः ॥ त्रवेद्वादरमुखार—संज्ञकं सागरोपमं ॥ ८७ ॥ अभ्रैकैकस्य पूर्वो-
 क—वालाप्रस्य मनीषया ॥ अभस्येयानि खडानि । कल्पनीयानि धीधनैः ॥ ८८ ॥ यत्सू-
 द्दमं पुद्गलद्वयं । लक्ष्मणश्चक्षुषेकते ॥ तदसंख्यांशमानानि । तानि स्युर्द्वयमानतः ॥ ८९ ॥
 सूक्ष्मपनकजीवांगा—ऽत्रगाढकेत्रतोऽधिके ॥ असंख्येयगुणे केत्रे—ऽत्रगाहंत इमानि च ॥ ९० ॥
 द्वाचकतेऽप्य बुद्धास्तु । मानमेषां बहुश्रुताः ॥ पर्यासवादरकोणी—कायिकागेन संमितं ॥ ९१ ॥
 समानान्येव सर्वाणि । तानि च स्युः परस्परं ॥ अनंतप्रादेशिकानि । प्रत्येकमखिलान्यपि
 ॥ ९२ ॥ ततस्तैः पूर्यते प्रावत् । पट्यः पूर्वोक्तमानकः ॥ समये समये चैकं । खमसुद्धिय-
 ते ततः ॥ ९३ ॥ निःशयं निष्ठिते चास्मिन् । सूक्ष्ममुखारपट्यकं ॥ संख्येयवर्षकोटीन्निमि-

तमेतद्वराहतं ॥ ९४ ॥

सुसूक्ष्मोद्धारपट्यानां । दशत्रिः कोटिकोटिन्निः ॥ सूक्ष्मं नवति चोद्धार-न्निधानं सा-
गरोपमं ॥ ९५ ॥ आन्त्यां सागरपट्यान्त्यां । मीथंते द्वीपसागराः ॥ अस्याः सार्द्धद्विसागर्याः
। समथैः प्रमितता हि ते ॥ ९६ ॥ यदैतासु पट्यकोटा-कोटीषु पंचविंशतौ ॥ यावंति वा-
लखंडानि । तावंतो द्वीपसागराः ॥ ९७ ॥ एकादिसत्तांतदिनो-क्तैः केशाप्रशक्तिः ॥ नृ-
तादुक्तप्रकारेण । पट्यात्पूर्वोक्तमानतः ॥ ९८ ॥ प्रतिवर्षकतं खंड-मेकमेकं ससुद्धरेत् ॥ निः-
शेषं निश्चिते चारिम-न्नदापट्यं हि वादरं ॥ ९९ ॥ एतेषामथ पट्यानां । दशत्रिः कोटि-
कोटिन्निः ॥ नवेद्वादरमस्वाख्यं । जिनोक्तं सागरोपमं ॥ १०० ॥ पूर्वरीत्याथ वाताम्रैः । खं-
दीन्नुतैरसंख्यकाः ॥ पूर्णात्पट्यात्तथा खंडं । प्रतिवर्षकतं हरेत् ॥ १ ॥ कात्वेन यावता पट्यः
। स्यान्नर्देषोऽखिलोऽपि सः ॥ तावान्कातो नवेत्सूक्ष्म-मस्वापट्योपमं किल ॥ २ ॥ एतेषा-
मथ पट्यानां । दशत्रिः कोटिकोटिन्निः ॥ सूक्ष्ममस्वात्त्रिभं ज्ञान-सागराः सागरं जगुः ॥ ३ ॥
सूक्ष्मास्वापट्यवासिन्त्या-मान्त्यां मीथंत आर्द्धतैः ॥ आयुषि नारकादीनां । कर्मकायस्थिती

तथा ॥ ४ ॥ एतेषामेव वार्थानां दशानिः कोटिकोटिनिः ॥ उत्सर्षिणी ज्ञेदेका । तावत्येवा-
 वसर्षिणी ॥ ५ ॥ एकादिसत्तांतपत्न—रूढकेशाग्ररणिनिः ॥ ज्ञानाडुकप्रकारेण । पट्यात्पूर्वा-
 कमानतः ॥ ६ ॥ ततदात्ताग्रज्ञंस्पृष्ट—खप्रदेशापकर्षणे ॥ समये समये तस्मिन् । प्राप्ते निः-
 शेषतां तथा ॥ ७ ॥ कालचक्रैरसंख्यातै—र्षितं तद्देशेननामकं ॥ वादरं जायते पटयो—गममेवं
 जिनैर्मतं ॥ ८ ॥ कोट्याकोट्यो दशैषां च । वादरकैवसागरं ॥ सुबोधतायै सूक्ष्मस्य । कुत-
 मेतन्निरूपणं ॥ ९ ॥ विधैरसंख्यातः प्राभवत् । केशाग्निः पट्यतो ज्ञानात् ॥ समये समये चै-
 कः—खप्रदेशोऽपकर्ष्यते ॥ १० ॥ एवं केशांसंस्पृष्टा—ऽनंस्पृष्टास्त्रांशकर्षणात् ॥ तस्मिन्निःशो-
 धिते सूक्ष्मं । क्षेत्रद्वयोपमं ज्ञेवेत् ॥ ११ ॥

❀ ॥ यद्यप्यत्र बालाग्रखंनस्पृष्टास्पृष्टनजःप्रदेशकर्षणेऽधिकृते एकैकस्य बालाग्रस्याऽसं-
 ख्यज्ञागकरणं नोपयुक्तमुन्नयप्राप्यविशेषात्, तथापि प्रवचनसारोद्धारवृत्त्यादिषु पूर्वग्रन्थेषु त-
 था दर्शनादत्रापि तत्रोक्तमिति ज्ञेयं ॥ ❀
 नन्वेतं निश्चिते पट्ये । बालाग्निः संज्ञान्तं किं ॥ नजः प्रदेशा अस्पृष्टा—स्तडुद्धारो यदी-

रितः ॥ १२ ॥ ब्रुव्यते संज्ञवत्येवा-ऽस्पृष्टास्ते सूक्ष्मज्ञावतः ॥ नर्त्तोऽशकानां वात्प्राश्र-खं-
 नौषात्तादृशादपि ॥ १३ ॥ यथा कुण्डमांस्त्ररिते । मातुलिगानि मंचके ॥ मांति तैश्च ज्ञेते
 धात्री-फलानि वदराण्यपि ॥ १४ ॥ तत्रापि मांति चशका-इयः सूक्ष्मा यथाक्रमं ॥ एवं वा-
 लाशपूर्वोऽपि । तत्राऽस्पृष्टा नर्त्तोऽशकाः ॥ १५ ॥ यद्वा-यतो धनेऽपि स्तंजादौ । ज्ञतशो मां-
 ति कीलकाः ॥ ज्ञायंतेऽस्पृष्टखांशानां । ततस्तत्रापि संज्ञवः ॥ १६ ॥ एवं वात्प्राश्र खंनौधै-
 रत्यंतनिचितेऽपि हि ॥ युक्तैव पट्ये खांशाना-मस्पृष्टानां निरूपणा ॥ १७ ॥ एतेषामश्र-
 पट्यानां । दशभिः कोटिकोटिभिः ॥ सूक्ष्मं सूक्ष्मेकेभिः केवल-ज्ञागरोपममीकृतं ॥ १८ ॥
 वादरक्षेत्रपट्यांनो-निधित्प्यां सूक्ष्मके इमे ॥ अशंख्यगुणमाने स्तः । कावतः पट्यसगरे ॥
 ॥ १९ ॥ केवलज्ञागरोपट्यान्प्रायः प्रयोजनं ॥ इत्यप्रमाणाचिंतायां । दृष्टिवादे क-
 चिन्नवेत् ॥ २० ॥ पट्यं पट्योपमं चापि । क्रयिभिः परिज्ञापितं ॥ सारं वाधिपर्यायं । सा-
 गरं ज्ञागरोपमं ॥ २१ ॥

अथ संख्यातादिकानां । स्वरूपं किंचिद्ब्रुव्यते ॥ श्रोतव्यं तत्सावधानै-र्जनैस्तत्त्वबुभुत्सु-

त्रिः ॥ २२ ॥ त्रिधा संख्यातं जघन्य-मध्यमोत्कृष्टत्रैदतः ॥ असंख्याताऽनंतयोस्तु । त्रैदा-
नवनवोदिताः ॥ २३ ॥ परिसासंख्यातमाद्यं । युक्तासंख्यातकं परं ॥ तार्त्तीयिकमसंख्याता-
संख्यातं परिकीर्त्तितं ॥ २४ ॥ परीतानंतमाद्यं स्या-द्युक्तानंतं द्वितीयकं ॥ अनंतानंतकं ता-
र्त्तीयिकं च गदितं त्रिनैः ॥ २५ ॥ यन्मध्येते स्युर्जघन्य-मध्यमोत्कृष्टत्रैदतः ॥ अष्टादशाथ
संख्यातै-स्त्रिभिः सहैकविंशतिः ॥ २६ ॥ द्वात्रैव तद्युनंख्यातं । त्र्यादिकं मध्यमं ततः ॥ अ-
र्वागुत्कृष्टसंख्यातात् । नैकस्तु गणनां जजेत् ॥ २७ ॥ यत्तु संख्यातमुत्कृष्टं । तत्तु द्वैय विवे-
किभिः ॥ चतुषपट्याद्युपायेन । सर्वपोत्करमानतः ॥ २८ ॥

जंबूदीपसमायाम-विष्कंजपरिवेषकाः ॥ सहस्रयोजनोद्देशाः । पट्याश्वत्वार ईरिताः ॥
॥ २९ ॥ उच्चया योजनान्यष्टौ । जगत्या ते विराजिताः ॥ जगत्युपरि च क्रोश-द्वयोच्चैदि-
कांचिताः ॥ ३० ॥ दिदृक्त्वो दीपवाधीन् । स्वीकृतोद्ग्रीविका इव ॥ ध्यायंतो ज्येष्ठसंख्यातं ।
योगपट्टन्नतोऽप्यवा ॥ ३१ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ आद्योऽनवस्थिताख्यः स्या-द्भवाकार्यो द्विती-
यकः ॥ तृतीयः प्रतिशलाक-रतुर्यो महाशलाककः ॥ ३२ ॥ आवेदिकांतं सशिख-स्तत्र प-

द्योऽनवस्थितः ॥ मायादेकोऽपि न यथा । सर्वैरेभि्यते तथा ॥ ३३ ॥ असत्कल्पनया क-
 श्चि—देवस्तमनवस्थितं ॥ कृत्वा वामकरे तस्मा—त्सर्वपं परपालिना ॥ ३४ ॥ जंबूद्वीपे क्षिपे-
 देकं । द्वितीयं लवणोदधौ ॥ तृतीयं घातकीखंने । तुर्यं कावोदवारिधौ ॥ ३५ ॥ एवं द्वीपे स-
 मुद्दे वा । स पट्यो यत्र निष्ठितः ॥ तत्समायामविकंज—परिधिः कल्प्यते पुनः ॥ ३६ ॥ ज-
 देधोत्सेधतः प्राग्ब—द्भि्यते सर्वपैश्च रुः ॥ क्रमाद्द्वीपे समुद्दे च । पूर्ववन्त्यस्यते कणः ॥ ३७ ॥
 एवं द्वितीयवारं च । रिक्तीन्नुतेऽनवस्थिते ॥ सुच्यते सर्वपः साक्षी—शलाकात्रिधपट्यके ॥
 ॥ ३८ ॥ पुर्यमाणैरिच्यमानै—रेवं नृपोऽनवस्थितैः ॥ शलाकाख्योऽपि सशिखं । पूर्यते शाकि-
 सर्वपैः ॥ १३९ ॥ अत्रेदं क्षेत्रं—

आद्येऽनवस्थिते रिक्ती—न्नुते साक्षी न सुच्यते ॥ सर्वैः पट्यैः समानत्वा—ज्ञानवस्थि-
 ततस्य यत् ॥ ४० ॥ यस्याऽनवस्थितेत्याहा । क्षेत्रा योग्यतया तु सा ॥ घृतयोग्यो घटो यद्व-
 द् । घृतकुञ्जोऽन्निधीयते ॥ ४१ ॥ साक्षी च सर्वपकणो । सुच्यते यः शलाकके ॥ अनव-
 स्थितसत्कं तं । जगुरेके परे परं ॥ ४२ ॥ पूर्णान्नुते शलाकेऽथ । स्थाप्यस्तत्राऽनवस्थितः ॥

क्रमागतदीपवादि—समानः सर्वैर्नृत्तः ॥ ४३ ॥ अथोत्पाद्य शालाकाख्यं । प्राभवत्स्य कणा-
 न् क्लिपेत् ॥ अनवस्थान्तिमकणा—क्रान्तीदीपांबुधः पुरः ॥ ४४ ॥ रिक्तीन्नुते शालाकेऽथ । पद्ये
 प्रतिशालाकके ॥ क्लिप्यते सर्वपसतस्य । साक्षीन्नुतनीयके ॥ ४५ ॥ अथ तत्र स्थितं पूर्णं ।
 तं गृहीत्वाऽनवस्थित ॥ शालाकांत्यकणाक्रान्ता—दग्ने प्राभवत्कणान् क्लिपेत् ॥ ४६ ॥ पूर्वमाणै-
 रित्यमानै—नूर्ध्वोन्नयोऽनवस्थितैः ॥ पुनः शालाको त्रियते । प्राभवत्प्रानवस्थितः ॥ ४७ ॥ प्रा-
 र्वज्जलाकमुत्पाद्य । परतो दीपवार्धेषु ॥ रिक्तीकृत्य च तत्साक्षी । स्थाप्यः प्रतिशालाकके
 ॥ ४८ ॥ एवं प्रतिशालाकेऽपि । सशिखं सजृते सति ॥ अनवस्थशालाकाख्यौ । स्वयमेव नृ-
 तौ स्थितौ ॥ ४९ ॥ शालाकसाक्षिणः स्थाना—ऽज्ञावात्स रिच्यते कथं ॥ आद्यस्यापि तदज्ञा-
 वात् । कथं सोऽपि हि रिच्यते ॥ ५० ॥ ततः प्रतिशालाकाख्य—मुत्पाद्य तस्य सर्वपान् ॥
 क्लिपेत्पूर्वोक्तया रीत्या । परतो दीपवार्धेषु ॥ ५१ ॥ एवं प्रतिशालाकेऽपि । निखिलं निश्चिते
 सति ॥ साक्षीन्नुतं कणमेकं । क्लिपेन्महाशालाकके ॥ ५२ ॥ ततः शालाकमुत्पाद्य । दीपा-
 लियेषु तदप्रतः ॥ सर्वपान्यस्य तत्साक्षी । स्थाप्यः प्रतिशालाकके ॥ ५३ ॥ ततः क्रमाद्वर्द्ध-

मान-विरारमनवस्थितं ॥ उत्पद्य परतो दीप-प्राधोधिषु कणान् क्षिपेत् ॥ ५४ ॥ प्राग्व-
 दतत्साक्षिकैः । ज्ञानाकारण्यः प्रपूर्यते ॥ तमप्यनेकशः प्रागवत् । संरिच्येतस्य साक्षितिः ॥
 ॥ ५५ ॥ तृतीयः परिपूर्यता-ऽमकुदेतस्य साक्षितिः ॥ पट्यो महाशान्ताकोऽति । सशिखं पू-
 र्यते ततः ॥ ५६ ॥ यथोत्तरमथो साक्षि-स्थानाऽनावादिभे समे ॥ नृनाः स्थिता द्विकनीनां ।
 क्रीडामधुक्रा इव ॥ ५७ ॥ यत्रांतिमायां वेलायां । रिक्तीनृतोऽनवस्थितः ॥ तावन्मानस्तदा-
 स्त्वेव । त्रयस्त्वन्ये यथोद्विताः ॥ ५८ ॥

अथ्रैतांश्रुतुः पट्यान् । सावकाशे स्थले क्वचित् ॥ उद्भ्य तत्सर्षपाणां । निचयं रच-
 येद्विया ॥ ५९ ॥ ततश्च जंबूदीपादि-दीपवर्षिषु सर्षपान् ॥ तच्चित्य पूर्वनिक्षिपां-स्तत्रैव
 निचये क्षिपेत् ॥ ६० ॥ एकसर्षपरूपेण । न्यूनोऽयं निचयोऽखिलः ॥ त्रयेदुत्कृष्टसंख्यात-
 मानमित्युदितं जिनैः ॥ ६१ ॥ एतदुत्कृष्टसंख्यात-मेकरूपेण संयुतं ॥ त्रयेत्परीताऽसंख्यातं ।
 जयन्यमित्तिद्विद्वः ॥ ६२ ॥ ज्येष्ठान्परीताऽसंख्याता-इवार्गजयन्यतः परं ॥ मध्यं परीताऽ
 संख्यातं । त्रयेदिति जिनैः स्मृतं ॥ ६३ ॥ जयन्ययुक्ताऽसंख्यात-मेकरूपविवर्जितं ॥ त्रये-

त्परीक्षाऽसंख्यात—सुक्लमिति तद्विदः ॥ ६४ ॥ जघन्ययुक्ताऽसंख्यप्रकारश्चायं—

यावत्प्रमाणो यो राशि—र्नैवेत्स्वरूपसंख्यया ॥ स न्यस्य तावतोवारान् । गुणितोऽ-
न्यास उच्यते ॥ ६५ ॥ यथा पंचात्मको राशिः । पंचवारान् प्रतिष्ठितः ॥ मिथः संगुणितो
जातः । प्रथमं पंचविंशतिः ॥ ६६ ॥ शतं सषट् संजातो । गुणितः सोऽपि पंचत्रिः ॥ पुनः
संगुणितः पंच—विंशानि स्युः शतानि षट् ॥ ६७ ॥ जातश्चतुर्थं वेलाया—मेकत्रिंशत्तानि सः
॥ पंचविंशत्युपचिता—न्यन्यासगुणितं ह्यदः ॥ ६८ ॥ ततश्च—प्रागुक्ते सार्षपे पुंजे । यावंतः
किल सर्वपाः ॥ तत्संख्यान् मुख्यनिचय—तुल्यान् राशीन् पृथक्पृथक् ॥ ६९ ॥ कृत्वा मि-
थस्तद्गुणने । यो राशिर्जायितेऽतिमः ॥ जघन्ययुक्ताऽसंख्यं त—दावलीसमयैः समं ॥ ७० ॥
इयमत्र ज्ञायता—

स सर्वपाणां निकरः । कल्पयते चेदशात्मकः ॥ प्राग्वद्वन्यासगुणितः । सहस्रकोटिको
न्येते ॥ ७१ ॥ गरिष्ठयुक्ताऽसंख्याता—द्वर्षाग् जघन्यतः परं ॥ मध्यमं जायते युक्ता—ऽसंख्या-
तमिति तद्विदः ॥ ७२ ॥ जघन्ययुक्ताऽसंख्यातं । प्राग्वद्वन्यासताद्वितं ॥ हीनमेकेन रूपेण ।

युक्ताऽनंख्यातकं गुरु ॥ ७३ ॥ एतेदेव रूपयुक्त-मसंख्याऽनंख्यकं तद्यु ॥ मध्याऽनंख्यातासं-
 ख्यात-मस्माद्भुक्तुकृत्कावधि ॥ ७४ ॥ जघन्याऽसंख्याऽसंख्यातं । तत्रेदत्र्यासतान्दितं ॥ एकरूपो
 नितं ज्येष्ठा-ऽनंख्याऽनंख्यातकं स्फुटं ॥ ७५ ॥ अत्रैकरूपक्षेपे च । परीताऽनंतकं तद्यु ॥ मध्यं
 चारमात्समुत्कृष्ट-ग्रीनाऽनंतकावधि ॥ ७६ ॥ ह्रस्वं परीताऽनंतं च । प्राग्वदत्र्याससंगुणं ॥
 परीतानंतकं ज्येष्ठ-मेकरूपो नितं तत्रेत् ॥ ७७ ॥ सैकरूपं तज्जघन्य-युक्तानंतकमीरितं । प-
 रमस्मात्पराच्चार्याम् । युक्तानंतं हि मध्यमं ॥ ७८ ॥ युक्तानंतं तज्जघन्य-मत्र्यासपरितान्दितं
 ॥ निरेकरूपमुत्कृष्ट-युक्तानंतकमाहितं ॥ ७९ ॥ अत्रैकरूपक्षेपे स्या-द्वनंताऽनंतकं तद्यु ॥
 अस्माद्यदधिकं मध्या-ऽनंतानंतं च तत्समं ॥ ८० ॥ तत्कृष्टाऽनंताऽनंतं तु । नास्ति सिद्धांति-
 नां मते ॥ अनुयोगद्वारसूत्रे । यदुक्तं गणधारिभिः ॥ ८१ ॥

❀ ॥ एवमुक्तेस्यं अष्टांताष्टांतयं नद्विति ॥ ❀

अत्रिप्रायः समश्रोऽयं । प्रोक्तः सूत्राभुसारतः ॥ अथ कार्मग्रंथिकानां । मतमत्र-प्रपंच्य-
 ते ॥ ८१ ॥ नमद्विधातो वर्गः स्या-द्विति वर्गस्य दक्षणां ॥ पंचानां वर्गकरणे । यथा स्युः पं-

चविंशतिः ॥ ८६ ॥ जघन्ययुक्ताऽसंख्यता—वधि तुल्यं मतद्वये ॥ अतः परं विशेषोऽस्ति । स
चायं परिज्ञाव्यते ॥ ८४ ॥—

जघन्ययुक्ताऽसंख्याता—द्वारत्रयोत्कृष्टकावधि ॥ मध्यमं युक्ताऽसंख्यातं । स्यादुत्कृष्टम-
श्रोत्रयते ॥ ८५ ॥ जघन्ययुक्ताऽसंख्यातं । वागीतं रूपवर्जितं ॥ उत्कृष्टयुक्ताऽसंख्यातं । प्राप्त-
रूपैः पररूपितं ॥ ८६ ॥ एकरूपेण युक्तं त—दसंख्याऽसंख्यकं तद्यु ॥ अर्वाणुत्कृष्टतो मध्य—म
श्रोत्कृष्टं निरूप्यते ॥ ८७ ॥ जघन्याऽसंख्याऽसंख्यातं । यत्ततो वागीतं त्रिशः ॥ अमीत्रिदश-
त्रिःक्षै—र्वद्वयमाखैर्विमिश्रितं ॥ १८८ ॥ तच्चैव—

त्रिंशत्कोटाकोटिसारा । ज्ञानावरणकर्मणः ॥ स्थितिरुत्कर्षतो द्वेया । जघन्यांतसुहृत्-
की ॥ ८९ ॥ अनयोरेतराले च । मध्यमाः स्युरसंख्यशः ॥ आत्मां बंधहेतुजना—ऽध्यवसाया
असंख्यशः ॥ ९० ॥ एवमेवाध्यवसाया । अपरेत्वपि कर्मसु ॥ स्युरसंख्येयलोकाभ्र—प्रदेशप्र-
मितता इमे ॥ ९१ ॥ जघन्याद्विज्ञेद्वंतो—ऽनुजागाः कर्मणां रसाः ॥ तेऽप्यसंख्येयलोकात्र—प्र-
देशप्रमिताः किल ॥ ९२ ॥ ततश्च—लोकात्रधर्माधर्मक—जीवानां ये प्रदेशकाः ॥ अध्यवसा-

यस्थानानि । स्थितिवंधानुत्तागयोः ॥ ए३ ॥ मनोवचःकाययोग-विज्ञाननिर्विज्ञागकाः ॥ का-
 लचक्रस्य समया-स्तथा प्रत्येकजंतवः ॥ ए४ ॥ अनंताग्निदेहरूपा । निर्गोदाश्व दशाप्यमून ॥
 त्रिवर्गिते लव्वसंख्या-ऽनंख्येऽनंख्यात्रियोजयेत् ॥ ए५ ॥ त्रिशाः पुनर्वर्गयेच्च । जवेदेवंकुते
 सति ॥ असंख्याऽनंख्यसुःकुष्ट-मेकरूपविनाकृतं ॥ ए६ ॥ तत्रैकरूपप्रक्षेपे । परीत्तानंतकं ल-
 धु ॥ परीत्तानंतकाज्येष्टा-यद्वर्वाक् तच्च मध्यमं ॥ ए७ ॥ अत्रयामगुणिते प्राग्व-त्परीत्तानं-
 तके लघौ ॥ परीत्तानंतसुःकुष्ट-मेकरूपोजितं जवेत् ॥ ए८ ॥ सैकरूपे पुनस्तस्मिन् । युक्ता-
 नंतं जघन्यकं ॥ अत्रज्यजीवैस्तुदितं । मध्यं तूत्कुष्टकावधि ॥ ए९ ॥ जघन्ययुक्तानंते च । व-
 र्गिते रूपवर्जिते ॥ स्याद्युक्तानंतसुःकुष्ट-मित्युक्तं पूर्वस्वरितिः ॥ १०० ॥ अत्रैकरूपप्रक्षेपा-द-
 नंतानंतकं लघु ॥ प्राग्वदेतदपि क्षेपं । मध्यसुत्कुष्टकावधि ॥ १ ॥ जघन्यानंतानंतं तत् । व-
 र्गित्या त्रिशास्ततः ॥ क्षेपानमूननंतान् षट् । वक्ष्यमाणात्रियोजयेत् ॥ २ ॥ ते चामी-वन-
 स्पतीत्रिगोदानां । जीवान् सिद्धांश्च युक्तान् ॥ नर्वकालस्य समयान् । सर्वाऽत्रोकनर्त्तोऽश-
 कान् ॥ ३ ॥ पुनश्चिर्वागिते जात-राशौ तस्मिन् विनिक्षिपेत् ॥ पर्यायान् केवलज्ञान-दर्शना-

नामनंतकान् ॥ ४ ॥ अनन्ताऽनंतमुत्कृतं । जत्रेदेवंकृते सति ॥ मेयाऽजावाद्दस्य मध्ये । नैव
व्यवहृतिः पुनः ॥ ५ ॥

एवं च नवथाऽनंतं । कर्मश्रंभ्रमते जत्रेत ॥ जत्रत्यष्टविधं किंच । सिद्धांताश्रयिणां मते
॥ १०६ ॥ नवेषां रूपभेकैकमेषां ज्येष्ठकनीयसां ॥ मध्यमानां तु रूपाणि । जवंति बहुधा
किल ॥ १०७ ॥ संख्यातत्रेदं संख्यात-मसंख्यातविधं पुनः ॥ असंख्यातमनंतं चाऽनंतत्रेदं
प्रकीर्तितं ॥ १०८ ॥ प्रयोजनं त्वेतेषां-अत्रविभ्र चउह्यते । पंचमि-सम्मादपरिवन्निभ्रिदा
॥ सेसा अहमखंते । पञ्जशूलवणाद् वावीसं ॥ १०९ ॥ तेचामी-वायरपज्जतवणा । वायरप-
ज्ज अपज्जवायरवणाय ॥ वायरअपज्ज वायर । सुहुमापज्जवण सुहुमअपज्जा ॥ १० ॥ सुहुमव-
णा-पज्जता । पज्जसुहुमा सुहुम जवय निगोया ॥ वण एणिदिय तिरिया । मिज्जद्विदी अवि-
याय ॥ ११ ॥ मकसादणो-य वजमा । सजोगि संसारि सवजीवाय ॥ ज्जसंजवमश्रदिया ।
वावीसं अहमेऽशते ॥ १२ ॥ इत्यादि यथास्थानं द्वेषं ॥ इत्यंगुत्तादिप्रकृतोपयोगि-मानं म-
यात्तोकिमपेक्ष्य दृढं ॥ अथो यथास्थानमिदं नियोज्यं । कोशस्थितं इत्यमिवागमङ्कैः ॥

॥ १३ ॥ विश्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्द्रांतिषु—द्राजश्रीतनयोऽननिष्ठ विनयः श्रीतेज-
पादात्मजः ॥ काव्यं यत्कल तत्र निश्चितजगत्त्रयप्रदीपोपमे । सर्गो निर्गलितार्थभार्त्तसुन्नगः
पूर्वः सुखेनादिमः ॥ १४ ॥

॥ इति लोकप्रकाशे प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥

॥ द्वितीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

स्तुमः शंखेश्वरं पार्श्वं । मध्यलोके प्रतिष्ठितं ॥ देहदीदीपकन्यायाद् । भुवनत्रयदीपकं
॥ १ ॥ प्रस्तूयतेऽथ प्रकृतं । स्वरूपं लोकगोचरं ॥ द्रव्यतः क्षेत्रतः काल—त्रावतस्तत्त्वतुर्विधं ॥
॥ २ ॥ एकः पंचास्तिकायात्मा । द्रव्यतो लोक द्रव्यते ॥ योजनानामसंख्येयाः । कोटयः
क्षेत्रतोऽजितः ॥ ३ ॥ कालतोऽनूच्च ज्ञाव्यस्ति । ज्ञावतोऽनंतपर्यवः ॥ लोकशब्दप्ररूप्यास्ति—
कायस्थगुणपर्यवैः ॥ ४ ॥ अथवा—जीवाऽजीवस्वरूपाणि । नित्याऽनित्यत्ववन्ति च ॥ इ-
त्याणि षट् प्रतीतानि । द्रव्यलोकः स नृच्यते ॥ ५ ॥ तथोक्तं स्मृत्तानांगवृत्तौ—जीवमजीवे

रुचस—स्त्रि सपएसमपएसे अ ॥ जालाहि दव्वलोगं । निच्चमनिच्चं च जं दवं ॥ ६ ॥ ये सं-
 स्थानविशेषेण । तिर्यग्ूर्ध्वमधःस्थिताः ॥ आकाशस्य प्रदेशास्तं । क्षेत्रलोकं जिना जगुः ॥
 ॥ ७ ॥ समयवलिकादिश्च । काललोको जिनैःस्मृतः ॥ जालोकस्तु विद्ध्यो । जाला औ-
 दयिकादयः ॥ ८ ॥ यदाहुः—उदर्दए जवसमिए । खडए अ तहा खजवसमिए अ ॥ परिणा-
 मसन्निवाए । ठविद्वो जालोत्तिति ॥ ९ ॥ इति स्थानांगवृत्तौ—तत्र प्रथमतो द्ध्य-लोकः
 किंचिद्विन्यते ॥ मया श्रीकीर्त्तिविजय-प्रसादप्राप्तबुद्धिना ॥ १० ॥

धर्मास्तिकायाऽधर्मास्तिकायावाकाश एव च ॥ जीवपुजलकालाश्च । षट्स्थिति जि-
 नागमे ॥ ११ ॥ धर्माऽधर्माश्चजीवाख्याः । पुजनेन समन्विताः ॥ पंचामी अस्तिकायाः स्युः
 । प्रदेशप्रकरात्मकाः ॥ १२ ॥ अनागतस्याऽनुत्पत्ते-रुत्पन्नस्य च नाशतः ॥ प्रदेशप्रचयाऽजा-
 वात् । काले नैवास्तिकायता ॥ १३ ॥ विना जीवेन पंचामी । अजीवाः कश्चिताः श्रुते ॥
 पुजनेन विना चामी । जिनैरुक्ता अरूपिणः ॥ १४ ॥ धर्मास्तिकायं तत्राह । पंचधा परमे-
 श्वरः ॥ द्ध्यतः क्षेत्रतः काल-जालाभ्यां गुणतस्तथा ॥ १५ ॥ द्ध्यतो द्ध्यमेकं स्यात् । के-

ततो लोकस्मिन्मतः ॥ कालतः शोधतो यस्माद्दन्नाद्यस्ति चानिद्रां ॥ १६ ॥ बर्षारूप-
 रसैर्गंध-स्पर्शाः शूयश्च ज्ञावतः ॥ गत्पुपटंजधर्मश्च । गुणतः स प्रकीर्तितः ॥ १७ ॥ स्वज्ञा-
 वतः संचरतां । लोकेऽस्मिन् पुज्यात्मनां ॥ पानीयमिव मीनानां । साहाय्यं कुरुते ह्यसौ
 ॥ १८ ॥ जीवानामेव चेष्टासु । गमनागमनादिषु ॥ ज्ञायामनोवचःक्राय-योगादिव्येतिहेतु-
 तां ॥ १९ ॥ अस्याऽसत्त्वाद्दोके हि । नात्मपुज्यत्वयोगतिः ॥ लोकाऽलोकव्यवस्थापि । नाऽ-
 ज्ञावेऽस्योपपद्यते ॥ २० ॥ इत्येकेत्रकालज्ञावै-धर्मं ब्रूतेव युग्मजः ॥ स्यादधर्मास्ति कायोऽपि
 । गुणतः किंतु त्रिद्यते ॥ २१ ॥ स्थित्युपटंजकर्ता हि । जीवपुज्यत्वयोरयं ॥ मीनानां स्थल-
 वधेना-लोकैर्ना नौ न तस्मिन्निः ॥ २२ ॥ अयं निषदनस्थान-शयनालंबनादिषु ॥ प्रयाति
 हेतुतां चित्त-स्थैर्याद्विस्थिरतासु च ॥ २३ ॥ इदमर्थतो जगत् शान् १३ ॥ गतिस्थितिपरिणा-
 मे । सत्येवैतौ सहायकौ ॥ जीवादीनां न चेत्तेषां । प्रसज्येते सदापि ते ॥ २४ ॥ ज्ञेदन्नास्ति-
 कायस्तु । लोकाऽलोकत्रिधा द्विधा ॥ लोकाकाशास्तिकायः स्यात्तत्राऽभंख्यप्रदेशकः ॥ २५ ॥
 स ज्ञात्यलोकाकाशेन । परीतोऽतिगरीयसा ॥ गोलकं मध्यसुषिरं । महान्तमनुकुर्वता ॥ २६ ॥

तत्रोक्तं जगवतीशतक० ११ व० ११—

❀ ॥ अलोएषं ज्ञेते किं संधिः ? गोष्ठ्यश्रुतिरगोतगसंधिः इत्यादि ॥ ❀

अथौ च धर्माधर्मार्थ्यां । स्वतुट्याभ्यां सदान्विततः ॥ ज्ञूपात् इव मंत्रिभ्यां । विज्ञात्ति
सकलं जगत् ॥ २७ ॥ अलोकाभ्रं तु धर्माद्यैर्नादैः पंचनिरुधितं ॥ अनेनैव विशेषेण । लो-
काभ्रात्पृथगीरितं ॥ २८ ॥ अनंतस्याप्यस्य पूज्यैर्महतायां निदर्शनं ॥ असंज्ञावस्थापनया ।
पंचमंगे प्रकीर्तितं ॥ २९ ॥ तथाहि—सुदर्शनं सुरगिरिं । परितो निर्जरा दश ॥ केऽपि कौ-
तुकिनः संति । स्थिता दिक्षु दशस्वपि ॥ ३० ॥ मानुषोत्तरपथैते—ऽष्टासु दिक्षु बहिर्मुखाः ॥
बलिपिंडान् दिक्कुमार्यः । किरंत्यष्टौ स्वदिक्वध ॥ ३१ ॥ विकीर्णान् युगपत्तान्नि—स्तान् पिं-
डानगतान् क्षितिं ॥ यथा गत्या सुरस्तेषामेकः कोऽप्याहरेऽप्यात् ॥ ३२ ॥ तथा गत्याथ ते
देवा । अलोकांतदिदक्षया ॥ गंतुं प्रवृत्ता युगपद्यदा दिक्कु दशस्वपि ॥ ३३ ॥ तदा च वर्ष-
लक्षायुः—पुत्रोऽनूत्कोऽपि कस्यचित् ॥ तस्यापि तादृशाः पुत्राः । पुनस्तस्यापि तादृशाः ॥ ३४ ॥
काक्षेन तादृशाः सप्त । पुरुषाः प्रलयंगताः ॥ ततस्तदस्त्रिमज्जादि । तन्नामापि गतं क्रमात् ॥

॥ ३५ ॥ अस्मिंश्च समये कश्चि-स्सर्वज्ञं यदि पृच्छति ॥ स्वामिंस्तेषां किमगतं । केनं किंवा ग-
 तं बहु ॥ ३६ ॥ तदा वदति सर्वज्ञो । गतमदृपं परं बहु ॥ अगतस्याऽनंततमो । जगो गत-
 मिदोह्यतां ॥ ३७ ॥ स्थित्वा सुरोऽपि लोकांते । नालोके स्वकराधिकं ॥ इदं देवयितुं गत्य-
 ज्ञावात्पुनरजीवयोः ॥ ३८ ॥ तदुक्तं—

✽ ॥ देवेणं जंते महद्विषु जाव महसस्के लोगंसि दृहं वा पायं वा जाव ऊरुं वा आ-
 नंटाविज्जए पसारिज्जए वा णो इण्णहे ममहे ॥ इति जगण शतक १६ ॥ जेदं ८ ॥ ✽

वस्तुतस्तु नतोऽव्य-मेकमेवास्ति सर्वगं ॥ धर्मादिमाहचर्येण । द्विधा जातमुपाधिना
 ॥ ३९ ॥ लोकाऽत्रोकप्रमाणात्वात् । केनतोऽनंतमेव तत् ॥ असंख्येयप्रमाणां च । परं लोक-
 विवक्षया ॥ ४० ॥ कालतः शाश्वतं वर्णा-दिजिर्मुक्तं च ज्ञावतः ॥ अत्रगाहगुणं तच्च । गु-
 णतो गदितं जिनैः ॥ ४१ ॥ श्रावकाशे पदाध्यानां । सर्वेषां हेतुतां दधत् ॥ शार्कराणां दुग्ध-
 मिव । बहेदोहादिगोत्रवत् ॥ ४२ ॥ युग्मं ॥ यतः—परमाणवादिना इव्ये-शैकेनापि प्रपूर्यते
 ॥ स्वप्नेदज्ञस्तथा द्वात्रया-मपि तात्र्यां तथा त्रिजिः ॥ ४३ ॥ अपि इव्यज्ञातं माया-चत्रैवैक-

प्रदेशके ॥ मायात्कोटिशतं माया—दपि कोटिसहस्रकं ॥ ४४ ॥ अत्रगाहस्वप्नावत्वा—दंत-
 र्कस्य तत्प्रसंगं ॥ चित्रत्वाच्च पुत्रत्वानां । परिणामस्य युक्तिमत ॥ ४५ ॥ द्वयोरपि क्रमाद्दृष्ट्या-
 वतौ—दीप्रदीपप्रकाशेन । यथाऽपरकोदरं ॥ एकेनापि पूर्यते त—हृतमप्यत्र माति च ॥ ४६ ॥
 तथा—विश्वयौषधसामर्थ्या—त्पारदस्यैककर्षके ॥ सुवर्णस्य कर्षज्ञातं । तौल्ये कर्षाधिकं न
 तन् ॥ ४७ ॥ पुनरौषधसामर्थ्या—तद्वयं जायते पृथक् ॥ सुवर्णस्य कर्षज्ञातं । पारदस्यैककर्ष-
 कः ॥ ४८ ॥ इत्यर्भते जगवतीशानक १३ ज० ४ वृत्तौ ॥ किंच—धर्मास्तिकायस्त्वेज्ञा—स्त-
 त्प्रदेश इति त्रयं ॥ एवं त्रयं त्रयं ज्ञेय—मधर्मात्रास्तिकाययोः ॥ ४९ ॥ तत्तास्तिकायः सक-
 ल—खप्रदेशात्मको ज्ञेवत् ॥ कियन्मातांशरूपाश्च । तस्य ज्ञेयाः प्रकीर्तिताः ॥ ५० ॥

* स्कदंति भुष्यंति पुत्रविवचनेन, धीयंते च पुष्यते पुत्रवचनेनेति स्कंधाः । ' पु-
 षोदरादयः ' इतिरूपनिष्पत्तिः, इति प्रज्ञापनावृत्तौ द्युत्पादितत्वादेते स्कंधव्यपदेशं नाह्वीति, अ-
 त एव सूत्रे प्रायः ' धम्मल्लिकाए धम्मल्लिकायस्स देसे ' इत्याद्येव श्रूयते ॥ नवतत्वावचुरौ-
 तु चतुर्दशरज्ज्वात्मके लोके सकलोऽपि यो धर्मास्तिकायः, स सर्वः स्कंधः कथ्यते इत्युक्त-

मितिक्रियं. ❀

निर्विन्नागा विन्नागाश्च । प्रदेक्षा इत्युदाहृताः ॥ ते चाऽनंततस्तृतीयस्या-ऽसंख्येया आ-
द्योर्द्वयोः ॥ ५१ ॥ अनंतैश्चागुरुत्वबु-पर्यायैः संश्रिता इमे ॥ त्रयोऽपि यदमूर्त्तेषु । संतप्तये-
त एव हि ॥ ५२ ॥ अप्प जीनास्तिकायस्य । स्वरूपं बहिम तस्य च ॥ चेतनात्वकृषो जीव ।
इतिस्वामान्यत्वकृषं ॥ ५३ ॥ मतिश्रुतावधिमनः-पर्यायकेवदान्यपि ॥ मत्पद्मानं श्रुताऽङ्गानं ।
विन्नागज्ञानमित्यपि ॥ ५४ ॥ अचक्षुश्चक्षुरवधि-केवलदर्शनानि च ॥ दाद्विज्ञामी नपयोगा ।
विशेषाज्जीवत्वकृषं ॥ ५५ ॥ उपयोगंविना कोऽपि । जीवो नास्ति जगत्त्रये ॥ अक्षरानंतजा-
गो य-द्वयको निगोदिनामपि ॥ ५६ ॥ तं चाक्षरानंतजाग-मपि त्रैलोक्यवर्तिनः ॥ न शकनु-
वंत्यावस्ति । पुद्गलाः कर्मतांगताः ॥ ५७ ॥ एषोऽप्याविषते चेतत्-स्याज्जीवाऽजीवयोर्न त्रि-
त ॥ अक्षरं विवह साकारे-तरपयोगत्वकृषं ॥ ५८ ॥ रवेर्यथातिसांज्ञा-ज्ञानस्यापि त्रैवेत्पजा-
॥ कियत्यनावुना रात्रि-दिनाऽन्तेदोऽप्यथा त्रैवेत् ॥ ५९ ॥ इयं चादृषीयसी ज्ञान-मात्राद्य-
समये त्रैवेत् ॥ अपर्याप्तनिगोदानां । सूक्ष्माणां कमतस्ततः ॥ ६० ॥

जा

॥ १

शोभैकाकदिविचतु—धं चाक्कादिषु मात्रया ॥ वर्धमानेन्द्रिययोग—वद्विधुद्विव्यपेक्षया ॥ ६१ ॥
 रूपोपशमवैचित्र्या—ज्ञानरूपाणि विभ्रती ॥ सर्वज्ञेयग्राहिणी स्याद् । धातिकदमयेण सा ॥ ६२ ॥
 नन्वेवमात्मनो ज्ञानं । यदि लक्षणमुच्यते ॥ अनेदः स्यात्तदनयोः । सास्त्रावृषन्नयोरिव ॥ ६३ ॥
 एवं चास्य सदा ज्ञान—मिष्यतेऽखिलवस्तुगं ॥ ज्ञानरूपो न जानाती—त्येतद्युक्तिसहं न यत्
 ॥ ६४ ॥ कथं च ज्ञानरूपस्या—त्मनः स्युः संग्रहस्तथा ॥ अव्यक्तबोधाऽबोधौ च । किंचि-
 द्बोधविपर्ययाः ॥ ६५ ॥ अबोच्यते—सत्यप्यस्य विदात्मत्वे । नोपयोगो निरंतरं ॥ ज्ञवत्यावर-
 णीयानां । कर्मणां वशातः खलु ॥ ६६ ॥ तथाहि—आत्मा सर्वप्रदेशेषु । त्यक्तवांशानलु मध्य-
 गान् ॥ प्रकथयमानोदकव—त्सदा विपरीवर्तते ॥ ६७ ॥ ततः स चिरमेकस्मि—न्न वस्तुन्युप-
 युज्यते ॥ अर्थात्तरोपयुक्तः स्या—ञ्चपतः कृकलासवत् ॥ ६८ ॥ जत्कर्षणोपयोगस्य । कालोऽ-
 प्यांतर्मुहूर्तिकः ॥ उपयोगांतरं याति । स्वज्ञावात्तदनंतरं ॥ ६९ ॥ न सर्वमपि नेत्येष । प्रा-
 णी कर्मावृत्तो यथा ॥ नार्कस्यान्नाग्निज्जतस्य । प्रसरंत्यन्नितः प्रजाः ॥ ७० ॥ संशयाव्यक्त-
 बोधाद्या । अप्यस्य कर्मणां वशात् ॥ कुर्वतां ज्ञानवैचित्र्यं । रूपोपशमनेदतः ॥ ७१ ॥ किं-

च—आज्ञो गानाज्ञो गो—ज्ञववीर्यवतो यदा क्रयोपशमः ॥ तद्विधकरणा नुरुपं । तदात्मनो ज्ञानमुद्भवति ॥ ७९ ॥ वीर्योपगमे च पुन—स्तदेव कर्मावृणोत्यपाकीर्णं ॥ शैवलजावमिवाञ्जो—दुर्पणमिव विमलितं पंकः ॥ ७३ ॥ अथ प्रकृतं—द्विधा जवंति ते जीवाः । सिद्धसंसारिभेदतः ॥ सिद्धाः पंचदशविधा—स्तीर्थाऽतीर्थादिभेदतः ॥ ७४ ॥ यदाहुः—

❀ जिषा अजिषा तिष्ठतिष्ठा । गिहि अब्र सजिग धी नर नपुंसा ॥ पत्तये सयंबुद्धा । बुद्धोद्दिक्कणिक्राय ॥ १ ॥ ❀

जीवंतीतिस्मृता जीवा । जीवनं प्राणधारणं ॥ ते च प्राणा द्विधा प्रोक्ता । इष्यन्नाविभेदतः ॥ ७५ ॥ सिद्धानामिन्द्रियोच्छ्वासा—द्वयः प्राणा नयद्यपि ॥ ज्ञानादिज्ञावप्राणानां । योगाजीवास्तथाप्यमी ॥ ७६ ॥ अतोक्स्थलितताः सिद्धा । लोकाग्रे च प्रतिष्ठिताः ॥ इह संत्यज्य देहादि । स्थितास्तत्रैव शाश्वताः ॥ ७७ ॥ ते ज्ञानावरणीयाश्चै—र्मुक्ताः कर्मनिरपृजिः ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्या—द्यनंताष्टकसंयुताः ॥ ७८ ॥ तथोक्तं गुणस्थानक्रमारोहे—अनंतं केवलज्ञानं । ज्ञानावरणसंक्रयात् ॥ अनंतं दर्शनं चापि । दर्शनावरणक्रयात् ॥ ७९ ॥ क्वायिके शुद्ध-

सम्यक्तव-चारित्रे मोहनिग्रहान् ॥ अनंते सुखवीर्ये च । वेद्यविद्वक्त्रयात्ममात् ॥ ८० ॥ आ-
 युषः क्लीणजावत्वात् । सिद्धानामक्षया स्थितिः ॥ नामगोत्रक्षयादेवा-मूर्त्तानिंताऽवगाहना ॥
 ॥ ८१ ॥ रोगभृत्युजराद्यर्त्ति-हीना अपुनरुद्भवाः ॥ अज्ञावात्कर्महेतूनां । दग्धे बीजे हि ना-
 कुरः ॥ ८२ ॥ यानन्मात्रं नरकैत्रं । तावन्मात्रं शिवास्पदं ॥ यो यत्र अग्रते तत्रै-वोर्ध्वं ग-
 त्वा स सिद्ध्यति ॥ ८३ ॥ उत्पत्त्योर्ध्वं समश्रेण्या । लोकांतस्तरत्तं कुतः ॥ यत्रैकस्तत्र तेऽनं-
 ता-निर्वाधाः सुखमासते ॥ ८४ ॥ तद्योक्तं तत्त्वार्थज्ञाष्ये-कृत्स्नकर्मक्षयादूर्ध्वं । निर्वाणम-
 धिगच्छति ॥ यथा दग्धेधनो वह्नि-निरुपादानसंततिः ॥ ८५ ॥ तद्वन्तरमेवोर्ध्वं-मालोकांतस्स
 गच्छति ॥ पूर्वप्रयोगाऽसंगत्व-बंधहेदोर्ध्वर्गौरवैः ॥ ८६ ॥ कुलावचक्रे दोलाया-मिषौ चापि
 यत्रेभ्यने ॥ पूर्वप्रयोगात्कर्मैह । तथा सिद्ध्यतिः स्मृता ॥ ८७ ॥
 मृद्धेपसंगनिर्मोक्षा-द्यथा दृष्टास्त्वलांबुनः ॥ कर्मसंगविनिर्मोक्षा-त्तथा सिद्ध्यतिःस्मृ-
 ता ॥ ८८ ॥ एरंरयंत्रपेमासु । बंधहेदाद्यथा गतिः ॥ कर्मबंधनविहेदात् । सिद्ध्यस्यापि तथे-
 स्यते ॥ ८९ ॥ ❀ आद्यपादबीजबंधनहेदाद्यंतबंधनहेदात्पेडाबंधनहेदाच्च गतिर्दृष्टा मिंजाका-

उपेनापुटानामेवं कर्मबंधविह्वेदात्सिद्धस्य गतिरिति ज्ञावः ॥ ❀—ऊर्ध्वगौरवधर्माणो । जी
 वा इति जिनोत्तमैः ॥ अथोगौरवधर्माणः । पुद्गला इति चोदितं ॥ ९० ॥ ❀ ऊर्ध्वगमन
 एव गौरवं धर्मः स्वप्नावो जीवानां, पुद्गलास्त्वयोगमनधर्माणि इति सर्वङ्गवचनमिति ज्ञावः ॥
 यथाधस्तीर्यगूर्ध्वं च । लोष्टवाद्याद्वितीतयः ॥ स्वप्नावतः प्रवर्त्तते । तथोर्ध्वगतिरात्मनः ॥ ९१ ॥
 अतस्तु गतिवैकृत्य—मेधां यदुपलभ्यते ॥ कर्मणः प्रतिघाताच्च । प्रयोगाच्च तद्विष्यते ॥ ९२ ॥
 अथस्तिर्यग्गूर्ध्वं च । जीवानां कर्मजा गतिः ॥ ऊर्ध्वमेव तु तद्धर्मा । जवति क्लीणकर्मणां
 ॥ ९३ ॥ तत्रापि गहतः सिद्धिं । संयतस्य महामनः सर्वैरंगैर्विनिर्याति । चेतनस्तनुपञ्जरात्
 ॥ ९४ ॥ तदुक्तं श्रानांगपंचमश्रानके—

❀ पंचविदे जीवस्व षिञ्जाणमग्रे पं तं पाण्डिं, उरूहिं, उरेयं, सिरेयं, सधंगेहिं ॥
 पाण्डिं निजायमाणे निरतगामी जवति, उरूहिं निजायमाणे निरियगामी जवति, उरेयं
 निजायमाणे मणुयगामी जवति, सिरेयं निजायमाणे देवगामी जवति, सधंगेहिं षिञ्जाय-
 माणे सिद्धिगतिपञ्जवसाणे पयत्ते ❀

❀ नवोपग्राहिकमर्ति-क्षण एव स सिद्ध्यति ॥ उक्तञ्चस्पृशन्त्या । ह्यचित्या शक्तिरात्मनः
 ॥ १ ॥ अत्र च अस्पृशंती सिद्ध्यन्तरालप्रदेशान् गतिर्यस्य सोऽस्पृशन्तिः, अंतरालप्रदेशस्प-
 र्शने हि नैकेन समयेन सिद्धिरिष्यते, च तत्रैक एव समयः, अतोऽंतराले समयांतरस्याऽजा-
 वादंतरालप्रदेशानामसंस्पर्शनमित्यौपपातिकवृत्तौ । अत्रगाढप्रदेशेऽप्योऽपराकाशप्रदेशास्त्वस्पृ-
 शन् गच्छतीति महात्ताप्यवृत्तौ । यावत्स्वाकाशाप्रदेशोऽब्रह्मवागाढस्तावत् एव प्रदेशानूर्ध्वम-
 प्यवगाहमानो गच्छतीति पंचसंग्रहवृत्तौ । तदत्र तत्त्वं केवलिगम्यं । ❀
 एकस्मिन्समये चोर्ध्व-लोके चत्वार एव ते ॥ सिद्ध्यन्त्युत्कर्षतो दृष्टु-मधोलोके मत-
 त्रयं ॥ एष ॥ विंशतिर्द्विविंशतिश्च । चत्वारिंशदिति स्फुटं ॥ उत्तराध्ययने संग्र-हण्यां च
 सिद्ध्यान्तते ॥ २६ ॥
 ❀ ' वीस अहे तद्देवेति ' उत्तराध्ययने, जीवाजीवविन्नस्यध्ययने । ' उद्धृतेतिरियतोए
 चतुर्वावीमठसयं ' इतिसंग्रहण्यां । ' वीसं पुहुत्तं । अहोतोए ' इति सिद्ध्यान्तते, तद्दीकायां
 विंशतिपुत्रसंबं दे विंशती ॥ इति ॥ ❀

अष्टोत्तरशतं तिर्यग्—लोकं च द्वौ पथोनिधौ ॥ नदीनदादिके शेष—जदे चोत्कर्षतस्त्रयः
 ॥ ९९ ॥ त्रिंशत्तिश्रैकत्रिजये । चत्वारो नदने वने ॥ पंक्ते द्वावष्टशतं । प्रत्येकं कर्मन्मिषु
 ॥ १०० ॥ प्रत्येकं संहरणता । इशाऽकर्ममहीस्वपि ॥ पंचचापशतोच्चा द्वौ । चत्वारो द्विक-
 रांगकाः ॥ १०१ ॥ जघन्योत्कृष्टदेहानां । मानमेतन्निरूपितं ॥ मध्यांगास्त्वेकममये । सिद्ध्यं-
 त्यष्टोत्तरं शतं ॥ १०२ ॥ उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यो—स्तानीयीकतुरीययोः ॥ अर्योरष्टसद्वितं । सि-
 ष्यंत्युत्कर्षतः शतं ॥ १०३ ॥ * यत्रवस्था अवसर्पिण्यास्तृतीयारकपां ने श्रीऋषन्नदेवेन सद्वा-
 ष्टोत्तरं शतं सिद्धास्तदाश्वर्यमध्येऽतर्जवतीति समाधेयं । *—विंशत्तिश्चावसर्पिण्याः । सिद्ध्यं-
 ति पंचमेऽराके ॥ उत्सर्पिण्यवसर्पिण्याः । दोषेषु दशा संहताः ॥ १०४ ॥ पुंवेदेभ्यः सुरादिभ्य-
 ष्च्युत्वा जन्मन्यनंतरे ॥ जवन्ति पुरुषाः केचित् । स्त्रियः केचिन्नपुंसकाः ॥ १०५ ॥ स्त्रीभ्योऽपि
 देव्यादिभ्यः स्यु—रेवं त्रैधा महीस्पृशाः ॥ क्लीवेभ्यो नारकादिभ्यो—ऽप्येवं स्युर्मनुजास्त्रिधा ॥
 ॥ १०६ ॥ नवस्वतेषु जनेषु । पुंभ्यः स्युः पुरुषा हि ये ॥ सिद्ध्यंत्यष्टोत्तरशतं । तेऽन्ये दशद-
 शास्त्रिणाः ॥ १०७ ॥

दशाऽन्यत्रिधुनेपण्या—अत्वारो गृहिवेषकाः ॥ सिद्धयंत्यष्टोत्तरशतं । मुनिनेपण्यारिणः
 ॥ ६ ॥ विश्रितर्योषितः किंच । पुमांसोऽष्टोत्तरं शतं ॥ एकस्मिन्समये क्लीबाः । सिद्धयंति द-
 शताधिकाः ॥ ७ ॥ एकसमये अष्टोत्तरशतसिद्धिोभयतासंप्रहृष्वैवं—तिर्यग्बोके कृपितक-
 लुषाः कर्मन्मिस्त्रतेषु । जाता वैमानिकपुरुषतो मध्यमांगप्रमाणाः ॥ सिद्धयंत्यष्टाधिकम-
 विशतं साधुवेषाः पुमांस—स्तात्तैषीके नियतमरके चित्यतां वा तुरीये ॥ ८ ॥ यत्रैको नि-
 र्वृतः सिद्ध—स्तत्रान्ये परिनिर्वृताः ॥ अनंता नियमाह्नोके—पर्यंतस्पर्शिनः समे ॥ ९ ॥ अय-
 मर्थः—संपूर्णमेकसिद्धस्या—ऽत्रगाहद्वैत्रमाश्रिताः ॥ अनंताः पुनरन्ये च । तस्यैकैकं प्रदेशकं
 ॥ १० ॥ समाकस्यावगाढाः स्युः । प्रत्येकं तेऽप्यनंतकाः ॥ एवं परे द्वित्रिचतुः—पंचाद्यंशा-
 त्रिवृद्धितः ॥ ११ ॥ तथा—सिद्धावगाहद्वैत्रस्य । तस्यैकैकं प्रदेशकं ॥ त्यज्जवा स्थितास्तेऽप्य-
 नंता । एवं दद्यादिप्रदेशकान् ॥ १२ ॥ एवं च—प्रदेशवृद्धिहानिन्द्र्यां । येऽवगाढा अनंतकाः
 ॥ पूर्णैकैत्रावगाहेन्द्र्यः । स्युस्तेऽसंख्यगुणाधिकाः ॥ १३ ॥ ततश्च—एकः सिद्धः प्रदेशैः स्वैः ।
 समश्रैरतिनिर्मलैः ॥ सिद्धाननंतान् स्पृशति । व्यवगाहैः परस्परं ॥ १४ ॥ तेन्द्र्योऽसंख्यगुणा-

न देश-प्रदेशैः स्पृशति भुवं ॥ क्षेत्रावगाहनात्तद्देशैरन्यान्यैः पूर्वदर्शितैः ॥ ११५ ॥

❀ तश्रोक्तं प्रज्ञापनायामौप्यातिके आबुद्ध्यके च—कुसुद अलंते-सिद्धे । सव्वपएसेहिं नियमसो निद्धे ॥ तेवि अभंखिज्जगुणा । देशपएसेहिं जे पुढा ॥ १ ॥ ❀

अशरीरा जीवधना । ज्ञानदर्शनज्ञातिनः ॥ साकारेण निराकारे—णोपयोगेन लक्षिताः ॥

॥ १६ ॥ ज्ञानेन केवलैतैते । कलयन्ति जगतत्रयी ॥ दर्शनेन च पश्यन्ति । केवलैतैव केवलाः

॥ १७ ॥ पूर्वत्रवाकारस्या—न्यप्राव्यस्थापनाच्छुषिरपूर्या ॥ संस्थानमनिश्रंस्थं । स्याद्दिशाम-
नियताकारं ॥ १८ ॥ केनचिद्व्यौकिकेन । स्थितं प्रकारेण निगदितुमशक्यं ॥ अतएवव्यपदे-
शा । नैषां दीर्घादिगुणवचनैः ॥ १९ ॥

❀ तप्राहुः—से न दीहे, से न हस्से, से न वहे इत्यादि ❀

संस्थानं ह्याकारः । स कप्रममूर्त्तस्य जयति सिद्धस्य ॥ (अत्रोच्यते) परिणामवत्य-

मूर्त्ते—ऽप्यसौ जवेत्कुंजनजरीव ॥ २० ॥ पूर्वत्रवजाविदेहा—कारमपेक्ष्यैव सिद्धजीवस्य ॥ सं-

स्थानं स्यादौपा—विक्रमेवं न वास्तवं किञ्चित् ॥ २१ ॥ तप्राहुरावद्भयकनिर्युक्तिकृतः—

❀ उगाहयाइ सिद्धा । जवतित्रागेण हुंति परिहीणा ॥ संघाणमणिहंभं । जरामरण-
 विष्वसुक्काणं ॥ १ ॥ उचाणत्त वपासिञ्जुत्त व अहया निसन्नत्त चेव ॥ जो जह करेइ कावं ।
 सो तह उववज्जए सिद्धो ॥ २ ॥ इहजवत्तित्रागारो । कम्मवसात्त जन्तरे होइ ॥ न य तं सि-
 ङ्खस्स तत्त । तंमीतो से तयागारं ॥ ३ ॥ जं संघाणं तु इहं जव । वयंतस्स चरमसमयंमि-
 ॥ आनीअ एएसवणं । तं संघाणं ताहिं तस्स ॥ ४ ॥ ❀

शतानि बीणि वनुपां । जयस्सिंशद्धनुंदि च ॥ धनुस्सिन्नागध्व परा । सिद्धानामवगाहना
 ॥ २२ ॥ जवन्याष्टांगुलयेत—हस्तमाना परूपिता ॥ जवन्योत्कृष्टयोरंत—गते मध्या त्वनेकधा
 ॥ २३ ॥ षोडशांगुलयुक्ता या । मध्या करचतुष्टयी ॥ आगमे गीयते सर्व—मध्यानां सेपल-
 क्कां ॥ २४ ॥ प्राच्ये जन्मनि जीवानां । या जवेदवगाहना ॥ तुतीयत्रागन्धूना सा । सि-
 द्धानामवगाहना ॥ २५ ॥ उत्कृष्टा च जवे प्राच्ये । धनुःपंचशती मिता ॥ मध्या च बहु-
 विधा । जवन्या हस्तयोर्द्वयं ॥ २६ ॥ जवन्या सप्तहस्तैव । जिनेद्याणामपेक्षया ॥ त्र्यशो-
 नैव किदैतासां । ताः स्युः सिद्धानगाहनाः ॥ २७ ॥ एतदग्निप्रेत्यैवौषपातिकोपगणे उक्तं—

❀ जीवाणं जंते सिद्धमाणा कथंरंमि उच्चैत सिद्धंति, गोणः जहस्रेणं सेतरयणीए। न-
कोरेणं पंचधणुमइए सिद्धति. ❀

मस्देवा कथं सिद्धा । नन्वेवं जननी विज्ञोः ॥ माप्रपंचचापशतो—तुंगा नात्रिसमो-
च्यया ॥ १८ ॥ —‘संघयणं संठाणं, उच्चं चैव कुलगरेहिं समं ? इतिवचनात्—अत्रोच्यते—
स्त्रियो हुजमसंस्थानाः । पुंभः काताहंसंस्थितेः ॥ किंचिदूनप्रमाणाः स्यु—नांनेरूनोच्येयति सा
॥ १९ ॥ गजस्कंधाधिरूढत्वा नमनाक्मंकुचितेति वा ॥ पंचचापशतोच्चैव । सेति किंचिन्न दू-
षणं ॥ ३० ॥—अयं च नाप्यकश्चिन्निप्रायः । संप्रहणीवृत्त्यन्निप्रायस्त्वयं—

❀ यद्दिशमागमे पंचधनुःशतान्युत्कृष्टं मानसुकं तद्वाहुड्यात्, अन्यथैतधधनुःपृथक्तैरधि-
कमपि स्यात्, तच्च पंचविंशत्यधिकपंचधनुःशतरूपं बोधव्यं. सिद्धप्राप्त्यैर्युक्तं—उग्राहणाज-
हसा । रयणिदुगां अह्नु पुणाइ जकोमा ॥ पंचैव धणुमयाइं । धणुअपुहनेण अहियाइंति ॥ ए-
तद्गुत्तिश्व—पृथक्तवशाद्धोऽत्र बहुत्ववाची, बहुत्वं चेद् पंचविंशतिरूपं दृष्टव्यमिति ❀

आद्यमहन्तना एयं । निद्धयंति न पुनः परे ॥ संस्थानानां त्वनियम—स्तेषु षट्स्वपि नि-

र्वतिः ॥ ३१ ॥ पूर्वकोट्यायुक्तर्षति । सिद्ध्येनाथिकजीविनः ॥ जघन्यान्नववर्षायुः । सिद्ध्ये-
 न्नन्यूनजीविनः ॥ ३२ ॥ डात्रिंशदंता एकाद्या—श्वत्सिद्ध्यंति निरंतरं ॥ तदाष्टसमयान् याव-
 न्नवमे त्वंतरं ध्रुवं ॥ ३३ ॥ अष्टचत्वारिंशदंता—स्वयस्त्रिंशान्मुखा यदि ॥ सिद्ध्यंति समयान् स-
 स । ध्रुवमंतरमष्टमे ॥ ३४ ॥ एकोनपंचाशत्पाद्याः । षड्यंता यदि देहिनः ॥ सिद्ध्यंति सम-
 यान् षट् वै । सप्तमे त्वंतरं ज्येत् ॥ ३५ ॥ एकषष्टिप्रज्ञतयो । यावद्दशासप्ततिप्रमाः ॥ सिद्ध्यं-
 ति समयान् पंच । षष्ठे त्ववश्यमंतरं ॥ ३६ ॥ त्रिसप्ततिप्रज्ञतय—श्वतुरशीतिसीमकाः ॥ च-
 तुरः समयान् यावत् । सिद्ध्यंत्यंप्रतनेतरे ॥ ३७ ॥ पंचाशीत्याद्याः कृष्णस्त्रीन् । यांत्याषष्-
 वतिं शिवं ॥ कृष्णौ सप्तनवत्याद्या । दौ च दद्याद्यज्ञतावधि ॥ ३८ ॥ त्रयाधिकशताद्याश्वे-
 द्यावद्द्वौत्तरं शतं ॥ सिद्ध्यंति वैकसमयं । द्वितीयेऽवश्यमंतरं ॥ ३९ ॥ जघन्यमंतरं त्वेक—स-
 मयं परमं पुनः ॥ षण्मासान्नास्ति सिद्धानां । जघनं शाश्वता हि ते ॥ ४० ॥ सर्वस्तोकाः
 क्लीवसिद्धा—स्तेऽप्यः संख्यगुणाधिकाः ॥ स्त्रीसिद्धाः पुनरेऽप्यः पुं—सिद्धाः संख्यगुणाधिकाः ॥
 ॥ ४१ ॥ सर्वस्तोका दक्षिणस्या—मुद्गीच्यां च मिषः समाः ॥ प्राच्यां संख्यगुणाः पश्चि—मा-

यां विशेषतोऽधिकारः ॥ ४९ ॥

न तत्सुखं मनुष्याणां । देवानामपि नैव तत् ॥ यत्सुखं सिद्धजिनां । प्राप्तानां पदमव्य-
यं ॥ ४३ ॥ त्रैकालिकानुचरांत-निर्जराणां त्रिकालजं ॥ भुक्तं त्रोरयं भुज्यमान-मनंतं नाम
यत्सुखं ॥ ४४ ॥ पिपीकृतं तदेकत्रा-ऽनंतैवर्गैश्च वर्णितं ॥ शिवसौख्यस्य समतां । लज्जते न
कदाचन ॥ ४५ ॥ सर्वाद्वापिंडितः सिद्ध-सुखराशिर्विकल्पतः ॥ अनंतवर्गज्ञकोऽपि । न मा-
याद्भुवनत्रये ॥ ४६ ॥ वर्गविज्ञागश्चैवं-स्युः षोडश चतुर्त्का-श्चत्वारो वर्गज्ञागतः ॥ द्वा-
वैव परिशिष्येते । चत्वारोऽपि द्विजाजिताः ॥ ४७ ॥ सुखस्य तस्य माधुर्यं । कलयन्नपि के-
वली ॥ वक्तुं शक्नोति नो जगथ-गुणदेर्मूकदेहिवत् ॥ ४८ ॥ यथैस्मिन्नाज्ञपानादि-ज्ञोजना-
नंतरं पुमान् ॥ तुनः सन्मन्यते सौख्यं । तृप्तास्ते सर्वदा तथा ॥ ४९ ॥ एवमापातमावेण ।
दश्यते तन्निवर्त्तनं ॥ वस्तुनस्तुतदाहादो-पमानं नास्ति विष्टपे ॥ ५० ॥ औपम्यस्याप्यविष-
य-स्ततः सिद्धसुखं खलु ॥ यथा पुरसुखं जज्ञे । भवेद्वावाचामर्गोचरः ॥ ५१ ॥ तथा चाहुः-
भवेद्भुः कोऽपि महारण्ये । वसतिस्म निराकुतः ॥ अन्यदा तत्र नूपादो । दुष्टाश्चैन प्र-

वेक्षितः ॥ ५२ ॥ स्वहेतुनामौ नृपो दृष्टः । सक्तश्च यथोचितं ॥ प्रापितश्च निजं देशं । शो-
 ऽपि राज्ञा निजं पुरं ॥ ५३ ॥ मभायसुपर्कारीति । कुतो राज्ञाऽतिगौरवात् ॥ विशिष्टजोग-
 ज्ञतीनां । ज्ञाजनं जनपूजितः ॥ ५४ ॥ तुंगप्रासादशृंगेषु । रम्येषु काननेषु च ॥ वृत्तो वि-
 दाम्निनोवृद्धैर्भुंके जोगसुखान्यसौ ॥ ५५ ॥ अन्यदा प्रावृषः प्रातौ । मेघाडंबरमन्बरे ॥ दृष्ट्वा
 मृदंगमधुरैर्गजिनैः केकिनर्त्तनं ॥ ५६ ॥ जातोत्कंठो दृढं जातोऽरण्यवाग्मगमंप्रति ॥ विस-
 र्जितश्च राज्ञापि । प्राप्तोऽरण्यमसौ ततः ॥ ५७ ॥ पृष्ठं त्यरण्यवाग्मसतं । नगरं तात कीदृशं
 ॥ परं नगरवरत्ननाऽसुपर्माया अज्ञावतः ॥ ५८ ॥ न शशाक्तमांतेषां । गदितुं स कुतोद्य-
 मः ॥ एवमत्रोपमाऽज्ञावात् । वक्तुं शक्य न तत्सुखं ॥ ५९ ॥ सिद्धा बुवा गताः पारं । परं
 पारंगता अपि ॥ सर्वात्मनागतामदां । तिष्ठन्ति सुखलीलया ॥ ६० ॥ अरूपा अपि प्राप्सरूपप्र-
 कृष्टा । अनंगाः स्वयं ये त्वनंगदुहोऽपि ॥ अनंताकरश्चोऽजिताशेषवर्णाः । स्तुमस्तान् वचो-
 गोचरान् सिद्धजीवान् ॥ ६१ ॥ इति सिद्धाः ॥ विश्वाश्वर्षदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्दांति-
 ष-डाजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ काव्यं यत्किञ्च तत्र निश्चितजगत्त्व-

प्रतीपोषणे । सर्गो निर्गलितार्थसार्धसुत्तमः पूर्णो द्वितीयः सुखं ॥ ६२ ॥

॥ इति लोकप्रकाशे द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

॥ तृतीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ संसारिजीवानां । स्वरूपं वर्णयाम्यहं ॥ द्वारैः सप्तत्रिंशत्ताता—न्यमूर्ति र्युर्प्राक-
मं ॥ १ ॥ ज्ञेयाः स्थानानि पर्याप्तिः । संख्ये योनिकुलाश्रिते ॥ योनीनां संवृत्तत्वादि । स्थि-
ती च जवकाययोः ॥ २ ॥ देहसंस्थानांगमान—समुद्घाता गतागती ॥ अनंतरासिः समय-
सिद्धिर्देया दिगाहता ॥ ३ ॥ संहननानि कर्मायाः । संज्ञेद्वियसंज्ञितारत्तथा वेदाः ॥ दृष्टिज्ञा-
नं दर्शन—सुपर्योगाहारगुणयोगाः ॥ ४ ॥ मानं लब्धव्यवहुता । सैवान्या दिगपेक्षया ॥ अंत-
रं जवसंवेधो । महाद्वयवहुतापि च ॥ ५ ॥ ज्ञेया इह प्रकाराः स्यु—जीवानां स्वस्वजातितु ॥
समुद्घातनिजस्थानो—पयातः स्थानकं त्रिधा ॥ ६ ॥ पर्याप्ता ष्षपदिश्यंते । यान्तिः पर्याप्तय-
स्तु ताः ॥ पर्याप्ताऽपर्याप्तज्ञेया—इत एव द्विधांगिनः ॥ ७ ॥ पर्याप्तयः स्वयोरया यैः । भक-

दाः साधिताः सुखं ॥ पर्याप्तनामकमानु-जावात्पर्याप्तकारतु ते ॥ ८ ॥ द्विधामी लब्धिक-
 रण-त्रैदांशत्रादिमास्तु ये ॥ समाप्य स्वार्हपर्याप्ती-ञ्छियंते नान्यथा ध्रुवं ॥ ९ ॥ करणानि
 शरीराका-शीनि निर्वर्तितानि यैः ॥ ते स्युः करणपर्याप्ताः । करणानां समर्थनात् ॥ १० ॥
 अपर्याप्ता द्विधा प्रोक्ता । लब्ध्या च कारणेन च ॥ द्वयोर्विशेषं शृणुत । ज्ञापितं गणधरि-
 त्तैः ॥ ११ ॥ अन्नमाप्य स्वपर्याप्ती-ञ्छियंते यद्व्यपजीविताः ॥ लब्ध्या ते स्युरपर्याप्ता । य-
 प्रा निःस्वमनोरथाः ॥ १२ ॥ निर्वर्तितानि नाद्यापि । प्राणिभिः करणानि यैः ॥ देहाकादी-
 नि करणा-पर्याप्तसत्ते प्रकीर्त्तिताः ॥ १३ ॥ श्रियंतेद्व्यपयुषो लब्धय-पर्याप्ता इह यैर्ऽग्निः
 ॥ तेऽपि नूत्नैव करण-पर्याप्ता नान्यथा पुनः ॥ १४ ॥ याहारदिपुक्रजाना-मादानपरिणाम-
 योः ॥ जंतोः पर्याप्तितनामोहा । शक्तिः पर्याप्तिरत्र सा ॥ १५ ॥ पुक्रजोपचयादेव । ज्ञेवत्सा
 सा च षड्विधा ॥ आहारांगिद्व्यश्वासो-ल्ब्यासज्जाणामनोऽतिधाः ॥ १६ ॥ तत्रैवाहारपर्या-
 प्त-पर्यादाय निजोचितं ॥ पृषक्खलरसत्वेनाहारं परिणतिं नयेत् ॥ १७ ॥ वैक्रियाहारकौ-
 क्षारि-क्रागयोग्यं यत्रोचितं ॥ रसीनूतमाहारं । यथा शक्त्या पुनर्जयी ॥ १८ ॥ रसासुगमांस

मेदोऽस्थि-मज्जाक्रादिधातुतां ॥ नयेद्यथासंज्ञवं सा । देहपर्याप्तिरुच्यते ॥ १९ ॥ युरभं ॥ धा-
तुत्वेन परिणतादाहारार्दिद्विभोचितात् ॥ आदाय पुन्रजांस्तानि । यथास्थं प्रविधाय च ॥१९॥
इष्टे तद्विषयज्ञप्तौ । यथा ज्ञातया शरीरवान् ॥ पर्याप्तिःसंख्याहाना । दर्शिता सर्वदर्शिनः
॥ ११ ॥ इति संप्रहृणीवृत्त्यभिप्रायः । प्रेक्षाप्रनाजिवाजिगमप्रवचनसारोक्षारवृत्त्यादिषु तु—

❀ यथा धातुतया परिणमितमाहारमिंस्थितया परिणमयति, संस्थियपर्याप्तिरित्येतावदे-
व दृश्यते, इतिज्ञेयं ❀

ययोच्च्वाभार्हमाशय । दत्तं परिणमय च ॥ तत्तयात्वंय मुंचेतसो—च्च्वाभसपर्याप्तिरुच्य-
ते ॥ १२ ॥ ननु देहोच्च्वाभसनाम—कर्मन्त्यामेव निध्यतः ॥ देहोच्च्वाभसौ किमेतान्त्र्यां । पर्या-
प्तिन्त्र्यां प्रयोजनं ॥ १३ ॥ अत्रोच्यते पुन्रजानां । शुद्धीतानामिहात्मना ॥ साध्या परिणतिर्दे-
ह—तया तन्नामकर्मणा ॥ १४ ॥ आरब्धगंसमाप्तिस्तु । तत्पर्याप्त्या प्रसाध्यते ॥ एवं त्रेदः
साध्यनेदा—देहपर्याप्तिर्कर्मणोः ॥ १५ ॥ एवमुच्च्वाभसतद्विधेः स्या—त्साध्या तन्नामकर्मणः ॥
साध्यमुच्च्वाभपर्याप्ते—स्तस्या व्यापारणं पुनः ॥ १६ ॥ सतीमध्युच्च्वाभसतद्विधेःमुच्च्वाभसना-

मकर्मजां ॥ क्षापारधितुमीशाः स्यात्तत्पर्याप्त्यैव नान्यथा ॥ १७ ॥ सतीमपि शरक्रेप-श-
 किं नैव तदोऽपि हि ॥ विना चापादानशक्तिं । रुफवीकर्तुमीश्वरः ॥ १८ ॥ ज्ञाषार्द्धं दत्त-
 मादाय । गीस्त्वं नीत्वावलंब्य च ॥ यथा शक्तया त्यजेन्प्राणी । ज्ञाषापार्याप्तिरित्यसौ ॥ १९ ॥
 दत्तं ज्ञात्वा मनोशेरयं । तत्तां नीत्वावलंब्य च ॥ यथा मननशक्तः स्यान्मनःपर्याप्तिरत्र सा
 ॥ २० ॥ श्रियते येऽप्यपर्याप्ताः । पर्याप्तित्रयमादिभं ॥ पूर्णिकृत्यैव न पुन-रन्यथा संज्ञे-
 न्मृतिः ॥ २१ ॥ तथाहि-पर्याप्तित्रययुक्तोऽत-मुद्धर्त्तनायुगपिभं ॥ बध्वा ततोऽनमुद्धर्त्त-म-
 बाधांस्य जीवति ॥ २२ ॥ ततो निबद्धायुर्गोर्गयां । याति तां गतिमन्यथा ॥ अत्रोदायुरनापू-
 र्ण-तदाबाधो वजेत्क सः ॥ २३ ॥ तथाकें प्रज्ञापनावृत्तौ-
 * यस्मादागामिन्नत्रायुर्वध्वा श्रियते सर्वदंदिनो नाऽबध्वा, तच्च शरीरोऽप्यपर्याप्तित्रयां प-
 र्याप्तानां बंधमायाति, नाऽपर्याप्तानां. *
 समयेऽथो नवऽथः स्यान्प्रज्ञप्त्यंतमुद्धर्त्तकं ॥ समयोतमुद्धर्त्तौत-मसंख्यातविधं यतः
 ॥ २४ ॥ ततः सूक्ष्मकृमादीना-मतमुद्धर्त्तजीवनां ॥ अंतमुद्धर्त्तानेकत्व-मिदं संगतिमंगनि

॥ ३५ ॥ पुराणं ॥ उत्पत्तिक्रिया एवैताः । स्वा स्वा युगपदात्मना ॥ आरभ्यते संविधातुं । समाप्यते त्वनुक्रमात् ॥ ३६ ॥ तथा—आदावाहारपर्याप्ति—स्ततः शरीरसंज्ञिता ॥ तत इन्द्रियपर्याप्ति—रेवं सर्वा अपि क्रमात् ॥ ३७ ॥ तत्रैकाहारपर्याप्तिः । समाप्येतादृशे कृते ॥ शेषा अमंख्यसमय—प्रमाणांनर्मुहूर्ततः ॥ ३८ ॥ अनुक्रमोऽयं विज्ञेय । औदारिकशरीरिणां ॥ वैक्रियाहारकवतां । ज्ञातव्योऽयं पुनः क्रमः ॥ ३९ ॥ एका शरीरपर्याप्ति—र्जायतेऽनर्मुहूर्ततः ॥ एकैककणवृद्ध्यातः । समाप्यते पराः पुनः ॥ ४० ॥ निष्पत्तिकालः सर्वाणां । पुनरांतर्मुहूर्तिकः ॥ आरंभसमयाद्यांति । निष्ठां ह्यंनर्मुहूर्ततः ॥ ४१ ॥ आहारपर्याप्तिस्त्वत्रापि प्राग्बत्—मनोवचःकायबला—न्यक्षाणि पंच जीवितं ॥ भ्वासश्चेति दश प्राणा । द्वारेऽस्मिन्नेव बद्धयते ॥ ४२ ॥ इतिपर्याप्तिस्वरूपं—

तैजसकर्मणवंतो । युज्यंते यत्र जंतवः स्कंधैः ॥ औदारिकादिभ्यैः । स्थानं नद्योनि-
रित्याहुः ॥ ४३ ॥ तथा च—अक्तितोऽभंख्यत्रैदास्नाः । संख्यादां नैव यद्यपि ॥ तथापि स-
मनर्णादि—जातिभिर्गणनां गताः ॥ ४४ ॥ तद्योक्तं प्रज्ञापनावृत्तौ—

✽ केवलमेव विद्मिष्टवर्णादियुक्ताः संख्यातीताः स्वस्थाने व्यक्तिर्नेन योनयो, जातिं
अधिकृत्य एकैव योनिर्गण्यते. ✽

लक्षाश्चतुरशीतिश्च । सामान्येन ज्ञवंति ताः ॥ विज्ञेयान्तु यथास्थानं । वह्यंते स्वामि-
ज्ञावतः ॥ ४५ ॥ किंच—संवृता विवृता चैव । योनिर्विवृतसंवृता ॥ द्विष्यशय्यादिवद्वस्त्रा-
द्यावृता तत्र संवृता ॥ ४६ ॥ तथा विस्पृष्टमनुग-लक्ष्यमाणापि संवृता ॥ विवृता तु स्पृष्ट-
मुप-लक्ष्या जलाशयादिवत् ॥ ४७ ॥ जकोन्नयस्वप्नावा तु । योनिर्विवृतसंवृता ॥ बहिर्दृ-
श्याऽदृश्यमध्या । नारीगर्भाशयादिवत् ॥ ४८ ॥ तृतीययोनिजाः स्तोका-स्ततो द्वितीययो-
नयः ॥ असंख्यज्ञास्ततोऽनंत-गुणिताः स्युरयोनयः ॥ ४९ ॥ तेऽप्योऽप्यनंतगुणिताः । ख्या-
ताः प्रथमयोनयः ॥ एवं शीतसच्चिदादि-व्यप्यद्वयबहुतेह्यतां ॥ ५० ॥ शीता चोष्णा च शी-
तोष्णा । तत्स्पृष्टान्वयाद्विधा ॥ सच्चिदाऽच्चित्तमिश्रेति । नेदतोऽपि त्रिधा ज्ञवेत् ॥ ५१ ॥
जीवप्रदेक्षैरन्योऽन्या-नुगमेनोररीकृता ॥ जीवदेहादिः सच्चिदा । शुक्ककाष्ठादिवत्परा ॥ ५२ ॥
अत एवांगितिः सूक्ष्मै-स्त्रैलोक्ये निश्चितेऽपि हि ॥ न तत्प्रदेक्षैर्योनीना-मच्चिदानां सच्चित्त-

ता ॥ ५३ ॥ सचिन्ताऽचिन्तरूपा तु । मिश्रा योनिः प्रकीर्त्तिता ॥ नृतिरश्वां यथा योनौ । शु-
क्रदोषितपुद्गलाः ॥ ५४ ॥ आत्मसाद्धिहिता ये स्यु-स्ते सचिन्ताः परेऽत्यथा ॥ सचिन्ताऽचि-
न्तयो गे त-द्योनेर्मिश्रत्वमाहितं ॥ ५५ ॥

❀ योषितां किल नात्रैरथस्ताह्विराद्यं पुष्पमाद्यावैकद्वयकाकारमस्ति, तस्याथस्ताद-
धासुखसंस्थितकोशाकारा योनिः, तस्याश्च बहिःचूनकलिकाकृतयो मांसमंजयो जायंते, ताः
किलासुकूपदित्वात् क्रतौ स्ववंति, तत्र केचिदसृजो लवाः कोशाकारकां योनिमनुप्रविश्य
संतिष्ठंते, पश्चाच्छुक्रसंमिश्रांस्तानाहारयन् जीवस्तत्रोत्पद्यते, तत्र ये योन्यात्मसात्कृतास्ते
सचिन्ताः, कदाचिन्मिश्रा इति । ये तु न स्वरूपतामापादितस्तेऽचिन्ताः । अपरे वर्णयंति-
असुकृ सचेतनं शुक्रमचेतनमिति । अन्ये ब्रुवते-शुक्रशोणितमचितं योनिप्रदेशाः सचिन्ता इ-
त्यतो मिश्रेति तु तत्त्वार्धवृत्तौ द्वितीयेऽध्याये ❀

योनिस्त्रिधा मनुष्याणां । शंखावर्त्तादिन्नेदतः ॥ यस्यां शंखदवावर्त्तः । शंखावर्त्ता तु तत्र
सा ॥ ५६ ॥ कूर्मोन्नता त्रयेद्योनिः । कूर्मपृष्ठमिवोन्नता ॥ वंशीपत्रा तु संयुक्त-वंशीपत्रद-

याकृतिः ॥ ५९ ॥ स्त्रीरत्नस्य प्रवेहंखा—वर्त्ता सा गर्भवर्जिता ॥ ध्युक्तामंति तत्र गर्त्ता । नि-
 ष्यद्यंते न ते यतः ॥ ५८ ॥ अतिप्रबलकामाग्ने—विंलीयंते हि ते यथा ॥ कुरुमत्या करस्पृष्टौ
 —ऽप्यद्वयद्वौहपुत्रकः ॥ ५९ ॥ तथाच प्रज्ञापनायां—

✽ संखावत्ताणं जौणी इत्थिरयणस्स ✽

अर्हञ्चक्रिविष्णुबल—देवांबाभां द्वितीयका ॥ तृतीया पुनरन्यासां । स्त्रीणां योनिः प्रकी-
 र्तिता ॥ ६० ॥ इदं च योनीनां त्रिधा त्रैविध्यं स्थानांगतृतीयस्थाने—आचारांगवृत्तौ तु श्रुत्वा-
 श्रुत्तनेदेन योनीनामनेकत्वमेवं गाथाभिः प्रदर्शितं—

✽ सीआदीजौणीत । चउरसीती अ सयसहस्सेहि ॥ असुहात य सुहात । तन्न सु-
 हात इमा जाण ॥ ६१ ॥ असंखातमणुस्सा । रादसरसंखमादिआऊणं ॥ तिहयरनामगो-
 अं । सवसुहं होइ नायवं ॥ ६२ ॥ तन्नवि य जाइसंपन्नयाइ । सेसात हींति असुहात ॥ देवे-
 सु क्विसाद । सेसात हींति न सुहात ॥ ६३ ॥ पंचेदियतिरिप्सु । हयगयरयणा हवंति न
 सुहात ॥ सेसात असुहात । सुहवनेगिदियादीया ॥ ६४ ॥ देविंदवकवट्टि—तयाइं मोत्तुं च

तिष्ठपरत्नावं ॥ अष्टागारत्नाविधाविष्य । सेसाञ्ज अष्टतसो पचा ॥६५॥ ❀ इतियोनिरुवरूपं-
 कुलानि योनियत्तवा-न्यास्ता नि बहून्यपि ॥ त्रवंति योनावेकर्यां । नानाजालीषेद्वि-
 नां ॥ ६६ ॥ कुमिथुश्विककीटादि-नानाशुशंगिनां यथा ॥ एकगोमयापिंदांतः । कुलानि स्यु-
 रनेकशः ॥ ६७ ॥ कोट्यका सप्तनवंति-र्यक्काः सार्धा त्रवंति हि ॥ सामान्यात्कुलकोटीनां ।
 विशेषो वक्ष्यतेऽग्रतः ॥ ६८ ॥ इतियोनिकुलस्वरूपं, तत्संवृतत्वादि च ॥

त्रयस्त्रितस्तत्रवायु-र्द्विविधं तच्च कीर्तितं ॥ सोपक्रमं स्यात्तत्राद्यं । द्वितीयं निरुपक्रमं
 ॥ ६९ ॥ कात्वेन बहुना वेद्यं-मप्यायुर्पत्तु भुज्यते ॥ अद्वयेनाध्यवसानाद्यै-रागमोक्तैरुपक्रमैः
 ॥ ७० ॥ आयुः सोपक्रमं तत्स्थान-इत्यद्या कर्म तादृशं ॥ यद्व्यसमये बह्वं । श्लथं शक्यापव-
 र्त्तनं ॥ ७१ ॥ युगमं ॥ दत्ताग्निरक्तो रज्जु-र्यथा दीर्घाकृता क्रमात् ॥ दह्यते संपिंशिता तु ।
 सा ऋटित्येकहेतया ॥ ७२ ॥ यत्पुनर्बैधसमये । बह्वं गाढनिकाचनात् ॥ क्रमवेद्यफलं तद्धि ।
 न शक्यमपवर्त्तितु ॥ ७३ ॥ क्रीयतेऽध्यवसानाद्यै-र्यैः स्वोत्थैः स्वस्य जीवितं ॥ परैश्च विषश-
 स्त्राद्यै-स्ते स्युः सर्वेऽप्युपक्रमाः ॥ ७४ ॥ यदाहुः-

* अश्रवसाण निमिसे । आहारे वेयणा पराधाए ॥ फासे आणपाणु । सत्तविहं जि-
 ङ्गए आनं ॥ ७५ ॥ * त्रिधा तत्राध्यवसानं । राणस्नेहजयोद्धवं ॥ व्यापाइयंति रागाद्या ।
 अध्यत्तं तविकट्टिपत्ताः ॥ ७६ ॥ यथा प्रपापालिकाया । युवानमनुरागतः ॥ पश्यंत्याः कीण-
 मायुर्ये—त्कामस्यांत्या दशा मृतः ॥ ७७ ॥ यतः—चित्तेद दहुमिहद । दीहं नीससद तह
 जरे दाहे ॥ नत्तअरोहण सुज्जा । उभमाय नयाणई मरणं ॥ ७८ ॥ कस्याश्चित्तसार्थवाह्याश्च ।
 विदेशादागते प्रिये ॥ मित्रैः स्नेहपरीक्षां । विपन्ने कथितेऽथ सा ॥ ७९ ॥ सार्थवाही विप-
 न्नैव । सार्थवाहोऽपि तां मृतां ॥ श्रुत्वा तत्संगमायेव । तूर्णं स्नेहाद्व्यपद्यत ॥ ८० ॥ ज्ञया-
 द्यथा वासुदेव—दर्शनात्सोमिदो द्विजः ॥ हत्वा गजसुकुमारं । नगरीमाविशन्मृतः ॥ ८१ ॥
 निमित्ताद्दिपशास्त्रादे—राहराद्दहतोऽट्यतः ॥ स्त्रियतश्चाऽस्मिन्मथतश्च । विकृतादहितवहात् ॥ ८२ ॥
 श्लाघादेवदनायाश्च । गर्त्ताप्रपतनादिकात् ॥ पराधातात्स्पर्शतश्च । त्वभिवपादिसुन्नवात् ॥ ८३ ॥
 श्वासोच्छ्वासञ्च विकृत—त्वेनात्थं प्रसर्पतः ॥ निरुद्धा ज्ञियेतांगी । तस्मादेते उपक्रमाः
 ॥ ८४ ॥ स्युः केषांचिद्यदप्येते—ऽनुपक्रमायुषामपि ॥ स्कंदकाव्यार्यशिष्याणा—मिव यंत्रनिपी-

तना ॥ ८५ ॥ तथापि कष्टदास्तेषां । न त्वायुःकथं हतवः ॥ सौपक्रमायुष इव । ज्ञासंते तेऽ-
पि तैर्मुक्ताः ॥ ८६ ॥ अथ प्रकृतं—

सौपक्रमायुषः केऽप्यनुपक्रमायुषः परे ॥ इति स्युर्द्विविधा जीवास्तत्र सौपक्रमायुषः
॥ ८७ ॥ तृतीये नवमे सप्त—विंशे ज्ञाने निजायुषः ॥ बध्नंति परजन्मायु—रंत्ये वांतर्मुहूर्त्तके
॥ ८८ ॥ यदाहुः श्यामाचार्याः—‘सिधतिज्ञाने, सिधतिज्ञानतिज्ञाने, सिधतिज्ञानतिज्ञानति-
ज्ञाने इति’—केचित्तु सप्तविंशोद—प्यूर्ध्वं विकल्पयंति वै ॥ त्रिज्ञानकल्पनां याव—दंत्यमंतर्मु-
हूर्त्तकं ॥ ८९ ॥ असंख्यायुर्द्विर्ध्वं—श्वरमांगाश्च नारकाः ॥ सुराः शलाकायुमांसो—ऽनुपक्र-
मायुषः स्मृताः ॥ ९० ॥

✽ अपरे वर्णयंति, तीर्थकरौपयातिकानां नोपक्रमतो मृत्युः, शेषाणासुत्रयथा इतित-
त्वार्थवृत्तौ कर्मप्रकृतिवृत्तावपि ‘अदाजोगुकोसं’ इति गाथाव्याख्यानं । ज्ञानज्ञामिजेषु ति-
र्यक्षु मनुष्येषु च त्रिपट्योपमस्त्रितिपूतन्नः पश्चादायु सर्वाल्पजीवितमंतर्मुहूर्त्तं विहाय शो-
षमायुस्त्रिपट्योपमस्त्रितिकमपवर्त्तयंतर्मुहूर्त्तोनमिति. ✽

सुरनैरपिकाऽसंख्य—जीवितिर्यद्भ्रमनुष्यकाः ॥ बध्नन्ति षण्मासशेषा—युषोऽथ जवजीवितं । ९१ ।

✽ मतांतरेषां कर्षतः षण्मासावशेषे जघन्यतश्चांतर्मुहूर्त्तशेषे नारकाः परजवायुर्बध्नन्ती-
ति जग० शत० १४ ज० ? ✽

निजायुषस्तृतीयैश्चे । शेषेऽनुपक्रमायुगः ॥ निघमाद्भ्यजन्मायु—निंबध्नन्ति परे पुनः ॥

॥ ९२ ॥ यावत्प्रायुष्यवशिष्टे । परजन्मायुरर्ज्यते ॥ कालास्तावानवाधाय—स्ततः परमुदति
तत् ॥ ९३ ॥ इति जवस्थितिः ।

कायस्थितस्तु पृथिवी—कायिकादिशरीरिणां ॥ तत्रैव कार्पेऽवस्थानं । विषयौत्पद्य चा-
सकृत् ॥ ९४ ॥ इतिकायस्थितिस्वरूपं.

औदारिकं वैक्रियं च । देहमाहारकं तथा ॥ तैजसं कार्भणं चेति । देहाः पंचोदिता जि-
नैः ॥ ९५ ॥ उदारैः पुनर्यैजातं । जिनदेहाद्यपेक्षया ॥ उदारं सर्वतस्तुंग—मिति चौदारिकं ज-
वेत् ॥ ९६ ॥ क्रिया विशिष्टा नाना वा । विक्रिया तत्रसंज्ञवं ॥ स्वात्ताविकं लब्धिजं च ।
द्वित्रिधं वैक्रियं जवेत् ॥ ९७ ॥ यत्तदेकमनेकं वा । दीर्घं द्रुस्वं महत्त्वयु ॥ जवेद् दृश्यसदृश्यं

वा । नूचरं वापि खेचरं ॥ ९८ ॥ आकाशास्फटिकरवहं । शुनकेवलितना कृतं ॥ अनुतरामै-
 र्द्योऽपि । कांतमाहारकं जवेत् ॥ ९९ ॥ शुनवागाहातामर्षौ—षड्याद्युद्दिः करोत्यदः ॥ म-
 नोद्धानी चारणो वो—षत्राहारकत्वविधकः ॥ १०० ॥ तैजसं चोष्णतादिगं । तेजोदेश्यादिसा-
 धनं ॥ कार्मणानुगमाहार—परिपाकसमर्धकं ॥ ? ॥ अस्मात्तपोविशेषोऽह—त्वविधयुक्तस्य नू-
 र्पुशः ॥ तेजोदेश्यानिर्गमः स्या—दुत्पन्ने हि प्रयोजने ॥ १ ॥ तथोक्तं जीवाग्निगमवृत्तौ—

❀ सवस्स वन्हसिद्धं । रसाद्ग्राहारपागजणं च ॥ तेअगतद्धिनिमित्तं च । तेअगं हो-
 इ नायवं ॥ ३ ॥ ❀—अस्मादेव जवत्येवं । शीतलेश्याविनिर्गमः ॥ स्यातां च रोषतोषा-
 न्यां । निप्रहानुप्रहावितः ॥ ४ ॥ तथोक्तं तत्वार्यवृत्तौ—❀ यदोत्तरगुणप्रत्यया त्विधस्त्वपन्ना-
 जवति, तथा परंप्रति दाहाय विसृजति रोषविषाधमातो गोशाखादिवत् । प्रसन्नस्तु शीततेज-
 सानुगृह्णातीति ॥ ५ ॥ ❀—क्षीरनीरवदन्योऽन्यं । श्लिष्टा जीवप्रदेशकैः ॥ कर्मप्रदेशा येऽनं-
 ताः । कार्मणं स्यात्तदात्मकं ॥ ६ ॥ सर्वेषामपि देहानां । हेतुज्जतमिदं जवेत् ॥ जवांतरगतौ
 जीव—सहायं च सतैजसं ॥ ७ ॥ नन्वेतान्यां शरीरान्यां । सहात्मायाति याति चेत् ॥ प्र-

विशान्निरयन्वापि । कुतोऽसौ तद्धि नेहयते ॥ ८ ॥ अत्रोच्यते—न चक्षुर्गोचरः सूक्ष्म—तथा तै-
 जसकार्मणे ॥ ततो नोत्पद्यमानोऽपि । अग्रमाणोऽप्यसौ स्फुटः ॥ ९ ॥ परैरप्युक्तं—अंतरा-
 न्नवेदहौऽपि । सूक्ष्मत्वान्नोपलभ्यते ॥ निष्क्रामन्प्रविशान्वापि । नाऽनावोऽनीक्षणार्थापि ॥ १० ॥
 स्वरूपमेवं पंचानां । देहानां प्रतिपादितं ॥ कारणान्दिकृतांस्तेषां । विशेषान् दर्शयाम्यथ ॥ ११ ॥
 संजातं पुद्गलैः स्पृष्टै—देहमौदारिकं नवैत् ॥ सूक्ष्मपुद्गलजातानि । ततोऽप्यानि यथोत्त-
 रं ॥ १२ ॥ इतिकारणकृतो विशेषः—यथोत्तरं प्रदेशैः स्यु—रसंख्येयगुणानि च ॥ आतृतीयं
 ततोऽनंत—गुणे तैजसकार्मणे ॥ १३ ॥ इतिप्रदेशसंख्याकृतो विशेषः—आद्यं तिर्यग्मनुष्याणां
 । देवनारकयोः परं ॥ केषांचिद्वृत्तव्यमदायु—संक्षितिर्यग्नृणामपि ॥ १४ ॥ आहारकं सत्वब्धी-
 नां । स्याच्चतुर्दशपूर्विकां ॥ सर्वसंसारिजीवानां । ध्रुवे तैजसकार्मणे ॥ १५ ॥ तत्पार्श्वान्नाप्येतृक्तं—
 * एकेत्वाच्चार्या नयवाद्वापेकं आचक्षते कार्मणमेवैकमनादिसंबंधं, तेनैवैकेन जीवस्या-
 ऽनादिः संबंधो नवतीति, तैजसं तु लब्धपेकं नवति, सा च तैजसत्वविधेर्न सर्वस्य कस्य-
 चिदेव नवति. एतद्दीकावैशोऽपि—एवमेकीयमतेन प्रत्याख्यातमेव तैजसमनादिसंबंधतया

सर्वस्य चेति, या पुनरन्यवहताहारंपति पाचनशक्तिर्विनापि लब्ध्या, सातु कार्मणस्यैव न-
विष्यति कर्मोष्णत्वात्, कार्मणं हीदं शरीरमनेकशक्तिगर्भत्वाद्गुणकरोति विश्वकर्मणः, तदेव
हि तश्चासमासादितपरिणति व्यपदिश्यते यदि तैजसशरीतया, ततो न कश्चिदोष इति । अत्र
नूयान् विस्तरोऽस्ति, स तु तत्त्वार्थवृत्तेरवस्येय इति ॥ ❀

युगपञ्चैकजीवस्य । द्वयं त्रयं चतुष्टयं ॥ स्याद्देहानां न तु पंच । नाप्येकं नववर्तिनः
॥ १६ ॥ वैक्रियस्याहारकस्या—ऽशरवादकस्य वैकदा ॥ न पंच स्युः सदा सत्वा—दंत्ययोर्नै-
कमप्यदः ॥ १७ ॥ स्यादेकमपि पूर्वोक्त—मतांतरव्यपेक्षया ॥ नवांतरं गहनस्त—न्मते स्या-
त्कार्मणं परं ॥ १८ ॥ इतिस्वामिकृतो विशेषः—आद्यस्य तिर्यगुत्कृष्टा । गतिरारुचकाचदं ॥
जंघाचारणनिर्भ्रा—नाश्रित्य कवयंतु तां ॥ १९ ॥ आनंदीश्वरमाश्रित्य । विद्याचारणखेचरा-
न् ॥ ऊर्ध्वं चापंडकवनं । तत्त्रयपेक्षया नवेत् ॥ २० ॥ विषयो वैकियांगस्या—ऽमंख्येया
दीपवार्धयः ॥ महाविदेहा विषयो । द्वेष आहारकस्य च ॥ २१ ॥ लोकः सर्वोऽपि विषय—
स्तुर्यपंचमयोर्नवेत् ॥ नवाज्ञवांतरं येन । गहनतामनुगे इमे ॥ २२ ॥ इतिविषयकृतो नेदः—

धर्माधर्मार्जनं सौख्य-दुःखानुभव एव च ॥ केवलज्ञानमुत्थादि-प्राप्तिराद्यप्रयोजनं ॥१३॥
 एकानैकत्वसूक्ष्मत्व-स्थूलत्वादि नत्रोगतिः ॥ संघसाहाय्यमिन्यादि । वैक्रियस्य प्रयोजनं ॥
 ॥ १४ ॥ सूक्ष्मार्थसंशयज्ञेयो । जिनैर्दादिविवेकोकनं ॥ ज्ञेयमाहारकस्यापि । प्रयोजनमनेकथा
 ॥ १५ ॥ यथाहुः-

✽ तिञ्जयररिद्धिसंश्ल-सुहृमपयज्ञावगाहहेतुं वा ॥ संसयवोहेभ्रहं । गमणं जिणपाय-

मूर्धंभि ॥ १६ ॥ ✽—

शापानुग्रहयोः शक्ति-भुक्तिपाकः प्रयोजनं ॥ तैजसस्य कर्मणस्य । पुनरन्यत्रवे गतिः
 ॥ १७ ॥ इतिप्रयोजनकृतो विशेषः-उत्कर्षतः सातिरेक-सहस्रयोजनप्रभं ॥ औदारिकं वैक्रि-
 यं सा-धिकैकवक्रयोजनं ॥ १८ ॥ आहारकं हस्तमानं । लोकाकाशमिते जने ॥ समुद्रघाते
 केवलिनः । स्यातां तैजसकर्मणे ॥ १९ ॥ भ्रवगाढं प्रदेशेषु स्वल्पेव्वाहारकं कित ॥ ततः
 संख्यगुणांशास्थ-मुत्कृष्टौदारिकं स्मृतं ॥ २० ॥ ततोऽपि संख्यगुणित-देशस्थं गुरुवैक्रियं ॥
 समुद्रघातेऽर्हन्तोत्पे हे । सर्वलोकावगाहके ॥ २१ ॥ दीर्घे मृत्युसमुद्घाते । तत्पत्तिस्थानकाव-

धि ॥ अन्यथा तु यथास्थानं । स्वस्वदेहावगाहिनी ॥ ३२ ॥ मरणांतसमुद्भ्रांतं । गतानां देहि-
 नां जवेत् ॥ यावत्पैकेन्द्रियादीनां । तैजसस्यावगाहना ॥ ३३ ॥ ब्रवीमि तां जिनप्रोक्त-स्व-
 रूपां सोपपत्तिकं ॥ ज्ञाञ्चैवं कार्मणस्यापि । सोऽन्यैः साहचर्यतः ॥ ३४ ॥ युग्मं ॥ स्वस्व-
 देहमिता व्यास-स्थौड्याभ्यां सर्वदेहिनां ॥ मरणांतसमुद्भ्रांतं । स्यात्तैजसावगाहना ॥ ३५ ॥
 आयामतो विद्रोष्येत । तत्रैकेन्द्रियदेहिनां ॥ अंगुलाऽसंख्येयज्ञाण-प्रमाणा सा जघन्यतः ॥
 ॥ ३६ ॥ उत्कर्षतश्च लोकांता-द्व्योकांतं यावदाहिता ॥ एकेंद्रियाणां जीवाना-भेवमुत्पत्तिसं-
 जवात् ॥ ३७ ॥ सामान्यतोऽपि जीवानां । विज्ञाञ्चैतदपेक्षया ॥ लोकांतवधिलोकांता-सै-
 जसस्यावगाहना ॥ ३८ ॥ अंगुलासंख्येयज्ञाणेन । प्रमिततश्च जघन्यतः ॥ निर्दिष्टा विकलाक्षा-
 णां । तैजसस्यावगाहना ॥ ३९ ॥ तिर्यग्दोकाच्च लोकांता-वधि तेषां गरीयसी ॥ संज्ञवो वि-
 कलाक्षाणां । यत्तिर्यग्दोके एव हि ॥ ४० ॥ अधोदोकेऽप्यधोदोके-ग्रामेषु दीर्घिकादिषु ॥ ऊ-
 र्वं च पांडकवन-वर्त्तिवापीहृदादिषु ॥ ४१ ॥ संज्ञवो विकलाक्षाणां । यद्यप्यस्ति तथापि हि
 ॥ सूत्रे स्वस्थानमाश्रित्य । तिर्यग्दोको निरूपितः ॥ ४२ ॥ तत उक्तातिरिक्तापि । विकला-

नां ज्वल्पसौ ॥ अर्धोग्रामत्पण्डकाश्च । लोकाग्रांता गरीयसी ॥ ४३ ॥ सात्तरिकं योजनानां । सहस्रं स्याद्भ्रम्यतः ॥ नारकाणां त्रैजसाव-गाहना साश्रु ज्ञाव्यते ॥ ४४ ॥

सन्ति पातालकलशा-श्रुत्वारोऽर्धौ चतुर्दिशं ॥ अर्धोत्तकं योजनाना-मवगाढा इह कि-
 तौ ॥ ४५ ॥ सहस्रयोजनस्थूल-कुड्यास्तेषां च निश्चते ॥ अथस्तने तृतीयांशे । वायुर्वर्वात्सि-
 केवलं ॥ ४६ ॥ मध्यमे च तृतीयांशे । मिश्रितौ सविज्ञानौ ॥ तत्रोपरितने ज्ञाणे । तृती-
 ये केवलं जलं ॥ ४७ ॥ ततश्च-सीमंतकादिनारक-वर्त्सौ कश्चन नारकः ॥ पातालकलशास-
 न्नो । मरणांतसमुद्धतः ॥ ४८ ॥ कुड्यं पातालकुंजानां । विन्नियोत्पद्यते यतः ॥ मत्स्थत्वेन
 तृतीयांशे । मध्यमे चरमेऽपि वा ॥ ४९ ॥ तस्माद्वाक् तु नैवास्ति । तिर्यग्मनुजसंजवः ॥
 जल्पतिर्नारकाणां च । न तिर्यग्मनुजैविना ॥ ५० ॥ जत्कर्षतस्त्वधो याव-त्सप्तमीं नारकाव-
 नीं ॥ नारकाणामेतदंतं । स्वस्थानस्थितिसंज्ञवात् ॥ ५१ ॥ तिर्यक्स्वयंज्ञूरमण-समुद्रावधि
 सा ज्ञेवेत् ॥ नारकाणां तत्र मत्स्था-दित्वेनोत्पत्तिसंज्ञवात् ॥ ५२ ॥ ऊर्ध्वं च पंडकवन-
 स्थापितोयाश्रयावधि ॥ अत ऊर्ध्वं तु कुत्रापि । नृतिर्यक्संज्ञवोऽस्ति न ॥ ५३ ॥ पंचोद्दिप-

तिरश्चां च । जघन्या परमर्षि च ॥ विकर्तृद्वियवर्द्धेया । नैजसस्यावगाहना ॥ ५४ ॥ अंगु-
 लाऽसंख्येयज्ञाग-माना नृणां जघन्यतः ॥ उत्कर्षतश्च नृकेशा-स्तोकांतावधि कीर्तिता ॥ ५५ ॥
 जघनव्यंतरज्योति-ष्काद्यद्विस्वर्गनाकिनां ॥ अंगुलाऽसंख्येयज्ञाग-माना द्वेया जघन्य-
 तः ॥ ५६ ॥ ममत्वाग्निनिविष्टानां । स्वरताज्ञरणादिषु ॥ पृथिव्यादितया तेषां । तत्रैवोपसि-
 संनवात् ॥ ५७ ॥ उत्कर्षतस्त्वयः शैला-न्नरकहमातलावधि ॥ गतानां तत्र केषांश्चि-त्तेषां म-
 रणमंनवात् ॥ ५८ ॥ तिर्यक् स्वयंनूरमणा-परान्तवेदिकावधि ॥ ऊर्ध्वं तत्रेवत्पारजारा-त्पृ-
 थिव्यूर्ध्वतलावधि ॥ ५९ ॥ एतावदंतं पृथिवी-कायत्वेन समुद्भवात् ॥ ततः परं च पृथिवी-
 काथादीनामसंनवात् ॥ ६० ॥ मनत्कुमारकल्पादि-देवानां स्याज्जघन्यतः ॥ अंगुलाऽसंख्येय-
 ज्ञाग-माना सैवं विज्ञाव्यते ॥ ६१ ॥ देवाः सनत्कुमाराद्या । उत्पद्यंते स्वज्ञावतः ॥ गर्भ-
 जेषु नतिर्यक्षु । ध्रुवं नैकं द्वियादिषु ॥ ६२ ॥ यदा सनत्कुमारादि-सुबाभुमंदरादिषु ॥ दीर्घि-
 कादौ जलकीनां । कुर्वाणः स्वाभुपः क्षयात् ॥ ६३ ॥ उत्पद्यंते मत्स्यतया । स्वात्प्यासन्नप्रदेशके ॥ त-
 दा जघन्या स्यादस्य । यदैवं मंनवत्यसौ ॥ ६४ ॥ पूर्वसंबंधिनीं नारी-सुपभुकां महीस्पृशा

॥ कश्चिरसनकुमारादि—देवः प्रेमवशीकृतः ॥ ६५ ॥ तदवाच्यप्रदेशे स्व—मवाच्यंशं विनि-
 क्षिपन् ॥ परिव्रज्य मृतस्तस्या—एव गर्त्रे समुद्भवेत् ॥ ६६ ॥ उक्तर्षतस्त्वथो याव—त्पाताव-
 कवशाश्रितं ॥ मध्यमीयं तृतीयांशं । तत्र मत्स्यादिसंज्ञवात् ॥ ६७ ॥ तिर्यक् स्वयंभूरमण-
 पर्यंतवधि सा जनेत् ॥ अच्युतस्वर्गपर्यंत—मूर्ध्वं सा चेति ज्ञाप्यते ॥ ६८ ॥ कश्चिदच्युतना-
 कस्या—सुहृदेवस्य निश्रया ॥ देवः सनत्कुमारादि—र्गतस्तत्र क्षियेत यत् ॥ ६९ ॥ सहस्रारंत-
 देवानां । ज्ञावनीयाऽनया दिशा ॥ कनिष्ठा च गरिष्ठा च । तैजसस्यावगाहना ॥ ७० ॥ आ-
 नताद्यच्युतंतानां । देवानां स्यात्क्षुब्धतः ॥ अंगुलाऽसंख्येयज्ञाग—परिणामावगाहना ॥ ७१ ॥
 उत्पद्यंते नरेष्वेव । देवा नन्वानतादयः ॥ नराश्च नृकेत्र एव । तद्विद्यं षट्ते कथं ॥ ७२ ॥ अ-
 चोच्यते—उपभुक्तां मनुष्येण । मानुषीं पूर्ववज्जनां ॥ उपलभ्यावधिज्ञाना—त्प्रेमयाज्ञानियंवि-
 तः ॥ ७३ ॥ इहागत्यासन्नसृत्य—नया बुद्धिविपर्ययात् ॥ मलिनत्वाच्च कामानां । वैचित्र्यात्क-
 र्ममर्मणां ॥ ७४ ॥ गाढानुरागादादिरय । तदवाच्यप्रदेशके ॥ परिक्रिप्य निजाऽवाच्यं । क्षि-
 यते स्वायुषःक्षयात् ॥ ७५ ॥ गर्त्रेऽस्या एव मृत्वायं । यद्युत्पद्येत निर्जरः ॥ आनतादिकतुभु-

ज-स्तेदयमुपपद्यते ॥ ७६ ॥ आनतादिक्रतुभुजां । मनोविषयसेविनां ॥ कायेनाऽस्पृशतां दे-
 वी-मपि क्लीणमनोभुवां ॥ ७७ ॥ मनुष्यस्त्रियमाश्रित्य । यद्येवं स्याद्विभंबना ॥ तर्हि को
 नाम दुर्धरं । कंठरं जेतुमीश्वरः ॥ ७८ ॥ अधो यावदधोग्रामा-स्तिर्यग् नृक्रेत्रमेव च ॥ त-
 तः परं मनुष्याणा-सुत्पत्तिस्थित्यसंज्ञवात् ॥ ७९ ॥ ऊर्ध्वमच्युतनाकांतं । गतानां मित्रनि-
 श्रया ॥ आनतादिक्रतुभुजा-मच्युते मृत्युसंज्ञवात् ॥ ८० ॥

ऊर्ध्वमच्युतजानां तु । स्वविमानशिरोऽवाधि ॥ स्वैरं तत्र गतानां यत् । केषांचित्संज्ञ-
 वेन्मुक्तिः ॥ ८१ ॥ ग्रैवेयकानुत्तरस्त्र-सुराणां सावगाहना ॥ यावद्विद्योधरश्रेणी-मास्वस्थाना-
 ज्ञधन्यतः ॥ ८२ ॥ खेचरश्रेणिपरतो । मनुष्याणामसंज्ञवात् ॥ ग्रैवेयकादिदेवाना-मप्यत्रा-
 गत्यसंज्ञवात् ॥ ८३ ॥ अधो यावदधोग्रामा-नूर्ध्वं च स्वाश्रयावधि ॥ तिर्यक् पुनर्नरक्रेत्र-प-
 र्यंतं सा प्रकीर्तिता ॥ ८४ ॥ यावन्नदीश्वरं खेटाः । सखीका यांति यद्यपि ॥ संज्ञोगद्यपि कु-
 र्वन्ति । तत्र कामेषुनिर्जिताः ॥ ८५ ॥ परं नोत्पद्यते गर्भे । नरो नृक्रेत्रतो बद्धिः ॥ तत्र कुक्क-
 र्वतस्तिर्यग् । नृक्रेत्रावधि सोद्विता ॥ ८६ ॥ इत्यर्धतः प्रज्ञापनैकविंशतितमपदे ॥ इति प्रमा-

यावगाहकृतो विशेषः—

स्थितिरौदारिकस्यांत—मुहूर्त्तं स्याज्जयन्तः ॥ उत्कृष्टा त्रीणि पटयानि । सा तु युग्मि-
व्यपेक्षया ॥ ८३ ॥ इशवर्षसहस्राणि । जयन्त्याजन्मवैक्रिये ॥ त्रयस्त्रिंशत्सगराणि । स्थिति-
रुत्कर्षतः पुनः ॥ ८४ ॥ वैक्रियस्य कृतस्यापि । जयन्त्यांतमुहूर्त्तिकी ॥ ज्येष्ठा तु जीवाग्निग्ने
। गदिता गांप्रधानया ॥ ८५ ॥

✽ अंतमुहूर्त्तं नरएसु । होद चत्वारि तिरियमणुएसु ॥ देवेषु अद्मासो । उत्क्रोस वि-
जयणाकालो ॥ ८७ ॥ ✽

पंचमांगे तु वायूनां । भंङ्गतिर्यगृह्णामपि ॥ ज्येष्ठार्थेकांतमुहूर्त्ता । प्रोक्ता वैकुण्ठिकस्थि-
तिः ॥ ८९ ॥ श्रीसूत्रकर्तांगे तु—

✽ वेयावृत्ति ए नाम महप्रियाये । एगाय ए पवतमंतलिरके ॥ हम्संति तत्था बहुक्रूरकम्मा
। परं सहससा न मुहुतयाणं । ९१ ॥ ✽ नाभेति संज्ञावने, एतन्नरकेषु यथांतरिके महान्नि-
तापे महाङ्गःखे, एकशिखाघटितो दीर्घः, वेयावृत्ति वैक्रियः परमाधाभिर्निकनिष्पादितः पर्वतः,

तत्रां हस्तस्पर्शिकाया समासहंतो नारका बहुकुरकर्मणिो हन्यंते पीड्यंते, सहस्रसंख्यानां परं
 प्रकृष्टं पञ्चतं कादं हन्यंते, इत्यर्थः । अत्र परमाधामिकदेवविकृतिं तस्य पर्वतस्य अर्धमासाधि-
 कां पि स्थितिरुक्तेति क्रियं, तत्त्वं तु जिनो जानीते. ❀

अत्रमुहूर्तं देवापि । स्थितिराहारकस्य च ॥ अनादिके प्रवाहेण । सर्वतैजसकर्मणे ॥ ९१ ॥
 सावसाने तु ज्ञानानां । सिद्धये तदज्ञावतः ॥ अज्ञानानां निरंते च । पंगूनां मुक्तिवर्त्मनि ॥
 ॥ ९३ ॥ इतिस्थितिकृतो विशेषः—आहारकं सर्वतोऽद्वयं । यत्कदाचिन्नवेदिदं ॥ त्रवेद्यदि त-
 दार्थत—इकं दे वा जघन्यतः ॥ ९४ ॥ सहस्राणि नवोत्कर्षा—इसत्तास्य जघन्यतः ॥ एकं
 समयमुत्कृटा । पणमासावधि विष्टपे ॥ ९५ ॥ उक्तं च—❀ आहारगादं लोणे । उभमासा
 जा न ह्योति विकयाइ ॥ उक्तोसैखं नियमा । एकं समयं जहनेखं ॥ ९६ ॥ ❀—आहार-
 कादसंख्येय—गुणानि वैक्रियाणि च ॥ तत्स्वामिनामसंख्यत्वा—नारकांगिसुपर्वणां ॥ ९७ ॥
 अर्थादारिकदेहाः स्यु—स्तदसंख्यगुणाधिकाः ॥ आनंत्येऽपि तदीशाना—मसंख्या एव ते यतः
 ॥ ९८ ॥ प्रत्यंगं प्राणिनो यत्स्युः । साधारणवनस्पतौ ॥ अनंतस्तानि चाऽसंख्या—न्येवांगानि

त्रवंति हि ॥ ९७ ॥ तेन्योऽनंतगुणास्तुभ्या । मिथस्तैजसकर्मणाः ॥ यत्प्रत्येकस्मिन् स्या-
तां । दे देहे सर्वदेहिनां ॥ ९७० ॥ इत्यद्वयबहुत्वकृते विशेषः—एकजीवापेक्षया स्या—उज्येष्टु-
मौदारिकांतरं ॥ अंतर्मुहूर्त्तान्यधिका—स्वयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ १ ॥ तथोक्तं जीवाजिगमवृत्तौ—

✽ नत्कर्षतस्वयस्त्रिंशत्सागरोपमाणे अंतर्मुहूर्त्तान्यधिकानि, तानि चैवं—कश्चिच्चारित्री
वैक्रियशरीरं कृत्वांतर्मुहूर्त्तं जीवित्वा स्थितिक्रयादविग्रहेणानुत्तरसुरेषु जायत इति. ✽

वैक्रियस्यांतरं काय—स्थितिकावो वनस्पतेः ॥ अर्धश्व पुद्गलपरा—वर्ष आहारकांतरं ॥ १॥
लघु चाद्यस्य समयो—तर्मुहूर्त्तं तदन्ययोः ॥ न संज्ञवत्यंतरं च । देहयोरुक्तशेषयोः ॥ ३ ॥ इ-
त्यंतरकृतो विशेषः ॥ इति देहस्वरूपं—

सदसद्वक्षणेन—प्रतीकसन्निवेशजं ॥ शुभ्राऽशुभ्राकाररूपं । धोदा संस्थानमंगिनां ॥

॥ ४ ॥ समचतुरस्रं न्यग्रोध—साद्विषामनककुब्जहुंडानि ॥ संस्थानान्यंगे स्युः । प्राकर्मविपाक-
तोऽसुमतां ॥ ५ ॥ आर्या ॥ तत्र चाद्यं चतुरस्रं । संस्थानं सर्वतः शुभ्रं ॥ न्यग्रोधमूर्ध्वं ना-
त्रैः सत् । सादि नात्रैरधः शुभ्रं ॥ ६ ॥ इदं साचीति केऽप्याहुः । साचीति शाब्दप्रतीतरुः ॥

मूले स्याद्दृष्टपुष्टोऽसौ । न च शाखासु तादृशः ॥ ७ ॥ तथोक्तं पंचसंग्रहवृत्तौ—

❀ अपरे तु साचीति पठंति, तत्र साचीति प्रवचनवेदिनः शाब्दमतीतरुमाचक्षते, ततः साचीव यत्संस्थानं तत्साचीति, एवं च न्यग्रोधसाच्चिनोरन्वितार्थता ज्ञवतीतिज्ञेयं. ❀

मौलिग्रीवापाणिपदे । कमनीयं च वामनं ॥ लक्षितं लक्षणेऽदुष्टैः । श्रेष्ववयवेषु च ॥
 ॥ ८ ॥ रम्यं शेषप्रतीकेषु । कुञ्जं संस्थानमिष्यते ॥ दुष्टं किंतु शिरोग्रीवा—पाणिपदे ज्ञवेदि-
 दं ॥ ९ ॥ हुंफं तु सर्वतो डुष्टं । केचिद्दामनकुड्जयोः ॥ विपर्यासमामनंति । लक्षणे कुतलक-
 णाः ॥ १० ॥ इतिसंस्थानस्वरूपं—अंगमानं तु तुंगत्व—मानमंगस्य देहिनां ॥ स्थूलतापृथु-
 लाद्यं तु । इयमौचित्यतः स्वयं ॥ ११ ॥ इत्थंगमानस्वरूपं—समित्येकीजावयोगा—देदनादि-
 त्तिरात्मनः ॥ उत्प्रावद्वेपन कर्मांशा—घातो यः स तथोच्यते ॥ १२ ॥ यतः—

समुद्घातगतो जीवः । प्रसह्य कर्मपुद्गलान् ॥ कालांतरानुत्तवाहं—नपि क्षपयति द्रुतं
 ॥ १३ ॥ तच्चैवं—कालांतरवेद्यानय—माकुष्योदीरणेन कर्मांशान् ॥ उदयावतिकायां च । प्र-
 वेद्य परिभुज्य ज्ञातयति ॥ १४ ॥ ते चैवं—वेदनेज्ञः कयापोजो । मरणांतिकवैक्रियौ ॥ आ-

हारकस्तैजसश्च । अक्षस्थानां षण्ण्यमी ॥ १५ ॥ स्यात्केवलिसमुद्घातः । सप्तमः सर्ववेदिनां
 ॥ अष्टसामापिकश्चाय—मांतर्मुहूर्तिकाः परे ॥ १६ ॥ तत्राहि—करावितो वेदनाग्नि—रात्मा
 स्वीयप्रदेशकान् ॥ विक्रिप्यानंतकर्माणु—वेष्टितान् देहतो बहिः ॥ १७ ॥ आपूर्वसिद्धांतराणि
 । सुखादिशुचिराणि च ॥ विस्तारायामतः क्षेत्रं । व्याप्य देहप्रमाणकं ॥ १८ ॥ तिष्ठेदंतर्मुहू-
 र्त्तं च । तत्र चांतर्मुहूर्तके ॥ अस्मात्वेदनीयांशान् । ज्ञातयत्येष ज्ञरिशाः ॥ १९ ॥ इति वेद-
 नासमुद्घातः—समाकुलः कषायेन । जीवः स्वीयप्रदेशकैः ॥ सुखादिरंध्राण्यापूर्य । तान् वि-
 क्रिप्य च पूर्ववत् ॥ २० ॥ विस्तारायामतः क्षेत्रं । व्याप्य देहप्रमाणक ॥ कषायमोहनीया-
 ल्य—कर्मांशान् ज्ञातयेद्दहून ॥ २१ ॥ ज्ञातयंध्यापरान् ज्ञरीन् । समादत्ते स्वहेतुभिः ॥ द्वयं
 सर्वत्र नैवं चे—श्मन्मुक्तिः प्रसज्यते ॥ २२ ॥ कषायस्य समुद्घात—श्चतुर्द्वयं प्रकीर्तितः ॥
 क्रोधमानमायाजोन्नै—हेतुभिः परमार्थतः ॥ २३ ॥ इतिकषायसमुद्घातः—अंतर्मुहूर्तशेषायु—र्मरणां-
 तकरावितः ॥ सुखादिरंध्राण्यापूर्य । शरीरी स्वप्रदेशकैः ॥ २४ ॥ स्वांगविष्कंजबाह्यं । स्व-
 शरीरातिरेकतः ॥ जघन्यर्तोऽगुदासंख्ये—यांशमुत्कर्षतः पुनः ॥ २५ ॥ असंख्ययोजनात्येक

—दिश्यन्पत्तिप्रलावधि ॥ आयामतोऽग्निव्याप्यांत—मूर्हूर्त्तान्निश्चयते ततः ॥ १६ ॥ मरणांतस-
मुद्घातं । गतो जीवश्च शातयेत् ॥ आयुषः पुनरात्न नूरी—नादत्ते च नवान्न तान् ॥ १७ ॥

✽ अत्रायं विशेषः—कश्चिज्जीव एकैतैव मरणांतिकसमुद्घातेन नरकादिषूपच्यते, तत्रा-
हारं करोति, शरीरं च बध्नाति. कश्चित्तु समुद्घातान्निवृत्त्य, स्वशरीरमागत्य, पुनः समुद्घातं
कृत्वा तत्रोपच्यते, अयमर्थो जगतीपृष्ठशतकषष्ठाद्देशके नरकादिष्वनुत्तरांतेषु सर्वस्थानेषु
जावितोऽस्तीति ज्ञेयं ✽

इतिमरणांतिकसमुद्घातः—वैकुण्ठिकसमुद्घातं । प्राप्तो वैक्रियशक्तिमान् ॥ कर्मावृत्ता-
नामात्मीय—प्रदेशानां तनोर्बहिः ॥ १८ ॥ निसृज्य दंडं विकंत्न—बाह्यद्वार्यां तनुप्रभं ॥ आ-
याप्तस्तु संख्यात—योजनप्रमितं ततः ॥ १९ ॥ वैक्रियांगान्निधनाम—कर्मांशान् पूर्वमर्जि-
तान् ॥ ज्ञातयन् वैक्रियांगार्हान् । स्कंधाँह्वात्वा करोति तत् ॥ ३० ॥ इति वैक्रियसमुद्घा-
तः—समुद्घतस्तैजसेन । नेजोत्तेद्रयाख्यशक्तिमान् ॥ कर्मावृत्तात्मप्रदेश—राशैर्वाँक्रियवद्बहिः
॥ ३१ ॥ देहविस्तारबाह्यं । संख्येययोजनायतं ॥ निसृज्य दंडं प्राग्ब्रह्मन् । ज्ञातयेत्तैजसा-

शुक्रान् ॥ ३२ ॥ अन्यानादाय तद्योग्यान् । तेजोलेश्या विमुंचति ॥ तैजसोऽयं समुद्घातः ।
प्रज्ञस्रतत्वपारगैः ॥ ३३ ॥ इति तैजससमुद्घातः ॥

चतुर्दशानां पूर्वाणि । धर्त्ताहारकलविधमान् ॥ जिनर्द्धिर्दशनादीनां । मध्ये केनापि हेतु-
ना ॥ ३४ ॥ आहारकसमुद्घातं । कुर्वन्नात्मप्रदेशकैः ॥ दंडं स्वांगपृथुरभूदं । संख्येययोज-
नायतं ॥ ३५ ॥ निसृज्य पुञ्जानाहा—रकनास्रः पुरातनान् ॥ विकीर्यादाय तद्योग्यान् । दे-
हमाहारकं सृजेत् ॥ ३६ ॥ इत्याहारकसमुद्घातः ॥ यस्यायुषोऽतिरिक्तानि । कर्माणि सर्व-
वेदिनः ॥ वेद्याख्यनामगोत्राणि । समुद्घातं करोति सः ॥ ३७ ॥ आंतर्मुहूर्त्तिकं पूर्व—माव-
र्त्तिकरणं सृजेत् ॥ अंतर्मुहूर्त्तशेषायुः—समुद्घातं ततो ब्रजेत् ॥ ३८ ॥ आवर्त्तिकरणं श्रस्त-
योगव्यापारणं मतं ॥ इदं त्ववश्यं कर्त्तव्यं । सर्वेषां मुक्तिगामिनां ॥ ३९ ॥ आत्मप्रदेशैर्दो-
कांत—स्पृशामूर्ध्वमथोऽपि च ॥ कुर्यादाद्यक्षणे दंडं । स्वदेहस्थूलविस्तृतं ॥ ४० ॥ द्वितीये स-
मये तस्य । कुर्यात्पूर्वापरायतं ॥ कपाटं पाटवोपेतः । समयेऽथ तृतीयके ॥ ४१ ॥ ततो
विस्तार्य प्रदेशा—नुदीचीदिक्रिणायतं ॥ संप्रानं कुरुते तुर्ये । ततोऽतराणि पूरयेत् ॥ ४२ ॥ स्व-

प्रदेशैस्तदा सर्वान् । लोकाकाशप्रदेशकान् । स व्याप्नोति समा ह्येते । लोकाकाशकजीव-
योः ॥ ४३ ॥ संहरेत्पंचमे चासौ । समर्थेऽतरपूरणं ॥ षष्ठे संहृत्य मंत्रानं । संहरेत्सप्तमेऽर-
रिं ॥ ४४ ॥ संहरेदष्टमे दंडं । शरीरस्थस्ततो ज्ञेवेत् ॥ अंतर्मुहूर्तं जीवित्वा । योगरोधाच्चिवं
ब्रजेत् ॥ ४५ ॥ यद्वाहुः—

✽ यस्य पुनः केवलिनः । कर्म ज्ञवत्यायुषोऽतिरिक्ततरं ॥ न समुद्घातं जगता-नुप-
गहति तत्समीकर्तुं ॥ ४६ ॥ दंष्टं प्रथमे समये । कपाटमथ चोत्तरे तथा समये ॥ मंत्रान-
मथ तृतीये । विश्वव्यापी चतुर्थे तु ॥ ४७ ॥ संहरति पंचमे त्वं-तराणि मंत्रानमथ पुनः ष-
ष्ठे ॥ सप्तमके तु कपाटं । संहरति ततोऽष्टमे दंडं ॥ ४८ ॥ औदारिकप्रयोक्ता । प्रथमाष्टसप्त-
मयोरसाविष्टः ॥ मिश्रौदारिकयोक्ता । सप्तमषष्टद्वितीयेषु ॥ ४९ ॥ कर्मणशरीरयोक्ता । च-
तुर्थके पंचमे तृतीये च ॥ समयत्रयेऽपि तस्मिन् । ज्ञवत्यनाहारको नियमात् ॥ ५० ॥ ✽

किंच—समुद्घातानिवृत्त्यासौ । त्रिधा योगान् युनक्तयपि ॥ सत्यासत्याभुधात्त्रिरथौ ।
योगौ मानसवाचिकौ ॥ ५१ ॥ पृष्ठेषु मनसार्थेषु । तत्रानुचरनाकिन्निः ॥ दातुं तडुत्तरं चेतो-

योग्युभं युनक्ति सः ॥ ५२ ॥ तथा भन्नुष्यादिना च । पृष्टोऽपृष्टोऽपि स प्रभुः । प्रयोजनवि-
 शेषेण । युनक्तयेतौ च वाचिकौ ॥ ५३ ॥ काययोगं प्रयुञ्जानो । गमनागमनादिषु ॥ चेष्टते
 पीठपट्टाद्य-सर्पयेत्प्रातिहारिकं ॥ ५४ ॥ एवंच-कैश्चिदित्युच्यते यत्तु । शेषपणमासजीवितः ॥
 जिनः कुर्यात्समुद्घातं । तदसद्यत्तश्चासति ॥ ५५ ॥ प्रातिहारिकपीठादे-रादानमपि संजनेत् ॥
 श्रुते तु केवलं प्रोक्तं । तत्प्रत्यर्पणमेव हि ॥ ५६ ॥ इत्याद्यधिकं प्रज्ञापनातिमपदवृत्तितोऽव-
 सेयं ॥ ततश्च-गर्थात्संज्ञिपंचाक-मनोयोगाज्जयन्तः ॥ असंख्यगुणहीनं तं । निरुंधानः क-
 णे कृणे ॥ ५७ ॥

असंख्येयैः कृणैरेवं । साकट्येन रुणद्धि तं ॥ ततः पर्याप्तकद्वयक-वचोयोगाज्जयन्तः
 ॥ ५८ ॥ असंख्यगुणहीनं तं । निरुंधानः कृणे कृणे ॥ एवं कृणैरसंख्येयैः । साकट्येन रुण-
 द्धि सः ॥ ५९ ॥ ततः पर्याप्तसूक्ष्मस्य । काययोगाज्जयन्तः ॥ असंख्यगुणहीनं तं । निरुं-
 धानः कृणे कृणे ॥ ६० ॥ असंख्यैः समयैरेवं । साकट्येन रुणद्धि सः ॥ योगान् रुंधंश्च स-
 ध्यायेत् । भुङ्क्ष्यानं तृतीयकं ॥ ६१ ॥ एतेन स उपयेन । सर्वयोगनिरोधतः ॥ अयोगतां स-

मासाद्य । शैलेर्गी प्रतिपद्यते ॥ ६२ ॥ पंचानां ह्रस्ववर्णानां-मुञ्चारप्रमितां च तां ॥ प्राप्तः
 शैलेशानिष्कंपः । स्वीकृतोत्कृष्टसंवरः ॥ ६३ ॥ शुक्लध्यानं चतुर्थं च । ध्यायन् युगपदंजसा ॥
 वेद्यायुर्नामगोत्राणि । कृपयित्वा स सिद्ध्यति ॥ ६४ ॥ अगतवापि समुद्रघात-मनंता निर्वृता
 जिनाः ॥ अवाप्यापि समुद्रघात-मनंता निर्वृता जिनाः ॥ ६५ ॥

✽ अत्रायं विशेषः-यः पणमासाधिकायुष्को । तजते केवलोज्जसं ॥ करोत्यसौ समुद्र-
 घात-मन्ये कुर्वति वा न वा ॥ १ ॥ इति गुणस्थानकमारोहे-उम्मासाज्जसेसे । जष्यं जं-
 स्त्रिकेवलं नाद्यं ॥ ते नियमा समुधादय । सेसा समुधाय जइयवा ॥ २ ॥ इत्यस्य वृत्तौ-इ-
 तिकेवलिसमुद्रघातः ॥

आद्याः पंच समुद्रघाताः । सर्वेषामपि देहिनां ॥ अनुज्जता अनंताः स्यु-र्यथा स्वं सर्व-
 जातिषु ॥ ६६ ॥ ज्ञाविनस्तु न संत्येव । केषांचिद्व्ययुर्मणां ॥ केषांचित्त्रिंशिनामेक-द्वयाद-
 यः स्युरनेकशाः ॥ ६७ ॥ यावद्गण्था अगण्था वा । स्युः केषांचिदनंतकाः ॥ यथा स्वं सर्वजा-
 तित्वे । विद्मेषा बहुकर्मणां ॥ ६८ ॥ नवरं-सूदमादिनिगोदैस्तु । निगोदै त्रय एव ते ॥ अ-

नुनूता अनंताः स्यु-र्नांविनस्ते तु सर्ववत् ॥ ६९ ॥ आहारका नरान्येषां । केषांचिन्नुन्नवे
 त्रयः ॥ अतीताः स्युर्नांविनस्तु । ते चत्वारो नचाधिकः ॥ ७० ॥ संज्ञवेयुश्चत्वारो-ऽनुनूता
 नुन्नवे नृणां ॥ ज्ञाविष्यतोऽपि विज्ञेया-स्तावंतो नुन्नवे नृणां ॥ ७१ ॥ चत्वारोऽपि व्यतीता-
 स्तु । नान्येषां नृन्विनायतः ॥ आहारकं तुर्यथारं । कृत्वा सिध्यति तन्नये ॥ ७२ ॥ तथोक्तं प्र
 ज्ञापनावृतौ—

❀ इह यश्चतुर्थवेद्यमाहारकं करोति स नियमात्तन्नय एव मुक्तिमासादयति, न गत्यंत-
 रमिति ❀ ॥ सप्तमस्तु न कस्यापि । स्यादतीतो नरंविना ॥ ज्ञाप्येकोऽन्यजंतूनां । केषां-
 चिन्नृत्वएव सः ॥ ७३ ॥ समुद्घातोत्तीर्णजिनं । प्रतीत्यैकोनिषेवितः ॥ मनुष्यस्य मनुष्यत्वे-
 ऽ-नागतोऽप्येक एव सः ॥ ७४ ॥ असद्वेद्याश्रितश्चाद्यो । मोहनीयाश्रितः परः ॥ अंतर्मुहूर्त्त-
 शेषायुः-संश्रितः स्यात्तृतीयकः ॥ ७५ ॥ तुर्यपंचमषष्टाश्च । नामकर्मसमाश्रिताः ॥ नामगा-
 त्रवेद्यकर्म-संश्रितः सप्तमो ज्ञवेत् ॥ ७६ ॥ इति जीवसमुद्घाताः ॥-योऽप्यचिसमहास्कंधः
 । समुद्घातोऽस्त्यजीवजः ॥ अष्टसामयिकः सोऽपि । द्वेषः सप्तमन्नत्सदा ॥ १७७ ॥ पुन-

लानां परीणामा—द्विश्रसोच्चात्स जायते ॥ अष्टत्रिः समयैर्जात—समाप्तो जिनसत्कवत् ॥ ७८ ।
 इतिसमुद्घाताः ॥—विवक्षितज्ञवादन्य—ज्ञे गमनयोग्यता ॥ या ज्ञेवेद्देहिनां सात्र । गति-
 र्गतं च कथ्यते ॥ ७९ ॥ इतिगतिस्वरूपं ॥—विवक्षिते ज्ञेवेऽप्येभ्यो । ज्ञेवेभ्यो या च देहिनां
 ॥ जल्पसौ योग्यता सात्रा—गतिरित्युपदर्शिता ॥ ८० ॥

एक सामयिकासंख्या । मृत्युत्पत्त्योस्तथांतरं ॥ द्वारेऽस्मिन्नेव वक्ष्यंते । तद् द्वाराणि पृ-
 थग् न तत् ॥ ८१ ॥ इत्यागतिस्वरूपं ॥—विवक्षितज्ञवात्समृत्वो—तद्य चानंतरे ज्ञेवे ॥ यत्स-
 म्यत्तवाद्यभुतेऽंगी । सानंतराक्षिरुच्यते ॥ ८२ ॥ इत्यनंतराप्तिस्वरूपं ॥—तद्व्या नृत्वादि साम-
 ग्र्यं । यावंतोऽधिकुतांगिनः ॥ सिद्ध्यांत्येकक्षणे सैक—समये सिद्धिरुच्यते ॥ ८३ ॥ इत्येकसम-
 यसिद्धिस्वरूपं ॥—कुष्णादिद्रव्यसाचिव्या—त्परिणामो य आत्मनः ॥ स्फटिकस्यैव तत्रायं ।
 देश्याशब्दः प्रवर्त्तते ॥ ८४ ॥ इत्याण्येतानि योगांत—र्गतानीति विचिंत्यतां ॥ स योगत्वेन
 देश्याना—मन्वयव्यतिरेकतः ॥ ८५ ॥ यावत्कषायसद्भाव—स्तावत्तेषामपि स्फुटं ॥ अमृत्यु-
 पबुंहकालि । स्युः साहायककृत्या । ८६ ॥ दृष्टं योगांतर्गतेषु । इत्येषु च परेष्वपि ॥ जप-

बृंहणसामर्थ्यं । कषायोदयगोचरं ॥ ८७ ॥ यथा योगांतर्गतस्य । पित्तद्रव्यस्य तद्व्यथे ॥ क्रो-
 धोदयोद्दीपकत्वं । स्याच्चंद्रोऽपिपित्तकः ॥ ८८ ॥ द्रव्येषु बाह्यैवव्यथेवं । कर्मणामुदयादिषु ॥
 सामर्थ्यं दृश्यते तत्किं । न योगांतर्गतेषु तत् ॥ ८९ ॥ सुरादध्यादिकं ज्ञान—दर्शनावरणोदये
 ॥ तत्करोपशामे हेतु—नैवेद्वाह्नीवचादिकं ॥ ९० ॥ एवंच—कषायोद्दीपकत्वेऽपि । वेदश्यानां
 न तदात्मता ॥ तथात्वे ह्यकषायाणां । वेदश्यात्ताव. प्रसज्यते ॥ ९१ ॥ वेदश्याः स्युः कर्मनि-
 वृण्द—इति यत्कैश्चिद्रुच्यते ॥ तद्व्यस्यारं निवृण्दो । यदि तत्कस्य कर्मणः ॥ ९२ ॥ चेद्यथा
 योगमष्टाना—मप्यसौ कर्मणामिति ॥ तच्चतुःकर्मणामेताः । प्रसज्यंतेऽप्ययोगिनां ॥ ९३ ॥ न
 यद्ययोगिनामेता । यातिकर्मकथान्मताः ॥ तत एव तदा न स्यु—र्योगिकेवलनामपि ॥ ९४ ॥
 ननुच—योगस्य परिणामत्वे । वेदश्यानां हेतुता ज्ञेवत् ॥ प्रदेक्ष्यवधप्रत्येव । न पुनः कर्मणां
 स्थितौ ॥ ९५ ॥ ❀ जोगा पयस्निपएसं । विद आणुत्तगं कसायञ्ज कुणइ—इति वचनात् ❀
 अत्रोच्यते—न कर्मस्थितिहेतुत्वं । वेदश्यानां कोऽपि मन्यते ॥ कषाया एव निर्दिष्टा । यत्कर्म-
 स्थितिहेतवः ॥ ९६ ॥ वेदश्याः पुनः कषायांतर्गतास्तत्पुष्टिक्रिया ॥ तत्स्वरूपा एव सत्यो-

5
स्तुत्रांगप्रतिहेतवः ॥ ९९ ॥ ❀

एतेन यत्कवचिद्वेश्यानामनुत्रागहेतुत्वमुच्यते, शिवशर्माचार्यकृतशतकग्रन्थे च कषा-
याणामनुत्रागहेतुत्वमुक्तं तदुत्तयमप्युपपन्नं, कषायोदयोपबृंहिकाणां देश्यानामपि उपचा-
रनयेन कषायस्वरूपत्वादित्याद्यधिकं प्रज्ञापनादेश्यापदवृत्तितोऽवसेयं ❀ साच षोढा कृष्ण-
नील—कापोतसंज्ञितास्तथा ॥ तेजोवेश्यापद्मवेश्या—शुक्लवेश्येति नामतः ॥ ९८ ॥ खंजनां-
जनजीमूत—भ्रमद्भ्रमरसन्निता ॥ कोकिलाकलनीकटपा । कृष्णवेश्या स्ववर्णतः ॥ ९९ ॥
पिञ्जतः शुकवाषाणां । केकिकापोतकंठतः ॥ नीलाब्जवनतो नीला । नीलवेश्या स्ववर्णतः
॥ ३०० ॥ जैत्रा खदिरसाराणा—मतसीपुष्पसोदरा ॥ कापोतवेश्या वर्णेन । वृंताककुसुमौष-
जित् ॥ १ ॥ पद्मरागनवादित्य—संध्यागुंजार्धतोऽधिका ॥ तेजोवेश्या स्ववर्णेन । विडुमांकुर-
जित्वरी ॥ २ ॥ सुवर्णयूषिकास्वर्ण—कर्णिकारौषचंपकान् ॥ पराज्वंती वर्णेन । पद्मवेश्याप-
कीर्षिता ॥ ३ ॥ गोक्षीरदधिभिन्डीर—पिंडादधिकपांडुरा ॥ वर्णतः शरदञ्जाणां । शुक्लेश्या-
न्निजाधिनी ॥ ४ ॥ किराततितत्रपुष्पी । कटुतुंबीफलानि च ॥ त्वचःफलानि निंबानां । क-

षण्णवेद्या रसैर्जयेत् ॥ ५ ॥ पिष्यदीर्घावेराणि । मरीचानि च राजिकां ॥ हस्तिपिष्यद्विकां
 जेतुं । नीलवेद्या रसैः प्रभुः ॥ ६ ॥ आमानि मातुर्दिगानि । कपिह्वदराणि च ॥ फणसा-
 मलकानीष्टे । रसैर्जेतुं तुतीयिका ॥ ७ ॥ वर्णगंधरसापन्न-पकाप्रादिसमुन्नवान् ॥ रसानधि-
 कमाधुर्या । तुर्याधिकुरुते रसैः ॥ ८ ॥ झाक्ताखर्जूरमाध्वीक-वारुणीनामनेकथा ॥ चंद्रप्रज्ञा-
 द्विसीधूनां । जयिनी पंचमी रसैः ॥ ९ ॥ शर्करागुडमत्स्यंडी-खनाखंडादिकानि च ॥ माधु-
 र्यधुर्यवस्तूनि । शुक्ला विजयते रसैः ॥ १० ॥

आद्यास्तिस्त्रोऽतिदुर्गंधा । अपशस्ता मवीमसाः ॥ स्पर्शतः शीतस्काश्च । संक्लिष्टा दुर्ग-
 तिप्रदाः ॥ ११ ॥ अंत्यास्तिस्त्रोऽतिस्त्रैगंध्याः । प्रशस्ता अतिनिर्मलाः ॥ स्त्रिगंधोष्णाः स्पर्शगु-
 षतो-ऽसंक्लिष्टाः सुगतिप्रदाः ॥ १२ ॥ परस्परमिममाः प्राप्य । यांति तद्भूषतामपि ॥ वैदुर्यर-
 क्पद्यो-ईशे तत्र निदर्शने ॥ १३ ॥ तत्रापि-देवनारकवेद्यासु । वैदुर्यस्य निदर्शनं ॥ तिर्य-
 ग्मनुजवेद्यासु । रक्तवस्त्रनिदर्शनं ॥ १४ ॥ तथाहि-देवनारकयोर्वेद्या । आन्नवांतमवस्त्रि-
 ताः ॥ नानाकृतिं यांति किंतु । इव्यांतरोपधानतः ॥ १५ ॥ न तु सर्वात्मना स्वीयं । स्वरूपं

संत्यजंति ताः ॥ मद्द्वैदुर्धर्मणिर्यद्व-ज्ञानासूत्रप्रयोगतः ॥ १६ ॥ जपापुष्पादिसान्निध्या-द्यथा
 वादर्शमंजवं ॥ नानानर्णानि दधदपि । स्वरूपं नोऽश्नति स्वकं ॥ १७ ॥ अत एव ज्ञावपरा-वृ
 त्था नारकनाकिनोः ॥ जवंति वेदथाः पद्मपि । तडुकं पूर्वसूरिभिः ॥ १८ ॥

✽ सुरनारायाणतानु । दधलेसा अवाहिया ज्ञाथिया ॥ ज्ञावपरावतीए-पुण । एसु हुंति
 वहेसा ॥ १९ ॥ ✽

डुष्टवेदथावतां नार-काणामप्यत एव च ॥ सभ्यत्तवतानो घटते । तेजोवेदथादिसंज्ञवी
 ॥ २० ॥ यदाहुः—✽ सभ्यतस्स य तिसुजवरिमासु । पद्मिवङ्गमाणु क्षेइ ॥ पुवपडिवन्न-
 न पुण । अन्नपरीए न देसाए ॥ १ ॥ ✽ तथैव तेजोवेदथाद्ये । घटते संगमामरे ॥ वीरो-
 पसर्गकर्तृत्वं । कृष्णवेदथादिसंज्ञवि ॥ २१ ॥ स्वरूपत्यागतः सर्वा-त्मना तिर्यगमनुष्ययोः ॥
 वेदथास्तदूपतां यांति । रागक्रियपटादिवत् ॥ २२ ॥ अत एवोत्कर्षतोऽप्य-तर्मुहूर्तमवस्थितः ॥
 तिर्यगानुणां परावर्त्तै । यांति वेदथास्ततः परं ॥ २३ ॥ बहुधासां परीणाम-स्त्रिधा वा नवधा
 ज्ञेवत् ॥ मत्तविंशतिधा चैका-शीतिधात्रिगुणस्तथा ॥ २४ ॥ जघन्यमध्यमोत्कृष्ट-ज्ञेदत्त-

स्त्रिविधो जनेत् ॥ प्रत्येकमेपां स्वस्थान-तारतम्यविचिंतया ॥ १५ ॥ जनेन्नवविधस्तेषा-म-
 पि जेदविवक्षया ॥ सप्तविंशतिधा मुख्यो-ऽप्येवं जेदैस्त्रिजिस्त्रिजिः । १६। तथाहुःप्रज्ञापनायां-
 * कण्ठवेसाणंजने कतिविहं परिणामं परिणमति, गो० तिविहं वा, णवविहं वा,
 सत्ताचिसतिविहं वा, एकासीतिविहं वा, तेआलडुसयविहं वा, बहं वा बहुविहं वा, परिणामं-
 परिणमति * त्रेत्रयापरिणामस्या-द्विसांत्ययोर्नांगिनां मृतिः क्षणयोः ॥ अंतर्मुहूर्तकैत्ये । शो-
 षे-चाद्ये गते सा स्यात् ॥ १॥ आर्या-तत्त्वाप्यंतर्मुहूर्तैत्ये । शेषे नारकनाकिनः ॥ अत्रियंते नर-
 तिर्यंच-आद्येऽनीत इति स्थितिः ॥ १ ॥

कुश्यायाःस्थितिरुक्छा । त्रयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ प्राच्याग्र्यन्नवसंबंध्यं-तर्मुहूर्तद्वयाधि-
 का ॥ १४ ॥ पट्यासंख्येयज्ञागाढ्या नीलायाः सा दशाब्धयः ॥ पट्यासंख्यांशसंयुक्ताः ।
 कार्पेत्यास्तु त्रयोऽब्धयः ॥ १७ ॥ प्राच्याग्र्यन्नवसत्कांत-मुहूर्तद्वयमेतयोः ॥ पट्यासंख्यांश-
 एवांत-र्ज्ञेयं नेत्युच्यते पृष्णक् ॥ १८ ॥ एवं तैजस्यामपि ज्ञाब्धं-तैजस्या दौ पयोरारशी ।
 पट्यासंख्यतवाधिकौ ॥ द्वांतर्मुहूर्तान्यधिकाः । पद्म्याया दशा वार्धयः ॥ ३० ॥ द्वांतर्मुहूर्ताः

शुक्लाया—स्वयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ अंतर्मुहूर्त्तं सर्वासिं । जघन्यतः स्थितिर्नैवेत् ॥ ३१ ॥ आद्या-
 त्र सप्तममह्नी—गरिष्ठस्थित्यपेक्षया ॥ धूमप्रज्ञाद्यप्रतरो—क्लृष्टायुश्चितया परा ॥ ३२ ॥ शैला-
 द्यप्रतरे ज्येष्ठु—मपेक्षयायुस्तृतीयिका ॥ तुर्या चैशानदेवाना—मुत्कृष्टस्थित्यपेक्षया ॥ ३३ ॥ पं-
 चमी ब्रह्मलोकस्थ—गरिष्ठायुरपेक्षया ॥ षष्ठी चानुत्तरसुर—परमायुरपेक्षया ॥ ३४ ॥

✽ अत्र यद्यपि संकप्रज्ञाशैलाद्यप्रस्तटयोः पूर्वोक्तादधिकापि स्थितिरस्ति परं प्रस्तुतदे-
 श्यावतामियमेवोत्कृष्टा स्थितिरिति ज्ञेयं, यत्तु प्रज्ञापनोत्तराध्ययनसूत्रादौ कृष्णादीनामंतर्मुहूर्-
 तान्यधिकत्वमुच्यते, तत्प्राच्याग्यज्ञवसत्कांतर्मुहूर्त्तयोरेकस्मिन्नंतर्मुहूर्त्तं समावोशात्, इत्वं चैतदं-
 तर्मुहूर्त्तस्यासंख्याननेदत्त्वादुपपद्यते इत्यादिप्रज्ञापनावृत्तौ ✽ इति सामान्यतो देश्यास्थितिः ॥
 स्थितिं वक्ष्येऽथ देश्यानां । नारकस्वर्णिणोर्नुणां ॥ तिरश्चां च जघन्येनो—कर्षेण च यथा-
 गमं ॥ ३५ ॥ दशा वर्षसहस्राणि । कार्पोत्याः स्यात्स्त्रियुः स्थितिः ॥ जत्कृष्टा त्रीण्यतराणि ।
 पट्यासंख्यत्वस्तथा ॥ ३६ ॥ जघन्या तत्र धर्माद्य—प्रस्तटापेक्षया नवेत् ॥ जत्कृष्टा च तृ-
 तीयाद्य—प्रस्तटापेक्षयोदिता ॥ ३७ ॥ नीलाया लघुरर्षेवो—क्लृष्टा च दश वार्धपः ॥ पट्यासं-

१
 स्थेनागाढ्याः । कृष्णायाः स्यादसौ लघुः ॥ ३८ ॥ स्थितिर्जघन्या नीलायाः । शैलाद्यप्रस्त-
 टे जवेत् ॥ रिष्टाद्यप्रस्तटे त्वस्या । ज्येष्ठा कृष्णा स्थितिर्लघुः ॥ ३९ ॥ कृष्णायाः पुनरु-क-
 ष्ठा । त्रयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ इयं माधवतीवर्ति—ज्येष्ठापुष्कव्यपेक्षया ॥ ४० ॥ इहं नारकवेद्रया-
 नां । स्थितिः प्रकटिता मया ॥ अप्र निर्जरवेद्रयानां । स्थितिं वह्नये यथाश्रुतं ॥ ४१ ॥ दशव-
 र्बसहस्राणि । कृष्णायाः स्याद्व्यधुः स्थितिः ॥ एतस्याः पुनरुक्कषा । पट्यासंख्यांशसंमिता
 ॥ ४२ ॥ इयमेवैकसमया—धिका नीला स्थितिर्लघुः ॥ पट्यासंख्येयजागध्व । नीलोत्कृष्टस्थि-
 तिर्जवेत् ॥ ४३ ॥ पट्यासंख्येयजागोऽयं । पूर्वोक्तासंख्यजागतः ॥ बृहत्तरो जवेदेवं । द्वेयम-
 श्रेऽपि धीधनैः ॥ ४४ ॥ या नीलायाः स्थितिर्ज्येष्ठा । समयान्यधिका च सा ॥ कार्पेत्या ल-
 घुरस्याः स्यात् । पट्यासंख्यलघो गुरुः ॥ ४५ ॥ वेद्रयानां तिसृणामासां । स्थितिर्यादक्षि-
 सा जवेत् ॥ जवनेभाव्यंतरेषु । नान्येषु तदसंजवात् ॥ ४६ ॥ एवं वह्न्यमाणतेजो—वेद्रया-
 या अप्यसौ स्थितिः ॥ जवनव्यतरज्योति—राद्यकल्पदयावधि ॥ ४७ ॥ पद्मायाश्च स्थितिर्ब्र-
 ह्मा—वधीशानादनंतरं ॥ तांतकात्परतः शुक्ल—वेद्रयाया ज्ञान्यतामिति ॥ ४८ ॥ अप्र प्रकृतं—

दशवर्षसहस्राणि । तेजोतिश्याजघुस्थितिः ॥ जवनेशव्यंतराणां । प्रज्ञना ज्ञानज्ञानुत्तिः

॥ ४९ ॥ जत्कृष्टा जवनेशेनां । साधिकं सागरोपमं ॥ व्यंतराणां समुत्कृष्टा । पट्योपममुदी-
रिता ॥ ५० ॥ स्यात्पट्यस्याष्टमो जगो । ज्योतिषां सा लघीयसी ॥ जत्कृष्टा वर्षदक्षेणा-
धिकं पट्योपमं ज्ञेवेत् ॥ ५१ ॥ सा लघुवैमानिकाना-मेकं पट्योपमं मता ॥ जत्कृष्टा द्वौ
पयोरशो । पट्यासंख्यववाधिकौ ॥ ५२ ॥ समथान्यधिकैवैव । पद्मार्थाः स्याद्व्यष्टुः स्थितिः
॥ जत्कृष्टा पुनरेतस्याः । स्थितिर्दश पयोधयः ॥ ५३ ॥ इयमेव च शुक्लायाः । स्थितिर्दध्नी
कृष्णाधिका ॥ जत्कृष्टा पुनरेतस्या-स्त्रयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ ५४ ॥ इहं नारकदेवानां । त्रेश्या-
स्थितिरुदीरिता ॥ अथ तिर्यग्मनुष्याणां । त्रेश्यास्थितिरुदीरिते ॥ ५५ ॥ या या त्रेश्या येषु येषु
। ननु तिर्यक्षु वक्ष्यते ॥ आंतर्मुहूर्त्तिका सा सा । शुक्लेश्यां विना ननु ॥ ५६ ॥ शुक्लेश्या-
स्थितिर्नृणां । जयन्यांतर्मुहूर्त्तिका ॥ जत्कृष्टा नववर्षाना । पूर्वकोटी प्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥ य-
द्यप्यष्टवर्षयाः । कश्चिदीक्षामवाप्नुयात् ॥ तथापि तादृशयसः । पर्यायं वार्षिकंविना ॥ ५८ ॥
नन्देति केवलज्ञान-मतो युक्तमुदीरिता ॥ पूर्वकोटी नवाब्दाना । शुक्लेश्यागुस्स्थितिः ॥ ५९ ॥

इत्युत्तराध्ययनसूत्रवृत्तिप्रज्ञापनावृत्यन्निप्रायः ।

तत्रैव संप्रहण्यामप्युक्तं—' चरमा नराण पुण नववासूणा पुत्र कोडीवि इति । ' संप्रह-
णीवृत्तौ प्रवचनमारोदारवृत्तौ च नराणां पुनश्चरमा भुङ्क्तेवद्या उत्कर्षतः किंचिन्न्यूननववर्षो-
नपूर्वकोटिप्रमाणापि, इयं च पूर्वकोटरुध्वं संयमावासेरज्ञावत्पूर्वकोट्यायुषःकिंचित्समधिक-
वर्षाष्टकाद्दुध्वमुत्पादितकेवलज्ञानस्य केवलिनोऽवसेया इत्युक्तं । अत्र च पूर्वकोट्या नववर्षो-
नत्वं किंचिन्न्यूननववर्षो नत्वं किंचित्समधिकाष्टवर्षो नत्वमिति त्रयं मिथो यथा न विरुध्यते, त-
था बहुश्रुतेभ्यो ज्ञावनीयं ❀

प्रत्येकं सर्वदेत्रयाना—मनंता वर्णणाः स्मृताः ॥ प्रत्येकं निखिला देत्रया—स्तथानंतप्रदे-
शिकाः ॥ ६० ॥ असंख्यातप्रदेशावगाढाः सर्वा उदाहताः ॥ स्थानान्यध्यवसायस्य । तासां
संख्यातिगानि च ॥ ६१ ॥ क्षेत्रतस्तान्यसंख्येय—लोकान्नांशसमानि वै ॥ कालतोऽसंख्येयका-
ल—चक्रकणमितानि च ॥ ६२ ॥ यदुक्तं—

❀ असंखेज्जाण उस्स—पिणीण उस्सापिणीण जे समया ॥ संखाइया लोगा । देस्सा-

७
खं हुंति-गणान् ॥ १ ॥ ❀

अज्ञप्रार्थो यादृशाः स्यात् । सतीञ्चेतासु देहिनां ॥ स मया समयोक्तान्यां । दृष्टान्त-
न्यां प्रदर्शयेते ॥ ६३ ॥ यथा पथः परिभ्रष्टाः । पुरुषाः षण् महादधीं ॥ प्रासाः समंतादैकं त-
नद्वयं दिक्षु बुभुक्षिताः ॥ ६४ ॥ जंबूवृक्षं क्वचिन्नत्र । दृदधुः फलन्नगुरं ॥ आह्वयंतामिवा-
ध्वन्यात् । मरुच्चपत्तपद्मैः ॥ ६५ ॥ एकस्तत्राह वृक्षोऽयं । मूलादुन्मूढयते ततः ॥ सुखा-
सीनाः फलास्वादं । कुर्मः श्रमविवर्जिताः ॥ ६६ ॥ अन्यः प्राह किमेतावान् । पात्यते प्रौ-
ढपादगः ॥ शाखा महत्यद्भिन्नयते । संति तासु फलानि यत् ॥ ६७ ॥ तृतीयोऽप्रावदत्त शा-
खा । त्रिविष्यति कदेदृशाः ॥ प्रशाखा एव पात्यते । यत एताः फलैर्नृताः ॥ ६८ ॥ नवाच-
वाचं तुर्योऽपि । तिष्ठन्तेता वराकिकाः ॥ यथेहं गुह्यसंदोहं । विद्मो येषु फलोद्गमः ॥ ६९ ॥
न नः प्रयोजनं गुह्यैः । फलैः किंतु प्रयोजनं ॥ तान्येव भुवि कीर्षते । पंचमः प्रोचिवानिति
॥ ७० ॥ षष्ठेन शिष्टमतिना । समादिष्टमिदं ततः ॥ पतितानि फलान्यद्मो । मानृत्पातनपा-
तकं ॥ ७१ ॥ ताव्याः षष्णामप्यमीषां । तेऽद्याः कृष्णादिकाः क्रमात् ॥ दर्शयतेऽन्योऽपि दृष्टान्तो दृ-

ष्टः श्रीश्रुतसागरे ॥ ७२ ॥ केचन ग्रामघाताय । चौराः क्रूरपराक्रमाः ॥ क्रामंतो मार्गमन्यो-
 ऽन्यं । विचारमिति चक्रिरे ॥ ७३ ॥ एकस्तत्राह दुष्टात्मा । यः कश्चिद्दृष्टिमेति नः ॥ हंत-
 व्यः सोऽथ सर्वोऽपि । द्विपदो वा चतुष्पदः ॥ ७४ ॥ अन्यः प्राह चतुष्पद्भि-रपराहं न किं-
 चन ॥ मनुष्या एव हंतव्या । विरोधो यैः सह्यात्मनां ॥ ७५ ॥ तृतीयः प्राह न स्त्रीणां ।
 हत्या कार्यातिनिदिता ॥ पुरुषा एव हंतव्या । यतस्ते क्रूरचेतसः ॥ ७६ ॥ निरायुधैर्वराकै-
 र्तै-हैतैः किं नः प्रयोजनं ॥ धान्याः सशस्त्रा एवेति । तुर्यश्चातुर्यवान् जगौ ॥ ७७ ॥ सश-
 स्त्रैरपि नश्यद्भि-हैतैः किं नः फलं ज्ञेवेत् ॥ सायुधो युध्यते यः स । वध्य इत्याह पंचमः ॥
 ॥ ७८ ॥ परड्व्यापहरण-मेकं पापमिदं महत् ॥ प्राणापहरणं चान्य-चेत्कुर्मस्तर्हि का ग-
 तिः ॥ ७९ ॥ धनमेव तदादेयं । मारणीयो न कश्चन ॥ षष्ठः स्पष्टमज्ञाषिष्ट । प्रागवदत्रापि
 ज्ञावना ॥ ८० ॥ सर्वस्वोकाः शुक्लेत्रया । जीवास्तेत्रयो यथोत्तरं ॥ पद्मलेत्रयास्तेजोलेत्रया ।
 असंख्येयगुणाः क्रमात् ॥ ८१ ॥ अनंतज्ञास्ततो देत्रयाः । कार्पेत्याद्यास्ततस्तथा ॥ तेत्र्यो
 नीलकुण्ठलेत्रयाः । क्रमादिशेषतोऽधिकः ॥ ८२ ॥ इति देत्रयास्वरूपं ॥

निर्व्याधातं प्रतीत्य स्या—दाहारः षड्दिगुञ्जवः ॥ व्याधाते त्वेष जीवानां । त्रिचतुष्टयं च दि-
 रज्जवः ॥ ८३ ॥ अत्रोक्त्वियतहार—इव्याणां सखयनं हि यत् ॥ सव्याधातस्तदज्ञात्रो । नि-
 र्व्याधातमिहोच्यते ॥ ८४ ॥ ज्ञावनतत्वेवं—सर्वाधस्तादथोलोक—निष्कुटस्याग्निकोणके ॥ स्थि-
 तौ ज्ञवेद्यदैकाक—स्तदासौ त्रिदिगुञ्जवः ॥ ८५ ॥ पूर्वस्यां च दक्षिणस्या—मधस्तादिति दिक्त्र-
 ये ॥ संस्थितत्वादलोकस्य । ततो नाहारसंज्ञवः ॥ ८६ ॥ अपरस्या उत्तरस्या । उर्ध्वतश्चेति-
 दिक्त्रयात् ॥ पुद्गलानाहरत्येवं । सूक्ष्माः पंचानिलोऽनणुः ॥ ८७ तथोक्तं—
 इहलोकचर-
 मांते बादरपृथ्वीकायिकात्कायिकेतजोवनस्पतयो न संति, सूक्ष्मास्तु पंचापि संति, बादरा-
 वायुकायिकाश्चेति । पर्याप्तापर्याप्तकन्नेदेन दादशास्थानान्यनुसर्तव्यानीति ज्ञावती शा ०३५ ज०
 १ वृत्तौ । * द्योर्दिशोस्तथैकस्या । अत्रोक्तव्याहृतौ बुधैः ॥ चतुःपंचदिगुत्पन्नो—ऽप्येषामेव वि-
 ज्ञाव्यतां ॥ ८८ ॥ तथाहि—सर्वाधस्तादथोलोक—एव चेत्यश्विषां दिशं ॥ स्थितोऽनुत्सुत्यैका-
 कः स्या—त्प्राच्यां न व्याहतिस्तदा ॥ ८९ ॥ अधस्तनी दक्षिणा च । इ एव व्याहते इति ॥
 दिग्भ्योऽन्यात्पश्चतसृभ्यः । पुद्गलानाहरत्यसौ ॥ ९० ॥ द्वितीयादिप्रतरेषु । यद्गोर्ध्वं पश्चि-

मादिशं ॥ स्थितोऽनुसृत्यैकाकः स्यान्न व्याहतिरथोऽपि तत् ॥ ९१ ॥ व्याहता दक्षिणैवैका
 । ततः पंचदिगागतात् ॥ पुद्गलानाहरत्येष । एवं सर्वत्र ज्ञावना ॥ ९२ ॥ इत्यतश्च स आ-
 हारः । स्याद्वनंतप्रदेशवः ॥ संख्यासंख्यप्रदेशौ हि । नात्मग्रहणगोचरः ॥ ९३ ॥ असंख्या-
 ध्रप्रदेशानां । हेततः सोऽवगाहकः ॥ जघन्यमध्यमोत्कृष्ट-स्थितिवः कावततः पुनः ॥ ९४ ॥
 ज्ञावतः पंचधा वर्ण-रसैर्गंधैर्दिग्बालुधा ॥ स्पशैरेकगुणत्रादि-त्रैदैः पुनरनेकधा ॥ ९५ ॥ किंच-
 अनंतरावगाहानि । स्वगोचरगतानि च ॥ इत्याण्यन्यत्रह्यार्याण्य-णानि वा बाहराणि च
 ॥ ९६ ॥ आहरंति वर्णगंध-रसस्पर्शान्पुरातनात् ॥ विनाश्यान्यांस्तयोत्पाद्या-पूर्वान् जीवाः
 स्वज्ञावतः ॥ ९७ ॥ इत्याहारदिकप्रसंगात्किंचिदाहारस्वरूपं च—अस्थिसंबंधरूपाणि । तत्र
 संहननानि तु ॥ षोढा खलु विज्रयंते । दार्ढ्यादितारतम्यतः ॥ ९८ ॥ तथाहुः—❀ वज्ररि-
 सहनाराधं । पठमं वीयं च रिसहनारायं ॥ नारायमदनाराय-कीलिया तद्वय वेवढं ॥ १ ॥
 ❀ कीलिका वज्रमुषत्रः । षट्ठोऽस्थिद्वयेषुष्टकः ॥ अस्थनोर्मर्कटबंधो यः । स नाराच इति
 स्मृतः ॥ ९९ ॥ ततश्च-बर्दे मर्कटबंधेन । संधौ संधौ यदस्थिनी ॥ अस्थना च षट्ठाकतिना

। त्रवतः परिवेषिते ॥ ४०० ॥ तदस्मिन्नयमाविद्ध्य । स्थितेनास्थना दृढीकृतं ॥ कीलिकाक-
 तिना वज्र-र्षन्नाराचकं हि तत् ॥ १ ॥ अन्यदृषन्नाराचं । कीलिकारहितं च तत् ॥ केचि-
 तुवज्नाराचं । पट्टोश्चितमिदं जगुः ॥ २ ॥ अस्थनोर्मर्कटबन्धेन । केवलं न दृढीकृतं ॥ आहुः
 संहनं पूज्या । नाराचाख्यं तृतीयकं ॥ ३ ॥ बलं मर्कटबन्धेन । यज्ञवेदेकपार्श्वतः ॥ अन्यतः की-
 लिकानद्ध-मर्धनाराचकं हि तत् ॥ ४ ॥ तत्कीलिकाख्यं यत्रास्थनां । केवलं कीलिकाबलं ॥
 अस्थनां पर्यंतसंबन्ध-रूपं सेवार्त्तमुच्यते ॥ ५ ॥ सेवयान्त्रयंगाद्यया वा । कृतं व्याप्तं ततस्तथा
 ॥ वेदैः खंरैर्मिथः स्पृष्टं । वेदस्पृष्टमतोऽथवा ॥ ६ ॥ यद्यपि स्थुरनस्थीना-मेतान्यस्थयात्म-
 कानि न ॥ तन्नतः शक्तिविशेष-स्तथाप्येषूपचर्यते ॥ ७ ॥ एकैदियाणां सेवार्त्तं । तमपेक्ष्यैव
 कथ्यते ॥ जीवान्निगमानुसृतैः । कैश्चिच्चाद्यं सुधाभुजां ॥ ८ ॥ संप्रहणीकरैस्तु-
 * व गम्यतिरिनराणं । समुत्तिपणिदिविगल्लेवहं ॥ सुरनेरदया एणि-दियाय सवे असं-
 धयथा ॥ ? ॥ इत्युक्तं—* इति संहननानि ॥ कषं संसारकांतर-मयेते यांति यैर्जनाः ॥
 ते कषायाः क्रोधमान-मायालोना इति श्रुताः ॥ ९ ॥ तत्र च—क्रोधोऽपीत्यात्मको मानो-

उप्येषां स्वोत्कर्षलक्षणः ॥ मायान्यवंचनारूपा । लोत्रस्तृष्णाग्निगुध्रता ॥ १० ॥ चत्वारोत्तर्ज-
 वंत्येते । उन्नयोर्द्वैपरगयोः ॥ आदिमौ द्वौ जवेद् द्वेषो । रागः स्यादंतिमौ च तौ ॥ ११ ॥
 केचिच्च—स्वपरूपतरूपत्वा—न्मानोऽपि राग एव यन् ॥ ततस्त्रयात्मको रागो । द्वेषः क्रोध-
 स्तु केवलं ॥ १२ ॥ चत्वारोऽपि चतुर्जंदाः । स्युस्तेऽनंतानुबंधिनः ॥ अपत्याख्यानकाः प्रत्या-
 ख्यानाः संज्वलना इति ॥ १३ ॥ एतल्लक्षणानि च श्रीहेमचंद्रसूरिस्त्रिगुणमूर्चिरे—पदं सं-
 ज्वलनः प्रत्या—ख्यानो मासचतुष्टयं ॥ अप्रत्याख्यानको वर्धं । जन्मानंतानुबंधिकः ॥ १४ ॥ प्र-
 वीतरागयतिश्चाह—सभ्यदृष्टित्वघातकाः ॥ ते देवत्वमनुष्यत्व—तिर्यक्तवनरकप्रदाः ॥ १५ ॥ प्र-
 क्षापनावृत्तौ च—अनंतान्यनुवर्धंति । यतो जन्मानि नूत्रये ॥ तेनानंतानुबंध्याख्या । क्रोधा-
 द्येषु नियोजिता ॥ १६ ॥ एषां ' संयोजना ' इति द्वितीयमपि नाम ॥
 संयोजयंति यन्नर—मनंतसंख्यैर्नवैः कषायास्ते ॥ संयोजनतानंता—नुबंधिता वाप्यतस्ते-
 षां ॥ १७ ॥ नाट्यमप्युल्लसेदेषां । प्रत्याख्यानमिहोदयात् ॥ अप्रत्याख्याननंज्ञातो । द्विती-
 येषु निवेदिता ॥ १८ ॥ सर्वसावद्यविरतिः । प्रत्याख्यानमिहोदितं ॥ तद्वावरातः संज्ञा ।

सा तृतीयेषु योजिता ॥ १९ ॥ संज्वलयति यतिं य-संविभ्रं सर्वपापविरतमपि ॥ तस्मात्सं-
 ज्वलना इ-त्यप्रशामकरा निरुच्यन्ते ॥ १० ॥ अन्यत्राप्युक्तं-शब्दादीन् विषयान् प्राप्य । सं-
 ज्वयति यतो मुहुः ॥ ततः संज्वलनाह्वानं । चतुर्भानामिदोच्यते ॥ ११ ॥ स्युः प्रत्येकं चतु-
 र्भेदा । त्रैदाः संज्वलनादयः ॥ एवं पौनशधिकैक-श्वतुःषष्टिर्विधा इति ॥ १२ ॥ यथा कदा-
 च्छिष्टोऽपि । क्रोधादेर्याति दुष्टतां ॥ एवं संज्वलनोऽप्येति । काप्यनंतानुबंधितां ॥ १३ ॥ ए-
 वं सर्वेष्वपि ज्ञातं-तत एवोपपद्येता-नंतानुबंधिज्ञाविनी ॥ कृष्णादिदुर्गतिर्नूनं । क्रीणानंता-
 नुबंधिनः ॥ १४ ॥ एवंच-वर्षावस्त्रायेमानस्य । श्रीबाहुबलिनो मुनेः ॥ कैवल्यहेतुश्चारिभ्रं ।
 इयं संज्वलनोचितं ॥ १५ ॥ कर्मभ्रंशकारैश्च सदृष्टान्ता एवमेते जगदिरे- ॥ जलरेणुपुढवीप-
 वय-राईसरिसो चजबिहो कोहो ॥ तिरिसलयकहृदिय । सेलहंनोवमो माणो ॥ १६ ॥ मा-
 यावलेहिगोमुत्ति । भिंदसिगषणवंस्त्रिमूलसमा ॥ दोहो हलिदखंजण-कइमाकिमरागसारिहो
 ॥ १७ ॥ ॥ तथा-प्रज्ञापनायां प्रज्ञताः । स्वान्योन्यप्रतिष्ठिताः ॥ अप्रतिष्ठितकाश्चैवं । च-
 त्वारोऽपि चतुर्विधाः ॥ १८ ॥ नआदि-स्वदुश्चेष्टिततः कश्चित् । प्रत्यपायमवेदय यत् ॥ कु-

र्यादात्मोपरिक्रोधं । स एष स्वप्रतिष्ठितः ॥ १९ ॥ उदीरयेद्यदा क्रोधं । परः संतर्जनादिभिः ॥
 तदा तद्विषयः क्रोधो । जवेदन्यप्रतिष्ठितः ॥ ३० ॥ एतच्च नैगमनय-दर्शनं चिंतयतां यतः ॥
 स तद्विषयता मात्रा-न्मन्यते तत्प्रतिष्ठितं ॥ ३१ ॥ यश्चात्मपरयोस्तादृ-गपराधकुनो जवेत्
 ॥ क्रोधः परस्मिन् स्वस्मिंश्च । स स्यादुन्नयसंश्रितः ॥ ३२ ॥ विना पराक्रोशनादि । विना च
 स्वकुचेष्टितं ॥ निराबंधन एव स्यात् । केवलं क्रोधमोहतः ॥ ३३ ॥ स चाऽप्रतिष्ठितः क्रोधो
 । दृश्यतेऽयं च कस्यचित् ॥ क्रोधमोहोदयात्क्रोधः । कर्हिचित्कारणं विना ॥ ३४ ॥ अत ए-
 वोक्तं पूर्वमहर्षिभिः—* सापेक्षाणि च निरपे-क्षाणि च कर्माणि फलविपाकेषु ॥ सोपक-
 सं च निरूप-क्रमं च दृष्टं यथायुक्तं ॥ ३५ ॥ इत्याद्यर्धतः प्रज्ञा० तू० पदे ॥ एवमन्येऽपि
 त्रयः कषाया ज्ञाव्या इति ॥

चतुर्भिः कारणैरेते । प्रायः प्राहुर्नैवंति च ॥ क्षेत्रं वास्तु शरीरं च ॥ प्रतीत्योपधि-सं-
 गिनां ॥ ३६ ॥ सर्वस्तोका निष्कषाया । मानिनोऽनंतकास्ततः ॥ क्रुद्धमायाविलुब्धाश्च । स्यु-
 विशोषाधिकाः क्रमात् ॥ ३७ ॥ एकैद्विधाणां चत्वारो-ऽप्यनाज्ञोगाद्भवंत्यमी ॥ अदार्शितवहिर्द-

ह-विकारा अस्फुटात्मकाः ॥ ३७ ॥ सर्वदा सहचारित्वात् । कषायाऽप्यन्निचारिणः ॥ नोक-
 षाया नव प्रोक्ता । नवनीपक्रमांबुजैः ॥ ३९ ॥ तदुक्तं प्रज्ञापनावुचौ-कषायसहवर्तित्वात् ।
 कषायप्रेरणादपि ॥ हास्यादिनवकस्योक्ता । नोकषायकषायता ॥ ४० ॥ हासो रत्यरतिर्नी-
 ति-र्जुण्मा शोक एव च ॥ पुंस्त्रीक्रीबान्निधा वेदाः । नोकषाया अमी मताः ॥ ४१ ॥ इ-
 तिकषायाः ॥-संज्ञा स्याद् ज्ञानरूपैका । द्वितीयानुजवात्मिका ॥ तत्राद्या पंचधाज्ञान-म-
 न्या च स्यात्स्वरूपतः ॥ ४२ ॥ असातवेदनीयादि-कर्मादयसमुज्जवा ॥ आहारद्विपरीणाम-ने-
 दात्सा च चतुर्विधा ॥ ४३ ॥ तथाहुः— ❀ चत्वारि सस्यान् पसूने, आहारसस्या, जयसस्या,
 मेहुणसस्या, परिगहसस्या, इति स्थानांगे. ❀ आहारे योऽन्निदाषः स्या-जंतोः शुद्धेदनीय-
 तः ॥ आहारसंज्ञा सा द्वेषा । द्वेषाः स्युर्माहनीयजाः ॥ ४४ ॥ जयसंज्ञा जयं ज्ञास-रूपं
 यदनुजयते ॥ मैथुनेह्यात्मिका वेदो-दयजा मैथुनान्निधा ॥ ४५ ॥ स्यात्परिग्रहसंज्ञा च ।
 लोन्नोदयममुज्जवा ॥ अनाजोगाऽप्यकरूपा । एताश्चैकैदियंगिनां ॥ ४६ ॥ जगवतीसप्तमश-
 तकाष्टमोद्देशके तु— ❀ आहारजयपरिगह-मेहुण तह कोह-माण-मप्या-य-॥ लोन्नो लोणो ज-

हो । सन्ना दस सवजीवाणं ॥ ४७ ॥ ❀

एताश्च वृक्षोपलक्षणेन सैवैकैर्दियाणां साक्षादेवं दर्शिताः । तथाथा—❀ रसकाण ज-
लाहारो । संकोअणिआ नएण सकुदयं ॥ निअतंतुएहिं वेढद । वल्ली रुक्के परिगहेद ॥ ४८ ॥
इत्तिपरिंजणेणं । कुरुवगतसुओ फवंति मेहुणे ॥ तह कोकनदस्स केदे । हुंकारे सुअद कोहेणं
॥ ४९ ॥ माणे जरद रुअंती । जायद वल्ली फलाइं मायाए ॥ दोने विद्धपदासा । खिवंति
मूले निहाणुवरिं ॥ ५० ॥ रयणीए संकोज । कमदाणं दोद योगसन्नाए ॥ जहे चदत्तु मगं
। चडांति रुखेवेसु वल्लीज ॥ ५१ ॥ ❀ अन्नैरपि वृक्षाणां मैथुनसंज्ञान्निधीयते, तथोक्तं शं-
गारतिलके—सुन्नग कुरुवकस्त्वं नो किमादिगनोत्कः । किमु सुखमहिरेच्छुः केसरो नो हृदि-
स्थः ॥ त्वयि नियतमशोके युज्यते पादघातः । प्रियमित्तिपरिहासात्पेशल काचिद्धवे ॥ ५१ ॥
तथा पारदोऽपि स्फारदुंगारया स्त्रियावलोकितः कूपाद्धृत्तवतीति दोके श्रूयते इति ॥ स्तोका
मैथुनसंज्ञोप—युक्ता नैरपिकाः क्रमात् ॥ संख्येयवना जधिपरि—ग्रहनासोपयुक्तकाः ॥ ५३ ॥
स्युः परिग्रहसंज्ञायास्तिर्थोऽव्यास्ततः क्रमात् ॥ ते मैथुननयाहार—संज्ञाः संख्यगुणाधि-

काः ॥ ५४ ॥ त्रयसंज्ञान्विताः स्तोका । मनुष्याः स्युर्यथाक्रमं ॥ संख्येयान्ना भुक्तिपरि—ग्रह-
 मैशुनसंज्ञकाः ॥ ५५ ॥ आहारसंज्ञाः स्युः स्तोका । देवाः संख्यगुणाधिकः ॥ संत्रासमैशु-
 नपरि—ग्रहसंज्ञा यथाक्रमं ॥ ५६ ॥ प्रवचनस्यारोहार्हृत्तौ—त्वेवं विखितं—* तथा मतिज्ञाना-
 वरणकर्मक्षयोपशमात् शार्धार्थगोचरा समान्यावबोधक्रिया त्रयसंज्ञा, तद्विशेषावबोधक्रिया
 लोकसंज्ञा, एवं चेदमापतितं—दर्शनोपयोग त्रयसंज्ञा, ज्ञानोपयोगो लोकसंज्ञा, एष स्थानां-
 गटीकान्निप्रायः ।

आचारंगटीकायां पुनरत्रिहितं त्रयसंज्ञा तु अत्यक्तोपयोगरूपा वक्ष्यीवितानारोहणादि-
 संज्ञा, लोकसंज्ञा स्वहृदयदितविकल्परूपा लोकोपचारिता, यथा न संत्यनपत्यस्य लोकाः
 श्वानोपक्षा विप्रा देवा काकाः पितामहाः बर्हिणां पक्षवातेन गर्भे इत्यादिका इति । आचा-
 रंगे—तु—मोहधर्म सुखदुःख—जुगुप्साशोकनामन्निः ॥ दश ताः षड्विरेतान्निः । सह षोडश
 वर्णिताः ॥ ५७ ॥ अथवा त्रिविधाः संज्ञाः । प्रथमा दीर्घकालिकी ॥ द्वितीया हेतुवादाख्या ।
 तृतिवादान्विधा परा ॥ ५८ ॥ सुदीर्घमप्यतीतार्थे । स्मरत्यथ विधितयेत् ॥ कथं नु नाम क-

सैव-मित्यागामिनमाश्रया ॥ ५९ ॥ तथा चित्तित्येष्टानिष्ट-ज्ञायातपादिवस्तुषु ॥ द्वितीयया
 स्वसौख्यार्थं । स्यात्प्रवृत्तिनिवृत्तिमान् ॥ ६० ॥ तत्रेत्सम्यग्दशामेव । दृष्टिवादेपदेक्षिकी ॥
 एतामपेक्ष्य सर्वेऽपि । मिथ्यादृशो ह्यसंज्ञिनः ॥ ६१ ॥ सुरनारकगर्तोष्ठ-जीवानां दीर्घका-
 लिकी ॥ संमूर्ध्वेमांतद्वयकादि-जीवानां हेतुनादिकी ॥ ६२ ॥ उद्भ्रमस्यसम्यग्दृष्टीनां । श्रुत-
 ज्ञानात्मिकांतिमा ॥ मतिव्यापारनिर्मुक्ताः । संज्ञातीता जिनाः समे ॥ ६३ ॥ इति संज्ञाः ॥
 इडुः स्यात्परमैश्वर्यं । धातोरस्य प्रयोगतः ॥ इंदनात्परमैश्वर्या-दिङ् आत्मान्निधीयते ॥ ६४ ॥
 तस्य दिगं तेन सृष्ट-मितौड्रियमुदीर्यते ॥ श्रोत्रादि पंचधा तच्च । तथाह्युयाचत्ताण्यकृत् ॥
 ॥ ६५ ॥ ❀ इंदो जीवो सर्वो-वदद्विनोगपरमेसरत्तणत् ॥ सोत्ताइनेयमिंदिय-मिह तद्विं-
 गाइ ज्ञावान् ॥ ६६ ॥ श्रोत्राह्निघ्राणरसन-स्पर्शानानीति पंचधा ॥ तान्येकैकं द्विजेदं तद् ।
 इव्यज्ञावविनेदतः ॥ ६७ ॥ तत्र निर्वृत्तिरूपं स्यात्-तत्रोपकरणात्मकं ॥ इव्येड्रियमिति देवा
 । तत्र निर्वृत्तिराकृतिः ॥ ६८ ॥ सापि बाह्यांतरंगा च । बाह्या तु स्फुटमीक्ष्यते ॥ प्रतिजाति
 पृथग्गूपा । श्रोत्रपर्पटिकादिका ॥ ६९ ॥ नानात्वान्नोपदेष्टुं सा । शक्या नियतरूपतः ॥ ना-

नाकृतीनीन्द्रियाणि । यतो वाजिनरादिषु ॥ ७० ॥ अन्धंतरा तु निर्बुद्धिः । समाना सर्वजा-
तिषु ॥ उक्तं संस्थाननैयत्य—मेनामेवाधिकृत्य च ॥ ७१ ॥ तथाहि—

श्रोत्रं कदंबपुष्पात्न—मांसैकगोलकात्मकं ॥ मसूरधान्यतुल्या स्या—स्रक्षुभ्रोऽतर्गताकृतिः
॥ ७२ ॥ अतिसुक्तकपुष्पात्नं । घ्राणं च काहलाकृति ॥ जिह्वा क्षुरप्राकारा स्यात् । स्पर्शनं
विविधाकृति ॥ ७३ स्पर्शनेन्द्रियनिबुद्धौ । बाह्यान्धंतरयोर्नन्नित् ॥ तथैव प्रतिपन्नव्य—मुक्तत्वा-
न्पूर्वसूरिभिः ॥ ७४ ॥ बाह्यानिर्बुद्धीन्द्रियस्य । स्वर्जनोपमितस्य या ॥ धारोपमांतिर्बुद्धि—रत्य-
ह्यपुन्रलात्मिका ॥ ७५ ॥ तस्याः शक्तिविशेषो यः । स्वीयस्वीयार्थबोधकः ॥ उक्तं तदेवोपक-
र—णोद्भियं तीर्थपाश्र्वैः ॥ ७६ ॥ युग्मं ॥ तदुक्तं प्रज्ञापनावुद्धौ—

✽ उपकरणं, स्वर्जस्थानीयाया बाह्यानिर्बुद्धेया स्वर्जधारसमाना स्वहृत्तरपुंजलसमूहात्मि-
का अन्धंतरानिर्बुद्धिस्तस्याः शक्तिविशेष इति ॥ आचारांगबुद्धौ तु निर्बुद्धर्यत इति निर्बुद्धिः, के-
न निर्बुद्धर्यते ? कर्मणा; तत्रोत्सेधांगुलासंख्येयत्नागप्रमितानां शुद्धानामात्मप्रदेशानां प्रतिनि-
यतचक्षुरादीन्द्रियसंस्थानेनावस्थितानां या बुद्धिरन्धंतरा निर्बुद्धिरित्येवात्मप्रदेशोद्भियव्यपदे-

शान्ताः प्रतिनियतसंस्थानो निर्माणनाम्ना पुत्रवविपाकिनान्वर्द्धकीसंस्थानीयेनारचितः क-
 षाशुद्ध्यादिविशेषः अंगोपांगनाम्ना तु निर्णयित इति बाह्यनिर्वृत्तिः, तस्या एव निर्वृत्तिर्द्वि-
 पाया येनोपकाः क्रियन्ते, तदुपकरणं, तच्चैद्वियकार्यं सत्यामपि निर्वृत्तावनुपहतायामपि मसू-
 राद्याकृतिरूपायां निर्वृत्तौ तस्योपघातान्न पश्यति, तदपि निर्वृत्तिवद् द्वियेति । एवं च प्रज्ञाप-
 नावृत्त्यग्निप्रायेण स्वहृत्तरपुत्रनात्मिका अन्त्यंतरनिर्वृत्तिः, प्रथमांगवृत्त्यग्निप्रायेण तु शुद्धात्मप्र-
 देशरूपा अन्त्यंतरनिर्वृत्तिरिति ध्येयं

इदमांतरनिर्वृत्ते—र्नतूपकरणैर्द्वियं ॥ अर्थांतरं शक्तिशक्ति—मतोर्त्तैर्दात्कप्रंचन ॥७९॥ क-
 षाचिद्धदश्व—तस्यामांतरनिर्वृत्तौ । सत्यामपि पराहते ॥ इव्यादिनोपकरणै—द्वियेर्ज्ञानदर्श-
 नात् ॥ ७८ ॥ इति इव्येर्द्वियं ॥ द्विधा ज्ञायेद्वियमपि । तद्विधतश्चोपयोगतः ॥ यथाश्रुतमप्रो-
 वक्षिम । स्वरूपमुत्तयोरपि ॥ ७९ ॥

जंतोः श्रोत्रादिविषय—स्तत्तदावरणस्य यः ॥ स्यात्कयोपशमो तद्विध—रूपं ज्ञायेद्वियं हि
 तन् ॥ ८० ॥ स्वस्वत्वलक्ष्यनुसारेण । विषयेषु य आत्मनः ॥ व्यापार उपयोगाख्यं । ज्ञेवेज्ञा-

वैद्वियं च तत्र ॥ ८१ ॥ त्रययोगेद्वियं चैक—मेकदा नाधिकं त्रयेत् ॥ एकदा ह्युपयोगः स्या-
 देक एव यदंगिनां ॥ ८२ ॥ तथाहि—दंद्दियेणेह येनैव । मनः संयुज्यतेऽंगिनः ॥ तदेवैकं स्व-
 विषय—ग्रहणाय प्रवर्त्तते ॥ ८३ ॥ सशब्दं सुरन्ति मुदीं । खादतो दीर्घशब्कुदीं ॥ पंचाना-
 सुपयोगानां । योगपद्यस्य यो भ्रमः ॥ ८४ ॥ स चेंद्वियेषु सर्वेषु । मनसः शीघ्रयोगतः ॥ सं-
 त्रयेद्युगापत्तत्र—ज्ञतवेयान्निमानवत् ॥ ८५ ॥ अन्यथा तूपयोगौ द्वौ । युगपन्नार्हतोऽपि चेत् ॥
 तत्रभ्रश्रानां पंच तर्हि । संत्रयेयुः कथं सह ॥ ८६ ॥ तदुक्तं प्रथमांगवृत्तौ—आत्मा सहैति
 मनसा मन् दंद्दियेण । स्वार्थेन चेंद्वियमिति क्रम एष शीघ्रः ॥ योगोऽयमेव मनसः किमगम्य-
 मस्ति । यस्मिन्मनो व्रजति तत्र गतोऽयमात्मा ॥ ८७ ॥ किंच—एकाकादिव्यवहारो । त्रयेद्
 द्भ्रेंद्वियैः कित ॥ अन्यथा बकुलः पंचा—कः स्यात्पंचोपयोगतः ॥ ८८ ॥ यदुक्तं—पंचिद्विज
 त्र वज्रतो । नरोव सयोवताद्विजावान् ॥ तद्वि न त्रसद् पंचि—द्विजिचि द्विद्विया ज्ञात्रा ॥ ८९ ॥
 रणन्नुरशंगार—चारुलोलेकणामुखात् ॥ निर्यत्सुगांधिमदिरा—गंडूपादेष पुष्यति ॥ ९० ॥ त-
 तः पंचाध्युपयोगा ज्ञात्रा इति ॥ अंगुलासंख्येयज्ञाग—बाह्वदयानि जिनेश्वराः ॥ ऊचुः पं-

७
चापीन्द्रियाणि । बाह्यद्वयं स्फुरता किल ॥ ९० ॥

नन्वंगुलासंख्यजाग-वहते स्पर्शनैन्द्रिये ॥ खजादिधाते देशान्त-वेदनानुत्तवः कथं ॥ ९१ ॥
अत्रोच्यते-त्वगिन्द्रियस्य विषयः । स्पर्शाः शीतादयो यथा ॥ चक्षुषो रूपमेवं तु । विषयो ना-
स्य वेदना ॥ ९२ ॥ दुःखानुत्तवरूपा सा । तां त्वात्मानुत्तवत्यय ॥ सकलेनापि देहेन । ज्व-
रादिवेदनामिव ॥ ९३ ॥ अथ शीतलपानीय-पानैतवैद्यते कथं ॥ शीतस्पर्शान्तरा कौत-स्कु-
तं स्यात्स्पर्शनैन्द्रियं ॥ ९४ ॥ अत्रोच्यते-सर्वत्रांगप्रदेशान्त-वर्त्ति त्वगिन्द्रियं किल ॥ ज्वेदेवेति-
मंतव्यं । पूर्वधिसंप्रदायतः ॥ ९५ ॥ यदाहप्रज्ञापनासूत्रटीकाकारः-सर्वप्रदेशपर्यंतवर्त्तित्वान्त-
तोऽन्यतरताऽपि शुषिरस्योपरि त्वगिन्द्रियस्य ज्ञावाहुपपद्यतेतरपि शीतस्पर्शवेदनानुत्तव इति
॥ तत्रोत्तरेऽपि शुषिर-पर्यन्तेऽस्ति त्वगिन्द्रियं ॥ अतः सर्वेद्यते शैत्यं । कर्णादिशुषिरविव ॥ ९६ ॥
पृथुत्वमंगुलासंख्य-ज्ञागोऽनीन्द्रियवेदितिः ॥ त्रयाणामपि निर्दिष्टः । श्रवणघ्राणचक्षुषां ॥ ९७ ॥
अगुलानां पृष्णत्वं च । पृथुत्वं रसनेन्द्रिये ॥ स्वस्वदेहप्रमाणं च । ज्वलति स्पर्शनैन्द्रियं ॥ ९८ ॥
त्वगिन्द्रियं विनान्येषां । चतुर्णां पृथुना ज्वेत् ॥ आत्मानुत्तवेन सोत्सेधां-गुत्तवेन स्पर्शनस्य तु

॥ ए७ ॥ ननुःसेधांगुलनैव । मितो देहो जवेततः ॥ मातुं तेनैव युज्यते । तज्जानींद्रियाण्य-
 पि ॥ ५०० ॥ आत्मांगुलेन चत्वार्यौत्सेधिकेनैकमिंद्रियं ॥ तानीहं मीयमानानि । कथमौ-
 चित्यमियति ॥ १ ॥ अत्रोक्त्यते—

जिह्वादीनां पृथुलत्वे । औत्सेधेनोररीकृते ॥ त्रिगव्यतनरादीनां । न स्याद्विषयवेदिता ॥

॥ १ ॥ तथाहि—त्रिगव्यनादिमनुजाः । षट्गव्यनादिकुंजराः ॥ स्वरवदेहानुसारस्यु-वि-
 स्तीर्णरसनेंद्रियाः ॥ ३ ॥ तेषामंतरनिर्वृत्ति-रूपं चेद्भ्रमनेंद्रियं ॥ जत्सेधांगुलपृथक्त्व-मितं
 स्यादल्पकं हि तत् ॥ ४ ॥ न व्याप्नुयात्सर्वाजिह्वां । ततोतिविदितोऽनया ॥ सर्वात्मना रस-
 ज्ञान-अवहारो न सिद्ध्यति ॥ ५ ॥ गंधादिव्यवहारोऽपि । ज्ञावनीयो दिशानया ॥ तत आ-
 त्मांगुलेनैव । पृथुलं रसनादिषु ॥ ६ ॥ जघन्यतोऽहिवर्जाण्यं-गुलासंख्येयज्ञागतः ॥ गूढति
 विषयं चक्षु-स्त्वंगुलसंख्यज्ञागतः ॥ ७ ॥ अप्यं ज्ञावः—प्राप्याश्रयिहेदकत्वात् । श्रवणादीनि
 जानते ॥ अंगुलासंख्येयज्ञागा-दपि शब्दादिमागतं ॥ ८ ॥ चतुर्णामत एवैषां । व्यंजनावप्र-
 हो जवेत् ॥ दृष्टान्तान्नव्यमृत्पात्र-शयितोहोधनात्मकात् ॥ ९ ॥ यथा शरावकं नव्यं । नैव-

केनोद्विन्दुना ॥ क्रियते किंतु नूरोत्तिः । पतन्नितैर्भरंतरं ॥ १० ॥ एवं सुतोऽपि नैकेन । श-
 द्देन प्रतिबुध्यते ॥ किंतु तैः पंचभैः कर्षो । शब्दद्वयैर्नृते सति ॥ ११ ॥ एवं व्यंजनवप्रह-
 नावना नंदीसूत्रे ॥ चक्षुस्त्वप्राप्यकारित्वा—दंगुलसंख्यत्रागतः ॥ अर्थं जघन्याद् गुह्यति । त-
 तोऽप्यर्वाकरं न तु ॥ १२ ॥ तत एवातिपार्श्वस्थं । नैवांजनमदादिकं ॥ चक्षुः परिह्विनतीति
 । प्रतीतं सर्वदेहिनां ॥ १३ ॥ तथा—

श्रुतिर्दादशयोजन्याः । शृणोति शब्दमागतं ॥ रूपं पश्यति चक्षुः सा—धिकयोजनवह-
 तः ॥ १४ ॥ आगतं नवयोजन्याः । शेषाणि त्रीणि गुह्यते ॥ गंधं रसमथ स्पर्शा—मुत्कृष्टो वि-
 षयो ह्ययं ॥ १५ ॥ ननु च प्राप्यकारीणि । श्रोत्रादीनां द्वियाणि चेत् ॥ परतोऽन्यागतान् श-
 द्दा—दीन् गुह्यति कथं न तत् ॥ १६ ॥ दादशयोजनादियो । नियमः सोऽपि निष्फलः ॥ गु-
 ह्याति प्राप्तसंबंधं । सर्वमित्येव यौक्तिकं ॥ १७ ॥ अत्रोच्यते—शब्दादीनां पुद्गला ये । परतः
 स्युः समागताः ॥ तथा मंदपरीणामा—स्ते—जायंते स्वज्ञावतः ॥ १८ ॥ यथा स्वविषयं ज्ञा-
 नं । नोत्पादयितुमीभते स्वज्ञावतास्ति शक्तिश्च—द्वियाणामपि तदग्रहे ॥ १९ ॥ ततो वि-

पयनिपमो । युक्तोऽयं दधीतः शुने ॥ प्राप्यकारित्वे चतुर्णां-मिन्द्रियाणां स्थितेऽपि हि ॥
 ॥ १० ॥ किंच-नास्ति शक्तिश्चक्षुरोऽपि । विषयात्परतः स्थितं ॥ परिहेतुं द्रव्यजातं । युक्त-
 स्तस्याप्यसौ ततः ॥ ११ ॥ जिह्वाघ्राणस्पर्शानानि । त्रीण्यप्येतानि गृह्यते ॥ बद्धस्पृष्टं द्रव्यजा-
 तं । स्पृष्टमेव परं श्रुतिः ॥ १२ ॥ यदुक्तं—पुष्टं-सुणेद सद्दं । रूवं पुण पासर्द अपुष्टंतु ॥ गंधं
 रसं-च-फासं च । बद्धपुष्टं वियागरे ॥ १३ ॥ बद्धं तत्रात्मप्रदेशै-रात्मीकृतमिहोच्यते ॥ स्पृ-
 ष्टमालिङ्गितमात्रं । द्वेषं वपुषि रेणुवत् ॥ १४ ॥ बद्धमप्यकयं पणसेहिं । पुष्टं रेणुं व तणु-
 मि इतिवचनात् ॥ समेऽपि प्राप्यकारित्वे चतुर्णामपि नत्वयं ॥ को विशेषः स्पृष्टवद्-स्पृष्टा-
 र्थप्रहणात्मकः ॥ १५ ॥ अत्रोच्यते—स्पर्शगंधरसद्रव्यै-धानां शब्दद्रव्यपेक्षया ॥ अल्पत्वाद्वा-
 दरत्वाच्चा-त्रावकत्वाच्च सत्वरं ॥ १६ ॥ स्पर्शानघ्राणजिह्वानां । मंदशक्तितयापि च ॥ बद्धस्पृ-
 ष्टं वस्तुजातं । गृह्यत्येतानि निश्चितं ॥ १७ ॥ स्पर्शादिद्रव्यसंघाता-पेक्षया शब्दसंहतिः ॥ ब-
 ह्वी सुद्धमासन्न शब्द-योग्यद्रव्याजिवांसिका ॥ १८ ॥ तन्निर्वृत्तीन्द्रियस्यांत-र्गतोपकरणेन्द्रियं
 ॥ स्पृष्ट्वापि सद्यः कुरुते-ऽजिब्याकिं सा स्वगोचरां ॥ १९ ॥ अन्येन्द्रियापेक्षया च । श्रवणं

पटुशक्तिकं ॥ ततः स्पृष्टानेव शब्दान् । गृह्णातीत्युचितं जगुः ॥ ३० ॥ स्पृष्टार्थग्राहकत्वं यत्
 परैरक्ष्योऽपि कथ्यते ॥ तदयुक्तं तत्रान्वे हि । दाहः स्यादन्त्यावेकणात् ॥ ३१ ॥ तत्रा—काच-
 पात्राद्यंतरस्यं । दूग्धवेदयते जलं ॥ तद्विवांतः प्रवेशे तु । जलश्रावः प्रसज्यते ॥ ३२ ॥ इ-
 त्याद्यधिकं रत्नाकारावतारिकादित्रयोऽवसेयं, विस्तरत्रयात्नेह प्रतन्यते, ॥

❀ ॥ यच्च सिद्धांते 'चख्यु फासं हृद्यमागलद' इति श्रूयते, तत्र स्पृष्टशब्देन इंद्रिया-
 र्थसन्निकर्षं उच्यते. तत्राहुः— 'सूरिण चख्युफासं हृद्यमागलद' इत्येतज्जंबूद्वीपप्रकृतिप्रतीक-
 वृत्तौ. ॥ अत्र च स्पृष्टशब्द इंद्रियार्थसन्निकर्षपरश्वक्तोऽप्राप्यकारित्वेन तदसंज्ञादिति ॥ ❀

मेया आत्मांगुलैरेव । प्रागुक्तेंद्रियगोचराः ॥ प्रमाणांगुलमाने स्यु—संहीयांसोऽधुना हि-
 ते ॥ ३३ ॥ उत्सेधांगुलमाने तु । कथं नरतचक्रिणः ॥ पुर्यादौ स्वांगुलमित—नवदादशयो-ज-
 ने ॥ ३४ ॥ एकत्र वादिता संज्ञा । सर्वत्र श्रूयते जनैः ॥ तस्मादात्मांगुलेनमेया । विषया इ-
 ति युक्तिमत ॥ ३५ ॥ आह—प्रमाणांगुलज्ञानेक—दक्षयोजनसम्मिते ॥ स्वविमाने कथं धंटा-
 सर्वत्रः श्रूयते सुरैः ॥ ३६ ॥ त्रैवैरप्यंगुलैर्नैष—विषयो षट्ते श्रुतेः ॥ द्वितीयोपांगटीकाया—म-

स्योत्तरमवेक्ष्यतां ॥ ३७ ॥ तथाहि— ❀ ॥ तस्यां मेधौघरसितगंत्रीरमधुरशब्दायां योजनप-
 रिमंनलायां सुस्वरान्निधानायां धंटायां त्रिस्ताहितायां सत्यां परसूर्यांत्रं विमानं तत्प्राप्तादनि-
 ष्कुटेषु ये आपतितः शब्दवर्णणापुङ्गवारतेभ्यः समुच्चलितानि यानि धंटाप्रतिश्रुतिज्ञातसङ्-
 स्थाणि धंटाप्रतिशब्दलक्ष्यैः संकुलमपि ज्ञातमन्नूत्. किमुक्तं नवति ? धंटायां महता प्रय-
 त्नेन तान्नितायां ये विनिर्गताः शब्दपुङ्गवास्तत्प्रतिधाततः सर्वांसु दिक्षु विदिक्षु च दिव्यानुजा-
 वतः समुच्चलितैः प्रतिशब्दैः सकलमपि विमानमनेकयोजनलक्षमानमपि बधिरितमुपजायते
 इति, एतेन दाशशब्दो योजनेभ्यः समागतः शब्दः श्रोत्रग्राहो नवति, न परतः, ततः क-
 श्ममेकत्र ताहितायां धंटायां सर्वत्र तल्लब्दश्रुतिरूपजायते इति यदुच्यते तदपाकृतमवसेयं, स-
 र्वत्र दिव्यानुजावतस्तत्प्रारूपप्रतिशब्दोच्चलने यश्चोक्तदोषामंनवात् । अपरं च—इगवीसं खलु
 दास्का । चञ्चसीसं एव तद्द सहस्सादं ॥ तद्द पंच सया न्निणया । सत्तचीसाय अद्दरिचा ॥
 ३३३४५३३ ॥ इति नयणनिसयमाणं । पुरकारदीवद्ववासिमणुआणं ॥ पुवेषा य अचरेणय । पि-
 ङं पिङ्गं दीद नापधं ॥ ३८ ॥ ❀ एवं च—स प्रागुक्तोऽकिञ्चिपयो । न विसंवदते कथं ॥ अ-

त्रैतस्सूत्रतात्पर्यं । व्याचचक्षे बुधैरिदं ॥ १७ ॥ लक्ष्यो जनमानो ह्यु-विषयः परमस्तु यः ॥ अज्ञास्वरं पर्वतादि । वस्त्वपेक्ष्य स निश्चितः ॥ ४० ॥ स्याज्ञास्वरं तु सूर्यादि-वस्त्वपेक्ष्या-धिकोऽपि सः ॥ व्याख्यानतो विशेषार्थ-प्रतिपत्तिरियं किल ॥ ४१ ॥ इदं विशेषावश्यकैऽर्थ-तः ॥ अनंताणुजनान्येता-नीन्द्रियाण्यखिलान्यपि ॥ असंख्येयप्रदेशाव-गाढानि निखिलानि च ॥ ४२ ॥ स्तोकावगाढा हक् श्रोत्र-घ्राणे संख्यगुणे क्रमात् ॥ ततोऽसंख्यगुणा जिह्वा । संख्यघ्नं स्पर्शनं तनः ॥ ४३ ॥

स्तोकप्रदेशं नयनं । श्रोत्रं संख्यगुणाधिकं ॥ ततोऽसंख्यगुणं घ्राणं । जिह्वाऽसंख्यगु-णा ततः ॥ ४४ ॥ ततोऽप्यसंख्यगुणित-प्रदेशं स्पर्शनैन्द्रियं ॥ इत्यल्पबहुतैषां स्या-दवगाढ-प्रदेशयोः ॥ ४५ ॥ तुर्योपांगेतु-श्रोत्राह्निनासिकं देहे । जिह्वैका स्पर्शनं तथा ॥ एवं इत्ये-न्द्रियाण्यष्टौ । त्रिंशद्विधाणि पञ्च तु ॥ ४६ ॥ सर्वेषां सर्वजातित्वे । इव्यतो जावतोऽपि च ॥ अतीतानीन्द्रियाणि स्यु-रनंतान्येव देहिनां ॥ ४७ ॥ विनानादिनिगोदेऽर्थो । इयमेतत्तु कोवि-देः ॥ स्वजातावेव तेषां तु । तान्यतीतान्यनंतज्ञाः ॥ ४८ ॥ किंच-येषामनंतः कावोऽसू-त्रि-

र्गतानां निगोदितः ॥ तेषामपेक्षया श्रेय-मेतत् श्रुतविशारदैः ॥ ४९ ॥ एवमन्यत्रापि यथासं-
 ज्ञत्वं ज्ञात्वं ॥ एकादीनि संति पंचां-तानि त्रैविंशत्याणि च ॥ एकद्वित्रिचतुःपंचे-द्विषाणां
 स्युर्यथाक्रमं ॥ ५० ॥ त्रावीनि त्रैव केषांचि-द्वसै ते मुक्तियार्थिनां ॥ केषांचित्पंचषट् सप्त ।
 संख्यासंख्यान्यनंतशः ॥ ५१ ॥ सिध्यतां ज्ञाविनि ज्ञेवे । नरनारकनाकिनां ॥ पंचाकतिर्यक्-
 पृथयंबु—दृणां पंच जघन्यतः ॥ ५२ ॥ पृथयादिजन्मांतरित—मुंकीनां तु मनीषिभिः ।
 षट् सप्तपमुखाण्येवं । ज्ञाव्यानि प्रोक्तद्विदिनां ॥ ५३ ॥ संख्येयानि च तानि स्युः । संख्यात-
 ज्ञवकारिणां ॥ असंख्येयान्यनंतान्य—संख्येयान्तजन्मनां ॥ ५४ ॥ रिष्टामघामाघवती-ना-
 रकाणां च युग्मिनां ॥ नृणां तिरश्चां ज्ञावीनि । दशा तानि जघन्यतः ॥ ५५ ॥ पंचाकैत्र्यो-
 ऽन्यत्र त्रैषा-मुत्पत्तिर्नाप्यनंतरे ॥ ज्ञेवे मुक्तिस्तत एषां । दशोक्तानि जघन्यतः ॥ ५६ ॥ वा-
 द्यभिन्निकदाकाणां । जघन्यतो ज्ञवत षट् ॥ द्वापदिजन्मांतरित्रैषां । मुक्तिर्नानंतरं यतः ॥ ५७ ॥
 एकद्वित्रिचतुःपंचे-द्विषाणां स्युरनुक्रमात् ॥ द्व्येद्विषाणि संत्येकं । द्वे चत्वारि षडष्ट च
 ॥ ५८ ॥ त्रैविद्यंति न केषांचि-त्केषांचिदष्ट वा नव ॥ दशा षोडश केषांचि-त्संख्यासंख्या-

न्यनंतशः ॥ ५९ ॥ ज्ञावना प्रभवत् ॥ नारकस्य नारकत्वे । ज्ञावतो ड्वयतोऽपि च ॥ ता-
न्यतीतान्यनंतानि । संति पंचाष्ट च स्फुटं ॥ ६० ॥ ज्ञविष्यंति न केपांचिकेपांचित्पंच चाष्ट
च ॥ क्रियाणि तान्येकवारं । नरकं यास्यतोऽंगिनः ॥ ६१ ॥ संख्येयान्येतानि संख्य-वारं नर-
कयायिनः ॥ असंख्येयान्यप्यनंतान्येवं ज्ञाव्यानि धीधनैः ॥ ६२ ॥ अतिक्रान्तान्यनंतानि ।
सुरत्वे नारकस्य च ॥ वर्तमानानि नैव स्यु-र्जावीनि पुनरुक्तवत् ॥ ६३ ॥ विजयादिविमा-
नित्वे । यदि स्युर्नारकांगिनां ॥ नातीतानि ज्ञविष्यंति । पंचाष्टादश बोद्धव्यं ॥ ६४ ॥ एवं स-
र्वगतित्वेन । सर्वेषामपि देहिनां ॥ ज्ञावनीयान्यतीतानि । संति ज्ञावीनि च स्वयं ॥ ६५ ॥
नृत्वे नृणामतीतान्य-नंतान्यष्ट च पंच च ॥ संति तद्भवमुक्तीनां । तानि ज्ञावीनि नैव च
॥ ६६ ॥ अन्येषां तु मनुष्यत्वे । ज्ञावीति पंच चाष्ट च ॥ जघन्यतोऽपि स्युर्मुक्ति-र्थन्न मा-
नुष्यमंतरा ॥ ६७ ॥ अनुतरामराणां च । स्वत्वे संत्यष्ट पंच च ॥ यदि स्युर्नूतज्ञावीनि ।
तावंत्येव तदाखलु ॥ ६८ ॥ विजयादिविमानेषु । द्विरुत्पन्नो ह्यनंतरे ॥ ज्ञेवे विमुक्तिमाप्नोति
। ततो युक्तं यत्रोदितं ॥ ६९ ॥ अन्यजातित्वे त्वनंता-न्यतीतान्यग्र संति न ॥ ज्ञावीनिसं-

०
स्थान्पेवैषां । नृत्ववैमानिकत्वयोः ॥ ७० ॥ तथोक्तं-प्रज्ञापनावृत्तौ—

❀ ॥ इह विजयादिषु चतुर्षु गतो जीवो नियमात्तत्र जन्धृतो न जातुचिदपि नैरयिका-
दिषु पंचैन्द्रियतिर्यक्पर्यवसानेषु तथाव्यंतरेषु ज्योतिष्केषु च मध्ये समागमिष्यति, मनुष्येषु सौ-
धर्मादिषु वा गमिष्यति ॥ ❀

सर्वार्थसिद्धेवत्वे । सर्वार्थसिद्धनाकिनां ॥ न स्युर्नैतन्नविष्यति । संति पंचाष्ट च स्फुटं
॥ ७१ ॥ तेषामन्यगतित्वे चा—तीतानि स्युरनंतशः ॥ नैव संति त्रविष्यति । नृगतावष्ट पंच
च ॥ ७२ ॥ संह्रिपंचैन्द्रियाणां यत् । स्मृत्यादिज्ञानसाधनं ॥ मनो नोदंन्द्रियं तच्च । द्विविधं
द्व्यन्नावतः ॥ ७३ ॥ तत्रच—मनःपर्याप्त्यन्निधान—नामकर्मोदयादिह ॥ मनोर्योरयवर्गणाना—
माशाय दलिकान्पदं ॥ ७४ ॥ मनस्त्वेनापादितानि । जंतुना द्व्यमानसं ॥ जिनैरुक्ते तथा
चाह । तंश्रुध्ययनचूर्णिकृत् ॥ ७५ ॥ ❀ ॥ मणपल्लतिनामकर्मोदयतो जोगो मणो देवे वेत्सुं—
मणनेण परिणामिया दद्या दद्व मणो न्नन्नइ—इति ॥ ❀ मनोद्व्ययावतवेन । मनःपरिणति-
स्तु या ॥ जंतोर्जावमनस्तस्या—तथोक्तं पूर्वस्मरिभिः ॥ ७६ ॥ ❀ ॥ जीवो-पुण मणपरि-

णामकिरियावंतो ज्ञावमणो, किं ज्ञेयं होइ ? मणवबालंबणो जीवस्स मणणवावरो ज्ञावम-
 णो जन्नइ, इति नंद्यध्ययनचूर्णो ॥ * अत एवच—द्व्यचिंतं विना ज्ञाव-चिंतं न स्याद-
 संझिवत् ॥ विनापि ज्ञावचिंतं तु । इव्यतो जिनवन्नवेत् ॥ ७७ ॥ तथोक्तं—ज्ञावमनोविना-
 पि च इव्यमनो जवति, यथा जवस्सकेवलिनः, इति प्रज्ञापनावृत्तौ ॥ स्तोका मनस्विनोऽसं-
 ख्य-गुणाः श्रोत्रान्वितास्ततः ॥ चक्षुर्घ्राणरसज्ञायाः । स्युः क्रमेणाधिकाधिकाः ॥ ७८ ॥ अ-
 न्दिद्याश्च निद्विष्टा । एत्थोऽनंतगुणाधिकाः ॥ स्पर्शान्दियवंतस्तु । तैत्थोऽनंतगुणाधिकाः ॥
 ॥ ७९ ॥ लोकैश्च—

चक्षुःश्रोत्रघ्राणरसनत्वङ्मनोवाक्पाणिपादपायूपस्प्रलक्षणान्येकादर्शं द्रियाणि सुश्रुतादौ
 उक्तानि, नाममालायामपि ' बुद्धीन्द्रियं स्पर्शनादि । पाण्यादि तु क्रियेन्द्रियं ' इत्यत्रिहितं,
 इतीन्द्रियाणि ॥
 संज्ञा येषां संति ते स्युः । संझिनोऽन्ये त्वसंझिनः ॥ संझिनस्ते च पंचाक्षा । मनःप-
 र्यादित्तातिनः ॥ ७९ ॥ ननु संमूर्धिमर्पंचाकां-तेष्वेकेन्द्रियादिषु ॥ आहारायाः संति संज्ञा-

स्तस्ते किं न संज्ञिनः ॥ ८० ॥ अत्रोच्यते—उग्ररूपा दशाप्येता-स्तीव्रमोहोदयेन च ॥ अ-
 शोभना अव्यक्ताश्च । तत्राग्निः संज्ञिता मता ॥ ८१ ॥ निद्राव्याप्तोऽसुमान्कंडू-यतादिकुरु-
 तेयथा ॥ मोहाज्ञादितचैतन्या-स्तथाहाराद्यमी अपी ॥ ८२ ॥ ततश्च-संज्ञासंबंधमात्रेण । न सं-
 जित्वसुरीकृतं ॥ नह्येकेनैव निष्केण । धनवानुच्यते जनैः ॥ ८३ ॥ अतादृग्प्रयुक्तोऽपि । रूप-
 वान्नाग्निधीयते ॥ धनी किंतु बहुद्वयै-रूपवान् रम्यरूपतः ॥ ८४ ॥ महत्या व्यक्तया कर्म-
 क्रयोपशमजातया ॥ संज्ञया शस्तयैवांगी । लज्जते संज्ञितां तथा ॥ ८५ ॥ इदमर्थतो विशे-
 पावश्यके ॥ ततश्च-येषामाहारादिसंज्ञा । अस्तचैतन्यलक्षणाः ॥ कर्मक्रयोपशमजाः । संज्ञि-
 नस्तेऽपरेऽन्यथा ॥ ८६ ॥ दीर्घकालिकयादिका वा । संज्ञा येषां ज्वंति ते ॥ संज्ञिनः स्युर्यथा-
 योग-संज्ञिनस्तद्विभ्रताः ॥ ८७ ॥ इति संज्ञितादि ॥ वेदस्त्रिधा स्यात्पुंवेदः-स्त्रीवेदश्च तथा
 परः ॥ स्त्रीवेदश्च तेषां स्यु-र्लक्षणाणि यथाक्रमं ॥ ८८ ॥ पुंसां यतो योगिदिज्ञा । स पुंवेदो-
 ऽग्निधीयते ॥ पुरुषेज्ञा यतः स्त्रीणां । स स्त्रीवेद इति स्मृतः ॥ ८९ ॥ यतो द्व्याग्निजापः स्या-
 त् । स्त्रीवेदः स उच्यते ॥ तृणकुंफमकड्ङ्ग-त्वलनोपमिता इमे ॥ ९० ॥ पुरुषादितलक्षणा-

नि चैवं—प्रज्ञापनावृत्तौ स्थानांगवृत्तौ च—योनिर्मुदुत्वमस्यैष्यं । सुगमता क्लीबता स्तनौ ॥
 पुंस्कामितेति विंगानि । सप्त स्त्रीत्वे प्रचकृते ॥ ९१ ॥ मेहनं खरता दाढ्यं । शौण्डीषं द्रमशु-
 धृष्टता ॥ स्त्रीकामितेति विंगानि । सप्त पुंस्त्वे प्रचकृते ॥ ९२ ॥ स्तनादि द्रमशुकेशादि-जा-
 वान्नावसमन्वितं ॥ नपुंसकं बुधाः प्राहु-र्मोहानलसुदीपितं ॥ ९३ ॥ अत्रिजायात्मकं देहा-
 कारात्मकमथापरं ॥ नेपथयात्मकमेकैक-मिति विंगं त्रिधा विदुः ॥ ९४ ॥ पुमांसोऽड्याः
 स्त्रियः संख्य-गुणाः क्रमादनंतकाः ॥ अवेदाः क्लीबवेदाश्च । सवेदा अधिकास्ततः ॥ ९५ ॥ ❀
 (पुंस्त्वसङ्गित्वयोः काय-स्थितिरांतमुद्दार्त्तिकी ॥ लघ्वी गुर्वी चाद्विशत-पृथक्त्वं किं-
 चनाधिकं ॥ १ ॥ स्त्रीत्वकायस्थितिः प्रज्ञा-पनायां समयो लघुः ॥ नृकायास्यां गरीयस्या-
 मादेशाः पंच दर्शिताः ॥ २ ॥ चतुर्दशाष्टादश वा । शतं वाष्ट दशोत्तरं ॥ पूर्णं शतं वा प-
 ढ्यानि । पड्यानां वा पृथक्त्वं ॥ ३ ॥ पूर्वकोटिपृथक्त्वाद्याः । पंचाध्येते विकल्पकाः ॥ पं-
 चसंग्रहवृत्त्यादि-ङ्गैतेषां च विस्तृतिः ॥ ४ ॥ आद्ये द्वितीये स्वर्गे द्विः । पूर्वकोट्यायुपः स्त्रि-
 याः ॥ सप्तर्तुकान्पदेवीत्वे । नोत्पत्यैषां च ज्ञावना ॥ ५ ॥) ❀ इति वेदः ॥ —जिनोक्ता

दविपर्यस्ता । सम्यग्दृष्टिर्निगद्यते ॥ सम्यक्त्वज्ञातिनां सा स्या—चञ्चैवं जायतेगिनां ॥ ९६ ॥
 चतुर्गतिकसंसारे । पर्यटंति शरीरिणः ॥ वशीकृता निपाकेन । गुरुश्चितिकर्मणां ॥ ९७ ॥
 अभ्रैतेषु कश्चिदंगी । कर्माणि निखिलान्यपि ॥ कुर्याद्यथाप्रवृत्ताख्य—करणेन स्वप्नावतः ॥ ९८ ॥
 पट्यासंख्यलबेनैक—कोद्भ्यद्विश्चितिकानि वै ॥ परिणामविशेषोऽत्र । करणं प्राणिनां मतं
 ॥ ९९ ॥ तन्निधा तत्र चाद्यं स्या—द्यथाप्रवृत्तनामकं ॥ अपूर्वकरणं नामा—ऽनिवृत्तिकरणं त-
 था ॥ १०० ॥ बह्व्यमाणप्रक्षिदंशा—वधि प्रथममीरितं ॥ द्वितीयं विद्यमानेऽस्मिन् । त्रिजे-
 प्रश्नौ तृतीयकं ॥ १ ॥ त्रीण्यप्यमूनि ज्ञयानां । करणानि यथोचितं ॥ संज्ञवंत्येकमेवाद्य-
 मज्ञयानां तु संज्ञवेत् ॥ २ ॥ आद्येन करणेनांगी । करोति कर्मलाघवं ॥ धान्यपट्यगिरिस-
 रिद्—ट्यदादिनिदर्शनैः ॥ ३ ॥ यथा धान्यं जूरि जूरि । कश्चिद्गुह्यात् पट्यतः ॥ क्षिपत्यत्राट्य-
 मट्यं च । कात्वेन कियताप्यथ ॥ ४ ॥ धान्यपट्यः सोऽट्यधान्य—शेष एवावतिष्ठते ॥ एवं
 बहूनि कर्माणि । जरयन्नसुमानपि ॥ ५ ॥ वधंश्चाट्याट्यानितानि । कात्वेन कियतापि हि
 ॥ स्यादट्यकर्मनात्रोगा—त्मकाद्यकरणेन सः ॥ ६ ॥ यथाप्रवृत्तकरणं । नन्वनात्रो गैरूपकं ॥

१
 नवत्यनाज्ञो गतश्च । कथं कर्मक्षर्यो गिनां ॥ ७ ॥ अत्रोच्यते—यथा मिथो वर्षणेन । प्रोवा-
 णोऽद्दिनी गताः ॥ स्युश्चित्राकृतयो ज्ञान-शून्या अपि स्वप्नावतः ॥ ८ ॥ तथा यथाप्रवृत्ता-
 त्स्यु-रप्यनाज्ञो गतकृणात् ॥ लघुस्थितिककर्मणो । जंतवोऽत्रांतरेऽग्र च ॥ ९ ॥ रागद्वेषप-
 रिणाम-रूपोऽस्ति ग्रंथिरुक्तदः ॥ दुर्ज्ञेदो दृढकाष्टादि-ग्रंथिवजाढचिक्कणः ॥ १० ॥ ❀ मि-
 थ्यात्वं नो कथायाश्च । कथायाश्चेति कीर्तितः ॥ जिनैश्चतुर्दशविधो-ऽन्यतरग्रंथिरागमे ॥ ❀

प्रागुक्तरूपस्थितिक-कर्मणः केऽपि देहिनः ॥ यथाप्रवृत्तकरणाद् । ग्रंथेरन्यर्णमिग्रति ॥
 ॥ ११ ॥ एतावच्च प्राप्तपूर्वा । अत्रन्वया अप्यनंतशाः ॥ नत्वीशंते ग्रंथिमेन-मेते नेत्तुं कदापि
 हि ॥ १२ ॥ श्रुतसामायिकस्य स्या-ज्ञानः केषांचिदत्र च ॥ शेषाणां सामायिकानां । ता-
 न्स्त्वेषां न संज्ञवेत् ॥ १३ ॥ तथोक्तं—❀ ॥ लिङ्कराद पूञ्च । दृश्यसेष वा विकल्पेण-॥
 सुभ्रसामादय ताज्ञो । होइ अत्रद्वस्स गंठिमि ॥ १४ ॥ अर्हदाद्विज्ञूतिमतिशयवती दृष्ट्वा ध-
 म्देवंविधः सत्कारो देवत्वराल्यादयो वा प्राप्यंते इत्येवमुत्पन्नबुद्धेरन्यस्यापि ग्रंथिरुपानं प्रा-
 तस्य तद्विज्ञूतिनिमित्तमिशेषः, देवत्वनरैरुत्त्वसौत्राण्यवतादिवक्षणेनान्येन वा प्रयोजनेन स-

वैश्या निर्वाणश्रद्धानरहितस्याज्ञस्यापि कथानुष्ठानं किञ्चिदंगीकुर्वन्तोऽज्ञानरूपस्य श्रुततामा-
 यिकमात्रस्य दात्रो ज्ञवेत्, तस्याप्येकादशांगपाठानुष्ठानादिति विशेषावश्यकस्त्ववृत्तौ ॥ ❀
 ॥ नभ्या अपि वदन्तेऽत्रा—गत्य रागादितिर्जिताः ॥ केचित्कर्माणि बध्नन्ति । प्राग्बहीर्धस्त्रि-
 तीनि ते ॥ १५ ॥ केचित्तत्रैव तिष्ठन्ति । तत्परीणामशादिनः ॥ न स्थितीः कर्मणामेते । व-
 र्द्धयन्त्यल्पयन्ति वा ॥ १६ ॥ चतुर्गतिज्ञवा नभ्याः । संक्षिपर्याप्तपंचखाः ॥ अपार्द्धपुत्रत्रपरा—न-
 र्त्तज्ञाविस्तृतयः ॥ १७ ॥ तीव्रधारपर्शुकटपा—ऽपूर्वाल्पकरणेन हि ॥ आविःकृत्य परं वीर्यं
 । ग्रंथिं त्रिदंति केचन ॥ १८ ॥ यथा जनास्त्रयः केऽपि । महापुरं धियास्रवः ॥ प्राप्ताः क्व-
 चन कान्तरे । स्थानं चौरैर्न्यंपकरं ॥ १९ ॥ तत्र दुतं दुतं यान्तौ । इहशुस्तस्करद्वयं ॥ तद्दृ-
 ष्ठा त्वरितं पश्चा—द्देको ज्ञीतः पलायितः ॥ २० ॥ गृहीतश्चापरस्तान्त्र्या—मन्यस्त्ववगणय्य तौ
 ॥ नयस्थानमतिक्रम्य । पुरं प्राप पराक्रमी ॥ २१ ॥ दृष्टान्तोपनयश्चात्र । जना जीवा ज्ञवो-
 ऽऽची ॥ पंथाः कर्मस्थितिर्ग्रंथि—देशास्त्रिवह जयास्पदं ॥ २२ ॥ रागद्वेषौ तस्करौ द्वौ । तन्नी-
 तौ बलिनभ्तु षः ॥ ग्रंथिं प्राप्यापि दुर्ज्ञाना—द्यो ज्येष्ठस्थितिवंधकः ॥ २३ ॥ चौररुक्स्तु स ई-

य—स्तादृगरगादिबाधिनः ॥ प्रांथिं जिनति यो नैव । न चापि वलते ततः ॥ १४ ॥ स त्व-
 नीष्टपुरं प्राप्ते । योऽपूर्वकरणाद्भुतं ॥ रागदेषावपाकृत्य । सम्यग्दर्शनमाप्तवान् ॥ १५ ॥
 सम्यक्त्वमौपशमिकं । प्रांथिं जित्वाश्रुतेऽसुमान् ॥ महानंदं जट इव । जितुर्जयशात्रवः ॥
 ॥ १६ ॥ तच्चैत्रं—

अग्रानिवृत्तिकरणेना—तिस्वज्ञाशयात्मना ॥ करोत्यंतरकरण—मंतमुहूर्त्तसंमितं ॥ १७ ॥
 कृते च तस्मिन्मिथ्यात्व—मोहस्थितिर्दिधा ज्ञेवत् ॥ तत्राद्यांतरकरणा—दधस्तन्यपरोध्वर्गगा ॥
 ॥ १८ ॥ तत्राद्यायां स्थितौ मिथ्या—दृक् स तद्वलवेदनात् ॥ अतीनायामथैतस्यां । स्थितानं-
 तमुहूर्त्ततः ॥ १९ ॥ प्राप्तेत्यंतरकरणं । तस्याद्यक्षण एव सः ॥ सम्यक्त्वमौपशमिक—मपौ-
 ऋतिकमाप्नुयात् ॥ २० ॥ यथा वनदवो दग्ध—धनः प्राप्यातुल्यं स्थलं ॥ स्वयं विध्यायति त-
 था । मिथ्यात्वोप्रदवानलः ॥ २१ ॥ अत्राप्यांतरकरणं । क्षिप्रं विध्यायति स्वयं ॥ तदौपश-
 मिकं नाम । सम्यक्त्वं लज्जतेऽसुमान् ॥ २२ ॥ अत्रायमौपशमिक—सम्यक्त्वेन सहाप्नुयात्
 ॥ देशतो विरतिं सर्व—विरतिं वापि कश्चन ॥ २३ ॥ तथोक्तं शतकचूर्णौ—❀ ॥ उवसमस-

मम द्विही अंतरकरणे विज कोइ देशविरदं पि लनेइ, कोइ पमत्तापमतजावंपि; सासायणो पु-
 ण किंपि न लनेइति, इत्यर्थतः कर्मप्रकृतिवृत्तावपि ॥ किंच—

बद्धयते त्यक्तमभ्यसवै—स्तकृष्टा कर्मणां स्थितिः ॥ त्रिजगंभ्रिन्निरप्युग्रो । नानुजागस्तु
 तादृशः ॥ १ ॥ इदं कर्मगंभ्रिकमतं ॥ त्रवेत्त्रिजगंभ्रिकस्य । मिथ्यादृष्टेरपि स्फुटं ॥ सैद्धान्ति-
 कमते ज्येष्ठः । स्थितिवंधो न कर्मणां ॥ २ ॥ ❀ ॥ अथ प्रकृतं—इदं चोपशमश्रेण्या—मपि
 दर्शनसप्तके ॥ उपशांते त्रवेत्त्रेणि—पर्यंतावधि देहिनां ॥ ३४ ॥ तथा—यद्यौषधिविशेषेण ।
 जनैर्मर्दनक्रोड्याः ॥ त्रिधा क्रियंते शुद्धार्थ—विशुद्धाशुद्धेन्नदतः ॥ ३५ ॥ तथा नौपशामिक—स-
 म्यत्त्वेनपटीयसा ॥ विशेष्य क्रियते त्रिधा । मिथ्यात्वमोहनीयकं ॥ ३६ ॥ तत्राशुद्धस्य पुं-
 जस्यो—इये मिथ्यात्ववान् त्रवेत् ॥ पुंजस्यार्थविशुद्धस्यो—इये त्रवति मिश्रदृग् ॥ ३७ ॥ ज-
 दये शुद्धपुंजस्य । कायोपशामिकं त्रवेत् ॥ मिथ्यात्वस्योदितस्यांता—इत्यस्योपशमाच्च तत् ॥
 ॥३८॥ आरब्धकपकश्रेणोः । प्रकीर्णे सप्तके त्रवेत् ॥ कापिकं तन्नवसिद्धे—स्त्रिचतुर्जन्मनोऽथवा
 ॥३९॥ तत्तार्थज्ञाप्ये चैतथां स्वरूपमेवमुक्तं—❀ ॥ कथादि त्रिविधं सस्यदर्शनं, तदावरणीयस्य

कर्मणो दर्शनमोहस्य च कथादित्रय इति ॥ अस्यवृत्तिः—मत्याद्यावराणीयदर्शनमोहसप्तककथा-
 दुपजातं कथसभ्यगृहर्शनमन्त्रिधीयते, तथासोपशमज्जातमुपशमसभ्यगृहर्शनमुच्यते, ते-
 षामेव कथोपशमाभ्यां जातं कथोपशमसभ्यगृहर्शनमन्त्रिदधति प्रवचनान्त्रिज्ञा इति तत्वार्षप्र-
 माध्याये. ❀ ॥ ननुच—तत्त्वश्रद्धानजनकं । कथोपशामिकं यदि ॥ सभ्यत्वस्य कथिकस्य । कथ-
 मावारकं तदा ॥ ४० ॥ यदि मिथ्यात्वजातीय—तथा तदपनारकं ॥ तदात्मधर्मः श्रद्धानं । कथमस्मा-
 त्प्रवर्त्तते ॥ ४१ ॥ अत्रोच्यते—यथा श्लक्ष्णाभ्रकांतःस्त्रा । दीपादेद्योतते द्युतिः ॥ तस्मिन् दूरीकृते स-
 र्वी-त्मना संजुंजतेऽधिकं ॥ ४२ ॥ यथा वा मलिनं वस्त्रं । ज्वत्त्यावारकं मणेः ॥ निष्शिज्योञ्जवति ते त-
 स्मिन् । ज्ञाति काचन तत्प्रज्ञा ॥ ४३ ॥ मूलाद्दूरीकृते चास्मिन् । सा स्फुटा स्यात्स्वरूपतः
 ॥ मिथ्यात्वपुद्गलेष्वेवं । रसापवर्त्तनादिभिः ॥ ४४ ॥ कथोपशामिकत्वं डाक् । प्राप्तेषु प्रकटी-
 ज्ञेत् ॥ आत्मधर्मात्मकं तत्त्व—श्रद्धानं किञ्चिदस्फुटं ॥ ४५ ॥ कथोपशामिके कीणे । स्फुटं
 सर्वस्मिन् ज्ञेत् ॥ आत्मस्वरूपं सभ्यत्वं । तच्च कथिकमुच्यते ॥ ४६ ॥ एवं च—
 तत्त्वश्रद्धानजनक—सभ्यत्वपुद्गलकथे ॥ कथं श्रदा ज्ञेत्तत्त्वे । शंकेषापि निराकृता ॥ ४७ ॥

तथाहुर्जाव्यकारः— ॥ सो तस्स विदुःदयो । जायद-भम्मत्तपोगात्रकयत् ॥ दिद्विसस-
 सुदस्स । पडलविगमे मणुगस्स ॥ ४८ ॥ ॥ इदं कर्मप्रथमतं । सिद्धांतस्य मते पुनः ॥
 अपूर्वकरणैव । मिथ्यात्वं कुरुते त्रिधा ॥ ४९ ॥ सम्यक्तवाचारकरसं । कृपयित्वा विशेषितः
 ॥ मिथ्यात्वपुत्रज्ञास्ते स्युः । सम्यक्तवमुपचारतः ॥ ५० ॥ अर्धशुद्धा अशुद्धाश्च । मिथ्यमिथ्या-
 त्वसंज्ञकाः ॥ एवं कोद्वन्द्वष्टांतात्-त्रिषु पुंजेषु सत्स्वपि ॥ ५१ ॥ यदानिवृत्तिकरणान् । स-
 म्यक्तमेव गच्छति ॥ मिथ्यमिथ्यात्वपुंजौ तु । तदा जीवो न गच्छति ॥ ५२ ॥ पुनःपतितस-
 म्यक्तयो । यदा सम्यक्तवमश्रुते ॥ तदाप्यपूर्वकरणे-नैव पुंजजयं सृजन् ॥ ५३ ॥ करणे-
 नानिवृत्त्याख्ये-नैव प्राप्नोति पूर्ववत् ॥ नन्वज्ञापूरवकरणे । प्राग्वद्धेऽन्वर्थता-कथं ॥ ५४ ॥
 अत्रोच्यते—

अपूर्ववदपूर्वं स्यात् । स्तोत्रकारोपजंजतः । अपूर्वत्वव्यपदेशो । ज्ञेयैस्त्रोकेऽपि छर्वन्ने ॥
 ॥ ५५ ॥ इदमर्थातो विशेषावश्यकवृत्तौ ॥ सम्यग्दृष्टिअपदेश-निबंधनमितीरितं ॥ सम्यक्तं
 त्रिविधं शुद्ध-शुद्धारूपं मनीषिभिः ॥ ५६ ॥ यद्वैकद्वित्रिचतुः-पंचमेदं ज्ञेयैर्द्विदं ॥ विनोक्त-

तत्त्वश्रद्धान—रूपभेकविधं ज्ञेवेत् ॥ ५७ ॥ द्विधा नैसर्गिकं चौप—देशिकं चेति ज्ञेदतः ॥ ज्ञेवे-
 न्नैश्वरिकं व्याव—हारिकं चेति वा द्विधा ॥ ५८ ॥ द्रव्यतो ज्ञावतश्चेति—द्विधा वा परिकीर्तितं
 ॥ तत्र नैसर्गिकं स्वात्ना—विकमन्यद्गुरोर्गिरा ॥ ५९ ॥ यथा पथश्च्युतः कश्चि—दुपदेशं वि-
 ना भ्रमन् ॥ मार्गं प्राप्नोति कश्चित् । मार्गविज्ञोपदेशकैः ॥ ६० ॥ यथा वा कोदवाः कोचित्
 । स्युः कालपरिपाकतः ॥ स्वयं निर्मदनाः केचि—ज्ञोमयादिप्रथमतः ॥ ६१ ॥ कश्चिज्ज्वरो य-
 था दोष—परिपाकाद् ब्रजेत्स्वयं ॥ कश्चिन्पुनर्नैषजादि—प्रयत्नेनोपज्ञान्मति ॥ ६२ ॥ स्वज्ञावा-
 दथत्रोपाया—द्यथा भुङ्ं ज्ञेवेत्पयः ॥ यथोज्ज्वल स्यादस्त्रं वा । स्वज्ञावाद्यत्नतोऽपि च ॥ ६३ ॥
 सम्यक्तवमेवं केषांचि—दंगिनां स्यान्निसर्गतः ॥ गुरुणामुपदेशेन । केषांचित्तु ज्ञेवेदिदं ॥ ६४ ॥
 नैश्वरिकं सम्यक्तवं । ज्ञानादिमयात्मशुद्धपरिणामः ॥ स्यादथावहारिकं तर्दे—तुसमुहं च स-
 म्यक्तवं ॥ ६५ ॥ जिनवचनं तत्वमिति—श्रद्दधतोऽकजयतश्च परमार्थं ॥ तद्द्रव्यतो ज्ञेवेज्ञा—व-
 तस्तु परमार्थविज्ञस्य ॥ ६६ ॥ क्षायोपशमिकमुत । पौद्गलिकतया द्रव्यतस्तदुपदिष्टं ॥ आ-
 त्मपरिणामरूपे च । ज्ञावतः क्षायिकोपशमिके ते ॥ ६७ ॥ गीतिः ॥ कारकरोचकदीपक—

वेददेनञ्चिथाप्रवा त्रिविधं ॥ ख्यातं कायोपशामिक—मुपशामजं काधिकं चेति ॥ ६८ ॥ आ-
 र्यां ॥ जिनप्रणीताचारस्य । कारणे कारकं ज्ञेवेत् ॥ रुचिमात्रकरं तस्य । रोचकं परिकीर्त्ति-
 तं ॥ ६९ ॥ स्वयं मिथुपादृष्टिर्पि । परस्य देशनादितिः ॥ यः सम्यक्तवं दीपयति । सम्यक्तवं
 तस्य दीपकं ॥ ७० ॥

कायोपशामिकादीनां । स्वरूपं तूदितं पुरा ॥ सास्वादनयुते तस्मिं—स्वये तत्स्याच्चतुर्विधं
 ॥७१॥ वेदकेनान्विते तस्मिं—श्वतुष्के पञ्चधापि तत् ॥ सास्वादनं च स्यादौप—शामिकं वमतौ-
 गिनः ॥७२॥ त्रयाणामुक्तपुंजानां । मध्ये प्रकीर्णयोर्द्वयोः ॥ शुद्धस्य पुंजस्यांत्याणु—वेदने वेद-
 कं ज्ञेवेत् ॥ ७३ ॥ षट्षष्टिः साधिकाद्वितीयां । कायोपशामिकस्थितिः ॥ उत्कृष्टा सा जघन्या
 चां—तमुर्द्ध्वैमित्ता मता ॥ ७४ ॥ ज्येष्ठान्या चौपशामिक—स्थितिरांतमुर्द्ध्वैत्तकी ॥ कायिकस्य
 स्थितिः सादि—रन्ता वस्तुतःस्मृता ॥७५॥ साधिकाः स्युर्नवस्थन्वे । सा त्रयस्त्रिंशद्वधयः ॥ ज-
 त्कर्षतो जघन्या च । सा स्यादांतमुर्द्ध्वैत्तकी ॥ ७६ ॥ सास्वादनस्यावट्यः षट् । ज्येष्ठा तद्वी
 कृष्णामिका ॥ एकः कृष्णो वेदकस्यो—त्कर्षाङ्गघन्यतोऽपि च ॥ ७७ ॥ उत्कर्षाचौपशामिकं ।

सास्वादनं च पंचशः ॥ वेदकं क्वापिकं चैक-वारं जीवस्य संज्ञेवेत् ॥७८॥ वारान् ज्ञवत्पसं-
 ख्येयान् । क्वायोपशामिकं पुनः ॥ अथैतेषां गुणस्थान-नियमः प्रतिपाद्यते ॥ ७९ ॥ सास्वा-
 दनं स्यात्सम्यत्त्वं । गुणस्थाने द्वितीयके ॥ तुर्यादिषु चतुर्थेषु । क्वायोपशामिकं ज्ञेवेत् ॥ ८० ॥
 अष्टासु तुर्यादिष्वौप-शामिकं परिकीर्तितं ॥ तुर्यादिष्वेकादशसु । सम्यत्त्वं क्वापिकं ज्ञेवेत् ॥
 ॥ ८१ ॥ तुर्यादिषु चतुर्थेषु । वेदकं कीर्तितं जिनैः ॥ गुणस्थानप्रकरणा-दिशेषः शेष ज्ञह-
 तां ॥ ८२ ॥ सम्यत्त्वं ज्ञज्ञते जीवो । यावत्पां कर्मणां स्थितौ ॥ क्वापितायां ततः पठ्य-पु-
 ष्यत्त्वप्रमितस्थितौ ॥ ८३ ॥ ज्ञज्ञत देशविरतिं । क्वापितेषु ततोऽपि च ॥ संख्येयेषु सागरेषु
 चारिचं ज्ञज्ञतेऽसुमान् ॥ ८४ ॥ एवं चोपशामश्रेणिं । क्वापकश्रेणिमप्यथ ॥ क्रमात्संख्येयेपा-
 ष्योधि-स्थितिहासादावाप्नुयात् ॥ ८५ ॥ एतानब्रह्मसम्यत्त्वो । न्यान्यदेव नुजन्मसु ॥ ज्ञज्ञे-
 तान्यतरश्रेणि-वर्जान् कोऽप्येकजन्मनि ॥ ८६ ॥ श्रेणिद्वयं चैकज्ञेवे सिद्धांतान्निप्रायेण न
 स्यादेव, आहुश्व-

❀ ॥ सममत्तमिज ज्ञेवे । पतिअपुदत्तेण सावज्ज हुजा ॥ चरणोवसमखयाणं । सागर-

संखंतरा इति ॥ १ ॥ ❀ ॥ एवं अप्परिविद्धि । सममेतं देवमणुअजन्मेसु ॥ अन्नपरसेदिव-
 ज्ञं । एगन्नवेणं च स्ववादं ॥ ८७ ॥ इतिमहान्नाष्यसूत्रवृत्त्यादिषु ॥ सम्यत्त्वं च श्रुतं वेति ।
 देशतः सर्वतोऽपि च ॥ विरती इति निर्दिष्टं । सामायिकचतुष्टयं ॥ १ ॥ चारित्रस्याष्ट सम-
 यान् । प्रतिपत्तिर्निरंतरं ॥ शेषत्रयस्य चावल्य-संख्येयांशमितान् कलान् ॥ २ ॥ त्कर्षेण
 प्रतिपत्ति-काव एष निरंतरः ॥ जघन्यतो द्वौ समयौ । चतुर्णामपि कीर्तितः ॥ ३ ॥ द्वाद-
 शदंचदशाहो-रात्रास्तृतीयतुर्ययोः ॥ आद्ययोः सप्तविरहो । ज्येष्ठोऽन्यश्च कृष्णत्रयं ॥ ४ ॥ सम्य-
 त्तवं देशविरतिं चा-स्रंत्युत्कर्षतोऽसुमान् ॥ क्षेत्रपट्योपमासंख्य-त्रागकृष्णमितान् त्रवान् ॥ ५ ॥
 चारित्रं च त्रवानष्टौ । श्रुतसामायिकं पुनः ॥ त्रवाननंतान् सर्वाणि । त्रवमेकं जघन्यतः ॥
 ॥ ६ ॥ आकर्षाणां खलु ज्ञात-पृथक्त्वं सर्वसंखरे ॥ स्यात्सहस्रपृथक्त्वं च । त्रयाणाभेकजन्म-
 नि ॥ ७ ॥ नानान्नवेषु चाकर्षा । असंख्येयाः सहस्रकाः ॥ आद्यत्रये तुरीये च । स्यात्सह-
 स्रपृथक्त्वं ॥ ८ ॥ यत्रयाणां प्रतिजनवं । स्युः सहस्रपृथक्त्वं ॥ असंख्येया त्रवाश्चेति । यु-
 क्तास्तेऽमी यत्रोदिताः ॥ ९ ॥ चारित्रे यत्प्रतिजनवं । तेषां ज्ञातपृथक्त्वं ॥ त्रवाश्चाष्टौ ततो यु-

कं । तत्सहस्रपृथक् ॥ १० ॥ आकर्षः प्रथमतया ग्रहणं सुक्तस्य या ग्रहणमिति ॥ इद-
मर्थत आत्रयकसूत्रवृत्तादिषु ॥ ❀ ॥

मिथ्यादृष्टिर्विपर्यस्ता । जिनोक्ताद्स्तुतत्वतः ॥ सा स्यान्मिथ्यात्विनां तच्च । मिथ्यात्वं
पंचधा मतं ॥ ८८ ॥ आग्निप्रहिकमाद्यं स्या—इनाग्निप्रहिकं परं ॥ तृतीयं क्विद मिथ्यात्व-
सुकमाग्निवेशिकं ॥ ८९ ॥ तुर्यं सांशयिकाख्यं स्या—इनाजोगिकमंतिमं ॥ अग्निप्रहेण
निर्वृत्तं । तत्राग्निप्रहिकं स्मृतं ॥ ९० ॥ नानाकुदर्शनेष्वेक—मस्मात्प्राणीकुदर्शनं ॥ इदमेव श्रु-
तं नान्य—दित्येवं प्रतिपद्यते ॥ ९१ ॥ मन्यतेंगी दर्शनानि । यद्दर्शादखिलान्यपि ॥ श्रुत्तानि
मध्येस्थयहेतु—रनाग्निप्रहिकं हि तत् ॥ ९२ ॥ यतो गोष्ठांमाहिलादि—वदात्मीयकुदर्शने ॥
उच्यन्तिनिवेशस्त—त्प्रोक्तमाग्निनिवेशिकं ॥ ९३ ॥ यतो जिनप्रणीतेषु । देशतः सर्वतोऽपि वा
॥ पदार्थेषु संशयः स्या—त्तत्सांशयिकमीरितं ॥ ९४ ॥ अनाजोगेन निर्वृत्त—मनाजोगिकसं-
ज्ञिकं ॥ यत्स्यादेकैद्रियादीनां । मिथ्यात्वं पंचमं तु तत् ॥ ९५ ॥ यस्यां जिनोक्तत्वेषु । न
रागो नापि मत्सरः ॥ सम्यग्मिथ्यात्वसंज्ञा सा । मिश्रदृष्टिः प्रकीर्तिता ॥ ९६ ॥ यान्येष्विव

नरा नादि—केरवीपनिवासिनः ॥ जिनोक्तेषु मिश्रदशो । न द्विष्टा नापि रागिणः ॥ ९७ ॥
 यदङ्घ्रिः कर्मग्रंथकाराः—* जिअअजिअपुणपावा । सबसंवरवंचमुक्कनिऊरणा ॥ जिणं स-
 द्दहदत्तं । सभं खडगाडवहुत्तेयं ॥ ९८ ॥ मीसा न रागदोसो । जिणधम्मं अंतमुहुत्तं जहा
 अज्ञे ॥ नालीअरं दीवमणुणो । मिहं जिणधम्मविवरियं ॥ ९९ ॥ *
 गुणस्थानकमारोहे त्वेवसुकं—जात्यंतरसमुद्भूति—र्वनवाखरयोर्था ॥ गुणदध्नोः समा-
 योगे । रसन्नेदांतरं यथा ॥ १ ॥ तथा धर्मद्वये श्रद्धा । जायते समबुद्धितः ॥ मिश्रोऽसौ जा-
 यते तस्मा—ज्ञावो जात्यंतरात्मकः ॥ २ ॥ * ॥ सम्यग्मिथ्यादृशः स्तोका—स्तेन्योऽनंतगु-
 णाधिकः ॥ सम्यग्दृशस्ततोमिथ्या—दृशोऽनंतगुणाधिकः ॥ ७०० ॥ इति दृष्टिः ॥ मतिश्रु-
 तावधिमनः—पर्यायाण्यथ केवलं ॥ ज्ञानानि पंच तत्राथ—मष्टाविंशतिधां स्मृतं ॥ ७०१ ॥ त-
 थाहि—अवग्रहेहावायाख्या—धारणा चेति तीर्थैः ॥ मतिज्ञानस्य चत्वारो । मूलनेदाः प्रकी-
 र्तिताः ॥ २ ॥ वाक्यदीनां पदार्थानां । प्रथमग्रहणं हि यत् ॥ अवग्रहः स्यात्स देधा । व्यं-
 जनार्थवित्नेदतः ॥ ३ । व्यञ्जते येन सद्भावा ॥ दीपेनेव धटादयः ॥ व्यंजनं ज्ञानजनकं । त-

शौकरणेंद्रियं ॥ ४ ॥ शब्दादिज्ञावमापन्नो । द्रव्यसंघात एव वा ॥ अज्यते यद्द्व्यंजनं त—
दिति व्युत्पत्त्यपेक्षया ॥ ५ ॥ ततश्च—द्व्यंजनैर्द्व्यंजनानां यः । संबंधः प्रथमः स हि ॥ व्यंजना-
वग्रहोऽस्पष्ट—तरावबोधवक्ष्यते ॥ ६ ॥ अस्य च स्वरूपमेवं तत्त्वार्थवृत्तौ—

❀ ॥ यदोपकरणेंद्रियस्य स्पर्शानादिपुरुजैः स्पर्शाद्याकारपरिणतैः संबंध उपजातो जव-
ति, तदा किमप्येतदिति गृह्णाति, किंत्वव्यक्तज्ञानोऽग्नौ सुषमत्तादिसूक्ष्मावबोधसहितपुरुषव-
दिति, तदातैः स्पर्शाद्युपकरणेंद्रियसंश्लिष्टैर्याचयावती च विज्ञानशक्तिराविरस्ति, नैवंविधाज्ञान-
शक्तिरवग्रहाख्या, तस्य स्पर्शानाद्युपकरणेंद्रियसंश्लिष्टस्पर्शाद्याकारपरिणतपुरुजरादौर्व्यंजना-
ख्यस्य ग्राहिकावग्रह इति ज्ञायते, तेनैतदुक्तं जवति, स्पर्शानाद्युपकरणेंद्रियसंश्लिष्टाः स्पर्शा-
द्याकारपरिणताः पुरुजा ज्ञायन्ते व्यंजनं । विशिष्टार्थावग्रहकारित्वात्तस्य व्यंजनस्य परिश्ले-
को व्यक्तोऽवग्रहो ज्ञायते अपरोऽपि, तस्मान्मनगानिश्चिततरः किमप्येतदित्येवंविधसामान्य-
परिश्लेकोऽवग्रहो ज्ञायते, ततः परमीहादयः प्रवर्तन्ते इति ॥ रत्नाकारवत्तरिकायां चावग्रहव-
क्षणमेवमुक्तं—विषयविषयिसन्निपातानंतरसमुद्भूतसत्तामात्र गोचरदर्शनाज्जातमाद्यमवांतरसा-

मान्याकारविशिष्टवस्तुग्रहणमवग्रह इति । विषयः सामान्यविशेषात्मकौऽर्थो, विषयी तक्षुरा-
 दिस्तयोः समीचीनो ब्रान्त्याद्यजनकत्वेनाऽनुकूलोनिपातो योग्यदेशाद्यवस्थानं तस्मादनंतरं
 रसमुद्भूतमुत्पन्नं यत्सत्तामात्रगोचरं निःशेषविशेषवैमुख्येन सन्मात्रविषयं दर्शनं, निराका-
 रो बोधस्तस्माज्जातमाद्यं सत्त्वसामान्यादवांतरैः सामान्याकारैर्मनुष्यत्वादिन्निर्जातिविशेषैर्वि-
 शिष्टस्य वस्तुनो यद्ग्रहणं ज्ञानं तदवग्रह इति नास्मान्निधीयत इति ॥ अत्र च प्राच्यमते दर्-
 शनस्यावकाशं न पश्यामो, द्वितीयमते च व्यंजनावग्रहावकाशं न पश्यामस्तदत्र तत्त्वं बहु-
 श्रुतेऽन्योऽवसेयं; वक्ष्यमाणो वा महान्नाप्यान्निमतो व्यंजनावग्रहादीनां दर्शनस्य वा त्रेदोऽ-
 नुसरणीय इत्यलं प्रसंगेन ॥ ❀

आवद्यसंख्येयज्ञाणो । व्यंजनावग्रहे ज्ञैवेत् ॥ कालमानं लघुज्येष्ठ-मानप्राणपृथक्त्वकं । ष।
 स चतुर्धा श्रोत्रजीह्वा-घ्राणस्पर्शनसंज्ञवः ॥ अप्राप्यकारिज्ञावात्स्या-न्न चक्षुर्मनसोरिसौ । ऽ।
 शब्दादर्थः परिहेदो । मनाक् स्पष्टतरो ज्ञेवेत् ॥ किञ्चिदित्यात्मकः सोऽय-मर्थावग्रह सुच्य-
 ते ॥ ए ॥ कालतोऽर्थावग्रहस्तु । स्यादेकसमयात्मकः ॥ निश्चयाद्यवहारानु । स स्यादांत-

मुहूर्तिकः ॥ १० ॥ तस्यैवावशुहीतस्य । धर्मान्वेषणरूपिका ॥ ईहा जवेत्कालमान-मस्या अं-
 तमुहूर्तिकं ॥ ११ ॥ अग्रहितस्य तस्येद-मिदमेवेति निश्चयः ॥ अत्रायो मानमस्यापि । स्मृत-
 मंतमुहूर्तिकं ॥ १२ ॥ निर्णोतार्थस्य मनसा । धरणं धारणा स्मृता ॥ कालः संख्य जतासं-
 ख्य-स्तस्या मानमवस्थितैः ॥ १३ ॥ बाल्ये दृष्टं स्मरत्येव । पर्यैतेऽसंख्यजीवितः ॥ ततः
 स्याद्धारणामान-मसंख्यकालसम्मितं ॥ १४ ॥ यथाहि सृज्यते पूर्वं । श्रोत्रेण शब्दसंहतिः
 ततश्च किंचिदश्रोत्र-मित्यर्थावग्रहो जवेत् ॥ १५ ॥ ततः स्रग्धादिशब्दनिष्टं । माधुर्यादि वि-
 चिंतयेत् ॥ इयमीहा ततोऽत्रायो । निश्चयत्मा धृतिस्ततः ॥ १६ ॥

एवं गंधरसस्पर्शो-व्वषि ज्ञाव्या मनीषिभिः ॥ घ्राणजीह्वास्पर्शनानां । व्यंजनावग्रहाद-
 यः ॥ १७ ॥ व्यंजनावग्रहाज्ञावा-ञ्चक्षुर्मार्गस्योः पुनः ॥ चत्वारोऽर्थावग्रहाद्या । धारणांता
 ज्वन्ति हि ॥ १८ ॥ यथा प्रथमतो वृक्षे । चक्षुर्गोचरमागते ॥ किंचिदेतदिति ज्ञानं । स्याद-
 र्थावग्रहो ह्ययं ॥ १९ ॥ ततस्ततथमार्णां । समीक्षेहा प्रजायते ॥ निश्चयस्तस्मैवाय-मित्य-
 वायस्ततो जवेत् ॥ २० ॥ ततस्तथा निश्चितस्य । धारणं धारणा जवेत् ॥ ज्ञाव्यते मनसो-

उप्येव—सप्रार्थिवग्रहादयः ॥ ११ ॥ यथाहि विस्मृतं वस्तु । पूर्वं किञ्चिदिति स्मरेत् ॥ तत-
 श्च तद्गता धर्माः । स्मर्यंते लीजचेतसा ॥ १२ ॥ ततश्च तत्तद्मार्गां । स्मरणात्तद्विनिश्चयः ॥
 ततः स्मृत्या निश्चितस्य । पुनस्तस्यैव धारणं ॥ १३ ॥ अनिन्द्रियनिमित्तं च । मतिज्ञानमिदं
 ज्ञेयत् ॥ अत एव त्रिवैतत्स्या—दाद्यामिन्द्रियहेतुकं ॥ १४ ॥ अनिन्द्रियसमुहं च—न्द्रियानिन्द्रिय-
 हेतुकं ॥ तत्राद्यमेकाकादीनां । मनोविरहिणां हि यत् ॥ १५ ॥ केवलं हीन्द्रियनिमित्त-क-
 मेव ज्ञेयिदं ॥ अज्ञावान्मनसो नास्ति । व्यापारोऽत्र मनगपि ॥ १६ ॥ अनिन्द्रियनिमित्तं
 च । स्मृतिज्ञानं निरूपितं ॥ व्यापारान्नावतोऽक्षाणां । तदकनिरपेक्षकं ॥ १७ ॥ ज्ञयज्ञानम-
 विन्नक—रूपं यदपि लक्ष्यते ॥ वड्य्यादीनां वृत्तिनीडा—द्यन्निर्षणवक्षणं ॥ १८ ॥ तदप्यनिं-
 द्रियनिमित्त-सकमेव प्रकीर्यते ॥ हेतुज्ञावं ज्ञजंतीह । नाक्षाणि न मनोऽपि यत् ॥ १९ ॥
 मत्पज्ञानावरणीय—क्षयोपशाम एव हि ॥ केवलं हेतुतामोष—ज्ञानेऽस्मिन्नश्रुते च यत् ॥२०॥
 यत्तु जाग्रदवस्थाया—सुषुप्तस्य चेतसा ॥ स्पर्शादिज्ञानमेतच्च—न्द्रियानिन्द्रियहेतुकं ॥ ३१ ॥
 इदमर्थातस्तत्पार्थवृत्तौ ॥ अप्र प्रकृतं—एवमर्थावग्रहेहा । अत्रायधारणा इह ॥ स्युश्चतुर्विंश-

तिः षड्वि-हता दंष्ट्रियमानसैः ॥ ३२ ॥ व्यंजनप्रग्रहैः पूर्वो-दितैश्चतुर्नैरन्विताः ॥ स्युस्तेऽ-
ष्टाविंशतिर्नेदा । मतिज्ञानस्य निश्चिताः ॥ ३३ ॥ जगवतीवृत्तौ तु—योदा श्रोत्रादिर्नेदेना-
वायश्च धारणापि च ॥ इत्येवं द्वादशविधं । मतिज्ञानमुदाहृतं ॥ ३४ ॥ द्वादशोहावग्रहयो-
श्चत्वारो व्यंजनस्य च ॥ उक्ता नेदाः षोडशैते । दर्शने चक्षुरादिकैः ॥ ३५ ॥ यदाह-नाऽप्यकारः-

✽ नाणमवायधिदृष्ट । दंसणमिदं-जहोभ्यहेहान् ॥ ✽ नन्वष्टाविंशतिविधं । मतिज्ञानं
यदागमे ॥ जेगीयते तन्नकथ-मेवमुक्ते-विरुध्यते ॥ ३६ ॥ अत्रोच्यते-मतिज्ञानचक्षुरादि-द-
र्शनानां मिथो त्रिदं ॥ अविचक्रित्वैव मति-मष्टाविंशतिधा विदुः ॥ ३७ ॥ किंच-एकैकश्च
प्रकारोऽयं । द्वादशधा विन्निद्यते । ज्ञानस्यास्य ततो नेदाः । स्युः षट्त्रिंशं ज्ञानत्रयं ॥ ३८ ॥
तत्रोक्तं-तत्त्वार्थज्ञाष्ये-✽ एवमेतन्मतिज्ञानं द्विविधं चतुर्विधमष्टाविंशतिविधमष्टषष्ट्युत्तरज्ञान-
विधं षट्त्रिंशत्त्रिंशतविधं च जगतीति ॥ ✽ ते चैवं-बहुबहुविधान्यक्कि-प्राक्किप्राख्यनिश्चित-
तदन्याः ॥ संदिग्धासंदिग्ध-शुबाशुबाख्या मतेर्नेदाः ॥ ३९ ॥ तथाहि-आस्फालिते तूर्यबुंदे ।
कश्चिद्यथैकहेतुया ॥ नेरीशब्दा इयंतोऽत्रै-तावंतः शंखनिःस्वनाः ॥ ४० ॥ इहं पृथक् पृथक्

गृह्णन् । बहुगाही ज्ञेदथ ॥ जघतोऽन्यस्तूर्यशब्दं । गृह्णन् बहुविज्ञेत् ॥ ४१ ॥ माधुर्यादिवि-
 विध बहु-धर्मयुक्तं वेत्ति यः स बहुविधवित्तु शब्दं । वेत्येकद्वयाद्विधर्मयुतं ॥
 ॥ ४२ ॥ वेत्ति कश्चिद्विरेण । विरेणान्यो विमुद्रय च ॥ क्षिप्राक्षिप्रग्राह्णौ तौ । निर्द्विष्टव्यौ
 यथाक्रमं ॥ ४३ ॥ द्विगापेक्षं वेत्ति कश्चिद् । ध्वजेनेव सुराजयं ॥ स ज्ञेवेन्निश्चितग्राही । परो
 द्विगानपेक्षया ॥ ४४ ॥ निःसंशयं यस्तु वेत्ति । सोऽभ्यंदिग्धविदाहितः ॥ ससंशयं यस्तु वेत्ति
 । मंदिग्धग्राहको हि सः ॥ ४५ ॥ ज्ञाति य एकदा ज्ञूयो । नोपदेशमपेक्षते ॥ ध्रुवगाही ज्ञे-
 देष । तदन्त्योऽधुवविज्ञेत् ॥ ४६ ॥ नन्वेकसमयस्त्रायी । प्रोक्तः प्राच्यैरवगूहः ॥ संजवंति क-
 थं तत्र । प्रकारा बहुतादयः ॥ ४७ ॥ सत्यमेतन्मतः किंतु । द्विविधोऽवगूहः श्रुते ॥ निश्चया-
 ङ्कणिको व्याव-हारिकश्चाभितक्षणः ॥ ४८ ॥ अपेक्षयावगूहं ज्ञाव्या-स्ततश्च व्यावहारिकं ॥
 ज्ञेदा यथोक्ता बहुता-दयो नैश्चधिके तु न ॥ ४९ ॥ तथोक्तं तत्त्वार्थवृत्तौ—
 ❀ ॥ ननु चावग्रह एकसामयिकः शास्त्रे निरूपितो, न चैकस्मिन् समये चैवैकोऽवग्र-
 ह एवंविधो युक्तोऽव्यपकाजत्वादित्युच्यते, सत्यमेवमेतत्किंतु अवग्रहो द्विधा, नैश्चयिको व्याव-

हारिकश्व, तत्र नैश्वयिको नाम सामान्यपरिहृदः स चैकसामायिकः शास्त्रेऽन्निहितस्ततो नै-
 श्वयकानंतरमीहैवमात्मिका प्रवर्त्तते, किमेव स्पृशं जतास्पृशं इति, ततश्चानंतरोऽपायः, स्प-
 र्शोऽयमिति, अयं चापायोऽवग्रह इत्युपचर्यते, आणामिनो ज्ञेदानंगीकृत्य यस्मादेतेन सामा-
 न्यमवज्जियते, यतः पुनरेतस्मादीहा प्रवर्त्तियते कस्यायं स्पृशस्ततश्चापायो ज्ञविष्यत्पस्याप-
 मिति । अयमपि चापायः पुनरवग्रह इत्युपचर्यते, अतोतरवर्त्तिनीमीहामपायं चाश्रित्य, ए-
 वं यावदस्यांते निश्वय उपजातो ज्ञवति, यत्रापरं विशेषं नाकांक्षतीत्यर्थः । अपाय एव ज्ञव-
 ति न, तत्रोपचार इति । अतो य एष औपचारिकोऽवग्रहस्तमंगीकृत्य बहु अवगुणातीत्येतदु-
 च्यते, नत्वेकसमयवर्त्तिनं नैश्वयिकमित्येवं सर्वऔपचारिकाश्रयणादवाह्येयमिति ॥ ❀

औत्पत्तिकी वैनयिकी । कामिकी पारिणामिकी ॥ आग्निः सहामी ज्ञेदाः स्यु-श्रत्वा-
 रिशं शतत्रयं ॥ ४९ ॥ न दृष्टो न श्रुतश्च प्राग् । मनसापि न चिंतितः ॥ यथार्थस्तत्क्षण-
 देव । यथार्थो गृह्यते धिया ॥ ५० ॥ लोकदयाविरुद्धा सा । फलेनाव्यन्निचारिणी ॥ बुद्धिरौ-
 त्पत्तिकीनाम । निर्दिष्टा रोहकादिवत् ॥ ५१ ॥ गुरुणां विनयात्प्राप्ता । फलदान परत्र च ॥

धर्मार्थकामशास्त्रार्थ-पटुर्वैनयिकी मतिः ॥ ५१ ॥

नैमित्तिकस्य शिष्येण । विनीतेन यथोदितः ॥ स्थविराया घटध्वंसे । सद्यः सुतसमा-
 गमः ॥ ५३ ॥ शिष्टपमाचार्योपदेशा-ल्लब्धं स्यात्कर्म च स्वतः ॥ नित्यव्यापारश्च शिष्टपं ।
 कादाचित्कं तु कर्म वा ॥ ५४ ॥ या कर्मान्निनिवेशोऽल्लब्धतत्परमार्थिका ॥ कर्मान्प्रयास-
 विचारान्प्रयां । विस्तीर्णा तद्यशःफलान् ॥ ५५ ॥ तत्तत्कर्मविशेषेषु । समर्था कर्मिकी मतिः
 ॥ केषुचिद् दृश्यते सा च । चित्रकारादिकारुषु ॥ ५६ ॥ सुदीर्घकालं यः पूर्वा-परार्थालोच-
 नादिजः ॥ आत्मधर्मः सोऽत्र परी-णामस्तत्प्रज्ञवा तु या ॥ ५७ ॥ अनुमानहेतुमात्र-दृष्टान्तैः
 साध्यसाधिका ॥ वयोविषाकेन पुष्टी-नूतान्प्रयुज्यमोक्षदा ॥ ५८ ॥ अज्ञयादेरिव ज्ञेया । तु-
 र्या सा पारिणासिकी ॥ आन्त्रयोऽधिका पंचमी तु । नाहंताप्युपलभ्यते ॥ ५९ ॥ यद् द्वैधैव
 मतिदोके । प्रथमा श्रुतनिश्चिता ॥ शास्त्रसंस्कृतबुद्धेस्मा । शास्त्रार्थालोचनोन्नवा ॥ ६० ॥
 सर्वथा शास्त्रसंस्पर्श-रहितस्य तथाविधात् ॥ क्रयोपजामतो जाता । ज्ञेयदश्रुतनिश्चिता ॥ ६१ ॥
 सर्वाण्यंतर्भवत्यस्मिन् । मतिरश्रुतनिश्चिता ॥ यथोक्तधीचतुष्केऽतः । पंचम्या नास्ति संज्ञवः

७
 ॥ ६२ ॥ इदमर्थतो नंदीसूत्रवृत्तिस्थानांगसूत्रवृत्त्यादिषु ॥ जातिस्मृतिरप्यतीन—संख्यातत्रव-
 बोधिका ॥ मतिज्ञानस्यैव त्रेदः । स्मृतिरूपतया किव ॥ ६३ ॥ यदाहाचारांगटीका—
 जातिस्मरणत्वात्त्रिनिवोधिकविशेष इति ❀ इति मतिज्ञानं ॥

श्रूयते तत्श्रुतं शब्दः । स श्रुतज्ञानमुच्यते ॥ ज्ञावश्रुतस्य हेतुत्वा—हेतौ कार्योपचारतः ॥ ६४ ॥
 श्रुताह्वदाहुत ज्ञानं । श्रुतज्ञानं तदुच्यते ॥ श्रुतप्रधानुसारी यो । बोधः श्रोत्रमनः कृतः ॥
 ॥ ६५ ॥ ननु श्रुतज्ञानमपि । श्रोत्रेन्द्रियनिमित्तकं ॥ तन्मतिज्ञानतः कोऽस्य । त्रेदो यत्क-
 ष्यते पृथक् ॥ ६६ ॥ अलोच्यते—वर्त्तमानार्थविषयं । मतिज्ञानं परं ततः ॥ गरीयो विषयं
 तैका—लिकार्थविषयं श्रुतं ॥ ६७ ॥ विशुद्धं च व्यवहिता—नेकसूक्ष्मार्थदर्शनात् ॥ बध्यस्थोऽ-
 पि श्रुतवता—दुच्यते श्रुतकेवली ॥ ६८ ॥ तदुक्तं—❀ ॥ नाणं अणादसेसी । वियाणइए स
 वजमहोत्ति ॥ ❀ जीवस्य इस्वप्नावत्वा—न्मतिज्ञानं हि शाश्वतं ॥ संसारे भ्रमतोऽनादौ । प-
 तितं न कदापि यत् ॥ ६९ ॥ अक्षरस्थानंतज्ञागो । नित्योद्घाटित एव हि ॥ निगोदिनाम-
 पि त्रवे—दित्येतत्पारिणामिकं ॥ ७० ॥ यदागमः—

* ॥ सव जीवाणंषि अणं, अकरसस अणंतनागो निरुचुयाडिन चिदद, जद सोवि आ-
 वरेजा ता जीवो, अजीवतणं पावेजा इति ॥ * श्रुतज्ञानं पुननैवं । ज्ञेजीवस्य सर्वदा ॥
 आतोपदेशापेकं यन् । स्यादेतन्मतिपूर्वकं ॥ ७१ ॥ मतिज्ञानं स्पर्शनार्दी-द्वियानिद्वियहेतुकं ॥
 श्रुतं तु स्याद्विधितोऽपि । पदानुसारिणामिव ॥ ७२ ॥ इत्याद्यधिकं तत्पार्श्वद्वयानिद्वयोऽवसे-
 यं ॥ चतुर्दशविधं तच्च । यदा विंशतिधा ज्ञेवेत् ॥ चतुर्दशविधत्वं तु । तत्रैवं परिज्ञाप्यते ॥
 ॥ ७३ ॥ अकरश्रुतमित्येकं । स्याद् द्वितीयमनकरं ॥ तार्किकं संज्ञिश्रुतं । तुर्यं श्रुतमसं-
 जिनः ॥ ७४ ॥ सम्यक् श्रुतं पंचमं स्यात् । षष्ठं मिथ्याश्रुतं ज्ञेवेत् ॥ सादिश्रुतं सप्तमं स्या-
 दनादिश्रुतमष्टमं ॥ ७५ ॥ सांतिश्रुतं तु नवम-मनंतं दशमं श्रुतं ॥ एकादशं गमरूप-मगमं
 द्वादशं पुनः ॥ ७६ ॥ त्रयोदशं त्वंगरूप-मंगवाह्यं चतुर्दशं ॥ प्रायो व्यक्ता अमी ज्ञेया-स्त-
 ष्पापि किंचिदुच्यते ॥ ७७ ॥ तत्राकरं त्रिधा संज्ञा । व्यंजनलब्धिज्ञेदतः ॥ तत्र संज्ञाकरमे-
 ता । त्रिपयोऽष्टादशोदितः ॥ ७८ ॥ तत्रादि—* ॥ हंसत्रिवी ज्ञप्रत्रिवी । जस्का तद्द र-
 स्कनीय बोधवा ॥ उह्री जवलि-तुरकी । कीरा दविनी य सिंधविआ ॥ १ ॥ मालवि-

णी नडि नागरि । तान्निविची पारसीय बोधवा ॥ तह अनिभिनीअनिची । चाणकी मूलदेवी
 य ॥ १ ॥ ❀ ॥ अकारादिहकारांतं । जवति व्यंजनाकरं ॥ अज्ञानात्मकमप्येतद् । द्यं स्या-
 त् शुतकारणं ॥ ७९ ॥ ततः शुतज्ञानतया । प्रकृतं परमर्षिनिः ॥ लब्धकरं त्वकरोप-ल-
 विधरर्थावबोधिका ॥ ८० ॥ तच्च लब्धकरं बोधा । यत् श्रोत्रादिन्निरिद्विषैः ॥ बोधोऽकरानु-
 विहं स्या-ल्लब्धार्यालोचनात्मकः ॥ ८१ ॥ यथा शब्दश्रवणतो । रूपदर्शनतोऽथवा ॥ देवदत्तो
 ऽयमित्येवं-रूपो बोधो जवेदिह ॥ ८२ ॥ एवं शैबेन्द्रियज्ञावना कार्या ॥ तैरकरैरन्निजाप्य-
 ज्ञावानां प्रतिपादकं ॥ अकरशुतसुद्विष्ट-मनकरश्रुतं परं ॥ ८३ ॥ तथोक्तं—

तससिभ्रं नीससीभ्रं । निचबूढं खासिभ्रं च लीभ्रं च ॥ निस्संघिभ्रमणुसारं । अणरकरं वे-
 लियादयं ॥ ८४ ॥ ❀ अयं ज्ञावः ॥ कामितद्वेफिताद्यं य-न्मामाह्वयति वक्ति वा ॥ इत्या-
 दान्याशयप्रादि । तत्स्यात् शुतमनकरं ॥ ८५ ॥ इह च शिरःकंपनादिचेष्टानां परान्निप्राय-
 ज्ञानहेतुत्वे सत्यपि श्रवणाज्ञावान् शुतत्वं । तदुक्तं विशेषावश्यकसूत्रवृत्तौ ❀ रुदीदंतं सुभ्रं
 सुच्चदन्ति चेष्टा न सुच्चद कयाविति ❀ उक्तन्यायेन शुतत्वप्राप्तौ समानीतायामपि तदेवोच्च-

वसितादिश्रुतं न शिरोध्वनजकरचलनादि चेष्टा, यतः शास्त्रज्ञादौकप्रसिद्धा रुढिरियमिति । क-
र्मप्रभवसौ तु शिरःकंपनादीनामप्यनकरश्रुतत्वमुक्तं । तथा च तद्ग्रन्थः—अनकरश्रुतं क्वे-
दितशिरःकंपनादिनिमित्तं मान्वाह्वयति वारयति वेत्यादिरूपमग्निप्रायपरिज्ञानमिति । ❀ स्या-
द्दीर्घकालिकी संज्ञा । येषां ते संज्ञिनो मताः ॥ श्रुतं संज्ञिश्रुतं तेषां । परं त्वसंज्ञिकश्रुतं ॥
॥ ८६ ॥ सम्यक्श्रुतं जिनप्रोक्तं । ज्ञेयावश्यकादिकं ॥ तथा मिथ्याश्रुतमपि । स्यात्सम्य-
क् परिग्रहात् ॥ ८७ ॥ आवश्यकं तदपर—मिति सम्यक् श्रुतं द्विधा ॥ षोढा चावश्यकं त-
त्र । सामायिकादिज्ञेयतः ॥ ८८ ॥ तथाहि—❀ सामाद्वयं चतुर्वीसहस्रं । वंदणयं षड्विंश-
त्यं कान्तसर्गो पञ्चषाणं इति ❀ आवश्यकेतरस्त्रांगा—नंगात्मकतया द्विधा ॥ अंगान्येकादश
दृष्टि—वादश्रांगात्मकं ज्ञेयत् ॥ ८९ ॥

आचारानां सूत्रकृतं । स्थानानां समवाययुग् ॥ पंचमं ज्ञगवत्यं । ज्ञाताधर्मकथापि च
॥ ९० ॥ उपारसकान्तकदनु—तरोपपातिकादश ॥ प्रश्रव्याकरणं चैव । विपाकश्रुतमेव च ॥
॥ ९१ ॥ परिकर्म सूत्र पूर्वा—नुर्योग पूर्वगतचूलिकाः पंच ॥ स्युर्दृष्टिवाद्ज्ञेयाः । पूर्वाणि च-

तुर्दशापि पूर्वगते ॥ ९२ ॥ तानि चैवं—उत्पादपूर्वमप्रायणीय—मथ वीर्यतः प्रवादं स्यात् ॥
 अहेतुर्ज्ञानात्सत्त्वा—तदात्मनः कर्मणश्च परं ॥ ९३ ॥ प्रत्याख्यानं विद्या—प्रवाद कल्याण ना-
 मधेये च ॥ प्राणावायं च क्रिया—विशालमथ लोकेविंदुसारमिति ॥ ९४ ॥ दृष्टिवादः पंच-
 धाय—संगं द्वादशमुच्यते ॥ उपगममूलसूत्रादि—स्यादनंगात्मकं च तत् ॥ ९५ ॥ एवंच—य-
 द्दुक्तमर्थतोऽर्हद्भिः । संदृढं सूत्रतश्च यत् ॥ महाधीनिर्गणधरै—स्तत्स्याद्वंगात्मकं श्रुतं ॥ ९६ ॥
 ततो गणधराणां य—त्पारंपर्यासवाद्भूमयैः ॥ शिष्यप्रक्षिष्यैराचार्यैः । प्राज्यवाद्भूमतिशक्तिभिः
 ॥ ९७ ॥ कालसंहननायुर्दो—षादद्वयशक्तिधीस्पृशां ॥ अनुग्रहाय संदृढं । तदनंगात्मकं श्रुतं
 ॥ ९८ ॥ सूत्रान्यज्ञोपकराय । तेन्योऽप्यवार्त्तनर्षिभिः ॥ शास्त्रैकदेशसंबन्धा—न्येवं प्रकरणा-
 न्यपि ॥ ९९ ॥ एतद्वृत्तं चैवं—शास्त्रैकदेशसंबन्धं । शास्त्रकार्यान्तरे स्थितं ॥ आहुः प्रकरणां
 नाम । प्रश्ननेदं विपश्चितः ॥ १०० ॥ एवं च वक्तुवैशिष्या—दस्य द्वैविध्यमीरितं ॥ वस्तुतो-
 ऽहेत्प्राणीतार्थ—भेकमेवाखिलं श्रुतं ॥ १ ॥ तत्रोक्तं तत्त्वार्थज्ञाभ्ये— । ‘ वक्तुविशेषाद् द्वैवि-
 द्यमिति ’ । किंच—व्याकारणज्ञंदोऽत्रंकीति—काव्यनाट्यतर्कगणितादि ॥ सम्यक्दृष्टिपरिग्रह-

पूतं सम्यक्श्रुतं जयति ॥ २ ॥ मिथ्याश्रुतं तु मिथ्याचि-द्वोकैः स्वमतिकटिपतं ॥ रामाय-
 णज्जारतादि । वेदवेदांगकादि च ॥ ३ ॥ उक्तं च ज्ञाप्यकृता— ❀ सदसदविभेसलान् । ज्ञव-
 हेज्ज जहि ह्यिज्वलंजान् ॥ नाणफलाज्ञावान् । मिहृदिद्विस्रस अत्राणं ॥ १ ॥ पूर्वोत्तर्गतयेयं गा-
 षा—रुग् यजुः सामाग्नर्वाणो । वेदा अंगानि षट् पुनः ॥ शिक्ताकटयो व्याकरणं । वंदो ज्योति-
 निरुक्तयः ॥ ४ ॥ ततश्च—षडंगी वेदाश्चत्वारो । मीमांसान्विक्री तथा ॥ धर्मशास्त्रं पुराणं
 च । विद्या एताश्चतुर्दशा ॥ ५ ॥ तथा—आयुर्वेदो धनुर्वेदो । गांधर्वं चार्थशास्त्रकं ॥ चतुर्भि-
 रेतैः संयुक्ताः । स्युरष्टादश ताः पुनः ॥ ६ ॥ अपूर्णदशापूर्वतं—मपि सम्यक् श्रुतं ज्ञेवेत् ॥
 मिथ्यात्वजिः संगृहीतं । मिथ्याश्रुतं विपर्ययात् ॥ ७ ॥ इत्येकेत्रकालज्ञातैः । साद्यंतं ज्ञव-
 ति श्रुतं ॥ अनाद्यपर्यवसित-मपि क्षेत्रं तथैव च ॥ ८ ॥ एकं पुरुषमाश्रित्य । साद्यंतं ज्ञव-
 ति श्रुतं ॥ अनाद्यपर्यवसितं । ज्ञेयसस्त्वान् प्रतीत्य च ॥ ९ ॥ ज्ञवांतरं गतस्याशु । पुंशो
 यज्ञश्च्यति श्रुतं ॥ कस्यचिज्ज्ञेव एव । मिथ्यात्वगमनादिजिः ॥ १० ॥ तदुक्तं विशेषावश्य-
 के— ❀ चतुदसपुत्री मणुज । देवसे तं न संज्जरद जद्वं ॥ तेनमि द्दोद ज्यषणा । सहाणज्जा-

वेवि-जयणान् ॥ १ ॥

❀ देशे-पुत्रेकादशांगलक्षणे इति कल्पचूर्णैः ॥ ❀ स्वस्थानन्नाव-इति मनुष्यजनेऽ-
पि तिष्ठतो जजना ॥ तत्र श्रुतज्ञाननशकारणान्यमूर्ति— 'मिहजन्वंतरकेवल-गेलत्रपमाय-
मादणानासोति' ॥ षष्टांगचतुर्दशाध्ययने तु तेतल्लिमंत्रिलः पूर्वाधीतचतुर्दशपूर्वस्मरणमुक-
मस्तीति द्वैयं ॥ ❀ साद्यंतं क्षेत्रतो द्वैयं । नरतैरवताश्रयात् ॥ अनाद्यपर्यवसितं । विदेहा-
पेक्षया पुनः ॥ ११ ॥ कालतश्चावसर्षिण्यु-स्सर्षिण्योः सादिसांतकं ॥ महाविदेहकालस्या-
पेक्षयाद्यंतवर्जितं ॥ १२ ॥ जवसिद्धिकमाश्रित्य । साद्यंतं ज्ञावतो ज्ञेवेत् ॥ ङाक्षरिष्कज्ञान-
नाशो । यदस्य केवलक्षणे ॥ १३ ॥ ' नहुंमिय ङाजमहिण् नाणे ' इति वचनात् ॥ अनाद्य-
नंतं चाजठ्य-माश्रित्य श्रुतमुच्यते ॥ श्रुतज्ञानश्रुताज्ञान-ज्ञेदस्यात्राविवक्षणात् ॥ १४ ॥ का-
योपशमिकजावे । यद्दानाद्यंतमीरितं ॥ एवं साद्यानादिसांत-मनंतं श्रुतमूहतां ॥ १५ ॥
गमाः सदृशापाठाः स्यु-र्यत्र तद्रामिकं श्रुतं ॥ तत्पारो दृष्टिवादे स्या-दन्यस्त्रागमिकं ज्ञेवेत्
॥ १६ ॥ अंगाविष्टं द्वादशांगा-न्यन्यदावत्रयकादिकं ॥ इहं परूपिताः प्राज्ञैः । श्रुतज्ञेदाश्वतुर्द-

श ॥ १७ ॥ ये ज्ञेया विंशतिस्तेऽपि । कथ्यन्ते देशमात्रतः ॥ न ग्रंथविस्तरत्रया-द्विह सम्य-
 क् प्रपञ्चिताः ॥ १८ ॥ तथाहुः-पञ्चय अस्कर पयसं-याया पक्विति तद्वय-अणुजगो-॥ पाहु-
 ष्टपाहुड पाहुभ । वन्थु पुबाय ससमासा ॥ १९ ॥ तत्र च-अविज्ञागः परिज्ञेदो । यो ज्ञान-
 स्य प्रकल्पितः ॥ सपर्यायो द्यादयस्ते । स्यात्पर्यायसमासकः ॥ २० ॥ लब्धपर्याप्तस्य सू-
 द्दम-निगोदस्थशरीरिणः ॥ यदाद्यक्षणजातस्य । श्रुतं सर्वजन्यतः ॥ २१ ॥ तस्मादन्यत्र
 यो जीवां-तरे ज्ञानस्य वर्द्धते ॥ अविज्ञागपरिज्ञेदः । स पर्याय इति स्मृतः ॥ २२ ॥ ये वि-
 ज्ञागपरिज्ञेदा । द्यादयोऽन्येषु देहिषु ॥ बुद्धिं गतास्ते पर्याय-समास इति कीर्त्तिताः ॥ २३ ॥
 तर्थाकमाचारांगवृत्तौ-

सर्वनिकुष्ठो जीवस्य । दृष्ट उपयोग एव वीरेण ॥ सूक्ष्मनिगोदापर्या-ज्ञानां स च जव-
 ति विज्ञेयः ॥ २४ ॥ तस्मात्प्रभृतिज्ञानवि-बुद्धिर्दृष्टा जिनेन जीवानां ॥ लब्धनिमित्तैः कर-
 लैः । कार्योद्भवाद्भ्रमनोदग्निः ॥ २५ ॥ मध्ये लब्धकराणां स्या-द्यदन्यतरदकरं ॥ तदकरं
 तत्संदेहो-ऽस्करसमास इष्यते ॥ २६ ॥ पदानां यादृशानां स्या-दाचारांगादिषु भुवं ॥ अष्टा-

दशासहस्रादि-प्रमाणं तत्पदं ज्ञेयम् ॥ २९ ॥ द्यादीनि तत्समासः स्या-देवं सर्वत्र ज्ञायतां
 ॥ संघातप्रतिपत्त्यादौ । समासो ह्यनया दिशा ॥ ३० ॥ गतीन्द्रियादिद्वाराणां । द्वाषष्ठरेकदे-
 शकः ॥ गत्यादिरेकदेशोऽस्याः स्वर्गतिस्तत्र मार्गणा ॥ ३१ ॥ जीवादेः क्रियते सोऽयं । सं-
 घात इति कीर्त्यते ॥ गत्यादिद्वयाद्यवयव-मार्गणा तत्समासकः ॥ ३० ॥ सर्पूर्णगत्यादिद्वारे
 । जीवादेर्मार्गणा तु या ॥ प्रतिपत्तिरियं जीवा-ज्जिगमे दृश्यतेऽधुना ॥ ३१ ॥ सत्पदप्ररूपणा-
 द्य-नुर्योगद्वारमुच्यते ॥ प्राप्नुतांतःश्चोऽधिकारः । प्राप्नुतप्राप्नुतं ज्ञेयम् ॥ ३२ ॥ वस्त्वंतर्वर्त्ये-
 धिकारः । प्राप्नुतं परिकीर्त्तितं ॥ पूर्वान्तर्वर्त्यधिकारो । वस्तुनाम्ना प्रचक्षते ॥ ३३ ॥ पूर्वमुत्पा-
 दपूर्वादि-ससमासाः समेऽप्यमी ॥ श्रुतस्य विशतिर्नेदा । दहं संक्षेपतः स्मृतः ॥ ३४ ॥ इ-
 ति श्रुतज्ञानं ॥

अत्रधानं स्यादवधिः । साक्षादर्थविनिश्चयः ॥ अत्रशब्दोऽव्ययं यदा । सोऽधः शब्दार्थ-
 वाचकः ॥ ३५ ॥ अथोऽथो विस्तृतं वस्तु । धीयते परिबुध्यते ॥ अनेनेत्यवधिर्नेदा । मर्यादा-
 वाचकोऽवधिः ॥ ३६ ॥ मर्यादा रूपिऽव्ययेषु प्रवृत्तिर्नत्वरूपिषु तयोपलक्षितं ज्ञान-मवधिज्ञा-

नमुच्यते ॥ ३७ ॥ अनुगाम्यननुगामी । वर्धमानस्तथा कथी ॥ प्रतिपात्यप्रतिपाती—त्यवधिः
 षड्विधो जवेत् ॥ ३८ ॥ यदिदेशान्तरगत—मध्यन्वेति स्वधारिणं ॥ अनुगाम्यवधिज्ञानं । त-
 द्विज्ञेयं स्वनेत्रवत् ॥ ३९ ॥ यत्र क्षेत्रे समुत्पन्नं । यत्तत्रैवावबोधकत् ॥ द्वितीयमवधिज्ञानं ।
 तच्छृङ्खलितदीपवत् ॥ ४० ॥ यदंगुलस्यासंख्येय—जागादिविषयं पुरा ॥ समुत्पद्यानुविषय-
 त्तिस्तरिण विवर्धते ॥ ४१ ॥ अत्रोके लोकमात्राणि । यावत्खंडान्यसंख्यज्ञाः ॥ स्यात्प्रकाश-
 यितुं शक्तं । वर्धमानं तदीरितं ॥ ४२ ॥ अप्रशस्तद्वयवसायात् । हीयते यत्प्रतिक्रणं ॥ आहुस्त-
 दवधिज्ञानं । हीयमानं सुनीश्वराः ॥ ४३ ॥ स्याद्वर्धमानं शुष्कोप—चीयमानं धनाग्निवत् ॥ ही-
 यमानं परिमिता—स्तादृशिं धनवहिवत् ॥ ४४ ॥ योजनानां सहस्राणि । संख्येयान्यप्यसंख्य-
 शाः ॥ यावद्धोकमपि दृष्ट्वा । पतति प्रतिपाति तत् ॥ ४५ ॥ प्रमादेन पतत्येत—ज्ञवांतराश्रये-
 ण वा ॥ यथा श्रुतं स्वरूपं च । वक्ष्येऽप्याऽप्रतिपातिनः ॥ ४६ ॥ यत्प्रदेशमत्रोकस्य । दृष्टुमे-
 वमपि क्लमं ॥ तत्स्यादप्रतिपात्येव । केवलं तदनंतरं ॥ ४७ ॥ हीयमानप्रतिपातिनोश्चायं वि-
 शेषः—प्रतिपाति द्विनिर्मूलं । विधायत्येकहेतव्या ॥ हीयमानं पुनर्हास—सुपयति शूनैः शूनैः

० ॥ ४८ ॥ इदं कर्मप्रं प्रवृत्त्यग्निप्रायेण, तत्कार्थं ज्ञार्थे तु—

॥ ४८ ॥ इदं कर्मप्रं प्रवृत्त्यग्निप्रायेण, तत्कार्थं ज्ञार्थे तु—
* अनवस्थितावस्थिताख्ययोरन्त्यजेदयोरेवं स्वरूपमुक्तं—अनवस्थितं हीयते वर्द्धते च, वर्द्धते हीयते च, प्रतिपतति चोत्पद्यते चेति पुनः पुनरुन्मिवत् । अवस्थितं यावति क्षेत्रं जन्तुत्वं जन्वति, ततो न प्रतिपतत्याकेवलप्रतिरेवतिष्ठते, आत्तवक्ष्यादा जात्यन्तरस्थापि वा जन्वति लिंगवत्, यथा लिंगं पुरुषादिवेदमिदं जन्मन्युपादाय जन्मान्तरं याति जंतुस्तथावधिज्ञानमपीति जायः ॥ नृतिरश्रामयं बोद्धा । कायोपशमिकोऽवधिः ॥ ज्ञेज्जवप्रत्ययश्च । देवनारकयोरिह ॥ ? ॥ तदुक्तं—द्विविधोऽवधिर्नवप्रत्ययः, कयोपशमनिमित्तश्चेति तत्कार्थं सूत्रे । स्याज्जवप्रत्ययोऽप्येष । न कयोपशमं विना ॥ अन्यथातिरेकात्प्रां । हेतुत्वादस्य किंविदह ॥ ५ ॥ स्यात्कयोपशमे हेतु—र्नवोऽयं तदसौ तथा ॥ जपचारोक्षतुहेतु—रपि हेतुरिहोदितः ॥ ६ ॥ इत्यवधिज्ञानं ॥ * मनस्त्वेन परिणत—इत्याणां यस्तु पर्यवः ॥ परिहृदस्य हि मनः—पर्यवज्ञानमुच्यते ॥ ४९ ॥ यदा—मनोऽख्यस्य पर्याया । नानावस्थात्मका हि ये ॥ तेषां ज्ञानं खलु मनः—पर्यायज्ञानमुच्यते ॥ ५० ॥ स्यादजुधीविपुनधी । वक्षणस्वामिनेदतः ॥ तद् द्वि-

न्रेदं संयतस्या—प्रमत्तस्यैदिशादिनः ॥ ५१ ॥ अनेन चिंतितः कुंज । इति सामान्यग्राहिणी
 ॥ मनोऽव्यपरिञ्चिति—र्यस्यासावुजुषीः श्रुतः ॥ ५२ ॥ अनेन चिंतितः कुंजः । स सौवर्णः
 स माधुरः ॥ इत्यप्रमाणोऽद्यतनः । पीतवर्णः सदाकृतिः ॥ ५३ ॥ एवं विशेषविज्ञाने । म-
 तिर्यस्य पटीयसी ॥ द्वेषोऽयं विपुलमति—मैनःपर्यायदधिमान् ॥ ५४ ॥ ननुच—अवधिश्व
 मनःपर्य—वश्रोत्रे अष्यतीद्विये ॥ रूपिडव्यविषये च । न्रेदस्तद्विह कोऽनयोः ॥ ५५ ॥ अत्रो-
 च्यतेऽवधिज्ञान—सुत्कर्पात्सर्वलोकावित् ॥ संयतासंयतनर—तिर्यक्स्वामिकमीरितं ॥ ५६ ॥ अ-
 न्यदिशदमेतस्मा—ह्रहृपर्यायवेदनात् ॥ अप्रमत्तसंयतिक—दन्धं नृक्षेत्रगोचरं ॥ ५७ ॥ उक्तं च
 तत्त्वार्थज्ञाप्ये—' विभुद्विक्षेत्रस्वामिविषयेऽनयोऽवधिमनःपर्यवयोर्विशेष इति ' । सामान्यग्राहि
 ननु य—न्मनःपर्यायमादिभं ॥ तदस्य दर्शनं किं न । सामान्यग्रहणात्मकं ॥ ५८ ॥ अत्रोच्यते
 —विशेषमेकं द्वौ त्रीन्वा । गृह्णात्युजुमतिः कित् ॥ इष्टे बहून् विशेषांश्च । परिहेतुमयं न यत्
 ॥६॥ सामान्यग्राह्यसौ तस्मात् । स्तोत्रग्राहितया न्नेवेत् ॥ सामान्यशब्दः स्तोत्रार्थो । नत्व-
 न्न दर्शनार्थकः ॥६०॥ कर्मक्षयोपशमजो—त्कर्पाद्विपुलधीः पुनः ॥ बहून् विशेषान्वेत्यत्र । व-

ह्यर्थाविपुलध्वनिः ॥ ६१ ॥ नचान्यथायि सिद्धांते । कुत्राप्येतस्य दर्शनं ॥ दर्शनान्मकसामा-
 न्य-प्राप्तिता नैतयोस्ततः ॥ ६२ ॥ विशेषरूपमार्हादित्ये । प्राप्ते नन्वेवमेतयोः ॥ द्योर्मनोविष-
 ययो-द्वैविध्ये किं निबन्धनं ॥ ६३ ॥ अत्रोच्यते-अल्पपर्यायवेद्याद्यं । षटादिवस्तुगोचरं ॥ ना-
 नाविधविशेषाव-होदि शुद्धतरं परं ॥ ६४ ॥ कस्यचिन्न पतत्याद्यं । कस्यचिच्च पतत्यपि ॥ अं-
 त्यं चाकेवलप्राप्ते-र्न पतत्येव तिष्ठति ॥ ६५ ॥ तथोक्तं तत्त्वार्थवृत्तौ-❀ यस्य पुनर्विपुलमते-
 र्मनःपर्यायज्ञानं समजनि, तस्य न पतत्याकेवलप्राप्तेरिति । एतत्सूत्रेऽपि विशुध्यप्रतिपाता-
 न्यां तद्विशेष इति ॥ योगशास्त्रप्रथमप्रकाशवृत्तावपि-रुजुश्च विपुलश्चेति । स्यान्मनःपर्ययो
 द्विधा ॥ विशुध्यप्रतिपातान्यां । विपुलस्तु विशिष्यते ॥ १ ॥ इति मनःपर्यायज्ञानं. ❀ के-
 वलं यन्मतिज्ञाना-द्यन्यज्ञानानपेक्षणात् ॥ ज्ञेयानंत्यादनंतं वा । शुद्धं चावरणकृयात् ॥ ६६ ॥
 सकलं वादित एव । निःशेषावरणकृयात् ॥ अनन्यसदृशत्वेना-थवा साधारणं ज्ञेवेत् ॥ ६७ ॥
 ज्ञतज्ञाविज्ञवज्ञाव-स्वरूपोद्दीपकं स्वतः ॥ तद् ज्ञानं केवलज्ञानं । केवलज्ञानिन्निर्मतं ॥ ६८ ॥
 इतिकेवलज्ञानं ॥

कुत्सितं ज्ञानमज्ञानं । कुत्सार्थस्य नञोऽन्वयात् ॥ कुत्सितत्वं तु मिथ्यात्व-योगात्तद्वि-
 विधं पुनः ॥ ६९ ॥ मत्पज्ञानं श्रुताज्ञानं । विन्नंगज्ञानमित्यपि ॥ अथ स्वरूपमेतेषां । दर्श-
 नीचसंगादिवोत्तमः ॥ ७१ ॥ तथोक्तं— ❀ अविसेसिया मद च्छिद । समद्विद्विस्स सा मइना-
 णं ॥ मदअनाणं मिञ्जा-द्विद्विस्स सुअंपि एमेव ॥ १ ॥ ❀ नंगा विकटपा विरुद्धाः । स्युस्त-
 वेतिविन्नंगकं ॥ विरूपो वावेधेत्तंगो । नेदोऽयं तद्विन्नंगकं ॥ ७२ ॥ एतच्च ग्रामनगर-सन्निवे-
 शादिसंस्थितं ॥ समुद्दीपवृक्कादि-नानासंस्थानसंस्थितं ॥ ७३ ॥ अष्टानामप्यथैतेषां । विष-
 यान्वर्णयाम्यहं ॥ इव्यकैत्रकालत्तावै-ईव्यतस्तत्र कथ्यते ॥ ७४ ॥ सामान्यतो मतिज्ञानी ।
 सर्वइव्याणि बुध्यते ॥ विशेषतोऽपि देशादि-त्रैदैस्तानवगहति ॥ ७५ ॥ किंतु तद्गतनिःशे-
 ष-विशेषार्पेकया स्फुटान्न ॥ एष धर्मास्तिकायादीन् । पश्येत्सर्वत्मना तु न ॥ ७६ ॥ यो-
 ग्यदेशस्थितान् शब्दा-दीस्तु जानाति पश्यति ॥ श्रुतत्तावितया बुद्ध्या । सर्वइव्याणि वेत्ति
 वा ॥ ७७ ॥ लोकालोको क्षेत्रतश्च-कालतस्त्रिविधं च तं ॥ सर्वादा वा ज्ञावतस्तु । ज्ञावानौद-

यिकादिकान् ॥ ४८ ॥ आह च ज्ञाप्यकारः—* आप्तोत्तिपगारो । उधादेसेण सव्व द्वाइं
 ॥ धमत्तिकाइयाइं । जाणइ न उ सव्वज्जावेणं ॥ ४९ ॥ खेतं लोणात्तणं । कालंसव्वद्धमहव ति-
 विहंपि ॥ पंचोद्धयाईए । ज्ञावे जन्नेयमेवइयं ॥ १ ॥ आप्तसात्तिवसुतं । सुजवत्तेइ सुतस्स म-
 इनाणं ॥ पसरइ तज्जावणया । विणावि सुत्ताणुसारेणं ॥ ८० ॥ तत्त्वार्थवृत्तावप्युक्तं—मतिज्ञा-
 नी तावत् श्रुतज्ञानोपलब्धेवर्धेषु यदाकरपरिपाटीमंतरण स्वय्यस्तविद्यो ड्य्याणि ध्यायति,
 तदा मतिज्ञानविषयः सर्वड्य्याणि, न तु सर्वान्पर्यायानलपकालविषयत्वान्मनसश्चासकेरिति
 । इति मतिज्ञानविषयः ॥

* ज्ञावश्रुतोपयुक्तः सत् । जानाति श्रुतकेवली ॥ दशापूर्वादिनृदड्य्या—एयत्तिजाप्या-
 नि केवदं ॥ ८१ ॥ यद्यप्यत्तिजाप्यार्था—नंतांशोऽस्ति श्रुते तथाप्येते ॥ सर्वे स्युः श्रुतविषयः
 । प्रसंगतोऽनुप्रसंगाच्च ॥ ८२ ॥ यथाहुः—पन्नवखिज्जा ज्ञावा । अणंतजगो उ अणत्तिजलप्याणं
 ॥ पन्नवखिज्जाणं पुण । अणंतजगो सुअनिवत्ते ॥ १ ॥ * तथा—श्रुतानुवर्त्तिसनसा । ह्यच-
 शुदर्शानात्मना ॥ दशापूर्वादिनृदड्य्या—एयत्तिजाप्यानि पश्यति ॥ ८३ ॥ तदारतस्तु जज्जना ।

विज्ञेया धीविशेषतः ॥ वृद्धैस्तु पश्यतीत्यत्र । तत्वमेतन्निरूपितं ॥ ८४ ॥ सर्वात्मनादर्शनेऽपि
 । पश्यत्येव कथंचन ॥ त्रैवेयकानुत्तरादि । विमानादेत्यनिमित्तेः ॥ ८५ ॥ नोर्चेत्स्यात्सर्वथा
 दृष्टु—स्यादैत्यकरणं कुतः ॥ तुर्योपांगे श्रुतज्ञान—पश्यतापि प्ररूपिता ॥ ८६ ॥ क्षेत्रतः
 कालतोऽप्येवं । ज्ञावतो वेत्ति सश्रुतः ॥ ज्ञावानौदयिकादीन्वा । पर्यायान्वाभिन्नाप्यगान् ॥
 ॥ ८७ ॥ इतिश्रुतज्ञानविषयः ॥

इत्यतोऽप्रावधिज्ञानी । रूपिड्व्याणि पश्यति ॥ ज्ञाषातैजसयोरंतः—स्थानि तानि जय-
 न्यतः ॥ ८८ ॥ उत्कर्षतस्तु सर्वाणि । सूक्ष्माणि वादराणि च ॥ विशेषाकारतो वेत्ति । ज्ञा-
 नत्वादस्य निश्चितं ॥ ८९ ॥ क्षेत्रतोऽप्रावधिज्ञानी । जयन्याद्वेत्ति पश्यति ॥ असंख्येयतमं
 ज्ञाग—संगुलस्योपयोगतः ॥ ९० ॥ विशेषश्चात्र—जावद्या तिसमयाहारगस्स । सुदुमस्स
 पणगजीवस्स ॥ जगाहणा जहसा । नहिस्वितं जहन्नं तु ॥ ९१ ॥ इति नंदीसूत्रादिषु नंदीवृ-
 त्तौ च ॥ योजनसहस्रमानो । मत्स्यो मृत्वा स्वकायदेशे यः ॥ जल्पद्यते हि पनकः । सू-
 द्रमत्वेनेह स ग्राह्यः ॥ ९२ ॥ संहृत्य चाद्यसमये । सहायामं करोति च प्रतरं ॥ संख्या-

तीता ख्यांगुल-विज्ञागवाहृद्यमानं तु ॥ ९३ ॥ स्वतन्तुपुथुत्वमात्रं । दीर्घत्वनापि जीवसाम-
 र्थात् ॥ तमपि द्वितीयसमये । संहृत्य करोत्यसौ सूचिं ॥ ९४ ॥ संख्यातीताख्यांगुल-वि-
 ज्ञागविक्रममाननिर्दिष्टं ॥ निजतनुपुथुत्वदीर्घं । तृतीयसमये तु संहृत्य ॥ ९५ ॥ उत्पद्यते
 च पनकः । स्वदेहदेशे सुसूक्ष्मपरिणामः ॥ समयत्रयेण तस्या-ऽवगाहना यावती जवति ॥
 ॥ ९६ ॥ तावद्गत्यमवधे-रावंवनवस्तुजाजनं केत्रं ॥ इदमित्यमेव मुनिगण-सुसंप्रदाया-
 त्समवसेयं ॥ ९७ ॥ तथा—* महो महन्नकान्त । संस्थितो जौत तीर्हिं समएहिं ॥ स कि-
 रपयत्तविसेसेण । सएहभोगाहणं कुणइ ॥ ? ॥ सएहयरासएहयरो । सुहुमो पणत्त जहन्न-
 देहो य ॥ स बहुविसेसविसिद्धो । सएहयरो सवदेहेषु ॥ ९८ ॥ पढमवितेथिे सएहो । जा-
 यइ धुतो चत्तइयाइसु ॥ तइय समयंसि जुगो । गहिज तो तिसंमयाहारो ॥ ९९ ॥ *
 अलोके लोकमात्राणि । पश्येत्खंडान्यसंख्यशः ॥ उत्कृष्टतोऽवधिज्ञान-विषयः शस्यपेक्षया
 ॥ १०० ॥ असंख्यज्ञागमावल्या । जघन्यादेष पश्यति ॥ उत्सर्पिण्यवसर्पिण्य-उत्कर्षेण
 त्वसंख्यकाः ॥ ? ॥ अतीता अपि तावत्य-स्तावत्योऽनागता अपि ॥ तावत्कावे नूतनावि-

रूपिद्भ्यावगोधतः ॥ १ ॥ पर्यायान् ज्ञावतोऽनन्तानैव वेत्ति जघन्यतः ॥ आधारद्भ्यान्नन्त्ये-
 न । प्रतिद्भ्यं तु नो यतः ॥ ३ ॥ जत्कर्षतोऽपि पर्यायान्नन्तान् वेत्ति पश्यति ॥ सर्वेषां प-
 र्यवाणां चानन्तेशे तेऽपि पर्यवाः ॥ ४ ॥ अत्रावधेर्विषययोर्नियमः क्षेत्रकालयोः ॥ मिथो
 विज्ञाव्यते वृद्धिमाश्रित्य श्रुतवर्णितः ॥ ५ ॥ अंगुलस्यासंख्यज्ञागं । क्षेत्रतो यो निरीकते ॥
 आवद्यसंख्येयज्ञागं । कालतः स निरीकते ॥ ६ ॥ प्रमाणांगुलमत्राहुः । केचित्क्षेत्राधिकार-
 तः ॥ अत्रधेरधिकाराच्च । केचनात्रोच्चयांगुलं ॥ ७ ॥ यथांगुलस्य संख्येयं । क्षेत्रतो ज्ञाग-
 मीकते ॥ आवद्यया अपि संख्येयं । कालतेशां स वीकते ॥ ८ ॥ संपूर्णमंगुलं यस्तु । क्षेत्रतो
 वीकते जनः ॥ पश्येदावलिकांतः स । कालतोऽध्विचक्षुषा ॥ ९ ॥ पश्यन्नावलिकां पश्येदंगुलानां
 पृथग्वचकं ॥ क्षेत्रतो हस्तदर्शी च । मुहुर्नांतः प्रपश्यति ॥ १० ॥ कालतो ज्ञिन्नदिनदृग् । गव्यतं
 क्षेत्रमीकते ॥ योजनक्षेत्रदर्शी च । नवदिनपृथग्वचकं ॥ १० ॥ कालतो ज्ञिन्नपक्षेक्षी । पंच-
 विंशतियोजनी ॥ क्षेत्रतो वेत्ति नरतदर्शी पक्षमनूनकं ॥ ११ ॥ जानाति जंबूदीपं च । का-
 लतोऽधिकमासवित् ॥ कालतो वर्षवेदी स्यात् । क्षेत्रतो नरलोकावित् ॥ १२ ॥ रुचकक्षीपद्-

शीं च । पश्येद्वर्षप्रसक्तकं ॥ संख्येयकालदर्शीं च । संख्येयान् दीपवारिधीन् ॥ १३ ॥ सा-
 मान्यतोऽत्र प्रोक्तोऽपि । कालः संख्येयसंज्ञकः ॥ विज्ञेयः परतो वर्ष-सहस्रादिह धीधनैः ॥
 ॥ १४ ॥ असंख्यकालविषये-ऽत्रधौ च दीपवार्धयः ॥ नजनीया असंख्येयाः । संख्येया अ-
 पि कुत्रचित् ॥ १५ ॥ विज्ञेया नजना चैवं । महान्तो दीपवार्धयः ॥ संख्येया एव किंचिको-
 -ऽप्येकेदेशोऽपि संजवेत् ॥ १६ ॥ तत्र स्वयंनूरमण-तिरश्चोः संख्यकालिके ॥ अवधौ विष-
 यस्तस्यां-त्रोधेः स्यादेकदेशकः ॥ १७ ॥ योजनापेक्षयासंख्य-मेव क्षेत्रं ज्ञेवेदिह ॥
 असंख्यकालविषये-ऽत्रधाविति तु नाब्धतां ॥ १८ ॥ कालबुद्धौ द्रव्यभाव-क्षेत्रबुद्धिरसंशयं
 ॥ क्षेत्रबुद्धौ तु कालस्य । नजना क्षेत्रभौद्धम्यतः ॥ १९ ॥ द्रव्यपर्याययोर्बुद्धि-रव-
 द्यं क्षेत्रबुद्धितः ॥ अत्र शेषो विशेषश्च । क्षेत्रेण भावश्चकादितः ॥ २० ॥ अवध्यविषयत्वे-
 ना-ऽमूर्त्तयोः क्षेत्रकालयोः ॥ उक्तक्षेत्रकालवर्ति-द्रव्ये कार्यात् लक्षणा ॥ २१ ॥ इत्यव-
 धिज्ञानविषयः ॥ स्कंधाननंतानुजुषी-स्वयुक्तो हि पश्यति ॥ नुक्षेत्रे संज्ञिपर्याप्तै-र्मनस्त्वेनो-
 ररीकृतात् ॥ २२ ॥ मनोज्ञानस्य नितरां । क्षयोपशमपाटवात् ॥ विशेषयुक्तमेवासाँ । वेत्ति

वस्तु घटादिकं ॥ १३ ॥ स्कंधान् जानाति विपुल-धीश्च तानेव साधिकान् ॥ अपेक्ष्य इव्य-
 पर्यायान् । तथा स्पष्टतरानपि ॥ १४ ॥ द्विधा मनःपर्यवस्य । इव्यतो विषयो ह्ययं ॥ विषयं
 क्षेत्रतोऽप्रास्य । बवीमि रुजुधीरिह ॥ १५ ॥ अधस्तिर्यग्लोकमध्या-द्वेति रत्नप्रजाहितौ ॥
 रुजुधीर्योजनसह-स्रांतं संक्षिप्तमनांस्यसौ ॥ १६ ॥ ज्योतिश्चक्रोपरितलं । यावदूर्ध्वं स वीक्ष-
 ते ॥ निर्यक्क्षेत्रं दिपाधोधि-सार्धदीपद्वयात्मकं ॥ १७ ॥ उक्तं क्षेत्रं विपुलधी-निर्मदं वी-
 कृते तथा ॥ विकंजायामबाहद्वयैः । सार्द्धद्वयंगुलसाधिकं ॥ १८ ॥ ❀ अयं जगवतीसूत्रवृ-
 त्तिराजप्रभूपुत्रिनंदीसूत्रनंदीमलयगिरीयवृत्तिविशेषावश्यकवृत्तिकर्मप्रंथवृत्त्याद्यन्निर्मायः॥ सा-
 मान्यं घटादिवस्तुमात्रचित्तनपरिणामग्राहि किंचिदविशुद्धतरमर्धतृतीयांगुलहीनमनुष्यक्षेत्रवि-
 षयं ज्ञानं रुजुमतिलब्धिः, संपूर्णमनुष्यक्षेत्रविषयं विपुलमतिलब्धिरिति तु प्रवचनसारोद्धर-
 वृत्यापिपातिकवृत्योर्लब्धितं अर्धतृतीयदीपसमुद्भवर्धतृतीयांगुलहीनेषु संक्षिप्तमनांसि रुजुमति-
 र्जानाति, विपुलमतिरर्धतृतीयैरंगुदैरन्यधिकेत्विति चार्प्रतः श्रीज्ञानसूरिकृतावश्यकावच्छौ ॥
 ❀ रुजुधीः कादतः पट्या-संख्यजागं जयन्त्यतः ॥ अतीतानागतं जाना-त्युत्कर्षादपि त-

निर्मतं ॥ ३९ ॥ तावत्कालज्ञतज्ञावि—मनःपर्यायबोधतः ॥ तावंतमेव विपुल—धीस्तु पश्यति
निर्मतं ॥ ३० ॥ सर्वज्ञावानंतज्ञाग—वर्त्तिनोऽनंतपर्यवान् ॥ ऋजुधीर्ज्ञावितो वेत्ति । विपुलस्त्तां-
श्च निर्मत्तान् ॥ ३१ ॥ इतिमनःपर्यायविषयः ॥

केवली द्भ्यतः सर्वं । द्भ्यं मूर्त्तममूर्त्तकं ॥ क्षेत्रतः सकलं क्षेत्रं । सर्वं कालं च कालतः
॥ ३२ ॥ ज्ञावतः सर्वपर्यायान् । प्रतिद्भ्यमनंतकान् ॥ ज्ञावतो ज्ञाविनो ज्ञूतान् । सम्यग्-
जानाति पश्यति ॥ ३३ ॥ विहायःकालयोः सर्व—द्भ्येषु संगतवपि ॥ पृथगुक्तिः पुनः क्षेत्र-
—कालरूढ्येति चिंत्यतां ॥ ३४ ॥ इति केवलज्ञानविषयः ॥ मत्पज्ञानी तु मिथ्यत्व—मिश्रे-
णावग्रहादिना ॥ औत्पत्तिकयादिना यदा । पदार्थान् विषयीकृतान् ॥ ३५ ॥ वेत्तयायादिना
तांश्च । पश्यत्ववग्रहादिना ॥ मत्पज्ञानेन विशेष—सामान्यावगमात्मना ॥ ३६ ॥ मत्पज्ञान-
परिगतं । क्षेत्रं कालं च वेत्तयसौ ॥ मत्पज्ञानपरिगतान् । स वेत्ति पर्यवानपि ॥ ३७ ॥ श्रु-
ताज्ञानी पुनर्भिषया—श्रुतसंदर्भगर्भितान् ॥ द्भ्यक्षेत्रकालज्ञावान् । वेत्ति प्रज्ञापयत्यपि ॥ ३८ ॥
एवं विज्ञंगानुगतान् । विज्ञंगज्ञानवानपि ॥ द्भ्यक्षेत्रकालज्ञावान् । कर्षंश्चिदेति पश्यति ॥ ३९ ॥

यथा स शिवराजार्पि—दिशाप्रोक्ततापसः ॥ विजंगज्ञानतोऽपश्य—त्सप्त दीपपयोनिधीन् । ४७।
 निशम्य तानसंख्येयान् । जगद्गुरुनिरुदितान् ॥ संद्विहानो वीरपार्श्वे । प्रव्रज्य स ययौ शि-
 वं ॥ ४१ ॥ इदं पंचविधं ज्ञानं । जिनैर्यत्परिकीर्तितं ॥ तद् दै प्रमाणे ज्वलतः । प्रत्यहं च
 परोक्तं ॥ ४२ ॥ स्वस्य ज्ञानस्वरूपस्य । घटादेर्यत्परस्य च ॥ निश्चयकं ज्ञानमिह । तन्प्र-
 माणमिति स्मृतं ॥ ४३ ॥ यदाहुः—

❀ स्वपरव्यवसायि ज्ञानं प्रमाणमिति ❀ तत्रेन्द्रियानपेहं य—ज्जीवस्यैवोपजायते ॥ त-
 त्प्रत्यहं प्रमाणं स्या—दंत्यज्ञानवयात्मकं ॥ ४४ ॥ इन्द्रियैर्हेतुनिर्ज्ञानं । यदात्मन्युपजायते ॥
 तत्परोक्तमिति द्वेष—माद्यज्ञानदयात्मकं ॥ ४५ ॥ प्रत्यहे च परोक्ते चा—पायांशो निश्चया-
 त्मकः ॥ यः स एवात्र साकारः । प्रमाणव्यपदेशज्ञाक् ॥ ४६ ॥ यथाग्निहितं—साकारः प्र-
 त्ययः सर्वो । विमुक्तः संशयादिना ॥ साकारार्थपरिज्ञेदा—त्प्रमाणं तन्मनीषिणां ॥ ४७ ॥
 सामान्यैकगोचरस्य । दर्शनस्यात एव च ॥ न प्रामाण्यं संशयादे—रप्येवं न प्रामाणता ॥ ४८ ॥
 अत एव मतिज्ञाने । सम्यक्त्वदलिकान्विततः ॥ योऽपायांशः स प्रमाणं । स्यात्पौकलिकमद्-

दृशां ॥ ४९ ॥ प्रकीर्णसतकानां चा-पायांश्च एव केवलः ॥ प्रमाणप्रमाणं चा-वप्रहाया
 अनिर्णयान् ॥५०॥ ❀ अयं च तत्त्वार्थवृत्त्याद्यानिप्रयो, रत्नाकरावतारिकादौ च मतिज्ञानस्य
 तद्भेदानां अवप्रहादीनां च सांख्यावहारिकप्रत्यक्षप्रमाणसुक्तं । तथा च तद्ग्रन्थः—अवप्रहृश्व-
 हाचावायश्च धारणा च, तान्निर्देशो विशेषस्तस्मात्प्रत्येकमिन्द्रियनिर्दिष्टयनिर्बंधनं प्रत्यक्षं चतु-
 र्भेदमिति ॥ ❀ श्रुतज्ञानेऽप्यपायांश्च । प्रमाणमनया दिशा ॥ निमित्तापेक्षणादेते । परोक्षे
 इति कीर्तिते ॥ ५१ ॥ परोक्षं ह्यनलज्ञानं । धूमज्ञाननिमित्तकं ॥ लोके तददिमे द्वये । इंदि-
 यादिनिमित्तके ॥ ५२ ॥ इदं च तिश्चयनया-पेक्षया अपदिश्यते ॥ प्रत्यक्षव्यपदेशोऽपि । अ-
 वहारान्मतोऽनयोः ॥ ५३ ॥ तत्रोक्तं-नद्यां-❀ तं समासञ्च छविहं पस्रसं, तं इन्द्रियपञ्चरुक्तं
 च नोइन्द्रियपञ्चरुक्तं च इत्यादि ❀ ननुच—

प्रत्यक्षमनुमानं चा-गमश्चेति त्रयं विदुः ॥ प्रमाणं कापित्वा आक्ष-पादास्तत्रोपमान-
 कं ॥ ५४ ॥ मीमांसकाः षडर्थपि-त्यज्ञावाच्यं सद्दोचिरे ॥ दे त्रीणि वा काणभुजा । दे
 वौ वा आदितो विदुः ॥ ५५ ॥ एकं च लौकायतिकः । प्रमाणातीत्यनेकधा ॥ परैरुक्तानि किं

तानि । प्रमाणान्यथवान्यथा ॥ ५६ ॥ अतौच्यते—एतान्याद्यज्ञानयुग्मं—तन्नूतान्यखितान्यपि
 ॥ इन्द्रियार्थसन्निकरं—निमित्तकतया किद ॥ ५७ ॥ अप्रमाणानि—वामूनि । मिथ्यादर्शनयो-
 गतः ॥ असद्वोधव्यापृतेश्चो—न्मत्तवाक्यप्रयोगवत् ॥ ५८ ॥ पंचानामप्यथैतेषां । सहजावो
 विचार्यते ॥ एकं दे तीणि ॥ चत्वारि । स्युः सहैकत्र देहिनि ॥ ५९ ॥ तथाहि—प्राप्तं निस-
 र्गसम्यक्तवं । येन स्यात्तस्य केवतं ॥ मतिज्ञानमननात्—श्रुतस्यापि शरीरिणः ॥ ६० ॥ अत
 एव मतिर्यत्र । श्रुतं तत्र न निश्चितं ॥ श्रुतं यत्र मतिज्ञानं । तत्र निश्चितमेव हि ॥ ६१ ॥
 * ॥ अयं तत्त्वार्थवृत्त्याद्यत्निप्रायः, नंदीसूत्रादौ तु—' जह मद्नाणं तह सुअनाणं, जह सु-
 अनाणं तह मद्नाणं ' इत्युक्तं; अत एवैकैन्द्रियाणामपि श्रुतज्ञानं स्वीकृतं श्रुते. यथा—जह
 सुहुमं ज्ञाविंदिय—नाणं दधिंदियावरोहे वि ॥ दवसुअज्ञावांमि वि । ज्ञावसुअं पण्णिवारणं ॥१॥
 ज्ञावेन्द्रियोपयोगश्च बकुलादिदवेकैन्द्रियाणां सर्वेषां ज्ञाव्यः । तथा मत्तयगिरिपूज्या अप्याहुः नं-
 दीवृत्तौ—यद्यपि तेषामेकैन्द्रियादीनां परोपदेशश्चवणाऽसंज्ञवस्तथापि तेषां तथाविधकरोपशाम-
 ज्ञावतः कश्चिदव्यक्तोऽकरलाजो जवति, यद्दशादकरानुषकं श्रुतज्ञानमुपजायते, इहं चैतदं-

गीकर्तव्यं, तेषामप्याहाराद्यन्निलाष उपजायते, अन्निलाषश्च प्रार्थना, सा च यदीदमहं प्रा-
 द्धेमि तदा ज्ञव्यं ज्ञवतीत्याद्यकारानुविधैव, ततस्तेषामपि काचिदव्यक्ताहारोपलब्धिवश्यं प्र-
 तिपत्तव्येति ॥ * मतिज्ञानश्रुतज्ञान-रूपे हे ज्ञवतः सह ॥ त्रीणि ते सावधिज्ञाने । सम-
 नःपर्यवे तु वा ॥ ६२ ॥ चतुर्णां सहजावोऽपि । उद्यस्प्रथमणे ज्ञवेत् ॥ पंचानां सहजावे तु
 । मतद्वितयमुच्यते ॥ ६३ ॥ केचिद्दुर्न नश्यन्ति । यथाकेऽन्युदिते सति ॥ महसि चंडनकन-
 -दीपादीन्यखिलान्यपि ॥ ६४ ॥ ज्ञवंत्यकेचित्कराणि । किंतु प्रकाशनंप्रति ॥ बाह्यस्थिकानि
 ज्ञानानि । प्रोद्भूते केवले तथा ॥ ६५ ॥ ततो न केवलेनैषां । सहजावो विरुध्यते ॥ अर्था-
 पारान्निष्फलाना-मप्यक्षणाभिवाहति ॥ ६६ ॥ अन्ये-त्वाहुर्ब्रह्मसंत्येव । केवलज्ञानज्ञानिनि ॥
 बाह्यस्थिकानि ज्ञानानि । युक्तिस्तत्रान्निधीयते ॥ ६७ ॥ अपायसद्व्याजावा-न्भतिज्ञानं न सं-
 ज्ञवेत् ॥ न श्रुतज्ञानमपि य-त्तन्मतिज्ञानपूर्वकं ॥ ६८ ॥ रूपिड्व्यैकविषये । न तृतीयतुरी-
 यके ॥ लोकोक्तोक्तविषयक-ज्ञानस्य सर्ववेदिनः ॥ ६९ ॥ क्षयोपशमजान्यन्या-न्पंत्यं च क्षा-
 यिकं मतं ॥ सहजावस्तद्वैषां । पंचानामेति नौचिती ॥ ७० ॥ कटे सत्युपकल्प्येते । जा-

लकान्यंतरंरा ॥ मूलतः कटनाशे तु । त्रिषां व्यवहृतिः कुतः ॥ ७१ ॥ किंच-ज्ञानदर्शनयोरि-
दौ-पयोगौ स्तो यथाक्रमं ॥ अशेषपर्याप्युच्य-बोधिनोः सर्ववेदिनः ॥ ७२ ॥ एकस्मिन् स-
मये ज्ञानं । दर्शनं चापरक्षणे ॥ सर्वज्ञस्योपयोगौ द्वौ । समयांतरितौ सदा ॥ ७३ ॥ तथाहुः-

❁ नाणमि दंसणांमिथ । एतो एकतरयंमि नवजता ॥ सवस्स केवलिस्सवि । जुगवं
दो नडि नवजगा ॥ ७४ ॥ इदं सैद्धांतिकमतं । तार्किकाः केचनोचिरे ॥ स्यातामेवोपयोगौ
दा-वेकस्मिन् समयेद्धतः ॥ ७५ ॥ अन्यथा कर्मण इव । स्यादावारकता मिथः ॥ एकैक-
स्योपयोगस्या-न्योपयोगोदयदुहः ॥ ७६ ॥ यच्चैतयोः साद्यनंता-स्थितिरुक्तोपयोगयोः ॥ व्य-
र्था स्यात्साप्यनुदया-दैकैकसमयांतरे ॥ ७७ ॥ अन्ये च केचन प्राहु-ज्ञानदर्शनयोरिद ॥
नास्ति केवलिनो त्रेदो । निःशेषावरणक्षयात् ॥ ७८ ॥ ज्ञानैकदेशः सामान्य-मात्रज्ञानं हि
दर्शनं ॥ तत्कथं देशतो ज्ञानं । संज्ञवेत्सर्ववेदिनः ॥ ७९ ॥ इत्यादि । उक्तं च-❁ क्रेद न-
णंनि जुगवं । जाणद पाप्मद य केवलि नियमा ॥ अत्रे एगंतरीयं । इहंति सुजवप्सेणं ॥ १ ॥
अत्रे न चैव वीसुं । दंसणांसिहंति जिणवरिदस्स ॥ जंच्चिय केवलनाणं । तं चिय से दंसणं

विंति ॥ ८० ॥ अत्र च नूयान युक्तिसंदर्भोऽस्ति, स तु नंदीवृत्तिसम्भत्यादिभ्योऽवसेयः ॥
 ❀ अथ प्रकृतं-विनैतान्भ्यां परः कश्चिन्नोपयोगोऽर्हतां मतः ॥ ततः कथं ज्ञेयेषां । म-
 त्यादिज्ञानसंज्ञवः ॥ ८१ ॥ इत्यादि प्रायोऽर्थास्तत्त्वार्थज्ञाप्यवृत्तिगतं ॥ अथ ज्ञानस्थितिर्द्विधा
 । प्रज्ञप्ता परमेश्वरैः ॥ साद्यनंता सादिसाना । तत्राद्या केवलस्थितिः ॥ ८२ ॥ दोषज्ञानानां
 द्वितीया । तत्राद्यज्ञानयोर्लघुः ॥ अंतर्मुहूर्त्तमुत्कृष्टा । पट्षष्टिः सागराणि च ॥ ८३ ॥ इयं
 चैवं-तयस्त्रिंशद्वादिमानौ । जगौ दौ विजयादिषु ॥ ढाविंशत्यध्विमानान् वा । जवांस्त्रीन-
 न्युतादिषु ॥ ८४ ॥ कुत्वोत्कर्षाहिवं यायात् । सम्यक्तवमथवा त्यजेत् ॥ सातिरेका नरजगैः
 । षट्षष्टिर्वाह्यस्तदा ॥ ८५ ॥ यदाहुः-दोवारि विजयादसु । गयस्मतिन्नचुए अहवतादं ॥ अ-
 द्रेगं नरजगैः । नाणाजीवाण स्ववदं ❀ ॥ ८६ ॥ अथोत्कृष्टावधिज्ञान-स्थितिरेषैव वाणिता
 ॥ जघन्या चैकसमयं । सा त्वेवं परिजायते ॥ ८७ ॥ यदा विजगकज्ञानी । सम्यक्तवं प्रति-
 पद्यते ॥ तदा विजगसमये । तस्मिन्नेवावधिर्ज्ञेवेत् ॥ ८८ ॥ कणे द्वितीये तद्ज्ञानं । चेत्पते-
 न्मरणादिना ॥ तदा जघन्या विज्ञेया-वधिज्ञानस्थितिर्बुधैः ॥ ८९ ॥

संयतस्याप्रमत्तत्वे । वर्तमानस्य कस्यचित् ॥ मनोज्ञानं समुत्पद्य । द्वितीयसमये प-
 तेत् ॥ ९० ॥ एवं मनःपर्यवस्य । स्थितिर्लक्ष्मी कृष्णामिका ॥ देशोना पूर्वकोटी तु । मह-
 ती सापि ज्ञायते ॥ ९१ ॥ पूर्वकोट्यायुषो दीक्षा-प्रतिपत्तेरनंतरं ॥ मनोज्ञाने समुत्पन्ने । या-
 वज्जीवं स्थिते च सा ॥ ९२ ॥ तत्र च—स्थितिर्लक्ष्मी ऋजुमति-मनोज्ञानव्यपेक्षया ॥ अ-
 न्यस्वप्रतिपातित्वा—दाकैवल्यं हि तिष्ठति ॥ ९३ ॥ केवलस्थितिरुक्तैव । साधनैतत्प्यनंतरं ॥
 मत्प्यज्ञानश्रुताज्ञान-स्थितिक्षेपा ज्ञेदद्य ॥ ९४ ॥ अनाद्यनंताऽनव्यानां । ज्ञानानां द्विविधा-
 पुनः ॥ अनादिसांता साद्यंता । तत्राद्या ज्ञानसंज्ञे ॥ ९५ ॥ सादिसांता पुनर्दद्या । जघन्यो-
 ल्कृष्टनेदतः ॥ जघन्यांतर्मुद्गूर्त्तं स्यात् । सा चैवं परिज्ञायते ॥ ९६ ॥ जंतोर्ब्रह्मस्य सम्यक्तवा-
 त् । पुनरंतर्मुद्गूर्त्ततः ॥ सम्यक्तवलधौ लक्ष्मी स्या-दज्ञानद्वितयस्थितिः ॥ ९७ ॥ अनंतका-
 लचक्राणि । कावततः परमास्थितिः ॥ देशोनं पुजलपरा-वर्त्ताद्दे क्षेत्रतस्तु सा ॥ ९८ ॥ ज्ञा-
 वना—सम्यक्तवतः परिब्रह्म्य । वनस्पत्यादिषु भ्रमत् ॥ सम्यक्तवं लज्जेतेऽवश्यं । कालेनैताव-
 ता पुनः ॥ ९९ ॥ जघन्या त्वेकसमयं । विभ्रंगस्य स्थितिः किल ॥ जल्पद्य समयं स्थित्वा ।

व्रथतः सा पुनर्जैवत ॥ १०७० ॥ त्रयस्त्रिंशत्सागराणि । विन्नंगावस्थितिर्गुरुः ॥ देशोनया
 पूर्वकोत्था—धिकानि तत्र ज्ञावना ॥ १ ॥ देशोनपूर्वकोत्थायुः । कश्चिदंगी विन्नंगवात् ॥ ज्ये-
 ष्ठापुरभतिष्ठाने । तिष्ठेद्विन्नंगसंयुतः ॥ २ ॥ इति ज्ञानस्थितिः ॥ अष्टांतरं—मत्पादिज्ञानतो
 भ्रष्टः । पुनः कालेन यावता ॥ ज्ञानमाप्नोति मत्पादि—ज्ञानानामंतरं हि तत् ॥ ३ ॥ अनं-
 तकावचक्राणि । कालतः स्यान्मतिश्रुते ॥ देशोनं पुद्गलपरा—वर्त्सादि क्षेत्रतोंतरं ॥ ४ ॥

एवमेवावधिमतः—पर्यायज्ञानयोः परं ॥ अंतर्मुहूर्त्तमात्रं च । सर्वेष्वेवंतरं तद्यु ॥ ५ ॥
 केवलस्यांतरं नास्ति । साध्यनंता हि तस्मिन्निः ॥ अनाद्यंतानादिर्सांते—ऽज्ञानद्वयेऽपि नांतरं ॥
 ॥ ६ ॥ सादिर्सांते पुनस्तत्रा—धिकाः षट्षष्टिसागराः ॥ इयमुत्कृष्टसम्पत्तय—स्थितिरिव तदंत-
 रं ॥ ७ ॥ अंतरं स्याद्विन्नंगस्य । ज्येष्ठं कालो वनस्पतेः ॥ अंतर्मुहूर्त्तमेतेषु । त्रिषु क्षेत्रं जय-
 न्यतः ॥ ८ ॥ स्तोका मनोज्ञा अवाधि—मंतोऽसंख्यगुणास्ततः ॥ मतिश्रुतज्ञानवंतो । मिथ-
 स्तुड्यास्ततोऽधिकाः ॥ ९ ॥ असंख्येयगुणास्तेऽन्यो । विन्नंगज्ञानज्ञातिनः ॥ केवलज्ञातिनो-
 ऽन्त—गुणास्तेऽन्यः प्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ तदनंतगुणास्तुड्या । मिथो द्यधज्ञानवर्त्तिनः ॥ अप्य-

एस्वेषु पर्याया । अनंताः कीर्तिता जिनैः ॥ ११ ॥ सर्वेषां पर्यवा द्वैधा । स्वकीयापरन्नेदतः ॥
 स्वधर्मरूपास्तत्र स्वे । परधर्मस्मिकाः परे ॥ १२ ॥ कुर्योपशमवैचित्र्या-न्मतेरवप्रहादयः ॥
 अनंतनेदाः षट्स्थान-पतितत्वाज्जवंति हि ॥ १३ ॥ षट्स्थानानि चैवं-संख्येयासंख्येयानंत-
 ज्ञागैर्बुद्धिर्भ्रामकसं ॥ संख्येयासंख्येयानंत-गुणैर्बुद्धिरितीहषट् ॥ १४ ॥ अनंतासंख्यसंख्यान-
 मनंतासंख्यसंख्यकाः ॥ नेदाः स्युरित्यनंतरास्ते । मतिज्ञानस्य पर्यवाः ॥ १५ ॥ प्रतिज्ञेयं म-
 तिज्ञानं । विजिद्येत यतोऽथवा ॥ ज्ञेयानंत्यात्ततोऽनंता । मतिज्ञानस्य पर्यवाः ॥ १६ ॥ नि-
 र्विज्ञागैः परिभेदै-द्विभ्रं कटपनयाथवा ॥ अनंतखंडं ज्वली-त्यनंता मतिपर्यवाः ॥ १७ ॥
 स्वेन्द्र्योऽनंतगुणा ये च । संत्यर्थांतरपर्यवाः ॥ यतस्तत्रोपयुज्यंते । ततस्तेऽप्यस्य पर्यवाः ॥
 ॥ १८ ॥ यद्यप्यस्मिन्नसंबन्धा-स्तत्राप्यस्योपयोगतः ॥ तेऽदसीया असंबन्ध-स्वोपयोगिधनादि-
 वत् ॥ १९ ॥ आह च—❀ जइ ते परपज्ञाया । न तस्स आह तस्स न परपज्ञाया ॥ आ-
 चार्यः प्राह-जं तंमि असंबन्धा । तो परपज्ञायववेदसो ॥ २० ॥ चायसपज्ञायविसे-सणा-
 दणा तस्स जमुवजुज्जति ॥ मधणमिवासंबन्धं । हवंति तो पज्ञवा तस्स ॥ २१ ॥ चायसि

त्यागेन स्वपर्यायविशेषणादिना च परपर्याया घटादिपर्याया येन कारणेन तस्य ज्ञानस्योप-
 युज्यंते, उपयोगं यांति स्वपर्यायविशेषणादिना च परपर्याया घटादिपर्याया येन कारणेन त-
 स्य ज्ञानस्योपयुज्यंते, उपयोगं यांति यतो घटादिसकलवस्तुपर्यायपरित्याग एव ज्ञानादिरर्थः
 सुज्ञातो ज्ञवतीति सर्वे पर्यायाः परित्यागमुखेनोपयुज्यंते, तथा परपर्यायसद्भाव एव एते स्व-
 पर्याया इति विशेषयितुं शक्या इति स्वपर्यायविशेषणेन परपर्याय उपज्यंत इतितत्पर्यं ❀
 श्रुतेऽप्यनंताः पर्यायाः । प्रोक्ताः स्वपरत्नेदतः ॥ स्वीयास्तत्र च निर्दिष्टा—स्तेऽकारानक-
 रादयः ॥ २२ ॥ कुर्योपशमवैचित्र्या—द्विषयानंत्यतश्च ते ॥ श्रुतानुसारिबोधाना—मानंत्या-
 त्स्युरनंतकाः ॥ २३ ॥ अविज्ञागपरिह्येदै—रनंता वा ज्ञवंति ते ॥ अनंताः परपर्याया । अप्य-
 स्मिस्ते तु पूर्ववत् ॥ २४ ॥ अप्रवा स्यात् श्रुतज्ञानं । श्रुतग्रंथानुसारतः ॥ श्रुतग्रंथश्चाकरा-
 त्मा । ताभ्यकारादिकानि च ॥ २५ ॥ तच्चैकैकमुदात्तानु—दात्तस्वरितत्नेदतः ॥ अल्पानल्पप्र-
 यत्तानु—नासिकान्यविशेषतः ॥ २६ ॥ संयुक्तासंयुक्तयोग—द्वयादिसंयोगत्नेदतः ॥ आनंत्याच्चा-
 न्नियेयानां । त्रिधमानमनंतथा ॥ २७ ॥ केवलो वृज्जतेऽकारः । शेषवर्णयुतश्च यान् ॥ ते स-

र्वेऽस्य स्वपर्याया—स्तदन्ये परवर्यवाः ॥ २८ ॥ एवंच—अनंतस्वान्यपर्याय—मेकैकमकरं श्रुते
 ॥ पर्यायास्तेऽखिलद्वय—पर्यायराशिसन्मिताः ॥ २९ ॥ आहच—एकैकमकरं पुण । सपर-
 पञ्जायन्नेयत्त त्रिभ्रं ॥ तं सबद्वयपञ्जाय—रासिमाद्यं मुखेयद्वं ॥ ३० ॥ जे लहद केवलो । से-
 सबलसहित अ पञ्जवेऽगारो ॥ ते तरस पञ्जाया । सेसा परपञ्जवा तरस ॥ ३१ ॥ अयं
 ज्ञावः—यान्पर्यायान् केवलोऽकारः शेषवर्णसहितश्च लज्जेते, ते तस्य स्वपर्यायाः, शेषाः शेषव-
 र्णसंबन्धिनो षटाद्यपरपदार्थसंबन्धिनश्च परपर्यायास्तस्याकारस्येति ॥ ❀

एवंविधानेकवर्ण—पर्यायौघैः समन्वितं ॥ ततश्चानंतपर्यायं । श्रुतज्ञानं श्रुतं श्रुते ॥ ३२ ॥
 अप्प्रावधेः स्वपर्याया । विविधा या त्रिदोऽवधेः ॥ क्रायोपशामिकजव—प्रत्ययादिविज्ञेदतः ॥
 ॥ ३३ ॥ तिर्यग्गनैरधिकस्वर्णि—नरादिस्वामिज्ञेदतः ॥ अनंतत्रिस्वविषय—द्व्यपर्यायिज्ञेदतः ॥
 ॥ ३४ ॥ असंख्यत्रिस्वविषय—केनाद्यज्ञेदतोऽपि च ॥ निर्विज्ञागैर्विज्ञागैश्च । ते चैवं स्युर-
 नंतकाः ॥ ३५ ॥ एवं मनःपर्यवस्य । केवलस्य च पर्यवाः ॥ निर्विज्ञागैर्विज्ञागैः स्वे । स्वा-
 म्यादिज्ञेदतोऽपि च ॥ ३६ ॥ अनंतद्व्यपर्याय—ज्ञानाच्च स्युरनंतकाः ॥ अज्ञानवितयेऽप्येवं ।

ज्ञेया अनंतपर्यवाः ॥ ३७ ॥ परपर्यवास्तु सर्वत्र प्रावत् ॥ अष्टाप्येतानि तुष्टयानि । व्यपेक्ष्य
 स्वान्यपर्यवान् ॥ यद्वक्ष्येऽष्टपबहुत्वं त-द्वपेक्ष्य स्वीयपर्यवान् ॥ ३८ ॥ तत्र स्युः सर्वतः स्तो-
 का । मनःपर्यापर्यवाः ॥ मनोद्वयैकविषय-मिदं ज्ञानं त्रैवेद्यतः ॥ ३९ ॥ एन्द्रयोऽनंतगुणाः
 किं च । विभ्रंगज्ञानपर्यवाः ॥ मनोज्ञानापेक्षया य-द्विभ्रंगविषयो महान् ॥ ४० ॥ आरज्य
 नवमश्रैवे-यकादासपत्तमक्षितिं ॥ ऊर्ध्वाधः क्षेत्रके तिर्यक् । चासंख्यदीपवादिगे ॥ ४१ ॥ रू-
 पिद्व्याणि कतिचि-त्तपर्यायांश्च वेत्ति सः ॥ अनंतज्ञास्ते च मनो-ज्ञानज्ञेयव्यपेक्षया ॥ ४२ ॥
 समस्तरूपिद्व्याणि । प्रतिद्व्यमसंख्यकान् ॥ ज्ञावान्वेचीत्यनंतज्ञा । विभ्रंगापेक्षयावधौ
 ॥ ४३ ॥ अनंतगुणितास्तेन्द्र्यः । श्रुताज्ञान इदं यतः ॥ सर्वमूर्त्तमूर्त्तद्व्य-सर्वपर्यायगोचरं ॥
 ॥ ४४ ॥ श्रुताज्ञानविषयाणां । केषांचिद्विषयत्वतः ॥ स्पष्टत्वाच्च श्रुतज्ञाने । तेन्द्र्यो विशेष-
 तोऽधिकः ॥ ४५ ॥ अत्रिजाप्यानत्रिजाप्य-विषयेऽनंतसंगुणाः ॥ मत्थज्ञाने श्रुतज्ञाना-दत्रि-
 जाप्यैकगोचरात् ॥ ४६ ॥ मतिज्ञानपर्यवाश्च । ततो विशेषतोऽधिकाः ॥ मत्थज्ञानविषयाणां
 । विषयत्वात् स्फुटत्वतः ॥ ४७ ॥ तेन्द्र्योऽप्यनंतगुणिताः । केवलज्ञानपर्यवाः ॥ सर्वादाज्ञा-

विनिखिल—द्व्यर्थापत्तासनात् ॥ ४८ ॥ इति—ज्ञानं ॥ विरूपं हि ज्ञेयदस्तु । सामान्यतो
 विशेषतः ॥ तत्र सामान्यबोधो य—स्तदर्शनमिदोदितं ॥ ४९ ॥ यथा प्रथमतो दृष्टो । षटो-
 ऽयमिति बुध्यते ॥ तदर्शनं तद्विशेष—बोधो ज्ञानं ज्ञेयत्वतः ॥ ५० ॥ उपचारनयेनेदं । दर्शनं
 परिकीर्तितं ॥ विशुद्धनयतस्तच्चा—ऽनाकारज्ञानवक्षणं ॥ ५१ ॥ इदं साकारबोधात्प्रा—गवश्य-
 मभ्युपेयते ॥ अन्यश्रेढं किञ्चिदिति । स्यात्कुतोऽव्यक्तबोधनं ॥ ५२ ॥ अनेन च विनापि स्या-
 द्बोधः साकार एव चेत् ॥ तदैकसमयेनैव । स्याद्दटाद्विशेषवित् ॥ ५३ ॥ तथोक्तं तत्त्वार्थ-
 वृत्तौ—श्रौपचारिकनयश्च ज्ञानप्रकारमेव दर्शनमिहति, शुद्धनयः पुनरनाकारमेव संगीरते द-
 र्शनं, आकारवच्च विज्ञानं, आकारश्च विशेषनिर्देशो ज्ञावस्य पर्यायतः प्रोक्तस्य च दर्शनस-
 मनंतरमेव संपद्यतेतत्सुदूर्तकालात्नावित्वात्, आकारपरिज्ञानाच्च प्रागालोचनमवश्यमभ्युपेय-
 मन्यथा प्रथमत एव पश्यतः किमपीदमिति कुतोऽव्यक्तबोधनं स्यात् ? यदि चालोचनमंतर-
 णाकारपरिज्ञानोत्पाद एव पुंसः स्यात्. तथा सत्येकसमयमात्रेण सतंनकुंजादीन् विशेषान्
 गृह्णीयात् इति ॥ ❀ सामान्येनावबोधो य—श्चक्षुषा जायतेनिनां तच्चक्षुदर्शनं प्राहु—स्तत्स्या-

दाचतुरिन्द्रियान् ॥ ५४ ॥ यः सामान्यानर्वाधः स्या—चक्षुर्वजापरिन्द्रियैः ॥ अचक्षुर्दर्शनतत्स्थान्
 । सर्वेषामपि देहिनां ॥ ५५ ॥ तत्रोक्तं तत्त्वार्थवृत्तौ—* ॥ चक्षुर्दर्शनमित्यादि, चक्षुषादर्श-
 नमुपलब्धिस्सामान्यार्थग्रहणं, स्कंधावारोपयोगवत्तदहर्जातवात्तद्वारकनयनोपलब्धिवदा व्यु-
 त्पन्नस्यापि, अचक्षुर्दर्शनं शेषेन्द्रियैः श्रोत्रादितिः सामान्यार्थग्रहणमिति ॥ * येनावधेरुपयो-
 गे । सामान्यमवबुध्यते ॥ अवधिज्ञानिनामेव । तत्स्थान्दर्शनेति ॥ ५६ ॥ यथैवमवधिज्ञा-
 ने । त्वन्यवधिदर्शनं ॥ एवं विज्ञानेऽप्यवधि—दर्शनं कश्चितं श्रुते ॥ ५७ ॥ अयं ज्ञावः—सम्य-
 ग्दृगवधिज्ञाने । सामान्यावगमत्सकं ॥ यथैतत्स्थान्नात्तथा मिथ्या—दृविज्ञानेऽपि तन्नैवत् ॥ ५८ ॥
 नास्मा च कश्चितं प्राङ्गै—स्तदप्यवधिदर्शनं ॥ अनाकारत्वाविशेषा—द्विज्ञानदर्शनं न तत् ॥ ५९ ॥
 अयं सूत्रान्निर्णयः ॥ आहुः कार्मप्रंश्रिकास्तु । यथापि स्तः पृथक्पृथक् ॥ साकारेतरनेदेन ।
 विज्ञानावधिदर्शने ॥ ६० ॥ तथापि मिथ्यारूपत्वा—न्न सम्यग्भवस्तु निश्चयः ॥ विज्ञानान्नाप्यना-
 कार—त्वेनास्यावधिदर्शनात् ॥ ६१ ॥ ततोऽनेन दर्शनेन । पृथग्विवद्वित्तेन किं ॥ तत्कार्मप्रं-
 श्रिकैर्नास्य । पृथगेतद्विवद्वित्तं ॥ ६२ ॥ तत्रोक्तं—* ॥ सुते अ विज्ञानस्सय । परुविषयं तु-

द्विदंशणं बहुसो । कीसपुणो पमिसिदं । कम्मपगडीपगरणंमि ॥ ६३ ॥ इत्याद्यधिकं-विज्ञो-
 प्रयावत्याः प्रज्ञापनाष्टादशपदवृत्तितथावसेयं; तत्त्वार्थवृत्तिकृतापि विद्वंगज्ञानेऽवधिदर्शनं-नां-
 शीकृतं. तथा च तदग्रंशः—अवधिदृगावरणक्षयोपशमादिशेषाग्रहणविमुखोऽवधिरवधिदर्शन-
 मित्युच्यते, नियमतस्तु तत्सम्यग्दृष्टिस्वामिकमिति ॥ ❀

सर्वे ज्ञानजनवन्नावि-वस्तुसामान्यजावतः ॥ बुध्यते केवलज्ञाना-इत्युकेवलदर्शनात् ॥
 ॥ ६४ ॥ आदौ दर्शनमन्येषां । ज्ञानं तदनुजायते ॥ केवलज्ञानिनामादौ । ज्ञानं तदनुदर्शि-
 नं ॥ ६५ ॥ अत एव 'सर्वन्नूषं, सर्वदरीशीलमिति ' पठ्यते. ॥ प्रह्लासाः सर्वतः स्तोका । जं-
 तवोऽवधिदर्शनाः ॥ असंख्यगुणितस्तेऽप्य-श्वशुदर्शनिनो मताः ॥ ६६ ॥ अनंतगुणितस्तेऽप्यो-
 । मताः केवलदर्शनाः ॥ अचक्षुदर्शनास्तेऽप्यो-ऽप्यनंतगुणाधिकः ॥ ६७ ॥ कावश्वशुदर्शन-
 स्य । जघन्योतसुहृत्कं ॥ सातिरेकं पयोरशिश-सहस्रं परमः पुनः ॥ ६८ ॥ अचक्षुदर्शनस्या-
 सा-वन्नव्यापेक्षया नवेत् ॥ अनाद्यंतोऽनादिसांतो । नव्यानां सिद्धियायिनां ॥ ६९ ॥ जघन्ये-
 नैकममदः । स्यात्कादोऽवधिदर्शने ॥ उत्कर्षतो द्विःपट्षष्टि-र्वर्धयः साधिका मताः ॥ ७० ॥

ज्येष्ठो नन्ववधिज्ञान-कालः षट्षष्टिवार्धयः ॥ अवधेर्दर्शने तर्हि । यथोक्तो षट्ते कथं ॥ ७१ ॥
 अत्रोच्यते-अवधौ च विज्ञे चा-वधिदर्शनमास्थितं ॥ ततो द्वात्र्यां सहज्जावा-द्युक्तः सोऽव-
 धिदर्शने ॥ ७२ ॥ अत्र बहुवक्तव्यं, तनु प्रज्ञापनाष्टादशपदवृत्तितोऽवसेयं ॥ कालः सादिरनंत-
 श्च । ज्येष्ठकेवलदर्शने । एषु कस्याप्यनादित्वं । नाचक्षुर्दर्शनंविना ॥ ७३ ॥ इति-दर्शनं ॥ च-
 सुष्टयी दर्शनानां । त्रयज्ञानीज्ञानपंचकं ॥ अमी दादश निर्दिष्टा । त्रयोगा बहुश्रुतैः ॥ ७४ ॥
 ज्ञानपंचकमज्ञान-त्रयं साकारका अमी ॥ तृताः शेषास्त्वनाकारा-श्चतुर्दर्शनवत्कणाः । ७५ ॥
 इत्युपयोगाः ॥ आहारकाः स्युश्चक्षुःस्थाः । सर्वे वक्रगतिविना ॥ त्रिचतुःसमयांता स्या-त्त-
 ज्ञानाहारितापि च ॥ ७६ ॥ गतिर्दिधाहि जंतूनां । प्रस्थितानां परं त्रयं ॥ सरत्वा कुटिला
 चापि । तत्रैकसमयादिमा ॥ ७७ ॥

जन्पतिदेशो यत्र स्या-त्समश्रेणिव्यवस्थितः ॥ तत्रैकसमयेनैव । क्रजुगत्यासुमान ब्रजे-
 त् ॥ ७८ ॥ परजन्मायुराहारौ । कणेऽस्मिन्नेव सोऽभूते ॥ तुल्यमेतद्वजुगतौ । निश्चयव्यव-
 हारयोः ॥ ७९ ॥ द्वितीयसमये क्रज्या । व्यवहारनयाश्रयात् ॥ उदेति परजन्मायु-रिदं ता-

त्पर्यमत्र च ॥ ८० ॥ प्राग्जवांत्यक्षणे वक्रा—परिणामान्निमुखतः ॥ कैश्चिद्वक्रादिसमये ।
 गण्यते व्यवहारतः ॥ ८१ ॥ ततश्च—जवांतराद्यसमये । गतेस्त्वस्मिन् द्वितीयेके ॥ समये
 परजन्मायु—रूदति खलु तन्मते ॥ ८२ ॥ यदाहुः—* जञ्जुगदपदमसमये । परन्निविं आ-
 नञं तद्वाहारो ॥ वक्त्राद्वीअसमये । परन्नि आनं ज्ञयमेद ॥ ८३ ॥ निश्चयनयाश्रयाच्च—सं-
 मुखे गी गतेर्यद्य—प्यंत्यक्षणे तथापि हि ॥ सत्त्वात्प्राग्जवसंबन्धि—संघातपरिशाटयोः ॥ ८४ ॥
 समयः प्राग्जवस्यैव । संज्ञेवेन पुनर्गतेः ॥ प्राच्यांगसर्वशाटोऽयू ज्वाद्यक्षण एव यत् ॥ ८५ ॥
 परजवपदमे साङ्गेति आगमवचनात् ॥ ज्ञेति समयेऽत्रैव । गतिः सह तदायुषा ॥ ततोऽ-
 न्यजन्मयुर्वक्र—गतावप्यादिमक्षणे ॥ ८६ ॥ त्रिन्निविशेषकं ॥ तत्र संघातपरिशाटस्वरूपं चैव-
 मागमे ॥ संघातः परिशाटश्च । तौ द्वौ समुदितानिति ॥ औदारिकादिदेहानां । प्रकृतं कर-
 णत्रयं ॥ ८७ ॥ सर्वात्मना पुद्गलाना—माद्ये हि ग्रहणं क्षणे ॥ चरमे सर्वथा त्यागो । द्विती-
 यादिषु चोत्तरं ॥ ८८ ॥ यथा तसतापिकायां । सस्नेहायामपूपकः ॥ गृह्णाति प्रथमं स्नेहं
 । सर्वात्मना न तु व्रजेत् ॥ ८९ ॥ ततश्च किञ्चिद् गृह्णाति । स्नेहं किञ्चित्पुनस्त्यजेत् ॥ संघा-

तत्रैदरूपत्वात्पुञ्जानां स्वप्नावतः ॥ ९० ॥ तथैव प्रथमोत्पन्नः । प्राणन्तुप्रथमक्षणे ॥ सर्वा-
 त्मनोत्पत्तिदेश-स्थितान् गृह्णाति पुञ्जान् ॥ ९१ ॥ ततश्चात्रवर्षितं । द्वितीयादिकक्षणे तु ॥ गु-
 ळंस्त्यजंश्च तान् कुर्यात् । संघातपरिशाटनं ॥ ९२ ॥ तत आयुःसमाप्तौ च । ज्ञाध्यायुःप्र-
 थमक्षणे ॥ स्यात्ताड एव प्राग्देह-पुञ्जानां न तु ग्रहः ॥ ९३ ॥ औदारिकवैक्रियाहा-रकेषु
 स्युस्त्रयोऽप्यमी ॥ संघातपरिशाटः स्या-तैजसकामणौ सदा ॥ ९४ ॥ अनादित्वाद्देवैव ।
 संघातः केवलोऽनयोः ॥ केवलः परिशाटश्च । संज्ञवेन्सुक्रियायिनां ॥ ९५ ॥ अब्र च त्रया-
 न् विस्तरोऽस्ति, स चावश्यकवृत्त्यादित्रयोऽनस्येयः अथ प्रकृतं-वक्रा गतिश्चतुर्धा स्या-द्वैकैरे-
 कादित्रयुक्ता ॥ तत्राद्या द्विकक्षैकैक-क्षणवृद्ध्या क्रमात्पराः ॥ ९६ ॥ तथाहि-

यद्दोर्ध्वलोकपूर्वस्या । अधः श्रयति पश्चिमां ॥ एकवक्रा द्विसमया । द्वेया वक्रा गति-
 स्तदा ॥ ९७ ॥ समश्रेणिगतित्वेन । जंतुरेकेन यात्यधः ॥ द्वितीयसमये तिर्य-गुत्पत्तिदेश-
 माश्रयेत् ॥ ९८ ॥ पूर्वदक्षिणोर्ध्वदेशा-दधश्चेदपरोत्तरां ॥ ब्रजेतदा द्विकुटिला । गतिस्त्रिस-
 मयात्मिका ॥ ९९ ॥ एकेनाधस्समश्रेण्या । तिर्यगन्त्येन पश्चिमां ॥ तिर्यगेव तृतीयेन । वा-

यव्यां द्विशि याति सः ॥ ११०० ॥ त्रसनात्मेतदंतैव । वक्रा स्यान्नाधिका पुनः ॥ स्थावराणां
 चतुःपंच—समयांतापि सा ज्ञवेत् ॥ १ ॥ तत्र चतुःसमया त्वेवं—त्रसनाद्या बहिरधो—लोको-
 स्य विद्विज्ञो दिशं ॥ यात्येकेन द्वितीयेन । त्रसनाढ्यंतरे विशेषत् ॥ २ ॥ ऊर्ध्वं याति तृतीये-
 न । चतुर्थे समये पुनः ॥ त्रसनाद्या विनिर्गत्य । द्विद्वयं स्वस्थानमाश्रयेत् ॥ ३ ॥ दिशो
 विद्विज्ञो याने तु । नानीमाद्ये द्वितीयके ॥ ऊर्ध्वं चाधस्तृतीये तु । बह्विर्विद्विशि तुर्यके । ४।
 यदोक्तरीत्या विद्विज्ञो । जायते विद्विज्ञो कचित् ॥ तदा तत्समयाधिकयात् । स्यात्पंचसमया
 गतिः ॥ ५ ॥ उक्तं च—* विद्विज्ञात्तु द्विसं. पदमे । बीए पदसरइनाडिमश्रंसि ॥ जहं तइए
 तुरिण्ड । नीदतिदिसं तु पंचमए ॥ ६ ॥ इति जगवतीवृत्तौ शतक १४ प्रथमोद्देशके, जगवती-
 ससमशतकप्रथमोद्देशके तु पंचसामयिकीं विग्रहगतिमाश्रित्येहमुक्तं दृश्यते, इदं च सूत्रे न
 दर्शितं, प्रायेणैहमनुत्पत्तिरिति ॥

* व्यवहारपेक्षया च । ज्ञेदाहारकोऽसुमान् ॥ गतौ किलैकवक्रायां । समयद्वितयेऽ-
 पि हि ॥ ७ ॥ तथाहि समये पूर्व । शरीरमेव जत्सुजेत् ॥ तस्मिन्पुनस्तत्तरीर—योग्याः केच-

न पुङ्गवाः ॥ ८ ॥ लोमाहारेण संबंध-मायांति जीवयोगतः ॥ औदारिकादिपुङ्गवा-दानं चा-
हार उच्यते ॥ ९ ॥ एवमत्रायसमये । आहारः परिज्ञावितः ॥ सर्वत्रैव द्विवक्रादा-वप्याद्य-
क्षण आहृतिः ॥ १० ॥ द्वितीयसमये चासा-बुत्पत्तिदेशमापतेत् ॥ तदा तन्नवयोगयाणून् । य-
थासंज्ञवमाहेत् ॥ ११ ॥ द्विवक्रा तु त्रिसमया-मध्यस्तत्र निराहृतिः ॥ आद्यंतयोः समय-
यो-राहारः पुनरुक्तवत् ॥ १२ ॥ एवं त्रिचतुर्वके । चतुःपंचकृष्णात्मके ॥ मध्यास्तयोर्निराहा-
राः । साहारवादिमांतिभौ ॥ १३ ॥ यदाहुः-❀ इगडतिचञ्चक्रासु । दुगाइसमयेसु-परञ्ज-
वाहारो ॥ दुगवक्राइसु समया । इगदो त्तित्रि उ अणुहारा ॥ १४ ॥ ❀ निश्चयनये-सु-न-
वस्य ज्ञाविनः पूर्वे । कृणे प्राग्वपुषा सह ॥ असंबंधादनाप्त्या च । ज्ञाविनोगस्य नाहृतिः ॥
॥ १५ ॥ द्वितीयसमये तु स्वं । स्थानं प्राप्याहरेततः ॥ समयः स्यादनाहार-एकवक्रगताव-
पि ॥ १६ ॥ अन्यस्यां दावनाहारौ । तृतीयस्यां त्रयस्तथा ॥ चतुर्थ्यामपि चत्वारः । साहा-
रौत्प्योऽखिलासु यत् ॥ १७ ॥ ततश्च व्यवहारेणो-त्कर्षतः समयास्त्रयः ॥ निश्चयेन तु चत्वा-
रो । निराहाराः प्रकीर्त्तिताः ॥ १८ ॥ सामान्यात्सर्वतः स्तोका । निराहाराः शरीरिणिः ॥ आ-

द्वारका असंख्येय-गुणास्तेन्यः प्रकीर्तिताः ॥ १९ ॥

त्रिविधश्च स आहार । उजआहार आदिमः ॥ लोमाहारो द्वितीयश्च । प्रक्षेपाख्यस्तृतीयकः ॥ १० ॥ तत्राद्यं हेतुमुत्सृज्य । ऋज्या कुटिलयाथवा ॥ गर्भोत्पत्तिस्थानमाप्य । प्रथमे समयेऽस्तुमान् ॥ ११ ॥ तैजसकार्मणयोगे-नाहारयति पुत्रत्वान् ॥ औदारिकाद्यंगयोगयान् । द्वितीयादिक्षणेऽथ ॥ १२ ॥ औदारिकादिमिश्रेणा-रब्धत्वाद्दपुषस्ततः ॥ यावद्दरीरनिष्पत्तिरतमुर्हत्कालिकी ॥ १३ ॥ युग्मं ॥ यदाहुः—* तेण कर्मणं । आहारैर्द अयं तं जीवो । तेष परं मीसेषां जावं मरीरस निवत्ती ॥ १४ ॥ स सर्वोऽप्योजआहार । उजो देहादेषुऋजाः ॥ उजो वा तैजसः काय-स्तद्रूपस्तेन वा कृतः ॥ १५ ॥ शरीरेषुष्टनकानां । पुऋजानां समाहृतिः ॥ त्वणिंश्चिदादिस्पष्टेन । लोमाहारः स उच्यते ॥ १६ ॥ मुखे कवचनिकेपा-दसौ कावचिकास्त्रिधः ॥ एकैश्चियाणां देवानां । नारकाणां च न ह्यसौ ॥ १७ ॥ जीवाः सर्वेऽप्यपर्यासा । उजआहारिणो मताः ॥ देहपर्यासिपर्यासा । लोमाहारः सर्वेऽगिनः ॥ १८ ॥ उज्जम्बोऽनाजोग एव । लोमस्त्वानोगजोऽपि च ॥ एकैश्चियाणां लोमोऽपि । स्यादनाजोग ए-

व हि ॥ १९ ॥ तथाकं-संश्रहणीवृत्तौ—* एकंदियाणामतिस्तोकापटुमनोद्व्यतब्धीनामा-
 न्नोगमांथादस्तुतोऽनात्नोगनिर्वातित एव, यद्वागमः—' एगंदियाणां नो आत्नोगवित्ति ए अणा-
 न्नोगनिवत्ति ए इति इत्याहारः ॥ (द्विकणोनोत्तवः क्षुत्त्रो । जयन्या कायसंस्थितिः ॥ आ-
 हारित्वे गरिष्ठा च । कातचक्राण्यसंख्यशः ॥ ३० ॥) * ॥ गुणानामगुणस्थाना—न्यमू-
 नि च चतुर्दशा ॥ वत्तिम स्वरूपमेतेषा—मन्वर्थव्यक्तिपूर्वकं ॥ ३१ ॥ तथाहुः—* मित्रे सा-
 सणमीसे । अविश्य देसे पमत्त अपमत्ते ॥ नियद्वी अनियद्वी सुहसु—वसम खीण सजोगि
 अजोगि गुणा ॥ ३२ ॥ * गुणा ज्ञानादयस्तेषां । स्थानं नाम स्वरूपन्निव ॥ शुद्ध्यशुद्धिप-
 कर्षाप—कर्षाज्ञान प्रकीर्यते ॥ ३३ ॥ तत्र मिथ्याविपर्यस्ता । जिनप्रणीतवस्तुषु ॥ दृष्टिर्षि-
 स्य प्रतिपत्तिः । स मिथ्यादृष्टिरुच्यते ॥ ३४ ॥ यत्तु तस्य गुणस्थानं । सभ्यदृष्टिमवित्रतः ॥
 मिथ्यादृष्टिगुणस्थानं । तदुक्तं पूर्वसूरिभिः ॥ ३५ ॥ ननु मिथ्यादृशां दृष्टे—विपर्यासात्कुतो
 ज्ञवेत् ॥ ज्ञानादिगुणसन्नावो । यद् गुणस्थानतोच्यते ॥ ३६ ॥ अत्र ब्रूमः—ज्ञवेद्यद्यपि मि-
 थ्यात्व—वतामसुमतामिह ॥ प्रतिपत्तिर्विपर्यस्ता । जिनप्रणीतवस्तुषु ॥ ३७ ॥ तथापि का-

चिन्मनुज—पश्चादिवस्तुगोचरा ॥ तेषामप्यविपर्यस्ता । प्रतिपत्तिर्नैवद् भुवं ॥ ३८ ॥ आस्ता-
 मन्ये मनुष्याद्या । निगोददेहिनामपि ॥ अस्यअकस्पर्शमात्र—प्रतिपत्तिर्यथास्थिता ॥ ३९ ॥
 यथा धनधनहने—ऽर्केऽपि स्यात्कापि तत्प्रज्ञा ॥ अनावृत्ता न चेद्वात्रि—दिनात्रेदः प्रसज्यते ॥
 ॥ ४० ॥ इति प्रथमगुणस्थानं ॥ आयमौषधमिकाख्यं । सम्यक्तवस्थानत्र सादयेत् ॥ योऽन-
 तानुबंधिकषा—योदयः सायसादनः ॥ ४१ ॥ जत्कर्षादावदीषट्कात् । सम्यक्तवमपगहति ॥
 अनंतानुबंधयुदये । जघन्यात्समयेन यत् ॥ ४२ ॥ पृषोदरादित्वाद्द्वौषे । यकारस्य ज्ञेवत्पदं ॥
 आसादनमित्यनंता—नुबंधयुदयवाचकं ॥ ४३ ॥ ततश्च—आसादनेन युक्तो यः । स सासादन-
 नुच्यते ॥ स चासौ सम्यग्दृष्टिस्तद् । गुणस्थानं द्वितीयकं ॥ ४४ ॥ तच्चैवं—प्रागुक्तस्यौषध-
 मिक—सम्यक्तवस्य जघन्यतः ॥ शेषे कृषे षट्सु शेषा—सूत्कर्षादावदीष्वथ ॥ ४५ ॥ महा-
 विन्नीषिकोहान—कल्पः केनापि हेतुना ॥ कस्याप्यनंतानुबंधि—कषायान्युदयो ज्ञेवत् ॥ ४६ ॥
 अथैतस्मिन्ननंतानु—बंधिनामुदये सति ॥ सासादनसम्यग्दृष्टि—गुणस्थानं स्पृशत्यसौ ॥ ४७ ॥
 यद्विषोपशमश्रेण्याः । स्याद्विदं पतितंगिनः ॥ सम्यक्तवस्यौषधमिक—स्यांते कस्यापि पूर्ववत्

॥४८॥ तत ऊर्ध्वं च मिथ्यात्व—मवश्यमेव गच्छति ॥ पतत द्वितीयसोपाना—दाद्यमेव हि ग-
 हति ॥ ४९ ॥ नास्मा सास्वादनसम्यग्—दृग्गुणस्थानमप्यवः ॥ उच्यते तत्र चान्वर्षो । मति-
 मन्निरयं स्मृतः ॥ ५० ॥ उद्भूयमानसम्यक्तवा—स्वादानेन सहस्रिते यः ॥ स हि सास्वादन-
 सम्यग्—दृष्टिरित्यग्निधीयते ॥ ५१ ॥ यथाहि भुक्तं कीरात्र—सुद्धमन्महिकादिना ॥ किंचिदा-
 स्वादयत्येव । तद्वत् व्यग्रमानसः ॥ ५२ ॥ तथाप्यमपि मिथ्यात्वा—न्निमुखो त्रांतमानसः ॥
 सम्यक्तवसुद्धमत्रास्वा—दयेतिकेचन तद्वत् ॥ ५३ ॥ इति द्वितीयं—
 पूर्वोक्तपुंजत्रितये । स यद्यर्धविशुद्धकः ॥ समुदेति तदा तस्यो—दयेन स्यात्त्ररीरिणः ॥
 ॥ ५४ ॥ श्रद्धा जिनोक्ततत्वेऽर्थ—विशुद्धासौ तदेच्यते ॥ सम्यग्मिथ्यादृष्टिरिति । गुणस्थानं
 च तस्य तत् ॥ ५५ ॥ अंतर्मुहूर्त्तं कालोऽस्य । तत ऊर्ध्वं स देहजन्तु ॥ अवश्यं याति मि-
 थ्यात्वं । सम्यक्तवमश्रवाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ इति तृतीयं ॥ सावद्ययोगाविरतो । यः स्यात्सम्य-
 त्तवानपि ॥ गुणस्थानमविरत—सम्यग्दृष्ट्याख्यमस्य तत् ॥ ५७ ॥ पूर्वोक्तमौपशमिकं । शुद्ध-
 पुंजोदयेन वा ॥ कार्योपशमिकात्त्रिख्यं । सम्यक्तवं प्राप्तवानपि ॥ ५८ ॥ सम्यक्तवं कार्यिकं

वाप्तो । क्षीणदर्शनसप्तकः ॥ कलयन्नपि सावद्य-विरतिं मुक्तिदायिनीं ॥ ५९ ॥ नैवाप्रया-
 ख्याननाम्न-कषायोदयविघ्नतः ॥ स देशतोऽपि विरतिं । कर्तुं पाद्यपितुं क्रमः ॥ ६० ॥ इति
 चतुर्थं ॥ स्थूलसावद्यविरमा-द्यो देशविरतिं श्रयेत् ॥ स देशविरतस्तस्य । गुणस्थानं तडु-
 ष्यते ॥ ६१ ॥ सर्वसावद्यविरतिं । जानतोऽप्यस्य मुक्तिदां ॥ तदाहतौ प्रत्याख्याना-नरणा-
 यति विघ्नतां ॥ ६२ ॥ इति पंचमं ॥ संयतस्सर्वसावद्य-योगेऽप्यो विरतोऽपि यः ॥ कषाय-
 निद्राविकथा-दिप्रमाद्वैः प्रमाद्यति ॥ ६३ ॥ स प्रमत्तः संयतोऽस्य । प्रमत्तसंयतान्निधं ॥ गु-
 णस्थानं प्राक्तनेऽन्यः । स्याद्विशुद्धिप्रकर्षन्नृत् ॥ ६४ ॥ बह्व्यमाणेऽन्यश्च तेऽन्यः । स्याद्विशु-
 ष्ट्यप्रकर्षन्नृत् ॥ शुद्धिप्रकर्षांपकर्षा-वेवं ज्ञाव्यौ परेष्वपि ॥ ६५ ॥ इतिषष्ठं ॥

यश्च निद्राकषायादि-प्रमादरहितो यतिः ॥ गुणस्थानं ज्ञेयतस्या-प्रमत्तसंयतान्निधं
 ॥ ६६ ॥ इति सप्तमं ॥ स्थितिघातो रसघातो । गुणश्रेणिस्तथा परा ॥ गुणानां संक्रमश्चैव
 । बंधो ज्वलति पंचमः ॥ ६७ ॥ एषां पंचानामपूर्वं । करणं प्राणपेक्षया ॥ ज्ञेयतस्यासावपूर्वं-
 करणो नाम कीर्तितः ॥ ६८ ॥ गरीयस्याः स्थितेर्ज्ञाना-वरणीयादिकर्मणां ॥ योऽपवर्त्तनया

धातो । स्थितिधातः स जन्वते ॥ ६९ ॥ कर्मद्वयस्थकटुक—त्वादिकस्य रसस्य हि ॥ योऽप-
 वर्त्तनया धातो । रसधातः स कीर्त्यते ॥ ७० ॥ एतौ पूर्वगुणस्थाने—व्यवपावेव करोति सः ॥
 विशुद्ध्यव्यतयास्मिस्तु । महंतौ शुद्धिवृद्धितः ॥ ७१ ॥ यत्प्राणाश्रित्य दलिक—रचनां नां ल-
 धीयसीं ॥ चकार कावतो द्राघी—यसीं शुद्ध्यपकर्षतः ॥ ७२ ॥ अस्मिस्तवाश्रित्य दलिक-
 रचनां तां-प्रथीयसीं ॥ करोति कावतोऽव्यं त—दपूर्वा प्रागपेक्षया ॥ ७३ ॥ तथा बध्यमान-
 शुन-प्रकृतिव्यशुजात्मनां ॥ तासामवध्यमानानां । दलिकस्य प्रतिक्रमे ॥ ७४ ॥ असंख्य-
 गुणवृद्ध्या यः । द्वेषः स गुणसंक्रमः ॥ तमप्यपूर्वं कुर्वीत । सोऽत्र शुद्धिप्रकर्षतः ॥ ७५ ॥
 स्थितिं द्राघीयसीं पूर्व—गुणस्थानेषु बद्धवान् ॥ अशुद्धत्वादिह पुन—स्तामपूर्वा विशुद्धितः ॥
 ॥ ७६ ॥ पद्यसंख्येयज्ञानेन । हीनहीनतरां सृजेत् ॥ तद्गुणस्थानमस्य स्या—दपूर्वकरणा-
 स्त्रिधं ॥ ७७ ॥ अद्विजिः कुलकं ॥ कृपकश्चेपशमक—श्चेत्यसौ जवति द्विधा ॥ कृपणोपशमा-
 कृत्वा—देवाय प्रोच्यते तथा ॥ ७८ ॥

न यद्यपि कृपयति । न चोपशमयत्ययं ॥ तथाप्युक्तस्तथा राज्या—र्हः कुमारो यथा नृ-

पः ॥ ७९ ॥ अंतर्मुहूर्त्तमानाया । अपूर्वकरणस्थितेः ॥ आद्य एव कृण एत-कुणस्थानंप्रपन्न-
 कान् ॥ ८० ॥ त्रैकालिकांगिनोऽपेक्ष्य । जघन्यादीन्यसंख्यशः ॥ स्थानान्त्यध्यवसायस्यो-
 क्कृष्टानानि जवंति हि ॥ ८१ ॥ असंख्यलौकाकाशांश-मितानि स्थुरमूर्ति च ॥ ततोऽधिक-
 धिकानि स्यु-द्वितीयादिकेषु तु ॥ ८२ ॥ आद्ये कृणे यद्भ्रम्यं । ततोऽनंतगुणोज्ज्वलं ॥ ज-
 वेदाद्यकणोत्कृष्टं । ततोऽनंतगुणाधिकं ॥ ८३ ॥ कृणे द्वितीये जघन्य-मेवमंत्यकृणावधि ॥
 मिश्रः षट्स्थानपतितान्-न्येककृणजवानि तु ॥ ८४ ॥ समकालं प्रपन्नानां । गुणस्थानमिदं
 खलु ॥ बहूनां जघ्यजीवानां । वर्त्तते यत्परस्परं ॥ ८५ ॥ उत्तरूपाध्यवसाय-स्थानव्यावृत्ति-
 लक्षणा ॥ निवृत्तिरतु तन्निवृत्त्या-मध्येतत्कीर्त्यते बुधैः ॥ ८६ ॥ इत्यष्टमं ॥ तथा-परस्पर-
 वसाय-स्थानव्यावृत्तिलक्षणा ॥ निवृत्तिर्यस्य नास्त्येषोऽ-निवृत्त्याख्योऽसुमान् जवेत् ॥ ८७ ॥
 तथा किङ्कीकृतसूक्ष्म-संपरायव्यपेक्षया ॥ स्थूलो यस्यास्त्यसौ स स्या-ह्लाहरसंपरायकः ॥
 ॥ ८८ ॥ ततः पदद्वयस्यास्य । विहिते कर्मधारये ॥ स्यात्सोऽनिवृत्तिबाहर-संपरायाग्निध-
 स्ततः ॥ ८९ ॥ तस्यानिवृत्तिबाहर-संपरायस्य कीर्त्तितं ॥ गुणस्थानमनिवृत्ति-बाहरसंपराय-

कं ॥ १८० ॥ अंतर्मुहूर्तमानस्य । यावंतोऽस्य कणाः खलु ॥ तावंत्येवाध्यवसाय—स्थानान्या-
 द्भुजिनेश्वराः ॥ १८१ ॥ अस्मिन्त्येकसमये । प्राप्तानां न्ययसामपि ॥ एकमेवाध्यवसाय—स्था-
 नकं कीर्तितं जिनैः ॥ १८२ ॥ अनंतगुणशुद्धं च । प्रतिक्षणं यद्योत्तरं ॥ स्थानमध्यवसायस्य ।
 गुणस्थानेऽत्र कीर्तितं ॥ १८३ ॥ कृपकश्चोपशमक—श्चेत्यसौ जवति द्विधा ॥ कृपयेदोपशमये
 —दासौ यन्मोहनीयकं ॥ १८४ ॥ इति नवमं ॥ सूक्ष्मः कीट्रीकृतो दोष—कषायोदयदक्षिणः ॥
 संपरायो यस्य सूक्ष्म—संपरायः स ज्ञयते ॥ १८५ ॥ कृपकश्चोपशमक—श्चेति स्यात्सोऽपि
 हि द्विधा ॥ गुणस्थानं तस्य सूक्ष्म—संपरायाजिधं स्मृतं ॥ १८६ ॥ इति दशमं ॥ येनोपश-
 मिता विद्य—माना अपि कषायकाः ॥ नीता विपाकप्रदेशो—दयादीनामयोपयतां ॥ १८७ ॥
 उपशान्तकषायस्य । वीतरागस्य तस्य यत् ॥ लक्ष्यस्थस्य गुणस्थानं । तदाख्यातं तदाख्याया
 ॥ १८८ ॥ असौ ह्युपशमश्रेण्या—रंनेऽनंतानुबंधिनः ॥ कषायान् ज्ञागविरतो । देशेन विरतोऽ-
 धवा ॥ १८९ ॥ प्रमत्तो वाऽप्रमत्तः सन् । शमयित्वा ततः परं ॥ दर्शनमोहवितयं । शमये-
 दद्य शुद्धीः ॥ १९०० ॥ ❀ कर्मग्रंथावचरौ तु इहोपशमश्रेणिकुदप्रमत्तयतिरेव, केचिदाचा-

यां अविरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तयतीनामन्यतम इत्याहुरिति दृश्यते । ❀ श्रयंत्युपशमश्रेणि-
माद्यं संहननत्रयं ॥ दधाना नार्धनाराचा—दिके संहननत्रये ॥ १ ॥ तथोक्तं—

उपशमश्रेणित्तु प्रथमसंहननत्रयेणारुह्यते, इतिकर्मस्तववृत्तौ ❀ परिवृत्तिशतान् कृत्वा
— सौ प्रमत्ताप्रमत्तयोः ॥ गत्वा चापूर्वकरण—गुणस्थानं ततः परं ॥ २ ॥ क्लीबस्त्रीवेदौ ह्या-
स्यादि—पट्टकं पुंवेदमप्यथ ॥ क्रमात्प्रत्याख्यानाप्रत्या—ख्यानसंजवचनाः क्रुधः ॥ ३ ॥ तथै-
व त्रिविधं मानं । मायां च त्रिविधां तथा ॥ द्वितीयतृतीयौ लोत्रौ । विशातिः प्रकृतीरि-
माः ॥ ४ ॥ शमयित्वा गुणस्थाने । नवमे दशमे ततः ॥ शमी संजवलनं लोत्रं । शमयत्य-
तिडुर्जयं ॥ ५ ॥ एकं क्लृप्तं जघन्येनो—त्कर्षणांतर्मुहूर्त्तकं ॥ उपशांतकषायः स्या—दृष्ट्वै च
नियमात्ततः ॥ ६ ॥ अस्वाक्कायाद्भवांतादा । पतत्यस्वाक्कायात्पुनः ॥ पतन्पश्चानुपूर्व्यासौ । याति
यावत्प्रमत्तकं ॥ ७ ॥ गुणस्थानद्वयं याति । कश्चित्ततोऽप्यथस्तनं ॥ कश्चित्सासादनत्नावं । प्रा-
प्य सिञ्च्यत्त्वमप्यहो ॥ ८ ॥ पतितश्च त्रेवे नास्मिन् । निद्धयेद्धत्कर्षतो वसेत् ॥ देशेनपुरु-
त्तपर—वर्त्तादि कोऽपि संसृतौ ॥ ९ ॥ तथोक्तं महात्मायै—❀ जद उवसंतकसात् । लहद

अष्टांतं पुणोवि पन्निवायं ॥ न इ ने वीससिषवं । षोवे वि कसायसेसंमि ॥१॥ ❀ जवक्षया-
 यः पतति । आद्य एव कृणे स तु ॥ सर्वाण्यपि बंधनादि-करणानि प्रवर्त्तयेत् ॥ १० ॥ ब-
 ळायुरायुःक्षयतो । अियते श्रेणिगो यदि ॥ अनुत्तरसुरेवेष । नियमेन तद्दोन्नवेत् ॥ ११ ॥ त-
 थोक्तं ज्ञाप्यवृत्तौ—❀

❀ यदि बऱायुरुपशमश्रेणिं प्रतिपन्नः श्रेणिमध्यगतगुणस्थानवर्त्ती वा नपज्ञांतमोद्दो-
 वा नूत्वा कालं करोति, तदा नियमेनानुत्तरसुरेवेषोत्पद्यते इति. ❀ गुणस्थानस्यास्य प्रोक्ता
 । स्थितिरिक्तं कृणं दधुः ॥ अनुत्तरेषु व्रजतः । सा द्वेया जीवितक्षयात् ॥ ११ ॥ कुर्याद्दुपश-
 मश्रेणि-मुत्कर्षादेकजन्मनि ॥ द्वौ वारौ चतुरौ वारां-श्चांगी संसारमावसन् ॥ १३ ॥ श्रेणि-
 रेकैवैकजने । जवेत्सिद्धांतिनां मते ॥ कृपकोपशमश्रेण्योः । कर्मग्रंथमते पुनः ॥ १४ ॥ कु-
 तैकोपशमश्रेणिः । कृपकश्रेणिमाश्रयेत् ॥ जवे तत्र द्विःकृतोप-शमश्रेणिरस्तु नैव तां ॥१५॥
 इति कर्मग्रंथतद्युवृत्तौ ॥ इत्येकादशं ॥ क्लीणाः कषाया यस्य स्युः । स स्यात् क्लीणकषाय-
 कः ॥ वीतरागद्वयस्मश्व । गुणस्थानं यदस्य तत् ॥ १६ ॥ क्लीणकषायद्वयस्मश्व-वीतरागाह्वयं

नवेत् ॥ गुणस्थानं केवलित्व-इंगाधिगमगोपुरं ॥ १७ ॥ तत्र च-श्रेष्ठसंहननो वर्षा-ष्टकाधि-
 कवया नरः ॥ सद्भ्यानः कृपकश्रेणि-मप्रमादः प्रपद्यते ॥ १८ ॥ तथोक्तं कर्मप्रथदधुवृत्तौ-
 ❀ कृपकश्रेणिप्रतिपन्नो मनुष्यो वर्षाष्टकोपरिवर्त्तौ अविस्तादीनामन्यतमोऽन्यंतशुद्धपरिणाम
 न्तमसंहननः, तत्र पूर्वविदप्रमत्तः शुक्लभ्यानोपगतोऽपि, केचन धर्मभ्यानोपगत इत्याहुः । वि-
 विशेषावश्यकवृत्तौ च पूर्वधरोऽप्रमत्तः शुक्लभ्यानोपगतोऽप्येतां प्रतिपद्यते, दोषास्त्वविरतादयो
 धर्मभ्यानोपगता इति निर्णयः । तत्कमश्चायं—

स तुर्यादिगुणस्थान-चतुष्कान्यंतरैतयेत् ॥ अंतर्मुहूर्त्ताद्युगपत् । प्रागनंतानुबंधिनः ॥ १९ ॥
 ततः क्रमेण मिथ्यात्वं । मिश्रं सस्यत्त्वमंतयेत् ॥ उच्यते कृतकरणः । कीणेऽस्मिन् सप्तके
 च सः ॥ २० ॥ ब्रह्मयुः कृपकश्रेण्या-रंजकश्रेणिवर्त्तते ॥ अनंतानुबंधिनशा-नंतरं जीवित-
 कृयात् ॥ २१ ॥ तदा मिथ्यात्वोदयेन । न्युयोऽनंतानुबंधिनः ॥ ब्रह्माति मिथ्यात्वरूप-तद्बीज-
 स्याविनाशतः ॥ २२ ॥ कीणे मिथ्यात्वबीजे तु । न्युयोऽनंतानुबंधिनां ॥ न बंधोऽस्ति कि-
 तिरुहो । बीजे दग्धे हि नांकरः ॥ २३ ॥ सूरेषूपपद्यतेऽवश्यं । ब्रह्मयुः कीणसप्तकः ॥ चेत्-

दानीमपतित—परिणामो भ्रियेत सः ॥ १४ ॥ निपतत्परिणामस्तु । वदायुञ्जयते यदि ॥ ग-
तिमन्यतमां याति । स विशुद्ध्यनुसारतः ॥ १५ ॥ वदायुक्तोऽप्राकृतायुः । कृपको भ्रियते
न चेत् ॥ नियमात्समके क्षीणे । विश्राभ्यति तथाप्यसौ ॥ १६ ॥

सकलकृपकश्चाथ । विधाय सप्तकक्षयं ॥ क्षयं नयेत्स्वर्नरक—तिर्यगायुंष्यतः परं ॥ १७ ॥
प्रत्याख्यानान्प्रत्या—ख्यानान्प्रकृतयेद्गुणे नवमे ॥ तस्मिन्नर्द्धकृपिते । कृपयेदिति षोडशप्रकृ-
तीः ॥ १८ ॥ तिर्यग्नरकस्यांवर—युगलान्पुद्योतमातपं चैव ॥ स्थानान्द्वित्रयसाधा—रणविकलै-
काक्षजातीश्च ॥ १९ ॥ ❀ अत्र तिर्यग् युगलं तिर्यगतितिर्यगानुपूर्वीरूपं, नरकयुगलं नरक-
गतिनरकानुपूर्वीरूपं, स्थावरयुगलं स्थावरसूक्ष्माख्यामिति क्षयं, ❀ अर्धदुर्धेधनो बलि—द्वि-
त्पार्थ्येधनांतरं ॥ कृपकोऽपि तथात्रांतः । कृपयेत्प्रकृतीः पराः ॥ ३० ॥ कषायाष्टकक्षेपं च ।
कृपयित्वांतयेत्क्रमात् ॥ ह्रीवस्त्रीवेदहास्यादि—षट्कृपसूत्रवेदकान् ॥ ३१ ॥ एष सूत्रादेशः, अ-
न्ये पुनराहुः—❀ षोडश कर्माण्येव पूर्वं कृपयितुमारजते, केवलमपांतरालेऽष्टौ कषायान् क-
पयति, पश्चात्षोडशकर्माणीति कर्मग्रन्थवृत्तौ ❀ क्रमः पुंस्यारंजकेयं । स्त्री तु कृपयति क्रमा-

त ॥ क्लीवपुंवेदहास्यादि-पट्कं स्त्रीवेदमेव च ॥ ३२ ॥ क्लीवस्त्वारंजको नूनं । स्त्रीवेदं प्रथमं
 क्लिपेत् ॥ पुंवेदं दास्यपट्कं च । नपुंवेदं ततः क्रमात् ॥ ३३ ॥ ततः संज्वलनक्रोध-मानमा-
 याश्च सांतयेत् ॥ ततः संज्वलनं लोभं । रूपयेदशमे गुणे ॥ ३४ ॥ लोभे च मूढतः क्लीणे ।
 निस्तीर्णो मोहसागरं ॥ विश्रायति स तत्रांत-मुहूर्त्तं रूपको मुनिः ॥ ३५ ॥ तथोक्तं ज्ञाप्ये
 -ॐ स्त्रीणे खयगनिपक्षे । वीसयए मोहसागरं तरिञं ॥ अंतोमुहनमुदाहिं । तरिञं पाहेश
 जहा पुरिसो ॥ ३६ ॥ गतोऽप्य दादशे क्लीण-कयायाख्ये गुणेऽसुमान् निज्ञां ॥ चप्रवलां चा-
 स्यां-तयेदंत्यादिमक्षणे ॥ ३७ ॥ पंच ज्ञानावरणानि । चतस्रो दर्शनावृत्तीः ॥ पंचविद्वांश्च क-
 णंत्ये । रूपयित्वा जिज्ञो ज्ञवेत् ॥ ३८ ॥ एतं च-अष्टचत्वारिंशदाद्यं । शतं प्रकृतयोऽत्र याः
 ॥ सत्तायामज्ञवंस्तासु । पट्चत्वारिंशतः कयात् ॥ ३९ ॥ द्याद्यं ज्ञातं प्रकृतयो-ऽवशिष्टा द-
 शमे गुणे ॥ क्लीणमोहद्विचरम-क्षणावध्येकपुक्रशतं ॥ ४० ॥ सत्तायां नवनवतिः । क्लीण-
 मोहांतिमक्षणे ॥ चतुर्दशकयादत्र । पंचाशीतिः सयोगिनि ॥ ४१ ॥ ततो योगिद्विचरम-
 क्षणे दासततिक्रयः ॥ अयोगिनः क्षणंत्ये च । शेषत्रयोदशकयः ॥ ४२ ॥ अत्र ज्ञाप्यं-

❀ आचरणकयसमये । निहृद य नयस्स केवलुपपती ॥ तत्तोषांतरसमए । ववहारो
 केवलं जणइ ॥ ४३ ॥ ❀ योगो नामात्मनो वीर्यं । तत्स्याद्वाविधिविशेषतः ॥ वीर्यांतरायक्षप-
 ण-क्षयोपशमसंज्ञवात् ॥ ४४ ॥ योगो दिधा सकरणो-ऽकरणश्चेति कीर्तितः ॥ तत्र के-
 वलिनो क्षेय-दृश्येष्वखिववस्तुषु ॥ ४५ ॥ उपयुंजानस्य किल । केवले ज्ञानदर्शने ॥ यो-
 सावप्रतिधो वीर्य-विशेषोऽकरणः स तु ॥ ४६ ॥ अयं च नात्राधिकृतो । योगः सकरणस्तु
 यः ॥ मनोवाक्कायकरण-हेतुकोऽधिकृतोऽत्र सः ॥ ४७ ॥ केवदुपेतस्तैर्योगैः । सयोगिकेव-
 ली जनेत् ॥ सयोगिकेवदप्याख्यं स्या-द्गुणस्थानं च तस्य यत् ॥ ४८ ॥ मनोवाक्कायजा-
 श्वैवं । योगाः केवलिनोऽपि हि ॥ जवंति कायिकस्तत्र । गमनागमनादिषु ॥ ४९ ॥ वाचिको
 यंतमाननां । जिनानां देशनादिषु ॥ जवत्येवं मनोयोगो-ऽप्येषां विश्वेपकारिणां ॥ ५० ॥ मनः
 पर्यायवद्विर्वा । देवैर्वानुत्तराद्विजिः ॥ पृष्टस्य मनसार्धस्य । कुर्वतां मनसोत्तरं ॥ ५१ ॥ दि-
 चत्वारिंशतः कर्म-प्रकृतीनामिहोदयः ॥ जिनेऽस्यापरस्यैक-चत्वारिंशत एव च ॥ ५२ ॥
 औदारिकांगोपंगे च । शुभ्रान्यखगतिद्वयं ॥ अस्मिन्नं चाशुभं चेति । प्रत्येकं च स्मिन्नं शुभ्रं

॥ ५३ ॥ संस्थानषट्कमगुरु-तद्युपधातमेव च ॥ पराघातेच्छ्वासवर्ष-गंधस्पर्शरसा इति ॥
 ॥ ५४ ॥ निर्माणाद्यसंहने । देहे तैजसकर्मणे ॥ असातसातान्यतरत् । तथा सुस्वरदुःस्वेर
 ॥ ५५ ॥ एतासां त्रिंशतः कर्म-प्रकृतीनां त्रयोदशे ॥ गुणस्थाने व्यवहेद । उदयापेक्षया ज्ञेवेत्
 ॥ ५६ ॥ ज्ञायापुज्वलसंधात-विपाकित्वादयोगिनि ॥ नोदयो दुःस्वरनाम-सुस्वरनामकर्मणोः
 ॥ ५७ ॥ शरीरपुज्वलद्वय-विपाकित्वादयोगिनि ॥ शेषा न स्युः काययोगा-ज्ञावात्प्रकृतय-
 स्त्विवमाः ॥ ५८ ॥ ततश्च-यज्ञः सुजगमदियं । पर्याप्तं त्रसवादरे ॥ पंचाक्षजातिर्मनुजा-युर्ग-
 त्थौ जिननाम च ॥ ५९ ॥ जज्ञैर्गोत्रं तथासाता-सातान्यतरदेव च ॥ अंत्यक्षणावध्युदया ।
 दादक्षौता अयोगिनः ॥ ६० ॥ नास्ति योगोऽस्येत्ययोगी । तादृशो यश्च केवली ॥ गुणस्थानं
 ज्ञेवेत्तस्या-योगिकेवलितनामकं ॥ ६१ ॥ तच्चैवं-अंतर्मुहूर्तशेषाद्युः । सयोगी केवली किव ॥
 लेद्वयातीतं प्रतिपित्सु-ध्यनिं योगान्त् रूणादि सः ॥ ६२ ॥ तत्र पूर्वं वादरेण । काययोगेन वा-
 दरौ ॥ रूणादि वागमनोयोगौ । काययोगं ततश्च तं ॥ ६३ ॥ सूक्ष्मक्रियं चानिवृत्ति-शुक्लध्या-
 नं विज्ञावयन् ॥ संध्यात्सूक्ष्मांगयोगेन । सूक्ष्मौ मानसवाचिकौ ॥ ६४ ॥ रूणाद्भवधो काय-

योगं । स्वात्मनैव च सूक्ष्मकं ॥ स स्यात्तदा त्रिजागेन-देहव्यापिप्रदेशकः ॥६॥ शुक्लध्या-
नं समुच्चिन्न-क्रियमप्रतिपाति च ॥ ध्यायन्पंचह्रस्ववर्णौ-चारमानं स कावतः ॥ ६६ ॥ शौ-
लेशीकरणं याति । तच्च प्राप्नोन्नवत्यसौ ॥ योगव्यापाररहितो-ऽयोगी सिद्धव्यसौ ततः । ६७ ।

गत्यानुपूर्व्यौ देवस्य । श्रुत्वाऽन्यद्व्यगतिद्वयं ॥ दौ गंधावष्ट च रूपर्था । रसवर्णानिपंचकं
॥ ६८ ॥ तथा पंच बंधनानि । पंच संघातज्ञान्यपि ॥ निर्माणं पट् संहनना-न्यस्थिरं वा श्रु-
तं तथा ॥ ६९ ॥ दुर्जगं स दुःस्वरं चा-न्नादेयभयशोऽपि च ॥ संस्थानषट्कमगुरु-वधूप-
घातमेव च ॥ ७० ॥ पराघातमष्टोच्छ्वास-मपर्यासाज्जिघं तथा ॥ असातसातयोरैकं । प्रत्ये-
कं च स्थिरं शुभ्रं ॥ ७१ ॥ त्रयांशत्रितयं नीचै-र्गोत्रसुस्वरनेव च ॥ त्रयोगयुपांतसमये । इ-
ति द्वासप्ततेः क्रयः ॥ ७२ ॥ मनुजस्य गतिश्चायु-श्चानुपूर्वीति च त्रयं ॥ त्वसबाद्दरपर्यास-
यशांसीति चतुष्टयं ॥ ७३ ॥ त्र्यैर्गोत्रमष्टादेयं । सुतगं जिननाम च ॥ असातसातयोरैकं ।
जातिः पंचैद्वियस्य च ॥ ७४ ॥ त्रयोदशैताः प्रकृतीः । कृपयित्वांतिमे कृणे ॥ अयोगिकेवली
सिद्धये-त्रिर्मुजगतकडम्बः ॥ ७५ ॥ मतांतरेऽत्रानुपूर्वीं । क्विपत्युपांतिसकृणे ॥ ततस्त्रिसप्त-

तिं तत्र । द्वादशांशे क्णे क्षिपेत् ॥ ७६ ॥ आद्यं द्वितीयं तुर्यं च । गुणस्थानान्यमूनि वै ॥
 गहंतमनुगहंति । परलोके शरीरिणं ॥ ७७ ॥ मिश्रदेशविरत्यादी-न्येकादश पराणि च ॥ स-
 र्वथान्न परित्यज्य । जीवा यांति परं ज्ञवं ॥ ७८ ॥

तत्र मिश्रे स्थितः प्राणी । मृतिं नैवाधिगच्छति ॥ स्युर्देशविरतादीनि । यावज्जीवावधीनि
 च ॥ ७९ ॥ यत्तृतीयं गुणस्थानं । द्वादशं च त्रयोदशं ॥ विनान्येष्वेकादशासु । गुणेषु म्रिय-
 तेऽसुमान् ॥ ८० ॥ स्तोत्रा एकादशगुण-स्थिता उत्कर्षतोऽपि यत् ॥ चतुःपञ्चाशद्देवामी ।
 क्षुण्णत्संज्ञवंति हि ॥ ८१ ॥ तैज्यः संख्यगुणाः कील-मोहास्तेह्यष्टयुक्ताः ॥ युगपत्स्युरष्ट-
 मादि-त्रिगुणस्थास्ततोऽधिकः ॥ ८२ ॥ स्थितस्तुट्याश्च यत्त्रेणि-द्वयस्था अपि संगताः ॥
 स्युर्द्विषष्ट्युत्तरातं । प्रत्येकं त्रिषु तेषु ते ॥ ८३ ॥ यौग्यप्रमत्तप्रमत्ता-स्तेऽन्यः संख्यगुणाः क्र-
 मत् ॥ यत्ते मितः कोटिकोटि-शतकोटिसहस्रकैः ॥ ८४ ॥ पंचमस्था द्वितीयस्था । मिश्रा-
 धाविरताः क्रमात् ॥ प्रत्येकं स्युरसंख्येय-गुणास्तेऽन्यस्त्वयोगिनः ॥ ८५ ॥ स्युरनंतगुणा मि-
 रुधा-दृशास्तेऽन्योऽप्यनंतकाः ॥ इदमल्पबहुत्वं स्यात् । सर्वत्रोत्कर्षसंज्ञवे ॥ ८६ ॥

विपर्ययोऽप्यन्यथा स्यात् । स्तोकाः स्युर्जातुचिदथा ॥ जत्कृष्टशांतमोहेभ्यो । जघन्याः
 क्रीणमोहकाः ॥ ८५ ॥ एवं सास्वादनादिव्वपि ज्ञाद्यं ॥ मिथ्यात्वं कावतोऽनादि-सांतं
 स्यात्सादिसांतकं ॥ अनाद्यनंतं च न त-त्साद्यनंतं तु संजवेत् ॥ ८६ ॥ स्यादाद्यं तत्र ज्ञा-
 ना-मनासपूर्वसद्दृशां ॥ द्वितीयं प्राप्य सम्यत्त्वं । पुनर्मिथ्यात्वमीयुषां ॥ ८७ ॥ स्यात्तृती-
 यमज्ञानां । सदा मिथ्यात्ववर्तिनां ॥ आनंत्यासंज्ञवात्सादे-स्तुर्यं युक्तमसंज्ञवि ॥ ८८ ॥
 सासादनं चोक्तमेव । षड्भावमिति पुरा ॥ तुर्यं मितं समधिक-त्रयस्त्रिंशत्पयोधीभिः ॥
 ८९ ॥ सर्वार्थसिद्धदेवत्वे । त्रयस्त्रिंशत्पयोनिधीन् ॥ धृत्वाऽविरतसम्यत्त्वं । ततोऽथाप्याग-
 तोऽसकौ ॥ ९० ॥

यावदद्यापि विरतिं । नाप्नोति तावदेव यत् ॥ तुर्यमेव गुणस्थान-सुररीकृत्य वर्त्तते ॥
 ९१ ॥ किञ्चिन्न्यूननवब्धौन-पूर्वकोटिमिते मते ॥ त्रयोदशं पंचमं च । गुणस्थाने जने
 अपि ॥ ९२ ॥ अंतिसं उज्जणनमे-त्येवंरूपैः किदाक्षरैः ॥ अविदंवात्वरतयो-च्चारितैः प्रमितं
 जवेत् ॥ ९३ ॥ अंतिसुर्हृत्तिकांनि स्युः । शेषाण्यष्टाप्यमूनि च ॥ केचिद्दूचुर्न्यूनपूर्व-कोटिके

पृथक्सके ॥ ९६ ॥ तथोक्तं जगवतीसूत्रे—* प्रमत्तसंजयस्स एं प्रमत्तसंजमवट्टमाणस्स
 सवाविणं पमत्तादाकावत्त केवच्चिरं होइ ? मंदिआ एगजीवं पडुच्च जह एगं समयं उक्कोसं दे-
 सुणा पुवकोडी, णाणाजीवे पडुच्च सब्बल, अस्यवृत्तिः—जह एकं समयंति कथं उच्यते, प्रम-
 तसंयत्तप्रतिपत्तिसमयसयनंतरमेव मरणात्, देसुणा पुवकोडित्ति, किल प्रत्येकमंतमुहूर्त्तप्रमा-
 णे एव प्रमत्ताप्रमत्तगुणस्थाने, ते च पर्यायेण जायमाने देशेनपूर्वकोटिं यावहुत्कर्षेण जवतः
 महांति चाप्रमत्तापेक्षया प्रमत्तांतमुहूर्त्तानि कट्ठयंते, एवं चांतमुहूर्त्तप्रमाणानां प्रमत्तादानां
 सर्वासां भिलने देशेनपूर्वकोटीकालमानं जवति, अन्ये चाहुरष्टवर्षानां पूर्वकोटियावहुत्कर्षतः
 प्रमत्तता स्यात्, एवमप्रमत्तसूत्रमपि. नवरं, जह अंतमुहुत्तति, किदाप्रमत्तादायां वर्त्तमान-
 स्यांतमुहूर्त्तमध्ये मृत्युर्नजवतीति, चाणिकारमतं तु प्रमत्तसंयत्तवर्जः सर्वोऽपि सर्वविरतोऽप्रस-
 त उच्यते, प्रमादाज्जावात् स चोपशामश्रेणिं प्रतिपद्यमानो मुहूर्त्तान्धन्तरे कालं कुर्वन् जघ-
 न्यकालो लउपते इति, देशेनपूर्वकोटी तु केवलिनमाश्रित्येति ॥ * यन्नदिष्टं जिनाधीनैरे-
 कजीवद्वयेक्षया ॥ त्यक्त्वा पुनः प्राप्तिरूप—मन्त्रैषामुच्यन्तेतरं ॥ ९६ ॥ जघन्यं सासादनस्य ।

पट्यासंख्यांशसंमितं ॥ शेषेषु च दशानां स्या—दंतमुहूर्त्समंतरं ॥ ९७ ॥ मिथ्यात्वस्य तदु-
 क्तुं । द्विःपट्याष्टिः पयोधयः ॥ साधिकाः कश्चितास्तत्र । श्रूयतां जावना त्विधं ॥ ९८ ॥ अ-
 नुनूय स्थितिं कश्चित् । सभ्यत्तवस्य गरीयसी ॥ मिश्रं ततोतमुहूर्त्स—मनुनूय ततः पुनः ॥
 ॥ ९९ ॥ पट्पष्ट्यंत्रोनिधिमितां । सभ्यत्तवस्य गुरुस्थितिं ॥ समाप्य कोऽपि मिथ्यात्वं । जा-
 तु याति तदा हि तत् ॥ १३०० ॥ देशोनपुङ्गवपरा—वर्त्तद्भिःसंमितं मतं ॥ द्वितीयादीनां दशा-
 नां । गुणानां ऽप्येष्टमंतरं ॥ १ ॥ कृपकस्यांतरं जातु । न स्याद्विष्वष्टमादिषु ॥ सकृत्प्राप्तैः
 क्षीणमेहा—द्वित्रयेऽप्यंतरं न हि ॥ २ ॥ इति गुणाः ॥ दशार्धचाधिका योगाः । सप्त स्युस्त-
 त्र कायिकाः ॥ चत्वारो मानसोद्भूता—स्तावंत एव वाचिकाः ॥ ३ ॥ औदारिकस्तन्मिश्रः
 स्या—द्वैक्रियस्तेन मिश्रितः ॥ आहारकस्तन्मिश्रः । सप्तमस्तैजसकर्मणः ॥ ४ ॥ पर्याप्तानां
 नृतिरश्वा—मौदारिकात्रिधो ज्ञेवत् ॥ स्यात्तन्मिश्रस्तु पर्याप्ता—पर्याप्तानां तथोच्यते ॥ ५ ॥
 कर्मणेन वैक्रियेणा—हारकेणेति च त्रिधा ॥ औदारिकमिश्रकाय—योगं योगीश्वरा जगुः ॥
 ॥ ६ ॥ औदारिकांगनामादि—तादृकर्मनियोगतः ॥ उत्पत्तिदेशं प्राप्तेन । तिरश्चा मनुजेन वा

७ ॥ यदौदारिकमारब्धं । न च पूर्णोक्तं ज्ञेवेत् ॥ तावदौदारिकमिश्रः । कर्मणेन स-

ह शुवं ॥ ८ ॥

तथा चोक्तं निर्युक्तिकारेण शास्त्रपरिज्ञाप्यने—तेण कर्मणं । आहारेद् अणंतरं
जीवो ॥ तेण परं मिस्सेणं । जाव सरिरस्स निफ्फत्ती ॥ ९ ॥ ननु मिश्रत्वमुत्तय—निष्ट-
मौदारिकं यथा ॥ मिश्रं ज्ञेवेत्कर्मणेन । तथा तेनापि कर्मणं ॥ १० ॥ ततश्चौदारिकमिश्र-
मेवेदं कथमुच्यते ॥ अस्य कर्मणमिश्रत्व—मापि किं नात्रिधीयते ॥ ११ ॥ अत्राहुः—आसंसारं
कर्मणस्या—वस्मिन्नत्वेन सर्वदा ॥ सकलेष्वपि देहेषु । संज्ञेवेदस्य मिश्रता ॥ १२ ॥ ततश्च—
कर्मणमिश्रमित्युक्ते । निर्णेतुं नैव शक्यते ॥ किमौदारिकसंबन्धि । किं वापरशरीरजं ॥ १३ ॥
औदारिकस्य चोत्पत्तिं । समाश्रित्य प्रधानता ॥ कादाचित्कतया चास्य । प्रतिपत्तिरसंशया
॥ १४ ॥ तदौदारिकमिश्रत्व—व्यपदेशोऽस्य यौक्तिकः ॥ न तु कर्मणमिश्रत्व—व्यपदेशस्तथा-
विधः ॥ १५ ॥ यदाप्यौदारिकदेह—धरो वैक्रियलब्धिमान् ॥ पंचाकतिर्यद्भूमर्त्यश्च । पर्याप्तो
बादरानिबः ॥ १६ ॥ वैक्रियंगमारजते । न च पूर्णोक्तं ज्ञेवेत् ॥ तदौदारिकमिश्रः स्या—द्वै-

क्रियेण सह शुभं ॥ १७ ॥ एवमाहारकारंन-काले तद्धविद्यज्ञातिनः ॥ सहाहारकदेहेन । मि-
 श्र औदारिको नवेत् ॥ १८ ॥ यद्यप्यत्रोन्नयत्रापि । मिश्रस्तुल्यैव मिश्रता ॥ तथाप्यारंनक-
 त्वेनौ-दारिकस्य प्रधानता ॥ १९ ॥ तत औदारिकेणैव । व्यपदेशो द्वयोरपि ॥ न वैक्रियाहा-
 रकान्यां । व्यपदेशो जिनैः कृतः ॥ २० ॥

मतं सिद्धातिनामेतत् । कर्मग्रंथविदः पुनः ॥ वैक्रियाहारकमिश्रे । एव प्राहुरिमे क्रमा-
 त ॥ २१ ॥ यदारंने वैक्रियस्य । परित्यागेऽपि तस्य ते ॥ वदंति वैक्रियं मिश्र-मेवमाहार-
 केऽपि च ॥ २२ ॥ वैक्रियेदृष्टपर्याप्त्या । पर्याप्तस्य शरीरिणः ॥ वैक्रियः काययोगः स्या-
 तन्मिश्रस्तु द्विधा नवेत् ॥ २३ ॥ योऽपर्याप्तदशायां स्या-न्मिश्रो नारकनाकिनां ॥ योगः
 समं कर्मणेन । स स्याद्वैक्रियमिश्रकः ॥ २४ ॥ तथा यदा मनुष्यो वा । तिर्यक्पूर्वैर्द्वियोऽ-
 भवा ॥ वायुर्वा वैक्रियं कृत्वा । कृतकार्योऽप्रतस्यजन् ॥ २५ ॥ औदारिकशरीरांतः-प्रवेष्टुं य-
 त्ते तदा ॥ योगो वैक्रियमिश्रः स्या-त्सममौदारिकेण च ॥ २६ ॥ मिश्रीजावो यद्यप्यत्रो-
 न्ययनिष्ठस्तथाप्यसौ ॥ प्राधान्याद्वैक्रियेणैव । ख्यातो नौदारिकेण तु ॥ २७ ॥ प्राधान्यं तु वै-

क्रियस्य । प्राज्ञैर्निरूपितं ततः ॥ औदारिके तु प्रवेश-एतस्यैव बलेन यत् ॥ १८ ॥ आहार-
 कांगपर्याप्त्या । पर्याप्तानां शरीरिणां ॥ आहारकः काययोगः । स्याच्चतुर्दशपूर्वीणां ॥ १९ ॥
 आहारकवपुः कृत्वा । कृतकार्यस्य तत्पुनः ॥ त्यक्त्वा स्वांगे प्रविशतः । स्यादाहारकमिश्रकः
 ॥ १० ॥ द्वयोः समेऽपि मिश्रत्वे । बलेनाहारकस्य यत् ॥ औदारिकेऽनुप्रवेश-स्तेनेहं व्यप-
 दिश्यते ॥ ११ ॥ तैजसं कर्मिणं वेति । द्वे सदा सहचारिणी ॥ ततो विवहितः सैको । यो-
 गस्तैजसकर्मिणः ॥ १२ ॥ जंतूनां विप्रदगता-वयं केवलानां पुनः ॥ समुद्भाते समयेषु ।
 स्यात्तृतीयादिषु त्रिषु ॥ १३ ॥ एवं निरूपितः सप्त । योगाः कायसमुद्भवाः ॥ अथ चित्तव-
 चोजातां-श्वतुरश्वतुरो ब्रुवे ॥ १४ ॥ सत्योमृषासत्यमृषा । न सत्यो न मृषापि च ॥ मनो-
 योगश्वतुर्धैवं । वागयोगोऽप्येवमेव च ॥ १५ ॥ तत्रत्र-
 संत इत्यन्निधीयते । पदार्थां सुनयोऽथवा ॥ तेषु साधुहितं सत्य-मसत्यं च ततोऽन्य-
 था ॥ १६ ॥ पदार्थानां हितं तत्र । यथावस्थितचिंतनात् ॥ सुनीनां च हितं यस्मा-न्मोक्ष-
 मार्गैकसाधनं ॥ १७ ॥ स्वतो विप्रतिपत्तौ वा । वस्तु स्थापयितुं किद ॥ सर्वज्ञोक्तानुसरिषा

। चिंतनं सत्यमुच्यते ॥ ३८ ॥ यथास्ति जीवः सद्स-द्रूपो व्याप्य स्थितस्तनुं ॥ ज्योक्ता स्व-
 कर्मणां सत्य-मित्यादिपरिचिंतनं ॥ ३९ ॥ प्रश्ने विप्रतिपत्तौ वा । स्वज्ञावाहुतवस्तुषु ॥ वि-
 कल्प्यते जैनमतो-चीर्णं यत्तदसत्यकं ॥ ४० ॥ नास्ति जीवो यथैकांत-नित्योऽनित्यो मह्य-
 नणुः ॥ अकर्त्तारिर्गुणोऽसत्य-मित्यादिपरिचिंतनं ॥ ४१ ॥ किञ्चित्सत्यमसत्यं वा । यस्या-
 दुन्नयधर्मयुक् ॥ स्यात्तत्सत्यमृषान्तिरुथं । व्यवहारनयाश्रयात् ॥ ४२ ॥ यथान्यवृक्षमिश्रेषु ।
 बहुष्वशोकशाखिषु ॥ अशोकवनमेवेद-मित्यादिपरिचिंतनं ॥ ४३ ॥ सत्वात्कतिपयाशोक-
 तरुणात्मन सत्यता ॥ अन्येषामपि सज्ञावा-ज्ञवेदसत्यतापि च ॥ ४४ ॥ ज्ञवेदसत्यमेवेदं । नि-
 श्रयापेक्षया पुनः ॥ विकल्पितस्वरूपस्या-तज्ञावादिह वस्तुनः ॥ ४५ ॥ विनार्थप्रतिष्ठां च ।
 स्वरूपमात्राचिंतनं ॥ उक्तल्लक्षणायोगा-न्न सत्यं न मृषा च तत् ॥ ४६ ॥ यथा चैत्राद्याच-
 नीया । गौरानेयो षट्स्तनः ॥ पर्यालोचनमित्यादि । स्यादसत्यामृषान्तिधं ॥ ४७ ॥ व्यवह-
 रापेक्षयैव । पृष्णगेतदुदीर्यते ॥ निश्रयापेक्षया सत्ये । सत्येवांतर्ज्ञवेदिदं ॥ ४८ ॥ तथाहि-गौ-
 र्याच्चेत्यादिसंकल्पं । दंष्ट्रेण विदधीत चेत् ॥ अंतर्ज्ञवेत्तदाऽसत्ये । सत्ये पुनः स्वज्ञावतः ॥ ४९ ॥ स-

वैमेतज्ञावनीधं । वागयोगेऽप्यविशेषतः ॥ नाविताश्चितने ज्ञेदा । नाव्यास्तेऽत्र तु जलपने ॥
 ॥ ५० ॥ एवं मनोवचोयोगाः । स्युः प्रत्येकं चतुर्विधाः ॥ ततो योगाः पंचदश । व्यवहारन-
 याश्रयात् ॥ ५१ ॥ किमु कश्चिद्विशेषोऽस्ति । नाषावागयोगयोर्ननु ॥ नाषाधिकारो यत्प्रो-
 क्तः । सूत्रे वागयोगतः पृथक् ॥ ५२ ॥ अत्रोच्यते—

युज्यते इति योगः स्या—दितियुत्पत्तियोगतः ॥ नाषाप्रवर्त्तको जंतु—पत्नौ वागयोग उ-
 च्यते ॥ ५३ ॥ नाषात्वेनापादिता या । नाषाहृद्व्यसंततिः ॥ सा नाषा स्यादतो ज्ञेदो ।
 नाषावागयोगयोः स्फुटः ॥ ५४ ॥ तथोक्तमावश्यकवृद्धवृत्तौ—
 गिएहृदय कादृष्टं । नि-
 स्तरद तद् वादृष्टं जोगेष्टंति ❀ अत्र कश्चिदाह—❀ तत्र कापिकेन गुह्यातीत्येतद्युक्तं, त-
 स्यात्सव्यापाररूपात्वात्, निसृजति तु कथं वाचिकेन कोऽयं वागयोग इति, किं वागेव व्यापा-
 रापत्ना, आहोश्चित्तदिसर्गहेतुः कायसंरंज इति । यदि पूर्वा विकल्पः स खल्वयुक्तस्यार्यो-
 गत्वानुपपत्तेस्तथा च न वाक्केवला जीवव्यापारस्तस्याः पुनतमात्रपरिणामरूपत्वात्, रसादि-
 वत्, योगश्चात्मनः शरीरवतो व्यापार इति, न च तथा नाषा निसृज्यते, किंतु सैव निसृ-

उद्यत इत्युक्तं । अप्र द्वितीयः पक्षः, ततः स कायव्यापार एवेति कृत्वा कायिकेनैव निम्नज-
 तीत्यापन्नमनिष्टं चैतदत्रोच्यते, नाग्निप्रायापरिज्ञानादिह तनुयोगविशेष एव वारयोगो मनो-
 योगश्चेति कायव्यापारशून्यस्य सिद्धवत्तदज्ञावाचतश्चात्मनः शरीरव्यापारे सति येन शब्दइ-
 व्योपादानं करोति स कायिकः, येन तु कायसंरंन्नेण तान्येव संबति स वाचिक इति । तथा
 येन मनोइव्याखि मन्यते स मानस इति । कायव्यापार एवायं व्यवहारार्थं त्रिधा विन्नक्त
 इत्यतोऽदोषः ॥ ❀

अप्र प्रसंगतो ज्ञावा-स्वरूपं वहिम सापि हि ॥ चतुर्विधोक्तन्यायेन । सत्यासत्यादिन्नेदतः
 ॥ ५४ ॥ संतो जीवाद्यो ज्ञावाः । संतो वा सुनयोऽथवा ॥ मूर्तोत्तरगुणास्तेन्द्र्यो । हिता स-
 त्याग्निधीयते ॥ ५५ ॥ अप्रं ज्ञावः-मुक्तिमार्गारिधनीया । सा गीः सत्योच्यते हिता ॥ सा
 तु सत्याप्यसत्यैव । यान्येषामहितवहा ॥ ५६ ॥ असत्या तु ज्ञेज्ञाणा । मुक्तिमार्गविराधनी
 ॥ द्विस्वज्ञावा तृतीयांत्या । नाराधनविराधनी ॥ ५७ ॥ इत्कं च-❀ सखा हिया सयाभिह ।
 संतो सुणयो गुणा पयज्ञा वा ॥ तवीवरीया मोसा । मीसा जा तडुनयसदावा ॥ ५८ ॥ अ

णहिगया जातीसुवि सद्बोच्चिय केवद्यो असवमोसा इति * तत्र सत्या दशविधा । प्रज्ञसा
 परमर्षिभिः ॥ एभिः प्रकारैर्दशभिर्वदन्न स्याद्विराधकः । ५९ ॥ तथाहुः—* जणवय सम्म-
 यवणा । नामे रूवे पडुञ्च सञ्चे अ ॥ ववहारत्तावजोगे । दसमेनवम्मसञ्चे अ ॥ १ ॥ * त-
 रिंमस्तस्मिन् जनपदे । वचोऽर्थप्रतिपत्तिकृत् ॥ सत्यं जानपदं पिञ्चं । कोंकणादौ यथा पयः
 ॥ ६० ॥ ज्ञेत्संमतसत्यं त—द्यत्सर्वजनसंमतं ॥ यथान्येषां पंकजत्वेऽप्यराविदं हि पंकजं ॥
 ॥ ६१ ॥ तज्ज्ञेत्स्त्रापनासत्यं । स्थापितं तत्प्रतीतिकृत् ॥ यथैककः पुरो विंदु—द्वययुक्तः शतं
 ज्ञेत् ॥ ६२ ॥ अर्हदादिविकल्पेन । कर्म देव्यादिकं हि यत् ॥ स्थाप्यते तदपि प्राज्ञैः । स्था-
 पनासत्यमीरितं ॥ ६३ ॥ यद्यस्य निर्मितं नाम । नामसत्यं तु तज्ज्ञेत् ॥ अवर्धयन्नपि कुबं
 । यथा स्यात्कुववर्धनः ॥ ६४ ॥ तत्तद्देषाद्युपादाना—दूपसत्यं ज्ञेवेद्विह ॥ यथात्तमुनिनेपश्यो
 । दान्तिकोऽप्युच्यते मुनिः ॥ ६५ ॥ वस्त्वंतरं प्रतीत्य स्या—दीर्घताह्रस्वतादिकं ॥ यदेकत्र त-
 त्प्रतीत्यं । सत्यमुक्तं जिनेश्वरैः ॥ ६६ ॥ दैर्घ्यं यथानामिकाया । अधिकृत्य कनिष्ठिकां ॥ त-
 स्या एव च ह्रस्वत्वं । मध्यमामधिकृत्य तु ॥ ६७ ॥ यथा चैत्रस्य पुत्रत्वं । स्यात्तत्पितुरपेक-

या ॥ पितृत्वमपि तस्यैव । स्वपुत्रस्य अपेक्षया ॥ ६८ ॥ विवक्षया यज्ञोक्तानां । तत्सभ्यं अ-
 वहारतः ॥ गतत्यमत्रं शिखरी । दह्यतेऽनुदरा कनी ॥ ६९ ॥ भून्नतस्थतृणादीना—ममत्रो-
 दकयोरपि ॥ अविज्ञेदं विवक्षित्वा । दोको ब्रूते तथाविधं ॥ ७० ॥

संज्ञोगवीजप्रज्ञवो—द्राज्ञावे वदंति च ॥ कन्यामनुदरां सत्य—मित्यादिव्यवहारतः ॥
 ॥ ७१ ॥ ज्ञावो वर्णादिकस्तेन । सत्यं नु ज्ञावतो यथा ॥ नैकवर्णोऽपि नीलस्य । प्रबलत्वा-
 न्छुको हरित् ॥ ७२ ॥ स्थूलस्कंधेषु सर्वेषु । सर्वे वर्णरसादयः ॥ निश्चयाद्व्यवहारस्तु । प्रब-
 लेन प्रवर्त्तते ॥ ७३ ॥ योगोऽल्पवस्तुसंबंधो । योगसत्यं ततो ज्ञवेत् ॥ ज्ञययोगाद्यथा ज्ञत्री ।
 ज्ञाज्ञावेऽपि कर्हिचित् ॥ ७४ ॥ हृद्यं साधर्म्यमौषभ्यं । तेन सत्यं तु ज्ञयसा ॥ काव्येषु वि-
 दितं यद्—तटाकोऽयं पयोधिवत् ॥ ७५ ॥ मृषाज्ञाषापि दशाधा । क्रोधमानविनिःसृताः ॥
 मायाज्ञोत्तमहास्थ—ज्ञपदेपविनिःसृता ॥ ७६ ॥ आख्याधिकानिःसृतातु । कथास्वसत्यवा-
 दिनः ॥ चौर्यादिनाऽन्याख्यातोऽन्य—सुपघातविनिःसृताः ॥ ७७ ॥ तथाहुः—* कोहे माणे
 माया । ज्ञोत्तरे ज्ञे तदेव दोसे य ॥ हासे ज्ञय अस्कादया । ज्ञवघादय णिसिसया दसमा ॥

॥ ७८ ॥ ❀ सत्यामुषापि दशाधा । प्रथमोत्पन्नमिश्रिता ॥ विगतमिश्रिता चान्यो-स्वन्नविग-
तमिश्रिता ॥ ७९ ॥ जीवाजीवमिश्रिते द्वे । स्याज्जीवाजीवमिश्रिता ॥ प्रत्येकमिश्रितानंत-
मिश्रिताद्वाविमिश्रिता ॥ ८० ॥ अद्वाद्वामिश्रितेत्यत्र । प्रथमोत्पन्नमिश्रिता ॥ उत्पन्नानाम-
नमिश्रित्य । संख्यानं वदतो ज्ञेवेत् ॥ ८१ ॥ यथात्र नगरे जाता । नूनं दशाद्य दारकाः ॥ सु-
तास्तान् वदतोऽप्येवं । ज्ञेवेद्विगतमिश्रिता ॥ ८२ ॥ एवं च-जल्पन्नांश्च विपन्नांश्च । युगपद्द-
तो ज्ञेवेत् ॥ जल्पन्नविगतमिश्रा-ह्वयो ज्ञेदस्त्वृतीयकः ॥ ८३ ॥ ग्रंथशांखनकादीनां । राशौ ता-
न् जीवतो बहून् ॥ दृष्ट्वाऽऽप्यांश्च मृतान् जीव-राश्युक्तौ जीवमिश्रिता ॥ ८४ ॥ तत्रैव च मु-
तान् ज्ञूरीन् । दृष्ट्वा स्वऽप्यांश्च जीवतः ॥ अजीवराशिरित्येवं । वदतोऽजीवमिश्रिता ॥ ८५ ॥
एतावंतोऽत्र जीवंत । एतावंतो मृता इति ॥ तत्रानमिश्रित्य वदतो । जीवाजीवविमिश्रिता ॥
॥ ८६ ॥ अनंतकायनिकरं । दृष्ट्वा प्रत्येकमिश्रितं ॥ अनंतकायं तं सर्वं । वदतोऽनंतमिश्रिता
॥ ८७ ॥ एवं प्रत्येकनिकर-मनंतकायमिश्रितं ॥ प्रत्येकं वदतः सर्वं । ज्ञेवेत्प्रत्येकमिश्रिता
॥ ८८ ॥ अद्वा कालः स च दिनं । रात्रिर्वा परिगृह्यते ॥ यस्यांशामिश्रितासाद्वा-मिश्रिता

जायते यथा ॥ ८९ ॥ कंचन त्वरयन् कश्चि-द्वेदुत्तिष्ठ नो लघु ॥ रात्रिर्जाततिदिवसे । रा-
त्रौ च रविरुत्ततः ॥ ९० ॥

ब्रह्मदा त्वेकेदेशः स्या-न्नात्रैर्वा दिवसस्य वा ॥ सा मिश्रिता यथाद्वादा । मिश्रिता
सा त्रवेदिह ॥ ९१ ॥ कश्चिद्यथाद्यपौरुष्यां । कंचन त्वरयन् वदेत् ॥ त्वरस्व जातो मध्या-
न्ह-एवमेव निशास्वपि ॥ ९२ ॥ या त्वस्त्यामुषान्निख्या । ज्ञाथा सापि जिनेश्वरैः ॥ प्रह्ला-
दा द्वादशविधा । विविधातिशयान्वितैः ॥ ९३ ॥ आसंनण्याज्ञापनी च । याचनी प्रब्रवी त-
था ॥ प्रज्ञापनी प्रत्याख्यानी । ज्ञाथा चेन्नानुकूलिका ॥ ९४ ॥ अनन्निगृहीता ज्ञाथा-न्निगृ-
हीता तथा परा ॥ संदेहकारिणी ज्ञाथा । व्याकुताव्याकुता तथा ॥ ९५ ॥ हे देवेत्यादि त-
त्राद्या । द्वितीया त्वमिदं कुरु ॥ तृतीयेदं ददस्वेति । तुर्याङ्गानार्थनोदनं ॥ ९६ ॥ पंचमी तु
विनीतस्य । विनेयस्योपदेशानं ॥ यथा हिसाया निवृत्ता । जंतवःस्युश्चिरायुषः ॥ ९७ ॥ उक्तं
च-**पाणिवहाज** नियता । हवंति दीहाजया अरोगा य ॥ एमाद् पन्नता । पन्नवणी वीय-
रायेदिं ॥ ९८ ॥ **षष्ठी** तु याचमानस्य । प्रतिषेधात्मिका त्रवेत् ॥ सप्तमी पृह्वतः कार्यं ।

स्वीयानुनतिदानतः ॥ ९७ ॥ कार्यं यथाऽनमाणः । कश्चित्कंचन पृञ्जति ॥ सप्राहेदं कुरु त-
 धु । ममाप्येतन्मनं सर्वे ॥ १४०० ॥ उपस्थितेषु बहुषु । कार्येषु युगपद्यदि ॥ किमिदानीं क-
 रोमीति । कश्चित्कंचन पृञ्जति ॥ १ ॥ स प्राह सुंदरं यत्ते । प्रतिजानति विधेहि तत् ॥ ज्ञाया-
 नन्निगृहीताख्या । सा प्रह्लासा जिनेश्वरैः ॥ २ ॥ अन्निगृहीता तत्रैव । नियतार्थावधारणं ॥
 यथाधुनेदं कर्तव्यं । न कर्तव्यमिदं पुनः ॥ ३ ॥ अनेकार्थवादिनी तु । ज्ञाया संशयकारिणी
 ॥ संशयः सिंघवस्योक्तौ । यथा लवणवाजिनोः ॥ ४ ॥ व्याकुता तु जवेज्ञाया । प्रकटार्था-
 निधायिनी ॥ अद्याकुता गजरीरार्था—अवाऽव्यकाङ्गरांचिता ॥ ५ ॥ आद्यास्तिज्ञो दशविधा—
 स्तुर्या द्वादशधा पुनः ॥ द्विचत्वारिंशदित्येवं । ज्ञापानेवा जिनैः स्मृताः ॥ ६ ॥ स्तोकाः स-
 त्यगिरः शेषा—स्त्रयोऽनंख्यगुणाः क्रमात् ॥ अज्ञापकश्चतुर्न्योऽपि । स्युरनंतगुणाधिकः ॥ ७ ॥
 इति योगाः ॥ के के जीवाः कियंतः स्यु—रितिदृष्टान्तपूर्वकं ॥ निरूपणं यत्तन्मान—मित्यत्र प-
 रिकीर्तितं ॥ ८ ॥ परस्परं कतिपय—सजानीयव्यपेक्षया ॥ वक्ष्यते यादप्यबहुता । सात्त द्वे-
 या कनीयनी ॥ ९ ॥ ज्ञ्यांस्तो द्विशि कस्यां के । जीवाः कस्यां च केऽल्पकाः ॥ एवंरूपा-

०
लपबहुता । विज्ञेया दीगपेक्षया ॥ १० ॥

प्राप्य पृथग्यादित्वमंगी । जघन्योत्कर्षतः पुनः ॥ कात्वेन यावताप्नोति । तन्नावं स्यात्तदं-
तरं ॥ ११ ॥ विवक्षितत्रवात्तुल्ये—ऽतुल्ये च यज्ञवांतरे ॥ गत्वा न्युयोऽपि तत्रैव । यथा संज-
वमागतिः ॥ १२ ॥ जघन्यादुत्कर्षतश्च । वारानेतावतो जवेत् ॥ इत्यादि यत्रोच्यतेऽसौ । ज-
वसंवेध उच्यते ॥ १३ ॥ सर्वजातीयजीवानां । परस्परव्यपेक्षया ॥ वक्ष्यते यादृषबहुता ।
महादृषबहुतात्र सा ॥ १४ ॥ जवतु सुगमं द्वारैरितिः सदागमशौजनै—र्नगरमिव सश्रीकं जी-
वास्तिकायनिरूपणं ॥ विमलमनसां चेतांसीह प्रविश्य परां सुदं । दधतु विविधैरर्धैर्यकीकु-
तैश्च पदे पदे ॥ १५ ॥ विश्वाश्चर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्ज्ञानिष—ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ठ
विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ काव्यं यत्किञ्च तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । सर्गां निर्गदि-
तार्थसार्थसुजगः पूर्णस्तृतीयः सुखं ॥ १६ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे तृतीयः सर्गः समाप्तः ॥

॥ अथ चतुर्धः सर्गः प्रारभ्यते ॥

द्वाराण्येवं वर्णितानि । सप्तत्रिंशदिति क्रमात् ॥ निर्दिश्यंतेऽथ संसारि-जीवेष्वमूनि त-
त्र च ॥ १ ॥ नवतो ज्ञाभ्यने संसा-रिषु द्वारकदंबकं ॥ आदौ ततो विशेषेण । प्रत्येकं ज्ञा-
वयिष्यते ॥ २ ॥ द्विधा संसारिणो जीवा-स्वसस्त्रावरन्नेदतः ॥ त्रिविधाः स्युस्त्रिर्वेदै-र्ग-
तिन्नेदश्चतुर्विधाः ॥ ३ ॥ एकद्वित्रिचतुःपंचे-द्विधा इति च पंचधा ॥ षोढा कायप्रकारैः स्यु-
-र्नैवंत्येवं च नवधा ॥ ४ ॥ एकाहा वादराः सूक्ष्माः । पंचाहाः संद्रयसंज्ञिनः ॥ चत्वारो-
ऽनी विकलाहै-त्रिभिः सद्द समन्विताः ॥ ५ ॥ चतुर्वैकोद्विधाः सूक्ष्मा-न्यपर्याप्तान्यन्नेदतः
॥ पंचाहा विकलाहाश्च । नवंतीत्येवमष्टधा ॥ ६ ॥ अंशजादिन्नेदतोऽष्टौ । त्रसास्तत्रांडजाः
किल । पक्षिपर्णाद्या रत्नेहा । मद्यकीटादर्योगिनः ॥ ७ ॥ जरायुजा नृगवाद्या । यूकाद्याः
स्वेदजा मताः ॥ संमूर्तजा जलूकाद्याः । पोतजाः कुंजरादयः ॥ ८ ॥ उन्नेदजाः खंजनाद्याः
। देवाद्याश्चौषधितिकाः ॥ स्थावरैकेन युक्ता । नवत्येत्संगिनो मताः ॥ ९ ॥ अश्रवा-नवधा
स्थावराः पंच । पंचाहविक्रवैर्युताः ॥ दशाधा विकलैः द्रुमाद्यैः । पंचाहैः संद्रयसंज्ञिभिः ॥

॥ १० ॥ स्यावरैर्विकलैः पंचेन्द्रियैश्च वेदतस्त्रिभिः ॥ एकादश द्वादश स्युः । कायैः पर्याप्त-
 कारैः ॥ ११ ॥ पर्याप्तपर्याप्तकैश्च । स्यावरैस्त्रिविधैः स्वसैः ॥ वेदत्रेदात्तत्पेवं । त्रयोदश
 विधाः किल ॥ १२ ॥ प्रागुक्ताः सप्तधा पर्याप्तकापर्याप्तत्रेदतः ॥ चतुर्दशविधा जीवाः ।
 पंचाहा नरतिर्यैच-स्त्रिविधा वेदत्रेदतः ॥ देवा द्विधा नारकश्चेत्येवं पंचेन्द्रिया नव । १४।
 द्विविधा वादरैकाहाः । पर्याप्तपरत्रेदतः ॥ सूक्ष्मैकाहा विकलाहाः । स्युः पंचदशसंयुताः ॥
 ॥ १५ ॥ तिर्यैचः पंचधैकाहा-द्विकाः पंचाहार्त्समकाः ॥ नृदेवनारकाश्चाष्टा-त्येते पर्याप्तका-
 परा ॥ १६ ॥ इति षोडशत्रेदः ॥ प्रागुक्ता नवधा पंचेन्द्रियैश्च पंचधैकस्थाः ॥ त्रिविधा वि-
 कला एवं । स्युः सप्तदशान्गिनः ॥ १७ ॥ प्रागुक्ता नवधा जीवाः । पर्याप्तपरत्रेदतः ॥ त्रयं-
 त्यष्टादशविधा । जीवा एवं विवक्षिताः ॥ १८ ॥ पंचाहा नवधा प्राग्-दशधा च परेगिनः ॥
 पर्याप्तान्याः स्थूलसूक्ष्मै-काहाः सविकर्षेन्द्रियाः ॥ १९ ॥ एकोनविंशतिविधा । त्रयंत्येवं श-
 रीरिणः ॥ प्रागुक्ता दशधा पर्याप्तान्या विंशतिषेति च ॥ २० ॥ स्यापरा विंशतिः सूक्ष्मा

—न्यपर्याप्तान्यनेदतः ॥ त्रसेन च समायुक्ता । एकविंशतिधांगिनः ॥ ११ ॥ पूर्वोदिताः प्रका-
 रा ये । एकादश शरीरिणां ॥ द्वाविंशतिविधाः पर्याप्तानान्यनेदाद् द्विधा कृताः ॥ १२ ॥ ए-
 वं विवक्तावशात् । जीवा त्रयंत्यनेकधा ॥ जीवानामोषतः स्थानं । लोकः सर्वोऽप्युदीरितः ॥
 ॥ १३ ॥ द्वारालि पर्याप्त्यादीनि । सर्वाण्यप्यविशेषतः ॥ संतत्रंत्योषतो जीवे । विज्ञेयानि
 यथागमं ॥ १४ ॥ इति सामान्यतः संसारिजीवस्वरूपं ॥ संसारिणो द्विधोक्ताः प्राक् । त्र-
 सस्थावरनेदतः ॥ स्थावरस्तत्र पृथग्यंबु-तेजोवायुमहीरुहः ॥ १५ ॥ पंचामी स्थावराः स्थाव-रा-
 ष्यकर्मादयात्किल ॥ हुताशमरुतौ तत्र । जिनैरुक्तौ गतित्रसौ ॥ १६ ॥ * इति जीवास्त्रिगमा-
 स्त्रिप्रायेण, आत्मांगनिर्मुक्तिवृत्त्यस्त्रिप्रायेणानु द्विविधेत्यादि-त्रसा-एव जीवास्त्रसजीवाः, तद्विधे-
 त्रसा गतित्रसाश्च तद्विध्या-तेजोवायु-त्रसौ इति, अन्ये च नारकादयो गतित्रसा इतितापर्यं *
 वनस्पतिश्च प्रत्येकः । साधारण इति द्विधा ॥ सर्वेऽमी बाहराः सूक्ष्मा । विना प्रत्ये-
 कसूरुहं ॥ १७ ॥ एकादशैर्केन्द्रियाः मयु-रेवं प्रत्येकसंयुताः ॥ अपर्याप्ताश्च पर्याप्ता । एवं द्वा-
 विंशतिः कृताः ॥ १८ ॥ तत्र द्वासांजोऽस्त्रिपवनाः । साधारणवनस्पतिः ॥ एतेऽपर्याप्तपर्या-

दत्ता । इदं च सूक्ष्मदेहिनः । १९॥ सूक्ष्मनाम कर्मयोगा—द्ये प्राप्ताः सूक्ष्मतामिद । चर्मचक्षुरगम्या-
 स्ते । सूक्ष्माः पृष्ठ्यादयः स्मृताः । ३० । सूक्ष्माः साधारणवन—स्पतयो येऽत्र शंसिताः ॥ ते च सू-
 क्ष्म निगोदा—दभ्युच्यते श्रुतकोविदैः ॥ ३१ ॥ अनंतानामसुमता—मेकसूक्ष्मनिगोदिनां ॥ साधार-
 णं शरीरं य—त्स निगोद् इति स्मृतः ॥ ३२ ॥ तच्चैक सर्वतदासि—संबंधि स्तित्तुकाकति ॥ औदारिकं
 स्यात्प्रत्येकं । तेषां तैजसकर्मणे ॥ ३३ ॥ ते सहोच्छ्वासनिःश्वासाः । समं चाहारकारिणः
 ॥ अनंता अतिसूक्ष्मंगे । सहते हंत यातनां ॥ ३४ ॥ तद्योक्त—जं नरए—नेरइया । दुर्कं
 पावंति गोअमा—तिसकं ॥ ३५ ॥ पुण—निगोअजीवा । अणंतगुणियं वियाणाहि ॥ ३६ ॥ सूक्ष्मा
 अनंतजीवा—त्मका निगोदा जवंति भुवनेऽस्मिन् ॥ पृथ्यादिसर्वजीवाः—संख्येयकसंमिता
 असंख्येयाः ॥ ३६ ॥ गीतिः ॥ जगवतीवृक्षौ ॥ एभिः सूक्ष्मनिगोदैश्च । निचितोऽस्त्यखिवोऽपि
 हि ॥ लोकोंजनचूर्णपूर्ण—समुद्रवत्समंततः ॥ ३७ ॥ जीवादिजगमवृक्षौ । असंख्येयैर्निगोदैश्च
 । स्यादेकः किल गोलकः ॥ गोलकारतेऽप्यसंख्येया । जवंति भुवनत्रये ॥ ३८ ॥ गोलकप्ररू-
 पणा चैवं—पद्दिशं यत्र लोकः स्या—नत्र संपूर्णगोलकः ॥ निषद्यते तन्मध्ये च । स्यादु-

त्कृष्टपदं खलु ॥ ३९ ॥ जून्म्यासन्नापवरक—कोणांतिमप्रदेशकं ॥ देशोऽनुकुर्याच्चिदिशा—मर्त्या-
कावरणेन यः ॥ ४० ॥ तत्र खंनस्य गोलस्य । निष्पत्तिः सकलस्य न ॥ स्याज्जयन्यपदं त-
स्मिन्न । स्पष्टमष्टपैर्निगोदकैः ॥ ४१ ॥

लोकार्थत्रकुत्रापि । संश्रितः स्यान्निगोदकः ॥ एकोऽमुलासंख्यन्नाग—मितकैत्रावगाहनः
॥ ४२ ॥ अन्येऽपि तत्रासंख्येया—स्तान्निमात्रावगाहनाः ॥ अन्योऽन्यासुप्रवेशेन । श्रितत्वात्सं-
ति निगोदकाः ॥ ४३ ॥ तत्रान्यापेक्षया प्राड्यैः—स्पष्टं जीवप्रदेशकैः ॥ विवक्षणीयमुत्कृष्ट-प-
दमेकप्रदेशकं ॥ ४४ ॥ तस्यामेव निगोदाव—गाहनायां समंततः ॥ अन्ये निगोदास्तिष्ठन्ति ।
प्रदेशावुद्धितानितः ॥ ४५ ॥ विवक्षितनिगोदस्य । सुत्तवा कांश्चित्प्रदेशकान् ॥ आक्रम्य चाप-
रानेतै—रवश्रितैर्निगोदकैः ॥ ४६ ॥ विवक्षितमसुंचक्षि—स्तदुत्कृष्टपदं किल ॥ एको निष्पाथ-
ते गोलो । हासंख्येयनिगोदकः ॥ ४७ ॥ तत्रोक्तं—* उक्तोऽसपथममेतुं । निर्गोअन्तगाह्यान्-
ए सव्वत्तो ॥ निष्पादज्जइ गोलो—एएसमप्रिबुद्धिहाणीहिं ॥ ४८ ॥ अथ गोलकमाश्रित्यै—त-
मेव प्रोक्तवक्ष्णं ॥ अन्यो निष्पद्येत गोलो । सुत्तवोत्कृष्टपदं हि तत् ॥ ४९ ॥ निरुक्तगोदको-

कृष्टु-पदारपिर्शानिगौदके ॥ परिकल्प्योत्कृष्टपद-मन्यगोदककल्पनात् ॥ ५० ॥ इत्येकैकनि-
 गोदाव-गाहनाप्रमिते किल ॥ क्षेत्रे त्रयति निष्पत्ति-रेककगोदकस्य वै ॥ ५१ ॥ विवक्षित-
 निगोदाव-गाहनायास्तु येऽधिकः ॥ निगोदांशास्तत्प्रदेश-हानिस्त्रित्या व्यवस्थिताः ॥ ५२ ॥
 विवक्षणीयास्ते गोद-कांतरानुप्रविष्टकाः ॥ एवं गुरुपदेशेन । क्षेत्रा गोदकपद्धतिः ॥ ५३ ॥
 उत्कृष्टि- तन्नोच्चियगोदात् । तन्नोत्तमपयं सुदत्तु ज्ञो अस्तो ॥ होइ-निगोत्तु तस्मिन्नि । अन्नो
 निपज्जइ गोदो ॥ ५४ ॥ एवं निगोयमित्ते । खेत्ते गोदस्स होइ निष्पत्ती ॥ एवं निष्पज्जते ।
 दोषे गोदा-असंखिज्जा ॥ ५५ ॥ इत्याद्यर्थतोन्नयवतीक्ष्णतक ११ उद्देशके १० ॥ निगोदा
 निचितान्-श्रुते-ऽन्तानंतांगिज्जिस्तथा ॥ निर्गज्जिर्धिया नित्यं । न ह्येकोऽपि स हीयते ॥ ५६ ॥
 यद्दयावहारिकांगिज्जयो । यावंतो यांति निर्वृत्तिं ॥ नियंति तावंतोऽनादि-निगोदेज्यः शरीरि-
 णः ॥ ५७ ॥ तथोक्तं- सिञ्चति जितिया किर । इह संववहररासिमञ्चत् ॥ इति अणाइ-
 वणस्सइ । मञ्चत्त तत्तिआ तंमि ॥ ५८ ॥ इत्यादि प्रज्ञापनावृत्तौ ॥
 अनन्तेनापि कालेन । यावंतः स्युः शिवंगताः ॥ सर्वेऽप्येकनिगोदेका-नंतज्ञागमिता हि

ते ॥ ५९ ॥ कावेन ज्ञाविनाप्येव—मनंता मुक्तिगामिनः ॥ चिंतयंते तैः समुदिता—स्तथापि
 नाधिकारततः ॥ ६० ॥ एवंच—नताद्गज्ञविता कावः । सिद्धाः सोपचया अपि ॥ यत्राधिका
 त्तवंत्येक—निगोदानंतज्ञगतः ॥ ६१ ॥ तथाहुः—* जइया होइ पुत्रा । जिणालमभंमि—उत्त-
 रं तइया ॥ इकरस निगोअसस य । अणंतज्ञागो न सिद्धिाउ ॥ ६२ ॥ * निगोदेऽपि दिधा
 जीवा—स्तत्रैके व्यावहारिकाः ॥ व्यवहारदतीतत्वा—त्परे चाव्यवहारिकाः ॥ ६३ ॥ सूक्ष्मा-
 ज्ञिगोदतोऽनादे—निर्गता एकशोऽपि ये ॥ पृथग्यादिव्यवहारं च । प्राप्तस्ते व्यवहारिकाः ॥
 ॥ ६४ ॥ सूक्ष्मानादिनिगोदेषु । यानि यद्यपि ते पुनः ॥ ते प्राप्तव्यवहारत्वा—त्तथापि व्यव-
 हारिणः ॥ ६५ ॥ कदापि ये न निर्याता । वद्धिः सूक्ष्मनिगोदतः ॥ अथवावहारिकास्ते स्यु-
 —दरीजातमृता इव ॥ ६६ ॥ तदुक्तं विशेषणवर्थां—* अहि अणंता जीवा । जेहिं न पत्तो तसाइप-
 रियासो ॥ तेवि अणंताणंता । निगोअवासं अणुहवंति ॥ ६७ ॥ * इति सूक्ष्माणां जेदाः ॥ एत्तिर्लो-
 कोऽखिलो व्याप्तः । कल्लतेनेव कुंपिका ॥ कापि प्रदेशो नास्त्येत्ति—र्विहिनः पुत्तलैरिव ॥ ६८ ॥ इति
 स्थानं । आद्याश्वत्सस्तिस्त्रः स्यु—रेषां पर्याप्तयः क्रमात् ॥ पर्याप्तान्येषामप्रायुः—श्वासः कायवत्तं त-

था ॥ ६९ ॥ त्वयिन्द्रियं चेत्यमीषां । प्राणाश्चत्वार ईरिताः ॥ संख्या योनिकुलानां तु । पुष्प-
गेषां न तद्व्यते ॥ ७० ॥ ततश्च—

संख्या योनिकुलानां या । वादराणां प्रवक्ष्यते ॥ एतेषामपि सैवामी । सर्वे संवृतयो-
नयः ॥ ७१ ॥ इति पर्व्यात्प्रादिद्वारचतुष्टयं ॥ अंतर्मुहूर्त्तमुत्कृष्टा । जवत्येषां जवस्थितिः ॥
जघन्या क्षुद्रकजव—रूपभंतर्मुहूर्त्तकं ॥ ७२ ॥ तत्रोक्त—
क्षुद्रस सहससमा सुरनारयाण, से-
साणस्तु जवो ॥ इति जवस्थितिः ॥ सूक्ष्मनिगोदजीवानां । त्रिधा कायस्थितिर्नैवेत् ॥ अ-
नाद्यतानादिजानां । माद्यता चेति जेदतः ॥ ७४ ॥ सूक्ष्मात्रिगोदतोऽनादे—निर्गता न कश्चपि
ये ॥ नैवापि निर्गम्यन्ति । तेषामाद्या स्थितिर्नैवेत् ॥ ७५ ॥ अनंतपुद्गलपरा—वर्त्तमाना
जवद्विय ॥ संति चैवंत्रिधा जीवा । येषामेया स्थितिर्नैवेत् ॥ ७६ ॥ श्रद्धुक्तं—
सामप्रिगि-
अज्ञावान् । यवहारियसासिअर्षेसाल्—
अवा वि ते अणंता । जे रिसिदिसुहं न पावंति ॥
॥ ७७ ॥ ॥ निगोदात्सूक्ष्मतो ये च । निर्गता न कदाचन ॥ निर्यास्यन्ति पुनर्जातु । स्थि-
तिस्तेषां द्वितीयिका ॥ ७८ ॥ अनंतपुद्गलपरा—वर्त्तमाना त्वसावपि ॥ गतस्य कालस्यानंत्या

-केषांचिन्नाविनोऽपि च ॥ ७९ ॥ अनादिस्थितिका न स्यु-प्यद्यनंता निगोदिनः ॥ तदा व-
 द्यमाणवन-स्पतिकायस्थितिक्रये ॥ ८० ॥ कृते कायपरावर्त्ते । निखिवैवर्नकायिकैः ॥ वन-
 स्पतीनां निर्देषो-ऽनत्रिष्टोऽपि प्रसज्यते ॥ ८१ ॥ अनारतं किंच मुक्तिं । गञ्जिर्नब्धदेहिदिः
 ॥ अचिरादेव जगति । नव्यान्नावः प्रसज्यते ॥ ८२ ॥ मुक्तिमार्गव्यवहेदो-ऽप्येतच्च नेष्यते
 बुधैः ॥ संतीति प्रतिपत्तयं । ततोऽनादिनिगोदिनः ॥ ८३ ॥ इत्याद्यधिकं प्रज्ञापनाष्टादशप-
 दवृत्तितोऽवसेयं ॥ पुनः प्राप्ता निर्गोदं ये-ऽनुनूय व्यवहारितां ॥ कायस्थितिः स्यात्साद्यंता ।
 तेषां तां वन्तिम मानतः ॥ ८४ ॥ जत्सर्पिण्यवसर्पिण्यः । संख्यातीताः प्रकीर्त्तिताः ॥ का-
 लतः क्षेत्रतथास्याः । स्थितैर्मानमथ ज्ञेये ॥ ८५ ॥ लोकाकाशमितासंख्य-खखंनानां प्रदेश-
 काः ॥ एकैकस्यापहारण । हियमाणाः कृणे कृणे ॥ ८६ ॥ यावद्भिः कालचक्रेः स्यु-निर्देषा
 मूलतोऽपि हि ॥ तावन्ति तानि स्यात्काय-स्थितिरथां तृतीयिका ॥ ८७ ॥
 कालचक्राण्यसंख्यानि । जवंत्येतानि संख्यया ॥ कालतो हि सूक्ष्मतरं । क्षेत्रमाहुर्जि-
 नेश्वराः ॥ ८८ ॥ यत्तेगुजमितकाश-श्रेण्या अन्नप्रदेशकाः ॥ गण्यमानाः समाः स्यु-सं-

स्थोत्सर्पिणीकृशैः ॥ ८९ ॥ यद्गहुः—* सुदुमो य द्दोद-कार्तो । तर्तो सुदुमयरं द्बद स्थि-
 सं ॥ अंगुलनेदीमिन्ने । न्नसर्पिणिज्ज-असंखिजा ॥ ९० ॥* सूदमदमांनोऽभिमरुतां । का-
 लतः क्षेत्रतोऽपि च ॥ स्यात्कायस्थितिरैव । सूदमत्वेऽपि तथैषतः ॥ ९१ ॥ एकैदियत्वति-
 र्यत्तथा—संज्ञित्वेषु प्रसंगतः ॥ वनस्पतित्वे क्लीवत्वे । कायस्थितिमप्य बुवे ॥ ९२ ॥ आवड्य-
 संस्थयज्ञागस्य । यावंतः समयाः खलु ॥ स्युः पुनतपरावर्त्ता—स्तावंतः कायसंस्थितिः ॥ ९३ ॥
 सर्वेषामियमुत्कृष्टा । कायस्थितिरुदाहता ॥ जघन्या तु न्नवेदंत—सुदूर्त्तमविशेषतः ॥ ९४ ॥
 इतिकार्यस्थितिः ॥

तैजसं कार्मणं चौदा—रिकं चेति वपुस्त्रयं ॥ पृथ्यादिसूदमजीवानां । प्रहसं परमेष्टि-
 निः ॥ ९५ ॥ निगोदानां त्वनंताना—मेकमौदारिकं वपुः ॥ सर्वसाधारणं दे चा—परे प्रत्येक-
 मीरिते ॥ ९६ ॥ इति देहाः ॥ एकैदियाणां संस्थानं । सर्वेषां हुंडमीरितं ॥ तत्राप्येव विशेष-
 वस्तु । दृष्टो दृष्टजगद्भयैः ॥ ९७ ॥ मसुरचंडसंस्थाना । सूदमा कोणी द्विधापि हि ॥ सू-
 दमाः स्तितबुकसंस्थाना । आपः पापदरैः स्मुताः ॥ ९८ ॥ सूचीकलापसंस्थानं । तेजोवायु-

ध्वंजाकृतिः ॥ सूक्ष्मो निर्गोदोऽनियत-संस्थानः परिकीर्त्तितः ॥ ९८ ॥ ❀ इति जीवाग्निग-
 माग्निप्रायः ॥ संप्रहृषीवृत्तौ च निर्गोदौदारिकदेहं सितबुकाकारमुकमिति ज्ञेयं ॥ इति-सं-
 स्थानं ॥ ❀ अंगुलासंख्यांशामानं । सूक्ष्मकेंद्रियदेहिनां ॥ सामान्यतः शरीरं स्या-द्विशेषत-
 स्तु वक्ष्यते ॥ १०० ॥ इतिदेहमानं ॥ कषायाणां वेदनाया । मृत्योश्चेति जिनैस्त्रयः ॥ निरू-
 पिताः समुद्रघाताः । सूक्ष्मैकाक्षशरीरिणां ॥ १०१ ॥ इतिसमुद्राताः ॥ एकेंद्रियेषु सर्वेषु ।
 विकर्षेन्द्रियकेषु च ॥ संख्येयायुर्गर्जनेषु । तिर्यकपंचेंद्रियेष्वपि ॥ १०२ ॥ तादृशेष्वेव मर्त्येषु ।
 तेषु संमूर्ध्निषु च ॥ एते विपद्यौत्पद्यंते । सूक्ष्मा दशविधा अपि ॥ १०३ ॥ तेजोऽनिवौ तु
 न वरं । नोत्पद्यंते स्वप्नावतः ॥ मनुष्येष्विति गच्छंति । ते पूर्वोक्तेषु तान्विना ॥ ४ ॥ इतिग-
 तिः ॥ उत्पद्यंते च पूर्वोक्ताः । सूक्ष्मैकाक्षेषु तेऽखिलाः ॥ स्वस्वकर्मानुन्नावेन । गरिष्ठेन व-
 शीकृताः ॥ ५ ॥ नारका निर्जरसतिर्यग्-नराश्वासंख्यजीविनः ॥ नैषां सूक्ष्मेषु गमनं । न
 चाप्यागमनं ततः ॥ ६ ॥ गतिष्वेवं चतसृषु । संक्षेपत्ते विवक्षिताः ॥ द्विगतयो द्वायागतयो
 । त्रयंति सूक्ष्मदेहिनः ॥ ७ ॥ तेजोऽनिवौ तु नृन्नेव । नोत्पद्यंते स्वप्नावतः ॥ ततस्त एक-

गतयः । प्रोक्ता द्वयागतयोऽपि च ॥ ८ ॥ सूक्ष्मेषु पृथ्वीसलिल-तेजोऽनितेषु जंतवः ॥ उत्प-
 द्यंते क्यवंते च । असंख्येया निरतरं ॥ ९ ॥ वनस्पतौ त्वनंताना-मुत्पत्तिविलयौ सदा ॥ स्व-
 स्थानतः परस्थाना-स्वसंख्यानां गमागमौ ॥ १० ॥ एकस्यापि निगोदस्या-ऽसंख्यांशोऽनंत-
 जीवकः ॥ जायते क्षियते शश्वत् । किं पुनः सर्वमीतने ॥ ११ ॥ तथाहि-
 विवक्षितनिगोदस्य । विवक्षितक्षणे यथा ॥ असंख्येयतमो ज्ञाग । एक उद्धर्त्ते ध्रुवं ॥
 ॥ ११२ ॥ उत्पद्यतेऽन्यस्तथैव । द्वितीयसमयेऽपि हि ॥ एक उद्धर्त्तेऽसंख्य-ज्ञाग उत्पद्यते-
 ऽपरः ॥ ११३ ॥ उद्धर्त्तनोपपातावि-त्येवं स्यातां प्रतिक्षणं ॥ यथैकस्य निगोदस्या-संख्यज्ञाग-
 स्य सर्वदा ॥ ११४ ॥ तथैवान्यनिगोदाना-मपि त्रैलोक्यवर्त्तिनां ॥ उद्धर्त्तनोपपातौ स्तो-ऽसं-
 ख्यांशस्य पृथक्पृथक् ॥ ११५ ॥ उद्धर्त्तनोपपातान्यां । नवज्ञ्यामित्यनुक्षणं ॥ परावर्त्तते नि-
 गोदा । अंतर्मुहूर्त्तमात्रतः ॥ १६ ॥ जायमानैर्क्षियमासै-रंतर्मुहूर्त्तजीवित्तः ॥ निगोदित्तिर्नव-
 नवैः । स्युः शून्यास्तु मनाग् न ते ॥ १७ ॥ तथोक्तं-
 एगो असंख्यज्ञागो । वदद् नवदृशो-
 वचायामि ॥ एगनिगोए निञ्चं । एवं सेसेसु विसएवं ॥ अंतोमुहुचमिचा । विद निगोआए जं

विनिद्विष्टा ॥ पञ्चदंति निगोत्रा । तश्चा अंतोमुहुत्सेषां ॥ १८ ॥ एषामुत्पत्तिमरणे—विरहस्तु न
 विद्यते ॥ यज्जायंते त्रियंते चा—संख्यानंतता निरंतरं ॥ १९ ॥ इत्यागतिः ॥ अनंतरशक्तिः समये
 —सिद्धिर्वाइरवद्बुद्धैः ॥ क्रियैषां प्राच्यशास्त्रेषु । विज्ञानेनाविवकृणात् ॥ २० ॥ इतिद्वारद्वयं ॥

कृष्णा नीला च कार्पोती । देशयात्रयमिदं ज्ञवेत् ॥ सर्वेषां सूक्ष्मजीवाना—मित्युक्तं सू-
 क्ष्मदर्शीभिः ॥ २१ ॥ इतिदेश्याः ॥ निर्याथातं प्रतीत्यैषा—माहारः षड्दिगुज्जवः ॥ ज्ञवेद्दया-
 धातमाश्रित्य । त्रिचतुष्टयंचदिज्ञवः ॥ २२ ॥ इत्याहारद्विक् ॥ न संहननमेतेषां । संज्ञवत्य-
 स्थयज्ञावतः ॥ सतांतरेण चैतेषां । सेवार्त्तं तदुरीकृतं ॥ २३ ॥ इति संहननानि ॥ सर्वे कषा-
 याः संज्ञास्तु । स्फुश्चतस्रोऽथवा दश ॥ इंद्रियं चैकमाख्यात—मेतेषां स्वर्शैर्नैन्द्रियं ॥ २४ ॥ इ-
 तिद्वारत्रयं ॥ ज्ञानज्ञाविज्ञवज्ञाव—स्वज्ञावालोचनात्मिका ॥ संज्ञा नैर्केन्द्रियाणां स्या—त्तदेतेऽसं-
 ज्ञिनः स्मृताः ॥ २५ ॥ इति संज्ञिता ॥ भ्रामी जितेश्वरैः क्लीव—वेदा एव प्रकीर्त्तिताः ॥ वेद-
 स्वव्यक्तरूपः स्या—देवां संज्ञाकषायवत् ॥ २६ ॥ इतिवेदः ॥ संक्षिप्यरिणामत्वा—त्सर्वैर्केन्द्रि-
 यदेहिनां ॥ मिथ्यादृष्टय एवामी । निर्दिष्टाः परमेष्ठिभिः ॥ २७ ॥ इति दृष्टिः ॥ मत्पज्ञान

शुतज्ञाने । सूक्ष्मैकैन्द्रियदेहिनां ॥ ते अप्यत्यंतमद्विपद्ये । शेषजीवद्वयपक्षया ॥ १८ ॥ इतिज्ञा-
 नं ॥ चतुर्षु दर्शनेष्वेषा-मचक्षुदर्शनं त्रयेत् ॥ उपयोगास्त्रयोऽज्ञान-द्वयमेकं च-दर्शनं ॥ १९ ॥
 निराकारोपयोगाः स्यु-रचक्षुदर्शनाश्रयात् ॥ द्वयज्ञानतस्तु साकरो-पयोगाः सूक्ष्मदेहिनः ॥
 ॥ ३० ॥ इतिद्वारद्वयं ॥ आहारकाः सदाप्येते । स्युर्विप्रहृगतंविना ॥ तस्यां त्वनाहारका अ-
 प्येते त्रिचतुरान् कृणान् ॥ ३१ ॥

एषामुत्पन्नमाताणा-मोज आहार ईरितः ॥ दोमद्वारस्ततो देवा-प्यनाज्ञोगज एव च
 ॥ ३२ ॥ सचित्तः स्यादचित्तः स्या-दुन्नयात्मापि कर्हिचित्त ॥ आहारे चांतरं नास्ति । सदा-
 हाराशिनो ह्यमी ॥ ३३ ॥ तथोक्तं-प्रज्ञापनायां-पुढवीकादयस्स षं-त्रंते-केवद् कालस्स आ-
 हारो नमुष्यऊद ? गो० अणुसमयं अतिरहिष्ट, एवं जाव नष्टस्सदकादया इति ❀ इत्याहा-
 रकत्वं ॥ आद्यमेव गुणस्थान-मेकं सूक्ष्मशरीरिणां ॥ अनाज्ञोगिकमिच्छयात्त्व-वतामेपां नि-
 रूपितं ॥ ३४ ॥ इति गुणाः ॥ दशानामपि सूक्ष्माणां । त्रयो योगाः प्रकीर्त्तिताः ॥ औदारि-
 कस्तन्मिश्रश्च । कार्मणश्चापि विग्रहे ॥ ३५ ॥ इति योगाः ॥ अभंख्येयलोकमान-नन्नःखं-

लप्रदेशकैः ॥ तुल्याः सूक्ष्माप्रिपृथञ्चुन्मरुतः किंतु तत्र च ॥ ३६ ॥ लोकाकाशमिताः खं-
 दा । असंख्येया अपि क्रमात् ॥ आन्यादिषु नूरिनूरि-तरनूरिनमा मताः ॥ ३७ ॥ पर्यासा-
 पर्याप्तिसूक्ष्म-बादरानंतकायिकाः ॥ चत्वारोऽपि स्युरनंत-त्रोकाकाशांशसंमिताः ॥ ३८ ॥
 अयं ज्ञावः—लोकाकाशाप्रदेशेषु । निर्गोक्षत्कजंतुषु ॥ प्रत्येकं स्थाप्यमानेषु । पूर्यतेऽसाव-
 नंतशः ॥ ३९ ॥ तत्रापि—बादरसाधारणेषु । पर्याप्तेषु जवंति हि ॥ अपर्याप्ताबादरास्ते
 । असंख्येयगुणाधिकाः ॥ ४० ॥ बादरपर्याप्तकेषु । सूक्ष्माऽपर्याप्तका इमे ॥ असंख्येयगु-
 णास्तेषु । सूक्ष्मपर्याप्तकास्तथा ॥ ४१ ॥ इति ज्ञानं ॥ सूक्ष्मास्तेजस्कायिकाः स्युः । स-
 र्वतोकास्ततः क्रमात् ॥ सूक्ष्मकृमांबुमरुतौ । विशेषान्यधिकाः स्मृताः ॥ ४२ ॥ असंख्ये-
 यलोकमान-नजःखंडप्रदेशकैः ॥ तुल्याः सर्वेष्वमी किंतु । यथोत्तराधिकाधिकाः ॥ ४३ ॥
 असंख्येयगुणाःसूक्ष्म-वायुष्यः स्युर्निगोडकाः ॥ असंख्येयप्रमाणत्वा-देतेषां प्रतिगोचकं ॥
 ॥ ४४ ॥ तेषुऽनंतगुणाः सूक्ष्माः । स्युर्वनस्पतिकायिकाः ॥ तेषुः सामान्यतः सूक्ष्मा ।
 विशेषान्यधिकाः स्मृताः ॥ ४५ ॥ स्वस्वजातिव्यपर्याप्त-केषुऽसंख्यगुणा मताः ॥ पर्याप्त-

का येदंतेऽप्या—पैक्याधिकजीविनः ॥ ४६ ॥ जल्पयते तथैकैका—पर्याप्तकस्य निश्चया ॥ प-
 र्याप्तका असंख्येया—स्ततोऽमी बहवो मताः ॥ ४७ ॥ तथोक्तमाचारांगवृत्तौ—

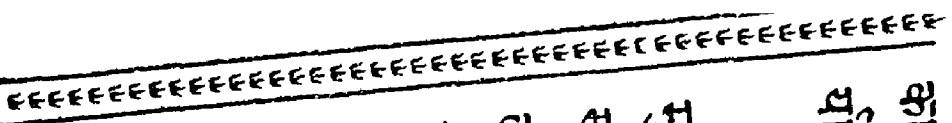
❀ सूक्ष्मा अपि पर्याप्तकापर्याप्तकनेदेन विधा एव, किंत्वपर्याप्तकनिश्चया पर्याप्तकाः स-
 न्युः । सामान्यतो विवक्षिताः ॥ पर्याप्ता एव नूयांसो । जीवा अप्योपनस्तथा ॥ ४८ ॥ इति

लक्ष्यल्पबहुता ॥ दिशामपैक्याल्प—बहुतैषां न संनवेत् ॥ अमी प्रायः सर्वलोका—पन्नाः
 सर्वत्र यत्समाः ॥ ४९ ॥ तथोक्तं प्रज्ञापनावृत्तौ—❀ इदं ह्यल्पबहुत्वं वादशानधिकृत्य दृष्टव्यं,

न सूक्ष्मानु; सूक्ष्माणां सर्वलोकापन्नानां प्रायः सर्वत्र समत्वात् ❀ इति-दिशपैक्याल्पबहुता
 जघतः सूक्ष्मजीवाना—मंतरं यदि चिंतयते ॥ अंतर्मुहुर्त्सै सूक्ष्मत्वे । जघन्यं कश्चितं जिनैः ॥

॥ ५० ॥ यद्ब्रूयद्य वादरेषु । सूक्ष्मः संत्यज्य सूक्ष्मतां ॥ शिशत्वा तत्तांतर्मुहुर्त्सै । पुनः सूक्ष्म-
 त्वमाप्नुयात् ॥ ५१ ॥ उत्कर्षतः कालचक्रा—एयसंख्येयानि तानि च ॥ निष्पाद्यान्यंगुलासं-

ख्यां—शास्त्रखांशमिदं कृत्वा ॥ ५२ ॥ अयं ज्ञायः—एकस्मिन्नंगुलासंख्य—ज्ञाने येऽब्रपदेश-

काः ॥ यावन्ति कालचक्राणि । हृतैस्त्रैः स्युः प्रतिक्षणं ॥ ५३ ॥ जत्कर्षन्तौ वादरत्वे । तावती
 वार्षिता स्थितिः ॥ तां समाप्य पुनः सौहृम्य-प्राप्तौ युक्तमदौतरं ॥ ५४ ॥ सूहृमहृमांशोऽ-
 भिमरता-मिह प्रत्येकमंतरं ॥ तद्यु स्यादंतमुहूर्त्त-मनंतादाभितं गुरु ॥ ५५ ॥ तच्च सूहृम-
 हृमादिजंतोः । सूहृमस्थूलवनस्पतौ ॥ गत्वा स्थित्वानंतकालं । सूहृमहृमादित्वमीयुषः ॥ ५६ ॥
 वनस्पतेश्च सूहृमस्यां-तरमुत्कर्षन्तौ जवेत् ॥ कालचक्राण्यसंख्येय-लोकमानानि पूर्ववत् ॥
 ॥ ५७ ॥ तच्च सूहृमहृमादितयो-त्पद्य सूहृमवनस्पतेः ॥ स्थित्योक्तकालं पुनर-प्युत्पन्नस्य
 वनस्पतौ ॥ ५८ ॥ न संजवति चैतेषा-मनंतकालमंतरं ॥ विना वनस्पतीन् कुत्रा-प्यनंत-
 स्थित्यज्ञावतः ॥ ५९ ॥ जषन्मंतरं त्वेषा-मंतमुहूर्त्तमीरितं ॥ हृमादिद्वंतमुहूर्त्तं तत् । स्थि-
 त्वोत्पत्तौ जवेदिह ॥ ६० ॥ इत्यंतरं ॥ प्रायो जवसेवधो । महाह्यवहुना त्वनेकजीवानां ॥ व-
 कल्पे इत्युन्नयं । वक्ष्ये जीवप्रकरणांते ॥ ६१ ॥ वार्षिताः किमपि सूहृमदेहिनः ॥ सूहृमद-
 र्शिवचनानुसारतः ॥ यत्तु नेह कश्चितं विशेषत-स्नह्नुश्रुतगिरावसीयतां ॥ ६२ ॥ विश्वाश्व-
 यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेशांतिष-ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ठ त्रिनयः श्रितेजपादात्मजः ॥

काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्त्वपदीपोपमे । सर्गो निर्भालितार्थसार्थसुत्तमः पूर्णश्चतुर्थः सुखं
॥ इति श्रीलोकप्रकाशो चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥

॥ पंचमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

वर्णनेऽथ क्रमप्राप्ता—बादरकैन्दियांगिनः ॥ ते च वोढा पृथिव्यंबु—तेजोऽनितारुतथा दु-
साः ॥ १ ॥ प्रत्येकाः साधारणाश्च । पडप्येते द्विधा मताः ॥ पर्याप्तपर्याप्तनेदा—देवं दादरा
बादराः ॥ २ ॥ बादराख्यनामकर्मो—इयाद्ये स्मृततां गताः ॥ चर्मचक्षुर्दृश्यमाना । बादरा-
स्ते प्रकीर्त्तिताः ॥३॥ तत्र च—अपर्याप्तास्त्वविस्पष्ट—वर्णाद्या अल्पजीवनात् ॥ पर्याप्तानां च
वर्णादि—नेदनेदाः सहस्रशः ॥ ४ ॥ बादरा पृथिवी देवा । मूडरेका खराऽपरा ॥ नेदाः
सप्त सुदोस्तत्र । वर्णनेदविशेषजाः ॥ ५ ॥ कृष्णा नीतारुणा पीता । शुक्लति पंच मुद्गिदः
॥ पृष्ठी देवाविशेषोऽज्ञा । मुत्सा पांडुरिति श्रुता ॥ ६ ॥ नद्यादिपूरपपमे । देशे तत्रातिपिच्छि
ते ॥ मृदुश्लक्षणा पंकरुणा । मसमी पनकात्तथा ॥ ७ ॥ इत्यर्थतः प्रज्ञापनावृत्तौ ॥ उत्तरा-
ध्ययनवृत्तौ तु— पांडुति पांडुः पांडुरा इपच्छुक्लववतीत्यर्थः, इति वर्णनेदेन बद्धविधत्व-

मुक्तं, इह च पांडुरग्रहं कृष्णादिनेदानामपि स्वस्थाने नेदांतरसंज्ञनसूचकं, पनकोऽप्यंत-
सूहमरजोरूपः, स एव मृत्तिका पनकमृत्तिका पनकस्य च नन्मसि विवर्तमानस्य लोके पृ-
थ्वीत्वेन रूढत्वाद्नेनोपादानमित्याद्युक्तं ❀ चत्वारिंशत्स्वरायाश्च । नेदाः प्रज्ञापिताः क्तिंतः
॥ अष्टादश मणीनेदा-स्तथा द्वाविंशतिः परे ॥ ८ ॥ गोमेषकांकस्फटिक-लोहिताक्षा हरि-
न्मणिः ॥ पष्ठे मन्मरगज्जः श्या-स्तप्तसो भुजसोचकः ॥ ९ ॥

इंङ्नीलश्वरश्च । गौरिको इंमगर्जकः ॥ सौगंधिकश्च पुत्रक-स्ततश्चंडप्रज्ञान्निधः ॥ १० ॥
चडुयं जलकान्ध । रुचकाकोपलाविति ॥ खरहमाया एव नेदा-नन्यान् द्वाविंशतिं ब्रूवे ॥
॥ ११ ॥ जूर्नीतटन्निर्त्यादेः । शकरोपलकर्कराः ॥ शिकताः सूहमकणिकाः । जपला लघवो-
ऽहमकाः ॥ १२ ॥ जिला मदांतः कारानू-रूपे लवणमटिवजं ॥ सुवर्णरूप्यताम्नाय-स्त्रपुसी-
सकधातवः ॥ १३ ॥ वज्रं च हरितालश्च । हिंगुलश्च मनःशिला ॥ प्रवालं पारदश्चापि । सौ-
वीराज्जिषमंजनं ॥ १४ ॥ पटवं पुनरत्राणां । तथा तन्मिश्रवास्तुकाः ॥ अन्येऽप्येवंविधा प्रा-
ह्या । जेषावसेतिवाक्यतः ॥ १५ ॥ इत्यर्धतः प्रज्ञापनाद्युक्तौ ॥ इतिपृथ्वीकायनेदाः ॥ जल

॥ १६ ॥
 नैदा जवं शुद्रं । शीतमुष्णं स्वप्नावतः ॥ हारमीषदतिहार—मभ्यमीषतष्ठाधिकं ॥ १६ ॥
 हिमावश्याकरका । धूमरी क्षमांतरिक्षं ॥ क्षमासुक्ष्मि नृणाग्रस्थं । नासा हरतनूदकं ॥ १७ ॥
 धृतक्षुमारुणीडाधो—दकं तनूदसांकितं ॥ धनोदध्यादपश्चास्य । नैदा येऽन्येऽपि तादृशाः ॥ १८ ॥
 ॥ इत्यपुकायनैदाः ॥ शुक्लाग्निशानिज्वाला । स्फुटिगांगारविद्युतः ॥ अलातोडका मुर्मुराख्या
 । निर्धातकणकान्निधाः ॥ १९ ॥ काष्ठमंधर्वसंज्ञतः । सूर्यकांतादिसंज्ञवः ॥ वह्निनैदा अमी
 प्राज्ञा । ये चान्येऽपि तप्राविधाः ॥ २० ॥ इत्यग्निनैदाः ॥ प्राच्योदीच्यप्रतीचीन—दाक्षिणात्या
 विदिग्जवाः ॥ ऊर्ध्वार्धःसज्जवा नाता । नद्ध्यामोत्कलिकानिदाः ॥ २१ ॥ गुंजा ऊंजाख्यसं-
 वर्त्ता—वातो मरुलिकात्निधः ॥ धनवातस्तनुवात—स्तत्रोद्भ्रामोऽनवस्थितः ॥ २२ ॥
 लक्ष्यं इव पाप्राधे—वर्त्तस्योत्कलिकास्तु याः ॥ रेणुकासु स्फुटव्यांया—स्तदातुत्कलिका-
 नितः ॥ २३ ॥ गुंजन सञ्जदं यो वाति । स गुंजावात उच्यते ॥ ऊंजानितो वृष्टियुक्तः ।
 स्याद्वा योऽन्यंतनिष्ठुरः ॥ २४ ॥ आवर्त्तकस्तृणादीनां । वायुः संवर्त्तकान्निधः ॥ मंडलाकु-
 तिरामूलाव । मंजलीवात उच्यते ॥ २५ ॥ धनो धनपरीणामो । धराद्याधार ईरितः ॥ वि-

रतः परिणामेन । तनुवातस्ततोऽप्यधः ॥ १६ ॥ मंदंमंदं च यो वाति । शीतः स्पर्शसुखाव-

हः ॥ स नश्यते भुङ्क्वात । इत्याद्याः स्युर्मस्त्रिद्वः ॥ १७ ॥ इतिवायुक्रायनेदाः ॥ क्रमप्रा-
प्ता निरूप्यते । त्रेश अथ वनस्पतेः ॥ साधारणस्य प्रत्येक-वपुषश्च यथाक्रमं ॥ १८ ॥ स्था-
वराणां सात्मकत्व-मनंगीकुर्वतःप्रति ॥ आदौ वनस्पतिद्वारा । स्पष्टं तदुपपाद्यते ॥ १९ ॥
पृथ्व्यादीनां सात्मकत्वे । युक्तियुक्तेऽपि युक्तयः ॥ वनस्पतेः सात्मकत्वे । गम्याः स्मृन्नदशा-
मपि ॥ ३० ॥ दिग्मात्रेणात्र ता एव । दृश्यंते व्यक्तियुक्तं ॥ ततस्तदनुमारेण । क्षेत्रान्येष्व-
पि चेतना ॥ ३१ ॥ मूले सिक्तेषु वृक्षेषु । फलादिषु रसः रफुटः ॥ स चोच्च्वाससंतरेण । क-
श्ममूर्ध्वं प्रसर्पति ॥ ३२ ॥ रसप्रसर्पणं स्पष्टं । सत्युच्च्वासेऽस्मदादिषु ॥ तदज्ञात्वे तदज्ञात्वे ।
दृष्टश्च मृतकादिषु ॥ ३३ ॥ अन्वयव्यतिरेकाभ्यां । ततो रसप्रसर्पणं ॥ उच्च्वाससमाक्षिपति य-
त् । व्याप्यं न व्यापकंविना । ३४ ॥ उच्च्वासश्चात्मनो धर्मो । निर्दिवादमिदं खलु ॥ धर्मश्च ध-
र्मिण ब्रूते । स्वाविनात्वावतः स्फुटं ॥ ३५ ॥ किंच-

दृश्यते दोहदोत्पत्ति-दूणामपि नूणामिव ॥ यत्तत्प्राप्य फलंन्येते । हृष्टाः शुष्यंति चा-

न्यथा ॥ ३६ ॥ दोहदश्चात्मनो धर्मः । कथं नात्मानमाक्षिपेत् ॥ इहार्थो दोहदो हि । नै-
 ज्ञावंतविना ज्ञेत् ॥ ३७ ॥ सद्वा नियतसंकोच-विकाराप्रमुखा अपि ॥ संज्ञिनं कथमा-
 त्मानं । न ज्ञापयंति युक्तिभिः ॥ ३८ ॥ यदा तारतम्यमेवं । दुमेवपि नरेष्विव ॥ केऽप्ये-
 नदिवन्नीचाः । केऽप्याम्नादिबहुतमाः ॥ ३९ ॥ नृत्कटाः कंटकैः केचित् । केचिदत्यंतकोप-
 ताः ॥ कुटिलाः केऽपि सरताः । कुजा दीर्घाश्च केचन ॥ ४० ॥ हृद्यवर्णगंधरस-रूपज्ञाः के-
 चित्ततोऽन्यथा ॥ मविषा निर्दिषाः केऽपि । सफला निष्फलाः परे ॥ ४१ ॥ जाताः केचिद-
 वक्त्रे । सूयानादौ च केचन ॥ केचिच्चिरायुषः शस्त्रा-द्यैः केचित्किप्रभृत्यवः ॥ ४२ ॥ विना
 कर्मणि नानात्व-सिद्धं युक्तिसदं कथं ॥ विना कारणानात्वं । कार्ये तद्वि न संज्ञेत् ॥ ४३ ॥
 कर्माणि च कार्यातया-त्मानं कारिभेव हि ॥ आक्षिपंत्यविनात्नूताः । कुत्सालं कलशा इव ॥
 ॥ ४४ ॥ वनस्पतेः सात्मकत्वं । स्फुटमेव प्रतीयते ॥ जन्यादिवभूमोर्पितत्वा-न्मनुष्यादिशरीरवत्-
 ॥ ४५ ॥ अनुमानं पुनस्तुत्य । साधयत्यागमोऽपि च ॥ वनस्पतेः सचैतन्य-माचारानि-य-
 जोदितं ॥ ४६ ॥ ❀ इमंपि ज्ञादधम्मयं, एवंपि-ज्ञादधम्मयं, इमंपि बुद्धिधम्मयं, एवंपि बु-

द्विधम्मयं, इमं पि चित्तमंतयं, एयं पि चित्तमंतयं; इमं पि विन्नं-मित्तापइ, एयं पि विन्नं मित्ता-
 यइ; इमं पि आहारगं, एयं पि आहारगं; इमं पि अणिस्रयं, एयं पि अणिस्रयं; इमं पि अण्णसयं,
 एयं पि अण्णसयं; इमं पि चउववइयं, एयं पि चउववइयं; इमं पि विपरिणामधम्मयं, एयं पि वि-
 परिणामधम्मयमित्थादि ।

अत्रैकं इदंशब्दवाच्यं मनुष्यशरीरं, द्वितीयं चैतहृदववाच्यं वनस्पतिशरीरमित्थनयोर्द्वि-
 ष्ठांशार्थातिक्रयोजना ॥४७॥ वनस्पतेः सचैतन्य-मेवं सिद्धं नरांगवत् ॥ ततोऽस्य योनि जातत्व-म-
 पि भिद्ध तदुच्यते ॥४८॥ तथाहि-त्रीजस्य द्विविधावस्था । योन्यवस्था तथापरा ॥ तन्मध्ये योन्य-
 वस्था या । सा चैवं परिजाव्यते ॥ ४८ ॥ जंतूपत्तिक्रमे पूर्व-जंतुणा स्थाप्यदुष्टितं ॥ अत्यक्त-
 योन्यवस्थं च । तद्वीजं योनिजतकं ॥ ४९ ॥ तत्रच-जंतुश्चितं निश्चयेना-धुना क्वातुं न श-
 क्यते ॥ ततोऽनतिशयीबीजं । सचेतनमुत्तैतस्त् ॥ ५० ॥ योनिजतं व्यवहरे-द्यावदव्यस्तयो-
 निकं ॥ ध्वस्तयोनित्वजीवत्वा-इयोनीजतमेव हि ॥५१॥ यत्रेष्टेऽपि सजीवत्वे । योनित्वं जा-
 तुचिद्भवेत् ॥ परिश्लेष्टे तु योनित्वे । सजीवत्वं न संजनेत् ॥ ५२ ॥ एवं च-जन्पत्तिस्थानकं

जंतो-र्ध्व विध्वस्तशक्तिकं ॥ सा योनिस्तत्र शक्तिस्तु । जंतूपादनयोरयता ॥ ५३ ॥ तद्योक्तं

प्रज्ञापनावृतौ—

✽ अथ योनिरिति किमत्रिधीयते ? उच्यते, जंतोरुपतिस्थानमविध्वस्तशक्तिकं, तत्र-

स्थजीवपरिणामनशक्तिसंपन्नमिति ज्ञातः ✽ अत एव श्रुतेऽपि—यथा यवयवाश्चापि । गोधू-

मञ्जीहिशालयः ॥ धान्यानां श्रीजिनैरेषा—मुक्ता योनिस्त्रिवार्षिकी ॥ ५४ ॥ कलादमाषचपल

—तिलमुद्गमसूरकाः ॥ तुलस्थतुरीवृत्त—चणका वल्लकास्तथा ॥ प्रज्ञप्ता योनिरेतेषां श्री-

जिनैः पंचवार्षिकी ॥ पट्पद्मी ॥ लट्टातसीशणकंगु—कोरदूषककोडवाः ॥ बीजानि मूलकानां

स—र्षपावरदरालकाः ॥ प्रज्ञप्ता योनिरेतेषा—माणसे सप्तवार्षिकी ॥ ५६ ॥ षट्पद्मी ॥ इयमत्र

ज्ञावना—कोष्टकादिषु निक्षिप्ये—तेषां पिधानशालिनां ॥ लिप्तानां मुद्गितानां चो—त्कृष्टेषा यो-

निसंस्थितिः ॥ ५७ ॥ तदनु क्रीयते योनि—रंकुरोत्पत्तिकारणं ॥ त्रवेहीजमबीजं त—त्रोत्समं-

कुरितं त्रवेत् ॥ ५८ ॥ अंतर्मुद्गैर् सर्वेषा—मेषां योनिर्जघन्यतः ॥ यत्केषांचिदचिन्नत्वं । जाय-

तंतर्मुद्गैर्नतः ॥ ५९ ॥ परं तत्सर्वविद्भेद्यं । व्यवहारपथे तु न ॥ व्यवहारानु पूर्वोक्तैः । काल-

मानैरचितता ॥ ६० ॥ इक्ष्मर्धतः पंचमंगि प्रवचनसरोदरे च ॥ ततश्च-बीजे च योनिन्नु-
 ते । व्युत्क्रामति सैव जंतुरपरो वा ॥ मूलस्य यश्च कर्त्ता । स एव तत्प्रथमपत्रस्य ॥ ६१ ॥
 आर्या ॥ इयमत्रजावना-बीजस्य निर्वर्त्तकेन । जीवेन स्वायुषः कृयात् ॥ यद्बीजं स्यात्प-
 रित्यक्त-मथ बीजस्य तस्य च ॥ ६२ ॥ अंबुकावद्दमादिरूप-सामग्रीसंज्ञे सति ॥ स एव
 जातु बीजांगी । वक्ष्णादशकर्मकः ॥ ६३ ॥ तत्पद्यते तत्र बीजे-ऽन्यो वा नूकायिकादिकः
 ॥ निबलमूलादिनाम-गोत्रकर्त्ता जायते ॥ ६४ ॥ स एव निर्वर्त्तयति । मूलं पत्रं तथादिमं
 ॥ मूलप्रथमपत्रे च । तत एवैककर्त्तुके ॥ ६५ ॥ यदागमः- ॥ जिविय मूले जीवो । सोविय
 पत्ते पद्मयाएत्ति ॥ अत्राह परः-नन्वेवमादिमदत्ते । मूलजीवकृते सति ॥ नृहृत्किशालेऽ-
 नंत-कायिकत्वं विरुध्यते ॥ ६६ ॥ यदागमः- ॥ सद्यो वि किसलत्वं खलु । उगममाणो अ-
 खंतत्त जलजति ॥ अत्रोच्यते-बीजे मूलतयोत्पद्य । बीजजीवोऽथवापरः ॥ करोत्युत्सूनता-
 वस्थां । ततोऽनंतरजाविनी ॥ ६७ ॥ ध्रुवं किशलयवस्थां । सृजंत्यनंतजंतवः ॥ ततश्च तेषु
 जीवेषु । विनष्टेषु स्थितिकृयात् ॥ ६८ ॥ स एव मूलजीवस्तां । तन्मनंतदेहिनां ॥ समा-

प्याद्यस्वांगतया । तावद्वर्द्धयते किल ॥ ६९ ॥ यावत्प्रमपत्रं स्यात्ततश्च न विरुध्यते ॥ कि-
 शदेऽन्तकायित्व-मेककर्तृकतापि च ॥ ७० ॥ चतुर्भिःकलापकं ॥ अन्ये तु व्याचकृते-इह
 बीजसमुत्सृना-वस्थैव प्रतिपाद्यते ॥ प्रथमपत्रशब्देन । तस्याः प्रथमसुह्रवात् ॥ ७१ ॥ त-
 तश्च-मूत्रं बीजसमुत्सृना-वस्था वेत्येककर्तृके ॥ अनेन चैवं नियमो । लभ्यते सूत्रसूचितः
 ॥ ७२ ॥ एकजीवकृते एव । मूत्रं चोत्सृनता दशा ॥ नावश्यं मूलजीवोहं । शेषं किशलय-
 दिकं ॥ ७३ ॥ ततश्चोन्नयमप्यविरुढं ॥ ❀ जी. विय मूत्रे जीवो । सोविय पदमयाएति ॥
 सत्वांवि किमलन खलु । जगन्माणो अणंतन जगिन् ॥ ७४ ॥ इतिच । एतच्चार्यतः प्रज्ञा-
 पनावृत्तौ ॥ आचारांगवृत्तावपि तथैव ॥ यदुक्तं-❀यश्च-मूलतया जीवः-परिणमते स एव
 प्रथमपत्रतयापीति, एकजीवकर्तृके मूलप्रथमपत्रे इति यावत्, प्रथमपत्रक च यासौ बीजस-
 समुत्सृनावस्था नूजलकालापेका सैवोच्यते इति नियमप्रदर्शनमेतत्, शेषं तु किशलययादिस-
 कलं न मूलजीवपरिणामाविर्भावमेवेत्यवगंतव्यं. ❀
 जगज्जन् प्रथमांकुरः । सर्वसाधारणो जनेत् ॥ वर्धमानो यन्नायोगं । स्यात्प्रत्येकोऽथवा-

परः ॥ ७४ ॥ तत्र साधारणलक्षणं सामान्यत एव—शरीरोद्भववासनिःश्वासा—हारः साधा-
 रणः खलु ॥ येषामनंतजीवानां । ते स्युः साधारणांगिनः ॥ ७५ ॥ विशेषतस्तद्व्यकृतं चै-
 वं—मूलादिदशकस्मेद । यस्य जंगः समो जवेत् ॥ अनंतजीवं तद् द्वैयं । मूलादिदशके ख-
 लु ॥ ७६ ॥ वनस्पतिसप्ततौ समजंगलक्षणमैवमुक्तं—* खनिआर्दं चुन्ननिष्फादयाद् । वत्ती-
 द् जास्ति जंगो ॥ सवह्व समसरुचो । केआरतरीदनुद्धो वा ॥ १ ॥ इह्य पुण विस्सेसोयं ।
 समजंगो इति जे सयाकातं ॥ ते त्रिय अणंतकाया । न ऊरो जे कोमलत्तेण ॥ २ ॥ मू-
 लादिदशकं त्वेवं—* मूले कंदे खंधे । तथाय सात्ते पत्रालपत्तेय ॥ पुष्के फल बीणविय ।
 पत्तेयं जीवताणार्दं ॥ ७७ ॥ * मूलादेर्यस्य जग्रस्य । मध्ये हीरो न दृश्यते ॥ अनंतजीवं
 तद्द्वैयं । यदन्यदपि तादृशं ॥ ७८ ॥ हीरो नाम विषमः वेद जदंतुरो वा ॥ यत्र स्कंधकंद-
 मूल—शाखासु खलु वीक्ष्यते ॥ त्वचा स्थूलतरा काष्ठात् । सा त्वचानंतजीविका ॥ ७९ ॥
 येषां मूलकंदपत्र—फलपुष्पत्वचां जवेत् ॥ चक्राकारः समज्वेदो । जंगेऽनंततमकं हि तत् ॥
 ॥ ८० ॥ अंश्रिः पर्वान्तिका जंग—स्थानं सामान्यतोऽप्यवा ॥ रजसा हुरितं यस्य । जंगेऽन-

तामिकं हि तत् ॥ ८१ ॥ केदारशुक्तरिका—पुटवन्नियते च यत् ॥ प्रागुक्तदक्षणात्नावे—
व्यनंतकायिकं हि तत् ॥ ८२ ॥ यदागमः—

❀ चक्रान्तं नलजमाणस्स । गंभीचुल्लवणे नवे ॥ पुढवीसरिसन्नेएण । अणंतजीवं वि-
याणाहि ॥ ८३ ॥ ❀ सक्कीरं वापि निःक्कीरं । पत्रं गूढक्षिरं च यत् ॥ अत्रक्षयमाणपत्रार्ध-
द्वयसंधि च यन्नवेत् ॥ ८४ ॥ अनंतजीवं तत्सर्वं । क्षेयमित्यादितक्षैः ॥ बहुश्रुतेन्यो क्षेयानि-
। तद्गुणान्यपरराण्यपि ॥ ८५ ॥ अयोगोतो यथाध्मातो । जातस्तससुवर्णरुक् ॥ सर्वोऽप्यग्नि-
परिणतो । निगोदोऽपि तप्याग्निनिः ॥ ८६ ॥ तत्रापि बादारानंत—कायिकाः स्युरनेकधा ॥ मू-
लकशंभवेराधाः । प्रत्यक्ता जनचक्षुषां ॥ ८७ ॥ तत्राहि—❀ सवान्-कंदजाई । सूरणकंदो
य चल्लकदो य ॥ अल्लहल्लिदाय तदा । अल्लं तह अल्लकच्चूरो ॥ ८८ ॥ सत्तावरी विराती ।
कुंआरि तह थोहरी गलोईअ ॥ तसखं वंसकरिद्धो । गल्लर दूणन्न वोढो ॥ ८९ ॥ गिरिक-
द्धि-किसलपत्ता । थिरिसुआ थोग अल्लमुत्ता य ॥ तह दूणारुक्कलद्धी । खिद्धहमो अपयवद्धी-
य ॥ ९० ॥ मूला तह नूमिरुहा । विरुहा तह टक्कवथुयो पढमो ॥ सूअरवद्धो अ तदा ।

पञ्चको कोभवंवितिया ॥ ९१ ॥ आदू तह पिंलादू । हरवंति एए अरांतनामोहिं ॥ अन्नम-
 णतं नेयं । वस्काञ्जुतीद समयात् ॥ ९२ ॥ अन्येऽपि स्नुहीप्रञ्जतयोऽनंतकारिकाः ' अथए-
 पणए ' इत्यादिप्रज्ञापनोक्तवाक्यप्रबंधतो ज्ञेयाः ॥ इति साधारणवन्नस्पतिज्ञेयाः ॥ ❀ प्रत्ये-
 कलक्षणं वैवं—यत्र मूलादिद्राके । प्रत्यंगं जंतवः पृथक् ॥ प्रत्येकनामकर्माद्या—स्तत्प्रत्ये-
 कमिद्वैज्यते ॥ ९३ ॥ तथात्वाहुर्जाँवित्त्वारि—

❀ एगसरीरे एगो । जीवो जेसिं तु ते नु पत्तेया ॥ फलफुल्लवल्लिकछा । मूला पत्ता-
 ष्टि बीजाणि ॥ ९४ ॥ ❀ किंच—मूलादेर्यस्य जग्नस्य । मध्ये हीरः प्रदृश्यते ॥ प्रत्येकजीवं
 लडिंद्या—दादन्यदपि तादृशं ॥ ९५ ॥ यत्र मूलस्कंठकंद—शाखासु दृश्यते स्फुटं ॥ त्वचात-
 नीषत्ती क्राष्टात् । ना त्वक् प्रत्येकजीविका ॥ ९६ ॥ तस्य दादशा ज्ञेयाः स्युः । प्रत्येकस्य-
 वन्नस्पतेः ॥ यथाप्रसिद्धिं तान् कांश्चि—दर्शयामि समासतः ॥ ९७ ॥ वृक्षा गुह्या गुह्यमा । व-
 ताश्च वटलयश्च पर्वगाश्चैव ॥ तूलावलयदरीतकौशधि—जलरुद्रकुहणाश्च विज्ञेयाः ॥ ९८ ॥
 आर्या ॥ वृक्षारत्नत्र द्विज्ञेयाः स्युः । फलोपह्वीजज्ञेयतः ॥ एकबीजफलाः केचिद् । त्रिबीज-

फलाः परे ॥ ९९ ॥ अंकुञ्जबनिवाभाः । प्रियालसालपीलवः ॥ सल्लकीशैलुवकुल—निष्णा-
 तकविनीतकाः ॥ १०० ॥ हरीतकीपुत्रजीवाः । करंजारिष्टकिंशुकाः ॥ अशोकनागपुत्राग-
 प्रमुखा एकबीजकाः ॥ १ ॥ कपिहृतिंडुकप्लक—धवन्यद्रोवदानिमाः ॥ कदंबकुटजाद्योधिः ।
 फलमश्वदनाजुंजाः ॥ २ ॥ काकोदुंबरिकामातु—दिगस्त्रिलकसंज्ञकः ॥ सपूपर्णदधिपर्ण—प्र-
 मुखा बहुबीजकाः ॥ ३ ॥ प्रत्येकमेपां वृक्षाणां । प्रत्येकासंख्यजीवकाः ॥ मूलकंदस्कंधशा-
 खा—त्वक्प्रवाला जडीरिताः ॥ ४ ॥ पुष्पाण्यनेकजीवानि । एकैर्कोणी दत्ते दत्ते ॥ प्रत्येकमे-
 कजीवानि । बीजानि च फलानि च ॥ ५ ॥ एकः पूर्णतस्स्कंध—व्यापी जवति चेतनः ॥ मू-
 लाद्यो दशाप्यस्य । ज्वंत्यवयवाः किल ॥ ६ ॥ तथाक्तं सूत्रकलांगवृत्तौ श्रुतस्कंध ० १ अ-
 ध्य ० ३—* आहावरमित्याद्यात्तापकस्यार्धः—अग्नापरभेतदाख्यातं तदर्शयति—इहाम्बि-
 न् जगत्पेके, न तु सर्वे, तथाकर्मोदयवर्तिनो वृक्षयोनिनाः सत्या ज्वन्ति, तदवयवाश्चिनाश्चा-
 परे वनस्पतिरूपा एव प्राणिनो ज्वन्ति; तथाहि—यो ह्येको वनस्पतिजीवः सर्ववृक्षावयवव्या-
 पी ज्वन्ति, तस्य चापरे तदवयवेषु मूलकंदस्कंधत्वकशाखाप्रवालपुष्पपर्णफलबीजजुंतेषु दशा

सु स्थानेषु जीवाः समुत्पद्यन्ते, ते च तत्रोत्पद्यमाना वृक्षयोनिना वृक्षव्युत्क्रमाश्रोत्पद्यन्ते ❀
 मूलं स्याद्भूमिसंबद्ध । तत्र कंदः समाश्रितः ॥ तत्र स्कंध इति मिश्रो । बीजांताः स्यु-
 युताः समे ॥ ७ ॥ अतः पृथ्वीगतरस-साहरन्ति समेऽप्यमी ॥ यावत्फलानि पुष्पस्थं । बी-
 जानि फलसंगतं ॥ ८ ॥ श्रावणादिचतुर्मास्यां । प्रावृत्तर्षासु नूरुहः ॥ सर्वतो बहुलाहारा ।
 अर्षां बाहुल्यतः स्मृताः ॥ ९ ॥ ततः शरदि हेमन्ते । क्रमाद्व्याप्यजोऽजिनः ॥ यावद्वसन्तेऽ-
 व्याहारा । प्रीष्मेऽप्यंतमिताशानाः ॥ १० ॥ यत्तु प्रीष्मेऽपि दुष्माः स्यु-र्देवपुष्पफलाद्भुताः ॥
 तद्दृशयो निजीवाना-सुत्पादात्तत्र न्यूनानां ॥ ११ ॥ इति जगत् शत०-७ ज० ३ ॥ ननु च-
 मूलादयो दशाप्येवं । यदि प्रत्येकदेहितिः ॥ जाता अनेकैस्त्वनस्मि-न्नेकमूलादिवीः कथ ॥ १२ ॥
 अलोद्भूते-श्लेषणद्वयसंमिश्रै-र्धाटितानेकसर्षपैः ॥ नूरिसर्षपरूपापि । वसिरेकैव ज्ञासते ॥ १३ ॥
 यथा ते सर्षपाः सर्वे । स्वस्वमानाः पुष्पक् पुष्पक् ॥ वसैर्बुद्धिं सृजन्तोऽपि । स्थिताः स्वस्वभाव-
 गाहनाः ॥ १४ ॥ तथा प्रत्येकजीवास्ते । पुष्पक् स्वस्ववपुर्नृतः ॥ सृजन्त्येकत्वमितिता । एक-
 मूलादिवारसनां ॥ १५ ॥ इह यद् देवरागात्र्यां । संचितं पुत्रजन्मनि ॥ हेतुरेकत्व संबधे । त-

रुमं श्लेषोपमं ॥ १६ ॥ कुतैवनिधकर्माणो । जीवास्ते सर्षोपमाः ॥ मूलादिवर्तैस्त्रानी-
य-मित्तिदृष्टान्तयोजना ॥ १७ ॥ तिलशङ्कुलिकापिष्ट-मयी तिलविमिश्रिता ॥ अनेकतिल-
जातापि । यथैका प्रतिजामते ॥ १८ ॥ इहापि दृष्टान्तयोजना प्राचत् ॥

अथ गुह्यादयः-वृताकी बधरी नीती । तुलसीकरमर्दिकाः ॥ यात्रासाधाडनिर्गुह्य । इ-
त्याद्या गुह्यजातयः ॥ १९ ॥ मञ्जिकाकुंदकोरिड-युप्रिकानवमञ्जिकाः ॥ सुन्दरः कणवीरश्च
। जात्याद्या गुह्यमजातयः ॥ २० ॥ अशोकनंपकवता । नागपद्मवता अपि ॥ अतिसुककवा-
सली-प्रसुखाः स्मुर्वनादमाः ॥ २१ ॥ ऐकैव आया यस्के । महत्पूध्वं विनिर्गता ॥ नै-
वान्यामनाहताः स स्या-ज्ञानाख्यश्रंगकादिकः ॥ २२ ॥ फुटनांजीवपुणीतुनी । कादिगी चि-
र्नाटी तथा ॥ गोस्तनी कारवेद्वी च । वडलयः कर्कोटकादिकाः ॥ २३ ॥ इक्षुर्वंशो वीरणा-
नि-इक्षुकुसुः शर इत्यपि ॥ त्रैलोक्य नडश्च काशाश्च । पर्वगा एवमादयः ॥ २४ ॥ दुर्वादनाजुने
रंगाः । कुरुविंदकरोहिणाः ॥ सुकट्याख्यं कीरादिभ-मित्याद्यास्तुलाजातयः ॥ २५ ॥ पुग-
जर्जुरमरला । नालिकेर्यश्च केतकाः ॥ तमावनालकंदलय । इत्याद्या बलपान्निधाः ॥ २६ ॥

आर्यकदम्बनकमरुत्वक—मंडुकीसर्षपांजिघौ शाकौ ॥ अपि तंडुलीयवास्तुक—मित्याद्याहरित-
का—क्षेत्राः ॥ २७ ॥ आर्या ॥ औषध्यः फलपाकांता—स्ताः स्फुटा धान्यजातयः ॥ चतुर्विंशति-
रुक्तानि । तानि प्राधान्यतः किल ॥ २८ ॥ तथाहि—* धन्नादं चञ्चवीसं । जव गोडुम सा-
दि वीहि सडिक्रा ॥ क्रोदव अप्पुया कंगू । रातय तिल मुगग मासाय ॥ २९ ॥

अयसि हरिमंभ्र तिजडग । निष्पाव सितं राया मासाय ॥ जख्यू मसूर तुवरी । कुल-
ञ्ज तद् धन्नय कलाया ॥ ३० ॥ इति * रुहंति जलमध्ये ये । ते स्युर्जलरुहा इमे ॥ कदंब
शैवलकशो—रुकाः पद्मजिघो मताः ॥ ३१ ॥ कुहणा अपि बोद्ध्या । नामांतरतिरोहिताः ॥
स्फुटा देशाविशेषेषु । चतुर्शोपांगदर्शिताः ॥ ३३ ॥ तथाथा—* से किति कुहणा ? कुहणा
अयोगविहा पक्षता, तं० आणकाए कुहणे कुष्के इवहलिया सध्याए सजाए सजाए वंसीण-
हिया कुरुए, जेया वसे तद्दपगारा सेतं कुहणा इत्यादि * गुडादीनां च मूलाद्या । अपि
पट् संख्यजीवकाः ॥ सूत्रे हि वृक्षमूलादे—रेवोक्ताऽसंख्यजीवता ॥ ३४ ॥ तथाकं वनस्पति-
सप्ततौ—* सरकाणमसंखजिआ । मूला कंशा तथा य खंधाय ॥ सादा तदा पवाता । पु-

दौ पुढो इति नायथा ॥ ३५ ॥ गुह्यार्द्रं पुण संख-जीवया नज्जए ईसं पायं ॥ रुक्काणं चि-
 य जमसं-खजीवजावो सुए जणित्तं ॥ ३६ ॥ ❀ अत्राय विशेषः—तालश्च नालिकेरी च ।
 भरलश्च वनस्पतिः ॥ एकजीतस्कंध एषां । पुत्रपुण्यादि सर्ववत् ॥ ३७ ॥ तथा-पंचमंगे चि-
 या-वृक्षाः- । प्रज्ञप्ता गणधारिणिः ॥ अनंतासंख्यसख्यात-जीवकास्ते क्रमादिसे ॥ ३८ ॥ त-
 त्राथा. शृंगवेगयाः । कपिजात्रादिकाः परे ॥ संख्यातजीवका ये च । ज्ञेया गाथाद्वयेन ते
 ॥ १९ ॥ तत्रैदं—

❀ तात्रे तमाले तत्रालि । तेतलिसाले य सालकज्जाणे ॥ भरेले-जीवेद केयद । कंदलि
 तद सभमस्त्रे य ॥ ४० ॥ सुग्रस्त्रादिगुरुस्त्रे । लंबगुरुस्त्रे य होद बोधेव ॥ पूयफलीखज्जू-
 शी । वीरथा नालिएरीय ॥ ४१ ॥ तथा प्रज्ञापनावृत्तावपि—तालभरलनालिकेरीप्रहणं उपल-
 क्खं तेनान्पेषामपि यथागमं एकजीवाधिलितत्वं स्कंधस्य प्रतिपत्तव्यमिति ❀ शृंगाटकस्य
 गुह्यः स्था-इनेकजीवकः किल ॥ पत्राएथेकेकजीवानि । द्वौ द्वौ जीवौ फलंप्रति ॥ ४२ ॥ पु-
 ष्पाणां त्वयं विशेषः—जलस्थदोहूततया । द्विधा सुमनसः स्मृताः ॥ नालवदा कृतवदाः ।

प्रत्येकं द्विविधास्तु ताः १४१। याः काश्चिन्नातिक्रान्ताः—सताः स्युः संख्येयजीवकाः ॥ अनंतजी-
 वका इत्याः । स्तुहीप्रभृतिजाः पुनः ॥४४॥ किंच—पद्मोत्पलनलिनानां । सौगंधिकसुजगकोक-
 नदकानां ॥ अरविंदानां च तथा । शतपत्रसहस्रपत्राणां १४५। आर्या ॥ वृंतं बाह्यदत्तानि च । स-
 केसराणि स्युरेकजीवस्य ॥ पृथगेकैकजीवा—न्यंतर्दत्तकेसराणि बीजानि ॥१६॥ गीतिः ॥ प-
 र्वाणां तुलानां च अयं विशेषः—रकनीशुनलादीनां । सर्ववंशान्निदां तथा ॥ ज्ञवत्येकस्य जी-
 वस्य । पर्वाण्येकपरिमोदकाः ॥ ४७ ॥ तत्राह्नि प्रोच्यते ग्रंथिः । प्रतीतं पर्व सर्वतः ॥ चक्रा-
 कारं पर्वपरि—वेष्टनं परिमोदकः ॥ ४८ ॥ पत्राणि प्रत्येकमेवा—मेकजीवाश्चिन्तानि वै ॥ पु-
 ष्पाण्येकजीवानि । प्रोक्तानि परमर्षिभिः ॥ ४९ ॥ फलेषु चैषामयं विशेषः—पुष्पफलं का-
 लिंगं । तुंबं चिर्नटमथ त्रपुपसंज्ञं ॥ घोषातकं पटौलं । तिंदूकं चैव तैदूबं ॥ ५० ॥ आर्या ॥
 एतेषां च—वृंतगर्भकटाहाना—मेको जीवः समर्भकः ॥ पृथग्जीवानि पत्राणि । बीजानि के-
 सराण्यपि ॥ ५१ ॥ एतच्च सर्वमर्भतः क्वचित्पठतश्च प्रायः प्रज्ञापनगतमेव, श्रीहेमचंद्रसू-
 रिन्निश्चान्निधानचिन्तामणावित्युक्तं—कुरंटाद्या अग्रबीजा । मूलजास्तूत्पत्तादयः ॥ पर्वयोनेय

इद्वधाद्याः । स्कंधजाः सल्लकीमुखाः ॥ ५२ ॥ शाट्यादयो बीजरुहाः । संमूर्धजारतृणादयः ॥ स्युर्वनस्पतिकायस्य । बनेता मूलजातयः ॥ ५३ ॥ इदमर्धतः प्रथमांगेऽपि दशत्रैकात्रिके-
 ऽपि, तथा जीवाग्निगमे तु—चतस्रो मुख्यवट्टयः स्यु-स्तावज्जनाश्च तद्भिदः ॥ ख्याता सु-
 ख्यतता अष्टौ । तावज्जनाश्च तद्भिदः ॥ ५४ ॥ नामग्राहं तु ता नोक्ताः । प्राक्तनैरपि पंक्तिः
 ॥ ततो न तत्र दोषो न—स्तत्पदभ्यनुसारिणां ॥ ५५ ॥ त्रयो हरितकायाः स्यु-र्जलश्रयोऽन-
 योज्जवाः ॥ त्रेधाः शातानि तावंति । तदवांतरजेदजाः ॥ ५६ ॥ सहस्रं वृंतवदानि । वृंताका-
 दिफलान्यथ ॥ सहस्रं नाजबदानि । हरितेष्वेव तान्यपि ॥ ५७ ॥ किंच—

मूलत्वक्काष्ठनिर्यास—पत्रपुष्पफलान्यपि ॥ ग्रंथांगत्रेधाः सप्तमी । जिनैरुक्ता वनस्पतौ ॥
 ॥ ५८ ॥ मूलमौञ्जीरवालादि—तत्रप्रसिद्धा लजादिका ॥ काष्ठं च काकतुंडादि । निर्यासो घन-
 सारवत् ॥ ५९ ॥ पत्रं तमालपत्रादि । प्रियंववादिमुमान्यपि ॥ कक्रीदैलाजवंगादि—फले जा-
 निफलाद्यपि ॥ ६० ॥ मूलादयस्ते सप्तापि । नानावर्णा जवंत्यतः ॥ गुणिताः पंचत्रिवर्णाः ।
 पंचत्रिंशद्वन्ति हि ॥ ६१ ॥ दुर्गिधात्रावतः श्रेष्ठ—गंधनैकेन ताः क्रिताः ॥ ते पंचत्रिंशदेव स्यु-

रकेन गुणितं हि तत् ॥ ६१ ॥ नानारमाश्च ते सर्वे । ततः पंचरसाहताः ॥ संजातः शतमे-
 कं ते । पंचसप्ततिसंयुतं ॥ ६३ ॥ स्पृशस्त्वु यद्यप्यष्टापि । संजवंत्येव वस्तुतः ॥ तथाप्येषां
 प्रशस्तत्वा—कृद्यंते तेऽपि तादृशाः ॥ ६४ ॥ तद्व्यवृणमुडस्त्रिभैः । स्पृशैरने चतुर्गुणाः ॥ श-
 तानि सप्त जातानि । गंधांगानां दिशानया ॥ ६५ ॥ उक्तं च जीवाग्निगमवृत्तौ—* मूलत-
 यकद्वनिश्वास—पत्त-पुष्पफलमादृगंधंगा ॥ वसाडुत्तरत्नेया । गंधंग सया मुखेयद्वा ॥ ६६ ॥
 सूजाताप्रश्च—कतिषां जने गंधंगा पण गोण सत्त गंधंगा, सप्तगंधंगसया पण इत्यादि । एवं
 वडद्यादिसूजाताया अपि वाच्याः * दोकैश्च—भू^{पु}न्यससांकहस्ताश्व—सूयैडुवसुवहयः ॥ एत-
 त्संख्यांकनिर्दिष्टो । वनजारः प्रकीर्त्तितः ॥ ६७ ॥ पाठांतरे च—रामो वसवश्चंद्रः । सूर्यो जू-
 म्भिसतश्चैव च ॥ मुनिः भू^{पु}न्यं समादिष्टु—नारसंख्या निगद्यते ॥ ६८ ॥ एकैकजातेरैकैक—पत्त-
 प्रचयतो ज्ञेवत् ॥ प्रोक्तसंख्यैर्मणैर्नारै—स्ते त्वष्टादशा जूरुहां ॥ ६९ ॥ तथा—
 चत्वारोऽपुष्यका नारा । अष्टौ च फलपुष्टिनाः ॥ स्युर्वह्नीनां च षड् नाराः । शेषना-
 गेन नाशितं ॥ ७० ॥ इत्याद्युच्यते । इति वादराणां ज्ञेवाः ॥ प्रसिद्धाः सप्त याः पृथग्यः । व-

सुप्रत्यक्षी वुनः ॥ ईषत्पान्नाराक्षिधा स्यात्तासु स्वस्थानतोऽष्टसु ॥ ७१ ॥ अर्धलोके च
 पाताल-कलशावलित्रिभिषु ॥ त्रवनेष्वसुरादीनां । नारकावसथेषु च ॥ ७२ ॥ ऊर्ध्वलोके वि-
 मानेषु । विमानप्रसूतेषु च ॥ तिर्यग्लोके च कूटादि-प्राग्नारविजयादिषु ॥ ७३ ॥ बहुरका-
 रवर्ष शैल-जगतीवेदिकादिषु ॥ दारदीपसमुद्देशु । पृथ्वीकायिकोज्ञवः ॥ ७४ ॥ चतुर्भिः क-
 लापकं ॥ इति पृथ्वीकायस्थानानि ॥ स्वस्थानतोऽबुकायानां । स्थानान्युक्तानि सूत्रिभिः ॥ घ-
 नोदधिवनयेषु । घनोदधिविषु सप्तसु ॥ ७५ ॥ अथः पातालकुत्रेषु । जननेष्वसुरेषु च ॥ ऊ-
 र्ध्वलोके विमानेषु । स्वर्गपुष्करणीषु च ॥ ७६ ॥ तिर्यग्लोके च कूपेषु । नदीनदसरससु च ॥
 ॥ त्रिभिर्गणेश्वरवापीषु । गार्गाकेदारपंक्तिषु ॥ ७७ ॥ जलाशयेषु सर्वेषु । शाश्वताशाश्वनेषु च ॥
 दीपेषु च समुद्देशु । बाह्यएकायसंज्ञवः ॥ ७८ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ इत्येकायस्थानानि ॥
 स्वस्थानतोऽभिकायानां । स्थानमाहुर्भिनेश्वराः ॥ नरकैत्रं द्विपाश्रोपि-सार्धदीपद्वयात्मकं ॥
 ॥ ७९ ॥ तत्रापि-काले युगत्रिनासभिः । काले च विदवास्मिनां ॥ विदेहेष्वेव सर्वासु । क-
 र्मज्ञेषु ततोऽन्यथा ॥ ८० ॥ किंच-ऊर्ध्वार्योलोकयोर्नायं । तिर्यग्लोकेऽप्यसौ ज्ञेवेत् ॥ सदा

विदेहे नरतै—रवतेषु च कर्हिचित् ॥ ८१ ॥ पाकदाहादिसंतापं । तनुते नरकेषु यः ॥ स ना-
 मिः किंतु तनुडया—स्ते विकुर्वति पुन्रजात् ॥ ८२ ॥ या चोष्णवेदना तेषु । श्रूयतेऽत्यंतदारु-
 षा ॥ पृथिव्यादिपुन्रजानां । परिणामः स तादृशः ॥ ८३ ॥ तत्रोक्तं—

❀ ॥ ननु सप्तस्वपि पृथ्वीषु तेजस्कायिकवर्जपृथ्वीकायिकादिस्पर्शां नारकाणां युक्त-
 स्तेषां तासु विद्यमानत्वात्, तेजस्कायस्पर्शास्तु कथं? वादरतेजसां समयक्षेत्र एव सन्नावात्-
 सूक्ष्मतेजसां पुनस्तत्र सन्नावेऽपि स्पर्शान्द्रियाऽविषयत्वादिति, अत्रोच्यते—इह तेजस्कायिक-
 स्येव परमाधार्मिकनिमित्तज्वलनसदृशवस्तुनः स्पर्शस्तेजस्कायिकस्पर्शइति व्याख्येयं, न तु
 साक्षात्तेजस्कायिकस्यैव; अप्रवा नवांतरानुन्नतेजस्कायिकपर्यायपृथिवीकायिकस्पर्शापेक्षया
 व्याख्येयं, इति ज्ञाप्य ज्ञातक १३ जेदेश ४ चतौ ॥ ❀ स्वर्गादौ धूपधव्यादि । श्रूयते—यत्कि-
 लागमे ॥ तत्तुडयाः पुन्रलास्तेऽपि । कृत्तिमाकृत्तिमात्मकाः ॥ ८४ ॥ एतच्चार्थतः प्रायस्तृतीय-
 तुर्यापांगयोरेव, ग्रंथान्तेऽपि—❀ पंचिदियर्पादिषु । उद्देय अद्देय तिरियलोए य ॥ विगर्दिदि-
 यजीवा-पुण । तिरियलोए-सुणेयवा ॥ ८५ ॥ पुढवीआजवणस्सइ । बारसकपेसु सप्तपुढवी-

सु ॥ पुढवी जासिदिसिदा । तेऊनरखितिरियोए ॥ ८६ ॥ सुरदोअवाविमधे । मज्जाद न-
 हि-जलयरा जीवा ॥ गेवज्जे-नहु वावी । वाविअजावे-जलं नहि ॥ ८७ ॥ इत्यनिकायस्था-
 नं ॥ धनानिलवलयेषु । धनानिवेषु सप्तसु ॥ तनुवातवलयेषु । तनुवातेषु सप्तसु ॥ ८८ ॥
 अधोदोके च पाताल-कुंजेषु ज्वनेषु च ॥ जडेषु निष्कृटेष्वेवं । स्वस्थानं वायुकायिनां ॥ ८९ ॥
 ऊर्ध्वदोके च कल्पेषु । विमानेषु तदालिषु ॥ विमानप्रस्तट्त्रिद-निष्कृटेषु तदुन्नवः ॥ ९० ॥
 तिर्यग्दोके दिक्षु विदि-द्वयधश्रोध्वं च तज्जनिः ॥ जगत्यादिगवाक्षेषु । लोकनिष्कृटकेषु च ॥
 ॥९१॥ इति वायुकायस्थानं ॥ प्रत्येकः साधारणश्च । द्विविधोऽपि वनस्पतिः ॥ प्रायोऽत्कायसमः
 स्थानै-र्जलाजावे ह्यसौ कुतः ॥ ९२ ॥ इति वनस्पतिस्थानं ॥ उपपातसमुद्घात-निजस्था-
 नैर्जवंति हि ॥ लोकसंख्यातमे जागे । पर्यासा वादरा इमे ॥ ९३ ॥

तत्र वायोस्त्वयं विशेषः प्रंचसंग्रहवृत्तौ—' वायरपवणा असंखे मुद्दिः' लोकस्य यत्कि-
 मपि शुषिरं, तत्र सर्वत्र पर्यासवाद्वायवः प्रसर्पति, यत्पुनरतिनिबिन्निचिततया शुषिरहीनं
 कनकगिरिमध्यादि, तत्र न, तच्च लोकस्यासंख्येयजागमात्रं, तत एकमसंख्येयजागं मुक्तवा

शेषेषु सर्वेष्वप्यभंख्येषु जगेषु वायवौ वर्त्तते, इति पर्याप्तवाद्भवन्नस्पतय उग्रपातसंमुद्घा-
 ताभ्यां सर्वलोकभ्यापिनः स्वस्थानतो लोकासंख्येयजगो इति प्रज्ञापनावृत्तौ. ❀ अपर्याप्तास्तु
 सर्वे स्व-स्थानैः पर्याप्तजनिनाः ॥ जपपातसमुद्घातै-स्त्वशेषलोकवर्त्तिनः ॥ ७४ ॥ नवरं-
 वल्लिकायस्त्वपर्याप्त-स्तिर्यग्नोक्तस्य तद्वक्त्रे ॥ जपपातेन निर्दिष्टे । द्वयोर्लोककपाटयोः ॥ ७५ ॥
 तच्चैवं—आत्रोकांतं दीर्घं । सार्धद्वीपांबुधद्वयविभादे ॥ अथ ऊर्ध्वलोकान्त-स्पृशी कपाटे
 जने कटप्ये ॥ ७६ ॥ तयोः कपाटयोस्तिर्यग् । लोकेत्यांजोधिसीमनि ॥ योजनाष्टादशभत-
 वाहृदये सर्वतोऽपि हि ॥ ७७ ॥ अपर्याप्तवाद्भ्रमेः । स्थानं स्यादुपपाततः ॥ तिर्यग्लोकं क-
 पाटस्थ-मेव केऽप्यत्र मन्वते ॥ ७८ ॥ त्रिधा वाद्दरपर्याप्ता-स्तेजस्कापिकदेहिनः ॥ स्युरेक-
 जविका वदा-युषश्चाभ्युदितायुषः ॥ ७९ ॥ तत्र येऽनतरजने । जपत्स्यंतेऽत्रिकापिषु ॥ अ-
 पर्याप्तवाद्दरेषु । त एकजविकाः स्मृताः ॥ १०० ॥ ये तु पूर्वजवसत्क-तृतीयांशादिषु ध्रुवं ॥
 वदस्त्रुलाऽपर्याप्तयान्या-युक्ता वदायुषश्च ते ॥ १ ॥ ये तु पूर्वजवं त्यक्त्वा । साक्षादनुजवं-
 ति वै ॥ स्मृत्तापर्याप्तवह्नयायु-स्ते जवंत्युदितायुषः ॥ २ ॥ तल्लैकजविकावदा-युषश्च इव्य-

तः किल ॥ स्थूलाऽपर्याप्तान्यायुषः स्युर्नैवतस्तद्वितायुषः ॥ ३ ॥ अत्र च—इत्यतो बा-
 दराऽपर्याप्तान्निर्न प्रयोजनं ॥ स्थूलापर्याप्तान्नयो ये । जायतस्तैः प्रयोजन ॥४॥ ततश्च—

यद्यप्युक्तकपाटान्यां । तिर्यग्लोकाश्च ये बहिः ॥ उदितबादराऽपर्याप्तान्—न्यायुष्का न-
 वन्ति हि ॥ ५ ॥ तेऽप्युच्यन्ते तथात्वेन । ऋजुसूत्रनयाश्रयात् ॥ तथापि व्यवहारस्य । नयस्या-
 श्रयणाद्विह ॥ ६ ॥ ये स्वस्थानमश्रेणि—कपाटद्वयसंस्थिताः ॥ स्वस्थानानुगते ये च । ति-
 र्यग्लोकेप्रविष्टकाः ॥ ७ ॥ त एव व्यपदिश्यन्ते—ऽपर्याप्तबादराग्रयः ॥ दोषाः कपाटान्तराल—
 स्थिता नैव तथोद्विताः ॥ ८ ॥ ये नाद्याप्यागतास्तिर्यग्—लोकेऽथवा कपाटयोः ॥ ते प्राक्तन-
 जवावस्था । एव गथा मनीषिभिः ॥ ९ ॥ उक्तं च प्रज्ञापनावृत्तौ—* पणयालतस्क्रपि-
 हुता । दुन्नि कवात्ता य तद्विस्तिं पुठा ॥ लोभन्ते तेस्तिंती । जे तेजतेज विष्पन्ति ॥ १० ॥ तत
 उक्तं—उजवाएणं दोसु कवाडैसु तिरियलोअ तद्वेय ॥ पृथग्यादिषु चतुर्ध्वक—पर्याप्तनिश्रया म-
 ताः ॥ असंख्येया अपर्याप्ता । जीवा वनस्पतेः पुनः ॥ ११ ॥ पर्याप्तस्यैकैकस्या—ऽपर्याप्ता
 निश्रयास्मृताः ॥ असंख्येयाश्च संख्येया । अनन्ता अपि कुत्रचित् ॥ १२ ॥ तत्र च—संख्या

संख्यास्तु पर्याप्त-प्रत्येकतरुनिश्रया ॥ अनन्ता एव पर्याप्त-साधारणवनाश्रिताः ॥ १३ ॥ इ-
 ति-वाक्षराणां स्थानानि ॥ पर्याप्तयस्त्रिचतुरा । अपर्याप्तान्यन्नेदतः ॥ प्राणाश्चत्वारो गबल-श्वा-
 सायूषि त्वग्निद्वयं ॥ १४ ॥ इति पर्याप्तः ॥ पृष्ठ्यंबुवह्निमरुतां । प्रत्येकं परिकीर्त्तिताः ॥ यो-
 निलक्षाः सप्त सप्त । सप्तसप्तिसप्तप्रज्ञैः ॥ १५ ॥ योनीनां दशलक्षाणि । स्युः प्रत्येकमही-
 रुहां ॥ माधारणतरूणां च । योनिलक्षाश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ इति योनिः ॥ द्वादश सप्त त्रीणि
 च । सप्तलक्षाविंशतिश्च लक्षाणि ॥ कुलकोटीनां पृथ्वी-जलान्यनिलन्नरूहां क्रमतः ॥ १७ ॥
 एवं च सप्तपंचाश-लक्षाणि कुलकोटयः ॥ एकैर्द्वियाणां जीवानां । संप्रहृष्यन्नुत्सारतः ॥ १८ ॥
 आचारांगनुसौ-तु—* कुलकोटि-स्यसहस्रा । बत्तीसठ्ठनव य पणवीणा ॥ एगिद्वियविति-
 दंद्विय-चतुरिद्विय हरियकायाणं ॥ १९ ॥ अक्षरैरसवारस । दसदसनव चैव कोटिलक्षादं ॥
 जलयरपस्त्रिकचतुपय-चरभुअपरिसप्यजीवाणं ॥ २० ॥ पणवीसं षठीसं च । स्यसहस्रादं
 नारयसुगणं ॥ वारस य स्यसहस्रा । कुलकोटीयं मणुस्माणं ॥ २१ ॥ एवं दीर्घद्वियाद्विष्व-
 पि संप्रहृष्यन्निप्रयेण वक्ष्यमाणानु । कुलकोटिसंख्यासु मतांतरं अत एवात्पूह्यं ॥ तथा—

लक्षाणि कुलकोटीनां । षोडशोक्तानि तात्त्विकैः ॥ केवलं पुष्पजातीनां । तृतीयोपांगदेशिभिः ।

॥ ११ ॥ तानि चैवं—चतस्रो लक्षकोट्योत्रो—रुहाणां जातिभेदतः ॥ कोरिंटिकादिजातीनां ।
चतस्रः स्रग्वजन्मनां ॥ १३ ॥ चतस्रो गुल्मजातीनां । जान्यादीनां विशेषतः ॥ मधूकादि-
महावृक्ष—जानां तत्संख्यकोटयः ॥ १४ ॥ इति कुत्रानि ॥ मिश्रा सच्चित्ताचिता च । योनि-
रेषां त्रवेद्विधा ॥ तृणाशीतोष्णशीताग्नीन् । विना ते ह्युष्णयोनयः ॥ १५ ॥ पंचाप्येते वि-
निर्दिष्टा । जिनैः संवृतयोनयः ॥ उत्पत्तिस्थानभेदेषां । स्रष्टं यन्नोपलभ्यते ॥ १६ ॥ इति
योस्त्रिसंवृतत्वादि ॥

द्वाविंशतिः सहस्राणि । वर्षाणाभ्येतो त्रवेत् ॥ पृथ्वीकायस्थितिर्ज्येष्ठा । विशेषस्तत्र
दशमे ॥ १७ ॥ एकं वर्षसहस्रं स्यात् । स्थितिर्ज्येष्ठा मृड्भक्तिः ॥ द्वादशाब्दसहस्राणि । कु-
मारमृत्तिकास्थितिः ॥ १८ ॥ चतुर्दश सहस्राणि । सिकतायास्तु जीवितं ॥ मनःशितायाश्चो-
त्कृष्टं । षोडशाब्दसहस्रकाः ॥ १९ ॥ अष्टादश सहस्राणि । शर्कराणां गुरुस्थितिः ॥ द्वाविं-
शतिः सहस्राणि । स्यात्सात्रमादिस्वभक्तिः ॥ ३० ॥ सप्तवर्षसहस्राणि । ज्येष्ठा स्यादंनसां

स्थितिः ॥ तयो वर्षसहस्राश्व । मरुतां परमा स्थितिः ॥ ३१ ॥ अहोरात्रास्त्रयोऽग्नीनां । दश-
वर्षसहस्रकाः ॥ प्रत्येकन्नूरुहामन्यै-षां तु सांतमुहूर्त्तकं ॥ ३२ ॥ जनिंततमुहूर्त्तं च । स्वस्वो-
त्कृष्टस्थितेः खलु ॥ पंचानामप्यमीषां स्या-ज्येष्टा पर्याप्ततास्थितिः ॥ ३३ ॥ अंतमुहूर्त्तं
सर्वेषां । यतोऽपर्याप्ततास्थितिः ॥ अंतमुहूर्त्तं क्षिप्तेऽस्मिन् । स्थितयस्ताः स्युरोद्यतः ॥ ३४ ॥
पंचानामप्यश्रैतेषां । जघन्यतो जवस्थितिः ॥ अंतमुहूर्त्तमानैव । दृष्टा दृष्टजगद्भयैः ॥ ३५ ॥
अपर्याप्तानां पंचानामप्येषां स्याद्भ्रजस्थितिः ॥ अंतमुहूर्त्तप्रमिता । जघन्या परमापि च ॥
॥ ३६ ॥ इति जवस्थितिः ॥ स्थूलह्रमादीनां चतुर्णां । स्थूलद्वैश्वनस्य च ॥ सप्ततिः को-
टिकोट्योन्नो-धीनां कायस्थितिः पृथक् ॥ ३७ ॥ जघतो वादरत्ने सा । वादरे च वनस्पतौ ॥
जत्सर्पिण्यवसर्पिण्यो । यावत्पस्ता ब्रवीम्यथ ॥ ३८ ॥ अंगुलासंख्यांशमान-नतःस्त्रात्रप्र-
दशकैः ॥ प्रतिकृषां हतैर्याः स्यु-स्तावतीस्ता विचिंतय ॥ ३९ ॥

निगादेत्त्वोद्यतः सूक्ष्म-वादारत्वाविचक्षया ॥ द्वौ पुजलपरावचौ । साक्षौ कायस्थितिर्नोवेत्
॥ ४० ॥ पर्याप्तत्वे कामादीनां । प्रत्येकं कायसंस्थितिः ॥ संख्येयाब्दसहस्रात्पमा । बह्वैः संख्य-

दिनान्तिका ॥ ४१ ॥ विशेषश्चान्न—ज्ञयात्सर्ववादगयाः । कितेः कायस्थितिर्नवेत् ॥ वत्सरा-
 णां लक्ष्मेकं । षट्सप्ततिसहस्रयुक् ॥ ४२ ॥ तथाहि—नेवेदृष्टनवान् यावत् । ज्येष्ठायुःकि-
 तिकायिकः ॥ ज्येष्ठायुष्ककितित्वेनो—त्यथमानः पुनः पुनः ॥ ४३ ॥ यदुक्तं—नगवत्यां—
 नत्रादेशेणं—जहस्रैयं दोनवगाहणाद्, नकोस्रेणं अदृनवगाहणाद्, इति ❀ स्थितिरूत्कर्षतश्चै-
 क—नेवे प्रोक्ता कर्सांगिनां ॥ द्वाविंशतिसहस्राब्द—नकणा परमर्षिभिः ॥ ४४ ॥ अष्टाद्विंशत्यने-
 चार्या । नवत्येव यत्रोदितं ॥ षट्सप्ततिसवर्षसह—स्त्राधिकं वर्षलक्षकं ॥ ४५ ॥ षट्पंचाश-
 टवर्षसह—स्त्राएवेव जलकायिनां ॥ स्युश्चतुविंशतीरात्रि—दिवानि बह्विकायिनां ॥ ४६ ॥ स्युश्चतु-
 विंशतिसवर्ष—सहस्रायनित्यांगिनां ॥ अशीतिश्च सहस्राणि । वर्षाणां वनकायिनां ॥ ४७ ॥ ए-
 षु सर्वेषु परमा । लब्धपर्याप्तनस्थितिः ॥ अंतर्मुहूर्त्तप्रामिता । वक्षिम तत्रापि ज्ञावनां ॥
 ॥ ४८ ॥ क्रमाद्यन्यतरत्वेनो—त्यद्य यद्यल्पजीवितः ॥ असकृत्कोऽप्यपर्याप्त—एव यानि ज्ञावां-
 तरं ॥ ४९ ॥ नवश्चरितादज्ञान् कांश्चित् । कुर्यादंतर्मुहूर्त्तकान् ॥ तैर्लब्धान्तर्मुहूर्त्तैश्च । स्याद्गुर्वंतर्मु-
 हूर्त्तकं ॥ ५० ॥ अंतर्मुहूर्त्तमानाश्च । सर्वा एता जपन्त्यतः ॥ पररूपिताः श्रुते काय—स्थितयः पु-

रुद्रैतमैः ॥ ५१ ॥ इतिकार्यस्थितिः ॥

औदारिकं सतैजस—कार्मणमेतदपुख्यं ह्येषां ॥ मरुतां च वैक्रियाद्यं । चतुष्टयं संजवेद-
पुषां ॥ ५२ ॥ इति देहाः ॥ मसूरचंडसंस्थानं । बादराणां भुवां वपुः ॥ जलानां स्तिबुकाका-
रं । सूच्योधाकृति तेजसां ॥ ५३ ॥ मरुतां तद् ध्वजाकारं । दैधानामपि न्नूरुहां ॥ स्युः शरी-
राण्यनियत—संस्थानानीति तद्विदः ॥ ५४ ॥ इतिसंस्थानं ॥ असंख्येयौगुलस्यांशः । द्दमादी-
नां देहसंमितिः ॥ जघन्यादुत्कर्षतश्च । स एव हि महान् जवेत् ॥ ५५ ॥ जघन्यादुत्कर्षतश्च
। वार्योर्ध्वैक्रियं वपुः ॥ स्यात्तदप्यंगुलासंख्य—त्नागमात्रावगाहनं ॥ ५६ ॥ अंगुलासंख्यांश-
मानं । प्रत्येकडोर्जघन्यतः ॥ उत्कर्षतो योजनानां । सहस्रं साधिकं वपुः ॥ ५७ ॥ जत्सैधां-
गुलनिष्पन्न—सहस्रयोजनोन्मिमेते ॥ जघाशये यथोक्तांगः । स्युर्वेत्ताकमत्तादयः ॥ ५८ ॥ प्र-
माणांगुलमानेषु । यानि वार्धिहटादिषु ॥ त्रौमान्येवाजानि तानि । विरोधः स्यान्मिश्रोऽन्य-
था ॥ ५९ ॥ तद्यथा—उद्देशः क समुदायां । प्रमाणांगुलजो महान् ॥ क तदून्यजनादानि
। मितान्यौत्सैधितंगुदैः ॥ ६० ॥ किंच—शाल्यादिवान्यजातीनां । स्यान्मूलादिषु मत्तसु ॥

धनुःपुष्पसवप्रमिता । गरीयस्यवगाहना ॥ ६१ ॥ उत्कृष्टेषां बीजपुष्प-फलपु त्रगवगाहना ॥
 पुष्पसवमंगुलानां यत् । प्रोक्तं पूर्वमहर्षिभिः ॥ ६२ ॥ मूले कंदे खधे । तथाय सात्वे पत्रालप-
 ते य ॥ सप्तसु वि धणुपुहत्तं । अंगुलमो पुष्पफलबीए ॥ ६३ ॥ इति जगवत्येकविंशतित-
 त्तौ तत्सूत्रेऽपि ॥ ६४ ॥ सात्वि कल अयसि वंसे । जर्के दशे अ अश्र तुलसीय ॥ अथे ते दस-
 वरगा । अस्यीति पुषा द्वीति जहेमा ॥ ६५ ॥ एकैकस्मिन् वर्गे मूलादयो दशदशोद्देशका द-
 त्यर्थाः ॥ ६६ ॥ सर्वेऽस्यी शालिवज्येष्टा-मिहापेक्ष्यावगाहनां ॥ शाट्यादयोऽस्यी सर्वेऽब्द-पुष्प-
 नवपरमायुषः ॥ ६७ ॥ किंच- ॥ तात्वे गद्विय बहुवीय-गाय गुञ्जाय गुग्गु वल्लीय ॥ लक्ष-
 सवगा एए । सडिं पुषा द्वीति जहेसा ॥ ६८ ॥ ॥ तादादीनां ज्येष्टा-वगाहना मूलकंदकि-
 शलेषु ॥ चापपुष्पसवं पत्रे-ऽप्येवं कुसुमे तु करपुष्पसवं सा ॥ ६९ ॥ स्कंधशाखात्वचासु स्या-
 त् । गन्धुतानां पुष्पसवकं ॥ अंगुलानां पुष्पसवं च । सा ज्वेत्फलबीजयोः ॥ ७० ॥ तादादी-
 नां च मूलादि-पंचकस्य स्थितिर्गुरुः ॥ दशवर्षसहस्राणि । लक्ष्मी चांतर्मुहूर्त्तिकी ॥ ७१ ॥ प्र-
 दात्तदिपंचकस्य । त्वेषामुत्कर्षतः स्थितिः ॥ नववर्षाणि लक्ष्मी तु । प्रायदांतर्मुहूर्त्तिकी ॥ ७२ ॥

तालायश्च तालेतमाले इत्यादिगाथायुग्मतो ज्ञेयाः ॥ एकाश्चिकवहुबीजक-वृक्षालामात्रदा
निमादीनां ॥ मूलादेर्दशकस्या-वगाहना तालवतिस्थितिश्चापि ॥ ७१ ॥

गुह्यानां गुह्यमानां । स्थितिस्तृकृष्टावगाहना चापि ॥ शाल्यादिवदवसेया । वल्लीनां स्थि-
तिरपि तथैव ॥ ७२ ॥ वल्लीनां च फलस्या-वगाहना स्यात्पृथक्त्वमिह धनुषां ॥ शेषेषु नव-
सु मूला-दिषु तालप्रभृतिवद् ज्ञेया ॥ ७३ ॥ एवं च-श्रंगुलासंख्यंशामान-मेकाक्षणां जघ-
न्यतः ॥ जत्कर्पणैगमधिकं । योजनानां सहस्रकं ॥ ७४ ॥ तत्रापि-देहः सूक्ष्मनिगोदानामं-
गुलासंख्यज्ञागकः ॥ सूक्ष्मानिलाग्न्यंबुभुवा-मसंख्येयगुणः क्रमात् ॥ ७५ ॥ वायवादीनां वा-
दराणां । ततोऽसंख्यगुणः क्रमात् ॥ वादराणां निगोदाना-मसंख्येयगुणस्ततः ॥ ७६ ॥ स्व-
स्वस्थाने तु सर्वेषा-मंगुलासंख्यज्ञागता ॥ श्रंगुलासंख्यज्ञागस्य । वैचित्र्यादुपपद्यते ॥ ७७ ॥
पर्याप्तानां वादराणां । मरुतां यत्तु वैक्रियं ॥ जघन्यादुत्कर्पणश्च । तदप्येतावदेव हि ॥ ७८ ॥
त्रिशेषतश्च-निगोदपवनान्न्यंबु-भुवः पंचाप्यमी द्विधा ॥ सूक्ष्माश्च वादरास्तेऽपि । पर्याप्ता-
न्यन्निदा द्विधा ॥ ७९ ॥ एवं विशितिरप्येते । जघन्योत्कृष्टन्नघनाः ॥ जाताश्चत्वारिंशदेव-म-

प्र प्रत्येकनरुहः ॥ ८० ॥ पर्याप्तपयस्विनी—कृष्टनूधननेदतः ॥ चतुर्थं चतुश्चत्वारिंश-
 द्दकड्विंशतिः ॥ ८१ ॥ अथावगाहनास्वेषां । तारतम्यमित्तिरिति ॥ पंचमांगैकोनविंश—शतो-
 दशे—तृतीयके ॥ ८२ ॥ अपर्याप्तनिगोदस्य । स्यात्सूक्ष्मस्यावगाहना ॥ सर्वस्तोका ततोऽष्टा-
 ना—संख्येयगुणाः क्रमात् ॥ ८३ ॥ अपर्याप्तानिलाग्न्यंबु—भुवां सूक्ष्मगरीयसां ॥ ततोऽप-
 र्याप्तयोः स्थूला—नंतप्रत्येकनरुहोः ॥ ८४ ॥ असंख्येयगुणे तुल्ये । मिथोऽवगाहने लघू ॥ त-
 नः सूक्ष्मनिगोदस्य । पर्याप्तस्यावगाहना ॥ ८५ ॥ असंख्येयगुणा लघ्वी—क्रमात्तनोऽधिक-
 धिके ॥ अपर्याप्तपर्याप्तस्यो—त्कृष्टे तस्यावगाहने ॥ ८६ ॥ ततः सूक्ष्मवायुवह्यं—त्रोभुवां स्यु-
 र्यथाक्रमं ॥ पर्याप्तानां जघन्याऽप—र्याप्तानां च गरीयसी ॥ ८७ ॥ पर्याप्तानां तथोत्कृष्टा । क्र-
 मेणासंख्यसंगुणा ॥ विशेषात्प्रयधिका चैव । विशेषात्प्रयधिका पुनः ॥ ८८ ॥ एवं स्थूलानि-
 तान्यंत्रः—पृथ्वीनिगोदिनामपि ॥ प्रत्येकं त्रितयी ज्ञात्वा—ऽवगाहनाजिदां क्रमात् ॥ ८९ ॥
 इत्येकचत्वारिंशत्स्युः । किंलावगाहनाजिदः ॥ पर्याप्तस्थूलनिगोद—ज्येष्ठावगाहनावधि ॥ ९० ॥
 पर्याप्तप्रत्येकतरो—र्त्तव्यसंख्यगुणा ततः ॥ तस्याऽपर्याप्तस्य गुर्वी । स्यादसंख्यगुणा त-

तः ॥ ९१ ॥ ततोऽनंख्यगुणा तस्य । पर्याप्तस्यावगाहना ॥ सातिरेकं योजनानां । सहस्रं
 सा यतो ज्ञेयत् ॥ ९२ ॥ ❀ यत्तु श्रीजिनवज्रसूरिभिः स्वकृतदेहाटपबहुत्वोद्धारं अपर्याप्त-
 प्रत्येकतरुत्कृष्टावगाहनातः पर्याप्ततरुत्कृष्टावगाहना विशेषाज्यधिकीकृता, तच्चिंत्यं, अंगुदासं-
 ख्येयज्ञागमानापर्याप्तप्रत्येकतरुत्कृष्टावगाहनातः सातिरेकयोजनसहस्रमानायाः पर्याप्तप्रत्ये-
 कतरुत्कृष्टावगाहनाया विशेषाधिकत्वस्याऽनंगतत्वात्, जगवतीसूत्रेण सह विशेषाच्च । तथा
 च तद्ग्रन्थः—पत्तेश्वररीखादरवणस्सर्दकाईपस्स पल्लजगस्स जहसिशा-जगाहणा असंख्येजगु-
 णा, तस्स चैव अपल्लजगस्स उकोसिआ-जगाहणा असंखिजगुणा, तस्स चैव पल्लजगस्स उ-
 कोसिया जगाहणा असंखिजगुणा, इति जगवतीज्ञातक ॥ १९ ॥ तृतीयोद्दशके; ज्ञावार्थस्तु
 संनकाद् द्वेयः । अत्र जीवनेदाश्चतुश्चत्वारिंशत्, अवगाहनात्तेश्वरश्च त्रिचत्वारिंशद्देव, अपर्याप्त-
 वादरनिगोदजघन्यावगाहनाया अपर्याप्तप्रत्येकवनस्पतिजघन्यावगाहनायाश्च मिश्रस्तुल्यत्वा-
 त्, अत एव कोष्टकाश्चतुश्चत्वारिंशत् अंकास्त्रिचत्वारिंशद्देव, पंचमैकचत्वारिंशयोः कोष्टयोर्द-
 शकस्यैव सज्ञावादिति ध्येयं, ❀ इत्यंगमानं ॥

एषां त्रयः समुद्घाता । आधाः स्युर्वदनादयः ॥ इमादीनां तेऽनितानां तु । चत्वारः स्युः
 स्वैक्रियाः ॥ ९२ ॥ इतिसमुद्घातः ॥ बादरकित्तिनीराणि । प्रत्येकान्यदुमा अपि ॥ सृत्वोत्प-
 दानेऽखिलेषु । तिर्यक्त्रकेंद्रियादिषु ॥ ९३ ॥ पंचाङ्गेष्वपि तिर्यक्षु । गर्भसंमूर्तजन्मसु ॥ नर-
 ष्वपि द्विजेऽेषु । सख्येयायुष्कशातिषु ॥ ९४ ॥ युग्म ॥ गहतो वह्निवायू तु । सर्वेष्वेषु नरा-
 त्विना ॥ ततः पूर्वं दिगतयो—ऽमू त्वकगतिकौ स्मृतौ ॥ ९५ ॥ इति गतिः ॥ एकाद्वित्रिचतु-
 रङ्गाः । पंचाङ्गाः संख्यजीविनः ॥ तिर्यचो मनुजाश्चैव । गर्भसंमूर्तनोद्भवाः ॥ ९६ ॥ अपर्या-
 दनाश्च पर्यादनाः । सर्वेऽप्येते सुरास्तथा ॥ जवन्वयंतरज्योति—ष्काद्यकल्पद्योद्भवाः ॥ ९७ ॥
 सृत्वा प्रत्येकविटपि—वादरकित्तिवारिषु ॥ आयांति तेषु देवास्तु । पर्यादनेष्वपरेषु न ॥ ९८ ॥
 अपर्यादनेषु त्रिवेषु । निर्गोदान्यनितेषु च ॥ उत्पद्यते च पूर्वोक्ताः । प्राणिनो निर्जरान्विना ॥
 ॥ ९९ ॥ निर्जरोत्पत्तियोग्याना—मुक्तः प्रत्येकमूर्तुदां ॥ विशेषः पंचमांगस्यै—कविंशादिज्ञानक-
 ये ॥ ३०० ॥ आढ्यादिधान्यजातीनां । पुष्पे बीजे फलेषु च ॥ देव उत्पद्यतेऽप्येषु । न रा-
 दादिषु मत्सु ॥ १ ॥ कोरटकादिगुडमानां । देवः पुण्यादिषु त्रिषु ॥ उत्पद्यते न मूलादि—स

सके किल शालिवत् ॥ १ ॥ दशुवाटिकसुखानां । मूलादिनक्षके सुरः ॥ उत्पद्यते नैव किं-
तु । स्कधे उत्पद्यते परं ॥ ३ ॥

❀ दशुवाटिकादयस्त्वमी पंचमांगे प्रायो-रूढिगम्याः पर्वकविशेषाः, अह ज्ञेते जलसु-
वाप्तिवीरणदक्रुजामाससंवनसतवन्नतिमिरसेसयचौरगतलाण, एएसिणं जे जीवा-मूलता-
ए वक्रमंति, एवं जह्वेव वंसभगे तहेव एह्ववि मूलादीया दसज्जहेसगा, नवरं खंधुदसए देवो ज-
ववऊद चत्तारिलेसाज ❀ तालपभृतिवृक्षाणां । तथैकास्त्रिषकनूरुहां ॥ तथैव बहुशीजानां ।
वल्लीनामप्यनेकधा ॥ ४ ॥ उत्पद्यते प्रवालादि-खेव पंचसु निर्जरः ॥ न मूलादिपंचकेऽथ ।
नोक्तशेषवनस्पतौ ॥ ५ ॥ तथोक्तं-पत्तपवादे पुष्के । फले य बीए य होइ जववान् ॥ रु-
स्केसु सुरगणाणं । पसह्यसवसांगंधेसु ॥ १ ॥ ❀ इति जगवतीद्याविंशतवृत्तौ ॥ एकसाम-
यिकी संख्यो-त्पतौ च मरणेऽपि च ॥ विज्ञेया सूक्ष्मवन्नारित । विरहोऽत्रापि सूक्ष्मवत् ॥
॥ ६ ॥ इत्यागतिः ॥ विपद्यानंतरज्ञेवे । तिर्यक्पंचादयतां गताः ॥ सम्यक्तवं देशविरतिं । ज-
ज्ञेते जूदकद्रुमाः ॥ ७ ॥ विपद्यानंतरज्ञेवे । प्राप्य गर्ज्जमर्त्यतां ॥ सम्यक्तवं विरतिं मोक्ष-

मध्याप्नुवंति केचन ॥ ८ ॥ विषयानंतरन्ने । न लज्जतेऽभिवायवः ॥ सम्यक्तवमपि दुष्कर्म-
 निस्मिरावृतलोचनाः ॥ ९ ॥ इत्थनंतराहितः ॥ पृष्ठ्यंबुकायिका मुक्तिं । यांत्यनंतरजन्मनि ॥
 चत्वार एकसमये । षड् वनस्पतिकायिकाः ॥ १० ॥ इति सप्तयेस्मिद्धिः ॥ पृष्ठ्यंबुप्रत्येकतरु-
 श्वाद्यलेश्याचतुष्टयं ॥ आद्यं लेश्यात्रयं साधा-रणदुमाग्निवायुषु ॥ ११ ॥ चतुर्थलेश्यासंज्ञवस्त्वेवं-
 तेजोलेश्यावतां येषु । नाकिनं गतिसंज्ञवः ॥ आद्यमंतर्मुहूर्त्तं स्या-न्तेजोलेश्यापि तेषु
 वै ॥ १२ ॥ इति लेश्या ॥ एषां स्थूलरूमादीना-माहारः षड्दिगुद्भवः ॥ स्थूलानिलस्य त्रिच-
 तुः-पंचद्विक्रमं त्रयोऽप्यसौ ॥ १३ ॥ इत्याहारद्विक् ॥ एकोनविंशतितमा-ग्नीन्येकादश सूक्ष्म-
 वत् ॥ द्वात्रिंश स्थूलपृष्ठ्यादि-जीवानां जगुरीश्वराः ॥ १४ ॥ आद्यं गुणस्थानमेषु । मतं
 सिद्धांतानां मते ॥ कर्मप्रंथिमते त्वाद्यं तद्द्वयं नूजलदुषु ॥ १५ ॥ स्युस्तथा स्थूलमरुतां ।
 योगाः पंच यतोऽधिकौ ॥ एषां वैक्रियतन्मिश्रौ । त्रयोऽप्येषां च पूर्ववत् ॥ १६ ॥ एवं-द्वारा-
 णि ॥ अंगुलासंख्यांशमाना । यावंतोऽज्ञा त्रवंति हि ॥ एकास्मिन् प्रतरे सूची-रूपा लोके व-
 नीकृते ॥ १७ ॥ तावंतः पर्याप्ता । निगोदप्रत्येकतरुवराश्रापः ॥ स्युः किंचिन्न्यूनावालि-ध्वन-

समयमितास्त्वनलजीवाः ॥ १८ ॥ अत्र च—यद्यपि पूर्वार्धिका—श्रत्वारस्तुल्यमानका प्रोक्ताः

॥ तदपि यद्योत्तरमधिकाः । प्रत्येतद्या असंख्यगुणाः ॥ १९ ॥ उक्तौगुतासंख्यजागो । यः
सूचीखरुकल्पने ॥ तस्यासंख्येयनेदत्वात् । घटते सर्वमप्यदः ॥ २० ॥ धनीकृतस्य

लोकस्या—संख्येयजागवर्त्तिषु ॥ असंख्यप्रतरेषु स्यु—र्यावंतोऽभ्रप्रदेशकाः ॥ २१ ॥

तावंतो वादराः पर्या—एतकाः स्युर्वायुकायिकाः ॥ इदं प्रज्ञापनावृत्ता—वाद्यांगिविबु-

नौ त्विदं ॥ २२ ॥ सुसंवर्त्तितलोकैक—प्रतरासंख्यजागकैः ॥ प्रदेशैः प्रमिताः स्थूता—पर्या-

एतद्दमंबुवापवः ॥ २३ ॥
केत्रपटयोपमासंख्य—जागप्रदेशसंमिताः ॥ पर्यासा वादरद्वि—र्भुजः प्रोक्ताः पुरातनैः ॥

॥ २४ ॥ संवर्त्तितचतुरस्त्री—कतलोकश्रेण्यसंख्यजागगतैः ॥ विषदंशैः पर्यासा—स्तुल्याः प्रत्ये-

कतरुजीवाः ॥ २५ ॥ संवर्त्तितचतुरस्त्री—कतस्य लोकस्य यः प्रतर एकः ॥ तदसंख्यजागखां-

शा—प्रमिताः पर्यासबादरनिगोदाः ॥ २६ ॥ अतःपरं तु ग्रंथद्वयेऽपि तुल्यमेव ॥ वादराः स्था-

वराः सर्वे—ऽप्येते पर्याप्तकाः पुनः ॥ स्युः प्रत्येकमसंख्येय—लोकान्नांशमिताः खलु ॥ २७ ॥

० लोकमानाब्रह्मज्ञाना—मनंतानां प्रदेज्ञकैः ॥ तुड्याः स्थूलानंतकाय—जीवाः प्रोक्ता जिनेश्वरैः

॥ १८ ॥ इतिमानं ॥ पर्याप्ताः वादराः सर्व—सतोकाः पावककायिकाः ॥ असंख्येयगुणास्ते-
न्यः । प्रत्येकधरणीरूढः ॥ १९ ॥ असंख्येयगुणास्तेन्यः । स्युर्बादरनिगोदकाः ॥ तेन्यो नू-

कायिकास्तेन्य—श्वापस्तेन्यश्च वायवः ॥ ३० ॥ तेन्योऽनंतगुणाः स्थूलाः । स्युर्वनस्पतिकायि-
काः ॥ सामान्यतो वादराश्वा—धिकाः पर्याप्तकास्ततः ॥ ३१ ॥ स्वस्वजातीयपर्याप्त—केन्यो-

ऽसंख्यगुणाधिकाः ॥ अपर्याप्ताः स्वजातीय—देहिनः परिकीर्तिताः ॥ ३२ ॥ यद्वादरस्य पर्या-
प्त—कस्यैकैकस्य निश्चया ॥ असंख्येया अपर्याप्ता—स्तज्जातीया ज्ञवंति हि ॥ ३३ ॥ तथो-

क्तं—प्रज्ञापनायां—* पञ्चतमनिश्चाए अपञ्चतगा वक्त्रमति, जह्व एभो तह्व नियमा असंखेज्जा
* इत्यष्टपुत्रुहृत्वं ॥ सर्वस्तोका दक्षिणस्यां । नूकाया दिगपेक्षया ॥ उदक् प्राक् च ततः प्र-

त्यक् । क्रमाद्विशेषतोऽधिकाः ॥ ३४ ॥ जपपत्तिश्चात्र—
यस्यां दिशि घनं तस्यां । बहवः क्तितिकायिकाः ॥ यस्यां च शुभिरं तस्यां । स्तोका ए-

व ज्ञवंत्यमी ॥ ३५ ॥ दक्षिणस्यां च नरक—निवासा ज्ञवनानि च ॥ नूयांसि ज्ञवनेशानां ।

प्राचुर्यं शुषिरस्य तत्र ॥ ३६ ॥ अट्टपा उद्विच्यं नरका । ज्वनानीति तत्र ते ॥ धनप्राचुर्यतो-
 ऽनट्टपाः । स्युर्याभ्यदिगपेक्षया ॥ ३७ ॥ प्राच्यां रविशशिद्वीप—सन्नावाद्धननूरिता ॥ उत्तरा-
 पेक्षया तत्र । वहवः क्लितिकायिकाः ॥ ३८ ॥ प्राक्प्रतीच्येरविशशि—द्वीपसाम्भ्येऽपि गौतमः
 ॥ द्वीपोऽधिकः प्रतीच्यां स्यात्ततस्तेऽत्राधिकः स्मृताः ॥ ३९ ॥ ननु प्रतिच्यासधिको । द्वी-
 पो यथास्ति गौतमः ॥ तथात्र संत्यधोग्रामाः । सहस्रयोजनोद्धताः ॥ ४० ॥ तत्त्यातपूरित-
 न्यायात् । धनस्य शुषिरस्य च ॥ साम्यात्पृथ्वीकायिकानां । प्रत्यक्प्रचूरता कथं ॥ ४१ ॥ अ-
 ज्ञेच्यते—यथा प्रत्यगधोग्रामा—स्तथा प्राच्यामपि ध्रुवं ^१ गार्गादिसंज्ञवोऽस्त्येव । किंच द्वी-
 पोऽपि गौतमः ॥ ४२ ॥ वह्यसाणोच्छ्रयायाम—व्यासः प्राक् ^२ ने धिया ॥ यद्यधोग्रामशुषिरे
 । तदप्येषोऽतिरिच्यते ॥ ४३ ॥ एवं च धनबाहुल्यात् । प्रतीच्यां प्रागपेक्षया ॥ पृथ्वीकायिक-
 बाहुल्यं । युक्तमेव यथादितं ॥ ४४ ॥ ज्वन्त्यकायिकाः स्तोकाः । पश्चिमायां ततः क्रमात् ॥
 प्राच्यां याम्यामुद्रीच्यां च । विशेषणाधिकायिकाः ॥ ४५ ॥ जपपत्तिश्चान्न—
 प्रतीच्यां गौतमद्वीप—स्थाने वारामन्नावतः ॥ सर्वस्तोका जिनैरुक्ता । युक्तमेवांबुकायि-

काः ॥ ४६ ॥ पूर्वस्यां गौतमद्वीपा-ज्ञावादिशैपतोऽधिकः ॥ दक्षिणस्यां चंडसूर्य-द्वीपाध्या-
 वाचतोऽधिकः ॥ ४७ ॥ त्रिदिव्यां मानससरः-सन्नावात्सर्वतोऽधिकः ॥ अस्ति ह्यस्यां तदसं-
 ल्य-योजनपथतविरुतं ॥ ४८ ॥ याम्युदीच्यार्वह्निकाथाः । स्तोकाः प्रायो मिथः समाः ॥ अ-
 न्यारंजकबाहुड्यात् । प्राच्यां संल्यगुणाधिकः ॥ ४९ ॥ ततः प्रतीच्यामधिकः । बह्मथाद्या-
 रंजकारिणां ॥ आमेवधोर्लौकिकेषु । बाहुड्यावरणीस्पृशां ॥ ५० ॥ पूर्वस्यां मरुतः स्तोका-
 स्ततोऽधिकाधिका मताः ॥ प्रतीच्यासुतरस्यां च । दक्षिणस्यां यथाक्रमं ॥ ५१ ॥ यस्यां स्या-
 च्छुपिरं जूरि । तस्यां स्युर्नूरयोऽनिवाः ॥ धनप्राचुर्यं च तेऽट्या-स्तत्र प्रागेव ज्ञावितं ॥ ५२ ॥
 स्युर्यदपि खालपूरित-युत्तया प्रत्यगधराधिका तदपि ॥ प्रत्यगधोग्रामभुवां । निक्षत्वादास्तवी-
 शुपिरबहुता ॥ ५३ ॥ वनानामट्यबहुता । ज्ञाव्यात्कार्यिकबहुधैः ॥ तरुणां ह्यट्यबहुता । ज-
 लाल्यबहुतानुगा ॥ ५४ ॥ सामान्यतोऽपि जीवाना-मट्यपता बहुतापि च ॥ वनाट्यबहुता-
 पेका । ह्यनंता एत एव यत् ॥ ५५ ॥ इति दिग्पेक्षयाट्यबहुता ॥ कायस्थितिर्यां सूक्ष्माणां
 । प्रागुक्ता तन्मितं मतं ॥ सामान्यतो वाहराणां । वाहरत्वे कियान्तरं ॥ ५६ ॥ स्थूलरूपां-

नोऽग्निपवन-प्रत्येकद्रुषु चांतरं ॥ अनंतकालो ज्येष्ठं स्या-द्विषु चांतर्मुहूर्त्तकं ॥ ५७ ॥ कालं
 निर्गोदेषु यत्ते-ऽनंतं चांतर्मुहूर्त्तकं ॥ स्थित्वा स्थूलहृत्मादिनावं । पुनः केचिदवाप्नुयुः ॥५८॥
 बादरस्य निर्गोदस्यां-तरमुत्कर्षतो ज्ञेयत् ॥ कालोऽसंख्यः पृथिव्यादि-कायस्थितिमितश्च सः
 ॥ ५९ ॥ सामान्यतः स्थूलवन-कायत्वेऽप्येतदंतरं ॥ जयन्यतस्तु सर्वेषा-मंतर्मुहूर्त्तमेव तत्
 ॥ ६० ॥ स्वरूपमेकंदिपदेहिनां मया । वियाट्पया किंचिदिदं समुद्धृतं ॥ श्रुतादगाधादिव डु-
 रयवारिधे-र्जलं रवचंच्छ्वा शिशुना पतत्रिणा ॥ ६१ ॥ विश्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाच-
 केंद्रांतिष-ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्टु विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ काठ्यं यत्किल तत्र निश्चिंतज-
 गत्तत्वप्रदीपोपमे । सर्गो निर्गलितार्थसार्थसुजगः पूर्वाः सुखं पंचमः ॥ ६२ ॥
 ॥ इति पंचमः सर्गः समाप्तः ॥
 ॥ षष्ठः सर्गः प्रारभ्यते ॥

विकलान्पसमभ्राणि । स्युर्षेपाक्षिंडियाणि वै ॥ विकर्षेडियसंज्ञास्ते । स्युर्दित्रिचतुरिंडियाः
 ॥ १ ॥ तत्र प्रथमनेदाः—अंतर्जाः क्रमयो देवा । कुक्त्रिपायुससुजगः ॥ विष्टाशमेधजाः की-

दाः । काष्ठकीटा युजास्त्रिधाः ॥ १ ॥ (गंडोला अलसा बंशी-मुखा सातृवहा अपि ॥ ज-
लौकसः पूतरका । मेहरा जालका अपि ॥) नानाशंखाः शंखनकाः । कपर्दशुक्तिचंदनाः ॥
इत्याद्या दीडियाः पर्या-सापर्याप्ततया द्विधा ॥ ३ ॥ इतिर्दीडियन्नेदाः ॥ पीपिलिका बहुवि-
धा । घृतेत्यश्वोपदेहिकाः ॥ लिङ्गा मर्कटका यूका । गर्हना मत्कुसादयः ॥ ४ ॥
इङ्गोपेलिका सावा । गुडमीगोमयकीटकाः ॥ चौरकीटाः धान्यकीटाः । पंचवर्णाश्च

कुंभजः ॥ ५ ॥ तृणकाष्ठफलाहाराः । पत्रदुंताशना अपि ॥ इत्याद्यास्त्रीडियाः पर्या-प्तत्वात्प-
र्याप्ततया द्विधा ॥ ६ ॥ इति-र्त्रीडियन्नेदाः ॥ वृश्चिका ऊर्णनाजाश्च । भ्रमर्या भ्रमरा अपि
॥ कंसार्यो मशकास्तिष्ठा । मक्षिका मधुमक्षिकाः ॥ ७ ॥ पतंगा ङिद्विका दंशाः । खद्यो-
ता टिकणा अपि ॥ रकपीतहरिक्कण-चित्रपक्षाश्च कीटकाः ॥ ८ ॥ नंथावर्णाश्च कपिल-
-नोलाद्याश्चतुरिडियाः ॥ जवंति तेऽपि द्विविधाः । पर्याप्तान्यतया खिलाः ॥ ९ ॥ इति-चतु-
रिडियाः ॥ ऊर्ध्वार्धोलोकयोरेक-देशे जागे जवंति ते ॥ तिर्यग्लोके नदीकूप-तटाकदीर्घिका-
द्विषु ॥ ११ ॥ दीपान्नोधिषु सर्वेषु । तथा नीराश्रयेषु च ॥ बोढापि विकलाक्षाणां । स्थाना-

न्युक्तानि तात्त्विकैः ॥ ११ ॥ उपपातात्समुद्धाना-न्निजस्थानादपि स्फुटं ॥ असंख्येयतमे
 ज्ञाने । ते लोकस्य प्रकीर्तिताः ॥ १२ ॥ इति-स्थानं ॥ आहारार्गेन्द्रियोत्त्वास-न्नापाख्या
 एषु पंच च ॥ पर्याप्तयस्तथा प्राणाः । षट्सप्तष्टौ यथाक्रमं ॥ १३ ॥ चत्वारः स्यावरोक्तास्ते
 । जिह्वागभवत्तु द्विनः ॥ षड्द्वीन्द्रियेष्वथैकैकै-न्द्रियवृद्धिस्ततो द्वयोः ॥ १४ ॥ इति-पर्याप्तयः ॥
 लक्षद्वयं च योनीना-मेषु प्रत्येकमिष्यते ॥ लक्षाणि कुलकोटीनां । सप्ताष्ट नव च क्रमात्
 ॥ १५ ॥ इति योनिकुलसंख्या ॥ विवृता योनिरेतेषां । त्रिविधा सा प्रकीर्तिता ॥ सच्चि-
 त्तमिश्राख्या । ज्ञानना तत्र दृश्यते ॥ १६ ॥

जीवज्जादिदेहेहो-कुम्भ्यादीनां सच्चित्तका ॥ अच्चित्तकाष्टाद्युत्पन्न-घृणादीनामच्चित्तका ॥
 ॥ १७ ॥ सच्चित्तच्चित्तकाष्टादि-संज्ञानानां तु मिश्रका ॥ उष्णा शीता च शीतोष्णे-त्यपि
 सा त्रिविधा मता ॥ १८ ॥ इतियोनिस्वरूपं ॥ द्व्यक्षाणां दादशाब्दानि । ज्ञेयेज्येष्टा ज्ञेव-
 स्थितिः ॥ त्र्यक्षाणां पुनरेकोन-पंचाशदेव वासराः ॥ १९ ॥ षण्मासाश्चतुरक्षाणां । जघ-
 न्यांसर्षुर्दूर्त्तकं ॥ सांसर्षुर्दूर्त्ताना त्वेषां । स्यात्पर्याप्ततया स्थितिः ॥ २० ॥ इतिजवस्थितिः ॥

जघतो विकलाङ्गेषु । कायस्थितिरुकीकृता ॥ संख्येयाब्दसहस्राणि । प्रत्येकं च तथा त्रिषु ॥
 ॥ ११ ॥ पर्याप्तत्वे तु नवरं । द्वादशकायस्थितिर्मता ॥ संख्येयान्येव वर्षाणि । श्रूयतां तत्र
 ज्ञावना ॥ १२ ॥ त्रयस्थितिर्दीड्याणा-सुकृष्ठा द्वादशाङ्घ्रिकी ॥ तादृगानिरंतरकिय—त्रया-
 दानादसौ त्रवेत् ॥ १३ ॥ एवमग्नेरपि—संख्येयदिनरूपा च । पर्याप्तत्रिंशियांगिनां ॥ पर्या-
 प्तचतुरङ्गाणां । संख्येयमासरूपिका ॥ १४ ॥ इतिकायस्थितिः ॥ कार्मणं तैजसं चौदा-रि-
 कमेततनुत्रयं ॥ इति-देहाः ॥ केवलं हुंडसंस्थान-मेतेषां परिकीर्तितं ॥ १५ ॥ इतिसंस्थानं
 ॥ योजनानि द्वादशैषां । त्रिगव्यत्येकयोजनं ॥ क्रमाज्ज्येष्ठा तनुर्दण्ड्यं-गुलासंख्यलवोन्मि-
 ता ॥ १६ ॥ आहुश्च—❀ वारसजोअण संखो । तिकोसगुग्मी य जोअणं त्रमरो ॥ इति ❀ इ-
 त्यंगमानं ॥ वेदनोहः कथायोहो । मरणांतिक इत्यपि ॥ विकर्तैदियजीवानां । समुद्रयाता
 अग्नी-त्रयः ॥ १७ ॥ इति-समुद्रयाताः ॥ पुण्ड्याद्याः स्थावराः पंच । दीड्याद्यास्त्रयः पुनः ॥
 संख्येयजीविनः पंचै-दियतिर्यप्ररा अपि ॥ १८ ॥ स्थानकेषु दशस्वेषु । गह्वंति विकर्तैदियाः
 ॥ दशान्य एवैतेत्यश्वो-त्पद्यंते विकर्तैदियाः ॥ १९ ॥ न देवनारकासंख्य-जीवतिर्यप्ररेषु च

॥ एषां गमागमौ तस्माद्-द्विगता द्यागता इति ॥ ३० ॥ लुपयान्त्रयत्रयो-र्विरहो द्वौ द्वि-
 यादिषु ॥ अंतर्मुहूर्त्तमुत्कृष्टे । जघन्यः समयवधिः ॥ ३१ ॥ नृत्पद्यते विपद्यते । चैकेन स-
 मयेन ते ॥ एको द्वौ वा त्रयः संख्या । अनंख्या विकर्षेद्विधाः ॥ ३२ ॥ इति ज्योतिष्यती ॥ ल-
 ष्वा नृत्वादिनामर्थी । केचिदात्मादयंत्यमी ॥ यावद्दीक्षां ज्ञेये गम्ये । न तु मोहं स्वप्नावतः
 ॥ ३३ ॥ इत्यनंतरासिः ॥ एकस्मिन्समयेसिद्धि-र्विक्रानां न संज्ञवेत् ॥ ग्रामो नास्ति कुतः
 सीमा । मोक्षो नास्तीति सा कुतः ॥ ३४ ॥ इत्येकसमयसिद्धिः ॥ कृष्णा नीला च कार्पा-
 ती-त्येषां त्रेश्यात्रयं स्मृतं ॥ इति त्रेश्या ॥ त्रसनाब्जानरे सत्त्वा-दाहारः षड्दिगुन्नवः ॥ ३५ ॥
 इत्याहारद्विक् ॥ एषां संहननं चैकं । सेवार्थं परिकीर्तितं ॥ इति संहननं ॥ मानमायाक्रोध-
 लोभाः । कपाया एषु वर्णिताः ॥ ३६ ॥ आहारप्रमुखाः संज्ञा-श्वत्स एषु दर्शिताः ॥ इति
 संज्ञाः ॥ द्यक्काणां स्पर्शनं जीहि-त्याख्यातमिन्द्रियं द्यं ॥ ३६ ॥

तत् श्यक्चतुरक्काणां । कमाद् प्राणैकणाधिकं ॥ इतीन्द्रियं ॥ असत्त्वाद्यकसंज्ञानां ।
 ते निर्दिष्टा अस्मिन्नः ॥ ३७ ॥ यदा-न दीर्घकालिकी नापि । दृष्टिवाद्योपदेशिकी ॥ स्या-

हेतुवादि की हेलां । न तथा संज्ञिता पुनः ॥ ३८ ॥ इति संज्ञिता ॥ केवलं क्रीवेवदाश्च । इति-
 वेदः । मिथ्यादृष्टय एव ते ॥ सम्यग्दर्शो ह्यल्पकादं । विद्युज्ज्योतिर्निर्दर्शनात् ॥ ३९ ॥ सा-
 स्वादनाख्यसम्यक्त्वे । किञ्चित् शेषे मृत्तिगताः ॥ विकलाक्षेणु-जायंते । ये केचित्तदपेक्षया ॥
 ॥ ४० ॥ अप्रपर्याप्तदशायां स्युः । सम्यग्दर्शोऽपि केचन ॥ पर्याप्तत्वे तु सर्वेऽपि । मिथ्यादृष्ट-
 य एव ते ॥ ४१ ॥ युग्म ॥ इति दृष्टिः ॥ मतिश्रुतान्निधं ज्ञान-द्वयं सम्यग्दर्शां ज्ञेवत् ॥
 मत्पज्ञानश्रुतज्ञाने । तेषां मिथ्यात्वानां पुनः ॥ ४२ ॥ इति ज्ञानं ॥ अचक्षुर्दर्शानोपेता । द्वि-
 द्यक्षाश्चतुरिन्द्रियाः ॥ सचक्षुर्दर्शानाचक्षु-—दर्शानाः काञ्चिता जिनैः ॥ ४३ ॥ इति दर्शनं ॥ स्युः
 साकारोपयोगास्ते । ज्ञानाज्ञानव्यपेक्षया ॥ निराकारोपयोगास्ते । दर्शानापेक्षया पुनः ॥ ४४ ॥
 इत्युपयोगाः ॥ द्विवक्रस्त्रिकृष्णांतश्च । संज्ञवत्येषु विग्रहः ॥ तत्रस्त्रवैकसमयं । व्यवहारादना-
 हतिः ॥ ४५ ॥ निश्चयात्तुदिसमया । स्यादनाहारिता किल ॥ विग्रहे विकलाक्षाणा-साहार-
 कत्वमन्यदा ॥ ४६ ॥ एते प्रागेजआहार-स्ततः पर्याप्तजावतः ॥ लोभाहाराः कावलिका-
 हारा अपि जवन्त्यमी ॥ ४७ ॥ सच्चिचाचिनामिशाख्य-एषामाहार इष्यते ॥ अंतर्मुहूर्त्समुक्त-

ष्ट-माहारस्यांतरं मतं ॥ ४८ ॥ इत्याहारः ॥
 पर्याप्तानां गुणस्थान-मेतेषामुक्तमादिभं ॥ अपर्याप्तानां तदाद्यं । द्वितीयमपि ज्ञातुञ्चि-
 त् ॥ ४९ ॥ इति गुणाः ॥ औदारिकः काययोग-स्तन्मिश्रः कार्मणस्तथा ॥ वागसत्याम्बुधा-
 च्चेति-योगाश्चत्वार एष्वमी ॥ ५० ॥ इति योगाः ॥ एकस्मिन्प्रतरे सूर्यो-गुलसंख्यांशका-
 यति ॥ तावंतो द्वित्रिचतुरि-द्विधाः पर्याप्तकाः पृथक् ॥ ५१ ॥ एकस्मिन्प्रतरे सूर्यो-गुला-
 संख्यांशकायति ॥ अपर्याप्ता द्वित्रिचतुर-रक्षास्तानंत ईरिताः ॥ ५२ ॥ तसं च—* पञ्ज-
 नापञ्जना-वित्तिचञ्चअसन्निधो अवहरंति ॥ अंगुलसंख्यासंख-एषसन्नदयं मुहो षयरं ॥ ५३ ॥
 * इति मानं ॥ सर्वस्तेकाश्चतुरदाः । पर्याप्ताः परिकीर्तिताः ॥ पर्याप्तद्वीद्विधास्तेन्यो-5-
 विकारस्तेन्यस्त्रिधास्तथा ॥ ५४ ॥ असंख्येयगुणास्तेन्यो-5पर्याप्तचतुरिद्विधाः ॥ त्रिद्वीद्विधा-
 अपर्याप्ता-स्ततोऽधिकाधिकाः क्रमात् ॥ ५५ ॥ इत्यल्पबहुत्वं ॥ इमे प्रतीच्यामत्यल्पाः । प्रा-
 च्यां विशेषतोऽधिकाः ॥ दक्षिणस्यामुत्तरस्या-मेन्योऽधिकाधिकाः क्रमात् ॥ ५६ ॥ अल्प-
 तां बहुतानां चातु-सरन्येतेबुकापिनां ॥ प्रायो जलाशयेष्वेषां । नृञ्जेत्पत्तिः प्रतीयेते ॥ ५७ ॥

दयकाः पुनरशंखाद्याः । स्युः प्रापो बहवो जवे ॥ शेनाद्यादौ च कुंफ्याद्या । वृंगाद्याश्चांबु-
 जादिषु ॥ ५८ ॥ इति द्विगपेक्षयाष्टषड्वहृतं ॥ अष्टपमंतर्हं स स्य र् । कालोऽनंतोतरं महत्
 ॥ वनस्पत्यादिषु स्थित्वा । पुनर्विकलताजुषां ॥ ५९ ॥ इत्थतर ॥ तिर्यंबो मनुजा देवा । ना-
 रकाश्चेति ताद्विकैः ॥ ह्युताः पंचेंद्रिया जीवा—श्वतुर्दा गणधारिणिः ॥ ६० ॥ त्रिधा पंचाक्ष-
 तिर्यंबो । जलस्पलखचारिणः ॥ अनेकधा नवंत्येते । प्रतिनेद्विवक्षया ॥ ६१ ॥ दृष्टा जल
 चरास्तत्र । पंचधा तीर्षयाश्रिबैः ॥ मत्स्याश्च कञ्जपा ग्राहा । मकरा शिशुमारकाः ॥ ६२ ॥
 तत्रानेकविधा मत्स्याः । श्लङ्गास्तिमितिमिगदाः ॥ नक्रास्तंडुलमत्स्याश्च । रोहिताः कणि-
 कात्रिधाः ॥ ६३ ॥ पीठपावीनशकुन्दाः । सहस्रदंष्ट्रमंक्रकाः ॥ नदमीना जलूपी च । प्रोष्ठी
 च मद्गुरा अपि ॥ ६४ ॥ चटाश्टकराश्चापि । पताकानिपताकिकाः ॥ सर्वे ते मत्स्यजाती-
 या । ये चान्येऽपि तष्ठाविधाः ॥ ६५ ॥ कञ्जपा द्विविधा अस्थि—कञ्जपा मांसकञ्जपाः ॥ द्वेया
 संज्ञान्तिरेतान्नि—गर्हाः पंचविधाः पुनः ॥ ६६ ॥ द्विती, वेददा, सुवदा, पुदगा, सीसागारा
 इति ॥ द्विविधा मकराः शोफा । मद्दा इति विनेदतः ॥ एकाकाराः शिशुमाराः । सर्वेऽमी

जलचारिणः ॥ ६७ ॥ इति-जलचराः ॥

चतुष्पदाः परिसर्पा । इति स्फलयचरा द्विधा ॥ चतुष्पदाश्चतुर्नैदा-स्तत्र प्रोक्ता विशार-
दैः ॥ ६८ ॥ कोचिदेकसुरा कोचिद् । द्विसुरा अपरे पुनः ॥ गंभीपदाश्च सनख-पदा अन्ये प्र-
कीर्त्तिताः ॥ ६९ ॥ अत्रिजाः स्युः सुरा येषां । ते स्युरेकसुरात्रिधाः ॥ गर्दनाश्चादयस्ते तु ।
रोमंभं रचयंति न ॥ ७० ॥ त्रिजा येषां सुरास्ते स्यु-र्द्विसुरा बहुजातयः ॥ महिषा गवया
जष्टा । वराहजगदकाः ॥ ७१ ॥ रुखः शरनाश्चापि । चमरा रोहिषा मुगाः ॥ गोकर्णिया
अप्ती सर्वे । रोमंभं रचयंति वै ॥ ७२ ॥ स्यात्पद्मकर्णिका गंडी । तद्व्येषां पदाश्च ते ॥ ह-
स्तिगंडकखट्वाद्या । गंडोपदाः प्रकीर्त्तिताः ॥ ७३ ॥ इत्युत्तराध्ययनवृत्तौ ॥ प्रज्ञापनावृत्तौ तु-
* गंडी सुवर्षकाराधिकरणस्थानमिति ॥ * येषां पदा नखैर्धीर्धैः । संयुताः स्युः शुनामि-
व ॥ तीर्थकैस्ते सनख-पदा इति निरूपिताः ॥ ७४ ॥ सिंहा व्याघ्रा द्वीपिनश्च । तरुका क्र-
कका अपि ॥ शृगालाः शशकाश्चिजाः । ध्वानश्चान्ये तथाविधाः ॥ ७५ ॥ इति चतुष्पदाः ॥
भुजोरःपरिसर्पत्वात् । परिसर्पा अपि द्विधा ॥ तत्रोरःपरिसर्पाश्च । चतुर्धा दर्शिता जिनैः ॥

॥ ८६ ॥ अहपोऽजगरा आसा-लिकामहोरगा इति ॥ अहपो द्विविधा दर्शिकरा सुकुचिन ।
 स्तथा ॥ ७९ ॥ दर्शिकराः फणानृतो । या देहावयवाकतिः ॥ फणाज्ञावोचिता सा स्यात् ।
 सुकुलं तद्युताः परे ॥ ७८ ॥ दर्शिकरा बहुविधा । दृष्टा दृष्टजगत्त्रयैः ॥ आशीविषा दृष्टिविषा-
 । जगन्नोगनिषा अपि ॥ ७७ ॥ लात्ताविषास्त्वविषाश्च । श्वासोच्छ्वासाविषा अपि ॥ कृष्णस-
 र्पाः स्वदेसर्पाः । कार्कोदरादयोऽपि ॥ ८० ॥ तत्र च-आशीर्द्विष्टा विषं तस्यां । येषामाशीवि-
 षा द्वि ते ॥ तंबूचीपत्रितं देह । विपसात्कर्तुंमीश्वराः ॥ ८१ ॥ शक्तेर्विषय एवायं । नृतं न-
 वति ज्ञाविनां ॥ तादृक्जरीरासंपत्त्या । आसातिकानप्य बुधे ॥ ८३ ॥ अंतर्मनुष्यक्षेत्रस्य
 इत्येवमहयो द्विषा ॥ एकाकारा अजगरा । आसातिकानप्य बुधे ॥ ८४ ॥ चतुर्थचक्रिणामाणां
 । केवलं कर्मन्मिषु ॥ काले पुनर्युगलिनानां । विदेहेष्वेव पंचसु ॥ ८५ ॥ एवं च-नगर-
 । महानुपमहीनृतां ॥ स्कंधावारनिवेशानां । विनाशो समुपस्थिते ॥ ८६ ॥ अं-
 शामनिगम-लेटादीनामुपस्थिते ॥ विनाशो तदधः संभू-र्णत्याम्नातिकसंज्ञकाः ॥ ८६ ॥ अं-
 गुलासंख्यजागांगाः । प्रथमोत्पन्नका प्रमी ॥ वर्धमानशरीराश्वो-त्कर्षाद् द्वादशयोजनाः ॥

॥ ८७ ॥ बाह्यद्वयपृथुत्वान्तर्यां । द्वेषास्तदनुगारतः ॥ अङ्गानिनोऽसंज्ञितश्च । ते मिथ्यादृष्ट-
यो मत्तः ॥ ८८ ॥ ज्ञापना एव ते नश्यन्त्यन्तमुद्धर्तजीवितः ॥ नष्टेषु तेषु तत्स्थाने । गर्त्ता
पतति तावती ॥ ८९ ॥

नयंकराग्र सा गर्त्ता । राक्षसीव बुभुक्षिता ॥ क्षिप्रं प्रसति तत्सर्वं । स्कंधावारपुगादिकं ॥
॥ ९० ॥ उत्कंजीवसमासे तु । स्युरेते दीदिया इति ॥ शरीरित्कर्षसाधन्या—द्वेद तत्त्वं तु के-
वली ॥ ९१ ॥ महोरगा बहुविधाः । केचिदंगुवदेहकाः ॥ तत्पृथक्सांगकाः केचि—द्वितस्मित-
नवः परे ॥ ९२ ॥ एवं रत्तिकृत्त्रिचरि—र्यो जनैस्तद्धतैरपि ॥ पृथक्त्ववृद्ध्या यावसे । सहस्रयोज-
नांगकाः ॥ ९३ ॥ स्थले जलेऽपि विचरन्त्येते स्थलोन्नवा अपि ॥ नरक्षेत्रे न संत्येते । बाह्य-
दीपसमुद्राः ॥ ९४ ॥ इत्युरपरिसर्पाः ॥ वक्ष्ये भुजपरिसर्पां—स्ते त्वनैकविधाः स्मृताः ॥ न-
कुटाः सरटा गोधा । बाह्यणीगृहगतिकाः ॥ ९५ ॥ छुच्छुंद्दरीसूत्रकाश्च । हातिनीजाहका-
दयः ॥ एवं स्थलचरा जका । जच्यंते खचरा अप्य ॥ ९६ ॥ ते चतुर्धा लोमचर्म—समुद्भव-
ततल्लदाः ॥ तत्र हंसाः कदहंसाः । कपोतकेकिवायसाः ॥ ९७ ॥ हंकाः कंकाश्चक्रवाका—श्च-

कोरकौचसारसाः ॥ कर्पिंजलाः कुकुटौषधः । शुक्रतिनिरत्नायकाः ॥ ७८ ॥ हारीताः कोकिला-
 कोरकौचसारसाः ॥ कर्पिंजलाः कुकुटौषधः । शुक्रतिनिरत्नायकाः ॥ ७९ ॥ शतपत्रत्र-
 श्याषा । बकचातकखंजनाः ॥ शकुनिश्वटकगुह्राः सुगुह्रश्रेयनसारिकाः ॥ ८० ॥ बल्यु-
 रदाजाः । कुंजकाराश्व टिटिजाः ॥ दुर्गकौशिकदात्यूह-प्रमुखा दोमपक्षिणः ॥ १ ॥
 ली चर्मचटिका । आटिर्नारुंडपक्षिणः ॥ समुद्रवायसा जीवं-जीवाद्याश्वर्मपक्षिणः ॥ २ ॥
 समुद्रवत्संधटितौ । येनासुहृयनेऽपि हि ॥ पक्षौ स्यातां ते समुद्र-पक्षिणः परिकीर्तिताः ॥
 ॥ ३ ॥ अवस्थानेऽपि यत्पक्षौ । ततौ ते विततजदाः ॥ इमौ स्तः पक्षिणां नेदौ । दौ बाह्य-
 दीपवार्धिषु ॥ ३ ॥ संमूढिमा गर्नजाश्वेत्यमी स्युष्टिविधाः समे ॥ विना ये गर्नसामग्री ।
 जाताः संमूढिमाश्व ते ॥ ४ ॥ तथा गर्नादि सामग्या । ये जातास्ते हि गर्नजाः ॥ आसा-
 लिकान्विना संमूढिमा एव हि ते ध्रुवं ॥ ५ ॥ ॥ यत्सु सूत्रकृताणि आहारपरिज्ञाध्ययने आ-
 सालिका गर्नतयोक्तास्ते-तत्सदृशानामानो-विजातीया एव संज्ञाव्यंते, अन्यथा प्रज्ञापनादि-
 न्निः सह विरोधापत्तेः ॥ अपर्यायाश्व पर्यायिणाः । प्रत्येकं द्विविधा इमे ॥ एवं पंचाक्षतिर्यैवः
 । सर्वेऽपि स्युश्चतुर्विधाः ॥ ६ ॥ इतिनेदाः ॥

विकलाक्षवदुक्तानि । स्थानान्येषां जिनैश्वरैः । तत्तत्स्थानविशेषस्तु । स्वयं ज्ञातव्यो विवे-
 किञ्चिः ॥ ७ ॥ इति-स्थानानि ॥ पंच पर्याप्तयोऽमीषां । पर्याप्तं मानसीविना ॥ संमूर्ति-
 मानामन्येषां । पुनरेता जवंति षट् ॥ ८ ॥ असांङ्गिनोऽपनस्का य-प्रवर्त्तनेऽशानदिषु आ-
 दारसंज्ञा सा ज्ञेया । पर्याप्तं तु मानसी ॥ ९ ॥ अथवाटपं मनोद्वयं । वर्त्ततेऽसंङ्गिनाथपि
 ॥ प्रवर्त्तते निवर्त्तते । तेऽपीष्टानिष्टयोस्ततः ॥ १० ॥ संमूर्तिमानां प्राणाः स्यु-र्नवान्येषां च
 ते दश ॥ इति-पर्याप्तयः ॥ लकाश्रतस्रो योनीना-सेषां सामान्यतः स्मृताः ॥ ११ ॥ इ-
 ति योनिसंख्या ॥ एवं संमूर्तिमगर्जो-ज्वनेदाविवक्षया ॥ लकाणि कुलकोटीना-सेषासित्या-
 दुरीश्वराः ॥ १२ ॥ अद्वयधर्नि दादशैव । जवंति जलचारिणां ॥ खचराणां द्वादशाथ-चतु-
 ष्पदांगिनां दश ॥ १३ ॥ दशैवोरगजीवानां । भुजगानां नवेति च ॥ एषां सार्धात्त्रिपंचाश-
 ष्टकाणि कुलकोटयः ॥ १४ ॥ इति कुलसंख्या ॥ विवृता योनिरेतेषां । संमूर्तिमशरीरिणां
 ॥ गर्जजानां जवत्येषां । योनिर्विवृतसंज्ञता ॥ १५ ॥ संमूर्तिमानां त्रैधेयं । सच्चिनाचिसि-
 श्चका ॥ गर्जजानां तु मिश्रैव । यदेषां गर्जसंज्ञवे ॥ १६ ॥ जीवात्मसात्कृतत्वेन । सच्चिने

शुक्रशोणिते ॥ तत्रौष्युज्यमानाः स्युररचिनाः पुजताः परे ॥ १९ ॥ संमूर्तिमानां त्रिविधा ।
 शीतोष्णमिश्रनेदतः ॥ गर्तजानां तिरश्चां तु । जनेन्मिश्रैव केवलं ॥ १० ॥ इति योनिस्-
 वृत्तत्वादि ॥

पूर्वकोटिमितोत्कृष्टा । स्थितिः स्याज्जवचारिणां ॥ चतुष्पदानां चतुर-शीतिवर्षसहस्र-
 काः ॥ १९ ॥ वत्सराणां त्रिपंचाशत् । सहस्राण्युरगांगिनां ॥ भुजगानां द्विचत्वारिंशत्सह-
 स्राः स्थितिर्मता ॥ १९ ॥ खचराणां सहस्राणि । दाससतिः स्थितिर्गुरुः ॥ संमूर्तिमानां स-
 र्वथा-मित्युत्कृष्टा स्थितिर्दवेत् ॥ २० ॥ गर्तजानां पूर्वकोटि-रुत्कृष्टा जवचारिणां ॥ चतु-
 ष्पदानासुत्कृष्टा । स्थितिः पट्योषमत्रयं ॥ २१ ॥ भुजोरःपरिसर्पाणां । पूर्वकोटिः स्थिति-
 र्गुरुः ॥ खचराणां च पट्यस्या-संख्येयांशो गुरुः स्थितिः ॥ २२ ॥ गर्तजानां तिरश्चां स्या-
 दोषेनोत्कर्षतः स्थितिः ॥ पट्यत्रयं समेषाम-प्यवरांतमुर्द्धनकं ॥ २३ ॥ इति जवस्थितिः ॥
 समूर्तिमाणां पंचाक्ष-तिरश्चां कायसंस्थितिः ॥ सप्तकं पूर्वकोटीनां । तदेवं परिज्ञाप्यते । २४ ॥
 सूत्वा सूत्वाऽपकृतसंमूर्तिमस्तिर्यग् जवेद्यदि ॥ तदा सप्तत्रयान् यावत् । पूर्वकोटीमितस्थि-

तीव्र ॥ २५ ॥ यद्यष्टमे जनेऽप्येष । तिर्यग्भवमवाप्नुयात् ॥ तदा संख्यायुष्कतिर्यग्-गर्भ-
जः स्यात्ततः सुरः ॥ २६ ॥ कोटयः सप्त पूर्वजां । पटयोपमत्रयान्विताः ॥ कायस्थितिर्गर्भ-
जानां । तिरश्चां तत्र ज्ञावता ॥ २७ ॥ संख्येयायुर्गर्भजेषु । तिर्यक्पथतेऽसुमान् ॥ उत्कर्ष-
ण सप्तवारान् । पूर्वैककोटिजीविषु ॥ २८ ॥ अष्टभ्यां यदि वेदायां । तिर्यग्भवमवाप्नुयात् ॥
असंख्यायुस्तदा स्यात्-स्थितिः पट्यत्रयं गुरुः ॥ २९ ॥ अत एव श्रुतेऽप्युक्तं—

पंचिदियकादमदगत् । उत्क्रोसं जीवो जसंवसे ॥ सत्तद्वन्नवगहणे । समयं गोयम-मा-प-
मायए ॥ ३० ॥ अत्र संख्यातायुर्नवापेक्षया सप्त, नत्रयापेक्षया त्वष्टाविति ॥ ❀ पूर्वकोट्य-
धिकायुस्तु । तिर्यक् सोऽसंख्यजीवितः ॥ तस्य देवगतित्वेन । मृत्वा तिर्यक्षु नोन्नवः ॥ ३१ ॥
अष्टसंवत्सरोत्कृष्टा । जघन्यांतसुर्हूर्त्तिकी ॥ गर्भस्थितिस्तिरश्चां स्यात् । प्रसवो वा ततो मृतिः
॥ ३२ ॥ संख्याताब्दाधिकं वाधिं-सहस्रमोघतो ज्ञेवत् ॥ पंचेन्द्रियतया काय-स्थितिरुत्कर्षतः
किल ॥ ३३ ॥ पर्याप्तपंचाक्षतया । कायस्थितिर्गरीयसी ॥ शतपृष्णस्त्वमब्धीनां । जघन्यांतसु-
हूर्त्तिकं ॥ ३४ ॥ इतिकायस्थितिः ॥ देहाख्यस्वैजसश्च । कार्मणौदारिकाविति ॥ सांमूर्त्तीनां

युर्मिमांसा च । नेऽन्येषां वैक्रियांचिताः ॥ ३५ ॥ इति-देहाः ॥ संमूर्द्धिमानां संस्थानं । हुंनमे-
 कं प्रकीर्तितं ॥ गर्भजानां यथायोगं । जनेति निखिलान्यपि ॥ ३६ ॥ इतिसंस्थानं ॥ संमू-
 र्द्धिमानासुक्लृष्टं । शरीरं जलचारिणां ॥ सहस्रं योजनानन्येत-न्मत्स्यादीनामपेक्षया ॥ ३७ ॥
 चतुष्पदानां गव्यत-पृथक्त्वं परिकीर्तितं ॥ भुजगानां खगानां च । कोदंडानां पृथक्त्वं । ३८ ।
 योजनानां पृथक्त्वं चो-रगाणां स्याद्वपुर्गुरु ॥ गर्भजानां वाश्चराणां । संमूर्द्धिमांबुचारिवत् ॥
 ॥ ३९ ॥ चतुष्पदानां गव्यत-पदकं भुजगदेहिनां ॥ गव्यतानां पृथक्त्वं स्या-दुत्कृष्टं खलु
 न्यूनं ॥ ४० ॥ तत्रोरःपरिमपे-यां । सहस्रयोजनं वपुः ॥ यतोऽनेकविधा नका । एतज्जातौ
 महोरगाः ॥ ४१ ॥ अंगुलेन मितः केचि-त्तपृथक्त्वांगकाः परे ॥ केचित्कमांर्द्धमानाः । स-
 हस्रयोजनोन्मितः ॥ ४२ ॥ गर्भजानां खचराणां । धनुःपृथक्त्वमेव तत् ॥ अंगुलासंख्यांश-
 मानं । सर्वेषां तज्जघन्यतः ॥ ४३ ॥ वैक्रियं योजनशत-पृथक्त्वप्रमितं गुरु ॥ आरंभेगुलसं-
 ख्यांश-मानं तत्स्याज्जघन्यतः ॥ ४४ ॥ इत्यंगमानं ॥ आद्याख्ययः समुद्घाताः । संमूर्द्धिमश-
 रीरिणां ॥ गर्भजानां तु पंचैते । केवलयाहारकौविना ॥ ४५ ॥ इतिसमुद्घाताः ॥

यांति संमूर्ध्निमा नूनं । सर्वास्वपि गतिव्वमी ॥ तत्रापि नरके यांति । यांत्याधनरका-
 वधि ॥ ४६ ॥ एकेंद्रियेषु सर्वेषु । तथैव विकलेवपि ॥ संख्यासंख्यायुर्गुणेषु । तिर्यक्षु मनु-
 जेषु च ॥ ४७ ॥ असंख्यायुर्नृतिर्यङ्कृतपद्यमानास्त्वसंज्ञिनः ॥ जन्तुर्कर्माद्यांति तिर्यचः । प-
 ट्यासंख्यांशजीविषु ॥ ४८ ॥ असंज्ञिनो हि तिर्यचः । पट्यासंख्यांशलक्षणं ॥ आयुश्चतुर्वि-
 षमपि । क्वभृत्युत्कर्षतः खलु ॥ ४९ ॥ अंतर्मुहूर्तमानं च । नृतिरश्वोर्जघन्यतः ॥ देवनारक-
 योर्वर्ष—सहस्रशकोन्मितं ॥ ५० ॥ तत्रापि देवायुर्ह्रस्व—पट्यासंख्यांशसंमितं ॥ नृतिर्यग्नार-
 कायुंष्य—ऽसंख्यज्ञानि यथाक्रमं ॥ ५१ ॥ इदमर्थतो जगवतीज्ञातक ? द्वितीयोद्देशके ॥ देवे-
 पृत्पद्यमानाः स्यु—र्नवनख्यंतरावधि ॥ एतद्योग्यायुर्बोऽज्ञावा—न्न ज्योतिष्कादिनाकिषु ॥ ५२ ॥
 यांति गर्ज्जतिर्यचो—ऽप्येवं गतिचतुष्टये ॥ विशेषस्तत्र नरक—गतावेष निरूपितः ॥ ५३ ॥
 सप्तस्वपि द्रमासु यांति । मत्स्याद्या जलचारिणः ॥ रौद्रध्यानार्जितमहा—पाप्मानो हिंसका-
 मिश्रः ॥ ५४ ॥ चतुष्पदाश्च सिंहाद्या—श्चतसृष्वायज्ञामिषु ॥ पंचसूरःपरिसर्पा—स्त्रितसृष्वाय्या-
 सु पक्षिणः ॥ ५५ ॥ भुजप्रसर्पा गह्वंति । प्रथमद्विक्रमावधि ॥ देवेषु गह्वतामेषां । सर्वेषां स-

मता गतौ ॥ ५६ ॥ त्रवनेशब्दंतेरषु । ज्योतिर्वैकेषु च यात्यमी ॥ वैमानिकेषु चोत्कर्षा—द-
 बुमत्रिदिवावधि ॥ ५७ ॥ सुरेषु यांति सर्वेऽपि । तिर्यचोऽसंख्यजीविनः ॥ निजायुःसमही-
 नेषु । नाधिकस्त्रिभित्तु क्वचित् ॥ ५८ ॥ असंख्यजीविखचरा । अंतरदीपजा अपि ॥ तिर्य-
 क्पंचेंद्रिया यांति । त्रवनव्यंतरावधि ॥ ५९ ॥ ततः परं यतो नास्ति । पट्यासंख्यशिका
 स्थितिः ॥ न चैवमीशानादमे । यांति केऽप्यमितायुषः ॥ ६० ॥ इति गतिः ॥ एकाका वि-
 कलाकाश्व । तिर्यचः संख्यसङ्गिनः ॥ त्रवनव्यंतरज्योतिः—सहस्रारानिर्जराः ॥ ६१ ॥
 एकद्वित्रिचतुराकाः । पंचाकाः संख्यसङ्गिनः ॥ गर्भोद्भवेषु तिर्यक्षु । जायते कर्मयंत्रिताः ॥ ६२ ॥
 संमूर्धिमार्गर्जजाश्व । मनुष्याः सर्वनारकाः ॥ गर्भोद्भवेषु तिर्यक्षु । दाशशान्तमुहूर्तकाः ॥ ६३ ॥
 अंतमुहूर्तमुत्कृष्ट—सुत्पत्तिमरणांतरं ॥ सांमूर्धानां गर्भजाणां । दाशशान्तमुहूर्तकाः ॥ ६४ ॥
 समयप्रमितं क्षेत्रं । जघन्यं तद् द्योरपि ॥ एकसामयिकी संख्या । द्वैषां विकलाक्षवत् ॥
 ॥ ६५ ॥ इत्यागतिः ॥
 तन्नतेऽनंतरन्नवे । सम्यक्तवादि शिवावधि ॥ ते वैकस्मिन् कृषे मुक्तिं । यांति यांति द-

शैव हि ॥ ६५ ॥ इत्यनंतराप्तिः, समर्थसिद्धिश्च ॥ तैत्र्यान्नियमाद्यं स्यात् । संमूर्तिमशरी-
 रिणां ॥ गर्भजानां यथायोगं । तैत्र्याः षमपि कीर्तिताः ॥ ६६ ॥ इति तैत्र्याः ॥ पठप्याहार-
 ककुत्रो । दयानामन्यमेव च ॥ सांमूर्तिनां संहनन-मन्येषामखिलान्यपि ॥ ६७ ॥ ❀ अ-
 न्न च श्रीजीव त्रिगमन्निप्रायेण संमूर्तिमपचाकतिरश्चामेवैकं संहननं संस्थानं च स्यात्, प-
 ण्डकर्मप्रान्निप्रायेण तु पडपि तानि स्युः, इत्यर्थतः संप्रहृणीबृद्वृत्तौ, ❀ ॥ इत्याहारविक्र-
 संहननं च ॥ सर्वे कषायाः संज्ञाश्च । निखिलानां द्वियाणि च ॥ दयानां संमूर्तिमाः स्यु-र-
 संज्ञिनः परेऽन्यथा ॥ ६८ ॥ इति कषायसंज्ञेद्वियसंज्ञिताः ॥ संमूर्तिमेषु तिर्यक्षु । स्त्री पुमां-
 श्च न संन्नयेत् ॥ केवलं स्त्रीववेदास्ते । केवलज्ञानिनिर्मताः ॥ ६९ ॥ स्त्रियःपुमांसः स्त्रीवाश्च ।
 तिर्यक्षो गर्भजास्त्रिधा ॥ पुंन्यः स्त्रिय-स्त्रिणीरूपै-रधिकास्त्रिगुणास्तथा ॥ ७० ॥ इति वेदाः
 ॥ विकर्त्तद्वियवद् दृष्टि-द्वयं संमूर्तिमांगिनां ॥ तिस्रोऽपि दृष्टयोऽन्येषां । तत्र सम्यग्दृशो द्वि-
 धा ॥ ७१ ॥ केचिद्देशेन विरताः । परे त्वविरताश्चराः ॥ अज्ञावः सर्वविरते-स्तेषां जवस्व-
 ज्ञावतः ॥ ७२ ॥ इति दृष्टिः ॥ संमूर्तिमाः स्युर्द्वर्जज्ञाना । द्विज्ञाना अपि केचन ॥ द्विज्ञा-

ज्ञाना गर्भजा द्वि-त्रज्ञाना अपि केचन ॥ ७३ ॥ इति ज्ञानं ॥ दर्शनद्वयमाद्यं स्या-ऽनुनये-
 षामपि रुरुडं ॥ अथधिज्ञानजाजां तु । गर्भजानां त्रिदर्शनं ॥ ७४ ॥ इति दर्शनं ॥ संसृष्टि-
 मानां चत्वारः । उपयोगाः प्रकीर्तिताः ॥ गर्भजानां तु चत्वारः । षट् पंचोषान्नवापि ते ॥
 ॥ ७५ ॥ येऽथां केवलज्ञानं । सुक्त्वा केवलदर्शनं ॥ ज्ञानं मनःपर्यव च । सर्वेऽन्ये सन्नवति
 ते ॥ ७६ ॥ इत्युपयोगाः ॥ स्यादनाहारिता त्वेषा-भैकद्विसमयावधिः ॥ तज प्राद्विस्त्रिगाहारः
 । सच्चिनादिरपि त्रिधा ॥ ७६ ॥ प्रप्रभं त्वोज आहारो । लोमकावलिकौ ततः ॥ अंतर द्वौ
 दिनौ ज्येष्ठं । तद्यु चांतसुद्धत्तकं ॥ ७७ ॥ ज्येष्ठं चैतत्कावलिका-हारस्य स्मृतमंतरं ॥ स्वा-
 न्नाविक त्रिपट्यायु-र्युक्तिर्येगपेक्षया ॥ ७८ ॥ इत्याहारः ॥ गुणस्थानद्वयं संसृ-र्षिमानां
 विकलाक्षवत् ॥ गर्भजानां पंच तानि । प्रथमानि नवंति हि ॥ ७९ ॥ इतिगुणाः ॥ संसृष्टि-
 मानां चत्वारो । योगाः स्युर्विकलाक्षवत् ॥ आहारकद्वयं सुक्त्वा । गर्भजानां त्रयोदश । ८० ।
 इति योगाः ॥ प्रतरासंख्यजागस्था-ऽसख्येयश्रेणिवर्तिनिः ॥ ननःप्रदेशैः प्रमिता-स्तिर्येषः
 खचराः स्मृताः ॥ ८१ ॥ एवमेव स्थलचरा-स्तथा जलचरा अपि ॥ नवति किंतु संख्येय-

पुनः धिकाः क्रमादिमे ॥ ८१ ॥ यद्दसौ प्रतरासंख्य-जगः प्रागुदितः खलु ॥ यथाक्रमं श्रुते
 प्रोक्तो । बृहत्तरबृहत्तमः ॥ ८३ ॥ षट्पंचाशांगुलभूत-द्वयमानानि निश्चितं ॥ यावन्ति सूचि-
 खंडानि । स्युरेकत्रतरे स्फुटं ॥ ८४ ॥ तावज्ज्योतिष्कदेवैर्यः । स्युः संख्येयगुणाः क्रमात् ॥
 तिर्यक्पूर्वैर्द्विधाः पंडा । नप्तःस्थलांबुचारिणः ॥ ८५ ॥ एतत्संमूर्द्धिमगर्जो-ज्ञानां समुदितं
 खलु ॥ क्लीबानां मानमात्राख्यं । श्रुते पृथगनुक्तितः ॥ ८६ ॥ इतिमानं ॥

एष्वट्याः खचरास्तेर्यः । संख्यज्ञाः खचरस्त्रियः ॥ तात्र्यः स्थलचरास्तेर्यः । संख्यज्ञाःस्यु-
 स्तदंगनाः ॥ ८७ ॥ तात्र्यो जलचरास्तेर्यो । जलचर्यस्ततः क्रमात् ॥ नपुंसकाः संख्यगुणाः
 । नप्तःस्थलांबुचारिणः ॥ ८८ ॥ एते च संमूर्द्धिमयुक्ता इति द्वेयं ॥ इति लक्ष्यटपबहुता ॥
 स्तोकाः पंचाकृतिर्यैवः । प्रतीज्यां स्युस्ततः क्रमात् ॥ प्राच्यां याभ्यामुदीच्यां च । विशेषतो-
 ऽधिकाधिकाः ॥ ८९ ॥ इति द्विगपेक्षयाटपबहुता ॥ तिर्यक्पूर्वैर्द्विधाणां स्या-इतर्मुद्दूर्त्तसंमितं
 ॥ जघन्यमंतरं ज्येष्ठं । त्वनंतकालभंसमितं ॥ ९० ॥ एतद्वनस्पर्तेः काय-स्थितिं भुक्त्या गरी-
 यसो ॥ पुनः पंचाकृतिर्यसवं । तन्नमानस्य संज्ञवेत् ॥ ९१ ॥ द्व्यक्षादितिर्पकनुज्ञस्वरूप-

०
 खेवं मयोक्तं किल देशमात्रं ॥ विशेषविस्तररसाश्रिंता तु । सिद्धांतवारांनिधयोऽवगाह्याः ॥
 ॥ ९९ ॥ यिश्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंद्रांतितव—ज्ञाजश्रीतनयोऽननिष्ठ विनयः श्रीते-
 जपादात्मजः ॥ काठयं यत्किल तत्र निश्चिनजगतत्वप्रदीपोपमे । सर्गो निर्गलितार्थसाश्रंसु-
 त्तगः षष्ठः समाप्तः सुखं ॥ ९३ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥

॥ सप्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

संमूर्तिमा गर्त्तजाश्च । द्विविधा मनुजा अपि ॥ बह्वये सक्तेपतस्तत्र । प्रथमं प्रथमानिह
 ॥ १ ॥ अंतर्द्वीपेषु षट्पंचा—शत्यश्रो कर्मन्नामिषु ॥ पंचाधिकामु दशासु । त्रिंशत्यकर्मन्नामिषु
 ॥ २ ॥ पुरीषे च प्रश्रवणे । श्लेष्मसिंधाणयोरपि ॥ व्राते पिसे शोषिते च । शुक्रं मृतकलेव-
 वरे ॥ ३ ॥ पूये स्त्रीपुंससयोगे । शुक्रपुरुजवाविच्युतौ ॥ पुरनिर्दमने सर्वे—व्यपवित्रस्थलेषु च
 ॥ ४ ॥ स्युर्गर्त्तजमनुष्याणां । संबंधिवेषु वस्तुषु ॥ संमूर्तिमनराः सैक—शतं ते क्षेत्रज्ञेदतः
 ॥ ५ ॥ इत्तिज्ञेज्ञः ॥ स्थानमेषां द्विपाश्रोधि—साध्वदीपदयावधि ॥ स्थानोत्पादसमुद्घातै—र्त्ता-

कासंख्याश्रगा अमी ॥ ६ ॥ इति स्थानं ॥ आरभ्य पंच पर्याप्तो-स्ते अियंतेऽसमाप्य ताः
 ॥ प्राणा ज्वंति रप्ताष्टा-त्रेषां बाहुमानसेविना ॥ ७ ॥ * नव-प्राणा इति तु संप्रहृण्यवचु-
 षौ * इति पर्याप्तिः ॥ संख्या योनिकुलानां च । तेषां गर्भजतः पृथक् ॥ योनिस्वरूपं त्वे-
 तेषां । त्रिक्रयं विकलाकवत् ॥ ८ ॥ इति-द्वारभ्यं ॥ जयन्योत्कर्षयोरंत-मुद्दं स्याज्जवस्थि-
 तिः ॥ पृथक्तवं च मुहूर्त्ताना-त्रेषां कायस्थितिर्मता ॥ ९ ॥ इति-प्रवस्थितिकामस्थिती ॥
 आद्या त्रिदेही संस्थानं । हुंडं देहो गुलस्य च ॥ असंख्यांगमितः पूर्वं । समुद्रयाताखयो म-
 ताः ॥ ११ ॥ इति-द्वारभ्यत्तुष्टयं ॥ एषां गतिर्विकलव-त्तथैवागतिरप्यहो ॥ किंत्वमी चक्षिवा-
 युत्रयां । नागहंति नरत्वतः ॥ १२ ॥

अष्टचत्वारिक्रिदेषां । नाड्यो जन्मत्ययांतरं ॥ एकसामयिकी संख्या । त्रिक्रिया विकला-
 कवत् ॥ १३ ॥ इति-प्रात्यागती ॥ अनंतराक्षिः समये-सिद्धयतां गणनापि च ॥ पृथग् न ल-
 क्येते हेषां । सा त्रिक्रिया बहुश्रुतात् ॥ १४ ॥ इति-द्वारभ्यं ॥ द्वाराणि तेषां न्यष्टा-वे-
 तेषां विकलाकवत् ॥ उक्तानि किंचिद्विधाणि । पंचैतेषां श्रुतानुगैः ॥ १५ ॥ त्रिभुव्यादहोऽस्मी

एतेषा-माद्याज्ञानद्वय-तथा ॥ आद्ये द्वे दर्शने तस्मा-दुपर्योगचतुष्टयं ॥ १६ ॥ साकारा-
 न्योपयोगाश्चा-ज्ञानदर्शनवतया ॥ त्रिकलाकवदाहार-कृतः कावलिकंविना ॥ १७ ॥ आद्यं
 शुष्यस्नानभेषा-मिदं योगत्रयं पुनः ॥ औदारिकस्तन्मिश्रश्च । कार्मणश्चेति कीर्तितं ॥ १८ ॥
 अंगुलपञ्चितक्षेत्र-प्रदेशराशितर्त्तिनि ॥ तृतीयवर्गमूलद्वे । वर्गमूले किलादिभे ॥ १९ ॥ यावा
 न् प्रदेशराशिः स्यात् । खडास्तान्तप्रदेशकाः ॥ यावत् एकस्यामेक-प्रदेशिकायां स्युरावद्यौ
 ॥ २० ॥ तावन्तः भर्तृविमा हि । मनुजा मनुजोत्तमैः ॥ निर्दिष्टा दृष्टविस्पष्ट-सत्त्वरचित्पु-
 षैः ॥ २१ ॥ इतिमान् ॥ द्वाण्यश्रोक्तदेशाणि । पंचैतेषांमनीषिभिः ॥ ज्ञाष्यानीह वक्ष्य-
 माण-गर्त्तोज्ञप्तमनुष्यवत् ॥ २२ ॥ कर्मकर्मचरान्त-दीपित्वा गर्त्तजा नरास्त्रिविधाः ॥ स्युः
 पंचदशत्रिंशत् । पट्पंचाशास्त्रिधाः क्रमतः ॥ २३ ॥ सत्वेहा आर्या इति-द्वेषा । मनुजाः कर्म-
 ज्ञानिजाः ॥ सत्वेहाः स्युः शक्यवन्-सुसूक्तशब्दादयः ॥ २४ ॥ आर्याः पुनर्दिष्टा प्रोक्ता ।
 कृद्भिप्राप्तास्तप्रापरे ॥ कृद्भिप्राप्तास्तत्र-पोडा । प्रहंसाः परमेश्वरैः ॥ २५ ॥
 अर्हन्तः सार्वज्ञौमाश्च । महैश्वर्यमनोहराः ॥ ब्रह्मदेवा वासुदेवाः । स्युर्विद्याधरचारणाः ॥

॥ २६ ॥ अनुक्ष्ये-नवविधाः । कैवजातिकुलायैकाः ॥ कर्मशिल्पज्ञानज्ञाणा-चारिभद्रज्ञाना-
 यैकाः ॥ २७ ॥ तत्र च-कैत्रयार्थि आर्थदेगोत्रा-स्ते सार्थापंचविंशतिः ॥ अंगा वंगा कलिगा-
 श्व । सगथाः कुरुकोशाताः ॥ २८ ॥ काश्यः कुशासार्थिः पंचाता । विदेहा मलयस्तथा ॥ व-
 त्साः सुराष्ट्राः शांतिटया । वराटावरणास्तथा ॥ २९ ॥ इशार्णा जंगला चेत्यः । सिंधुसौवीर-
 का अपि ॥ जंगयो वृत्ताः सूरसेनाः । कुलाता लाटसंज्ञकाः ॥ ३० ॥ केकयाईभिमे सार्द्धि-पं-
 चविंशतिरीरिताः ॥ नाजानि राजधानीनां । ब्रवीन्पेषु क्रमादथ ॥ ३१ ॥ चंपा तथा ताब्रलि-
 दी । स्यात्कांचनपुरं पुरं ॥ राजगृहं गजपुरं । साकेतं च वराणसी ॥ ३२ ॥ शौर्यपुरं च कां-
 पिट्यं । मिथिला नदितं पुरं ॥ कौशांबी च द्वारवती । नंदिवह्यात्रिधे पुरे ॥ ३३ ॥ अज्ञापु-
 रं मृत्तिकाव-त्यदिह्यत्रान्निधा पुरी ॥ शुक्तिमती वीतजयं । पापासापपुरं पुरं ॥ ३४ ॥ म-
 धुरानगरी चैव । श्रावस्तीनगरी वरा ॥ कोटीवर्षे श्वेतंविका । राजधान्यः क्रमादिमाः ॥ ३५ ॥
 एष्वेवार्द्धचक्रिराम-वासुदेवोद्भवो ज्ञेवत् ॥ आर्यास्तत इमेऽन्ये च । तदज्ञावादनार्थकाः । ३६ ।
 सूत्रकृत्वांगवृत्तौ चानार्यतक्षणमेवमुक्तं— ❀ धर्ममैत्तिअकराई—❀ जैसुवि सुमिले न सुचंति ॥

❀ विज्ञेयास्तत्र जाभ्यर्षि- । ये प्रशस्तैश्च्यजातयः ॥ तत्रत्रौणादिकुवजाः । कुवाभ्यस्तै प्र-
कीर्तिताः ॥ ३६ ॥

कर्त्तरि वास्त्रिकाः सौत्रि-काद्याः कार्पासिकादयः ॥ शिष्टपार्श्वस्तुत्रकारा-स्तंनुवायाद्-
योऽपि च ॥ ३७ ॥ ज्ञाभ्यर्षि योऽर्द्धमागध्या । ज्ञाषंते ज्ञाषयात्र ते ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्या-र्षि-
स्तु-ज्ञानाद्विजियुताः ॥ ३८ ॥ अत्र ज्ञूयान् विस्तरोऽस्ति । स तु प्रज्ञापनादितः ॥ विज्ञेयो
विबुधैर्नह । प्रोच्यते विस्तृतेर्नयात् ॥ ३९ ॥ इति-नेष्टाः ॥ एषां तिर्यग्भरद्देता-वधि जन्मा-
त्ययादिक ॥ योजनानां दशशती-सर्धो न परतः पुनः ॥ ४० ॥ इति-स्थानं ॥ एषां पर्याप्त-
यः सर्वाः । पर्याप्तानां प्रकीर्तिताः ॥ यथासंज्ञवमन्येषां । प्राणाश्च निखिला अपि ॥ ४१ ॥
इति पर्याप्तयः ॥ चतुर्दशयोनिक्रा । एषां संमूर्धिमैः सह ॥ द्वादश स्युः कुवकोर्धो । यो-
निर्विवृतसंबृता ॥ ४२ ॥ मिश्रा सचिचाचिचत्वात् । शीतोष्णत्वाच्च सा त्रवेत् ॥ वंशीपत्रा
तथा शंखा-वर्चा कूर्मोन्नतापि च ॥ ४३ ॥ पटयोपमानां त्रिनय-सुत्कट्टेषां त्रवस्त्रितिः ॥
सा युग्मिनां परेषां तु । पूर्वकोटिः प्रकीर्तिता ॥ ४४ ॥ जघन्या नरगर्जस्य । स्थितिरांतमुहू-

सिंकी ॥ उत्कृष्टा द्वादशाब्दानि । विज्ञेया मध्यमाऽपरा ॥ ४५ ॥ पितादिदुषितः पापी । का-
 मर्णादिवशोऽथवा ॥ द्वादशाब्दानि गर्जात-स्तिष्ठेत् सिद्धनुपादिवत् ॥ ४६ ॥ चतुर्विंशतिवर्षा-
 च । गर्भकायस्थितिर्गुणां ॥ उत्कृष्टस्थितिगर्भस्य । मृत्योत्पन्नस्य तत्र सा ॥ ४७ ॥ स्थित्वा
 द्वादशवर्षाणि । गर्भे कश्चिन्महायवान् ॥ विपद्योत्पद्य तत्रैव । तावत्पितृसौ यतः ॥ ४८ ॥
 इति-जन्मस्थितिः ॥

इत्यर्धसो-जन्मवनीगतक १-पंचमोद्देशके ॥ पूर्वाणां कोटयः सप्त । तथा षड्योपमन्नयं
 ॥ तथा गर्भजातिर्यव-देयां कायस्थितिर्गुरुः ॥ ४९ ॥ इति-कायस्थितिः ॥ संख्येयजीवि-
 नां देहाः । पंचासंख्येयजीविनां ॥ जवेद्देहत्रयमेव । विनाहारकवैक्रिये ॥ ५० ॥ इति-देहाः ॥
 संख्येयजीविनां नृणां । संस्थानान्यखिलान्यपि ॥ चतुरस्रं जवेदेत-दसंख्येयायुषां पुनः ॥ ५१ ॥
 इति-संस्थानं ॥ ज्ञातानि पंच धनुषां । वपुः संख्येयजीविनां ॥ गठ्यूनत्रयमन्येषा-मुत्कर्षेण
 प्रकीर्तितं ॥ ५२ ॥ जघन्यतांगुलासंख्य-न्नागमानमिदं जवेत् ॥ जन्नयेषां तदारंज-काल
 एवास्य सन्नवः ॥ ५३ ॥ संख्यायुषां वैक्रियं सा-धिकैकलक्षणो जनं ॥ उत्कर्षेण जघन्याञ्चां-

गुलसंख्यांशसंमितं ॥ ५४ ॥ आहारकशरीरं यन् । स्यादेशां लब्धिशातिनां ॥ श्रुतकेवलितना
 त्तु । मानतो हस्तसंमितं ॥ ५५ ॥ इत्यगमानं ॥ स्युः सप्तानि समुद्घाता । नृणां संख्ये-
 यजीविनां ॥ असंख्येयायुषामाद्या—स्य एव जवंति ते ॥ ५६ ॥ इति—समुद्घाताः ॥ यांति
 सर्वे सुरेष्वेव । नरा असंख्यजीविनः ॥ निजायुःसमहीनेषु । नाधिकस्त्रिभु क्वचित् ॥
 ॥ ५७ ॥ ततोतर्दीपजाता । जवव्यतरावधि ॥ यांतीज्ञानदिवं यावत् । हरिवर्षादिजास्तु ते
 ॥ ५८ ॥ सौधर्मांतं हैमवन—हैरण्यवतजा इमे ॥ जघन्यापि यदीज्ञाने—ऽधिकपट्योपमा स्थितिः
 ॥ ५९ ॥ सर्वसंसारिगतिषु । नराः संख्येयजीविनः ॥ गडति कर्मविगमा—इति मुक्तिगतव-
 षि ॥ ६० ॥ तत्र च—तीव्ररोषास्तपोमत्ता—स्तथा बालतपरिवनः ॥ द्वैपायनादिवहैर—परा यां-
 त्यसुरेष्वमी ॥ ६१ ॥ जलाभिर्जपासंपात—गलपाशाविषाज्ञानैः—तदक्षुदाद्यैर्मृतारंते स्यु—वर्षंत-
 राः शुभ्रजावतः ॥ ६२ ॥ अविशाल्वचारिवाणां । जघन्यादाद्यताविषः ॥ उत्कर्षेण च सर्वार्थ-
 सिद्धः स्याद्विषयो गतेः ॥ ६३ ॥ विराडसंपमानां तु । जवनेशाद्यताविषौ ॥ क्रमाजघन्योक्क-
 षांन्या—मेवमग्रेऽपि जाल्यतां ॥ ६४ ॥ आराद्धदेशाविरतेः । सौधर्माच्युतताविषौ ॥ विराद्धे-

शशिरते—नवनज्योतिरालयौ ॥ ६१ ॥ तापमानामपि तथा । तावैव गतिगोचरौ ॥ कांदर्पि-
 क्राणां नवना—धिपसौधर्मताविधौ ॥ ६६ ॥ चरकाणां परित्राजां । नवनब्रह्मताविधौ ॥ सौ-
 धर्मतांतकौ कल्पौ । खयातौ किट्विषिकांगिनां ॥ ६७ ॥ विमानेषूपपद्यमाना—पेक्षयदं यतोऽ-
 न्यथा ॥ संति किट्विषिका देवा । नवनधिपतिष्वपि ॥ ६८ ॥ आजीविकाजियोगानां । न-
 वनाच्युतताविधौ ॥ निह्वानां च नवने—शांत्यश्रैवेयकौ किल ॥ ६९ ॥ नव्यानामप्यनव्या-
 नां । साधुवेपगुणस्पृशां ॥ अपि सिक्त्यादृशामेव । विषयः सत्क्रियाबलात् ॥ ७० ॥ निर्गुण-
 णवस्वेऽपि । ते स्युर्मिथ्यादृशो यतः ॥ अश्रद्धवत्पदमपि । सिक्त्यात्वी सूत्रनाषितं ॥ ७१ ॥
 सूत्रलक्षणं चैवमाहुः— सुप्तं गणहररदयं । तद्देव पत्तेअबुद्धरदश्रं च ॥ सुअकेवलिणा-रद-
 श्रं । अग्निनदसपुषिणा रदश्रं ॥ ७२ ॥ देवेषु गह्वतामेषां । स्यादुक्तो गतिगोचरः ॥ नत्वे-
 पां गतिरवैवे—न्याशंभयं मतिशातिभिः ॥ ७३ ॥ कांदर्पिकाद्विलक्षणं चैवं—कंदर्पः परिहा-
 सोऽस्ति । यस्य कांदर्पिकश्च सः ॥ कंदर्पविकथाशंसी—तत्पशंसोपदेशकत् ॥ ७४ ॥ नाना-
 हासकलाः कुर्वन् । सुखतुर्थागचेष्टितैः ॥ अहसन्न हासयंश्चान्या—नानाजीवरुतादिभिः ॥

॥ ७५ ॥ शुभं ॥

किटिबं पापमस्यासित । स किटिवपिक उच्यते ॥ मायावी ज्ञानसद्धर्मा—चार्यसाध्वा-
दिनिंदकः ॥ ७६ ॥ वर्त्तयेद्यस्तु नटवत् । वेपमाजीविकाकृते ॥ बाह्योपचारचतुरः । स आजी-
विक उच्यते ॥ ७७ ॥ अग्नियोगः कामर्थादि—स्तत्प्रयोक्तात्रियोगिकः ॥ इत्यानुयोगमंत्रादिः ।
स द्विधा इध्यजावतः ॥ ७८ ॥ तथोक्तं—* द्विविहोः खलु अग्नियोगो । द्वे जावे य होइ ना-
यद्वे ॥ उद्वंमि होइ जोगा । विजामंता य जावंमि ॥ ७९ ॥ * इति जगण वुण प्रथमज्ञत-
द्वितीयोद्देशके ॥ व्यवहारेण चारित्र्य—दंतोऽप्येतेऽचरित्रिणः ॥ वज्रंत दंडकीः संज्ञा । द्वावैरतै-
र्यथोदितैः ॥ ८० ॥ प्रयांति नरकेऽप्येव । नियमादर्धसंक्रिणः ॥ तथैव च गतिर्द्वैथा । प्रत्यर्धच-
क्रिणामपि ॥ ८१ ॥ स्रिक्रिणो येऽत्यक्तराज्याः । प्रयांति नरकेषु ते ॥ सप्तस्वपि यथाकर्मो-
त्कृष्टायुक्ततथा परं ॥ ८२ ॥ तथोक्त जगवती ज्ञातक १२ नवमोद्देशकवृत्तौ चक्रवर्त्तिवांतरनि-
रूपशाधिकारे—* जहसेखं सातिरेगं सागरोवमंति ’—कथमपरित्यक्तसंगश्चक्रवर्त्तिनो न-
रकपृथिवीधूत्पद्यते, तासु च यथास्थसुत्कृष्टस्त्रितयो जवंति, ततश्च नरेदवो मृतः प्रथमपृथिव्या

मुत्पन्नस्तत्र चोत्कृष्टां स्थितिं सागरौपमप्रमाणामनुभूय—नरदेवो जायत इत्येवं सागरौषधम्—
 सातिरेकत्वं च नरदेवजने चक्ररत्नोत्पत्तेरर्वाचीनकावेन दृष्टव्यमिति । श्रीहरिजडसूरिकृतदश-
 वैकाणिकदृत्तौ हैमवीरचरिते नवपदप्रकारणवृत्तौ च चक्रिणः सप्तम्यामेवाऽप्यस्मत्प्रजायां यांती
 त्युक्तमिति ज्ञेयं ❀

त्यस्मत्प्रजायास्तु ये सार्व—जौमास्ते यांति ताविषं ॥ मुक्तिं वाप्य सीरिणोऽपि । भुवं स्व-
 मुक्तिगामिनः ॥ ८३ ॥ इति गानिः ॥ असंख्यायुर्निरश्वः । सप्तमक्तिनारकान् ॥ वायव्यी
 च विना सर्वे—ऽप्युत्पद्यंत नृजन्मसु ॥ ८४ ॥ अर्हंतो वासुदेवाश्च । बलदेवाश्च चक्रिणः ॥ सु-
 रनैरभयकेन्द्रयः स्यु—र्तुतिर्यन्त्रयो—न—कहिंचित् ॥ ८५ ॥ तत्रापि—प्रथमादेव नरका—ज्जायंते
 चक्रवर्तिनः ॥ द्वात्र्यामेव हरिवदा—स्त्रिय एव च तीर्थपाः ॥ ८६ ॥ चतुर्विधाः सुराद्व्यु-
 त्वा । जवंति बलचक्रिणः ॥ जिना वैमानिका एव । हरयोऽप्यननुत्तराः ॥ ८७ ॥ एवं मनु-
 ष्यरत्नानि । यानि स्युः पंच चक्रिणां ॥ तान्यागत्या विज्ञाभ्यानि । सामान्येन मनुष्यवत् ॥
 ॥ ८८ ॥ वैमानिकेन्द्रयश्च यदि । जवंति तानि तर्हि च ॥ अनुत्तरसुरान्मुत्तवा—न्येन्द्रयः स्युर्वी-

सुदेववत् ॥ ८९ ॥ सुहृत्सां द्वादशोत्कृष्टं । समयो लघु चांतरं ॥ तिर्ध्रवदेकसमय-संख्या सं-
 सूक्ष्मैः सह ॥ ९० ॥ ॐ नातांगिनामपर्याप्त-नृत्वेनोत्पत्तिरीरिता ॥ जत्कर्षतोऽविद्धेदेन । प-
 ल्यासंख्यलवावधि ॥ १ ॥ अपर्याप्तनरत्वेना-त्पत्तिरेकस्य चांगितः ॥ जत्कर्षतो जघन्यात्त्रां-
 तमुद्धर्त्तं निरंतर ॥ २ ॥ इत्यर्थतः पंचसंग्रहे ॥ ॐ इत्यागतिः ॥ सम्यक्तवं देशविरतिं । चा-
 रित्रं सुक्तिमप्यमी ॥ लज्जतेऽनतरज्जवे । लब्ध्वा नरज्जवादेकं ॥ ९१ ॥ अनंतरज्जवे चैते । न
 लज्जते कदाचन ॥ अर्हस्व चक्रवर्त्तिन्त्वं । बलत्वं वासुदेवतां ॥ ९२ ॥ लब्धिव्यष्टाविंशतौ या ।
 येनासिह नृजन्मनि ॥ संजन्वन्ति प्रसंगेन । इदर्थेते ता यथागमं ॥ ९३ ॥ कफविष्णुमलामर्षा-
 -सर्वाषधिमहर्द्धयः ॥ संजिन्नश्रोतोदल्विश्व । विषुवज्जुधियावपि ॥ ९४ ॥ चारणाशीविषाव-
 धि-सार्वद्रयगणधारिताः ॥ चक्रित्वाहर्त्स्वबलता-विष्णुत्वं पूर्वधारिता ॥ ९५ ॥ कीरमध्व-
 ष्याश्रवाश्व । बीजकोलुधियौ तप्रा ॥ पदानुसारिता तेजो-देद्रयाहारकवैक्रिये ॥ ९६ ॥ शी-
 तदेद्रयाह्नीणमहा-नसी पुलाकसंज्ञिता ॥ इत्यष्टाविंशतिर्नर्द्धय-पुंसां सल्लब्धयो मताः ॥ ९७ ॥
 चक्रपर्द्धिष्णुबलसं-जिन्नश्रोतस्त्वपूर्विताः ॥ गणानृत्वं चारणात्वं । पुलाकाहारके अपि ॥ ९८ ॥

विना दशामूः स्त्रीष्वन्याः । स्युरष्टादशलवधयः ॥ आस्वाहृत्यं कदाचिद्य-नत्वाश्वर्यतयो-
 दितं ॥ ९९ ॥ दशैताः केवलित्वं च । विपुलर्जुषिधावपि ॥ अन्नव्यपुंसां नैवेताः । संन्नवंति
 त्रयोदश ॥ १०० ॥ अन्नव्ययोषितामेताः । कीराद्याश्वसंयुताः ॥ न स्युश्चतुर्दशैतासां । ततो
 होयाश्वतुर्दश ॥ १ ॥ इत्यनंतरासिः ॥ ❀ अनंतरन्ने वेते । प्राप्य मानुष्यकादिकं ॥ सि-
 ष्यंत्येकत्रसमये । विंशतिर्नाविकाः पुनः ॥ १ ॥ तत्रापि पुंसनुष्येभ्यो । जाताः सिद्धंति ते
 दश ॥ नारीभ्योऽनतरं जाताः । कृषे ह्येकत्र विंशतिः ॥ १ ॥ ❀ इतिस्मयसिद्धिः ॥ दे-
 श्याहारदिशः सर्वा । एषां संहननान्यपि ॥ सर्वे कथायाः स्युः संज्ञा-श्वेदिष्याएव स्थितान्यपि
 ॥ २ ॥ देश्याश्वतस्तः कृषणाद्या । न्नत्यसंख्यजीविनां ॥ एषामाद्यं संहनन-भेकमेव प्रकी-
 र्त्तितं ॥ ३ ॥ इतिद्वारुषट्कं ॥ सज्ञावाद्यकसंज्ञाना-भेते संज्ञितया मताः ॥ दीर्घकालिकथा-
 दिकाना-मपि सस्वात्तथैव ते ॥ ४ ॥ इति संज्ञिता ॥ एतेषु न्नवतः पुंस्त्री-वेदावसंख्यजी-
 विषु ॥ पुंस्त्रितुल्याः स्त्रियश्चेषु । स्युर्गुणित्वेन सर्वदा ॥ ५ ॥ पुंस्त्रीक्रीवास्त्रियान्ये स्यु-स्व-
 त्र-पुंन्यः स्त्रियो स्वताः ॥ मत्संविंशत्यतिरिकाः । सत्संविंशतिसंयुताः ॥ ६ ॥ गर्त्रजाः क्रीवा-

रतु पुमाकारनाजः पुंसु, स्रयाकारनाजरतु स्त्रीषु गण्यते इतिवृत्त्याधः ॥ इतिवेधः ॥ तिस्रो
 दशो ज्ञानाज्ञान-दर्शानान्पयखिलान्पि ॥ द्वादशोत्पुत्रयोगाः स्यु-खिर्धौजःप्रसुखाहतिः ॥
 ॥ ७ ॥ आहारस्य कावार्तिक-स्यांतरं स्यात्स्वप्नावज ॥ उपेष्टं दिनत्रयं प्राग्ब-दनाहारकता-
 पि च ॥ ८ ॥ द्विकृषात्रिप्रहगतौ । समुद्घाते तु सप्तमे ॥ जगत्यनाहारकता । तृतीयादिक्र-
 णत्रये ॥ ९ ॥ अप्रयोगित्वे पुनः सा स्या-दग्रंख्यसमयात्मिका ॥ गुणस्थानानि निखिला-न्पे-
 पु योगासतथाखिलाः ॥ १० ॥ इतिद्वारसप्तकं ॥ गर्जजानां मनुष्याणा-मथ मानं निरूप्य
 ते ॥ एकैनात्रिंशतांकेस्ते । मित्ता जघन्यतोऽपि हि ॥ ११ ॥ ते चामी-ॐ वतिति ख पण
 नव तिग चञ । पण तिग नव पंच सगति तिग चञरो ॥ ङ ड चञ दग पण ड ङ दग ।
 श्रडड ड नव सग जहन्नगरा ॥ १२ ॥

इति पर्यंतवर्तिनोऽकस्थानादारन्यांकस्थानसंग्रहः ॥ ७९२७१६७५१५२६४३७५९९५५५-
 ३९५०३३६ ॥ एकं, दस, रायं, सहस्रं, दशसहस्रं, लक्षं, दहलक्ष, कोटि, दहकोटि, को-
 टिसयं, कोटिसहस्रं, दशकोटिसहस्रं, कोटिलक्ष, दहकोटिलक्ष, कोनाकोटी, दहकोडाको-

डि, कोडाकोडिसयं, कोडाकोडिसहस्त्रं, दहकोडाकोडिसहस्त्रं, कोनाकोडिलस्कं, दहकोना-
कोडिलस्कं, कोनाकोडिकोडी, दहकोडाकोडिकोडी, कोडाकोडिकोडिसयं, कोनाकोडिकोडिस-
हस्त्रं, दहकोडाकोडिकोडिसहस्त्रं, कोनाकोडिकोडिलस्कं, दहकोडाकोडिकोडिलस्क, कोना-
कोडिकोडिकोडि, इत्याद्यं कवाचनप्रकारः ॥ एतेषामेव एकोनतिशतांकरूपानानां पूर्वपुरुषैः पू-
र्वपूर्वैः परिमंथ्यानां कृतं तदुपदृश्यते, तत्र चतुरशीतिवकाणि पूर्वगं, चतुरशीतिलकाश्व-
तुरशीतिवकैर्गुण्यते, ततः पूर्वं ज्ञवति, तस्य परिमाणं सप्ततिः कोटिलकाणि, षट्पंचाशत्स-
हस्राणि (७७५००००००००) एतेन पूर्वोक्तांकराशोर्जागो हियते, तत इदमागतं—मणु-
आण जहन्नपदे । एकारस पृथकोडिकोडि ॥ बावीसकोडिलका । कोडिसहस्त्रा य चुवसी-
इ ॥ १ ॥ अदेव य कोडिसया । पुत्राण दसुत्तरा तज हुंति ॥ एकासीइ लका । पंचाणज इ-
सहस्त्रा य ॥ २ ॥ जपन्नतिन्नि सया । पुत्राणं पुत्रवसिआ असे ॥ एते पुत्रंगादं । इमादं
अहियादं असादं ॥ ३ ॥ लकादं एगवीसं । पुत्रंगाण सयरीसहस्त्रादं ॥ ज्ञेवेगुण्ठा । पुत्रं-
गाणं सया हुंति ॥ ४ ॥ ते सीइ सयसहस्त्रा । पसासं खलु जवे सहस्त्रा य ॥ तिन्निस्-

या लतीना । एवदया अविगता मणुया ॥ ५ ॥

उत्कर्षेण समुदिता । गर्जमूर्धजा नराः ॥ असंख्येयकालचक्र-समयैः प्रमिता मनाः

॥ ६ ॥ मनुष्या ह्युक्लृष्टपदेऽपि श्रेण्यभंख्येयज्ञागतप्रदेशराशिप्रमाणा लभ्यन्ते, इति तु प्रज्ञाप-
नावृत्तौ, ❀ ॥ इतिभ्रानं ॥ गर्जजाः पुरुषाः स्तोका-रततः संख्यगुणाः स्त्रियः । ततोऽसंख्यगुणाः
षट्-नराः समूर्धैर्युताः ॥ १३ ॥ इति लड्यपद्यवहुता ॥ इक्षिणोत्तरयोः स्तोकाः । स्युर्भबुष्या
मिथः समाः ॥ प्राच्यां ततः सख्यगुणाः । प्रतीच्यां च ततोऽधिकाः ॥ १४ ॥ जरतैरवतादीनि । क्-
त्राण्यदपान्यपागुदम् ॥ ततः संख्यगुणानि स्युः । पूर्वपश्चिमयोर्दिशोः ॥ १५ ॥ किंत्वधोदौ कि-
कम्पामे-ष्वनदपाः स्युर्नरा यतः ॥ ततः प्रतीच्यामधिका । मनुष्याः प्राच्यपेक्षया ॥ १६ ॥ इति दि-
गपेक्ष्याल्लघुवहुता ॥ अंतर्मुहूर्त्तमदिपष्ट । - मनुष्याणां महान्तरं ॥ कालोऽन्तः स-चोत्कृष्टा ।
कायस्त्रिभित्तवन्स्पतेः ॥ १७ ॥ चक्रित्वे-च्चांतरं प्रोक्तं । साधिकाद्विभित्तं लघु ॥ ज्येष्ठं च मुक्ता-
लपरा-वर्त्तार्धं पंचमांशके ॥ १८ ॥ नृणामिति व्यतिकरा विवृता मयैवं । सम्भ्याग् विविच्य स-
म्भ्यात्स्वगुरुप्रसत्या ॥ पूर्णापिणादिव कणाः कलभौक्तिकानां । दीपतिपाप्तवणिजा मणिजा-

तिवैत्रा ॥ १९ ॥ विश्वाश्वपैवकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्जातिष-डाजश्रीतनयौऽतनैष्टु विनयः
श्रीतेजपालात्मजः ॥ काव्यं यत्किञ्च तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । सर्गो निर्गलितार्थसा-
र्थसुजगः पूर्णः सुखं सप्तमः ॥ १० ॥

। इति श्रीलोकप्रकाशे मनुष्याधिकाररूपः सप्तमः सर्गः समाप्तः ॥

॥ अष्टमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

सुराश्वतुर्धा जवन-अंतरज्योतिषा अपि ॥ वैमानिका इति प्रोक्ता-स्तान्प्रनेदैरथ ब्रुवे
॥ १ ॥ इन्द्राया जवनेशाशा-सुरनागसुपर्णकाः ॥ विद्युदग्निद्वीपवादि-द्विरवायुस्तनित्ता इति
॥ १ ॥ एते च सर्वे कुम्भारोपपदा इति द्वेयं ॥ परमाधर्मिकाः पंच-दशधा परिकीर्त्तिताः
॥ यथाभूर्नामिन्द्रिः ख्याता । अंबप्रभृतयश्च ते ॥ ३ ॥ अंबांबरीषराजवल-त्र्यामरैर्द्रिपसुकाः
॥ अग्निप्रबधनुःकुंजाः । महाकालश्च कालकः ॥ ४ ॥ वैतरणी बालुकश्च । महाघोषः खर-
स्वरः ॥ एतेऽसुरनिकायांत-र्गताः पंचदशोद्विताः ॥ ५ ॥ नीत्वोध्वं पातयत्याद्यो । नारका-
न् खंभशाः परः ॥ करोति आष्टपाकाहान् । तृतीयोत्रहदादित्रित् ॥ ६ ॥ ज्ञातनादिकरस्ते-

पां । तुरीयः पंचमः पुनः ॥ कुंतादौ प्रोतकस्तेषां । षष्ठौ गोपांगन्नंगकृत ॥ ९ ॥ अस्याकार-
 पां । वनं सृजति सप्तमः ॥ धनुर्मुक्तार्धचन्द्रादि-बाणैर्विद्धयति चाष्टमः ॥ ८ ॥ नवमः
 पत्रयुक्तं । वनं सृजति दशमः पुनः ॥ खनयित्वासकृत् श्लक्ष्ण-मांसखंडानि खादति ॥ ९ ॥
 पाककृत्तेषां । कुंतादौ दशमः पुनः ॥ नदीं वैतरणीं तप्त-रूपयाद्विपुरितां ॥
 तान् कंस्तादौ पचत्येका-दशश्च द्वादशः सृजेत् ॥ नद्यतस्तान् महाशब्दो । निरुणादि च-
 ॥ १० ॥ कदंबपुष्पाद्याकार-बालुकामु पचेत्परः ॥ नद्यतस्तान् महाशब्दो । समाक-
 तुर्दशः ॥ ११ ॥ आरोग्य शाल्मलीवृक्षं । तज्जकंटकनीषणं ॥ खरस्वरः पंचदशः । समाक-
 र्ति नारकान् ॥ १२ ॥ परमाधामिकास्ते च । संचितानंतपालकाः ॥ मुत्वांगोद्विकतयो-
 त्पद्यन्तेऽत्यतडुःखिताः ॥ १३ ॥
 यत्र सिंधुः प्रविशति । नदी द्रवणवारिधिं ॥ योजनैर्दिशि यान्यायां । पंचपंचाशता त-
 तः ॥ १४ ॥ अस्ति श्यव वेदिकांतः । प्रतिसंतापदायकं ॥ प्रमाणतो योजनानि । सार्धानि
 द्वादशैव तत् ॥ १५ ॥ योजनानि तीणि सार्धा-न्युद्घोऽत्र महोद्घेः ॥ सप्तचत्वारिंशद्वत् ।
 गुहाः संत्यतितामसाः ॥ १६ ॥ आद्यसंहननास्तासु । वसंत्युरुपरक्रमाः ॥ नरा ज्वचरा म-

द्य-मांसस्त्रीनागदोलुपाः ॥ १७ ॥ दुर्वर्णाः कठिनस्पर्शाः । नीषणा घोरदृष्टयः ॥ अद्भ्यर्ध-
 दादशकर-देहाः संख्येयजीविताः ॥ १८ ॥ तत्र रत्नक्षीपमस्ति । स्थलात्संतापदायकात् ॥
 वारिधौ योजनैरेक-तिंशता नूरिमानवं ॥ १९ ॥ धरद्वान् वाज्रिकांस्तेऽथ । मनुष्यास्तन्निवा-
 लिनः ॥ तिंपंति मद्यैर्मांसैश्च । तेषु तानि क्षिपंति च ॥ २० ॥ मद्यमांसाद्याबुपात्रैः । प्रपू-
 र्य वह्नानि ते ॥ गह्रंति जलधौ मद्य-मांसैस्तान् लोत्रयंति च ॥ २१ ॥ मद्यमांसास्वादलु-
 द्धा-स्ततस्नश्नुपातिनः ॥ निपसंति धरद्रेषु । क्रमात्ते जलमानुषाः ॥ २२ ॥ मांसानि वह्नि-
 पक्वानि । जीर्णमद्यानि ते नराः ॥ यावद्दिनानि द्वित्राणि । भुञ्जानाः सुखमासते ॥ २३ ॥
 तावन्नटाः सुसन्नखा । रत्नक्षीपनिवासिनः ॥ संयोजितान् धरद्वान् । वेष्टयंति समंततः ॥
 ॥ २४ ॥ वर्षं यावद्वाहयंति । धरद्वानतिदुःसहान् ॥ तथापि तेषामस्त्रीनि । न स्फुटति म-
 नागपि ॥ २५ ॥ ते दास्यानि दुःखानि । सहमाना दुराशयाः ॥ प्रपीड्यमाना वर्षेण । त्रि-
 यंतेऽत्यंतदुर्मराः ॥ २६ ॥ अथांडगोदकांस्तेषां । जनस्ते रत्नकांक्षिणः ॥ चक्षरीपुत्रवादाप्रै-
 र्मुक्त्वा कर्णयोर्दयोः ॥ २७ ॥ निबद्ध्य प्रविशंत्यब्धौ । तानन्ये जलचारिणः ॥ कुदीरतंसु-

॥

मीनाद्याः । प्रपन्नवति न बाधितुं ॥ १८ ॥ इति महानिशीप्रचतुर्थाध्ययनेऽर्भतः ॥
 पिशाचा नूतयक्षाश्च- । राक्षसाः किन्नरा अपि ॥ किंपुरुषा महोरिगा- । गंधर्वा-अंतरा-
 दमे ॥ १९ ॥ पिशाचास्तत्र सहज-सुरूपाः सौम्यदर्शनाः ॥ रत्नारणवद्ग्रीवा-हस्ताः
 वीरशथा मताः ॥ ३० ॥ कुष्मांडाः पटका जोषाः । अहिकाः कालका अपि ॥ चो-
 काऽर्चोक्तमहाकाया-स्तथा वनपिशाचकाः ॥ ३१ ॥ तूष्णीकास्तावसुखर-पिशाचा देह-
 संज्ञकाः ॥ विदेहाश्च महादेहा-स्तथावस्तारका इति ॥ ३२ ॥ सुरूपप्रतिरूपाति-रूपा नूतो-
 तमा इति ॥ स्कंदिकाका महावेगा । महास्कंदिकसंज्ञकाः ॥ ३३ ॥ आकाशकाः प्रतिह्वना ।
 नूता नवद्विधा अग्नी ॥ सौम्याननाः सुरूपाश्च । नानान्तकिविदेपनाः ॥ ३४ ॥ मानोन्मान-
 प्रमाणोप-पन्नदेहा विशेषतः ॥ रक्तपाणिपादतल-तालुजिह्वौष्ठपाणिजाः ॥ ३५ ॥ किरीटधा-
 रिणो नाना-रत्नात्मकविनूषणाः ॥ यक्षास्त्रयोदशविधा । गंभीराः प्रियदर्शनाः ॥ ३६ ॥ पु-
 षो माणि श्वेत हरि-सुमनो व्यतिपाकतः ॥ त्रडाः स्युः सर्वतो त्रडाः । सुतडा अष्टमाः स्फु-
 ताः । ३७ । यक्षोत्तमा रूपयक्षा । धनादाराधनाधिपाः ॥ मनुष्ययक्षा इत्येवं । सर्वेऽप्येते त्रयोदश

॥ ३८ ॥ करालरक्तदंष्ट्रा—स्तपनीयविघ्नपणाः ॥ राक्षसाः सप्तधा प्रोक्ता—स्तेऽपी तीषणद-
 र्शनः ॥ ३९ ॥ विघ्ना नीममहाग्नीमा—स्तथा राक्षसरक्षसाः ॥ परे विनायका ब्रह्म—राक्ष-
 सा जलराक्षसाः ॥ ४० ॥ सुखेवधिकरूपाद्याः । किन्नरा दीपभौलयः ॥ दशधाः किन्नरा रूप-
 शालिनो हृदयंगमाः ॥ ४१ ॥ रतिप्रिया रतिश्रेष्ठाः । किंपुरुषा मनोरमाः ॥ अनिंदिताः किं-
 पुरुषो—तमाश्च किन्नरोत्तमाः ॥ ४२ ॥ सुखारुवाहूद्यद्रूपा—श्चित्रसगनुत्पेपनाः ॥ दश किंपुरु-
 षस्ते स—पुरुषा पुरुषोत्तमाः ॥ ४३ ॥ यथास्वंतो महादेवा । मरुन्मैरुपन्ना इति ॥ महाति-
 पुरुषाः किंब । पुरुषाः पुरुषवर्जनाः ॥ ४४ ॥

महोरगा दशविधा । भुजगान्नोगशालिनः ॥ महाकाया अतिकाया । त्रास्वंतः स्कंध-
 शालिनः ॥ ४५ ॥ महेश्वका भेरुकांता । महावेगा मनोरमाः ॥ सर्वेऽप्यमी महावेगा । म-
 हांगाश्चित्रन्नपणाः ॥ ४६ ॥ गंधर्वा द्वादशविधाः । सुस्वराः प्रियदर्शनाः ॥ सुरुपा भौलिसु-
 कुट—धरा हारविघ्नपणाः ॥ ४७ ॥ हाहाहूहूतुंबरवो । नारदा ऋषिवादिकाः ॥ भुतवादिक्-
 कादंवा । महाकदंबरवलाः ॥ ४८ ॥ विश्वानसुगीतरति—सन्नीतपशसस्तथा ॥ सप्तदशीतिरि-

ने सर्वे । तृतीयांशेऽष्ट ते त्वमी ॥ ४९ ॥ ❀ अणपत्री पणपत्री । इस्त्रिवाङ्मन्त्रवाङ् ए चैव ॥
 कंदी-य महाकंदी । कोदंशे चैव पयए य ॥ ५० ॥ तथा अन्नपानवस्त्रवेद्रम-शय्यापुष्पफलो-
 न्नये ॥ येऽष्टपानटपत्तलरस-विरसत्वादिकारकाः ॥ ५१ ॥ अनादिजुंजकार्तेऽष्टौ । स्युर्विद्या-
 जुंजकाः परे ॥ ये त्वनाथविजगणेन । जुंजंतेऽथक्तजुंजकाः ॥ ५२ ॥ विचित्रचित्रयमक-वैता-
 ल्यकांचनादिषु ॥ वसंति शैलेषु दशा-प्यमी पट्योपमायुपः ॥ ५३ ॥ नित्यं प्रमुद्रिताः क्री-
 दा-परः सुरतसेविनः ॥ स्वहृदचारित्वादेते । जुंजंत इति जुंजकाः ॥ ५४ ॥ कुबानेतांश्च
 यः पश्येत् । नोऽयथाऽनर्भसाप्नुयात् ॥ तुष्टान् पश्यत् यशोविद्यां । विंसे वज्रसुनीडवत् ॥
 ॥ ५५ ॥ शाषानुग्रहकीलत्व-सेपां शक्तिश्च तादृशी ॥ अयमर्थः पंचसांगे- । शाने-शोक्तश्चतु-
 र्दशे ॥ ५६ ॥ शानं पचोत्तर नैव-प्रजेद्वैदर्भतरामराः ॥ ज्वंति नानाक्रीडाजिनः । क्रीडंतः का-
 लनादिषु ॥ ५७ ॥ ज्योतिष्काः पंच चंडार्क-ग्रहनक्षत्रतरकाः ॥ द्विधा स्थिराश्चराश्चेति । द-
 शा नैवा ज्वंति ते ॥ ५८ ॥ वैमानिका द्विधा कटपा-तीतकटपोपन्नकाः ॥ कटपोपन्ना
 दादशाधा । ते त्वमी देवलोकजाः ॥ ५९ ॥ सौधर्भेज्ञानसजत् । कुसरसाहेन्द्रब्रह्मदांतकजाः

०
॥ भुक्तमहज्ज्वरानत । प्राणतजा आरणाच्युतजाः ॥ ६० ॥

आद्यकल्पद्वयाद्यःस्था—रतुनीयाधस्तना अपि ॥ ज्ञांतकत्रिदिवाधस्था—स्त्रिधा किल्बिषि-
का अग्नी ॥ ६१ ॥ कल्पातीता द्विधा श्रैवे—यकानुत्तरसंज्ञाः ॥ स्वामिसेवकजावादि—कल्पे-
न रक्षिता इमे ॥ ६२ ॥ अधस्तनाधस्तनं च । स्यादधस्तनमध्यमं ॥ अधस्तनोपरितनं । म-
ध्यमाधस्तनं ततः ॥ ६३ ॥ ज्ञेन्नमध्यममध्यं च । मध्येपरितनं ततः ॥ उपरिस्थाधस्तनं चो-
—परिस्थानमध्यमं पुनः ॥ ६४ ॥ उपरिस्थोपरितनं । तजा श्रैवेयकाः सुराः ॥ विजयादिविष्मा-
नोऽज्ञाः । पंचधानुत्तराजराः ॥ ६५ ॥ सारस्वतादित्यबह्वि—वरुणा गर्दभोयकाः ॥ तुपिताऽज्या-
वाधामोय—रिष्टा लोकांतिका अग्नी ॥ ६६ ॥ पर्यासापरज्ञेदेव । सर्वेऽपि द्विविधा अग्नी ॥ जा-
ताः षट्पञ्चाशमेवं । सुस्नेहाः क्षातत्रयं ॥ ६७ ॥ पंचजाने सु—द्व्यदेवा नरदेवा । धर्मज्ञेनस्त-
था परे ॥ देवाधिदेवा ये ज्ञाव—देवास्ते पंचमा मताः ॥ ६८ ॥ तत्र च—पंचेन्द्रियो नरस्त्रिर्ध-
क् । संपादितभुजायतिः ॥ उत्पत्स्यते यो देवत्वे । इत्यदेवः स उच्यते ॥ ६९ ॥ नरदेवाः
सर्वज्ञोमा । धर्मदेवास्तु साधवः ॥ देवाधिदेवा अर्हीतो । ज्ञावदेवाः सुरा इमे ॥ ७० ॥ इह

नावदेवैरधिकारः ॥ इति त्रिदाः ॥ वैलोक्येऽपि स्थानमेवां । क्षेत्रलोकं प्रवक्ष्यते ॥ स्थानोत्पादस-
 न्नावधैर्लोकोऽसंख्यांशगा भ्रमी ॥ ७१ ॥ इतिस्थानं ॥ पर्याप्तयः षडप्येषां । पंचाप्येकवि-
 वक्ष्या ॥ वाक्चेतसोर्दशा प्राणा । एतेषां परिकीर्त्तितः ॥ ७२ ॥ इतिपर्याप्तिः ॥ चतस्रो धा-
 निलक्षाः स्युः । लक्षाश्च कुलकोटिजाः ॥ द्वादशैषामचित्ता स्याद्योनिः शीतोष्णभृन्वृत्ताः । ७३ ।
 इति-ल्लारत्रयं ॥ पयोधयस्त्रयस्त्रिंशद्दुत्कर्षेण त्रयस्थितिः ॥ सहस्राणि दशाब्दानां । स्यादे-
 वां सा जघन्पतः ॥ ७४ ॥ इतित्रयस्थितिः ॥ कायस्थितिस्त्वेषां त्रयस्थितिरेव ॥ देहास्त्रयस्तै-
 जसं च । कामेषां वैक्रियं तथा ॥ संस्थानं चतुरस्रं स्याद्भ्रम्यं पुण्यानुत्तरतः ॥ ७५ ॥ इति
 लारत्रयं ॥ उत्कर्षतः सहस्रस्ताः । वपुर्जघन्यतः पुनः ॥ अंगुलासंख्यनागः स्याद्दादौ स्वा-
 नाविकं ह्यदः ॥ ७६ ॥ तत्कृत्रिमं वैक्रियं साधिकैकलक्ष्यो जनं ॥ ज्येष्ठमंगुलसंख्यांशमा-
 नमादौ च तल्लघु ॥ ७७ ॥ इत्यंगमानं ॥ आधाः पंच सप्तुद्घाताः । पंचस्वतेषु यांत्यमी ॥
 पर्याप्तगर्जजनरतिर्यक्षु संख्यजीविषु ॥ ७८ ॥ पर्याप्तबादरक्ष्मांबु-प्रत्येककृतिजेषु च ॥ ग-
 र्जजा मनुजाः पंच-द्विधास्तिर्यैव एव च ॥ ७९ ॥

संमूर्तिमा गर्जजाश्व-गहंत्पमुतत्रोजिषु ॥ विशेषस्त्वत्रोदितः प्राक् । केत्रवोकेऽपि व-
 द्यते ॥ ८० ॥ मुहूर्त्तानि द्वादशैषा-मुत्पत्तिर्यवनांतरं ॥ सामान्यतः स्यादुत्कृष्टं । जघन्यं
 समयवधि ॥ ८१ ॥ उत्पद्यते र्यवन्तेऽमी । एकस्मिन्समये पुनः ॥ एको द्वित्राश्व संख्येया ।
 श्रासंख्येयाश्व कर्हिचित् ॥ ८२ ॥ इतिद्वारत्रयं ॥ सभ्यत्तवं देशविरतिं । चारित्रं मुक्तिमप्य-
 मी ॥ तत्रते तद्युक्तर्माणो । विपद्यानंतरे त्रये ॥ ८३ ॥ इत्यनंतरासिः ॥ सिद्ध्यान्त्यनंतरत्रये ।
 एकरस्मिन्समये त्वमी ॥ उत्कर्षतः साष्टशतं । विशेषस्त्वेव तत्र च ॥ ८४ ॥ त्रयनेशा अंत-
 राश्व । सर्वे दशादशैव हि ॥ तद्देव्यः पंचपंचैव । दशा ज्योतिष्कनिर्जराः ॥ ८५ ॥ ज्योतिष्क-
 देव्यश्चैकस्मिन् । क्रमे सिद्धयंति विश्रान्तिः ॥ वैमानिकाः साष्टशतं । तद्देव्यो विश्रान्तिः पुनः ॥
 ॥ ८६ ॥ इति समयेभिस्त्रिः ॥ त्रेश्याद्वारद्विशां षट्कं । न संहननसंज्ञवः ॥ कषायसंज्ञिद्विषा-
 णि । सर्वाण्येषां त्रयंति च ॥ ८७ ॥ इति द्वारषट्कं ॥ सर्वेऽप्येते संज्ञिनः स्युः । पुंस्त्रीवेद-
 युजः परं ॥ देव्यः सुरेज्यो द्वात्रिंश-कुणा द्वात्रिंशताधिकाः ॥ ८८ ॥ इति द्वारद्वयं ॥ एषां
 स्युर्दृष्टयस्त्रिस्त । आद्यं ज्ञानत्रयं त्रयेत् ॥ सभ्यद्विशां परेषां तु । स्याद्वज्ञानत्रयं श्रुतं ॥ ८९ ॥

इति द्वारद्वयं ॥ दर्शनलयभाद्यं स्याद्देवां सम्यक्तवशालिनां ॥ दर्शनद्वयमन्येषां—मुपयोगो
 द्विधा ततः ॥ ९० ॥ उपयोगा षडेतेषां । ज्ञानदर्शनयोश्चयं ॥ सम्यग्दर्शां परेषां तु । इयद्ज्ञा-
 नी-दे-व दर्शने ॥ ९१ ॥ एतेषामोज्ज्वलाहारो । दोषाहारोऽपि संज्ञवेत् ॥ न स्यात्कावलि-
 कः स्यात्तु । मनोज्ञकणवक्त्राः ॥ ९२ ॥ अंतरं पुनरेतस्य । चतुर्थं तत्रसंमितं ॥ जघन्य-
 मन्यस्वल्दानां । त्रयसिंशत्सहस्रकाः ॥ ९३ ॥ गुणस्थानानि चत्वारि । योगाश्चैकादशोद्दिताः
 ॥ औदारिकाहारकाण्य—तन्मिश्रांश्विनाखिलाः ॥ ९४ ॥

प्रतरासंख्यज्ञागस्था—संख्येषश्चेतिवर्त्तिताः ॥ नत्तःप्रदेशैः प्रमितताः । प्रोक्ताः सामान्य-
 तः सुराः ॥ ९५ ॥ क्षेत्रपट्योपमासंख्य—ज्ञागस्थांशांशंश्रिताः ॥ देवा अनुचरोत्पन्नाः । सं-
 ख्येषास्तत्र पंचमे ॥ ९६ ॥ बृहत्तरक्षेत्रपट्या—संख्यांशांशांशंश्रिताः ॥ जगत्पश्रोपरितन-
 श्रैवेपकत्रिकाभराः ॥ ९७ ॥ मध्यक्षेत्रस्तनेऽप्येवं । त्रिके कट्येऽच्युतेऽपि च ॥ आरण्ये प्रा-
 णते चैवा—नतेऽपीयंत एव ते ॥ ९८ ॥ किंतु पट्यासंख्यज्ञागो । बृहत्तरौ यश्चोत्तरं ॥ एक-
 मानमितेऽवेवं । स्यात्परेष्वपि ज्ञावना ॥ ९९ ॥ सहस्रारमहशुक्र—दांतकब्रह्मनासिनः ॥

माईन्द्रमनत्रुमार—देवाः प्रत्येकमि रिताः ॥ १०० ॥ घनीकृतस्य लोकस्य । श्रेयसंख्यंशिव-
 र्शिञ्जिः ॥ नञःप्रदेशैः प्रसिता । विशेषोऽत्रापि पूर्ववत् ॥ १ ॥ अंगुत्रप्रमितकेत्र—प्रदेशरा-
 शिसंगते ॥ तृतीयवर्गमूलद्वे । द्वितीयवर्गमूलके ॥ २ ॥ यावान् प्रदेशराशिः स्या—इकप्रदे-
 शिकाव्यप्र ॥ श्रेणीषु तावन्मानासु । लोकस्यास्य घनात्मनः ॥ ३ ॥ नञःप्रदेशा यावंत—
 स्तावानीशाननाकगः ॥ देवदेवीसमुदायो । निर्दिष्टः शुनपारगैः ॥ ४ ॥ त्रयस्त्रिंशत्तमोऽशोऽस्य
 । किंचिद्वनश्च यो ज्ञवेत् ॥ ईशानदेवास्तावंतः । केवलाः कश्चिताः शुने ॥ ५ ॥ एवं च—
 सौधर्मज्ञवनधीशा—व्यंत्तरज्योतिषामपि ॥ ज्ञाव्या स्वस्वसमुद्भय—त्रयस्त्रिंशांशमानता ॥ ६ ॥
 केवलं देवदेवीसमुदाय एव वक्ष्यते ॥ ईशानतश्च सौधर्मो । स्यात्संख्येयगुणाधिकः ॥ देवदे-
 वीसमुदायो । ज्ञवनेशानप्र द्वे ॥ ७ ॥ प्रंगुलप्रमितकेत्र—प्रदेशराशिवर्त्तिनि ॥ द्वितीयवर्ग-
 मूलद्वे । वर्गमूले किलादिमे ॥ ८ ॥ यावान् प्रदेशराशिः स्या—तावन्मानासु पंक्तिषु ॥ घनी-
 कृतस्य लोकस्या—धैकप्रदेशिकाषु वै ॥ ९ ॥ नञःप्रदेशा यावंत—स्तावान् पुरुषपुंगवैः ।
 देवदेवीसमुदायः । ख्यतो ज्ञवनवासिनां ॥ १० ॥ यावंति संख्ययोजन—कोटीमानानि द्वैवर्ध-

तः ॥ सूत्रिरूपाणि खंडानि । स्युरेकप्रतरे किल ॥ ११ ॥ व्यंतराणां देवदेवी—समुदायो ज्ञे-
 दियान् ॥ ज्योतिष्कदेवदेवीनां । प्रमाणमथ कीर्यते ॥ १२ ॥ षट्प्रंक्षाशांगुलशत—द्वयमाना
 हि देव्यतः ॥ यावंत एकप्रतरे । सूत्रिरूपाः स्युरशकाः ॥ १३ ॥ ज्योतिष्कदेवदेवीनां । तावा-
 न् ससुदयो ज्ञेवत् ॥ उक्त प्रमाणमित्येव—मथाष्टपवहतां ब्रुवे ॥ १४ ॥ इति-मानं ॥

स्तोकाः सर्वाश्रिसिद्धस्था । असंख्येयगुणास्ततः ॥ दोषा अनुतरा देवा—स्ततः संख्यगुणाः
 क्रमात् ॥ १५ ॥ ऊर्ध्वमध्याधःस्थिते स्यु—र्ध्वेयकत्रिकत्रये ॥ अच्युते चारणे चैव । प्राण-
 ते चानतेऽपि च ॥ १६ ॥ अधोऽधोर्ध्वेयकादा—दनुतराद्यपेक्षया ॥ ज्ञात्र्या विमानबाहुल्या—दे-
 वाः संख्यगुणाः क्रमात् ॥ १७ ॥ समश्रेणिरथयोर्ध्व—प्यारणाच्युतकल्पयोः ॥ विमानसं-
 ख्या तुल्यैव । तथापि कृष्णपाक्षिकाः ॥ १८ ॥ उत्पद्यंते स्वज्ञावेन । दक्षिणस्यां हि नूरयः
 ॥ शुक्लपाक्षिकजीवेन्यो । बहवश्च जवंति ते ॥ १९ ॥ ततोऽच्युतापेक्षया स्यु—निर्जरा आर-
 णोऽधिकः ॥ समश्रेणिरिभ्रतावेव—मन्येवपि विज्ञात्र्यतां ॥ २० ॥ शुक्लपाक्षिककृष्णपाक्षिक-
 लक्षणं चैवं—बहुपाद्योदयाः क्रूरकर्माणिः—कृष्णपाक्षिकाः—॥ स्युर्दीर्घतरसंसारः । नूयंसोऽन्यथ-

पैक्या ॥ ११ ॥ तथा स्वप्नावाने ज्ञप्ता । अपि प्रायः सुरादिषु ॥ जल्पयते दाक्षिणस्यां । प्रा-
 चुर्येणान्यदिषु न ॥ १२ ॥ तथाहुः—पायमिह कूरकम्भा । जवसिद्धिवा वि दाहिलिद्वेषु ॥
 नेरदयतिरियलपुष्पा । सुरादवासेषु गह्वरि ॥ १३ ॥ जेसिमवष्टो पुग्गल—परियष्टो सेसल्ल ज
 संसारो ॥ ते सुक्कपस्सिया खल्लु । अहिण पुण कएहपरकील ॥ १४ ॥ इति प्रह्लादप्रनावु-
 सौ ॥ आनतेरयोऽसंख्यगुणाः । सहस्रायसुराः स्मृताः ॥ महाभुक्ते वातके च । ब्रह्ममहिंदयोः
 क्रमात् ॥ १५ ॥ सनत्कुमार ईशानेऽप्यसंख्यज्ञा यद्योत्तरं ॥ ऐशानेऽप्यश्व सौधर्म—देवाः सं-
 ख्यगुणाधिकाः ॥ १६ ॥ नसु—कृष्णपाक्षिकबाहुदया—द्यथा महिंदनाकिनः ॥ असंख्येयगुणाः
 प्रोक्ताः । सनत्कुमारनाकिनः ॥ १७ ॥ विमानानां कृष्णपाक्षिकाणां चाधिक्यतस्तथा ॥ ते
 सौधर्मोऽप्यसंख्यज्ञाः । कथं नेशाननाकिनः ॥ १८ ॥ अब्रोत्थते हि वचन—प्रमाण्यादुच्यते त-
 था ॥ विचारगोचरो नास्मा—दशाभासोदितं वचः ॥ १९ ॥ तथोक्तं प्रह्लादमहर्षौ—
 न-
 निवयं युक्तिमहिंदसनत्कुमारयोरप्युक्ता, परं तत्र महिंदकल्पपेक्षया सनत्कुमारकल्पे देवा
 असंख्येयगुणा उक्ताः, इह तु सौधर्मो कल्पे संख्येयगुणा उक्तास्तदेतत्कथं? उच्यते, वचनपा-

भाष्यात्, न चात्र पाठब्रह्मो, यतोऽन्यत्राप्युक्तं—' ईसाणे सव्वह वि । बचीसगुणा—ञ्-ह्येति
 देवीञ् ॥ संखेज्जा सोह्रभ्मे । तञ्च असंख्या न्वलावासी ' इति. ❀

असंख्यज्ञाश्च सौधर्म—देवेभ्यो न्वनाधिपाः ॥ न्वन्ति न्वनेभ्येभ्यो—ऽसंख्यज्ञा व्यन्तराः
 सुराः ॥ ३० ॥ ज्योतिष्काणां देवदेवी—बुधः संख्यगुणस्ततः ॥ स्वस्वदेवेभ्यश्च देव्यः । सर्वाः
 संख्यगुणा स्मृताः ॥ ३१ ॥ इतिलब्धपवहुता ॥ पूर्वस्यां च प्रतीच्यां च । स्तोका न्वन-
 वास्मिनः ॥ न्वतरस्यां दक्षिणस्या—संख्येयगुणाः क्रमात् ॥ ३२ ॥ प्राक्प्रतीच्योर्हि न्वना—ऽप-
 त्वात्स्तोका अमी किल ॥ दक्षिणोत्तरयोस्तेषां । क्रमाधिक्याद्विमेऽधिकः ॥ ३३ ॥ पूर्वस्यां व्यं-
 तराः स्तोका । विधेरेणाधिकाधिकाः ॥ अपरस्यासुत्तरस्यां । दक्षिणस्यां यथाक्रमं ॥ ३४ ॥ व्यं-
 तराः शुधिरै नून्ना । प्रचरन्ति ततोऽधिकाः ॥ सावोपामायां प्रतीच्या—ममी स्युः प्राच्यपेक्ष-
 या ॥ ३५ ॥ त्रदीच्यां दक्षिणस्यां च । युक्तमेवाधिकाधिकाः ॥ स्वस्थाननगरावास—बाहुड्य-
 तो यथाक्रमं ॥ ३६ ॥ पूर्वस्यां पश्चिमायां च । स्तोका ज्योतिष्कनाकिनः ॥ दक्षिणस्यासुदी-
 च्यां च । स्युः क्रमेणाधिकाधिकाः ॥ ३७ ॥ प्राक्प्रतीच्योश्चं दसूर्य—दीपेषूथानदेशवत् ॥ क्रीडा-

ॐ
स्पर्द्धेषु ज्योतिषकाः । म्वदपाः प्रायेण सत्तया ॥ ३८ ॥ तेऽप्योऽधिका दक्षिणस्यां । विमानानां

बहुत्वतः ॥ तथा कृष्णपाक्षिकाणां । बाहुद्वयेनोपपाततः ॥ ३९ ॥ नदीच्यां मानससर-स्थेते

क्रीटापरायणाः ॥ आसते नित्यमेवं स्यु-र्दक्षिणापेक्षयाधिकाः ॥ ४० ॥ किञ्च—मानसा-

ख्ये सरस्यस्मिन्न । मत्स्याद्या येंबुचारिणः ॥ ते समीपस्थतज्योति-र्विमानादिनिरीक्षणात्

॥ ४१ ॥ नृत्पन्नजातिस्मरणाः । किञ्चिदाचर्यं च व्रतं ॥ विहितानशनाः कृत्वा । निदानं सुख-

विष्यत्तया ॥ ४२ ॥ मृत्वा ज्योतिर्विमानेषु—त्पद्यतेति कवर्त्तिषु । ततः स्युर्दक्षिणात्पेन्द्र्य । नृत्तराहा

इमेऽधिकाः ॥ ४३ ॥ स्युः सौधर्मप्रवृत्तिषु । ताविषेषु चतुर्ध्वपि ॥ पूर्वस्यां पश्चिमायां च ।

स्तोका एव सुधाभुजः ॥ ४४ ॥

ततश्चासंख्येयगुणा । नृत्तरस्यां ततोऽधिकाः ॥ दक्षिणस्यामसी प्रोक्ताः । श्रूयतां तत्र

ज्ञावना ॥ ४५ ॥ तुड्या विक्षु चतुस्त्रुषु । विमानाः पंक्तिवर्त्तिनः ॥ असंख्ययोजनतताः । पु-

त्पावकीर्णकाः पुनः ॥ ४६ ॥ याम्योदीच्योरेव नृत्ता । स्युः पूर्वापरयोस्तु न ॥ नृत्क् ततोऽ-

संख्यगुणाः । प्राचीप्रतीच्यपेक्षया ॥ ४७ ॥ नृत्ता कृष्णपाक्षिकाणां । दक्षिणस्यां समुद्रवात्

॥ दक्षिणस्यां समधिकाम् । उत्तरापेक्षया ततः ॥ ४८ ॥ तथाहुः प्रज्ञापनायां—❀ दिसाणुवा-
 एषं स्ववहोवा देवा सोऽहमे कष्टे पुरहिमपञ्चहिमेणं, उत्तरं अमखेज्जगुणा, दाक्षिण्येणं विसे-
 साहिया; अत्र यद्यपि ' विविहा पुष्पविक्रमा तयंतरे सुत्तु पुष्वदिसिं ' इति वचनात् प्राच्यां
 पुष्पावकीर्णकान्नावात्पतीच्यां च तन्निषेधान्नावात्प्राच्यपेक्षया पतीच्यां देवा आधिका वक्तव्याः
 स्युस्तथाप्यत्र सूत्रे पूर्वपश्चिमावत्योरुत्तरतः सर्वापि दक्षिणोत्तरतथैव दिग्विक्रमेति संज्ञा-
 द्यत इति वृत्ताः । यथा दक्षिणोत्तरार्धलोकाधिपती सौधर्मज्ञान्दौ, इत्यत पूर्वपश्चिमे अपि द-
 क्षिणोत्तरतथैव विक्रिते, इति ॥ ❀ पूर्वोत्तरपश्चिमासु । ब्रह्मलोकेऽष्टपकाः सुराः ॥ ततश्चा-
 संख्येयगुणा । दक्षिणस्यां दिशि स्मृताः ॥ ४९ ॥ यान्यां हि बहवः प्राय—स्तिर्यैचः कृष्ण-
 पाक्षिकाः ॥ उत्पद्यंतेऽन्यासु शुक्र—पाक्षिकास्ते किलाष्टपकाः ॥ ५० ॥ एवं च तांतके शुक्रे ।
 सहस्रास्तेपि नाकिनः ॥ नूयांसो दक्षिणस्यां स्यु—स्तिरसृष्वन्यासु चाष्टपकाः ॥ ५१ ॥ आन-
 ताद्दिषु कल्पेषु । ततश्चानुत्तरावधि ॥ प्रायश्चतुर्दिशामपि । समाना एव नाकिनः ॥ ५२ ॥
 तथाहुः प्रज्ञापनायां—❀ तेषां परं बहुसमोववसुणा समणान्तसो इति ' ॥ इति दिग्पेक्षया-

द्यबहुता ॥ जघन्यतोतमुद्दुर्त्तं । कावोऽनंतोतरं गुरुः ॥ ज्येष्ठकायस्थितिरुपः । स च कावो
 वनस्पतेः ॥ ५३ ॥ इत्थंतरं ॥ इति यदिह मयोक्तं निर्जराणां स्वरूपं । तदुरुसमयवाचां व-
 णिकामात्रमेव ॥ तदुपहितविशेषान् कोह्यशेषान् विवेकतुं । प्रचुरिव नृपकोष्ठागारजाग्रत्क-
 णौघान् ॥ ५४ ॥ विश्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंडांतिष-डाजश्रीतनयोऽतन्निष्ठ विन-
 यः श्रीतेजपादात्मजः ॥ काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । सर्गो निर्गलितार्थसार्थ-
 सुतगः सौख्येन पूर्णोऽष्टमः ॥ ५५ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशो देवाधिकाररूपोऽष्टमः सर्गः समाप्तः ॥

॥ नवमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ नारकाः—रत्नशर्करा बालुका—पंकधूमतमःप्रजाः ॥ महातमःप्रज्ञैतज्जाः । सप्तधा
 नारका मताः ॥ १ ॥ पर्यासापरत्नेदेन । चतुर्दश ज्ञवंति ते ॥ स्थानोत्पातसमुद्घातैर्दोका-
 संख्यांशवर्त्तिनः ॥ २ ॥ स्वस्थानतस्त्वधोलोक—स्यैकेदेशे ज्ञवंत्यमी ॥ विशेषस्थानयोगस्तु ।
 क्षेत्रलोके प्रवक्ष्यते ॥ ३ ॥ इति त्रेधाः स्थानानि च ॥ पर्यासयः षट्पद्येषां । चतस्रो योनिव-

कृकाः ॥ लक्षाणि कुलकोटीना—सुक्तानि पंचावैशतिः ॥ ४ ॥ इति द्वारत्रयं ॥ स्युः शीत-
 योनयः केचित् केचित्तथोऽशयोनयः ॥ जिनैरुक्ता नैरपिकाः । संवृताचिचयोनयः ॥५॥ इति योनि-
 संबृत्तत्वादि ॥ दशवर्षसहस्राणि । जघन्यैषां नवस्थितिः ॥ उत्कृष्टा तु त्रयास्त्रिंश—स्नागरेप-
 मसंमिता ॥ ६ ॥ इति नवस्थितिः ॥

कायस्थितिस्त्वेषां नवस्थितिरेव ॥ कायस्थितिस्त्रसत्त्वे स्या—ऋषन्यांतर्मुहूर्तिकी ॥ द्वौ
 जगत्सहस्रौ च । कियद्दर्शाधिकौ गुरुः ॥ ७ ॥ देहाख्यसत्तैजसं च । कार्भणं वैक्रियं तथा
 ॥ स्वान्नाविककुलिमयो—हुँडं संस्थानमंगयोः ॥ ८ ॥ इति देहाः संस्थानं च ॥ ज्ञानानि पंच
 धनुषां । ज्येष्ठा स्वान्नाविकी तनुः ॥ लब्धं गुदासंख्यज्ञाग—मानारंजकणे मता ॥९॥ स्वस्व-
 स्वान्नाविकतनो—द्विगुणोत्तरवैक्रिया ॥ गुर्वी लब्धं गुदसंख्य—ज्ञागमाना नवेदसौ ॥ १० ॥ इ-
 त्यंगमानं ॥ स्युश्चत्वारः ससुद्घाता । आद्या एषां गतिः पुनः ॥ पर्याप्तगर्भजनर—तिरश्चोः
 संख्यजीविनोः ॥ ११ ॥ इति गतिः ॥ नरपंचाकृतिर्यैचः । पर्याप्ताः संख्यजीविनः ॥ नारकेषु
 यांति संख्या । सामयिकेषु देववत् ॥ १२ ॥ एषूपत्तिरूपवनयो—मुहूर्त्वा द्वादशान्तरं ॥ उत्क-

र्धतो जघन्याञ्च । प्रह्वयं समयात्मकं ॥ १३ ॥ इत्यागतिः ॥ तामान्यतो नैरयिका । लज्जतैः
 नंतरे ज्ञेवे ॥ मन्थसवं देशचिरतिं । चारित्र मुक्तिमप्यसौ ॥ १४ ॥ विशेषतस्तु क्षेत्रलोके वक्ष्य-
 ते ॥ इत्यनंतरादितः ॥

उधृत्यौघान्नारकेभ्यो । लडडवा नरज्ञवादिकं ॥ यद्येकसमये यांति । शिवं तदिह दश भु-
 वं ॥ १५ ॥ प्रत्येकमाद्यनरक-त्रयोधुता अमी पुनः ॥ सिद्धिं यांति दश दश । तुर्योधुतास्तु
 पंच ते ॥ १६ ॥ इति समये सिद्धिः ॥ तेष्यास्तिस्रो ज्ञवंत्याद्याः । षण्णहारदिशोऽपि च ॥
 च-संहननसद्भावः । कषाया-निखिला अपि ॥ १७ ॥ संह्नाः सर्वाश्चैदियाणि । सर्वाण्येषां च
 संज्ञिता ॥ दीर्घकालिकयाद्विमत्वा-द्वयसंसङ्गतयापि च ॥ १८ ॥ एषां वेदः ह्यीव एव । दृ-
 ष्टिकानि च दर्शनं ॥ उपयोगा इति द्वार-चतुष्कं सुरवन्मतं ॥ १९ ॥ उज्ज्वलोष्मान्निधारेषा-
 -माहारावशुनौ ज्ञेयां ॥ गुणस्थानानि योगाश्च । ज्ञवंत्यमुत्तज्जोजिवत् ॥ २० ॥ दोमाहारो
 द्विधा ज्ञोगा-दनाज्ञोगाञ्च तत्र च ॥ स्यादादिमौतर्मुहूर्त्नाद् द्वितीयश्च प्रतिकृषां ॥ २१ ॥ इति
 तेष्यादीनि योगानानि पंचदश द्वारिणि ॥ अंगुलप्रमितक्षेत्र-प्रदेशराशिवर्त्तनि ॥ तृतीये वर्ग-

मूलध्वे । प्रथमे वर्गमूलके ॥ २१ ॥ यावान् प्रदेशराशिः स्या-तावतीषु च पंक्तिषु ॥ एकप्र-
 देशिकीषु स्यु-र्पित्तः खप्रदेशकाः ॥ २३ ॥ तावतो नारकाः प्रोक्ताः । सामान्येन जिनेश्वरैः
 ॥ विशेषतो मानमेषा-मथ किञ्चिद्वितन्यते ॥ २४ ॥ अंगुलप्रमितकेव-प्रदेशराशि संगते ॥ तु-
 तीयवर्गमूलध्वे । प्रथमे वर्गमूलके ॥ २५ ॥ यावान् प्रदेशानिकर-स्तत्प्रमाणासु पंक्तिषु ॥ ए-
 कप्रदेशिकीषु स्यु-र्पित्तः खप्रदेशकाः ॥ २६ ॥ तावतो मानतः प्रोक्ता । नारकाः प्रथम-
 क्तिनौ ॥ शेषासु षट्सु च द्दमासु । ख्याता नैरधिकगिनः ॥ २७ ॥ धनीकृतस्य लोकस्य ।
 श्रेण्यसंख्यांशवर्जितः ॥ ननःप्रदेशैः प्रमिता । विशेष एष तत्र च ॥ २८ ॥ आरन्य सप्तम-
 द्दमाया । द्वितीयवसुधावधि ॥ असंख्येयगुणत्वेन । यत्रोत्तराधिकारिकाः ॥ २९ ॥ इतिमानं ॥
 सर्वादिपाः सप्तमद्दमाया-मसंख्येयगुणास्ततः ॥ नन्नति नारकाः द्दमासु । षष्ठ्यादिषु यथा-
 क्रमं ॥ ३० ॥ संक्षिपंचेद्व्यतिर्यग्-मनुष्याः सप्तमद्वितौ ॥ सर्वोत्कृष्टपापकृत । उत्पद्यतेऽ-
 ट्पकाश्च ते ॥ ३१ ॥ किञ्चिद्वीनहीनतर-पाप्मानः प्रोद्भवन्ति च ॥ षष्ठ्यादिषु ते च नूरि-नू-
 रयः स्युर्येषोत्तरं ॥ ३२ ॥ इति लघ्व्प्रद्वपवहुता ॥ सर्वासु नारकाः स्तोकाः । पूर्वोत्तरापरौद्भवाः

॥ असंख्येयगुणास्तेन्यो । दक्षिणाशासमुज्जवाः ॥ ३३ ॥ पुष्पावकीर्णनरका—वासा ह्य-
 ल्पा दिशां तये ॥ ये संति तेऽपि प्रायेण । संख्ययोजनवितृताः ॥ ३४ ॥ दक्षिणस्यां च पु-
 ष्पाव—कीर्णका बहवः स्मृताः ॥ प्रायस्ते संत्यसंख्येय—योजनायतावितृताः ॥ ३५ ॥ किंच-

नूष्णा कृष्णपाक्षिकाणां । दक्षिणस्यां यज्जवः ॥ दिक्त्रयापेक्षयैतस्यां । नूपांसो नार-
 कास्ततः ॥ ३६ ॥ इति दिगपेक्षयाल्पबहुता ॥ वनस्पतिजेषुकाय—स्थितिमानं किदांतरं ॥
 एषां गरीषां विद्भ्यं । तद्यु चांतर्मुद्भर्कं ॥ ३७ ॥ इत्यंतरं ॥ नारकलोकानिरूपणमेवं । बहू-
 दमशेषविशेषविमुक्तं ॥ शेषमथोजगद्भूतयधिकारे । किंचिद्विद्वैव विशिष्य च बह्वये ॥ ३८ ॥
 विश्वाश्वर्षदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्दांतिष—दाजश्रीतनयोऽतनिष्ठ विनयः श्रीतेजपालात्म-
 जः ॥ काठ्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपणमे । संपूर्णोऽनवमः सुखेन नवमः सर्गो
 निसर्गोऽज्वलः ॥ ३९ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे नवमः सर्गः समाप्तः ॥

॥ दशमः स्वर्गः प्रारभ्यते ॥

॥ दशमः स्वर्गः प्रारभ्यते ॥ तत्र ज्येष्ठकनिष्ठायु-श्रतुर्द्विगु प्रपंच्यते ॥१॥

॥ दशमः स्वर्गः प्रारभ्यते ॥ तत्र ज्येष्ठकनिष्ठायु-श्रतुर्द्विगु प्रपंच्यते ॥१॥

इदानीं नवसंवेधः । प्रागुद्दिष्टो निरूप्यते ॥ तत्र ज्येष्ठकनिष्ठायु-श्रतुर्द्विगु प्रपंच्यते ॥१॥

श्राधः प्राह्यार्युन्नवयो-ज्येष्ठमायुर्दश नवेत ॥ त्रिगोन्यः प्राग्जन्वे ज्येष्ठ-मलिपक्षं स्यात्पर-

नवे ॥ १ ॥ तृतीयः प्राग्जन्वे लघुपीयो । ज्येष्ठमायुर्नवे परे ॥ आयुर्वर्षेषु द्योस्तुर्यो । त्रिगोव्हे-

षु चतुर्विध ॥ ३ ॥ संज्ञी नरोऽथवा तिर्यक् । षष्ठ्याद्यनरकेषु वै ॥ पृथक्पृथक् ज्ञानाष्टा-

वुक्त्वा । तिरश्चि वा ततः पुनः ॥ ५ ॥ तत्रैव नरके नूरो । मर्त्ये तिरश्चि वेति सः ॥ ज्ञाना-

द्ये वा । तिरश्चि वा ततः पुनः ॥ ६ ॥ अत्रत्रयमन्यपर्यायं । नरस्तिर्यग्वात्पुन्यान् ॥ व-

नष्टौ समापूर्य । नवमे च त्रये ततः ॥ ७ ॥ तथैव नवनेशेषु । ज्योतिष्कभ्रान्तरेष्वपि

द्वयमाशेष्वपि बुधैः । कौशेवं ज्ञानना स्वयं ॥ ८ ॥ ज्ञानाष्टौ पूर्यते । ज्ञानौ द्वौ च ज्ञान-
॥ तिर्यग्नरौ किंलाष्टासु । सौधर्मप्रदृतिद्युषु च ॥ ९ ॥ ज्ञानाष्टौ पूर्यते ॥ १० ॥ तत्रादि—
न्यतः ॥ इमौ पूर्यतः प्रोक्त-नारकेषु सुरेषु च ॥ ११ ॥ ज्ञानौ द्वौ च ज्ञान-
ज्ञानकः ॥ तिर्यग् ज्येष्ठायुर्न्योवा । ज्ञानात् सदैव पूर्यते ॥ १२ ॥ तत्रादि—

संज्ञी पंचेन्द्रियस्तिर्यक् । पूर्वकोट्यापुरन्वितः ॥ जघन्यायुष्टयोत्पन्नः । सप्तभ्यां नरकाव-
 नौ ॥ ११ ॥ ततश्चोद्धृत्य तिर्यक्षु । सप्तभ्यां च ततः पुनः ॥ तिर्यक्षु च ततः द्वाभ्यां । सप्त-
 भ्यां च ततः पुनः । १२ ॥ तिर्यद्देव ततश्चासौ । नोद्धेत्सप्तमकितौ ॥ एवं सप्त जवान् कु-
 त्वा—ष्टमेऽन्यं जवमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ तिर्यग् ज्येष्ठायुर्जघन्या—युकोऽथोत्कृष्टजीवितां ॥ अथा-
 ऽनुवन्मायवत्यां । जवान्पंचैव पूरयेत् ॥ १४ ॥ जल्पयते द्विर्नरके । तत्र तिर्यक्षु च त्रिधाः ॥
 ततश्चासौ पृष्टजेवे । नोद्धेत्सप्तमकितौ ॥ १५ ॥ जत्कृष्टायुष्टयाद्यु—ष्टया वा सप्तमकितौ ॥
 तिर्यक् ज्येष्ठायुरन्यो वा । त्रिजत्रयः स्याज्जघन्यतः ॥ १६ ॥ तत्र तिर्यग्जत्रौ तु द्वा—वेकः स्या-
 त्सप्तमकितौ ॥ माधवत्या नारकाणां । तिर्यद्देव गतिर्यतः ॥ १७ ॥ चतुर्भ्यां नरः संज्ञी ।
 सप्तमं नरकं ब्रजन् ॥ जघन्याहुत्कर्षतोऽपि । संपूरयेन्नवद्वयं ॥ १८ ॥ आनतादिचतुःकट्भ्यां
 । सर्वत्रैवेयकेषु च ॥ चतुर्भ्यां जवन् मर्त्यः । सप्तोत्कर्षाज्जवान् सृजेत् ॥ १९ ॥ त्रिर्देवेषु
 चतुस्तत्र । समुत्पद्य नरेष्वसौ ॥ अत्रश्यमन्यपर्यापि—मवाप्तौत्यष्टमे जत्रे ॥ २० ॥ विजयादि-
 चतुर्के च । जवान् पंचैव पूरयेत् ॥ त्रीन् जवान्चतुषु मर्त्यौ च । द्वौ जत्रौ विजयादिषु ॥ २१ ॥

जघन्यतस्त्वानतादि—वैतेषु निखिलैष्वपि ॥ जवांस्त्रीन्मनुजः संज्ञी । समर्थयैत्समुन्नवन् ॥
 ॥ १२ ॥ यद्दानतादिदेवानां । नुन्य एवात्तजन्मनां ॥ नेरव्वेवोत्पत्तिरिति । जघन्येन जवास्त्र-
 यः ॥ १३ ॥ जघन्याञ्चोत्कर्षतोऽपि । पंचमेऽनुचरे नरः ॥ त्रीन् जवान्पूर्येन्मोक्ष—मवश्यं या-
 त्यसौ ततः ॥ १४ ॥ जघनव्यंतरज्योति—काद्यकल्पदयावधि ॥ युग्मिनो नरतिर्यैचः । पूर्यं-
 ति जघह्यं ॥ १५ ॥ जघन्याहुत्कर्षतोऽपि । युग्मिनां यत्सुधाशिषु ॥ उत्पन्नानां पुनरपि ।
 स्यादुत्पत्तिर्न युग्मिषु ॥ १६ ॥ रत्नप्रज्ञायां जघना—धिपतिव्यंतरेष्वपि ॥ असंज्ञी पर्याप्ततिर्य-
 ग् । जघयुग्म समर्थयेत् ॥ १७ ॥ यदस्य नरके स्वर्गे । चोत्पन्नस्य ततः पुनः ॥ असंज्ञितिर्य-
 कूत्पत्ति—र्ज्ञे नानंतरे जघेत् ॥ १८ ॥ जघनव्यंतरज्योतिः—सहस्रारांतनाकिनः ॥ आद्यवद्भू-
 रकोत्पन्न—नारकाश्च समेऽप्यमी ॥ १९ ॥ उत्पद्यमानाः पर्याप्त—संज्ञितिर्यग्नेषु वै ॥ पूर्यंति
 जवानवु । प्रत्येकं तत्र जवावना ॥ ३० ॥ कश्चिन्नवनपत्यादि—श्च्युत्वैकांतरमुन्नवन् ॥ चतुर्वारं
 हि पर्याप्त—संज्ञी तिर्यग्नेरो जघेत् ॥ ३१ ॥ ततः स तिर्यग्मर्त्यो वा । नाधुयान्नवमे जघे ॥
 पूर्वोक्तजघनेशादि—ज्ञावं तादृक् स्वज्ञावतः ॥ ३२ ॥ संज्ञिपर्याप्ततिर्यग्नेषु । सत्तमकितिनार-

काः ॥ पुरयंति जवान पङ्के-ऽनुकृष्टश्चितिशालिनः ॥ ३३ ॥ उत्कृष्टश्चितियुक्तास्तु । स-
त्तमकितिनारकाः ॥ तेषुत्कर्पाज्जायमानाः । स्युश्चतुर्नवपूरकाः ॥ ३४ ॥ आनताद्विस्वश्चतुष्क-
-सर्नप्रैवेयकामराः ॥ उत्पयषाना उत्कर्पा-न्तुषु पद्मजवपूरकाः ॥ ३५ ॥

मनुष्येपूपथ्यमाना । विजयादिविमानगाः ॥ जयांश्चतुर उत्कर्पात् । पूरयंति निरंतरं ॥
॥ ३५ ॥ जघन्यतस्तथानतादि-देवा द्विजवपूरकाः ॥ यतश्च्युनानामेतेषां । नीत्पत्तिर्मनुजा-
न्विता ॥ ३६ ॥ उत्कर्पतो जघन्याश्च । सुराः सर्वाधिस्त्रिजाः ॥ मनुष्येषु सप्तपथ । पूरयं-
ति जवद्वयं ॥ ३७ ॥ जघनञ्चतरज्योतिः-सौधर्मेशाननाकिनः ॥ पृथ्निअपन्नरुषत्पथ-माना
द्विजवपूरकाः ॥ ३८ ॥ जघन्यादुत्कर्पतोऽपि । नूयोऽयुत्पत्त्यसंजवात् ॥ तेषां निर्गत्य पृथ्या-
दि-र्नवनेशादिनाकिपु ॥ ३९ ॥ वायुनेजःकाययोस्तु । देवानां गत्यसंजवात् ॥ तदीयो ज-
वसंवेधो । नात्र प्रोक्तो जनेश्वरैः ॥ ४० ॥ असंज्ञिसंज्ञितियंचो । नराः संज्ञिन एव च ॥ अ-
संख्यायुर्बुतिर्यक्षु । पूरयंति जवद्वयं ॥ ४१ ॥ युञ्जिनां नृतिरश्वां य-द्विपद्यानंतरे जवे ॥ ग-
तिर्देवगतावेव । जगवज्जिनैरुपिता ॥ ४२ ॥

सं ॥ ५३ ॥ एवमेकांतरं वारा-नुत्पद्य चतुरस्रततः ॥ अवश्यमन्यपर्यायं । तत्रैते नवमे नवे
 ॥ ५४ ॥ तत्कृष्टायुर्नमिकायो-ऽनुत्कृष्टायुष्कवारिषु ॥ उत्पद्यमानोऽप्युत्कर्षा-न्नवानष्टैव पूर-
 येत् ॥ ५५ ॥ एवं नूकायिकोऽनुत्कृ-ष्टायुरुत्कृष्टजीविषु ॥ नन्नवनंबुषूत्कर्षति । स्यादष्टनवपू-
 रकः ॥ ५६ ॥ अत्कायादीनामपीडं । विकलानां च न्नाप्यतां ॥ नवाष्टकात्मा संवेधो । ज्ये-
 ष्ठायुर्नैगकत्रये ॥ ५७ ॥ अनुत्कृष्टायुषां त्वेषां । स्यादनुत्कृष्टजीविषु ॥ संवेधः प्रागुक्त एवा-
 संख्यसंख्यन्नवात्मकः ॥ ५८ ॥ पृष्ठ्यादीनामसंख्यन्नवात्मको विकलानां संख्यन्नवात्मक इ-
 ति ॥ इमादयो विकलाक्षाश्च । जघन्यनो नवद्वयं ॥ कुर्युर्ज्येष्ठकनिष्ठायू-रूपे त्रैगाच्चतुष्टये ॥
 ॥ ५९ ॥ युग्मिन्नवर्जाश्चमनुजा-स्तिर्यैचः संद्वयसंज्ञिनः ॥ प्रत्येकं जायमानाः । स्युर्मिश्रोऽष्ट-
 न्नवपूरकाः ॥ ६० ॥ जघन्योत्कृष्टायुरुत्त-चतुर्नैग्यामपि स्फुटं ॥ नवान् कृत्वाष्ट नवमे । ते-
 ऽन्यं पर्यायमाप्नुयुः ॥ ६१ ॥ तथैत एव पृष्ठ्यादि-पंचके विकलत्रये ॥ जायमानाश्चतुर्नैग्यां
 । कुर्युः प्रत्येकमष्ट तान् ॥ ६२ ॥ तथा इमाद्याः सविकला-स्तिर्यैष्ठु संद्वयसंज्ञिषु ॥ नुद्वय-
 ग्मिषु चोत्पद्य-माना न्नगच्चतुष्टये ॥ ६३ ॥ पर्यंति नवानष्टौ । न च पृष्ठ्यादिकोऽसुमान् ॥

नरतिर्यग्जन्मानस्मा-न्न पृथ्व्यादित्वमाप्नुयात् ॥६४॥ जघन्यादुत्कर्षतेऽपि । मनुष्याः पवना-
 म्निषु ॥ उत्पद्यमाना दात्रेव । पूरयति जत्रौ खलु ॥ ६५ ॥ यतो हि पवनामिन्द्र्य । उद्भूतानां
 शरीरिणां ॥ अनंतरजने नैव । नरेषुत्पत्तिमंजवः ॥ ६६ ॥ यथोक्तानामथ जव-सवेधानां य-
 थागमं ॥ कालमान चिनिश्चेतु-माप्नायोऽयं वितन्यते ॥ ६७ ॥

जघन्यादांतर्मुहूर्ता-सुत्कर्षात्पूर्वकोटिकां ॥ शिथितिं विभ्रदातिर्यद् । नरकेवखिलेवपि
 ॥ ६८ ॥ तावदायुर्युतेवेति । तेन्द्रयो सुत्यापि नारवः ॥ सहस्रारांतदेवेव-प्यसौ तादृक्स्थि-
 तिवृजत् ॥ ६९ ॥ देवास्तेऽपीदृशायुक्के-वेववायांति ततश्च्युताः ॥ असंख्यजीवी तिर्यक्त्तु ।
 यातीशानांतनाकिषु ॥ ७० ॥ नरो मासपृषत्तवायु-र्धर्मां याति जघन्यतः ॥ वंशादिषु इमा-
 सु षट्सु । वर्षपृषत्तवजीवितः ॥ ७१ ॥ उत्कर्षात्पूर्वकोट्यायु-र्यान्यसौ इमासु सप्तसु ॥ आ-
 यांत्युक्तस्थितिवेव । नृषूक्तनारका अपि ॥ ७२ ॥ ना जघन्यानमानपृष-सवायुरास्वर्दपं व-
 जेत ॥ ऊर्ध्वं त्वद्वृषत्तवायु-र्यांति यावदनुत्तरान् ॥ ७३ ॥ उत्कर्षांतु त्रिपट्यायुः । स्वर्द-
 पं यावदेति सः ॥ ऊर्ध्वं ततः पूर्वकोट्या-युक्क एव स गज्जति ॥ ७४ ॥ तिर्यक् युमिमन्ति-

रंशु । त्वत्सुहृत्संजीवितः ॥ गङ्गेज्जगन्पतेर्मान—गृध्रत्त्रायुर्नरः पुनः ॥ ७५ ॥ जन्कर्षितः पू-
 र्वकोटि—मानायुष्कावुन्नावपि ॥ अस्मन्प्रियायुर्निर्यङ्क्—न्पद्येते नाधिकायुषौ ॥ ७६ ॥ जन्को-
 षाणां तु पूर्वा—परयोर्नवयोः स्थितिः ॥ गुरुर्नैषुश्च ज्ञेया त—ज्येष्ठान्प्रायुरपेक्षया ॥ ७७ ॥
 एवं च—विवक्षितजनप्राप्य—नवयोः परमां स्थितिं ॥ लक्ष्मीं वा नवसंख्यां च । जघन्यां वा
 गरीयसीं ॥ ७८ ॥ स्वयं विजान्य निष्ठंभयं । विवक्षितशरीरिणां ॥ नवसंवेधकालस्य । मानं
 ज्येष्ठमश्रावरं ॥ ७९ ॥

यथा गरिष्ठायुष्कस्य । मनुष्यस्यादिगक्तौ ॥ जन्कुष्टायुर्नारक्तवं । लज्जमानस्य चास-
 क्त ॥ ८० ॥ जन्कुष्टो नवसंवेध—कालः संकलितो नवेत् ॥ चतुःपूर्वकोटियुक्त—चतुःसागर-
 संमितः ॥ ८१ ॥ द्वयोस्तकुष्टायुषोरसु । संवेधः स्याज्जघन्यतः ॥ पूर्वकोटिसमधिक—सागरोप-
 मसंमितः ॥ ८२ ॥ जन्कुष्टायुर्नरलघु—स्थितिनारकयोर्गुरुः ॥ सोऽब्दायुतचतुष्काद्यं । पूर्वको-
 टिचतुष्टयं ॥ ८३ ॥ जन्कुष्टायुर्नरलघु—स्थितिनारकयोर्लघुः ॥ संवेधोऽब्दायुनयुत—पूर्वकोटिसि-
 तो मतः ॥ ८४ ॥ जघन्यायुर्नरोत्कृष्ट—स्थितिनारकयोर्गुरुः ॥ चतुर्मासपृथक्तवाद्यं । स स्या-

दार्थिचतुष्टयं ॥ ८५ ॥ जघन्यायुर्नैरौक्त्यु-जीविनारकयोर्दयुः ॥ एकमाप्तपृथक्त्वाद्य-वार्थि-
 मानो जघन्यसौ ॥ ८६ ॥ त्रुक्त्यो जघसंवेधो । जघन्यजीविनोर्दयोः ॥ चतुर्मासपृथक्त्वाद्यम् ।
 वर्षायुतचतुष्टयं ॥ ८७ ॥ जघन्यो जघसंवेधो । जघन्यजीविनोर्दयोः ॥ एकमाप्तपृथक्त्वाद्या ।
 दशवर्षसहस्रकाः ॥ ८८ ॥ यथा वा-ज्येष्टायुषस्त्रिनरश्चः प्रो-जघतः सप्तमक्षितौ ॥ अ-
 प्योक्त्या । जघसंवेधसस्त्रितिः ॥ ८९ ॥ चतुःपूर्वकोटियुक्ताः । स्युः षट्षष्टिः पयोधयः ॥ अ-
 द्यायुर्पोतसुद्धूर्त-चतुष्टययुजोऽप्यते ॥ ९० ॥ यथा वा-ज्येष्टायुषां नृणां ज्येष्टा-युष्टया स-
 समक्षितौ ॥ ज्येष्टः कालः पूर्वकोट्या-द्यास्त्रयस्त्रिंशद्वधयः ॥ ९१ ॥ जघन्यायुर्नृणामद्या-यु-
 ष्टया सप्तमक्षितौ ॥ जघन्योऽष्टपृथक्त्वाद्या । दार्थिशतिययोधयः ॥ ९२ ॥ एवं सर्वेषु तं-
 गेषु । सर्वेषामपि देहिनां ॥ त्रिनाभ्यो जघसंवेध-कालो गुरुर्दयुः स्वयं ॥ ९३ ॥ स्याद्वन्या
 न् विस्तर इति । नेह व्यसथा विविच्यते ॥ पंचमांगे चतुर्विंश-शतं त्राद्यं तदधिनिः ॥ ९४ ॥
 अथाष्टानवतेर्जीव-नेदानामुच्यते क्रमात् ॥ क्रमप्रासादपवहुता । महाद्वपवहुतान्निधा-
 ॥ ९५ ॥ गर्भजा मनुजाः स्तोका । नार्यः संख्यगुणस्तरतः ॥ तान्त्र्यश्च स्थूलपर्याप्त-प्रयो-

ऽनुतरनाकिनः ॥ ९६ ॥ क्रमाद्ग्रन्थघ्रास्तेन्य—श्चैध्वग्रैवैयकवर्थे ॥ मध्यत्रयेऽवस्यै चा—न्यु
 ते चैवारणेऽपिच ॥ ९७ ॥ प्राणनेऽग्रानते स्वर्गे । समुत्पन्नाः सुधाशिनः ॥ क्रमेण संख्येयगु-
 णाः । समाप्येते निरूपिताः ॥ ९८ ॥ नतो माधवतीजाता । मधाजाताश्च नारकाः ॥ सद्-
 स्मारसुरास्तेन्यो । महाशुकसुरास्ततः ॥ ९९ ॥ तेन्योऽरिष्ठा नैरथैका—स्तेन्यो तांतकना-
 किनः ॥ तेन्योऽजनानारकाश्च । ब्रह्मलोकसुरास्ततः ॥ १०० ॥ तेन्यः शैलानैरथिका । माहि-
 द्भिर्दशास्ततः ॥ तेन्यः सनत्कुमारस्था । वंशानैरथिकास्ततः ॥ १ ॥ तेन्यः संमूर्धिमनरा-
 —स्तेन्यश्चेजाननाकिनः ॥ क्रमाद्ग्रन्थेयगुणा—श्चतुर्दशाप्यमी स्मृताः ॥ २ ॥ ईशानस्थसुरे-
 न्यस्त—द्वैधः ग्रन्थगुणास्ततः ॥ सौधर्मदेवास्तद्वैध—स्तेन्यः संख्यगुणाः स्मृताः ॥ ३ ॥ अ-
 संख्येयगुणास्तेन्यो—न्नवनाधिपनाकिनः ॥ न्नवनाधिपदेव्यश्च—तेन्यः संख्यगुणाधिकः ॥ ४ ॥
 तान्योऽग्रन्थगुणाः प्रोक्ताः । प्रथमकृतिनारकाः ॥ तेन्योऽप्यसंख्येयगुणाः । पुमांसः पक्षि-
 णाः स्मृताः ॥ ५ ॥ पक्षिणोऽप्य सश्लवचरा—स्तत्त्रिषोऽंबुचरा अपि ॥ अंबुचर्यो व्यंतराश्च ।
 व्यंतर्यो ज्योतिषामराः ॥ ६ ॥ ज्योतिष्कद्वैध्याः श्लवचर—क्रीवाः सश्लवपयश्चराः ॥ नपुंसका एव

ततः । पर्यासाश्वत्थुरिन्द्रियाः ॥ ४ ॥ क्रमेण संख्येयगुणाः । पक्षिण्याद्यास्त्रयोदश ॥ ततः पर्या-
 सपंचाक्षा । अधिकाः संख्यसंज्ञिनः ॥ ८ ॥ तेन्द्र्यः पर्यासका द्व्यक्षाः । पर्याप्तार्थीन्द्रियास्ततः
 क्रमाद्ध्रियोपात्र्यधिकाः । प्रकृताः परमेश्वरैः ॥ ९ ॥ तेन्द्र्योऽपर्यासपंचाक्षा । असंख्येयगुणा-
 स्ततः ॥ अपर्यासाश्वत्थिस्त्रिीन्द्रियाः स्युरधिकाधिकाः ॥ १० ॥ तेन्द्र्यः प्रत्येकपर्यासा । कुमाः
 पर्यासकास्ततः ॥ निगोदा वादराः सूक्ष्मपृष्ठ्यंबुमस्तोऽपि च ॥ ११ ॥ स्थूलापर्यासका अ-
 क्षिप्रत्येकद्रुनिगोदकाः ॥ पृष्ठीवह्निवायवश्च । सूक्ष्माऽपर्याप्तवह्नयः ॥ १२ ॥ पर्याप्तप्रत्येक-
 दुप्रा—दयो दादशाप्यसंख्यगुणाः ॥ क्रमतस्ततश्च सूक्ष्माः । पर्याप्ताः क्ष्मांबुवायवोऽत्र्यधि-
 काः ॥ १३ ॥ ततश्च संख्येयगुणाः । पर्याप्तसूक्ष्मवह्नयः ॥ ततः पर्याप्तसूक्ष्मक्ष्मां—त्रोऽनि-
 दा अधिकाधिकाः ॥ १४ ॥ असंख्यप्रास्ततोऽपर्याप्तकसूक्ष्मनिगोदकाः ॥ ततः संख्यगुणाः
 पर्याप्तकाः सूक्ष्मनिगोदकाः ॥ १५ ॥

क्रमात्ततोऽनंतगुणा—श्वत्वारोऽमी अत्रत्र्यकाः ॥ अष्टसप्ततवाश्च सिद्धाः । स्थूलपर्यास-
 जसूक्ष्मः ॥ १६ ॥ तेन्द्र्यश्च वादराः पर्याप्तकाः स्युरोषतोऽधिकाः ॥ स्थूलापर्यासतरव—स्ततोऽसं-

ल्यगुणाः स्मृताः ॥ १७ ॥ अपर्याप्ता बाहराः स्यु-स्तेन्यो विशेषतोऽधिकाः ॥ सामान्यतो
 बाहराश्च । विशेषान्यधिकारततः ॥ १८ ॥ अमंख्येयगुणास्तेन्यः । सूक्ष्माऽपर्याप्तनूरुहः ॥
 ततः सामान्यतः सूक्ष्मा-ऽपर्याप्तकाः किलाधिकाः ॥ १९ ॥ स्युःसंख्येयगुणास्तेन्यः । सू-
 क्ष्मपर्याप्तनूरुहः ॥ इतोऽधिकधिका द्वेषा । वह्यमाणाश्चतुर्दश ॥ २० ॥ सूक्ष्माः पर्याप्त-
 का नृधात् । सूक्ष्माः सामान्यतोऽपि च ॥ नृध्या निगोदिनश्रौषा-दोषाच्च वनकारिकाः ॥
 ॥ २१ ॥ नृधोर्केडिया नृधा-त्तिथैवश्च ततः पुनः ॥ मिथ्यादृशाश्चाविरताः । सकषायारततो-
 ऽपि च ॥ २२ ॥ उग्रस्याश्च सयोगाश्च । जंमारिणस्तथ्रौषतः ॥ सर्वजीवाश्चेति सार्वै-र्महादप-
 बहुतोद्विता ॥ २३ ॥ एवं जीवास्त्रिकायो यो । द्वारैः प्रोक्तः पुरोद्वितैः ॥ ड्य्यकैत्रकावनाव-
 -गुणैः स पंचधा जवेत् ॥ २४ ॥ अनंतजीवड्य्यात्मा । ड्य्यतोऽनावुदीरितः ॥ केत्रतो लोक्मा-
 त्रोऽसौ । मत्वात्तेषां जगत्रये ॥ २५ ॥ कालतः शाश्वतो वर्णा-दिभिः शून्यश्च नावतः ॥ ज-
 पयोगगुणश्चासौ । गुणतः परिकीर्तितः ॥ २६ ॥ निरंतरं बध्यमानैः । स च कर्मकदंबकैः ॥
 त्रिसंस्थुतो नवान्नोषौ । बहुधा चेंछुर्नगनाक् ॥ २७ ॥

पुद्गलैर्निश्चिते लोकै-जनपूर्णममुद्भवत् ॥ मिथ्यात्वप्रमुखैर्नरि-हेतुभिः कर्मपुद्गलान् ॥

॥ १८ ॥ करोति जीवः संबन्धान् । स्वैव हीरेण नीरवत् ॥ लोहेन वह्निवद्वा पत् । तत्कर्म-
त्युच्यते जिनैः ॥ १९ ॥ तच्च कर्म पौद्गलिकं । शुभाशुभरसांचितं ॥ नत्वन्यतीर्थिकात्नीष्टा

-दृष्टादिवदमूर्त्तिकं ॥ ३० ॥ व्योमादिवदमूर्त्तत्वे-त्वस्य विश्वांगिसाङ्गिकौ ॥ नैतत्कुतानुग्रहोप-
-यातौ संभवतः खलु ॥ ३१ ॥ हेतवः कर्मबंधे च । चत्वारो मूलभेदतः ॥ सत्तपंचाशोद्वेते

च । श्युम्नदुत्तरभेदतः ॥ ३२ ॥ मिथ्यात्वाविरतिकर्णा-ययोगसंज्ञाश्च मूलभेदाः स्युः ॥ तत्र
च पचाविध स्या-न्मिथ्यात्वं तच्च कश्चितं प्राक् ॥ ३३ ॥ असंयतात्मनां स्यादा-दशधाद्वि-

रतिः खलु ॥ षट्कायारंजपचाङ्ग-चित्तासवरत्तकणा ॥ ३४ ॥ कषाया नोकषायाश्च । प्राक्
बोद्धव्यं नवोदितः ॥ योगास्तथा पंचदशा । सत्तपंचाशदित्यमी ॥ ३५ ॥ कर्मबंधः प्रकृत्या-

त्मा । स्थितिरूपो रसात्मकः ॥ प्रेशाबंध इत्येव । चतुर्भेदः प्रकीर्तितः ॥ ३६ ॥ प्रकृतिस्तु
स्वभावः स्याद् । ज्ञानावृत्यादिकर्मणां ॥ यथाज्ञानात्त्वादानादिः । स्थितिः कादाचिन्निश्चयः ॥

॥ ३७ ॥ बद्धविवक्षितं कर्म । कर्मत्वेन हि तिष्ठति ॥ यावत्कादां स्थितिः सा स्यात् । त्य-

0
जेतसां ततः परं ॥ ३८ ॥ रसो मधुरकट्वादिः । सदसत्कर्मणां मतः ॥ ज्ञेयप्रदेशाबंधस्तु ।

दलिकोपचयात्मकः ॥ ३९ ॥ यथाहि मोदकः कश्चित् । प्रकृत्या वातहृन्नैवत् ॥ शृङ्गादिज-
न्मा कश्चित् । पित्तजुज्जीरकादिजः ॥ ४० ॥ कश्चित्पक्षस्थितिः कश्चित्-न्मासप्रज्जतिकस्थितिः
॥ स्यात्कश्चिन्मधुरः कश्चित्-त्तिकः कश्चित्कटुस्तथा ॥ ४१ ॥ कश्चित्सेरदलः कश्चिद् । दद्या-
दिसैरदलात्मकः ॥ कायैवं ज्ञावना विद्मैः । प्रकृत्यादिषु कर्मणां ॥ ४२ ॥ मूलप्रकृतिज्ञेदेन ।
तच्च कर्माष्टधा मतं ॥ स्याद् ज्ञानावरणीयाख्यं । दर्शनानावरणीयकं ॥ ४३ ॥ वेदनीयं मोह-
नीय-न्मायुर्गोत्रं च नाम च ॥ अंतरायं चैत्यध्रैषा-सुसरप्रकृतीर्बुवे ॥ ४४ ॥

ज्ञानानि पंचोक्तानि प्राक् । यच्च तेषां स्वज्ञावतः ॥ आह्लादकं पट इव । दशां तत्पंच-
धा मतं ॥ ४५ ॥ मतिश्रुतावधिज्ञाना-वरणानि पृथक् पृथक् ॥ मनःपर्यायावरणं । केवला-
वरणं तथा ॥ ४६ ॥ आवृत्तश्चक्षुरादीनां । दर्शनानां चतुर्विधा ॥ निद्राः पंचेति नवधा । दर्श-
नावरणं मतं ॥ ४७ ॥ सुखप्रबोधा निद्रा स्यात् । सा च दुःखप्रबोधका ॥ निद्रानिद्रा प्रचला-
च्च । स्थितस्योर्ध्वस्थितस्य वा ॥ ४८ ॥ गह्नतोऽपि जनस्य स्यात्-प्रचलाप्रचलानिधा ॥ स्यात्-

नर्दिव्रासुदेवार्ध-इलाहश्चित्तार्थकत् ॥ ४९ ॥ * स्तयाना संघातीनूता गुदिर्दिनाचिंतितार्थ-
 विषयातिकंका यस्यां सा स्तयानगुदिरिति तु कर्मप्रंथावचूर्णौ * आद्यसंहननापेक्ष-मिदम-
 स्था वलं मतं ॥ अन्यथा तु वर्तमान-युवयोऽष्टगुणं ज्ञेवत् ॥ ५० ॥ अयं कर्मप्रंथवृत्त्याद्यन्नि-
 प्रायः, जीतकल्पवृत्तौ तु यदुदयेऽतिसहस्रिष्टपरिणामाद्दिनदृष्टमर्धमुन्नाय प्रसाध्यति, केशवार्ध-
 बलश्च जायते; तदनुदयेऽपि च स शेषपुरेऽन्यस्त्रिचतुर्गुणो ज्ञेवति; इयं च प्रथमसंहनिन ए-
 व ज्ञेवतीतिद्वेयं * दर्शनानां द्वंति तद्विध । मूलादाद्यं चतुष्टयं । तद्व्यां दर्शनतद्विधं द्वाग् ।
 व ज्ञेवतीतिद्वेयं * दर्शनानां द्वंति तद्विध । मूलादाद्यं चतुष्टयं । तद्व्यां दर्शनतद्विधं द्वाग् ।
 व ज्ञेवतीतिद्वेयं * दर्शनानां द्वंति तद्विध । मूलादाद्यं चतुष्टयं । तद्व्यां दर्शनतद्विधं द्वाग् ।
 निद्रा तिद्यति पंच च ॥ ५१ ॥ वेदव्यते प्रियतया । स्रगादियोगाद्भवेत्तदिह सातं ॥ यत्कं-
 दिग्धासि-धारालेहनसंनिद्रं ॥ ५२ ॥ यदेव्यते प्रियतया । स्रगादियोगाद्भवेत्तदिह सातं ॥ यत्कं-
 टकादितोऽप्रिय-रूपनया वेद्यते त्वसातं तत् ॥ ५३ ॥ यन्मद्यवन्मोयति । जीवं तन्मोह-
 नीयकं ॥ द्विधा दर्शनधारित्र-मोहनेदानदीरितं ॥ ५४ ॥ मिश्रयात्वमिश्रसम्यत्त्व-नेदान-
 त्रादिसं त्रिधा ॥ चारित्रमोहनीयं तु । पंचविंशतिधा ज्ञेवत् ॥ ५५ ॥ कषायाः षोडश नव ।
 नोकषायाः पुरोदिताः ॥ इत्यष्टाविंशतिविधं । मोहनीयमुदीरितं ॥ ५६ ॥ एति गत्यंतरं जी-

तो । येनायुस्तत्तुविधं ॥ देवायुश्च नरायुश्च । तिर्यङ्मैरथिकायुषी ॥ ५७ ॥ इदं निगडतुल्यं
 स्या-दसमाप्येदमंगनाक् ॥ जीवः परत्नवं गंतुं । न शक्नोति कदापि यत् ॥ ५८ ॥

गयते शब्दयते शब्दै-र्यस्मादुच्चावचैर्जनः ॥ तन्नोत्रकर्म स्यादेतद् । द्विषोच्चनीचनेदतः
 ॥ ५९ ॥ इदं कुलाद्यतुल्यं स्यात् । कुलाद्यो हि तथा सृजेत् ॥ किञ्चित्कुंजादिनाडं तत् ।
 यथा लोकैः प्रशस्यते ॥ ६० ॥ किञ्चिच्च कुस्मिताकारं । तथा कुर्यादसौ यथा ॥ अक्रियतमद्या-
 दपि तत् । ज्ञानं लोकैः नित्यते ॥ ६१ ॥ कर्मणापि तथात्नेन । धनरूपोऽपि नोऽपि हि ॥ उ-
 च्चैर्गोत्रतया कश्चित् । प्रशस्यः क्रियतेऽसुमान् ॥ ६२ ॥ कश्चिच्च नीचैर्गोत्रत्वात् । धनरूपादि-
 मानपि ॥ क्रियते कर्मणानेन । नित्यो नन्दन्मुपादिवत् ॥ ६३ ॥ गतिजन्त्यादिपर्याया-नुत्नवं प्र-
 तिदेहिनः ॥ नमयति प्रह्वयति । यत्तन्नामेति कीर्तितं ॥ ६४ ॥ चित्रकृत्सदृशं चैतत् । विचि-
 त्राणि सृजेद्यथा ॥ चित्राण्येव मिथोऽतुल्यथा-न्येवं नामापि देहिनः ॥ ६५ ॥ द्विचत्वारिंश-
 द्दिवं तत् । स्युत्तनेदविवक्षया ॥ स्यादा त्रिनवतिविधं । त्रियुक्शतविधं तु वा ॥ ६६ ॥ सप्त-
 षष्टिविधं वा स्या-द्यथाक्रममप्युच्यते ॥ विकल्पानां चतुर्णाम-प्येषां विस्तृतिरागमात् ॥ ६७ ॥

गतिर्जातिवैपुश्ववो-पांगं बंधनमेव च ॥ संघातनं संहननं । संस्थानं वर्षे एव च ॥ ६८ ॥
 गंधो रसश्च स्पर्शश्चा-नुपूर्वी च नजोगतिः ॥ चतुर्दशैता निर्दिष्टाः । पिंडप्रकृतयो जिनैः ॥
 ॥६९॥ स्युः प्रत्येकप्रकृतयो-ऽष्टाविंशतिरिमाः पुनः ॥ त्रसस्थावरदशके । पराघातादि चाष्ट-
 क ॥ ७० ॥ त्रसबाह्वरपर्याप्त-प्रत्येकस्त्रिशुन्नानि सुन्नगं च ॥ सुस्वरमादेयशो । नास्ती
 चेत्याद्यदशकं स्यात् ॥ ७१ ॥

स्थावरसूक्ष्मापर्याप्त-कानि साधारणास्त्रिंशरे अशुन्नं ॥ दुःस्वरदुर्नगनास्ती । नवत्यनादे-
 यमयशश्च ॥ ७२ ॥ द्वितीयं दशकं चैतत् । पराघाताष्टकं त्रिवदं ॥ पराघातं तश्रोत्रिह्वासा-त-
 पोघोतान्निधानि च ॥ ७३ ॥ नवत्यगुरुतद्वाख्यं । तीर्थकुत्रामकर्म च ॥ निर्माणमुपघातं
 च । द्विचत्वारिंशदित्यमी ॥ ७४ ॥ चतुर्दशोक्ता गत्याद्याः । पिंडप्रकृतयोऽत्र याः ॥ पंचष-
 ष्टिः स्युरेवं ताः । प्रतित्रेदविवक्षया ॥ ७५ ॥ गतिश्चतुर्धा नरक-तिर्यङ्नरसुरा इति ॥ एकद्वि-
 त्रिचतुःपंच-द्विधाः पंचेति जातयः ॥ ७६ ॥ देहान्यौदारिकादीनि । पंच प्रागुदितानि वै ॥
 त्रिधांगोपांगानि तेषां । त्रिना तैजसकर्मणे ॥ ७७ ॥ तत्रांगानि बाहुपृष्ठो-रुरोमूर्धादिकानि

वै ॥ अंगुल्यादीन्युपांगानि । नेदीगोपांगयोरथं ॥ ७८ ॥ नखांगुलीपर्वरेखा—प्रमुखान्यपराशि
 च ॥ अंगोपांगानि निर्दिष्टा—न्युत्कृष्टज्ञानशालिभिः ॥ ७९ ॥ औदारिकाद्यंगसक्त—पुत्रदानां
 परस्परं ॥ निबद्धव्यमानानां । संबंधघटकं हि यत् ॥ ८० ॥ तद्बंधनं स्वस्वदेह—तुल्याख्यं
 पंचधोदितं ॥ दार्वादिस्त्रिषट्क—जत्वादिसदृशं हृदः ॥ ८१ ॥ औदारिकाद्यंगोरयान् । सं-
 धातयति पुत्रज्ञान् ॥ यत्तत्संधातनं पंच—विधं बंधनवद्भवेत् ॥ ८२ ॥ यद्वा पंचदशविध—मेवं
 ज्ञयति बंधनं ॥ औदारिकौदारिकाख्यं । बंधनं प्रथमं ज्ञेयत् ॥ ८३ ॥ औदारिकतैजसाख्यं
 तत्रौदारिककर्मणं ॥ स्यादैक्रियवैक्रियाख्यं । तथा वैक्रियतैजसं ॥ ८४ ॥ वैक्रियकर्मणाख्यं
 चा—ह्यारकाहारकं तथा ॥ आहारकतैजसं च । तथाहारककर्मणं ॥ ८५ ॥ औदारिकतैजस-
 का—र्मणं बंधनभीरितं ॥ वैक्रियतैजसकर्म—णबंधनमथावरं ॥ ८६ ॥ आहारकतैजसका—र्म-
 णबंधनमेव च ॥ तैजसतैजसबंध—नं च तैजसकर्मणं ॥ ८७ ॥ कर्मणकर्मणं चेति । रयुः
 पंचदश तानि हि ॥ तत्तत्पूर्वसंगृहीतै—र्ष्यौदारिकपुत्रदैः ॥ ८८ ॥ गृह्यमाणौदारिकांग—पुत्रदा-
 नां परस्परं ॥ संबंधकृत्तदौदारि—कौदारिकाख्यबंधनं ॥ ८९ ॥ एवंच—

श्रौदारिकपुत्रानां । सह तैजसपुत्रैः ॥ संबंधघटकं त्वौदा-रिकतैजसबंधनं ॥ ९० ॥
 श्रौदारिकपुत्रानां । सहकार्मणपुत्रैः ॥ संबंधकुलनत्यौदा-रिककार्मणबंधनं ॥ ९१ ॥ ज्ञा-
 वनैवं वैक्रियवै-क्रियादिवंधनेवपि ॥ स्वयं विचक्षणैः कार्या । दिङ्मात्रं तु प्रदर्शितं ॥ ९२ ॥
 षट्कं संहननानां सं-स्थानानां षट्कमेव च ॥ वर्णाः पंच रसाः पंचा-ष्टौ स्पर्शा गंधयोर्द्वि-
 यं ॥ ९३ ॥ तत्र वर्णौ नीलकण्ठौ । कटुतिक्तान्निधौ रसौ ॥ गुरुः खरो रुक्षशीता-विति स्प-
 र्शचतुष्टयं ॥ ९४ ॥ दुर्गंधश्चेतिनवक-मशुभ्रं परिकीर्तितं ॥ वर्णगंधरसस्पर्शाः । शोषास्त्वेका-
 दशोत्तमाः ॥ ९५ ॥ शानुपूर्यश्चनसः स्यु-श्चतुर्गितिसमाप्तिधाः ॥ द्विधा विहायोगतिः स्या-
 त्प्रज्ञस्तेतरन्नेदतः ॥ ९६ ॥ एवं ज्ञेयाः पंचषष्टिः । पिंप्रप्रकृतिजाः स्मृता ॥ पंचानामौदारिका-
 दि-बंधनानां विवक्षया ॥ ९७ ॥ सा पंचषष्टिरष्टा-विंशत्या प्रकृतिभिः पुरोक्ताभिः ॥ प्र-
 त्येकार्त्तियुक्ताः । स्युर्नाम्नास्त्रिनवतिर्ज्ञेयाः ॥ ९८ ॥ बंधनानां पंचदश-ज्ञेदत्वे च विवक्षिते ॥
 स्युर्नामकर्मणो ज्ञेदा-स्त्रिभिः समधिकं शतं ॥ ९९ ॥ बंधनसंघातनना-स्त्रामिह पंचदशपंच-
 संख्यानां । सह बंधसजातीय-त्वान्ध्यां न स्वांगतः पुष्परणनं ॥ १०० ॥

कृष्णादिनेदन्निजाया । वर्णादिविशंतेः पदे ॥ सासाम्भ्येनैव वर्णादिचतुष्कमिह गृह्यते
 ॥ १ ॥ पूर्वोक्तश्रुत्तरज्ञानादेशां षट्त्रिंशत्तत्ततः ॥ कृतेऽप्यसारेण सप्तषष्टिर्नेदा ज्ञवंति ते
 ॥ २ ॥ बंधे तथोदये नास्रः । सप्तषष्टिरियं मता ॥ षट्त्रिंशत्तिश्व मोहस्य । बंधे प्रकृतयः
 स्मृताः ॥ ३ ॥ सभ्यत्त्वमिभ्रमोहौ यज्ञातु नो बंधमर्हतः ॥ एतौ हि शुद्धार्थशुद्धमिच्छयात्व-
 पुद्गतारमकौ ॥ ४ ॥ त्रिपंचाशात्मप्रकृतयस्तदेवं शेषकर्मणां ॥ नास्रश्च सप्तषष्टिः स्युः । श-
 तांविंशं च मीक्षिताः ॥ ५ ॥ अधिक्रियंते बंधे ता । उदयोदीरणे पुनः ॥ सभ्यत्त्वमिभ्रसहिता-
 स्ता द्वाविंशज्ञातं खलु ॥ ६ ॥ नास्रस्यार्ह्यं ज्ञातं पंचपंचाशात् शेषकर्मणां ॥ सत्तायामष्टपं-
 चाह्यमैवं प्रकृतयः ज्ञातं ॥ ७ ॥ चेद्वंधनानि पंचैव । विवक्ष्यंते तदा पुनः ॥ अष्टचत्वारिंश-
 ज्ञातं । सत्तायां कर्मणां त्रिदः ॥ ८ ॥ नामकर्मप्रकृतीनामथैतासां निरूप्यते ॥ प्रयोजनं गु-
 रूपांते । समीक्ष्य समयोदधिं ॥ ९ ॥ चतुर्थ्यो गतिनामत्रयः । प्राप्तिः स्वस्वगतेर्नैवेत् ॥
 पंचत्रयो जतिनामत्रयोऽप्येकद्वयाद्यकृता ज्ञवेत् ॥ १० ॥ पंचानां वपुषां हेतुः । स्याद्वपुर्ना-
 म पंचधा ॥ औदारिकवैक्रियाहारकांगोपांगसाधनं ॥ ११ ॥ त्रिधांगोपांगनाम स्याद्वंधन-

नि च पंचधा ॥ स्युः पंचदश वांगानां । मिश्रः संबंधहेतवः ॥ १२ ॥ असत्सु बंधनेष्वेषु ।
 संघातनामकर्मणा ॥ संहतानां पुद्गलानां । बंधो न घटते मिश्रः ॥ १३ ॥ सक्तूनां संगुह्य-
 लानां । यथा पत्रकरादिना ॥ घृतादि श्लेषणद्वयं । विना बंधो मिश्रो न हि ॥ १३ ॥ औदा-
 रिकादियोग्यानां । स्यात्संघातननाम तु ॥ संग्राहकं पुद्गलानां । दंतालीव तृणावलेः ॥ १४ ॥
 षसां संहतानां च । संस्थानानां च तावतां ॥ तत्तद्विशेषकारीणि । स्युर्नामानि तदाख्यया
 ॥ १५ ॥ तत्तद्वर्षिगंधरस—स्पर्शनिष्पत्तिहेतवः ॥ वर्षादिनामकर्माणि । विंशतिः स्युः शरीरि-
 णां ॥ १६ ॥ द्वित्रिचतुःसमयेन । प्रसर्पतां ह्यग्नेषु परलोकं ॥ कूर्परदांगलगोमू—त्रिकादिव-
 रुमनरूपायां ॥ १७ ॥ स्याद्दुहय आनुपूर्व्या । वक्रगतौ वृषन्नरज्जुकटपायाः ॥ स्वस्वगतिस-
 मन्निस्थया—श्वतुर्विधास्तश्च गतिज्ञेयात् ॥ १८ ॥ गतिवृषन्नवच्छेष्टा । सद्दिहायोगतिर्ज्ञेयेत् ॥
 खरादिवत्सा दुष्टा स्या—दसत्स्वगतिनामतः ॥ १९ ॥ त्रसा द्वित्रिचतुःपंच—द्विधाः स्युस्त्रस-
 नामतः ॥ स्युर्बादरा बादराख्यात् । स्थूलपृष्ठ्यादयोगिनः ॥ २० ॥ तद्विचक्षणपर्यायाः । प-
 र्याप्तनामकर्मनः ॥ प्रत्येकतनवो जीवाः । स्युः प्रत्येकाख्यकर्मणा ॥ २१ ॥ स्थिरनामोदया-

इंता—स्थयादिस्थात् स्थिरमंगिनां ॥ नानैरुर्ध्वं च मूर्धादि । शुभनामादयाच्छुभं ॥ १२ ॥
 स्पृष्टा मूर्धादिना ह्यन्यः । शुभत्वादेव मोदते ॥ अशुत्वादेव परः । स्पृष्टः क्रुध्यत्यदादिना । १३ ।
 स्यात्प्रियोऽनुपकर्षिषि । लोकानां सुभगोदयात् ॥ मनोरमस्वरः प्राणी । ज्ञेत्सुस्वर-
 नामतः ॥ १४ ॥ अयुक्तवाद्यप्यादेय—वाक् स्यादादेयनामतः ॥ यशोनान्मो यथाकीर्ति—र्था-
 शोति भुवि देहिनां ॥ १५ ॥ तत्र च—पराक्रमतपस्यागा—दुञ्जलयशसा हि यत् ॥ कीर्तनं
 श्लाघनं क्रेया । सा यज्ञःकीर्तिरुत्तमैः ॥ १६ ॥ यदा दानादिजा कीर्तिः । पराक्रमकृतं यज्ञः
 ॥ एकदिशामिनी कीर्तिः । सर्वदिशामुक्तं यथाः ॥ १७ ॥ स्यावरः स्यात्स्थायराख्यात् ।
 सूक्ष्मः स्यात्सूक्ष्मनामतः ॥ अपर्यासोभी त्रियेता—ऽपर्यासनामकर्मतः ॥ १८ ॥ साधारणां-
 गाः स्यात्साधारणारण्यनामकर्मतः ॥ अस्थिरास्थिरदंतजिह्वा—कर्णादिरस्थिरोदयात् ॥ १९ ॥
 नास्तेरवोऽशुभं पादा—दिकं चाशुभनामतः ॥ उपकर्त्तव्यनिष्ठः स्या—द्वोकानां दुर्नगोदयात्
 ॥ ३० ॥ उक्तं च प्रज्ञापनावृत्तौ—* अणुवकए वि बहूषं । जो हु पिउ तस्स सुभगनासु-
 इत्तं ॥ जयगारकारगो विहु । न रञ्जए उभगस्सुदए ॥ ३१ ॥ सुभगुदए वि हु कोई । किंभी-

आसन्नं दुःखमगो जइवि ॥ जायइ तइसोसोत्तं । जइहा अनवाण तिहयरो ॥ ३१ ॥ ❀ दुष्टानि-
 ष्टस्वरो जंतु-नैवेदुःस्वरनामतः ॥ युक्तवाद्यप्यनादेय-वाक्योऽनादेयनामतः ॥ ३३ ॥ अय-
 शोऽकीर्तिनाम् जीवो-ऽयशोनामोदयाज्ञवेत् ॥ तसस्थावरदर्शके । एवमुक्ते स्वरूपतः ॥ ३४ ॥
 पराधातोदयात्प्राणी । परेषां बलिनामपि ॥ स्याद् दुर्द्धर्षः सडुब्धवास-
 नामतः ॥ ३५ ॥ यतः स्वयमनुष्णोऽपि । जवत्युष्णप्रकाशकत् ॥ तदातपनामकर्म । रविबिं-
 बमिवांगिनां ॥ ३६ ॥ ज्वणस्पशोदयादुष्ण-स्याग्नेर्या तु प्रकाशिता ॥ नह्यानपात्सा किंतु स्या-
 -साहृग्लोहितवर्णतः ॥ ३७ ॥ तदुद्योतनामकर्म । यतोऽनुष्णप्रकाशकत् ॥ जवति प्राणिना-
 मंगं । खद्योतज्योतिरादिवत् ॥ ३८ ॥ रत्नौषध्यादयोऽप्येव-सुद्योतनामकर्मणा ॥ द्योतते सु-
 निदेवाश्च । विहितोत्तरवैक्रियाः ॥ ३९ ॥ यतो वपुर्नातिगुरु । नातिलब्ध्वंगिनां ज्ञेवेत् ॥ नाम-
 कर्मगुरुत्वद्यु । तडुकं युक्तिकोविदैः ॥ ४० ॥ तन्नवेत्तीर्षकनाम । यतस्त्रिजगतोऽपि हि ॥ अ-
 र्वनीयो जवत्पंगी । प्रातिहार्यार्थवत्कृतः ॥ ४१ ॥ तदिंद्रातेः स्थानकाना-माराधनान्निकाच्य-
 ते ॥ जवे तृतीये नृगता-वेव सभ्यत्तवशात्तिना ॥ ४२ ॥ जदयश्च जवत्यस्य । केवलोरपत्यनं-

तरं ॥ वेद्यते चैतद्व्यतन्था । धर्मोपदेशनादितिः ॥ ४३ ॥ यथास्थाने नियमनं । कुर्यान्निसर्मा-
 एनाम तु ॥ अंगोपांगानां गृह्यादि-काष्ठानामिव वार्धाकिः ॥ ४४ ॥ प्रतिजिह्वादिना स्वीया-
 वयवेनोपहृत्यते ॥ यतः शरीरी तद्रुप-धातनाम प्रकीर्तितं ॥ ४५ ॥ त्रवेदानत्तान्नो-प-
 न्नो-गवीर्यविद्यकृत् ॥ अतरायं पंचविधं । कोशाध्यक्षसमं ह्यदः ॥ ४६ ॥

यथा द्विस्थावपि नृपे । न प्राप्नोति धनं जनः ॥ प्रातिकूट्यं गते कोशा-ध्यक्षे केनापि
 हेतुना ॥ ४७ ॥ अपि जानन्न दानफलं । विचे पात्रे च सत्यपि ॥ तथा दातुं न शक्नोति ।
 दानान्तरायविधितः ॥ ४८ ॥ तथैवोपायविज्ञोऽपि । कृतयत्नोऽपि नासुमान् ॥ हेतोः कुतोऽपि
 प्राप्नोति । ज्ञानं ज्ञानान्तरायतः ॥ ४९ ॥ त्रोगोपन्नो-गौ प्राप्ताव-ध्यंगी त्रोकृतं न शक्नुयात्
 ॥ त्रोगोपन्नो-गान्तराय-विधितो मन्मणादिवत् ॥ ५० ॥ इष्टानिष्टवस्तुबन्धि-परिहारविषय-
 मं ॥ शक्नोऽपि कर्तुं तं कर्तुं । नेष्टे वीर्यान्तरायतः ॥ ५१ ॥ ज्ञानानां च ज्ञानिनां च । गुर्वा-
 दीनां तथैव च ॥ ज्ञानोपकरणानां चा-ज्ञातनाष्टैश्चत्सरैः ॥ ५२ ॥ निंदोपधातान्तरायैः । प्र-
 त्यनीकत्वनिह्वैः ॥ बध्नाद्यावरणं कर्म । ज्ञानदर्शनयोर्नवी ॥ ५३ ॥ गुर्वादित्रिकरुणा-क-

पायविजयादिभिः ॥ बभ्राति कर्म साताख्यं । दाता सदर्भदाह्वयुक् ॥ ५४ ॥ गुर्वादिभक्ति-
 विकलः । कषायकलुषाशयः ॥ अस्नातावेदनीयं च । बभ्राति कृपणोऽसुमान् ॥ ५५ ॥ ज-
 न्मार्गदेशको मार्गा-पलापी साधुनिन्दकः ॥ बभ्रानति दर्शनमोहं । देवादिद्व्यज्जककः ॥५६॥
 कषायहार्यविषया-दिभिर्बभ्रानति देहजृत् ॥ कषायनोकषायख्यं । कर्म चारित्रमोहकं ॥
 ॥ ५७ ॥ निबभ्रानति नारकायु-र्षद्वारंजपरिग्रहः ॥ निर्यगायुः शब्दयुक्तो । धूर्तश्च जनवंच-
 कः ॥ ५८ ॥ नरायुर्भेषमगुणः । प्रकल्पाद्यकषायकः ॥ दानादौ रुचिमान् जीवो । बभ्राति
 सरदाशयः ॥ ५९ ॥

चतुर्थादि गुणस्थान-चर्त्तितोऽकाष्मनिर्जराः ॥ जीवा बभ्रन्ति देवायु-स्तथा वायनप-
 स्विनः ॥ ६० ॥ गुणप्रेक्षी त्यक्तमदो-ऽध्ययनाध्यापनोद्यतः ॥ जखं गोत्रमर्हदादि-जको नी-
 चमतोऽन्यथा ॥ ६१ ॥ अगौरवश्च सरजः । भुजं नामान्यथाऽभुजं ॥ बभ्रानति हिंसको वि-
 ष-मर्हपूजादिनिषक्तत् ॥ ६२ ॥ स्मिन्निरुक्तर्षतो ज्ञान-दर्शनावरणीययोः ॥ वेदनीयस्य च
 त्रिंश-दंशोत्रिकोटिकोटयः ॥ ६३ ॥ मोहनीयस्य चाब्धीनां । सप्ततिः कोटिकोटयः ॥ आ-

युषः स्थितिरुत्कर्षा-त्रयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ ६४ ॥ अवाधाकालरहिता । प्रौक्तैपायुर्गुरुस्थितिः
 ॥ तद्युक्तेयं पूर्वकोट्ये-तासींयीकववाधिका ॥ ६५ ॥ गोत्रनाम्नोः सांबुधानां । विंशतिः कोटि-
 कोटयः ॥ स्थितिर्ज्येष्ठान्तरायस्य । स्याद् ज्ञानावरणीयवत् ॥ ६६ ॥ स्थितिर्जघन्यतो ज्ञान-
 -दर्शनावरणीययोः ॥ अंतर्मुहूर्त्तप्रमितता । तत्त्वविद्धिर्निरूपिता ॥ ६७ ॥ कषायप्रत्ययं बंध-
 माश्रित्याटपीयमी स्थितिः ॥ स्याद् द्वादशमुहूर्त्तमा । वेदनीयस्य कर्मणः ॥ ६८ ॥ जग-
 शान्तकीलामोहा-दिकानां त्वकषायिणां ॥ योगैकहेतुबद्धस्य । वेद्यस्य द्वौ कृणौ स्थितिः ॥
 ॥ ६९ ॥ स्थितिर्दृढयंतर्मुहूर्त्तैः । मोहनीयस्य कर्मणः ॥ आयुषः क्षुद्रकजव-प्रमितता सा प्र-
 कीर्त्तिता ॥ ७० ॥

अष्टाष्टौ च मुहूर्त्तानि । गोत्रनाम्नोर्द्वेषुः स्थितिः ॥ अंतर्मुहूर्त्तप्रमितता । सांतरायस्य कर्म-
 णः ॥ ७१ ॥ यावत्कालमनुदयो । बद्धस्य यस्य कर्मणः ॥ तावानवाधाकालोऽस्य । स जघ-
 न्यतरौ द्विधा ॥ ७२ ॥ अवाधाकाल उत्कृष्ट-त्रयोऽब्दानां सहस्रकाः ॥ आद्यकर्मत्रये सुष्ठु ।
 निर्दिष्टो दृष्टविष्टपैः ॥ ७३ ॥ सप्तवर्षसहस्राणि । मोहनीयस्य कर्मणः ॥ पूर्वकोट्यास्तृतीयो-

शः । स ज्ञवत्यायुषो गुरुः ॥ ७४ ॥ गोत्रनाम्नोः कर्मणोस्तु । दे दे सोऽष्टदसहस्रके ॥ त्री-
 एशेवाद्धसहस्राणि । सौराण्यस्य कर्मणः ॥ ७५ ॥ जघन्यतस्त्वबाधादा । सर्वेषामपि कर्म-
 णां ॥ अंतर्मुहूर्ते प्रमिता । कश्चिना तत्त्ववेदित्तिः ॥ ७६ ॥ अबाधाकालहीनायां । यथास्वक-
 र्मणां स्थितौ ॥ ज्ञवेत्कर्मनिषेकस्तत् । परित्रोगाय देहिनां ॥ ७७ ॥ कर्मणां दलिकं यत्र ।
 प्रथमे समये बहु ॥ द्वितीयसमये हीनं । ततो हीनतरं क्रमात् ॥ ७८ ॥ एवं या कर्मदलि-
 क-रचना क्रियतेऽगिनिः ॥ वेदनाश्रमसौ कर्म-निषेक इति कीर्यते ॥ ७९ ॥ कर्माण्यभूनि
 प्रत्येकं । प्राणिनामखिलाभ्यपि ॥ ज्ञवेऽनादौ तिष्ठतां स्यु-रनादीनि प्रधाहतः ॥ ८० ॥ स्व-
 ज्ञावतोऽकर्मकाणां । जीवानां प्रथमं यद्दि ॥ संयोगः कर्मणामंगी-क्रियते समये क्वचित् ॥
 ॥ ८१ ॥ तदा कर्मकथं कृत्वा । सिद्धानामपि देहिनां ॥ पुनः कदाचित्समये । कर्मयोगः प्र-
 सज्यते ॥ ८२ ॥ विश्वेषस्तु ज्ञवेऽजीवा-दनादित्वेऽपि कर्मणां ॥ ज्ञानादितिः पावकाद्यै-रुप-
 लस्येव कांचनात् ॥ ८३ ॥ नन्वेवमंतरायाणां । पंचानां मूलतः ऋषे ॥ संजाते किं ददात्यर्हत् ।
 मूलतं जज्ञते च किं ॥ ८४ ॥ भुंके किमुपभुंके वा । वीर्यं किं वा प्रवर्त्तयेत् ॥ न चेत्किंचि-

सदा तेषां । विधानां किं कथं फलं ॥ ८५ ॥

अत्रोच्यतेऽर्हतः क्रीण—निःशेषघातिकर्मणः ॥ गुणः प्राहुर्नवत्यैर्षो—तरायाणां कथे यतः
॥ ८६ ॥ ददतो ज्ञानमानस्य । भुंजतो वोपभुंजतः ॥ वीर्यं प्रयुंजतो वास्य । नांतरायो ज्ञवेत्
कृत्स्नत् ॥ ८७ ॥ दानदानादिकं त्वस्य । न संजवति सर्वदा ॥ तत्रकारणसामग्र्यां । सत्यां
जवति नान्यथा ॥ ८८ ॥ नृदेवगत्यानुपूर्व्यै । जातिः पंचैन्द्रियस्य च ॥ उच्चैर्गोत्रं सातवेद्यं ।
देहाः पंच पुरोदितः ॥ ८९ ॥ अंगोपांगत्रयं संह—ननं संस्थानमादिमं ॥ वर्णगंधरसस्पर्शाः
। श्रेष्ठा अगुरुत्ववर्षि ॥ ९० ॥ पराधातमश्चोच्छ्वास—मातपोद्योतनामनी ॥ नृदेवतिर्यगायुं-
षि । निर्माषिं सन्नजोगतिः ॥ ९१ ॥ तथैव त्रसदशकं । तीर्थकुंजात्मकम् च ॥ द्विचत्वारिंश-
दित्येवं । पुण्यप्रकृतयो मताः ॥ ९२ ॥ त्रैदाः पंच नव ज्ञान—दर्शनावरणीययोः ॥ नीचैर्गो-
त्रं च मिथ्यात्व—मसातवेदनीयकं ॥ ९३ ॥ नरकस्थानुपूर्वी च । गतिरायुरिति त्रयं ॥ तिर्य-
गात्थानुपूर्व्यै च । कषायाः पंचविंशतिः ॥ ९४ ॥ एकाद्वित्रिचतुरक्ष—जातयोऽसन्नजोगतिः ॥
अप्रशस्तश्च वर्णाद्या—स्तत्रोपधातनाम च ॥ ९५ ॥ अनाद्यानि पंच संस्था—नानि संहनना-

नि च ॥ तथा श्यावरदशक-मंतणयाणि पंच च ॥ ९६ ॥ उका द्यशीतिरित्येताः । पापप्र-
 क्तयो जिनैः ॥ न नूयान् विस्तरश्चात्र । क्रियते विश्वतुतेर्द्रिथा ॥ ९७ ॥ एतेषु कर्मस्वष्टासु ।
 नवत्याद्यं चतुष्टयं ॥ यातिसंज्ञं जीवसक-ज्ञानादिगुणघातकत् ॥ ९८ ॥ अत्यं चतुष्टय च
 स्यान्नवोपग्राहिसंज्ञक ॥ उद्धारस्थानां तथा सर्व-विदामप्येतद्वान्नवं ॥ ९९ ॥ पारावारानुका-
 रादितिजिनसमयाद् नूरिसारादपारा-दुच्चित्योच्चित्य मुक्ता इव नवसुषमायुक्तिपंकीरनेकाः ॥
 क्लृप्ता जीवस्वरूपप्रकरणरचना योरुमुक्तावलीव । सेतकं कवपीठे कुरुत कृतधियस्तां चिदु-
 द्घोषसिद्धये ॥ १०० ॥ विश्वाश्रयं दकीर्णिकीर्णिविजय श्रीवाचकैर्ज्ञानिष-ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ट वि-
 नयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगतत्वप्रदीपोपमे । सर्गोऽयं दशमः
 सुधारससमः पूर्णः सुखेनासमः ॥ १ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे दशमः सर्गः संपूर्णः ॥

॥ एकादशमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

गुरुत्वानामस्ति काय-मथ किञ्चित्तनोरप्यहं ॥ गुरुश्रीकीर्णिविजय-प्रसादप्राप्तधीधनः ॥

॥ १ ॥ इन्द्रकेतकावजाव—गुणैरेपोऽपि पंचधा ॥ अनंतइन्द्ररूपोऽसौ । इन्द्रतस्तत्र वर्णितः ॥
 ॥ २ ॥ लोक एवास्य सजावात् । केवतो लोकसंमितः ॥ कावतः शाश्वतो वर्णा—द्वित्रिर्भुक्त-
 श्व जावतः ॥ ३ ॥ गुणतो ग्रहणगुणो । यतो इन्द्रेषु षट्स्वपि ॥ जवेद् ग्रहणमस्यैव । न प-
 रेषां कदाचन ॥ ४ ॥ जेदाश्वत्वार एतेषां । प्रहृताः परमेश्वरैः ॥ स्कंधा देवाः प्रदेवाश्च । प-
 रमाणव एव च ॥ ५ ॥ अनंतजेदाः स्कंधाः स्युः । केचन द्विप्रदेशकाः ॥ त्रिप्रदेशादयः सं-
 ख्या—ऽसंख्यानंतप्रदेशकाः ॥ ६ ॥ सूक्ष्मस्थूलपरीणामाः । स्युः प्रत्येकमनंतकाः ॥ एकक-
 णाद्यमंख्येय—कावांतस्थितिभालिनः ॥ ७ ॥ द्विप्रदेशादिकोऽनंत—प्रदेशांतो विवक्षितः ॥ स्कं-
 धसंबद्धे विजागः । स जवेदेशसंज्ञकः ॥ ८ ॥ निर्विजाज्यो विजागो यः । स्कंधसंबद्ध एव द्वि-
 ॥ परमाणुप्रमाणोऽसौ । प्रदेश इति कीर्तितः ॥ ९ ॥ कार्यकारणरूपाः स्यु—र्द्विप्रदेशादयो
 यथा ॥ द्विप्रदेशो द्यौरणवोः । कार्यं इयणुककारणं ॥ १० ॥ परमाणुस्त्वप्रदेशः । प्रत्यक्षो
 ज्ञानचक्षुषां ॥ कार्यानुमेयोऽकार्यश्च । जवेत्कारणमेव सः ॥ ११ ॥ यदाहुः—कारणमेव त-
 दंत्यं । सूक्ष्मो नित्यश्च जवति परमाणुः ॥ एकरसवर्णगंधो । द्विस्पर्शः कार्यविगश्च ॥ १२ ॥

तत्रापि—शीतोष्णस्निग्धरूकेषु । द्वौ चतुर्विधोऽपि नै ॥ स्पर्शाँ स्याता परमाणु—वपरे न

कञ्चन ॥ १३ ॥ तथाहुः—* परमाण्वादीनामसंख्यातप्रदेशकस्कंधपर्यंतानां केषांचिदनंत-
प्रदेशिकानामपि स्कंधानां, तथा एकप्रदेशावगाढानां यावत्संख्यातप्रदेशावगाढानां शीतो-
ष्णस्निग्धरूकरूपाश्चत्वार एव स्पर्शाँ इति प्रज्ञापनावृतौ, * इव्यकेत्रकालज्ञावैः । परमाणु-
श्चतुर्विधः ॥ इव्यतोऽणुः पुनलाणु—श्चतुर्लक्षण एव सः ॥ १४ ॥ अवाह्योऽग्राह्य एवासा—व-
नेद्योऽह्येद्य एव च ॥ केत्राणुस्त्वन्नप्रदेश—श्चतुर्लक्षण एव सः ॥ १५ ॥ अप्रदेशोऽपि जगश्चा-
मध्येऽनर्ध इति स्मृतः ॥ कालाणुः समयाख्यः स्या—चतुर्लक्षण एव सः ॥ १६ ॥

वर्णगधरसरूपशै—रहितश्चाप ज्ञावतः ॥ इत्याणुरेव वर्णादि—ज्ञावप्रधान्यतो मतः ॥ १७ ॥
ज्ञावाणुरथवा सर्व—जघन्यश्यामतदिकं ॥ इह प्रयोजनं इव्य—परमाणुत्रिरेव हि ॥ १८ ॥
इति जगत् १० १० १० ५ ॥ स नित्यानित्यरूपः स्यात् । इव्यपर्यायेनैततः ॥ तत्र च इव्य-
तो नित्यः । परमाणोरनाशतः ॥ १९ ॥ पर्यायतस्त्वनित्योऽप्यौ । यतो वर्णादिपर्यवाः ॥
नश्यत्येके जघन्ये । विस्मसादिप्रज्ञावतः ॥ २० ॥ अस्य शाश्वतज्ञावेन । केचित्पर्य वनित्यतां ॥

मन्यते तदसद्यस्मात् । पंचमंगि स्फुटं श्रुतं ॥ २१ ॥ ❀ परमाणुपुगलेषं जने, सासए
 असासए? गो० सिञ्च सासए, सिञ्च असासए, से केणद्वेषं जने एवं बुञ्चति? गो० दद्वदयाए
 सासए, पङ्कवदयाए असासए; इति. ❀ पुङ्कलानां दशविधः । परिणामोऽथ कथ्यते ॥ बंध-
 नाख्यो गतिनामा । संस्थानाख्यस्तथापरः ॥ २२ ॥ त्रैदाख्यः परिणामः स्याद् । वर्णगंधर-
 सात्रिधाः ॥ स्वर्गोऽगुरुत्वधुः शब्दः । परिणामा दशेत्यमी ॥ २३ ॥ स्याद्विस्त्रसाप्रयोगात्र्यां
 । बंधः पौङ्गलिको द्विधा ॥ तत्र यो विस्त्रसाबंधः । सोऽपि त्रिविध इष्यते ॥ २४ ॥ बंधनप्र-
 त्ययः पात्र-प्रत्ययः परिणामजः ॥ बंधनप्रत्ययस्तत्र । स्कंधेषु द्वयणुकादिषु ॥ २५ ॥ जने-
 दि द्वयणुकादीनां । विमात्रस्नैभ्यरौक्ष्यतः ॥ मिश्रोबंधोऽसंख्यकाल-मुत्कर्षात्समयोऽन्यथा
 ॥ २६ ॥ यदाहुः—❀ समनिदयाए बंधो । न होइ समलुरुकपाए वि न होइ ॥ वेमायनिद-
 लुरुक-तणेण बंधा न खंधाणं ॥ २७ ॥

❀ विषममातानिरूपणार्थं चोच्यते—❀ निदस्स निदेषेण दुयाहिएण । लुरुकस्स लु-
 स्केण दुयाहिएण ॥ निदस्स लुरुकेण जेवति बंधो । जहन्नवज्जो विसमो समो वा ॥ २८ ॥

जीर्णमद्यगुणदीनां । नाजनै स्त्यानता तु या ॥ स धात्रप्रत्ययः संख्य-कालौ वांतर्मुहूर्ति-
 कः ॥ १९ ॥ परित्तामप्रत्ययस्तु । सोऽध्नादीनामनेकधा ॥ जघन्यश्चैकसमयं । षण्मासान्
 परमः पुनः ॥ ३० ॥ इति तिस्रसंबंधः—अथ प्रयोगबंधो यः । स चैषां स्याच्चतुर्विधः ॥
 आलापनश्चालीनश्च । शरीरतत्प्रयोगकौ ॥ ३१ ॥ तृणकाष्ठादिनाराणां । रज्जुवेत्रलतादिभिः
 ॥ संख्यकालांतर्मुहूर्तौ । बंध आलापनाभिधः ॥ ३२ ॥ चतुर्धातीनबंधस्तु । प्रथमः श्लेषणा-
 भिधः ॥ समुच्चयोच्चयौ बंधौ । तुर्यः संहननाभिधः ॥ ३३ ॥ यः कुड्यकुट्टिमस्तंज-पटकाष्ठा-
 दिवस्तु ॥ सुधाष्टपकलाक्षाद्यै-र्वंधः सः श्लेषणाभिधः ॥ ३४ ॥ यः कुड्यकुट्टिमस्तंज-पटकाष्ठा-
 वकुलादिषु ॥ बंधः सुधादिभिर्धः स्यात् । बहूनां स समुच्चयः ॥ ३५ ॥ तृणावकरकाष्ठानां ।
 तुपगोमयजस्मनां ॥ उच्चत्वेन च यो बंधः । स स्यादुच्चयसंज्ञकः ॥ ३६ ॥ द्विधा संहनना-
 ख्यस्तु । देशसर्वावेनेदत्तः ॥ तत्राद्यः शकटांगाद्यौ । परः क्षीरोदकादिषु ॥ ३७ ॥ आरज्यात्ता-
 पनादेया । जघन्योत्कर्षतः स्थितिः ॥ अंतर्मुहूर्त्तसंख्यात-कालौ द्वेया विचक्रयैः ॥ ३८ ॥
 द्विधा शरीरबंधः स्या-द्वेकः पूर्वप्रयोगजः ॥ प्रत्युत्पन्नप्रयोगोच्चः । परः सोऽन्नतपूर्वकः ॥ ३९ ॥

तत्रार्थोऽन्यसमुद्घाते । क्रिप्तानां देहतो बहिः ॥ तैजसकामंणाणूनां । पुनः संकोचनै
 जवेत् ॥ ४० ॥ समुद्घातान्निवृत्तस्य । परः केवलिनोऽष्टसु ॥ स्यात्पंचमे कणे तेजः—कामंणा-
 णुसमाहतौ ॥ ४१ ॥ आत्मप्रदेशविस्तरि । तेजःकामंणयोरपि ॥ विस्तरः संहतौ तेषां । सं-
 घातः स्यात्तयोरपि ॥ ४२ ॥ देहप्रयोगबन्धस्तु । बहुबौद्धारिकादिकः ॥ स पंचमांगे आतके-
 ष्टमे द्वेषः सविस्तरः ॥ ४३ ॥ इतिबंधपरिणामः ॥ गर्तेः परिणतिर्द्वैधा । संस्पृशंत्यस्पृशंत्यपि
 ॥ द्वयोरयं विशेषस्तु । वर्णितस्तत्त्वपारमैः ॥ ४४ ॥ पुद्गलस्यांतरा वस्त्वं—तरं संस्पृशतो ग-
 तिः ॥ यासौ जवेत्संस्पृशंती । द्वितीया स्यात्ततोऽन्यथा ॥ ४५ ॥ अथवा—द्विधा गतिपरी-
 णामो । दीर्घान्यगतिजेद्यतः ॥ दीर्घदेशांतरप्राप्ति—हेतुरार्थोऽन्यथापरः ॥ ४६ ॥ एकेन समये-
 नैव । पुद्गलः किल गच्छति ॥ लोकांतादन्यलोकांतं । गर्तेः परिणतेर्वत्नात् ॥ ४७ ॥ तथाहुः—
 * परमाणुपुगलदेषं जंते, लोणस्स पुरल्लिमिद्धातो चरिमं, ताञ्च पञ्चल्लिमिद्धं चरिमंतं एकस-
 मएणं गच्छति, दाहिणिद्धाञ्च चरिमंताञ्च उत्तरिद्धं चरिमंतं, उत्तरिद्धाञ्च चरिमंताञ्च दाहिणिद्धं
 चरिमंतं, उत्तरिद्धाञ्च चरिमंताञ्च हेतिद्धं चरिमंतं, हेतिद्धाञ्च चरिमंताञ्च उत्तरिद्धं चरिमंतं ?

एगुणं समएणं गहति दंता गेयमा जाव गहति ॥ इति जगवतीसूत्रे शत० १६ उ० ८ ॥
 ❀ परिमंदलं च वृत्तं । इयस्रं च चतुरस्रकं ॥ आयतं च रूष्यजीव—संस्थानं पंचधा मतं ॥
 ॥ ४८ ॥ मंडजावस्थिताएवोषं । बद्धिःशुभिरमंतरे ॥ वलयस्येव तज्ज्ञेयं । संस्थानं परिमंदलं
 ॥ ४९ ॥ अंतःपूर्णे तदेव स्या—दृत्तं कुलात्तचक्रवत् ॥ इयस्रं शृंगाटवत्कुंजि—कादिवच्चतुरस्र-
 कं ॥ ५० ॥ आयतं दंशवदीर्घं । घनप्रतरन्नैदतः ॥ चत्वारि स्युर्द्विधा संस्था—नानि प्रत्येक-
 मादितः ॥ ५१ ॥

आयतं तु त्रिधा श्रेणि—घनप्रतरन्नैदतः ॥ त्र्ययुग्मप्रदेशानि । द्वेषामनि विनादिसं ॥
 ॥ ५२ ॥ त्र्यजःप्रदेशं प्रतर—वृत्तं पंचाणुसंज्ञवं ॥ पंचाकाशप्रदेशाव—गाढं च परिकीर्तितं ॥
 ॥ ५३ ॥ यत्र प्रवेशाश्चत्वार—श्चतुर्दिशां प्रतिष्ठिताः ॥ एकः प्रदेशोतर्जुस—प्रतरं तद्यथोदितं ॥
 ॥ ५४ ॥ युग्मप्रदेशं प्रतर—वृत्तं च द्वादशाणुकं ॥ तावदभांशावगाढं । तच्चैवमिदं जायते ॥
 ॥ ५५ ॥ चतुर्दशप्रदेशेषु । चत्वारोशांशानिरंतरं ॥ स्थाप्यंते रुचकाकारा—स्तत्परिकेपतस्ततः
 ॥ ५६ ॥ द्वौ द्वौ चतुर्दिशां स्थाप्यौ । प्रदेशौ जायते ततः ॥ युग्मप्रदेशं प्रतर—वृत्तमुक्तं पुरा-

तनैः ॥ ५७ ॥ सप्तानुकं सप्तखांशा-वगाढं च त्रवेद्विह ॥ त्रजःप्रदेशनिष्पन्नं । धनवृत्तं हि
 तद्यथा ॥ ५८ ॥ पंचप्रदेशे प्रतर-वृत्ते किल पुरोदिते ॥ अथ ऋध्वं च मध्याणो-रेकैकोऽणु-
 निवेश्यते ॥ ५९ ॥ द्वाविंशदणुसंपन्नं । तावत्खांशावगाढकं ॥ युग्मप्रदेशं हि धन-वृत्तं त्रव-
 ति तद्यथा ॥ ६० ॥ त्रकप्रतरवृत्तस्य । द्वादशांशात्मकस्य वै ॥ उपरिष्टाद् द्वादशान्ये । स्था-
 प्यंते परमाणवः ॥ ६१ ॥ ततः पुनर्मध्यमाणु-चतुष्कस्याप्युपर्यधः ॥ स्थाप्यंते किल च-
 त्वार-श्वत्वारः परमाणवः ॥ ६२ ॥ त्रजःप्रदेशं प्रतर-त्रयस्र तु त्रिप्रदेशकं ॥ त्रिप्रदेशावगा-
 ढ च । तदेवं जायते यथा ॥ ६३ ॥ स्थाप्यंते द्वावणू पंचया । एकस्याधस्ततः परं ॥ एको-
 ऽणुः स्थाप्यत इति । निर्दिष्टं शिष्टद्वित्रिः ॥ ६४ ॥ युग्मप्रदेशं प्रतर-त्रयस्रं तु षट्प्रदेशकं ॥
 षट्प्रदेशावगाढं च । तदेवं किल जायते ॥ ६५ ॥ त्रयः प्रदेशाः स्थाप्यंते । पंचमाणुद्वितयं
 ततः ॥ आद्यस्याधो द्वितीयस्य । त्वध एको निवेश्यते ॥ ६६ ॥ त्रजानुकं धनत्रयस्रं । पंच-
 त्रिंशत्प्रदेशकं ॥ पंचत्रिंशत्ख्यप्रदेशा-वगाढं च त्रवेद्व्यथा ॥ ६७ ॥ तिर्यङ्निरंतराः पंच । स्था-
 प्यंते परमाणवः ॥ तानधोऽथः क्रमेणैवं । स्थाप्यंते परमाणवः ॥ ६८ ॥ तिर्यगेवहि चत्वार-

स्त्रयो द्वावेक एव च ॥ जातोऽयं प्रतरः पंच-दशांशः पंचपंक्तिः ॥ ६९ ॥ ततश्चास्थोपरि
 सर्व-पंक्तिष्वंत्यंत्यमंशक ॥ विसुच्यांशा दशा स्थाप्या-स्तस्याप्युपरि षट् तथा ॥ ७० ॥ इ-
 न्मेव तदुपरि । त्रय एकस्ततः पुनः ॥ उपर्यस्थापीति पंच-त्रिंशत्स्युः परमाणवः ॥ ७१ ॥
 युग्मप्रदेशं तु धन-त्रयसं चतुःप्रदेशकं ॥ चतुर्व्योमांशावगाढं । तदप्येवं त्रवेदिह ॥ ७२ ॥
 पूर्वोक्ते प्रतरत्रयसे । त्रिप्रदेशात्मके किल ॥ अणोरैकस्योऽर्धमेकः । स्थाप्यते परमाणुकः । ७३ ॥
 तुजःप्रदेशं प्रतर-चतुरस्रं नवांशकं ॥ नवाकाशांशावगाढ-मिहं तदपि जायते ॥ ७४ ॥ ति-
 र्यग्-निरंतरं तिस्रः । पंकयस्त्रिप्रदेशिकाः ॥ स्थाप्येते तर्हि जायते । चतुरस्रमयुग्मजं ॥ ७५ ॥
 युग्मप्रदेशं प्रतर-चतुरस्रं तु तद्ववेत् ॥ चतुरभांशावगाढं । चतुःप्रदेशसंज्ञवं ॥ ७६ ॥

द्विदिप्रदेशो द्वे पकी । स्थाप्येते तत्र जायते ॥ युग्मप्रदेशं प्रतर-चतुरस्र यत्रोदितं ॥
 ७७ ॥ समविंशत्यणुजातं । तावदत्रांशासस्थितं ॥ तुजःप्रदेशं हि धन-चतुरस्रं त्रवेदिह
 ७८ ॥ नवप्रदेशप्रतर-चतुरस्रस्य तस्य वै ॥ उपर्यधो नवनव । स्थाप्यते परमाणवः ॥
 ७९ ॥ अष्टव्योमांशावगाढ । स्पष्टमष्टप्रदेशकं ॥ युग्मप्रदेशं तु धन-चतुरस्रं त्रवेद्यथा ॥

॥ ८० ॥ चतुःप्रदेशप्रतर—चतुरस्रस्य चोपरि ॥ चतुःप्रादेशिकोऽन्योऽपि । प्रतरः स्थाप्येत
 किल ॥ ८१ ॥ त्रजःप्रदेशं श्रेण्या—यतं स्याद्विप्रदेशं ॥ त्र्यंशावगाढमणुषु । त्रिषु न्यस्ते-
 षु संततं ॥ ८२ ॥ निरंतरं स्थापितान्या—मणुष्यां द्विप्रदेशं ॥ युग्मप्रदेशं श्रेण्या—यतं
 द्व्यत्रांशसंस्थितं ॥ ८३ ॥ त्रजःप्रदेशं प्रतरा—यतं पंचदशांकं ॥ तावद् व्योमांशावगाढ—मि-
 त्तं तदपि जायते ॥ ८४ ॥ पंक्तित्रयेऽपि स्थाप्यंते । पंचपंचाष्टवसतशा ॥ त्रजःप्रदेशजानितं ।
 नयति प्रतरायतं ॥ ८५ ॥ पट्ट्यांशस्य पट्टप्रदेशं । स्याद्युग्मप्रतरायतं ॥ त्रिषु त्रिषु द्वयोः पं-
 तयो—न्यस्तेषु परमाणुषु ॥ ८६ ॥ पंचचत्वारिंशदंश—मोजाणुकं घनायतं ॥ पंचचत्वारिंशदत्र-
 —प्रदेशेषु प्रतिष्ठितं ॥ ८७ ॥ तत्रच—पूर्वमुक्ते पंचदशा—प्रदेशप्रतरायते ॥ पंचदशा पंचदशा-
 —णवः स्थाप्या उपर्यधः ॥ ८८ ॥ द्वादशांशं द्वादशांशां—शावगाढं घनायतं ॥ युग्मप्रदेशं
 द्वेष—मित्तं तदपि जायते ॥ ८९ ॥ पट्टकस्य च प्रतरा—यतस्योपरि विन्यसेत् ॥ पट्टप्रदेशांस्त-
 तो युग्म—प्रदेशं स्याद्व्यनायनं ॥ ९० ॥

विंशत्यंशांशावगाढं । विंशत्यंशात्मकं त्रैवेत् ॥ युग्मप्रदेशं प्रतर—परिमंडलनामकं ॥

॥ ९१ ॥ चतुर्दशं तु चत्वार-श्वत्वारः परमाणवः ॥ विद्विषु स्याप्य एकैकौ । जवेद्वं कुते
 सति ः ९२ ॥ अष्टुर्नां विशतेरेषा-मुपर्यष्टुषु विशतौ ॥ स्यापितेषु युग्मजातं । स्याद् धनं
 परिसंरुजं ॥ ९३ ॥ एतच्चत्वारिंशदंशं । तावत्यांशप्रतिष्ठिनं ॥ नृजःप्रदेशजानितौ । त्वत्र त्रे-
 दौ न संमतौ ॥ ९४ ॥ नृकप्रदेशन्यूनत्वे । संजवंति न निश्चितं ॥ संस्थानानि यथोक्तानि ।
 तत इहं प्ररूपणा ॥ ९५ ॥ यथा पूर्वोक्ततः पंचा-णुकप्रतरवृत्ततः ॥ एकत्रांशे कर्षिते स्यात्
 । सभांशं चतुरश्रकं ॥ ९६ ॥ एतान्यतीन्द्रियत्वेन । नैवातिशयवर्जितैः ॥ द्वेषान्यतः स्याप-
 नात्तिः । प्रदृश्यते इमास्तु ताः ॥ ९७ ॥ जघन्यानि किदैतानि । सर्वाण्युत्कर्षतः पुनः ॥
 अनंताणुस्वरूपाणि । मध्यमान्यपराणि तु ॥ ९८ ॥ तथोक्तमुत्तराध्ययननिर्युक्तौ—❀ परि-
 मंश्लेयवद्रे । तं से चजुरस आथए चेव ॥ षण्णपरपहमवज्जं । नृजणएसेय जुग्मेय ॥ ९९ ॥
 पंचगवारसगं खलु । सत्तगवतीसगं च वट्टमि ॥ तिअ लकणपणतीसा । चत्तारिय ह्येति तंसं-
 मि ॥ १०० ॥ नव चेव तद्वा चजुरो । सत्तावीसा य अठ्ठचजुरसे ॥ तिगदुगपन्नरसेवय । न-
 च्चेव य आथए ह्येति ॥ १ ॥ षण्णयात्तावारसगं । नह् च्चेवय आथयंमिसंताणे ॥ वीसा चत्ता-

लीसा ॥ परैममत्र एय संठाणै ॥ ९ ॥ ❀ पंचमांगे त्वनिहुंस्त्रं । षष्ठं संस्थानमीरितं ॥
 पंचत्रयोऽपि व्यतिरिक्तं । द्वादिसंयोगसंज्ञवं ॥ ३ ॥ संस्थानयोर्द्वयोर्पद्य-प्येकद्वये न संज्ञ-
 वः ॥ तथापि त्रिन्नत्रिन्नांशे । ते स्यातां द्विर्कादिवत् ॥ ४ ॥ एषु चाट्पाट्पप्रदेशा-वगाही-
 नि स्वस्त्रावतः ॥ नूयांस्यट्पाणि नूयिष्टु-खांश्चास्थायीनि तानि च ॥ ५ ॥ संस्थानमायतं
 योदा । द्विविधं परिसंज्ञवं ॥ चतुर्विधानि शेषाणि । संस्थानानीति विंशतिः ॥ ६ ॥
 त्रेशाख्यः पुद्गलपरी-शामो जवति पंचधा ॥ खंडप्रतरनेदौ द्वौ । चूर्णिकात्नेद इत्यपि
 ॥ ९ ॥ त्रेशोऽनुतटिकात्त्रियो । त्रैद उत्करिकात्त्रिधः ॥ स्वरूपमप्यथैतेषां । यथाश्रुत-
 मप्रोच्यते ॥ ८ ॥ दोहखंभादिवत्खंभ-त्रैदो जवति निश्चितं ॥ नूर्जपत्राभ्रपट्पा-दिवत्प्रतर-
 संज्ञितः ॥ ९ ॥ स त्रैवेच्चूर्णिकात्नेदः । क्षिप्तमूर्तिपत्रवत्किल ॥ इक्षुत्वगादिवदनु-तटिका-
 त्रैद इष्यते ॥ १० ॥ उत्कीर्षमाणे प्रश्नादौ । स स्यादुत्करिकात्त्रिधः ॥ तटाकावट्पाप्यादि-
 -वप्येवं ज्ञायतामयं ॥ ११ ॥ द्वाषाणि त्रिधमानानि । स्तोकान्युत्करिकात्त्रिदा ॥ पश्चानु-
 पूर्व्यां शेषाणि । स्युरनंतगुणानि च ॥ १२ ॥ वैशैः परिणतानां तु । त्रैदाः पंच प्ररूपिताः ॥

कृष्णनीलारुणपीत-शुक्ल इति विनेदतः ॥ १३ ॥ स्युः कज्जलादिवत्कृष्णा । नीला नीलया-
 दिवन्मताः ॥ स्युर्हिगुलादिवदृक्ताः । पीताश्च कांचनादिवत् ॥ १४ ॥ शुक्लाः शंखादिवद्गंध-
 परिणत्या तु ते द्विधा ॥ पुष्पादिवत्सुरजयो । दुर्गंधा लथुनादिवत् ॥ १५ ॥ रसैः परिणता-
 स्ते तु । प्रकारैः पंचानिर्मताः ॥ तिककटुकषायाम्ब-मधुरा इति त्रेदतः ॥ १६ ॥ क्रीडात-
 क्यादिवत्तिकाः । कटशो नागरादिवत् ॥ प्रोक्ता आमकपिज्जादि-वत्कषायरसांचिताः ॥ १७ ॥
 आम्बकादिवदम्ब्याः स्यु-र्मधुराः शर्करादिवत् ॥ स्पर्शैः परिणता यैऽपि । तेषामष्टौवि-
 धाः पुनः ॥ १८ ॥ नष्णशीतौ मृदुखरौ । स्निग्धरूक्षौ गुरुदंभुः ॥ नष्णस्पर्शास्तित्र वह्नया-
 दिवत् शीता हिमादिवत् ॥ १९ ॥ बर्हादिवच्च मृदवः ॥ खराश्च प्रस्तरादिवत् ॥ स्निग्धा घृतादि-
 वह्नयेया । रूक्षा नस्मादिवन्मताः ॥ २० ॥ गुरुस्पर्शपरिणता । वज्रादिवत्प्रकीर्तिताः ॥ लघु-
 स्पर्शपरिणता । अर्कतूलादिवन्मताः ॥ २१ ॥ अगुरुलघुपरिणामव्यवस्था चैवं-धूमो लघुरूपलो
 गुरु-रूक्षवर्धोगमनशीलतो द्वैयौ ॥ गुरुलघुरानेदास्तिर्य-गमनादाकाशमगुरुलघु ॥ २२ ॥
 अत्रद्वारतश्चतुर्धा । नवंति वस्तूनि वादराण्येव ॥ निश्चयतश्चागुरुलघु । गुरुलघु चेति द्विनेद्ये-

व ॥ २३ ॥ तत्रापि—बाधरमष्टस्पर्शी । इन्द्रं रूप्येव जवति गुरुत्वयुक्तं ॥ अगुरुत्वयु चतुःस्पर्-
 शीं । सूक्ष्मं विषदाद्यमूर्तमपि ॥ २४ ॥ वैक्रियमौदारिकमपि । तैजसमाहारकं च गुरुत्वयुक्तं
 ॥ कार्मणमनोवर्षांसि—सोऽब्जशासान्धगुरुत्वयुक्तानि ॥ २५ ॥ तत्रोक्तं—* निज्यजन्तु सवगुरुं ।
 सवत्वदुं वा न विज्जए दधं ॥ ववहारजन्तु जुज्जद । वायरखंधेषु नस्येषु ॥ २६ ॥ अगुरुत्वदुच-
 नफासा । अरुविदवा य द्वांति नायवा ॥ सेसा न अरुफासा । गुरुत्वदुआ निज्यनयस्स ॥ २७ ॥
 नराजिय वेज्जविचय । आहारगतेयगुरुत्वदुआ ॥ कम्मणमणत्तासाई । एयाई अगुरुत्वदुआई ॥
 ॥ २८ ॥ इदि जगवतीवृत्तौ ॥ *

वर्णगंधरसस्पर्श—संस्थानैर्मुख्यजावतः । प्रत्येकं चिंतितैर्ज्ञेदाः । स्युर्नैयांसोऽत्र ते त्व-
 मी ॥ २९ ॥ एकस्योज्ज्वलवर्णस्य । दौ ज्ञेदौ गंधज्ञेदतः ॥ संस्थानैश्च रसैश्चापि । पंच पंच
 ज्ञेदो मताः ॥ ३० ॥ स्पर्शैस्तथाष्ट ज्ञेदाः स्यु—रेवमेकस्य विंशतिः ॥ इतीह पंचज्ञिर्वर्षा—
 ज्ञेदानां ज्ञातमाप्यते ॥ ३१ ॥ संस्थानानां रसानां च । प्राधान्येनैवामिष्यते ॥ ज्ञातं ज्ञातं वि-
 ज्ञेदानां । ततो ज्ञातं ज्ञातत्रयं ॥ ३२ ॥ सुगंधीनां पंच पंच । ज्ञेदा वर्णैरसैस्तथा ॥ संस्थानै-

श्राष्टु तु स्पशैः । स्युस्त्रयोविंशतिस्ततः ॥ ३३ ॥ दुर्गंधानामपीडं स्यु-
 त्त्रयोविंशतिरेव हि ॥ षट् चत्वारिंशदुत्तय-योगे स्युर्गंधजा इति ॥ ३४ ॥ शीतस्पर्शस्यापि त्रैदौ । द्वौ मत्तौ गंध-
 त्रैदलः ॥ संस्प्रानरसवर्णैश्च । पंच पंच त्रिदस्तथा ॥ ३५ ॥ शीतस्याधिकृतत्वेन । तत्रोष्ण-
 स्य त्वसंज्ञवात् ॥ त्रिदोऽस्य शेषैः स्पशैः षट् । स्युस्त्रयोविंशतिस्ततः ॥ ३६ ॥ स्पशानामे-
 वमष्टानां । प्रत्येक गंधयोरपि ॥ त्रयोविंशतित्रैदत्वाद् । द्विज्ञाती त्रिंशदुत्तरा ॥ ३७ ॥ एवमं-
 ते पुद्गलानां । त्रैदाः सर्वे प्रकीर्त्तिताः ॥ ज्ञातानि पंच सत्रिंशान्त्येवमजीवरूपिणां ॥ ३८ ॥
 योऽसौ द्वादशपरीणामो । द्विधा सोऽपि भुजोऽभुजः ॥ पुद्गलानां परीणामा । द्वादशैवं निरू-
 पितः ॥ ३९ ॥ गंधद्व्याद्विद्वान्ता-—नुकूट्येन प्रसर्पणात् ॥ तादृशद्व्यवच्छेदो-—पथातकत-
 यापि च ॥ ४० ॥ ध्वनेः पौद्गलिकत्वं स्या-—द्यौक्तिकं यत्तु केचन ॥ मन्यंते व्योमगुणतां । त-
 स्य तन्नोपयुज्यते ॥ ४१ ॥

अस्य व्योमगुणत्वे तु । दूरामन्नस्पशद्वयोः ॥ श्रवणे न विशेषः स्यात् । सर्वगं खलु
 यन्नतः ॥ ४२ ॥ यथा द्वादशस्तथा जाया-—तपोद्योततमस्यपि ॥ संति पौद्गलिकान्येव-—त्या-

हुः श्रीजगदीश्वराः ॥ ४३ ॥ यदादर्शादौ सुखादेः । प्रतिबिंबं निरीक्ष्यते ॥ सोऽपि बायापुज-
 ज्ञानां । परिणामो न तु ब्रमः ॥ ४४ ॥ ब्रमो ज्ञानान्तरबाह्यः । स्यान्नैतच्च तथेक्ष्यते ॥ न च
 भ्रमः स्यात्सर्वेषां । युगपत्पटुचक्षुषां ॥ ४५ ॥ सर्वस्थूलपदार्थानां । ते बायापुजजाः पुनः ॥
 साक्षादेव प्रतीयन्ते । बायादर्शनतः स्फुटाः ॥ ४६ ॥ सर्वं ह्यौद्विकं वस्तु । चयापचयधर्मकं ॥
 राश्मिबच्च रश्मयस्तु । बायापुजजसंहतिः ॥ ४७ ॥ तथोक्तं प्रज्ञापनावृत्तौ—
 सर्वमौद्विकं
 वस्तु स्थूलं चयापचयधर्मकं राश्मिबच्चैति, ❀ अत्राप्य तादृक् सामर्थी । ते बायापुजजाः पु-
 नः ॥ विचित्रपरिणामाः स्युः । स्वत्रावेन तथोच्यते ॥ ४८ ॥ यदातपादियुक्ते ते । गता व-
 स्तुन्यत्रास्वरे ॥ तदा स्वसंबन्धिवस्त्वा—काराः स्युः श्यामरूपकाः ॥ ४९ ॥ दृश्यते ह्यातप-
 ज्योत्स्ना दीपाद्योकादियोगतः ॥ स्थूलद्रव्याकृतिश्चाया । अन्त्यादौ श्यामरूपिका ॥ ५० ॥ य-
 दा तु खजादर्शादि—त्रास्वरद्रव्यसंगताः ॥ तदा स्युस्ते स्वसंबन्धि—द्रव्यवर्णाकृतिस्पृशाः ॥ ५१ ॥
 आदर्शादौ प्रतिज्ञाया । यत्प्रत्यक्षेण दृश्यते ॥ मूलवस्तुसदृशवर्णा—कारादिभिः समन्विता ॥
 ॥ ५२ ॥ एषां स्वरूपवैचित्र्यं । न चैतन्नोपपद्यते ॥ सामग्रीसहकारेण । नानावस्था द्वि पु-

जलाः ॥ ५३ ॥ यथा दीपादिमामंथा । तामसा अर्पि पुजलाः ॥ प्रकाशरूपाः स्युर्दीपा-प-
 रामे तादृशाः पुनः ॥ ५४ ॥ आतपोद्यतयोः पौनलिकत्वं तु निर्विवादं ॥ पुजलत्वं तु तमसां
 । शीतस्पर्शतया स्फुट ॥ नीलं चलत्बंधकार-मित्यादिप्रत्ययादपि ॥ ५५ ॥ याश्चाप्रतीघाति-
 ताद्याः । परोक्ताः प्रतियुक्तयः ॥ तास्तु दीपप्रकाशादि-प्रतिबंधिपरालताः ॥ ५६ ॥ इत्युपर-
 म्यते, विस्तरात्तदर्थिना रत्नावतारिकादयो विलोकयाः ॥ इति पुजलतत्वमाणमे । गदितं यत्-
 किल तत्त्वदर्शिभिः ॥ तदनुदितमत्र मन्त्रिण । गृह्येव प्रतिशाब्दितस्पृशा ॥ ५७ ॥ त्रिश्चाश्वर्य-
 दकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्दातिप-ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ का-
 थं यत्किल तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । सर्गा निर्गलितार्थसुजगः पूर्णोऽयमेकादशः
 ॥ ५८ ॥ इति श्रीलोकप्रकाशे एकादशमः सर्गः संपूर्णः ॥ आ ' द्यवलोकप्रकाश ' पठित
 श्रावक हीराजाल हंसराजे स्वपरना श्रेयमाटे पोताना ' श्रीजैनजास्करोदय ' ज्ञापखानामां
 ज्ञानी प्रसिद्ध कर्णो वे. गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥ श्रीरस्तु ॥
 ॥ इति श्रीद्व्यलोकप्रकाशः समाप्तः ॥

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीक्षेत्रलोकप्रकाशः प्रारभ्यते ॥

(कर्त्ता—श्रीविनयविजयजी जगन्नाथजी)

लषावी प्रसिद्ध करनार—पंक्तित श्रावक हीरावालय हंसराज (जामनगरवाळा)

॥ अथ द्वादशमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

जयत्यज्जिनवः कोऽपि । शंखेश्वरदिनेश्वरः ॥ त्रिविष्टपोद्योतहेतु—नेरक्षेत्रस्थितोऽपि यः ॥

॥ १ ॥ स्वरूपं क्षेत्रलोकस्य । यथाश्रुतमधोच्यते ॥ गुरुश्रीकीर्त्तिविजय—प्रसादात्प्रविद्या मया

॥ २ ॥ नरं वैशाखसंस्थान—स्थितपादं कटीतटे ॥ न्यस्तहस्तद्वयं सर्व—दिक्षु लोकोऽनुगच्छति

॥ ३ ॥ चिरभूर्ध्वं समतया । चिरंतनयापि^१ च ॥ असौ लोकनरः श्रान्त । इव कक्षां न्यधात्क-

रौ ॥ ४ ॥ अथवाधोमुखस्थायि—महाशरावपृष्ठं ॥ एष लोकोऽनुकुरुते । शरावसंपुटं तद्यु ॥

१ ' चिंतनयापि ' इति द्वितीय पुस्तकपाठः ।

॥ ५ ॥ धृतः कर्तो न केनापि । स्वयं सिद्धो निराश्रयः ॥ निरातंबः शाश्वतश्च । विहायसि
 परं स्थितः ॥ ६ ॥ जल्पन्निविलयध्रौव्य-गुणषड्द्रव्यपूरितः ॥ मौलिरुष्णसिद्धमुदितो । नृत्या-
 येवाततक्रमः ॥ ७ ॥

अस्य सर्वस्य लोकस्य । कल्पया ज्ञानाश्वतुर्देशा ॥ एकैकश्च विज्ञागोऽय-मेकैकरज्जुसं-
 मितः ॥ ८ ॥ सर्वाधस्तनलोकान्ता-द्वारत्रयोपरिगं तदं ॥ यावत्सप्तममेदिन्या । एका रज्जुरियं
 जवेत् ॥ ९ ॥ प्रत्येकमेवं सप्तानां । भुजामुपरिवर्तिषु ॥ तलेषु रज्जुरेकैका । स्युरेवं सप्त
 रज्जवः ॥ १० ॥ रत्नप्रज्ञोपरितला-द्वारत्रयादिमताविषे ॥ पर्यासेषु विमानेषु । स्यादेषा रज्जु-
 रष्टमी ॥ ११ ॥ तत आरत्र्य नवमी । मर्हेडांते प्रकीर्तिता ॥ अतःपरं तु दशमी । तांतकां-
 ते समाप्यते ॥ १२ ॥ जवेदेकादशी पूर्णा । सहस्रारान्तसीमनि ॥ स्याद् द्वादश्यच्युतस्यांते ।
 क्रमदेवं त्रयोदशी ॥ १३ ॥ जवेद्द्वैत्रैयकस्यांते । लोकांते च चतुर्दशी ॥ षर्माध्वंज्ञागाद्-
 धर्वाधिः । सप्तसप्तैति रज्जवः ॥ १४ ॥

अयं चावश्यकनिर्युक्तिचूर्णिसंभ्रहण्याद्यन्निप्रायः, जगवत्यादौ च षर्माया अर्धोऽसंख्ययो-

जनैर्लोकमध्यमुक्तं, तदनुसारेण तत्र सप्तरजवः समाप्यते, परं तद्विद्व-स्वल्पत्वात् विवक्ति-
मिति संज्ञाप्यते. योगशास्त्रवृत्तौ तु तत्र धरणीतदात्ममज्ञाणात् सौधर्मेज्ञानौ यावत्सार्द्ध-
ज्जुः, सनत्कुमारमहिंशौ यावत्सार्द्धरज्जुद्वयं, ब्रह्मलोकेऽर्धवृत्तीयरज्जवः,^१ अच्युतं यावत्पंच-
रज्जवः, प्रैवेक यावत् षट्, लोकांतं यावत्सप्त रज्जवः, इत्युक्तमिति द्वैयं. जीवाग्निगमयुक्ता-
वपि बहुसमरमणिज्ञानमि-ज्ञागानु जहं चंद्रिमसूरियगहृणणस्कतारारारूत्राणं बहुदत्त-
ज्येष्ठाकोपीज यावत् दूरं जहं जप्यत्ता एवणं सोदरमीसाणेत्यादिसूत्रव्याख्यानं. अत्र बह्वी-
यो जनकोटी^२ रूध्वैदूरमुत्पलुत्य गत्वा, एतच्च सार्द्धरज्जूपवक्त्रणमित्युक्तमिति. ॥

लोकनातिस्तवेऽपि—सोदरभूमि दिवहा । अह्लादद्यापरज्जुमाहिं दे ॥ चत्वारि सहरसारे
। पणञ्चुए सत्तलोपते ॥ १ ॥ इत्युक्तमिति. रज्जवाश्वतुर्थो ज्ञागो य—स्तत्खंडुकमिति स्मृतं
॥ त्रिकंज्ञायामपिद्वैस्त—स्समानं धनहस्तवत् ॥ १५ ॥ षट्पंचाशाखंखंडुकोच्चा । सच्चतुःखंडु-
कायता ॥ त्रसनाडीत्रवेदत्र । त्रसजीवाभयावधिः ॥ १६ ॥ रेखाः पंचोऽर्धर्वाः सप्त—पंचा-
१ ‘ अर्धचतुर्था रज्जवः ’ इति द्वितीयपुस्तकपाठः २ ‘ कोटाकोटीः ’ इति द्वितीयपुस्तकपाठः

तिर्यगायताः ॥ आलिख्य कापि पट्टादौ । जावनीया तदाकृतिः ॥ १७ ॥ सा चतुर्दशरज्जुञ्चा
 । तथैकरज्जुवित्तृता ॥ सर्वलोकस्यार्षमनं । नक्ष्ये खंडुकसंख्यया ॥ १८ ॥ रज्ज्वाः सर्वा-
 धःस्थितायाः । खंडुकेषु चतुर्ध्वपि ॥ स्युरष्टाविंशतिस्तिर्यक्-खंडुकानीति तद्विदः ॥ १९ ॥
 तत्रोह्य त्रसनाडीस्थं । खंडुकानां चतुष्टयं ॥ द्वादश द्वादश ततः । परितः पार्श्वयोर्द्वयोः ॥
 ॥ २० ॥ एवं सर्वत्रापि. षड्विंशतिर्द्वितीयस्या । रज्ज्वाः खंडचतुष्टये ॥ तृतीयस्याः खंडुकेषु
 । चतुर्षु जिनसंख्यया ॥ २१ ॥ नखसंख्यानि तुर्याया । रज्ज्वास्तेषु चतुर्ध्वपि ॥ पंचम्याः
 द्वादश दश । षष्ठ्याः खंडचतुष्टये ॥ २२ ॥ सप्तम्या अपि खंडेषु । चतुर्षु तत्रचतुष्टयं ॥ अष्ट-
 म्याः प्राक् खंडुकं द्वे । चतुःखंडुकवित्तृते ॥ २३ ॥ अपरे द्वे खंडुके च । षट्खंडुकसमातने ॥
 अष्टखंडुकवित्तारं । नवम्या आद्यखंडुकं ॥ २४ ॥ दशखंडुकवित्तारं । द्वितीयं द्वे ततः परे ॥ द्वा-
 दशखंडुक्यासे । स्युरिहं नवरज्ज्वः ॥ २५ ॥ दशम्याः प्राच्यमर्द्धं च । षोडशखंडुकातत ॥ परमर्द्धं
 नथैतस्या । नखखंडुकवित्तृतं ॥ २६ ॥ एकादश्याः पूर्वमर्द्धं-मपि तावत्समाततं ॥ द्वितीय-
 मर्द्धमस्याथ । द्वादशखंडुकाततं ॥ २७ ॥ द्वादश्याः प्राक्तनं त्वर्द्धं । प्रोक्तं द्वादशखंडुकं ॥ द-

शखंजुकविस्तार—संत्यमर्द्धमुद्गीरितं ॥ २८ ॥ आद्यं खंडं त्रयोदश्या । निर्दिष्टं तावदातनं ॥
 अष्टखंजुकविस्तीर्ण—मग्निमं^१ खंजुकत्रयं ॥ २९ ॥ चतुर्दश्याः प्राक्तनेऽर्द्धे । खंजुकानि रमाय-
 तिः ॥ चत्वारि खंजुकान्यस्या । विस्तृतिः पश्चिमेऽर्द्धके ॥ ३० ॥ पत्येकमेयामंकाणां । स्व-
 स्ववर्गनिधानतः ॥ त्रयेर्दागैतलोकस्य । मितिः खंडुकसंख्यया ॥ ३१ ॥ त्रयेत्स तद्गुणो वर्ग-
 । इति वर्गस्य लक्षणं ॥ यथाष्टाविंशतेः सप्त—शती चतुरशीतियुक् ॥ ३२ ॥ एवं सर्वत्र स्था-
 पना विलोकया ।

खंडुकानां शतान्यष्टा—वधिकानि च पोमश ॥ दृष्टलोकै दृष्टलोकै—रुक्कानि मर्द्धसंख्य-
 या ॥ ३३ ॥ प्रोक्तं वर्गितलोके च । सर्वाग्रं खंडुकोज्ञवं ॥ सहस्राणि पंचदश । द्वे शते नवति-
 श्व षट् ॥ ३४ ॥ लोकस्य वर्गकरणे । द्वेयमेतत्प्रयोजनं ॥ प्रमाणं सर्वतोऽनेन । लोकस्य त्र-
 वति क्षुवं ॥ ३५ ॥ दशहस्तपृथोर्यद्व—सावहीर्षस्य वेदमनः ॥ दशानां वर्गकरणे । सर्वं द्वैत्र-
 फलं ज्ञवेत् ॥ ३६ ॥ षट्पंचाशत्यखंडुकोच्च—यथोक्तपृथुलस्य च ॥ लोकस्यास्य त्रयो त्रैदा । म-

? ' मध्यमं ' इति द्वि० पु० पाठः ।

॥ ३९ ॥ ऊर्ध्वमध्याधःस्थितत्वा—द्वयपदिश्यंत इत्यमी ॥ यद्वैत्कुष्टमध्य-
 हीन—परिणामात्प्रोदिताः ॥ ३८ ॥ यदुक्तं जगवतीवृत्तौ स्थानांगवृत्तौ च—आहचहो प-
 रिणामो । खेत्तणुजावेण जेण जस्सत्सं ॥ असुत्तो अहोत्ति जणित्त । द्वाणं तेणहो दोत्त ॥
 ॥ ३९ ॥ उहं जवरिं जंविअ । सुत्तखित्तं खित्तत्त अदवणुणा ॥ जणज्जंति सुत्ताया । जेण तत्त
 उहत्तंजत्ति ॥ ४० ॥ मज्जणुत्तावं खित्तं । जं तंतिवयण पज्जुवत्त ॥ जत्तइ त्तिरिअविस्सत्तं ।
 अओअंतिं त्तिरियत्तोगोत्ति ॥ ४१ ॥ रत्तपत्ताया जपरि । खुत्तकपत्तरद्वये ॥ मेवंतः कंदोर्ध्व-
 ज्ञागे । रुचकोऽष्टप्रदेशकः ॥ ४२ ॥

तत्रोपरिस्थे प्रतरे । खप्रदेशचतुष्टयं ॥ विद्यते गोस्तनाकारं । तथैवाधस्तनेऽपि तत् ॥
 ॥ ४३ ॥ खप्रदेशाष्टकं तच्चो—पर्यधो ज्ञावतः स्थितं ॥ चतुरैश्चतुरस्रात्म । प्रोच्यते रुचकाख्य-
 या ॥ ४४ ॥ तस्मान्नवशतान्मूर्ध्व—मधो नवशतानि च ॥ एतावान्मध्यलोकः स्या—दाकृत्या
 ऋद्धरीनिजः ॥ ४५ ॥ योजनानां नवशतान्यतीत्य रुचकादितः ॥ आलोकात्तमधोलोक—स्त-
 ष्टाकृतिरुदाहतः ॥ ४६ ॥ गत्वा नवशतान्येव । रुचकाद्योजनान्यथ ॥ ऊर्ध्वीकृतमुदंगान्—ऊ-

ध्वलोकः प्रकीर्तितः ॥ ४७ ॥ सातिरैकसप्तस्रज्जु-मानोऽयोलोक इष्यते ॥ ऋध्वलोकः कै-
 बिद्वन-सप्तस्रज्जुभिः स्मृतः ॥ ४८ ॥ धर्माद्यनोदधिधन-तनुनातान् विहायसः ॥ असंख्य-
 ज्ञानं चातीत्य । मध्यं लोकस्य कीर्तितं ॥ ४९ ॥ अस्माद्धर्ध्वमधश्चैव । संपूर्णाः सप्तस्रजवः
 ॥ अथ त्रयाणां लोकानां । प्रत्येकं मध्यमुच्यते ॥ ५० ॥ धर्मायां सर्वतः कुञ्ज-मत्रास्ति प्र-
 तरद्वयं ॥ मंदाकारमेकैकं । स्वप्रदेशात्मकं च तत् ॥ ५१ ॥ रुचकेऽत्र प्रदेशानां । यच्चतु-
 ष्कद्वयं स्थितं ॥ तत्समश्रेणिकं तच्च । विज्ञेयं प्रतरद्वयं ॥ ५२ ॥ लोकवृद्धिर्ध्वमुखी । त-
 योरुपरि संस्थितात् ॥ अथःस्थितात्पुनस्तस्मा-—ह्योक्त्वुद्धिर्ध्वमुखी ॥ ५३ ॥

तस्मिंश्च लोकपुरुष-कटीतटपटीयसि ॥ मध्यज्ञाने समन्नामि-ज्ञापको रुचकोऽस्ति यः
 ॥ ५४ ॥ स एव मध्यलोकस्य । मध्यमुक्तं महत्तमज्ञिः ॥ दिविदिग्निर्गमश्चास्मा-ज्ञानेस्थि-
 शरोऽसमः ॥ ५५ ॥ तथाहुः—अद्वयसो रूपागो । तिरिभ्रलोगस्य मञ्जयारंसि ॥ एस पञ्जा-
 वो दिग्मात्रं । एसेव जने अणुदिग्मात्रं ॥ ५६ ॥ पूर्वापूर्वाङ्किणा च । दक्षिणादक्षिणा परा ॥ प-
 श्चिमापश्चिमोदीची-चोत्तरोत्तरपूर्विका ॥ ५७ ॥ ऋध्वलितप्राधस्तनी च । दशैवं गदिता दि-

ङाः ॥ दिशः षट् तत्र शुद्धाख्या—श्चतस्रो विदिशोऽपराः ॥ ५८ ॥ विजयद्वारदिकप्रपत्ती । प्रा-
 दक्षिणयानतः पराः ॥ एतासां देवतायोगा—ज्ञायामन्युचुः पराएव्यपि ॥ ५९ ॥ द्वायानेयी तथा
 यस्या । नैर्ऋती किंच वारुणी ॥ वायव्येतः परा सौम्ये—ज्ञानी च विमदा तमा ॥ ६० ॥ रु-
 चकानतरं दिक्षु । द्यौ द्यौ व्योमः प्रदेशकौ ॥ विदिक्षु पुनरैकैक । एवाद्या पंक्तिराहिता ॥ ६१ ॥
 द्वितीयस्थां पुनः पंक्तौ । चत्वारो दिक्प्रदेशकाः ॥ एवं द्यौ द्यौ विवर्द्धते । प्रतिपक्तिप्रदेशकौ
 ॥ ६२ ॥ एवं च—

असंख्येयतमा पंक्ति—संख्येयप्रदेशिका ॥ लोकांतं स्पृशति द्वात्रया—संतान्यां नृशमायता
 ॥ ६३ ॥ ततो लोकस्य वृत्तत्वा—त्प्रातिपंक्तिप्रदेशकौ ॥ द्वीपेते तेन लोकांते । पंक्तिश्चतुःप्रदेशिका
 ॥ ६४ ॥ एकतो द्विप्रदेशत्वं । चतुःप्रदेशतान्यतः ॥ ततो हि सुरजाकारो । त्रवेद्वैकदिशासिद्ध
 ॥ ६५ ॥ एकतो यस्य संकीर्णं । सुखं पृथुलमन्यतः ॥ स मुदंगविशेषः स्या—न्सुरजेति प्र-
 सिद्धिनाक् ॥ ६६ ॥ यथैकस्मिन्न खपतरे । त्रावितरा सुरजाकृतिः ॥ सर्वेवपि पतरेषु । त-
 स्मा त्राव्या दिगाकृतौ ॥ ६७ ॥ शकटोर्ध्वोस्मिन्नाः किंचा—लोकव्यपेक्षया दिशः ॥ तुंफं तु शक-

टस्यास्य । रुचकोपरि ज्ञाव्यतां ॥ ६८ ॥ रुचकस्योपरितनं । यत्प्रदेशचतुष्टयं ॥ विमलाया
 दिशस्तस्य । प्रोक्तमादितया जिनैः ॥ ६९ ॥ तत्समश्रेणिकैस्तावन्मिनैर्जाता प्रदेशकैः ॥
 ऊर्ध्वलोकात्लोकानां । विमला दिगुदीरिता ॥ ७० ॥ रुचकस्याधस्तनं यत्प्रदेशानां चतुष्टयं
 ॥ तत्समायादेशः प्रोक्तं । जिनैरादितया श्रुते ॥ ७१ ॥ तन्मूला विमला तुड्या । किंत्वधोगा-
 मिनी तमा ॥ तदिमे रुचकाकारे । चतुःप्रदेशविस्तृते ॥ ७२ ॥

द्योर्द्वयोर्दिशोरंत-द्विजत्रसुक्तावतीसमाः ॥ एकप्रदेशा विदिशो । लोकात्लोकान्सीमया ॥
 ॥ ७३ ॥ दिशः स्युर्द्विप्रदेशाद्या । द्युत्तरा रुचकोज्जवाः ॥ विदिशोऽनुत्तरा एक-प्रदेशा रुच-
 कोज्जवाः ॥ ७४ ॥ दिशोऽप्येता अभंख्येय-प्रदेशात्लोकसीमया ॥ अलोकार्पेक्षया सर्वाः । स्युर-
 न्तप्रदेशिकाः ॥ ७५ ॥ प्रत्येकमासां सर्वासां । दिशां सर्वे प्रदेशकाः ॥ कृतयुग्ममिताः सं-
 ति । सिद्धान्तपरिज्ञापया ॥ ७६ ॥ तदुक्तमाचारंगनिर्युक्तौ—‘ सद्या य द्वावन्ति कम्बुभमेत्ति ’
 कृतयुग्मादिस्वरूपं चैवं—चतुष्केण हियमाण-श्वतुःशेषो हि यो ज्ञवेत् ॥ अज्ञावाज्ञागशेष-
 स्य । भंख्यतः कृतयुग्मकः ॥ १ ॥ तदुक्तं ज्ञावत्पटादशाशातकचतुर्षो देशकवृत्तौ—कृतं सि-

व तयः शेषास्ततश्चैतौजो, यथा पंचदश. यदा तु न किञ्चिद्वतिष्ठते, किंतु सर्वात्मना निर्ले-
 प एव जवति, तदा स कुतयुगे, यथा बोधशेत्यादि. लोकमाश्रित्य साधुता । एताः सर्वा अ-
 पि स्फुटं ॥ साधुनंता वेनिर्दिष्टा । अलोकार्पेक्षया पुनः ॥ ७६ ॥

दिशामन्येऽपि त्रैशः स्युर्नामिदिक् (?) श्यापनाख्यदिक् २ इत्य ३ क्षेत्र ४ ताप ५ जाव ६ ।
 प्रज्ञापका (७) त्रिधा दिशाः ॥७७॥ यद्द्वयस्य सच्चितादेर्दिगित्येवं कुनात्रिधा ॥ ना नामदिग् वि-
 निर्दिष्टा । शिष्टैर्दृष्टजगद्भ्यैः ॥ ७८ ॥ पद्माक्षौ चित्रितस्याथ । जंबूद्वीपादिकस्य यत् ॥ द्विवि-
 द्दिक्स्थापनं सोक्ता । श्यापनाया विशारदैः ॥ ७९ ॥ स्याद् इत्यदिगागमतो । नो आगमत
 इत्यपि ॥ दिक्प्रदार्थबुधस्तत्रा—नुपयुक्तः किल।दिमा ॥ ८० ॥ त्रिधा च नोआगमतः । प्रज्ञ-
 ता इत्यतौ दिशः ॥ तत्राद्या दिक्प्रदार्थर्द्ध—शरीरं जीववर्जितं ॥ ८१ ॥ द्वितीया च दिक्प्र-
 दार्थं । ज्ञास्यन्न बादादिरुच्यते ॥ ज्ञशरीरज्ञादेह—व्यतिरिक्ताप्यथोच्यते ॥ ८२ ॥ या प्रवृ-
 त्ता समाश्रित्य । इव्यं त्रयोदशाणुकं ॥ तावद्योर्मांज्ञावागढं । इव्यदिक् सा निवेदिता ॥८३॥
 इतो न्युत्ताणुजाते तु । द्विविदिकूपरिक्लपनं ॥ न स्याद् इव्ये ततश्चैतन—जघन्यं दिगर्पेक्षया

॥ ८४ ॥ त्रिबाहुकं नवपार्द-शिकं समन्त्रिलय च ॥ कार्यकैकशुहवुदि-धुवं दिक्षु चतसृ
 षु ॥ ८५ ॥ केलाशास्त्रधुनैवोका-स्तापाशाः पुनराहिताः ॥ सूर्योदयापेक्षयैव । पूर्वाद्यास्ता
 यथाक्रमं ॥ ८६ ॥ यत्र यस्योदेति जानुः । मा पूर्वानुक्रमात्पराः ॥ विसवदंत एताश्च । के-
 लदिन्नियंशातम्रं ॥ ८७ ॥ तत्राहि-रुचकापेक्षया या स्या-इकिणा क्षेत्रलक्षणा ॥ तापाशापे-
 क्षया सा स्या-इस्माकं ध्रुवमुत्तरा ॥ ८८ ॥ अष्टादशविधाज्ञाव-दिशास्तु जगदीश्वरैः ॥ प्रो-
 क्ता मनुष्यादिनेद-त्रिज्ञा इहं जवति ताः ॥ ८९ ॥ कर्मार्कर्मन्मिजांत-र्दीपसंमूर्जना नराः
 ॥ तथा द्वित्रिचतुःपंच-दिशास्तिर्षेच आहिताः ॥ ९० ॥ कायाश्वतुर्धा पृथिवी-जवतेजोऽग्नि-
 ला इति ॥ स्युर्वनस्पतयो मूल-स्कथाग्रपर्वसंज्ञवाः ॥ ९१ ॥ षोडशैता दिशो देव-नारकाग्नि-
 समन्विताः ॥ ज्वंन्यष्टादश ज्ञाव-दिशास्तीर्थंकरोदिताः ॥ ९२ ॥ यत्र क्वचिदपि स्थित्वा ।
 प्रज्ञापको दिशां बजात् ॥ निमित्तं वक्ति धर्मं वा । गुरुः प्रज्ञापकाख्यदिक् ॥ ९३ ॥ यस्या
 दिशाः संमुखस्थः । प्रज्ञापकः परूपयेत् ॥ धर्मं निमित्तादिकं वा । सा पूर्वानुक्रमात्पराः ॥
 ॥ ९४ ॥ एताश्चाष्टादशविधाः । स्युस्तिर्यक् नत्र बोद्धा ॥ तिस्रस्तिस्त्रः प्रतिविदिक्-दिद्वे-

कैर्कति कल्पनात् ॥ ९५ ॥ शकटोर्ध्वसिथताः प्रज्ञा—पर्कोपांति ति संकटाः ॥ विस्तीर्णा बहि-
रूर्ध्वार्गे । युक्ताश्चाष्टादश स्मृताः ॥ ९६ ॥ अथ प्रकृतं—

पृथिवोस्तुर्यपंचमयो—मध्ये यद्वियदंतर ॥ तदर्द्धेवस्तने न्युने—ऽयो लोकमध्यस्तीरितं ॥

॥ ९७ ॥ अथस्ताद्ब्रह्मलोकस्य । रिष्टाख्यप्रसतं ट स्फुटं ॥ मध्यं तत्रोर्ध्वलोकस्य । लोकनाथै-
र्विलोकितं ॥ ९८ ॥ तथा—पूर्वैकरज्जुपृथुजात् । क्षुल्लकप्रतरादितः ॥ ऊर्ध्वं गतं गुदासं-
ख्य—जागे तिर्यग्विबर्द्धते ॥ ९९ ॥ अगुलस्थासंख्यजागः । परमत्रेति जाग्रतां ॥ ऊर्ध्वगा-
दंगुलस्थांशा—इंशस्तिर्यगगतौ लघुः ॥ १०० ॥ एवमवोऽपि. एवं चोर्ध्वलोकमध्यं । पृथुत्रं पं-
चरज्ज्वः ॥ ह्रीपतेऽतस्तथैवोर्ध्वं । रज्जुरकावशिष्यते ॥ १ ॥ किंच—रज्जुमानाद् द्वितीय-
स्मात् । क्षुल्लकप्रतराद्विचरितः ॥ अधोमुखी च तिर्यक् चां—गुदासंख्यांशमात्रिका ॥ २ ॥ ए-
वं चाधोदोकमूर्ते । पृथुत्वं सतरज्जवः ॥ अथान सूची रज्ज्वादि—मानं किंचिन्नियथै ॥ ३ ॥
इदं च संप्रहृणीवृत्त्यनुसारेण, लोकनातीस्तवे तु प्रदेशबुद्धिद्वाना दृश्येते, लोकतिर्यक्बुद्धौ ॥
चतुर्भिः खडुकैः सूची । रज्जुः श्रेण्या व्यवस्थितैः ॥ तान्निश्चतुर्भिः प्रतर—रज्जुः पौनःशखं-

दुका ॥ ४ ॥ चतसृजिश्च प्रतर-रज्जुजिर्जायते किव ॥ धनरज्जुश्चतुःषष्टिः । खंडुकाः सर्व-
तः समाः ॥ ५ ॥

अष्टाविंशं शतमथ । ऊर्ध्वं पट्सप्ततिर्मता ॥ सर्वाश्चतुर्गिरधिके । द्वे शते सूचिरज्जवः ॥
॥ ६ ॥ इतैर्मिता अर्धोलोके । ऊर्ध्वमेकोनविंशतिः ॥ एकपंचाशदाख्याताः । सर्वाः प्रतरर-
ज्जवः ॥ ७ ॥ अर्धोऽष्टावूर्ध्वलोके च । निर्दिष्टा धनरज्जवः ॥ पादोनाः पंच सर्वाग्रि । स्युः पा-
दोनास्त्रयोदश ॥ ८ ॥ इदं दृष्टलोकमानं. वर्णितस्य च लोकस्या-धोलोके धनरज्जवः ॥ सा-
र्द्ध्या पंचमसत्या-ऽधिकमेकं शतं मतं ॥ ९ ॥ ऊर्ध्वलोके जवेत्सार्द्धा । त्रिषष्टिः सर्वसंख्य-
या ॥ ध्रुवमेकोनया चत्वारिंशताख्य शतद्वयं ॥ १० ॥ आसां चतुर्गुणत्वे च । सर्वाः प्रतरर-
ज्जवः ॥ शतानि नव षट्पंचा-शता युक्तानि तत्र च ॥ ११ ॥ शतानि सप्तद्व्यधिकान्यधो-
लोके प्रकीर्त्तिताः ॥ ऊर्ध्वलोके ते शते च । चतुःपंचाशताधिके ॥ १२ ॥ चतुर्गुणत्वे चैता-
सां । त्रवति सूचिरज्जवः ॥ चतुर्विंशत्युनेतानि । त्वष्टात्रिंशत्तानि वै ॥ १३ ॥ तत्रापि-अ-
धोलोके शतान्यष्टा-विंशतिः स्फुटमष्ट च ॥ ऊर्ध्वलोके पुनस्तासां । सहस्रंषोडशाधिक ॥

॥ १४ ॥ इति वर्णितलोकमानं ॥ घनीकृतो ज्ञेवेष्टोक्तः । सप्तरज्जुमितीऽस्त्रितः ॥ विष्कंजा-
 यामबाह्वद्वयैः । सद्बुद्ध्यै न विधीयते ॥ १५ ॥ एकरज्जुविस्तृताया—स्त्रसनाड्यास्तु दक्षिणं ॥ अ-
 धोत्वोक्तवर्णिसंज्ञ—मूनरज्जुत्रयाततं ॥ १६ ॥ सर्वाधस्ताधीयमान—विस्तारत्वाद्दुपर्यथ ॥ र-
 ज्ज्वसंख्येयज्ञागोरु—सप्तरज्जुत्वं च तत् ॥ १७ ॥ गृहीत्वोत्तरदिग्भागं । त्रसनाड्याः प्रक-
 ल्प्येते ॥ विरचयथाधस्तनांश—सुपर्युपरिगं त्वधः ॥ १८ ॥ ततोऽधस्तनयोकार्दं । किञ्चिद्नच-
 तुष्टयं ॥ रज्जुनामाततं साति—रेकं सप्तकमुच्चितं ॥ १९ ॥ कचिन्किञ्चिद्नसप्त—रज्जुबाह-
 ल्यमप्यधः ॥ अपरत्र त्वनियतं । बाह्वद्वयमिदमास्थितं ॥ २० ॥ किञ्च—

कर्ध्वत्वोक्ते त्रसनाड्या । दक्षिणज्ञागवर्णिनी ॥ द्वे खने ये कटीन्यस्त—हस्तकूर्परसंस्थि-
 ते ॥ २१ ॥ ब्रह्मलोकमध्यदेशा—दधस्तनं तत्रोर्ध्वगं ॥ ते प्रत्येकं ब्रह्मलोकं । मध्ये द्विरज्जु-
 विस्तृते ॥ २२ ॥ किञ्चिद्नार्द्धां रज्जु—त्रयोच्चित्ने च ते ज्ञेये ॥ त्रसनाड्या वामपार्श्वे । वैप-
 रीत्येन कल्पयेत् ॥ २३ ॥ ततश्च रज्ज्वाततया । त्रसनाड्या समन्वितं ॥ यादृक्कर्मर्ध्वत्वोक्ता-
 र्दं । जातं तदन्निधीयते ॥ २४ ॥ अंगुलसहस्रांशान्यां । दान्यां रज्जुत्वयं युतं ॥ विष्कंजतः

किञ्चिदना । रज्जवः सप्त चोच्चपात् ॥ १५ ॥ बाह्यतः ब्रह्मलोक-मध्ये तत्पंचरज्जुकं ॥
 अन्यस्थने त्वनिपत-बाह्यमिदमास्थितं ॥ १६ ॥ तदतदुपरितनं । गृहीत्वाद् निवेशयेत् ॥
 अथस्तनं संवर्षित-लोकार्दस्योत्तरांतिके ॥ १७ ॥ एदं संयोजने चाधो-लोकाखनोच्चयेऽस्ति
 यत् ॥ अनिरिक्तमुपरितना-तत्त्वान्निगृह्य च ॥ १८ ॥ कूर्ध्वलोकार्द्धबाह्य-पूर्य्यं चो-
 र्धार्यनं न्यसेत् ॥ एवमस्य सानिरेका । बाह्यं पंच रज्जवः ॥ १९ ॥ तत्रास्त्यधोलोकखंडं ।
 देशेनसप्तरज्जुकं ॥ बाह्येनोपरितनं । त्वधिकपंचरज्जुक ॥ २० ॥ ततश्चाथस्तने खने ।
 न्यूनं रज्जुद्वयं क्लिप्त ॥ अनिरिक्तमनोऽस्यार्द्धं । द्वितीयस्मिन्निवेशयेत् ॥ २१ ॥ सर्वस्यास्य
 चतुरस्री-कृतस्य त्रयति क्वचिन् ॥ रज्जवसंख्येयत्रागाद्या । बाह्यं रज्जवो हि षट् ॥ २२ ॥
 तत्रापि ऋगहारेण । बाह्यं सप्त रज्जवः ॥ मन्थते व्यवहारो हि । वस्तून्पूनेऽपि पूर्णानां ॥
 ॥ २३ ॥ त्रिकंजायामनोऽप्येवं । देशेनाः सप्त रज्जवः ॥ व्यवहारेण विज्ञेयाः । संपूर्णाः स-
 प्त रज्जवः ॥ २४ ॥ एवमेष सप्तरज्जु-मानो लोको धनीकृतः ॥ यत्र क्वाप्यागमेऽब्रांश-
 श्रेणिरुक्तास्य सा शुचं ॥ २५ ॥ अस्मिन् धनीकृते लोके । प्रकृता धनरज्जवः ॥ त्रिचत्वारिं-

० शताब्द्यानि । शतानि त्रीणि तात्त्विकैः ॥ ३६ ॥ तच्चैवं—

आयामरङ्गरः सप्त । सप्तत्रिव्यस्ररज्जुन्निः ॥ हता एकोनपंचाश-द्वयंति धनरज्जवः ॥

॥ ३९ ॥ मसत्रिगुणिना एना । बाह्यपसत्करज्जुन्निः ॥ यत्रोक्तमानाः पूर्वोक्ता । जयंति ध-
नरज्जवः ॥ ३८ ॥ चतुर्गुणत्वे चासां स्युः । सर्वाः प्रतररज्जवः ॥ अधिकाणि द्विसप्तत्या । श-
तान्येव त्रयोदश ॥ ३९ ॥ आभामपि चतुर्दत्तं । जयंति सूचिरज्जवः ॥ चतुःपंचाशद्वयानि ।
ह्यष्टाशीत्यधिकानि च ॥ ४० ॥ चतुर्त्रिगुणैर्न त्वासां । खड्कान्येकविंशानि ॥ सहस्राणि न-
वशती । द्विपंचाशत्समन्विता ॥ ४१ ॥ इति धनीकृतलोकमानं ॥ असंख्यात्रिपर्योजनानां ।
कोटाकोटीत्रिसन्मितः ॥ नायं लोको गणनया । वक्तुं केनापि शक्यते ॥ ४२ ॥ ततो दृष्टां
ततः स्पष्टं । निर्दिष्टो ज्ञानदृष्टिन्निः ॥ स चायमुदितः पंच-मांगस्यैकादशे इति ॥ ४३ ॥ त-
प्राहि—जंबूद्वीपात्रिधे द्वीपे । परितो मेरुचूलिकां ॥ षड्निर्जराः स्थिताः किंच । चतस्रो दि-
क्कुमारिकाः ॥ ४४ ॥ बलिपिंडान् समान्नाय । बाह्यान्निमुख्यतः स्थिताः ॥ जंबूद्वीपस्य पर्व-
त-त्रयो दिक्षु चतसृषु ॥ ४५ ॥ क्षिपंति बलिपिंडांस्ताः । स्वस्वदिक्षु बहिर्मुखान् ॥ तेषामध्रै-

ककः कश्चित् । वस्रां मध्यस्तुथाभुजां ॥ ४६ ॥
 पृथुवीथमसंप्राप्तान् । सर्वानप्याददीत तान् ॥ जंबूद्वीपस्य परितो । श्वाभ्यन् गत्या
 यथा हुन ॥ ४७ ॥ तथा गत्याथ ते देवा । लोकांतस्य दिदृक्षया ॥ आशासु वद्सु युगपत् ।
 प्रश्नतः पश्चिका इव ॥ ४८ ॥ इतश्च तस्मिन् समये । कस्यचिद्व्यवहारिणः ॥ पुत्रो वर्ष-
 सहस्रायु-र्जातोऽग्नौ वर्द्धते क्रमात् ॥ ४९ ॥ क्रमाद्आस्य पितरौ । विपन्नावयुषः कृयात् ॥
 स्वायुः सप्तापयामाप्न । तत एषोऽप्यनुक्रमात् ॥ ५० ॥ कालेन कियता चास्य । अस्मिन्-
 ज्ञाः क्षय गताः ॥ लोकांतं न च ते देवाः । प्रायुः श्रान्ता इवाश्रयं ॥ ५१ ॥ अरण्य वंशः स-
 समोऽपि । क्रमेणैवं कृत्यं गतः ॥ कालेन तस्य नामादि । समस्तमस्तमीषिवत् ॥ ५२ ॥
 अथास्मिन् समये कश्चित् । सर्वज्ञं यदि पृच्छति ॥ क्षेत्रं तेषां किमगतं । गतं वा बहुलं प्र-
 ज्ञो ॥ ५३ ॥ तदादिशेऽङ्गिनस्तेषां । गतं बहगतं मितं ॥ गतादन्यदसंख्यैर्षो । संख्यद्वयमगता-
 च्च तत् ॥ ५४ ॥ संवर्त्तितचतुरस्री-कृतस्य लोकस्य मानमेतदिति ॥ संज्ञवति यथावश्चित्त
 -लोके तु तस्य वैबभ्यात् ॥ ५५ ॥ इति जगवतीशतक ११ उद्देशे १०

वसंतै तत्राधोर्लोकै । त्रवनाधिपनारकाः ॥ तिर्यक् च वंशतरनरा—द्विधौ पृथ्यातिषादयः
 ॥ ५६ ॥ वैमानिकासुराः सिद्धा । ऊर्ध्वलोके वसन्ति च ॥ इति सामान्यतो लोक—स्वरूपमि-
 ह वर्णितं ॥ ५७ ॥ अथ त्रयाणां लोकानां । प्रत्येकं तन्निरूप्यते ॥ तत्रादौ कथ्यते किंचि—इ-
 शोर्लोको विशेषतः ॥ ५८ ॥ पृथिव्यस्तत्र निर्दिष्टाः । सप्त सप्ततयापहैः ॥ गोजतो नामतथै-
 वं । गोजन्निष्पन्नकर्मैः ॥ ५९ ॥ आद्या रत्नप्रजापृथ्वी । द्वितीया शर्कराप्रजा ॥ ततः परा च
 पृथिवी । तृतीया बालुकाप्रजा ॥ ६० ॥ पंकप्रजा चतुर्थी स्या—धूमप्रजा च पंचमी ॥ षष्ठी
 तमःप्रजा सप्त—मी श्यात्तमस्तमःप्रजा ॥ ६१ ॥ अन्वर्धजानि सप्तानां । गोत्राण्यादुरमूनि
 वै ॥ रत्नादीनां प्रजायोगा—न्पृथितानि तथा तथा ॥ ६२ ॥ धर्मा १ वंशा २ तथा शैलां ३ ।
 जना ४ रिष्टा ५ मघा ६ तथा ॥ माधवती ७ ति नाशानि । निरन्वर्धान्यमूनि यत् ॥ ६३ ॥
 अधो महत्तमं वनं । तस्योपरि ततो जघु ॥ तत्राणामिति सप्तानां । स्थापितानां समा इमाः
 ॥ ६४ ॥ स्यातासायामविष्कन्तौ । सप्तम्याः सप्तरत्नवः ॥ षष्ठ्याः पट् पंच पंचम्या—स्ताश्वत-
 स्रोजनाभुवः ॥ ६५ ॥

रज्जुत्रयं तृतीयाया । द्वितीयायास्तु तद्वह्यं ॥ स्यातामायामविकन्तौ । रज्जुरेकादि-
 भक्तिः ॥ ६६ ॥ रत्नप्रत्राया बाह्व्यं । योजनानां प्रकीर्तित ॥ एकं लहकं सहस्राणा-मशी-
 न्या साधिकं किल ॥ ६७ ॥ तत्रैवं—सहस्राणि षोडशाद्यं । खरकांड द्वितीयक ॥ सहस्रा-
 पकवहुलं । चतुर्शीतिरीरितं ॥ ६८ ॥ तृतीयं जलबहुलं । स्यादशीतिसहस्रकं ॥ ततोऽशी-
 तिसहस्राह्यं । लहकं पिप्पेऽग्निभक्तिः ॥ ६९ ॥ खरकांभे च कांभानि । षोडशोक्तानि ता-
 त्विकैः ॥ प्रत्येकभेषां बाह्व्यं । योजनानां सहस्रकं ॥ ७० ॥ तत्रादिमं रत्नकांडं १ । वज्र-
 कांडं २ द्वितीयकं ॥ वैशूर्यं ३ लोहिताख्यं ४ च । मसारगह्व ५ संज्ञकं ॥ ७१ ॥ हंसगर्भ-
 ६ च पुलकं ७ । सौमधिकान्निधं ८ परं ॥ ज्योतीरस ए संजनं १० चांजनपुलक १, सं-
 ज्ञकं ॥ ७७ ॥ रजतं १२ जातरूपं १३ च । अंकं १४ स्फटिकसंज्ञकं १५ ॥ रिष्टकांभं चेत्य-
 मूनि । यथार्थाख्यान्यनुक्रमात् ॥ ७३ ॥ एतेषु तत्तज्जातीय—रत्नबाहुव्ययोगतः ॥ रत्नप्रत्रे-
 ति गोत्रेण । पृथ्वीयं परिकीर्यते ॥ ७४ ॥ तिर्थग्लोके जवंत्यस्या । योजनानां शता नव ॥
 कुर्ध्वगाः शेषपिनस्तु । स्यादधोर्लोकसंस्थितः ॥ ७६ ॥ चतुर्भिश्च किलाधारै—र्भूमिरेषां प्रति-

िष्टिता ॥ धनोदधिधनवात-तनुवातमरुत्पथैः ॥ ७७ ॥ त्रिन्निश्च वलयैरेषा । परितः परिवेष्टि-
ता ॥ धनोदधिधनवात-तनुवातात्मकैः क्रमात् ॥ ७८ ॥ तत्र प्रतिष्ठिता नूमि-राधारेण ध-
नोदधेः ॥ महाकटाहविन्यस्त-स्त्यानाज्यधनपिंसवत् ॥ ७९ ॥ योजनानां सहस्राणि । विं-
शतिः परिकीर्तितं ॥ धनोदधेर्मध्यजाणे । बाह्वदयं क्रमस्तततः ॥ ८० ॥ प्रदेशान्यासौ द्वी-
य-मानोऽर्धंततनुन्नवत् ॥ पृथ्वी वलययाकरेण । स्वयमावृत्य तिष्ठति ॥ ८१ ॥ युग्मं ॥

वलयस्यास्य विष्कंजः । प्रहृषो योजनानि षट् ॥ जञ्जत्वं तु वसुभती-बाह्वदयस्यानुसा-
रतः ॥ ८२ ॥ असौ धनोदधिरपि । धनवाते प्रतिष्ठितः ॥ असंख्यानि योजनानि । मध्ये तस्या-
पि पुष्टता ॥ ८३ ॥ प्रदेशान्या तनुतां । न्नजमानो धनोदधेः ॥ आवृत्य वलयं तस्यौ । व-
लयाकृतिनात्मना ॥ ८४ ॥ अस्यापि वलयस्यैवं । मानमाद्यैरुदीरितं ॥ चतुष्टयी योजनानां
। सार्धैश्चत्वं तु पूर्ववत् ॥ ८५ ॥ धनवातोऽपि सततं । तनुवाते प्रतिष्ठितः ॥ अस्यापि मध्ये
बाह्वदय-मसंख्यस्र धनानिलात् ॥ ८६ ॥ ततस्तनून्नवत्रेण । धनवातस्य सर्वतः ॥ आवृत्य
वलयं तस्यौ । वलयाकृतिनात्मना ॥ ८७ ॥ तनुवातस्य वलये । विष्कंजः परिकीर्तितः ॥ ८८-

कं योजनमध्यर्द्ध-सुच्चत्वं पुनरुक्तवत् ॥ ८८ ॥ तनुवातोऽप्यसौ तस्मा-वाघारेण विहायसः
 ॥ तच्च प्रतिष्ठितं स्वस्मि-न्नसंख्ययोजनोन्मितं ॥ ८९ ॥ सप्तस्वपि महीद्वेवं । धनोदध्यादयो
 मताः ॥ वलयानां तु विकंजो । यथास्थानं प्रवक्ष्यते ॥ ९० ॥ ज्ञाति नूः स्वसमश्रेणि-
 -स्थापिन्निर्वर्त्यैस्त्रिभिः ॥ पूर्णैर्द्वयपरिधिभिः । सुधाकुंडमिवोरगैः ॥ ९१ ॥ अथैतस्यां
 कश्च । धर्मापर्यंतज्ञागतः ॥ योजनैर्दशानिर्द्वान्या-मतिरिक्तैः समंततः ॥ ९२ ॥
 रत्नकांठ-स्याधस्तनं तथोर्ध्वगं ॥ विमुच्य शतमेकैकं । मध्येऽष्टशतयोजने ॥ ९३ ॥
 अस्मल्येयानि त्रौमेय-नगराण्यासते सदा ॥ बह्विंजाने वृत्तानि । चतुरस्राणि चांतरे
 ॥ ९४ ॥ अथोन्नगोऽनुकुर्वति । चारुपुष्करकणिकां ॥ मंजोरखातपरिखा-प्राकारात्कृतानि च
 ॥ ९५ ॥ शतव्यादिमहायंत्र-जटिलानि समंततः ॥ दुःप्रवेश्यान्ययोध्यानि । गुप्तानि श्रीचु-
 तानि च ॥ ९६ ॥ जट्टासिपूर्वकृतश-तोरणद्वारवन्ति च ॥ अनारतं रक्षितानि । दंदिभिः
 किंकरामरैः ॥ ९७ ॥ परिष्कृतानि कुसुमैः । पंचवर्षैः सुगंधिभिः ॥ काकतुंफतुरुष्कादि-धूप-
 सौरत्रयवन्ति च ॥ ९८ ॥ जंबूद्वीपोपमानानि । विकंजायाममानतः ॥ नृक्छानि विदेहानु-

कारीणि मध्यमान्यपि ॥ ९७ ॥ अपि यान्यद्वयमानानि । निरूपितानि तान्यपि ॥ नरतर्के-
 नसदृशान्येतेषु च वसन्त्यमी ॥ १०० ॥ अष्टधा ज्यंतरा देवा । मह्यसमुद्दिशाविनः ॥ पिशा-
 चा ज्ञानयक्षाद्या । राक्षसाः किन्नरा अपि ॥ १ ॥ किंपुरुषा महोरगा । गंधर्वाश्च तथा परे
 ॥ सर्वेऽप्येते दाक्षिणात्यो—दीव्यनेदात्सृता द्विधा ॥१॥ सर्वेऽप्येतेऽतिसुजगाः । सुरूपाः सौ-
 म्यदर्शनाः ॥ हस्तग्रीवादिषु रत्न—मयज्जषणज्जषिताः ॥ ३ ॥ गांधर्वगीतरतयः । कौतुकाकि-
 प्तचेतसः ॥ प्रियक्रीडाहास्यदारुया । अनवस्थितचेतसः ॥ ४ ॥ विकृतिरस्फारवन—मात्रासु-
 कुटकुंतलाः ॥ स्वैरोज्जापाः स्वैररूप—धारिणः स्वैरचारिणः ॥ ५ ॥ नानावर्णवस्त्रनाना—देश-
 नेष्यधारिणः ॥ मुजरासिकुंतशक्ति—चापादिव्यग्रपाणयः ॥ ६ ॥

तत्र यक्षाः पिशाचाश्च । गंधर्वाश्च महोरगाः ॥ किंचित्कृष्णाः किंपुरुषा । राक्षसाश्च
 स्तित्त्विषः ॥ ७ ॥ किन्नराः श्यामजासोऽपि । किंचिन्नीलत्विषो मताः ॥ ज्ञाताः पुनः काल-
 वर्णाः । कज्जलैर्घटिता इव ॥ ८ ॥ कदंबः सुवसश्चैव । वटः खट्वांगमेव च ॥ अशोकशंप-
 को नाग—स्तुंबरुश्च यथाक्रमं ॥ ९ ॥ ज्ञानंति चिह्नान्यष्टानां । पिशाचादिषु धामुजां ॥ ध्वजे-

बु तत्र खट्वांगं । विना सर्वेऽपि पादपाः ॥ १० ॥ खट्वांगं तूपकरणं । तापसानामुदीरितं
 ॥ प्रायः क्रीडाविनोदार्थं । नरलोके चरत्यमी ॥ ११ ॥ चैत्यवृक्षास्तथैवैषा—मष्टानां क्रमतो
 मताः ॥ कडंबाद्यास्तथा चोक्तं । तृतीयागे गणाधिपैः ॥ १२ ॥ एण्डिणं अष्टविहारां वाणसं-
 तरदेवाण अठ चेति तरुका पल्ला, तं जहा—कडंबो न पिसायाणं । वफो जरकाण चेति तं
 ॥ तुलमी नूयाण न्रेने । ररकमाणं च कडुन ॥ १३ ॥ असोडु किन्नराणं च । किंपुरिसाण य
 चंपड ॥ णागरुको भुभ्रंगाणं । गंधवाण य तेंडुन ॥ १४ ॥
 चैत्यवृक्षा मलिपीतिकानामुपरिवर्तिनः सर्वरत्नमया नुपरि ठत्रध्वजादिनिरलंकृताः सु-
 यर्मादिसनानामभ्रतो ये श्रूयते, त एत इति संज्ञायते. ये तु 'विंथादं कडंबजप' इत्यादि,
 ते चिह्नज्ञता एतेऽप्योऽप्य एवेति. स्था० ८ सूत्रवृत्तयोः. प्रायः । शैलकंदरादौ, यच्चरन्ति व-
 नांतरे ॥ ततः पृषोदरादित्वा—दत्ते स्युर्वानमंतराः ॥ १५ ॥ नूत्यवच्चक्रवर्त्याद्या—राधनादिकृत-
 स्ततः ॥ अंतरा वाग्निधीयते । नरेऽप्यो विगतांतराः ॥ १६ ॥ एकैकस्मिन्निकायेऽथ । दौ वा-
 विंदाबुदाहृतौ ॥ दक्षिणोत्तरनेदेन । कावाद्यास्ते च षोडश ॥ १७ ॥ कालश्चैव महकाकालः ।

पिशाचचक्रवाचैर्ना ॥ सुरूपः प्रतिरूपश्च । नूतंदौ दक्षिणोत्तरौ ॥ १८ ॥ पूर्णान्दमालिन्तदौ ।
 यकालामधिपानुजौ ॥ त्रीमश्वैव महात्नीमो । राक्षसानामधीश्वरौ ॥ १९ ॥ किन्नरश्च किंपु-
 रुषः । किन्नराणां महीक्षितौ ॥ इंदौ किंपुरुषाणां च । सन्महापुरुषौ स्मृतौ ॥ २० ॥ अति-
 कायमहाकायौ । महोरगधराधिपौ ॥ गंधर्वाधिपती गीत-रतिर्गीतयज्ञा इति ॥ २१ ॥

सुरेंद्राः षोडशाप्येते । महाबला महाश्रियः ॥ महासौख्या महोत्साहाः । स्युरनुत्तरज्ञ-
 कयः ॥ २२ ॥ कमला चैव कमल-प्रज्ञोत्पला सुदर्शना ॥ प्रत्येकमेतन्नाम्न्यः स्युः । प्रियाः
 पिशाचराजयोः ॥ २३ ॥ रूपवती बहुरूपा । सुरूपा सुजगापि च ॥ नूताधिराजयोरग्र-म-
 ह्वियः कश्चिन्ना जिनैः ॥ २४ ॥ पूर्णा बहुपुत्रिकाचो-संधा तथा च तारको ॥ पूर्णान्दमालि-
 न्द-देवयोर्दपित्ता इमाः ॥ २५ ॥ वतंलिकाकेतुमती । रतिसेना रतिप्रिया ॥ गदिता दायिता
 एताः । किन्नराणामधीश्याः ॥ २६ ॥ रोहिणी च नवमिका । हीनाक्षी पुष्पवत्यापि ॥ प्राण-
 प्रिया इमाः प्रोक्ता । जिनैः किं पुरुषेड्योः ॥ २७ ॥ भुजगा भुजगवती । महाकञ्जा स्फुटानि-
 धा ॥ चनस्रो जीवितेश्वर्यो । महोरगाधिराजयोः ॥ २८ ॥ सुयोषा विमला चैव । सुरवरा च

सरस्वती ॥ चतस्रः प्राणदयिता । गंधवाणामधीशयोः ॥ ३९ ॥ सांप्रतीनास्तु—कादादीनां
 दाक्षिणात्यै—ज्ञाणां याः कमलादयः ॥ ता नागपुरवास्तव्या । द्वात्रिंशत्पूर्वजन्मनि ॥ ३० ॥
 महाकायाद्यौत्तरत्यै—ज्ञाणां याः कमलादयः ॥ साकेतपुरवास्तव्या—स्ता द्वात्रिंशदपि स्मृताः
 ॥ ३१ ॥ एवं चतुष्षष्टिरपि । महेन्द्रपवृत्कन्यकाः ॥ स्वस्वनामप्रतिरूप—जननीजनकास्त्रियाः
 ॥ ३२ ॥ पुष्पचूयार्थिकाशियाः । श्रीपाश्वर्षितसंयमाः ॥ शबलीकृतचारित्रा । मासादीन-
 शनस्पृशाः ॥ ३३ ॥ अतिचाराननाद्योत्तर्या—प्रातिक्रम्य मृतास्ततः ॥ कादादिव्यंतरंज्ञाणां । व-
 न्नुः प्राणवल्लभाः ॥ ३४ ॥ वंचन्निः कुलकं ॥
 प्रत्येकमासां सादस्रः । परिवारो ज्ञवेदथ ॥ एकैकेषं च देवीनां । सहस्रं रचितुं क्रमाः
 ॥ ३५ ॥ प्रत्येकमेषामिंज्ञाणां । चतुःसहस्रसंमिताः ॥ अररोधे ज्ञवत्येवं । देव्यो द्वावण्यवं-
 धुराः ॥ ३६ ॥ प्रत्येकमेषां सर्वेषां । तिस्रो ज्ञवंति पर्वदः ॥ द्विषा तथा च तुटिता । सप्ता दृ-
 ढरथास्त्रिधा ॥ ३७ ॥ सहस्राण्यष्टदेवानां । तत्रान्यंतरपर्यदि ॥ मध्यायां दश बाह्यायां । द्वा-
 दशोति यथाक्रमं ॥ ३८ ॥ देवीनां शतमेकैकं । पर्वत्सु स्यात्सिम्बवपि ॥ देवदेवीनामुशान्न ।

स्थितिः क्रमाद्विरूप्यते ॥ ३९ ॥ पूर्णं पट्योपमस्यादं । तद्देशोनं तथाधिकं ॥ पट्योपमस्य
तुर्योशो । देवानां क्रमतः स्थितिः ॥ ४० ॥ साधिकः पट्यतुर्योशः । पूर्णः स एव च स्थितिः
॥ स एव देशेन न्यूनो । देवीनां क्रमतः स्मृता ॥ ४१ ॥ एवं च—

सामानिकानामेतेषां । तथाप्रयोषितामपि ॥ पर्षदस्तिस्त्र ईषा तु-टिता दृढरथान्निधा
॥ ४२ ॥ चतुर्गिरेवं सर्वेऽमी । सामानिकसहस्रकैः ॥ प्रेयसीन्निश्चतसृन्निः । स्वपरिहृद्दचारु-
न्निः ॥ ४३ ॥ पार्षदैस्त्रिविधैर्देवैः । सप्तन्निः सैन्यनायकैः ॥ गंधर्वनटहस्त्यश्व-रथपादात्यका-
नरैः ॥ ४४ ॥ अग्नीन्निः सप्तन्निः सैन्यै-श्वतुर्निश्चात्मरक्षिणां ॥ स्थितैः प्रत्याशां सहस्रै-र-
न्वहं सेवितंहयः ॥ ४५ ॥ स्वस्वन्नौमैयनगर-दक्षाणां चक्रवर्तितां ॥ असंख्येयानामजस्रं ।
प्रत्येकं विश्रतोऽद्भुतां ॥ ४६ ॥ अंतराणां अंतरीणां । स्वस्वनिकायजन्मनां ॥ स्वस्वदिवर्त्ति-
नां स्वैरं । साक्षाज्यमुपभुंजते ॥ ४७ ॥ पंचन्निः कुतकं ॥ द्विभस्त्रीसंप्रयुक्तेषु । नाद्येषु आ-
पुतेन्द्रियाः ॥ न जानते गतमपि । कालं पट्योपमायुषः ॥ ४८ ॥ तथोक्तं—तदिं देवा वंत-
स्थि । वरतरुणीगीयवाद्दपरवेणं ॥ निष्चं सुहिया पमुदया । गयंपि कालं न याणंति ॥ १ ॥

०
अंतराणाममी अष्टौ । मूदनेदाः प्रकीर्त्तिताः ॥ अष्टात्रांतरनेदाः स्यु-ऋणपर्णीसुखाः परे ॥

॥ ४९ ॥ तथाहि—

॥
अणपत्नी पणपत्नी । इसीवार्द्धनूपयार्द्धेण चैव ॥ कंदीयमहाकंदी । कोदंडे चैव पयण् य
॥ ५० ॥ प्रायत्पत्तिनिकायेऽत्र । द्वौ द्वाविंशद्वुदीरितौ ॥ केत्रयो रुचकाद्याभ्यौ-त्तराहयोरधी-
श्वरौ ॥ ५१ ॥ इंद्रौ सन्निहितः सामा-निकश्चाद्यनिकाययोः ॥ धाता विधातेत्यधिपौ । निका-
यं च द्वितीयके ॥ ५२ ॥ तार्त्तीयीकनिकायेंद्रौ । ऋषिश्च ऋषिपातिनः ॥ चतुर्थस्य निकायस्य
। तार्त्तीयश्वरमहेश्वरौ ॥ ५३ ॥ सुवत्सश्च विज्ञातश्च । निकाये पंचमेऽधिपौ ॥ षष्ठे निकाये ने-
तारौ । हास्यहास्यरती इति ॥ ५४ ॥ श्रेयोमहाश्रेयांसौ च । निकाये सप्तमेऽधिपौ ॥ पद्मगः
पद्मगपति-निकायस्याष्टमस्य तौ ॥ ५५ ॥ तथाहुः स्प्रानांगे-‘देा अणपत्निंदा पन्नसा’ इ-
त्यादि. एतेऽपि रत्नकांडस्य । शतं शतसुपर्यथः ॥ परित्यज्य वसंत्यष्ट-शतयोजनमध्यतः ॥
॥ ५६ ॥ तथाहुः प्रज्ञापनायां-‘कद्विणं जनेते वाणमंतराणं देवाणं ज्ञोमेजा नगरा पसुसा,
कद्विण जनेते वाणमंतरादेवा परिवसन्ति? गोयमा से रयणप्पनाए पुढवीए रयणामयस्स कं-

रुसस जोअणसहसस वाहलसस नवरि एगं जोअणसयं जगाहैता, हेहावि एगं जोअणसयं व-
 जेता, मजे अहसु जोअणसएसु एहणं वाणमंतराणं तिरिय मसंखेजा जोमेजा नगरावास-
 सयलहससा नवंतीति मंक्काया, तेषं इत्यादि-तहणं वहवै वाणमंतरा देवा परिवसंति, नं
 जहा-पिसाया नूया जक्का यावत् अणपन्निय पणपन्निय इत्यादि. संप्रहएथां तु-इय पढमजो
 अणसए । रयणाए अहवंतरा अवरि ॥ सेसिं इह सोत्तिसिंदा । सअगअहो दाहिणुत्तरत् ॥ १ ॥
 योगासाखचतुर्धप्रकाशवृत्तौ त्वेवं-रत्नप्रज्ञायामैव प्रथमस्य शतस्याथ उपरि च दशदश योज-
 नानि मुक्त्वा मध्येऽशीतियोजनेषु अणपन्नियप्रज्ञतय इति. एषां वक्तव्यता सर्वा । विज्ञेया
 प्राक्तनेद्वत् ॥ ज्ञाता द्वात्रिंशदित्येवं । अंतरामरनायकाः ॥ ५७ ॥ त्रौमेयनगरेष्वेषु । अंत-
 राः प्रायशः खलु ॥ उत्पद्यंते प्राच्यजना-ऽनुष्ठिताज्ञानकष्टतः ॥ ५८ ॥ मृगाः पाशविषाहा-
 र-जलाभिक्षुत्तडादितिः ॥ नृगुपानादितिश्च स्यु-अंतराः शुन्नजावतः ॥ ५९ ॥ स्थितिरु-
 त्कर्पतोऽमीषां । पद्यमर्द्धं च योषितां ॥ सहस्राणि दशाब्दाना-मुन्नयेषां जघन्यतः ॥६०॥
 स्वान्नाविकं ससहस्त-मानमुत्कर्पतो वपुः ॥ अंगुलासंख्यंशमानं । जघन्यं प्रथमकणे ॥

॥ ६? ॥ लक्ष्मणजनमानं चोत्कृष्टमुत्तरवैक्रिय ॥ प्रक्रमं गुलसंख्येय-जगमानं जघन्यतः ॥
 ॥ ६१ ॥ एषां वेदश्याश्वतसः स्युः । पद्मां शुक्लां विना पराः ॥ उच्च्वसन्ति सप्तभिस्ते । स्तो-
 कैर्जघन्यजीविनः ॥ ६३ ॥ बुभुक्षवश्चैकदिनां-तरेऽप्योत्कृष्टजीविनः ॥ समुच्च्वसन्त्याहरन्ति ।
 सुहृत्संहःपृथक्तवकैः ॥ ६४ ॥ आहारे चित्तसंकटयो-परिप्लताः सारपुङ्गवाः ॥ सर्वांगेषु परिण-
 मं-त्येषां कावलिकस्तु न ॥ ६५ ॥ ये तु हिंसाः सुरा वीर-चंडिकाकालिकादयः ॥ मद्यमां-
 साद्याहृतिभि-स्युष्यति तर्पिता इव ॥ ६६ ॥

तेऽपि पूर्वजवाङ्मारा-त्पापा मिथ्यात्वमोहिताः ॥ मद्यमांसादि वीक्ष्यैव । तुष्यन्ति न तु
 भुञ्जते ॥ ६७ ॥ संमूर्तिमा गर्जजाश्च । तिर्यचां गर्जजा नराः ॥ उत्पद्यते बहिरपि । युताः
 संहननैरिह ॥ ६८ ॥ च्युत्वोत्पद्यन्त एते नु-तिरश्चोर्गर्जजन्मनाः ॥ पर्यातबादरहंमांजः-प्रत्ये-
 कन्नरूहेषु च ॥ ६९ ॥ एकेन समयेनैका-दयोऽभंख्यावसानकाः ॥ उत्पद्यन्ते च्यवन्तेऽमी ।
 उत्कृष्टमेषु चांतरं ॥ ७० ॥ द्वेषं सुहृत्तानि चतु-र्विधातिस्तज्जघन्यतः ॥ एकसामयिकं नूनं ।
 जघनन्तेपत्तिगोचर ॥ ७१ ॥ पश्यत्यवधिना पंच-विंशतियोजनान्यमी ॥ जघन्यजीविनोऽन्ये

च । संख्येययोजनावधि ॥ ७२ ॥ तिर्यग्दोक्तास्त्रिनोऽपि । व्यंतरा यद्विद्वेदिताः ॥ तदै रत्न-
प्रज्ञापृष्ठी—वक्तव्यताप्रसंगतः ॥ ७३ ॥

इति व्यंतराणां सुराणां पुराणां । पुराणोपदिष्टा व्यग्रस्था न्यरूपि ॥ तृतीयाच्चतुर्थादुपां-
गाच्च शेषं । विशेषं विदंतु प्रबुद्धाः समेधाः ॥ ७४ ॥ तिश्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकै-
दांतिप—ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपादात्मजः ॥ काव्यं यत्किंच तत्र निश्चितजग-
त्तत्त्वप्रवीणोपमे । सर्गो निर्गदितार्थसार्थसुजगः पूर्णः सुखं दादशः ॥ ७५ ॥

॥ इति श्रीदोक्तप्रकाशे द्वादशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ अयोदशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

योजनानां सहस्रं च । मुक्तवैकैकमुपर्ययः ॥ मध्येऽष्टसप्ततिसह—स्राह्ये तर्के हितविह
॥ १ ॥ वसंति ज्ञवनाधीश—निकाया आसुरादयः ॥ दशैतेऽपि द्विधा प्राग्व—द्विक्रिणोत्तरज्ञैवतः
॥ २ ॥ तेषु प्रत्येकमिद्वै द्वौ । ज्ञवतो दक्षिणोत्तरौ ॥ ज्ञवनेज्ञा विंशतिः स्यु—रित्येवं चमरा-
दयः ॥ ३ ॥ तथैकं—असुरा नागसुवणा । विज्जुअग्नीयदीवजदहीय ॥ दिसिपवणआणिय—द-

सविह जवणवद ते सु उड्डरंदा ॥ ४ ॥ अन्ये त्वाहुः-नवतियोजनसहस्राणामधस्ताद्भवमा-
 नि, अन्यत्र चोपरितनमधस्तनं च योजनमहस्रं सुप्तथा सर्वत्रापि यथासंज्ञवमावासा इति.
 आवासा नाम कायमानसत्रिजा महामंफपा इति लघुसंप्रहणीवृत्तौ तत्त्वार्थनाभ्येऽपि. तत्र
 जवनानि रत्नप्रजायां बाहदृगार्द्धमवगाह्य मध्ये जवंतीत्युक्तमिति द्वैयं. चतुस्त्रिंशत्क्रमात्रिंश-
 -द्वकाः स्युर्दक्षिणोत्तराः ॥ जवना असुराणां ते । चतुःषष्टिश्च मीलिताः ॥ ५ ॥ लकाश्चतु-
 श्चत्वारिंश-चत्वारिंशद् द्योर्दक्षिणोः ॥ नागालयानां चतुर-शीतिर्लकाश्च मीलिताः ॥ ६ ॥
 अष्टात्रिंशच्चतुस्त्रिंश-द्वकाः क्रमाद् द्योर्दक्षिणोः ॥ सर्वाद्येण सुपर्णानां । गृहलका द्विसप्ततिः
 ॥ ७ ॥ चत्वारिंशच्च षट्त्रिंश-दक्षिणोत्तरयोः क्रमात् ॥ वैद्युतावासलकाः स्युः । षट्मसति-
 श्च मीलिताः एवमग्निकुमाराणां । दीपवार्द्धिदक्षां तथा ॥ विद्युत्कुमारवत्संख्या । जवना-
 नां प्रकीर्तिता ॥ ८ ॥ पंचाशदथ षट्चत्वारिंशद्विंशोर्द्वयोः क्रमात् ॥ लका वायुसुरावासाः
 । सर्वे षष्ठवतिश्चताः ॥ १० ॥

चत्वारिंशत्तथा षट्त्रिंश-शतुका द्विरद्वये क्रमात् ॥ स्तनितानां गृह्याः सर्वे । लकाः षट्-

ससतिः किल ॥ ११ ॥ चतस्रः कोटयो लक्षाः । षट् गृहा दक्षिणाश्रिताः ॥ उचरत्वास्तु ष-
 द्षष्टि—र्दक्षास्तिस्रश्च कोटयः ॥ १२ ॥ द्योर्दिशोश्च सर्वाग्रं । जवनानामुदाहृतं ॥ कोटयः
 सप्तलक्षाणां । द्वासप्तत्या समन्विताः ॥ १३ ॥ आकरेण सुषमया । प्राकारपरिखादिभिः ॥
 व्यंतराणां नगरवत् । प्रायो क्षेत्रान्यमून्यपि ॥ १४ ॥ गुरुणि तान्यसंख्येयै—र्मितानि खलु
 योजनैः ॥ मध्यानि संख्येयैर्जैबू—दीपानानि लघून्यपि ॥ १५ ॥ तत्रासुरनिकायस्य । दक्षि-
 णस्यां दिशि प्रभुः ॥ चर्मरेडः शरच्चंद्र—चंडिकाविलसद्यज्ञाः ॥ १६ ॥ तथाहि—विद्यते द-
 क्षिणदिशि । तिर्यग्मेरोः सुदर्शनात् ॥ असंख्यदीपालिपरो । दीपोरुणवराभिधः ॥ १७ ॥
 तस्य बाह्येदिकान्ता—न्मध्येरुणवरांबुधेः ॥ योजनानां द्विचत्वारिं—शत्सहस्राण्यतीत्य वै ॥
 ॥ १८ ॥ चमरस्यासुरेडस्य । महानुत्पातपर्वतः ॥ तिगैलिकूटनामास्ति । प्रशस्तश्रीजरोद्गुरः
 ॥ १९ ॥ योजनानां सप्तदश । शतान्यथैकविंशतिः ॥ स उच्चैतस्तस्य तुर्थांशो (४३०) ।
 निमग्नो वसुधांतरे ॥ २० ॥ मूर्ते सहस्रं द्वाविंशं । योजनानां स विस्तृतः ॥ मध्ये शतानि
 चत्वारि । चतुर्विंशानि विस्तृतः ॥ २१ ॥

शतानि सप्त विस्तीर्ण-स्त्रयोविंशानि चोपरि ॥ ऊर्ध्वार्धो विस्तृतो मध्ये । कामो मह्य-
 मुकुटवत् ॥ ११ ॥ मुकुटो वाद्यविशेष इति ॥ सर्वरत्नमयस्यास्य । वेदिका वनशालिनः ॥
 शिरस्तले मध्येदेशे । स्यात्प्रासादावतंसकः ॥ १३ ॥ सार्द्धं द्वे योजनशते । तुंगाः संपंचविंश-
 तिः ॥ ततः ज्ञातं योजनानि । रभ्योद्धोकमहीतलः ॥ १४ ॥ अष्टयोजनमानाश्च । तत्रास्ति
 मण्डिपीठिका ॥ चर्मरेडस्यात्र सिंहा-सवं सहपरिभृदं ॥ १५ ॥ तिर्यग्लोकं जिगमिषु-र्जिन-
 जन्मोत्सवादिषु ॥ प्रथमं चर्मरेडोऽस्मि-न्नुपैति स्वाश्रयाङ्गिरौ ॥ १६ ॥ ततो यथेप्सितं स्था-
 न-मुत्पत्तयवितंबतः ॥ तेनायं चर्मरेडस्य । ख्यातं ज्ञत्पातपर्वतः ॥ १७ ॥ षट् शतान्यथ को-
 टीनां । पचपंचाशद्वे च ॥ कोट्यो लक्षाण्यथ पच-त्रिंशद्वहार्द्धमेव च ॥ १८ ॥ योजनानि
 तिर्यगस्मा-न्निगिंठिकूटपर्वतात् ॥ अतिक्रम्य दक्षिणस्यां । मध्येऽस्यावरोद्धेः ॥ १९ ॥ यो
 देशस्तदधोत्तारो । मध्ये रत्नप्रजाकितेः ॥ चत्वारिंशद्योजनानां । सहस्राण्यवगाह्य च ॥ ३० ॥
 राजधान्यस्ति चमर-चंचा चंचनमणीमयी ॥ आसायामपरिक्रैपे-र्जंबूदीपसधामिणी ॥ ३१ ॥
 वप्रश्नारया योजनाना-मध्यर्द्धं ज्ञातमुन्नतः ॥ पंचाशद्विस्तृतो मूले । मौक्तौ द्वादश सार्द्धकाः

आयतैर्पौजनस्यार्द्धं । न्यूनार्द्धपौजनौचित्यैः ॥ क्रौंशं विस्तीर्णैश्च रम्या । रत्नजैः कपिश्री-
 र्पकैः ॥ ३३ ॥ एकैकस्यां स्ववाह्यायां । पंचद्वारशान्तिचित्तैः ॥ सार्द्धं द्वै योजनशते । द्वारं चै-
 कैकमुच्चित्तं ॥ ३४ ॥ सपाद्व्रजतविस्तीर्ण-तोरणाद्युपशोचिन्नं ॥ मध्येऽथ वप्रस्यैतम्य । पीठ-
 बंधो विराजते ॥ ३५ ॥ योजनानां षोडशैव । लहस्राभिवरतृतायतः ॥ पद्मवरवेदिकया । प-
 रीतः कान्तनेत्र च ॥ ३६ ॥ तस्य मध्ये रम्यद्रुमा-वस्ति प्रासादशेखरः ॥ सार्द्धं द्वै योजन-
 शते । तुंगस्तदूर्ध्वविसृतः ॥ ३७ ॥ चतुर्जिरेप प्रासादै-श्चतुर्दिशमलंकृतः ॥ शतं सपादमुत्तुं-
 गैः । सार्द्धं षष्टिविसृतैः ॥ ३८ ॥ प्रत्येकमेतैऽपि चतु-र्दिशं चतुर्जिराश्रिताः ॥ सार्द्धं द्वि-
 षष्टिमुत्तुंगै-स्तदूर्ध्वविसृतैस्तथा ॥ ३९ ॥ सपादैकलिंशड्बुच्चै-स्तदूर्ध्वविसृतैर्वृताः ॥ प्रासादा-
 स्तेऽपि भ्रत्येकं । पुनस्तेऽपि चतुर्दिशं ॥ ४० ॥ ससार्द्धं द्विक्रौंशापंच-दशयोजनतुंगकैः ॥ तद-
 र्ध्वविसृतैरेव । चतुर्दिशमलंकृताः ॥ ४१ ॥ एवं समूलप्रामादाः । प्रासादाः सर्वसंख्यया ॥ च-
 मरस्य त्रयंत्येक-चत्वारिंशं शानत्रयं ॥ ४२ ॥ प्रासादास्ते रत्नमया । मरुच्चंचलकेतवः ॥
 मृद्वस्पर्शाश्चारुगंधा । द्रव्याः सुवर्णवालुकाः ॥ ४३ ॥

७
 ॥
 ॥

॥
 ॥

अथ प्रासादेभ्य एभ्य । ऐशान्यां स्युर्थाक्रमं ॥ सत्रा सुधर्मा सिद्धाय—तनं सत्रौपपा-
 तकृत् ॥ ४४ ॥ हृदोऽग्निपेकालकार—अवसायसत्राः क्रमात् ॥ सर्वेऽप्यमी सुधर्माद्याः । षट्-
 त्रिंशद्योजनोच्छ्रिताः ॥ ४५ ॥ दीर्घाः पंचाशतं पंच—विंशतिविरुता इह ॥ वैमानिकसत्रा-
 दिभ्यो । मानतोऽर्द्धमिता इति ॥ ४६ ॥ इत्यर्धंतां नगवतीद्वितीयशतष्टमोद्देशके ॥ अत्रायं
 विशेषः—चमरस्य षं सत्रासुहृत्तमा एकावन्नखंजसयसन्निविष्टायं, एवं बलीयस्सवि, इति तु-
 र्गिणे, अथैनस्यासुपपात—मन्त्रायां सुकृती जनः ॥ देवदुष्यन्नशयोरुत्संगं नृत्पद्यते कृणात्
 ॥ ४७ ॥ चमरेऽतयाभ्रासा—बुधाय शयनीयतः ॥ गत्वा हृदे कृतस्नान—स्ततोऽग्निपेकपर्वदि-
 ॥ ४८ ॥ कृताग्निपेकः सोत्साहै—रसुरैः समहोत्सवं ॥ अत्रंकारसन्नायां च । गत्वात्रंकृतनूध-
 नः ॥ ४९ ॥ ध्यवसायसत्रां गत्वा । पुस्तकावसितस्थितिः ॥ स्नात्वा नंदापुष्करिण्यां । न-
 स्या कृतजिनार्चनः ॥ ५० ॥ समागत्य सुधर्मायां । सन्नायां सपरिबुद्धः ॥ द्विपान् सिंहास-
 नासीनो । त्रोगान् भुंके यथास्विः ॥ ५१ ॥ पंचभिः कुवकं ॥
 कामकेलिवावसस्तु । जिनस्याशतनान्नयात् ॥ गत्वा वहिः सुधर्माया । रमते स्वि-

तस्पर्द्धे ॥ ५२ ॥ कदाचिच्चैष चमर-चंचावासै मनोरमै ॥ सकांतः क्रीडितुं याति । क्रीडो-
 द्याने नृपादिवत् ॥ ५३ ॥ स चैवं—अस्याश्वमरचंचाया—नैकृत्पां ककुत्ति ध्रुवं ॥ षट्कौटीनां
 ज्ञातान्पंच-पंचाशत्कौटिसंयुतान् ॥ ५४ ॥ पंचत्रिंशच्च लक्षाणि । पंचाशच्च सहस्रक्रान् ॥ यो-
 जनानामतिक्रम्य । तस्मिन्नेवास्त्रोद्धयौ ॥ ५५ ॥ आवासो ज्ञाति चमर-चंचश्वचिद्भ्यां नि-
 धिः ॥ कषः क्रीडारतिस्थानं । चमरस्यासुरोद्योतुः ॥ ५६ ॥ सहस्राण्येष चतुर-शीतिमायत
 विस्तृतः ॥ समंततः परिक्रिषः । प्राकारेण महीयसा ॥ ५७ ॥ सर्वं चमरचंचाव-प्रासादादि
 जनेदिह ॥ न विद्यंते परं पंच । सुधर्माद्याः सजाः शुजाः ॥ ५८ ॥ स एष सांप्रतीनस्तु ।
 जंबूद्वीपेऽत्र जारते ॥ बेजेलाख्ये सन्निवेशे । विंध्याचलसमीपगे ॥ ५९ ॥

आसीद्गृहपतिश्रेष्ठः । पूरणारूपो महर्षिकः ॥ जाग्रत्कुटुंबजागर्यां । निशि संवेगमाप
 सः ॥ ६० ॥ प्रातर्निर्मन्थ्य स्वजनात् । ज्ञोऽप्यवस्त्रादिस्त्रिर्भूषां ॥ संतोष्य ज्येष्ठपुत्राय । कुटुंब-
 ज्ञारमार्षयत् ॥ ६१ ॥ पतद्ग्रहं दारुमयं । कारयित्वा चतुःपुटं ॥ दीक्षां दात्वा दानमर्षी ।
 चक्रे सातापनं तपः ॥ ६२ ॥ षष्ठस्यैव पारणायामुत्तीर्यतापनास्थजात् ॥ त्रिकार्धमाटीके-

नेले । करे धृत्वा पतद्ग्रहं ॥ ६३ ॥ त्रिकां ददानः पांथेऽन्यः । पतितां प्रथमे पुटे ॥ काक-
 जालावृकादीनां । द्वितीयपुटसंगतां ॥ ६४ ॥ तां मत्स्यकञ्जपादीनां । तृतीयपुटगां ददत् ॥
 पतितां च पुटे तुर्ये । त्रिकामादस्वयं मितानां ॥ ६५ ॥ एवं द्वादशवर्षाणि । तपः कृत्वातिडु-
 ष्करं ॥ स पादपोषगमन-संगीकृत्यैकमासिकं ॥ ६६ ॥

मृत्वासुष्यां राजधान्यां । चर्मरेडतयाज्जवत् ॥ सर्वपर्याप्तियर्पास-स्तत्कावोत्पन्न एव सः
 ॥ ६७ ॥ ऊर्ध्वमाद्योकयामास । स्वत्नावाद् ज्ञानचक्षुषा ॥ आसौधर्मदेवयोक्तं । तत्र दृष्ट्वा
 सुरेश्वरं ॥ ६८ ॥ शक्रसिंहासनासीनं । पीनतैजःसुखश्रियं ॥ अचिंतयत्सुसुर्भुः कः । क्रीड-
 त्येष ममोपरि ॥ ६९ ॥ पुरमं ॥ ततः सामानिकान् देवान् । स आहूयेति पृष्टवान् ॥ नो
 नोः क एष योऽस्माक-मपि मूर्धनि तिष्ठति ॥ ७० ॥ तेऽपि व्यजिह्वपन्नत्वा । स्वाभिन्नेष सु-
 धर्मराट् ॥ नित्यास्थानव्यवस्थेयं । सौधर्मैश्चसुरेन्द्रयोः ॥ ७१ ॥ हंत तेऽन्ये येऽसुरेन्द्र । एनमि-
 ङ्गं क्षिरःस्थितं ॥ संहिरे न सहेऽहं तु । पातयिष्याम्यथः कृणात् ॥ ७२ ॥ निश्चित्येति पुन-
 श्रिते । व्यमृशात्सोऽपि वज्रज्जत् ॥ पद्यनेनाजिह्वन्येऽहं । शरणं मम कस्तदा ॥ ७३ ॥

विचित्रेत्यवधिज्ञानो-पयोगाञ्चमराधिपः ॥ सुसुमारपुरोधाने-ऽपश्यदीरजिनेश्वरं ॥ ७४ ॥
 दध्यौ चायं जिनो वीरः । प्रतिमामेकरात्रिकीं ॥ प्रतिपद्याष्टमतपा । एकपुत्रवदत्तदृक् ॥ ७५ ॥
 निर्भिषेपो निष्प्रकंपः । कायोत्सर्गोऽस्त्यवस्त्रिप्रतः ॥ एकादशाद्वयपर्यायं । शरण्योऽस्तु स एव
 मे ॥ ७६ ॥ इति ध्यात्वावश्यकार्यं । त्यक्तबार्हर्चनदिकं ॥ नृत्वायोत्पादशयया-स्तद्देवदूष्य-
 संवृतः ॥ ७७ ॥ नृपादाय प्रहरण-रत्नं परिषमुद्धतः ॥ तिर्गिंबिकूटमुत्पात-गिरिमागत्य स-
 त्वरं ॥ ७८ ॥ नव्यं वपुर्विधाधैत्य । सुसुमारपुराद्वह्निः ॥ अशोककाननेऽशोक-तरौर्मूले शिखो-
 परि ॥ ७९ ॥ नमस्कृत्य जिनं युष्म-न्निश्रया याम्यहं युधे ॥ यूयं मे त्राणमित्युक्त्वा ।
 न्यूयोऽप्युत्तरवैक्रियं ॥ ८० ॥ वपुर्जीर्णं मापरान्नि-कुहूरान्निसहोदरं ॥ कृत्वा योजनवक्रोच्च-
 मुत्पपात नत्तस्तदं ॥ ८१ ॥ कुर्वन् क्वचित्सिंहनादं । क्वचिच्च गजगर्जितं ॥ ह्यहेपारवं कवा-
 पि । क्वचित्कलकलध्वनिं ॥ ८२ ॥ क्षोत्रयन्निव पातालं । कंपयन्निव मेदिनीं ॥ तिर्यग्लोकं
 व्याकुलयन् । स्फोटयिष्यन्निवांबरं ॥ ८३ ॥ विद्युद्दृष्टिगर्जितानि । रजस्तमांसि चोत्किरन् ॥
 त्रासयन् वंजरात्तु देवान् । कुर्वन् ज्योतिषिकान् द्विधा ॥ ८४ ॥ विमानस्याथ सौधर्मा-व-

तंसकस्य वेदिकां ॥ आक्रभ्यैकेनापरेण । सुधर्मासंसदं पदा ॥ ८५ ॥ जघान परिषेणोद-की-
 लकं त्रिस्तनोऽथदत् ॥ क्व रे शक्रः क्व रे सामा-निकाः क्व रे सुराः परे ॥ ८६ ॥ पातया-
 मि पातयामि । शान्तयाम्यधुनाखिलान् ॥ करोम्यप्सरसः सर्वाः । स्वायत्ताः सह वैज्रवैः ॥
 ॥ ८७ ॥ फल मदाशाननाथाः । शक्रोऽनुजवनादिति ॥ गिरः श्रुत्वाऽश्रुतपूर्वा । वृकुटीन्वीष-
 णो हरिः ॥ ८८ ॥ सक्रोधहासमित्याह । किं रे चमर दुर्दंशं ॥ नवोत्पन्नोऽसि रे मूढ । सुमू-
 र्धस्यधुनैव किं ॥ ८९ ॥ यदा तवेयानुत्साहो-ऽनर्थायैव न संशयः ॥ पक्षौ पिपीलिकानां हि
 । जायेते स्युःसुहेतवे ॥ ९० ॥ इमां गृहाणानिप्रेयीं । मदवक्त्राफलं मनाक् ॥ सुमोच वज्र-
 मित्युक्त्वा । ज्वलज्जवादाकरालितं ॥ ९१ ॥ तद् दष्ट्वा चकितोऽत्यंतं । नश्यन् संकोच्य न्यूष-
 नं ॥ प्रविष्टो रक्त् रक्तेति । वदन् वीरक्रमांतरे ॥ ९२ ॥

ततः शक्रोऽपि विज्ञाय । वीरं तज्जरणीकृतं ॥ चतुरंगुलमप्राप्त-मादाय पविमित्यवक्त् ॥
 ॥ ९३ ॥ कंपसे किमदानीं त्रोः । पशुः सिंहेकृशादिव ॥ वीरप्रसादान्मुक्तोऽसि । न ते मत्तो-
 ऽधुना त्रयं ॥ ९४ ॥ इत्युक्त्वा वामपादेन । त्रिःप्रहृत्य वसुंधरां ॥ कम्पित्वा जिनेदं च ।

सुरैः स्वस्वदं ययौ ॥ ९५ ॥ ततो वज्रजयान्मुक्त-श्रमैर्दो निजाश्रयं ॥ गत्वा सामानि-
 कादीना-मुवाचोदंतमादितः ॥ ९६ ॥ जडं स्तब्धिशोलेयाय । तस्मै त्रैलोक्यबंधवे ॥ येन त्रा-
 तोऽस्मि मरणा-दंत वज्राग्निदुस्सहात् ॥ ९७ ॥ त्रयकारमिति प्राज्ञ-स्तं स्मरन् सपरिहृदः
 ॥ गत्वा पुनर्महावीर-मन्यर्ह्य तान्वादिभिः ॥ ९८ ॥ आगत्य स्वस्वदं प्रीतो । विस्मृतै-
 ष्परान्नवः ॥ धर्मकर्मस्थितिं सर्वा-माराध्य सुखज्ञाननूत् ॥ ९९ ॥ अयं च चमरोऽयासी-
 दत्सौधर्मावतंसकं ॥ आश्रयमेतद्विज्ञेय-मनंतकालसंज्ञि ॥ १०० ॥ चतुःषष्टिसहस्राणि ।
 सामानिकसुधाभुजः ॥ अस्य त्रयस्त्रिंशत्कश्च । त्रयस्त्रिंशत्सुधाशिनः ॥ १ ॥ एते च जंबूद्वी-
 पेऽत्र । क्षेत्रे नारतनामनि ॥ काकंद्यां पुर्यवर्तत । त्रयस्त्रिंशन्महर्दिकाः ॥ २ ॥ श्रद्धालवो
 ज्ञाततत्त्वाः । सहायाश्च परस्परं ॥ पूर्वं ते ज्ञावितारमानो-ऽनूचन्नुप्रक्रियाश्रयाः ॥ ३ ॥ पश्चा-
 द्वा कर्मवज्ञातो । ज्ञाता धर्मं श्लथाज्ञायाः ॥ पार्थ्वस्था अवसन्नाश्च । कुशीलाः स्वैरचारिणः ॥४॥
 एवं च नृरिवर्षणि । श्रमणोपासकक्रियां ॥ आराध्यार्द्धमासिकीं ते । कृत्वा संदेखना-
 मपि ॥ ५ ॥ अनालोच्याऽप्रतिक्रया-तिचारंस्तान्पुराकृतान् ॥ मुत्वा त्रायस्त्रिंशत्कत्वं । दे-

त्रिरे चमरैश्चितुः ॥ ६ ॥ त्रायैस्त्रिशकरोद्वैस्तु । नैतन्न्य एव किंतु ते ॥ तत्पद्यंते च्यवंते च ।
 स्वस्वस्मिन्त्या परापराः ॥ ७ ॥ तिस्रोऽस्य पर्षदस्तत्रा—त्र्यंतरा समितात्त्रिधा ॥ मध्या चंडा-
 त्रिधा द्वेषा । बाह्या जानाहया पुनः ॥ ८ ॥ स्युश्चतुर्विंशतिर्देव—सहस्राण्याद्यपर्षदि ॥ सार्द्ध-
 पद्योपमद्वंद्व—स्मिन्तीन्यथात्र पर्षदि ॥ ९ ॥ शतान्यर्द्धतृतीयानि । सार्द्धपद्योपमायुषां ॥ दे-
 वीनां मध्यमायां चा—ष्टाविंशतिः सहस्रकाः ॥ १० ॥ द्विपद्यायुर्नैर्जराणां । देवीनां त्रिवह-
 र्षदि ॥ शतानि त्रीण्येकपद्या—युषामथांत्यपर्षदि ॥ ११ ॥ स्युर्द्वात्रिंशत्सहस्राणि । सार्द्ध-
 पद्यायुषः सुराः ॥ शतान्य—र्द्धचतुर्धानि । देव्योऽर्द्धपाट्यजीविताः ॥ १२ ॥ यथैवं पर्षदस्ति-
 क्षो । वशिंताश्चमरैश्चितुः ॥ एवं सामानिकत्राय—स्त्रिंशकानां तदाहयाः ॥ १३ ॥ महिषीक्षो-
 कपालानां । पुनस्तिक्षो जवति ताः ॥ तपश्च कुण्ठिता पर्वा । इत्येतैर्नामन्निर्मुताः ॥ १४ ॥
 इदमर्धतः स्थानांगसूत्रे .

काली राजी च रन्ती च । विद्युन्मेघान्निधा परा ॥ पंचास्थाग्रमहिष्यः स्यू—रूपलाव-
 ण्यबंधुराः ॥ १५ ॥ कालीयं प्राग्जवे जंबू—द्वीपे दक्षिणजारेते ॥ पुर्यामामतकटपायां । का-

८
 लाख्यस्य गृहेऽधितुः ॥ १६ ॥ कालश्रीतनुसंज्ञता । कालीनामाङ्गवत्सुता ॥ बृहत्कुमारी श्री-
 पार्श्व-पुष्पचूडार्पितवता ॥ १७ ॥ यथावंदीन्मूय दोषा-नप्रतिक्रम्य पार्श्विकी ॥ कृत्वा संदेख-
 नां मूर्त्वा । चर्मरेड्प्रियाजवत् ॥ १८ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ कात्वावतंसं जवनं । कालं सिंहा-
 सनं जवेत् ॥ काल्या देव्याः परासाम-प्येवं स्वाख्यानुरूप्यतः ॥ १९ ॥ स्वस्वनामसहस्रना-
 म-जननी जनका इति ॥ देव्याः शेषाश्चतस्रोऽपि । तथैव मलिनवताः ॥ २० ॥ स्वाख्याव-
 तंसे जवने । स्वाख्ये सिंहात्मनेऽजवत् ॥ चर्मरेड्प्रिया एताः । सार्द्धपद्यद्वयायुषः ॥ २१ ॥
 वलिंद्दपितानाम-प्यैतिल्लामनया दिशा ॥ श्रावस्त्यासां पुरी सार्द्ध-मायुः पद्यत्रयं पुनः ॥
 ॥ २२ ॥ एकैकाग्रमहिष्यष्ट-सहस्रपरिवारयुक् ॥ सहस्राण्यष्टदेवीनां । नद्यानां रचितुं क्रमा-
 ॥ २३ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राणि । स्युर्देव्यः सर्वसंख्यया ॥ भुंक्तेऽसुरेड्श्वैतान्निः । कुतैतावन्ननुः सु-
 खं ॥ २४ ॥ सोमो यमश्च वरुण-स्तथा वैश्रमणात्निवः ॥ चत्वारोऽस्य लोकपाला-श्चतुर्दि-
 गधिकारिणः ॥ २५ ॥ चतुर्णामप्यष्टैतेषां । चतस्रः प्राणवज्रजाः ॥ कनका कनकवता । चि-
 त्तगुणा वसुंधरा ॥ २६ ॥ एकैकेयं च साहस्र-परिवारविराजिता ॥ देवी सहस्रमेकैकं । नद्यं

विकुर्वितु क्रमा ॥ १७ ॥ स्वस्वनामराजग्रन्थां । स्वस्वसिंहासने स्थिताः ॥ चत्वारोऽमी लो-
 कपाला । भुञ्जते दिव्यसंपदं ॥ १८ ॥ तथास्य चर्मरेडस्य । सप्त सैन्यानि तत्र च ॥ पादा-
 त्याश्चेजमहिष-रथसंज्ञानि पंच वै ॥ १९ ॥ एते सुरा अपि स्वामि-शासनकार्यहेतवे ॥
 ताडूपं प्रतिपद्यते । नायकोक्तेर्नदा इव ॥ २० ॥ एतानि पंच सैन्यानि । युद्धमज्जान्पदान्निर्वा-
 ॥ गंधर्वनटसैन्ये ये । ते जोगार्थेति सप्तकं ॥ २१ ॥ सप्तसेनान्योऽप्यमीषां । सर्वदा वशवर्षि-
 नः ॥ सेवंतेऽसुरनेतारं । चमरं त्रिनयानताः ॥ २२ ॥ डुमः ? सौदासश्च १ कुंधु ३-लौहित-
 कश्च ४ किन्नरः ५ ॥ रिष्टो ६ गीतरतिश्चेति ७ । सेनान्यामन्निधाः क्रमात् ॥ २३ ॥ डुमस्य
 तत्र पादात्यान्धिपस्य चर्मरेशितुः ॥ स्युः सप्त कला कला च । स्ववशो नाकिनां गणाः ॥
 ॥ २४ ॥ आद्यकलायां सुराणां । चतुष्पाष्टिः सहस्रकाः ॥ ततो यथोत्तरं कलाः । षडपि द्विगु-
 णाः क्रमात् ॥ २५ ॥ इंद्राणामपरेषाम-प्येवं पत्तिचमूर्पतेः ॥ वाच्याः सप्त सप्त कलाः ।
 स्थानद्विगुणिता मिथः ॥ २६ ॥ चतुःषष्टिः सहस्राणि । प्रत्याशमात्मरक्काः ॥ लक्षद्वयं व-
 द्दुपंचाश-सहस्राणीति तेऽस्थिताः ॥ २७ ॥

एवमुक्तपरीवार-सुरैराराधितक्रमः ॥ धनश्यामस्त्रिधवर्णः । किञ्चिदारक्तलोचनः । ३८।
 विडुमोष्टः श्वेतदंतः । सरत्नोत्तुंगनासिकः ॥ दीपप्रकाशरो मेघ । इव संध्यान्नमंजुतः ॥ ३९ ॥
 मुकुटनांकितो मौलौ । सच्चूडामणिवहमणा ॥ पूर्वाद्भिरिव तिरमांशु-विबेनोदित्वरश्रिया ॥
 ॥ ४० ॥ चतुस्त्रिंशत्त्रकमान-जवनानामधीश्वरः ॥ सर्वेषां दक्षिणात्याना-मसुराणां सयोषि-
 तां ॥ ४१ ॥ साम्राज्यं आस्ति दिव्यस्त्री-नाटकादिषु दत्तदक् ॥ एकार्णवायुश्च्युत्वेतो । त्रैव-
 ज्ञादिनि सैनस्यति ॥ ४२ ॥ च्युते चास्मिन्नस्य पदे । पुनरुत्पत्स्यतेऽपरः ॥ एवमव्युत्थितिन-
 या-त्रिन्य एवैव नृच्यते ॥ ४३ ॥ पूर्णं जंबूद्वीपमेक-मेव पूरयितुं क्रमः ॥ असुरैरसुरीत्रिश्व
 । निजशक्त्या विकुर्वितैः ॥ ४४ ॥ निर्यक् पुनरसंख्येयान् । द्वी
 पपशोनिर्द्योस्तथा ॥ एवं सामानिकास्त्राय-स्त्रिंशाश्वास्य प्रनूण्यावः ॥ ४५ ॥ अरथैवं दोकपा-
 द्वाप्र-मद्दियोऽप्यप्र किंतु ते ॥ शक्ताः पूरयितुं निर्यक्-संख्येयद्वीपवारिधीन् ॥ ४६ ॥ इ-
 न्यर्धतो जगवत्यां, देवैर्दस्तवे तु-जात्रय जंबूद्वीवो । जाव य चमरस्म चमरचंचान् ॥ असु-
 रैहिं असुरकन्नाहिं । अत्रिविसन्न जेरुजे ॥ ४७ ॥ अप्रान्योऽसुरदेवैश्चो । वदी नामा नि-

ॐ ॥ उत्तरस्यां द्विधा विभु-र्योऽसौ सौत्राग्नयसेवधिः ॥ ४८ ॥ तथाहि द्विधा कौबेर्यौ ।
 जंबूद्वीपस्थमेरुतः ॥ असंख्यद्वीपाधिपरो । द्वीपोऽरुणवराजिधः ॥ ४९ ॥ तस्य बाह्यवेदि-
 कांता-तस्मिन्नेव पर्यानिधौ ॥ द्विचत्वारिंशत्सहस्र-योजनानां व्यतिक्रमे ॥ ५० ॥ स्वर्केन्द्रा-
 न्निधोऽस्त्यत्र । बलेरुत्पातपर्वतः ॥ तिर्यग्दोके जगमिधो-र्वदेरुत्पतनास्पद ॥ ५१ ॥ त्रिणि-
 विकूटतुडयोऽसौ । प्रमाणादिस्वरूपतः ॥ बलेः प्रासादोऽस्ति तत्र । प्राग्वत् सिंहासनांचितः
 ॥ ५२ ॥ काटयः पंचपंचाशत् । षट् कोटीनां शतानि च ॥ पंचविंशच्च लक्षाणि । पंचाशच्च
 सहस्रकाः ॥ ५३ ॥ योजनानि व्यतिक्रम्यां-त्रोधावुत्पातपर्वतात् ॥ गर्भे रत्नप्रज्ञापृथ्या ।
 गत्वाधो योजनानि च ॥ ५४ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राणि । वर्तते तत्र मंजुला ॥ बलिचंचा रा-
 जधानी । स्थानीज्ञता इव विषः ॥ ५५ ॥ अस्याश्वरमचंचावत् । स्वरूपमखिलं ज्ञेयत् ॥
 वप्रप्राग्नादादि तेषां । प्रमाणानुक्रमदि च ॥ ५६ ॥ अतोपपादसदसि । देवदूष्यपरिष्कृते ॥
 इन्द्रेनोत्पद्यतेऽपी । शरयोत्संगे महातपाः ॥ ५७ ॥ अस्य षष्टिः सहस्राणि । सामानिकसु-
 धामुजां ॥ त्रयस्त्रिंशत्कदेवाश्च । त्रयस्त्रिंशदुदीरिताः ॥ ५८ ॥

सांप्रतीनास्त्वमी वेने-वक्रग्रामनिवासिनः ॥ अन्नाजवस्त्रयस्त्रिंश-स्सुहृदश्च परस्परं ॥५॥
 प्रागैते दृढधर्माणः । पश्चाद्विश्वप्रचेतसः ॥ उत्पन्ना अत्र चमर-त्रायास्त्रिंशकदेववत् ॥ ६० ॥
 प्राग्वत्तिस्रः पर्वदोऽस्य । तिसृष्वपि सुराः क्रमात् ॥ सहस्राणां विश्रुतिः स्यु-श्चतुरष्टाधिका च
 सा ॥ ६१ ॥ सार्द्धं दे च श्रुते दे च । सार्द्धं ज्ञानमनुक्रमात् ॥ देव्यः पर्वतसु तिसृषु । देवानाः
 क्रमतः स्थितिः ॥ ६२ ॥ पट्यानां त्रितयं सार्द्धं । त्रयं सार्द्धं द्रयं क्रमात् ॥ देवीनां तु स्थितिः
 सार्द्धं । दे ते दे सार्द्धमेव च ॥ ६३ ॥ तिस्रस्त्रितस्रः पर्वदोऽस्य । ज्ञवन्ति प्राग्वदेव च ॥ सा-
 मानिकत्रायास्त्रिंश-लोकपादाप्रयोषितां ॥ ६४ ॥ शुभ्रा निशुभ्रा रंजा च । निरंजा मद्नेति
 च ॥ स्युः पंचाग्रमहिष्योऽस्य । प्राग्वदासां परिहृदः ॥ ६५ ॥

एवं सहस्रैश्चत्वारिंशतान्तःपुरिकाजनैः ॥ सुधर्माया बहिर्भुके । कृतैलावहपुःसुखं ॥
 ॥ ६६ ॥ चत्वारोऽस्य लोकपादा-श्चतुर्दिगाधिकारिणः ॥ सोमो यमश्च वरुण-स्त्रयो वैश्रम-
 णाजिधः ॥ ६७ ॥ एषां चतस्रः प्रत्येकं । दयिता नामतस्तु ताः ॥ मीनका च सुजज्ञा च ।
 विद्युदाख्या तप्राशानिः ॥ ६८ ॥ स्वस्वनामराजधान्यां । सिंहासने स्वनामनि ॥ उपविष्टाः

सुखं दिव्यं । मुदा तैऽप्युपभुञ्जते ॥ ६९ ॥ महाद्रुमो ? महासौदा—साह्वयः १ परिकीर्तितः ॥
 मालकारोऽपि ३ च महा—लोहिताकात्रिधः ४ सुरः ॥ ७० ॥ किंपुरुषो ५ महारिष्ट ६—स्त-
 धा गीतयज्ञा इति ॥ बलिनाम्नोऽसुरपतेः । क्रमात्समेति सैन्यपाः ॥ ७१ ॥ पत्नीज्ञस्याद्यक-
 त्वायां । पण्डिद्वसहस्रकाः ॥ कलाः पडन्याश्च ततः । स्युरस्य ढिगुणाः क्रमात् ॥ ७२ ॥ एवं
 सामानिकैस्त्राय—स्त्रिंशकैर्लोकपालकैः ॥ सेव्योऽग्रमहिषीन्निश्च । सप्तत्रिः सैन्यसैन्यपैः ॥ ७३ ॥

पृथग्रा सहस्रैः प्रत्याशां । सेव्यमानोऽंगरक्षकैः ॥ चत्वारिंशत्सहस्राढ्य—लक्षद्वयमितैः स-
 नैः ॥ ७४ ॥ श्यामवर्णो रक्तवासा—श्चूडामण्यकमौलिनृत् ॥ सुरूपः सातिरैक—सागरोप-
 मजीवितः ॥ ७५ ॥ ज्वनावासलक्षणां । त्रिंशतोऽनुजवन्पत्न्यौ ॥ असुरीणां चासुराणा—सु-
 दीहयानामधीज्ञतां ॥ ७६ ॥ चतुर्भिः कदापकं ॥ परिवारयुतस्यास्य । शक्तिर्विकुर्वणाश्रिता
 ॥ चर्मरेड्रप्येव किंतु । सर्वत्र सातिरेकता ॥ ७७ ॥ इत्येवमस्मिन्नसुर—निकाये प्रजबो दज्ञा ॥
 चर्मरेड्रो बलिंश्च । लोकपालास्तथाष्ट च ॥ ७८ ॥ लक्ष्मेवैवं चतुःपष्टौ । ज्वनेष्वपरेऽपि हि
 ॥ जल्पद्यंतेऽसुरवराः । स्वस्वपुण्यानुसारतः ॥ ७९ ॥ जल्पत्तिकात्वे शय्यायां । नृषणां विरव-

जितः ॥ ततश्चात्कृतस्तेन । वपुषा नूतनेन वा ॥ ८० ॥ सर्वेऽप्यमी द्रयामवर्णा । विवौषाः
 कृष्णमूर्त्जाः ॥ भुव्रदंता वामकर्णा-वसकदीपकुंजजाः ॥ ८१ ॥ दंताः केगाश्चामीषां वैक्रिया
 दृष्टव्याः, न स्वाज्ञाविकाः, वैक्रियदारीरत्वात्, इति जीवाग्निगमवृत्तौ, आर्द्धचंदनलितांषा । अ-
 रुणांवरवारिणः ॥ चिह्नेन चूडामणिना । सदात्कृतमौलयः ॥ ८२ ॥ कुमारत्वमतिक्रान्ता ।
 असंप्राप्ताश्च यौवनं ॥ ततोऽतिसुधमधुर-सुदुयौवनशातिनः ॥ ८३ ॥ कैयूरंगदहारार्धै-र्नू-
 षितां विलसंति ते ॥ दीप्रा दशास्वंगुलीषु । मणिरत्नगुंलीयकैः ॥ ८४ ॥ देव्योऽप्येवंविधाः का-
 म-क्रीडाविधिविचक्रणाः ॥ धनस्तना ध्रुवजनो-न्मदिदावण्ययौवनाः ॥ ८५ ॥ ससहस्ता दे-
 हमान-मेधांमुत्कर्षतो जनेत् ॥ अंगुलासंख्यांशामानं-सुत्पत्तौ तज्जघन्यतः ॥ ८६ ॥

लक्ष्यो जनेमानं चो-त्कर्षाद्भुत्तरवैक्रियं ॥ प्रारंभे गुलसंख्येय-ज्ञाणमानं जघन्यतः ॥ ८७ ॥
 एषां च दाक्षिणात्यानां । स्थितिरुत्कर्षतो जनेत् ॥ सागरारण्यममेकं त-द्भुदीन्यानां च सांधि-
 कं ॥ ८८ ॥ देवीनां दाक्षिणात्यानां । साद्धिं पट्यत्रयं स्थितिः ॥ ज्येष्ठोत्तराह्ददेवीनां । साद्धिं
 पट्येचतुष्टयं ॥ ८९ ॥ जघन्या तु वत्सराणां । सहस्राणि दश स्थितिः ॥ सर्वेषां मध्यमा

ज्येष्ठा । कनिष्ठान्तरनेकधा ॥ ९० ॥ ज्येष्ठायुषो द्वाह्निकात्या । मासार्द्धनोच्चवसंत्यथ ॥ आ-
 हारकांक्षिणो वर्ष-सहस्रेण ज्ञवंति च ॥ ९१ ॥ जदीच्याः सातिरेकेण । मासार्द्धनोच्चवसन्ति
 वै ॥ साधिकाल्दसहस्रेण । जवंत्याहारकांक्षिणः ॥ ९२ ॥ मध्यमस्थितयस्त्वेते । स्वस्वस्थि-
 त्यनुसारतः ॥ मुहूर्त्तार्हः पृथक्तैः स्यु-रुच्चयासाहारकांक्षिणः ॥ ९३ ॥ जघन्यजीविनः स्तो-
 कैः । सप्तभिः प्रोच्चवसंत्यमी ॥ एकाहान्तरमाहार । समीहंते च चेतसा ॥ ९४ ॥

ततः संकल्पमात्रेणोपस्थितैः सारपुद्गवैः ॥ ते तृथ्येयुः कावत्विका-हारानपेक्षिणः स-
 दा ॥ ९५ ॥ विषयः स्याद्गतेरेषा-मथस्तमस्तमावधि ॥ तृतीयां पुनरवनीं । गता यास्यंति
 च स्वयं ॥ ९६ ॥ प्रयोजनं तत्र पूर्व-रिपोः पीनाप्रवर्द्धन ॥ प्रारजन्मसुहृदस्ताव-त्कावं पी-
 डातिवर्त्तनं ॥ ९७ ॥ तिर्यक् चैषामसंख्याद्वि-दीपाः स्युर्विषयो गतेः ॥ नंदीश्वरं पुनर्दीपं ।
 गता यास्यंति च स्वयं ॥ ९८ ॥ तत्र प्रयोजनं त्वर्ह-त्कल्याणकेषु पंचसु ॥ संवत्सरचतुर्मा-
 सा-दिषु चाष्टाहिकोत्सवः ॥ ९९ ॥ तथैषां गतिविषय । ऊर्ध्वमप्यच्युतावधि ॥ स्वर्गं सौ-
 धर्मं च याव-न्गता यास्यंति च स्वयं ॥ १०० ॥ प्रयोजनं तत्र ज्ञव-प्रत्ययं वैरमूर्जितं ॥ मा-

तंगपंचाननव—देषां वैमानिकैः सह ॥ १ ॥

ततो वैरादमी मत्ता । गत्वा वैमानिकाश्रयान् ॥ कुर्वन्ति व्याकुलं स्वर्गं । त्रासयन्त्या-
 त्मरहकान् ॥ २ ॥ शक्रमप्याक्रोशयन्ति । प्रागुक्तचर्मरेडवत् ॥ हैरप्रसिद्धिर्दोकेऽपि । देवदान-
 वयोरिति ॥ ३ ॥ रत्नान्यप्सरसस्तेषां । प्रसह्यापहरन्ति च ॥ गत्वैकांते स्वानुरक्ता—स्ताः स्वैरं-
 रमयन्त्यपि ॥ ४ ॥ अथ नागानिकायस्य । दक्षिणात्यः सुरेश्वरः ॥ धरणेऽंघ्रि वरिवर्णिं । सांप्र-
 तीनस्त्वसौ पुरा ॥ ५ ॥ आसीद्वह्निर्बह्निः काशी—पुरतः काननांतरे ॥ शुष्ककाष्ठकोटरांतः ।
 सोऽर्कतापाङ्क्तोऽविशत् ॥ ६ ॥ कमठेन परिप्लुष्टः । पंचाग्निकष्टकारिणा ॥ तापार्चः कर्षितः
 काष्ठात् । श्रीपार्श्वेन कृपातुना ॥ ७ ॥ स चार्हदर्शनान्नष्ट—पाप्मा शुननमस्कृतिः ॥ जपार्जि-
 तोर्जितश्रेया । धरणेऽनयात्नवत् ॥ ८ ॥ ततो मेघसुरीजून—कमठेनाकालिकांबुदैः ॥ एष पा-
 र्श्वमुपडूय—मानमाज्ञादभ्यत्फलैः ॥ ९ ॥ श्रीपार्श्वस्तेजमंत्राख्या—स्मरणात्तुष्टमानसः ॥ अद्या-
 वि शामयन् कष्ट—मिष्टानि वितरत्यसौ ॥ १० ॥ पृथिव्य सप्ततिश्वैवा—ऽशीतिः क्रमात्सहस्र-
 काः ॥ पर्वत्रये स्युर्देवानां । स्थितिश्वेषां यथाक्रमं ॥ ११ ॥ पट्यस्यार्द्धं सातिरेक—मर्द्धं देशो-

नितं च तत् ॥ सपंचसप्ततिशतं । पंचाशं पंचविंशकं ॥ १२ ॥

द्वयः पर्वत्सु देशेन । पट्यस्यार्द्धमिहस्थितिः ॥ साधिकः पट्यतुर्यांश—स्तुर्यांश एव च क्रमात् ॥ १३ ॥ सप्तता चंडा जायाख्याः । स्युः सन्ना धरणेशितुः ॥ अपि सामानिकत्राय—स्त्रिंशानामेतदाहया ॥ १४ ॥ लोकपालानां तथाप्र—महिषीणां जवंति ताः ॥ ईषा तथा—न्या वृष्टिता । ततो दृढरथान्निधा ॥ १५ ॥ शेषाणां जवनैश्चानां । पर्वदामन्निधाः किल ॥ तृतीयसंगमालोचय । विद्धेया धरणैश्चत् ॥ १६ ॥ स्युः पंडप्रमहिष्योऽस्य । अला ? मक्रा ५ शानेरिका ३ ॥ सौदामिनी ४ डा ५ च यन—विद्युते इ ति च नामतः ॥ १७ ॥ बन्निः सहस्रैर्देवीनां । प्रत्येकं परिवारिताः ॥ पट् सहस्राणि देवीनां । विकुर्वितुमपि क्रमाः ॥ १८ ॥ शेषाणामप्यष्टैश्चानां—मृष्टानां यान्यदिग्भुवां ॥ पट् पडप्रमहिष्यः स्यु—रैरैव च नामन्निः ॥ १९ ॥ काशीनगरवासिनव्या—श्वतुष्वंचाशदप्यमूः ॥ बृहत्कन्याः स्वान्निधानु—रूपाख्यपितरोऽजवन् ॥ ॥ २० ॥ पार्थपार्थ्विदाचदीक्षाः । शिक्रिताः पुष्यचूदया ॥ विराडस्यमाः पटं । संदिख्य च मुतास्ततः ॥ २१ ॥ स्वाख्यावतसन्नवने । स्वाख्यासिंहासनस्पृशि ॥ देवीत्वेन समुत्पन्नाः

। सार्द्धपद्यमितायुषः ॥ ११ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ नूतानंदाद्योत्तराहै—ज्ञाणामपि मनःप्र-
 याः ॥ संति षड् षम् वक्ष्यमाणै—रुपाद्यैः षड्विराह्यैः ॥ १३ ॥ चतुष्पंचाज्ञतोऽप्यून—पद्यो-
 पमयुगायुषां ॥ प्रागासां नगरो चंपा । वाच्या रोषमिहोक्तवत् ॥ १४ ॥ अप्प्र प्रकृतं—का-
 लपालः कोलपालः । दौलपालोऽस्य च क्रमात् ॥ शंखपालश्च चत्वारौ । लोकपालाः सुरे-
 शितुः ॥ १५ ॥ अशोका विमला चैव । सुप्रज्ञा च सुदर्शना ॥ एषां चतस्रो दयिताः । प्र-
 त्येकमेतदाह्वयाः ॥ १६ ॥ त्रड्सेनोऽ १ स्य च यशो—धरः २ सुदर्शनः ३ क्रमात् ॥ नीलकं-
 ठ ४ स्तभ्रानंदो ५ । नंदन ६ स्तेतलीति ७ च ॥ १७ ॥ पतिवाजीत्रामहिष—रभ्राख्यानां यथा-
 क्रमं ॥ नटगंधर्वयोश्चापि । सैन्यानामधिपाः स्मृताः ॥ १८ ॥ अस्याद्यकलायां पति—नेतुर्देव-
 सहस्रकाः ॥ स्युरष्टाविंशतिः कलाः । बरुन्या द्विगुणाः क्रमात् ॥ १९ ॥ एतदेव च सप्तानां
 । कलानां मानमूहतां ॥ उक्तान्यत्रवनेशेड—पत्तिसैन्याधिकारिणां ॥ ३० ॥ षड्विः सहस्रैरिन्द्रो-
 ऽयं । सामानिकैरुपासिनः ॥ पर्वत्रायस्त्रिशलोक—पालसैन्यतदीश्वरैः ॥ ३१ ॥
 प्रत्याशं सेवितः षड्विः । सहस्रैश्चात्मरक्षिणां ॥ सर्वाग्नेष चतुर्विंश—त्या सहस्रैर्महाबलैः

॥३२॥ जयनानां चतुश्चत्वारिंशत्तुकारिण पातयन् ॥ समुद्रः शार्ङ्गस्त साञ्जाल्यं । सार्द्धपटयो-
 पमस्थितिः ॥ ३३ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ दधिपांङ्गुरवर्णीगो । नीलांबरमनोरमः ॥ सर्वस्फटाचि-
 ह्नशालि-नूपणो गतदूषणः ॥ ३४ ॥ नूपणमत्र सुकुटो दृढव्य इति जीवाग्निगम्युत्सौ, एव-
 मग्नेऽपि. एकया स्फटया जंबू-दीपं जादयितुं क्रमः ॥ धरणेऽः साधिकं तं । वक्ष्यमाणो भु-
 जंगराद् ॥३५॥ इंदो नागनिकायस्यो-दीच्योऽथ परिकीर्यते ॥ नूतानंदोऽस्य पर्वत्सु । तिसृष्वपि
 सुराः क्रमात् ॥ ३६ ॥ पचाशदथ पष्टिश्च । सप्ततिश्च महत्सकाः ॥ पट्यं देशानमर्द्धं च । प-
 ट्यस्य साधिक तथा ॥ ३७ ॥ अर्द्धं पट्योपमं चैषां । स्थितिः क्रमात् शतद्वयं ॥ पंचाविंश-
 द्वे शते च । शतं देव्यः क्रमाद्दिह ॥ ३८ ॥ आसां पट्योपमरथार्द्धं । देशेनमर्द्धमेव च ॥ सा-
 त्तिकश्च तुर्याशः । स्थितिर्द्वौया यथाक्रमं ॥ ३९ ॥ रूपा रूपांजा सुरूपा । प्रेयस्यो रूपकाव-
 ती ॥ रूपकांता तथा रूप-प्रज्ञास्य नागचक्रिणः ॥ ४० ॥ आसां परिहृदः प्राग्व-द्वौकपाला-
 स्तथारथ च ॥ कालकौलशंखशैलाः । स्युः पादोपपदा अमी ॥ ४१ ॥ सुनंदा च सुनदा च
 । सुजाता सुमना इति ॥ एषां चतुर्णां प्रत्येकं । चतस्रो दयिताः स्मृताः ॥ ४२ ॥ सप्त शे-

नान्योऽस्य दक्षः १ । सुग्रीवश्च २ सुविक्रमः ३ ॥ श्वेतकंठः ४ क्रमाब्जदो-चरो ५ रतिश्च ६ मा-
 नसः ७ ॥ ४३ ॥ सैन्यक्रमस्तु प्रागुक्त एव. षड्भिः सहस्रैरिन्द्रोऽयं । सामानिकैरुपासितः ॥
 त्रायस्त्रिंशैः लोकपालैः । पार्षदैः सैन्यसैन्यपैः ॥ ४४ ॥ सहस्रैः षड्भिरैकैक-दित्रयात्मरक्षकैः
 श्रितः ॥ चतुर्विंशत्या सहस्रै-रित्येवं सर्वसंख्यया ॥ ४५ ॥ चत्वारिंशच्च जवन-लक्षाणि प-
 रिपालयत् ॥ साम्राज्यं शास्ति नागानां । न्यूनान्निपट्यजीवितः ॥ ४६ ॥ त्रिजिर्विंशैषकं ॥
 देहवस्त्रवर्णचिह्नो-त्कृष्टस्थित्यादिकं जवेत् ॥ सर्वेषां जवनेजानां । स्वजातीयसुरेन्द्रवत् ॥ ४७ ॥
 इंद्राणां दक्ष्यमाणेषु । निकयेष्वष्टसु स्थितिः ॥ तिसृणां पर्वदां देव-देवीसंख्याथ तस्मिन्निः-
 ॥ ४८ ॥ लोकपालप्रियास्त्रिंशदाः । सामानिकात्मरक्षिणां ॥ संख्याग्रमहिषीणां च । संख्या-
 नामपरिहृताः ॥ ४९ ॥ अष्टानां दक्षिणात्यानां । विद्भेया धरणेन्द्रवत् ॥ अष्टानामौचराह्वा-
 णां । नूनानंदसुरेन्द्रवत् ॥ ५० ॥ केवलं लोकपालानां । सुरेन्द्राणां च नामसु ॥ विशेषोऽस्ति
 स एवाथ । लाघवाय प्रतन्यते ॥ ५१ ॥ दक्षिणोत्तरयोर्लोक-पालानां किंतु नामसु ॥ सर्वत्रा-
 पि अतीहारः । स्थानुतीयतुरीययोः ॥ ५२ ॥ दक्षिणस्यां तृतीयो य-स्तुरीयः स जवत्युदक्-

० ॥ दाक्षिणात्यस्तुरीयस्तु । स्याद्ध्रदीभ्यां तृतीयकः ॥ ५३ ॥

वेणुदेवो वेणुदारी (वेणुदात्रिः) ॥ स्वर्णान्नौ श्वेतवाजसौ ॥ द्वौ सुपर्णकुमारैर्द्वौ ।
गरुडांकितनूपणौ ॥ ५४ ॥ चित्रो विचित्रश्च चित्र-पक्षो विचित्रपक्षकः ॥ एतयोरिन्द्रयोर्दो-
क-पाताः स्युरिति नामतः ॥ ५५ ॥ जंबूद्वीपं वेणुदेवः । पक्षेणावरितुं क्रमः ॥ एनमेव साति-
तिरेकं । वेणुदारी सुपर्णाद् ॥ ५६ ॥ इंद्रौ विद्युत्कुमारेषु । हरिकांतहरिस्सहौ ॥ तप्तस्वर्णा-
रुणौ नीलांबुरौ वजांकनूपणौ ॥ ५७ ॥ प्रत्नस्तथा सुप्रत्नश्च । प्रत्नाकांतस्तथापरः ॥ सुप्रत्ना-
कांत इत्येते । लोकापाताः स्युरेतयोः ॥ ५८ ॥ एकया विद्युता जंबू-द्वीपं हरिः प्रकाशयेत्
विद्युत्कुमाराधिपतिः । साधिकं तं हरिस्सहः ॥ ५९ ॥ स्यातामग्निकुमारैर्द्वौ-वग्निशिखाग्नि-
माणवौ ॥ तप्तस्वर्णतनूनील-वस्त्रौ कुन्दांकनूपणौ ॥ ६० ॥ तेजस्तेजःशिखस्तेजः-कांतस्तेजः-
प्रत्नोऽपि च ॥ एतयोः स्युर्लोकपाता । विशेषोत्कृष्टबुद्धयः ॥ ६१ ॥

एकाम्निज्वालया जंबू-द्वीप ह्येषधितुं क्रमः ॥ सुरैर्द्वौऽग्निशिखस्तं सा-तिरेकमग्निमाण-
वः ॥ ६२ ॥ इंद्रौ द्वीपकुमाराणां । पूर्णौ वसिष्ठ इत्युन्नौ ॥ तप्तस्वर्णप्रत्नौ नील-ह्रौमौ सिं-

हांकनूषणौ ॥६३॥ रूपो रूपांशश्च रूप-कांतो रूपप्रज्ञोऽपि च ॥ लोकपाला अमी दीप-कु-
 मारचक्रवर्तिनोः ॥ ६४ ॥ जंबूदीपं हस्ततले-नैकं स्थगधितुं क्रमः ॥ पूर्णो दीपकुमारेन्द्रो ।
 वसिष्ठस्तं च साधिकं ॥ ६५ ॥ अथोदधिकुमारैर्द्वौ । जलकांतजलप्रज्ञौ ॥ शुक्लयुती नीलव-
 खा-वश्वरूपांकनूषणौ ॥ ६६ ॥ जलश्च जलरूपश्च । जलकांतो जलप्रज्ञः ॥ लोकपालाः स्यु-
 रुदधि-कुमारसुरराजयोः ॥ ६७ ॥ एकेनांबुतरंगेण । जंबूदीपं प्रपूरयेत् ॥ जलकांतः सुराधी-
 षाः । साधिकं तं जलप्रज्ञः ॥ ६८ ॥ द्विकुमारेश्चावमित-गतिश्चामितवाहनः ॥ स्वर्णगौरौ
 शुभ्रवस्त्रौ । गजरूपांकनूषणौ ॥ ६९ ॥ एतयोस्त्वरितः क्षिप्रः । सिंहश्च सिंहविक्रमः ॥ च-
 त्वारो गत्युपपदा । लोकपालाः प्रकीर्तिताः ॥ ७० ॥ एकपाद्विणप्रहारेण । जंबूदीपं प्रकंपयेत्
 ॥ इंद्रोऽमितगतिः साति-रेकं त्वमितवाहनः ॥ ७१ ॥ इंद्रौ वायुकुमारेषु । वेदंवाख्यप्रज्ञंजनौ
 ॥ श्यामौ संध्यारागवस्त्रौ । मकरांकितनूषणौ ॥ ७२ ॥

कादश्याथ महाकार्दो-जनश्च रिष्ट एव च ॥ स्युर्वोकपाला वेदंब-प्रज्ञंजनसुरेन्द्रयोः ॥
 ७३ ॥ मरुत्तरंगेषैकेन । जंबूदीपं प्रपूरयेत् ॥ वेदंबेन्द्रः सातिरेकं । तं पूरयेत्प्रज्ञंजनः ॥ ७४ ॥

इंद्रौ धोममहाधोधौ । स्तनिताल्यकुमारयोः ॥ स्वर्णवर्णौ भुक्त्वस्त्रौ । वर्द्धमानांकनूपणौ ॥
 ॥ ७५ ॥ आवर्त्तो व्यावर्त्तनामा । नद्यावर्त्तस्तप्रापरः ॥ महानद्यावर्त्त एते । लोकपालाः स्युर-
 तयोः ॥ ७६ ॥ स्तनितध्वनिनैकेन । बधिरिकर्त्तुमीश्वरः ॥ धोपो जंबूद्वीपभेदं । महाधोपस्तु
 नाधिकं ॥ ७७ ॥ एवं सर्वनिकायेषु । देवा दशदशाधिपाः ॥ द्वाक्षिणात्पोत्तराहेंद्रौ । लोकपा-
 लास्तप्राप्तु च ॥ ७८ ॥

एवं च धरर्षेज्याया । इंद्रा अष्टादशाप्यमी ॥ स्वैः स्वैः सामानिकैस्त्राय—स्त्रिंशकैर्लोक-
 पालकैः ॥ ७९ ॥ पार्थद्वैस्त्रिविधैश्म—महिषीन्त्रिरुपास्मिताः ॥ नेनानीन्त्रिभ्यस्तप्रा सैन्यैः । समं-
 तादारम्बरकैः ॥ ८० ॥ द्वाक्षिणात्पयोदीच्यनिज—निकायजैः परैरपि ॥ सेवितः स्वस्वन्नवन-
 लक्षाणां दधतीज्ञतां ॥ ८१ ॥ त्रिन्त्रिंशोपकं ॥ रूपलावण्यसौज्ञागया—द्विन्त्रिस्तु चभ्यर्षेद्वत् ॥
 महादिका महासौख्या । महाबला महोदयाः ॥ ८२ ॥ एक जंबूद्वीपभेदे । रूपैः पुरपितुं क-
 माः ॥ स्वजातीधैर्न वैस्त्रितर्कम् । संख्येयद्वीपवारिधीन् ॥ ८३ ॥ एवं सामानिकास्त्राय—स्त्रिंश-
 का लोकपालकाः ॥ एषामग्रमहिष्योऽपि । कर्त्तुं विकुर्षणां कमाः ॥ ८४ ॥ अष्टपाटपकान्

किंतु तिर्यक् । द्विपादधीन पूरयन्थमी ॥ प्राच्यपुण्यप्रकर्षित—स्वस्वतन्त्र्यनुसारतः ॥ ८५ ॥
 तथाहुः—' धरणेशं जते नागकुमारिदे नागकुमारराया ' इत्यादि जगवतीसूत्रे. जंबूद्वीपं
 मेरुमूर्ध्नि । धृत्वा तत्राकृतिं कृत्वात् ॥ कर्तुमेयामन्यतमः । क्रमः स्ववतलीतया ॥ ८६ ॥

इयं प्रत्येकं प्रायुक्ता चैवा भाक्तिर्देवद्वस्तवे. शक्तेर्विषय एवायं । नाकरोन्न करिष्यति ॥
 न चैवं कुरुते कश्चि—द्विकुर्वाणादिशक्तिवत् ॥ ८७ ॥ जल्पयते परेऽप्येवं । निकार्येषु नवस्विद्व
 ॥ सुखानि भुञ्जते देवाः । प्राच्यपुण्यानुसारतः ॥ ८८ ॥ दशानामसुरादीनां । जवनाधिपना-
 किनां ॥ अश्वत्थाद्याश्चैत्यवृक्षा । दश प्रोक्ता यथाक्रमं ॥ ८९ ॥ तत्रोक्तं स्थानांगे दशामस्था-
 नके—अस्मत्त्वं १ सत्तवन्ने २ । सामदि ३ उबर ४ सरीस ५ दहिवन्ने ६ ॥ वंजुल ७ पलास ८
 वटो । तत्तेय ९ कणियारसुक्तेय १० ॥ ९० ॥ अनेन क्रमेणाश्वत्थाद्यश्चैत्यवृक्षा ये सिद्धायत-
 नादिदारेषु श्रूयन्ते, इतिस्थानांगवृत्तौ.

एतेषां द्राक्किणात्यानां । साद्वै पट्योपमं स्थितिः ॥ उदीच्यानां तु देशोन्नं । स्थितिः प-
 ट्योपमद्वयं ॥ ९१ ॥ देवीनां द्राक्किणात्याना—मर्द्धपट्योपमं स्थितिः ॥ उदीच्यानां तु देशो-

न—मैकं पट्योपमं स्थितिः ॥ ९१ ॥ दशाब्दानां सहस्राणि । सर्वेषां सा जघन्यतः ॥ आ-
 हारोऽल्पासकालांग—मानं व्यंतरदेववत् ॥ ९३ ॥ वसन्ति यद्यप्यसुरा । आवासापरनामसु ॥
 प्रायो महामंडपेषु । रामणीयकशातिषु ॥ ९४ ॥ कदाचिदेव जघने—व्यन्ये नागादयः पुनः
 ॥ वसन्ति जघनेष्वेव । कदाचिन्मंडपेषु तु ॥ ९५ ॥ तथापि जघनेष्वेषां । निवासरूढ्यपेक्षया
 ॥ सामान्यतोऽमी जघन—वासिनः स्युर्दशापि हि ॥ ९६ ॥ संमूर्धिता गर्जजाश्च । तिर्थेचो-
 गर्जजा नराः ॥ षट्सहस्रनसंपन्ना । विराडाहर्तदर्शनाः ॥ ९७ ॥

म्बुयात्विनश्रौप्रवाल—तपसः प्रोक्तकृत्वः ॥ गर्वितस्तपसा वैर—क्रूरा द्वैपायनादिवत् ॥
 ॥ ९८ ॥ जत्पद्यंत एषु सुत्वा । ज्युत्वामी यांति चामराः ॥ गर्जजेषु नृतिर्यक्षु । संख्येयस्थि-
 तिशादिषु ॥ ९९ ॥ पर्यासबाह्रह्रमांबु—प्रत्येकपादपेषु च ॥ आरभ्यैकमसंख्येया—वध्येकस-
 मयेन ते ॥ ३०० ॥ जत्पद्यंते ह्यवर्तेऽत्र । जघन्यं गुरु चांतरं ॥ समयश्च सुहृत्तांश्च । चतुर्विं-
 शतिसंमिताः ॥ १ ॥ एषां लेख्याः कृष्णनीद—तेजःकापोतसंक्रिताः ॥ स्युश्चतस्रो नांतिमे दे-
 । तथा जघस्वजावतः ॥ २ ॥ किञ्चिन्न्यूनार्द्धपाश्रोधि—जीविनोऽवधिचक्षुषा ॥ संख्येयानि यो-

जनानि । पश्यन्ति नवनविधाः ॥ ३ ॥ परे पुनरसंख्यानि । तान्येवं तत्र ज्ञावनां ॥ यथा य-
 प्रायुषो वृद्धिः । केनवृद्धिस्तथा तथा ॥ ४ ॥ एवं च—अवधेर्विषयो नागा—दिपु संख्येययोजनः
 ॥ असुरेषु त्वसंख्येय—दीपवादिर्मतो गुरुः ॥ ५ ॥ सर्वेष्वपि लघुः पंच—विंशत्या योजनैर्मि-
 तः ॥ विषयः स्यात् स च दश—सहस्रवर्षजीविषु ॥ ६ ॥

नवनेशा अंतराश्च । पश्यन्त्यवधिना बहु ॥ ऊर्ध्वं यथासौ चमरो—डाकीत्सौधर्मवासवं
 ॥ ७ ॥ अधस्तिर्यक् चाल्पमेव—माकृतिर्जायतेऽवधेः ॥ तप्रस्येवापतत्रयस्स—स्तप्रः स विदितो
 जने ॥ ८ ॥ नवनपतित्रिरेवं नूपितः स्वपन्नान्नि—स्तिमिरनिकरनीष्मं कोऽप्यधोर्लोक एषः
 ॥ ततित्रिरिव निशीघ्रो दीपदीपांकुराणा—मिव धनवनखंडः पुंडरीकैः प्रफुल्लैः ॥ ९ ॥ विश्वा-
 श्रयदकीर्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्दांतिप—दाजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥
 काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगतत्त्वप्रदीपोपमे । सर्गोऽयं सुप्रगल्भयोद्दशतमः सार्धः समाप्तः
 सुखं ॥ ३१० ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे त्रयोद्दशमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ चतुर्दशमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

सुप्तवैकैकं सहस्रं चो—पर्यधः प्रथमकितैः ॥ सहस्रैरष्टसप्तत्या—योजनलक्षकैविके ॥१॥ त्रयोद-
श प्रस्तटाः स्यु—नैरकावासवीथयः ॥ समश्रेणिस्थाधिन्निसै—रेकैकः प्रस्तटो हि यत् ॥२॥ तथोक्तं
श्रीजीवान्निगमे—' इमीसैषां रयणपत्राए पुढवीए असीन्नतरजोअणसयसहस्स बाहज्जाए नव-
रि एणं जोअणसयसहस्सं जुगाहेसो हेठावेणं जोअणसहस्सं वज्जिता मग्गे अट्टहत्तरे जोअण-
सयसहस्से, इज्जणं रयणपत्राए पुढवीए तीसं नरयावाससयसहस्सा नवंतीतिमक्काया'
सर्वेऽप्यमी योजनानां । सहस्रत्रयसुच्छिन्नाः ॥ सर्वास्वपि कितिष्वेषां । मानं क्षेत्रमिदं बुधैः
॥ ३ ॥ एकादश सहस्राणि । शतानि पंच चोपरि ॥ त्र्यशीतियोजनान्यंश—स्तृतीयो योज-
नस्य च ॥ ४ ॥ एतावदंतरं क्षेत्रं । प्रस्तटानां परस्परं ॥ प्रतिप्रतरमेकैको । नवेच्च नरकैऽकः
॥ ५ ॥ तथाहि—सीमंतकः स्यात्प्रथमे । द्वितीये रोरकान्निधः ॥ भ्रांतस्तृतीये उज्जांत—श्व-
तुर्धं प्रस्तटे नवेत् ॥ ६ ॥ संभ्रांतः पंचमे क्षेत्रः । षष्ठेऽसंभ्रांतसंज्ञकः ॥ विभ्रांतः सप्तमे तप्त-
—संज्ञितः पुनरष्टमे ॥ ७ ॥ नवमे शीतनामा स्या—द्वक्रांतो दशमे नवेत् ॥ एकादशे त्वक्क्रां-

तो । विक्रांती द्वादशे ज्ञेयत् ॥ ८ ॥ त्रयोदशे रोरुकः स्याद्देवमेते त्रयोदशा ॥ प्रतिप्रतरमे-
 न्यश्च । निर्गता नरकालयः ॥ ९ ॥ प्रथमप्रतरे तत्र । सीमंतनरकैड्कात् ॥ निर्गता नरका-
 दासा—वदयो दिक्षु विदिक्षु च ॥ १० ॥ एकोनपंचाशदासा । दिशां नरकपंक्तिषु ॥ अष्टचत्वारि-
 ंशदशे । विदिक्नरकपंक्तिषु ॥ ११ ॥ त्रिंशत्येकोनवतिः (३८९) । प्रथमे सर्वपंक्तिगाः ॥
 प्रतिप्रतरमेकैक—न्युना अष्टापि पंक्तयः ॥ १२ ॥ सैकाशीतिस्त्रिंशती च । त्रिंशती च त्रिसप्त-
 त्तिः ॥ त्रिंशती पंचपष्टिश्च । स्याद् द्वितीयादिषु त्रिषु ॥ १३ ॥ त्रिंशती सप्तपंचाश—पंचभे-
 प्रतरे ज्ञेयत् ॥ त्रिंशत्येकोनपंचाशत् । षष्ठे प्रतर इष्यते ॥ १४ ॥ एकचत्वारिंशदाद्या । त्रिंश-
 ती सप्तमे सता ॥ त्रिंशती च त्रयस्त्रिंशत् । त्रिंशती षड्विंशतिः ॥ १५ ॥ त्रिंशती सप्तद-
 श च । त्रिंशती स्यान्नवोत्तरा ॥ एकाधिका च त्रिंशती । प्रतरेष्वष्टमादिषु ॥ १६ ॥ त्रयोद-
 शेऽथ प्रतरे । आठलीनरकालयाः ॥ त्रिनवत्यधिके प्रोक्ते । द्वे शाने तत्त्ववेदितिः ॥ १७ ॥
 शेषाः पुण्यावकीर्णाः स्युः । पंक्तीनामंतरेषु ते ॥ सर्वेष्वपि प्रतरेषु । विकीर्णकुसुमौ-
 षवत् ॥ १८ ॥ चत्वारि स्युः सहस्राणि । तावंत्येव शतानि च ॥ त्रयस्त्रिंशच्च धर्माया—मा-

वलीनरकाजयाः ॥ १९ ॥ एकोनत्रिंशत्त्रकाणि । ज्ञातानि पंच चोपरि ॥ सहस्राः पंचनवति
 । सप्तषष्टिः प्रकीर्णकाः ॥ २० ॥ त्रिंशद्द्वक्त्राश्च निखिला । धर्मायां नरकाजयाः ॥ सर्वेऽपि चै-
 त्तैर्बुक्ता । बद्धिश्च चतुरस्रकाः ॥ २१ ॥ यदुक्तं प्रज्ञापनायां—‘तेषां णरगा अंतोवद्वा बाहि-
 चनरसा इति ’ पीठादि सर्वे चापेक्ष्य । बुक्ताः स्युः केऽपि केऽपि च ॥ त्र्यस्राश्चतुरस्राश्च ।
 पांकेया नरकाजयाः ॥ २२ ॥ बुक्ता एव ज्ञवंत्यत्र । सर्वेऽपि नरकेऽकाः ॥ ततश्चानंतरं त्र्य-
 स्रा । नूनमष्टासु पंक्तिषु ॥ २३ ॥ चतुरस्रास्ततो बुक्ता—त्र्यस्राश्चेति यथाक्रमं ॥ इत्याः पुष्पा-
 वकीर्णास्तु । नानासस्थानसम्प्रिताः ॥ २४ ॥

योजनानां सहस्राणि । त्रीणि सर्वेऽपि चोच्चिबुक्ताः ॥ अधोमुखन्यस्तकुंडा—काराः कारा-
 गृहोपमाः ॥ २५ ॥ योजनानां सहस्रं च । पीठे बाह्यद्वयमीरितं ॥ सहस्रमेकं शुषिरं । स्तू-
 पिकैकसहस्रिका ॥ २६ ॥ यदुक्तं—हेहा वणा सहस्र । त्रिपि संकोयत्त सहस्रं तु ॥ मञ्जे
 सहस्रस कुसिरा । तिलिसहस्रसुरिया निरया ॥ २७ ॥ संख्यातयोजनाः केऽपि । परेऽसंख्या-
 तयोजनाः ॥ विस्तराद्द्वैर्ध्वतश्चापि । प्रज्ञाना नरकाजयाः ॥ २८ ॥ सर्वास्वपि पृथिवीषु । ता-

७
 दशाः किंतु मानतः ॥ सीमंतकः पंचचत्वारिंशद्योजनवक्रकः ॥ २९ ॥ अप्रतिष्ठानश्व लक-
 -योजनः सप्तमक्रितौ ॥ परितस्तं च चत्वारोऽनंख्यातकोटियोजनाः ॥ ३० ॥ धर्माद्यप्रत-
 -रे सीमंतकाद्यनरकेंद्रकात् ॥ आवलीनरकाः प्रोक्ताः । सीमंतकप्रज्ञाद्वयः ॥ ३१ ॥ तदुक्तं-
 स्थानांगवृत्तौ—

सीमंतगापन्नो खलु । नरत् सीमंतगस्य पुत्रेण । सीमंतगमश्लिमत । नरपासे सुषे-
 यवो ॥ ३२ ॥ सीमंतावत्तो पुण । नरत् सीमंतगस्य अवरेण ॥ सीमंतगावस्निष्टो । दाहिण-
 पासे सुषेयवो ॥ ३३ ॥ आवड्याश्रान्तिमौ द्वौ स्तो । दोलदोलुपसंज्ञकौ ॥ विंशतितमैकविं-
 शौ । सीमंतनरकेंद्रकात् ॥ ३४ ॥ उदरघनिर्दग्धसंज्ञौ । ज्वरप्रज्वरकौ पुनः ॥ पंचत्रिंशत्पट्टविं-
 शौ । प्राच्यावड्यां स्मृता असी ॥ ३५ ॥ उदीच्याद्यावत्तिकासु । मध्यावर्त्तावशिष्टकैः ॥ पदै-
 विंशतिष्टाः प्रज्ञाः । प्रागुक्ता नरकाः क्रमात् ॥ ३६ ॥ यथोदीच्यां दोलमध्य-दोलुपमध्यसं-
 ज्ञकौ ॥ पश्चिमायां दोलावर्त्त-दोलुपावर्त्तसंज्ञकौ ॥ ३७ ॥ दोलावशिष्टदोलुपा-वशिष्टसंज्ञ-
 कावपाण् ॥ ज्ञाव्या नामव्यवश्रैवं । प्रागुक्तेष्वखिलेष्वपि ॥ ३८ ॥ तदुक्तं स्थानांगवृत्तौ—

मज्जा उत्तरपाने । आवता अवरत्नं सुषेयवा ॥ सिदा दाहिएपाने । पुव्वित्तान्निं नइयवत्ति ॥
॥ ३९ ॥ सर्वेऽपि ते शैडरूपाः । क्षुरभोपमन्नूमयः ॥ देहिनां दर्शनदेवो—देजकाः कंपकारि-
णः ॥ ३९ ॥ पुद्गलानां परिणति—ईशावा वधनादिका ॥ सापि क्षेत्रस्य स्वजावा—सत्र दुःखप्र-
दा जवेत् ॥ ४० ॥ तथाहि—

बंधनं चानुसमय—साहार्थैः पुद्गलैः सह ॥ संबंधो नारकाणां स । ज्वलज्वलनदारुणः
॥ ४१ ॥ गतिरुष्णखरादीनां । सदशो दुरसहश्रमा ॥ तसद्योह्यदन्यासा—दपि दुःखप्रदा नृ-
शं ॥ ४२ ॥ संस्थानमन्यंतदुर्गं । लूनपकांडजोपम ॥ कुड्यादिभ्यः पुद्गलानां । त्रैशः सोऽप्य-
खतकटुः ॥ ४३ ॥ वर्णः सर्वनिकृष्टोऽति—नीपणो मलिनस्तथा ॥ नित्यांधनमसा ह्येते ।
दारजालादिवर्जिताः ॥ ४४ ॥ किंचासी श्लेष्मविण्मूत्र—कफाद्यालितनूतदाः ॥ मांसकेशन-
खदंत—चर्मस्तीर्णाः इमज्ञानवत् ॥ ४५ ॥

कुष्ठितश्चाहिमार्जारि—मृतकेन्द्र्योऽपि दारुणः ॥ गंधस्तत्र रसो निंब—घोषातकयादितः कटुः
॥ ४६ ॥ स्पशो वह्निवृश्चिकादि—स्पशादप्यतिदारुणः ॥ परिणामोऽगुरुत्वयु—स्पद्यतीव व्यथाक-

रः ॥ ४७ ॥ शब्दोऽपि मतनं पीना—क्रान्तानामतिदास्यः ॥ विद्यापरूपः श्रवणा—इपि दुःखै
 ककारणं ॥ ४८ ॥ कुड्येषु वाजिकेच्यत । संति वातायनोपमाः ॥ अचिन्ता योनयस्तत्सू—प-
 द्यंते नारकाः किल ॥ ४९ ॥ माघभलौ शीतवायौ । हिमाद्रौ खेऽभ्रवर्जिते ॥ निरश्रेवर्तविवि-
 कृते—दुःस्वप्नुंसो निरावृत्तेः ॥ ५० ॥ तुषारकणसिक्तस्य । या त्रवेद्वीतवेदना ॥ तेन्योऽप्यनंत-
 गुणिता । तेषु स्याद्वीतवेदना ॥ ५१ ॥ तेन्यः शीतवेदनेन्यो । नरकेन्यश्च नारकाः ॥ यथोक्त-
 पुरयस्थाने । स्थाप्येते यदि ते तदा । एशाग्राधुवंति सुखं निदां । निर्वातस्थानगा इव ॥ अश्रो-
 णकांतं मध्याह्नं । निरन्नं त्रियदंगणे ॥ ५३ ॥ पुंसः पित्तपतप्तस्य । परितो ज्वलनस्पृशाः ॥ यो-
 ष्यापीना ततोऽनंत—गुणा तेषूष्णवेदना ॥ ५४ ॥ तत्रोष्णवेदनेन्यस्ते । नरकेन्यश्च नार-
 काः ॥ उत्पाद्य किंशुकाकार—खदिरांगारराशिषु ॥ ५५ ॥ ध्मायंते यदि निद्रिष्य । तदा ते
 चंदनद्वैः ॥ विद्या इवात्यंतसुखा—न्निदां यांति कथादपि ॥ ५६ ॥

सदा शुद्धहिना दह्य—मानास्ते जगतोऽपि हि ॥ घृतान्नादिपुद्गलौघै—नै तृप्यंति कदाचन
 ॥ ५७ ॥ तेषां पिपामा तु नातु—कंठजिह्वादिशोषणी ॥ मकलांजोषिषानेऽपि । नोपशाम्य-

ति कर्हिचित् ॥ ५० ॥ क्षुरिकाद्यैरप्यजभ्या । कंठुर्देहेऽतिदुःखदा ॥ अनंतगुणितोऽत्रत्याथाव-
 ज्जीव ज्वरस्तथा ॥ ५१ ॥ अनंतज्ञ पारवश्यं । दाहशोकजयाद्यपि ॥ कष्टं विजंगमप्येषां ।
 वैरिज्ञास्त्रादिदर्शनात् ॥ ६० ॥ तत्रत्यहृमांजोऽग्निमसू-द्रुमस्पशोऽतिदुःखदः ॥ अग्निस्त्वन्नोप-
 चरितः । हृमादिकायास्तु वास्तवाः ॥ ६१ ॥ तथोक्त-रयणत्पन्नापुठविणेरदभ्राणं ज्ञेते केरिस-
 यं पुठविकासं पञ्चपुञ्जवमाणा विहरंति ? गो० अणिठं जाव अमणामं, एवं जाव अहे सत्त-
 मापुठविणेरदभ्रा एवं आजफासं जाव वणस्सदफासं, इति जगवत्यां श० १३ ज० ४ सूत्रे.
 इत्येवं विविधा तेषु । वर्त्तते क्षेत्रवेदना ॥ मिथ्यादृशां नारकाणां । परस्परकृतापि सा ॥ ६१ ॥
 तत्राहि—दूरादन्योऽन्यमातोष्य । श्वानः श्वानमिवापरं ॥ ते युद्ध्यते ससंरंजं । ज्वलंतः क्रोध-
 वहिना ॥ ६३ ॥ विधाय वैक्रियं रूपं । शस्त्रैः क्षेत्रानुजावजैः ॥ पृथ्वीरूपवैक्रियैर्वा । कुंतासि-
 लोमराक्षिभिः ॥ ६४ ॥ करांहिदंताघातैश्च । ते निव्रंति परस्परं ॥ जूमौ लुठंति कुचांगारः ।
 शूनांतर्महिषादिवत् ॥ ६५ ॥ परोदीरितदुःखानि च । सहंते नाशुरेषु ते ॥ उदीरयंति सम्य-
 स्य—वत्तस्तत्त्वविचारणात् ॥ ६६ ॥ अत एव स्वल्पपीनाः । स्वल्पकर्माणि एव च ॥ मिथ्या-

दृग्भ्यो नारकेभ्यो । नारकाः शुद्धदृष्टयः ॥ ६९ ॥ मिथ्यादृशास्तु क्रोधेनो-दीरयंतः परस्परं
॥ पीनाः कर्माण्यर्जयंति । नृयांसि नूरिवेदनाः ॥ ६८ ॥ तथाहु —

नेरदया इविहा ष० तं० मादमिह्निद्विी जववस्रगा य, अमाद सम्मदिही जववस्रगा य.
तन्नृणं जे से मादमिह्निद्विी, सेषं महाकर्मतराए चेव जाव महावेयणतरा चेव. तन्नृणं जे
से अमादसम्मदिही सेषं अप्पकम्मतराए चेव, अप्पवेअणतराए चेव. जगवती क्षत० १८ पं-
चमेदेशके. मनोहुःखावेक्षया तु । सद्धजो नूरिवेदनाः ॥ यदेते पूर्वकर्माणि । शोचंति न त-
था परे ॥ ६७ ॥ तथाहुः—तन्नृणं जे ते सन्निनूया, तेषं महावेअणा, तन्नृणं जे ते अम्मन्निनू-
या तेषं अप्पवेअणतरागा. अत्र ' सन्निनूयात्ति ' संज्ञा सम्यग्दर्शनं तदंतो जूताः, यथा पूर्व-
जवे संझिपंचेदियाः संतो नारकत्वं प्राप्ताः, अप्पवा संज्ञीजूताः पर्याप्तकीजूताः, तदीपरीताः
सर्वत्रासंज्ञीजूताः, इति जगवतीक्षत० ? द्वितीयेदेशके. तसायःपुत्तिकाश्लेषः । संतसन्नपुपा-
यनं ॥ अयोषनादिघाताश्वा—रोपणं कूटशाट्मसौ ॥ ७० ॥ कृते कारोष्णतैलादि-क्षेपणं आ-
धूनर्जनं ॥ कुं गदिप्रोतनं यवे । पीननं च तिलादिवत् ॥ ७१ ॥ क्रकचैः पाटनं तस-वाकु-

०
 कास्ववतारणे ॥ वैक्रियोलूकहर्यक-कंकादिभिः कदर्पेन ॥ ३३ ॥ श्वावनं वैतरण्यां च । योष-
 नं कुर्कुटादिवत् ॥ प्रवेशन चाग्निपत्र-हने कुंजीषु पाचनं ॥ ३३ ॥ परमाधार्मिकैः कल्पिता
 । इत्याद्या विविधा अग्नाः ॥ वेदयंते नारकास्ते । दुःकर्मवशवर्त्तिनः ॥ ३४ ॥ यद्ग्राहुः—

श्रवणलवनं नेत्रोक्षरं करकमपाटनं । हृदयदहनं नासालेदं प्रतिक्षणदारुणं ॥ कटविदह-
 नं तीक्ष्णाघातत्रिशूलविनेदन । दहनवदनैः ककैर्घोरैः नहंति च नक्षत्रं ॥ ३५ ॥ विद्यंते
 कृपणाः कृतांतपरशोस्तीक्ष्णेन धारासिना । क्रंदंतो विषविच्युत्तिः परिवृताः संनक्षत्रापा-
 नैः ॥ पाथ्यते क्रकचेन दास्वदस्मिपल्लिन्नबाहुदयाः । कुंजीषु त्रपुपानदाधतनवो मूणासु चांत-
 गताः ॥ ३६ ॥ नृज्यते ज्वलदवरीपहुतभुक्ज्याताजिरारावणाः । दीप्तांगारनित्रेषु वज्रजवने-
 द्यंगारकेषुजिताः ॥ दह्यते विकृतोऽर्ध्वबाहुवदनाः क्रदंत आर्तस्वराः । पश्यंतः कृपणा दिशो
 विशारणाश्चाणाय को नो ज्ञेवत् ॥ ३७ ॥ तीक्ष्णैरसिन्निर्दीप्तैः । कुतैर्विषमैः परश्वधैश्चक्रैः ॥
 परशुत्रिशूलमुद्गर-तोमरवासीसुसुंदीप्तिः ॥ ३८ ॥ संनिन्नतालुशिरोस-शिवन्नभुजाद्विनकर्ण-
 नासौष्टाः ॥ निन्नहृदयोदरांत्रा । त्रिनाक्षिपुटाः सुडुःखार्त्ताः ॥ ३९ ॥ निपतंत उत्पतंतो । वि-

वैष्टमाना महीतये दीनाः ॥ नेहते त्रातरं । नैरथिकाः कर्मपटवांधाः ॥ ८१ ॥ इत्यादि, त-
 था—कुंजीषु पश्यमानास्ते । प्रोह्यत्यूध्वमर्हिताः ॥ उत्कर्षनो योजनानां । ज्ञानानि पंच
 नारकाः ॥ ८२ ॥ त्राध्यते निपतंतस्ते । वज्रचंचूविहंगमैः ॥ व्याघ्रादिन्निर्विलुप्यते । पतिता
 भुवि वैक्रियैः ॥ ८३ ॥ परमाधाभिकास्ते च । पापिनोऽत्यंतनिर्दयाः ॥ पंचान्यादितपःकष्ट-
 प्राप्तासुरचिन्तयः ॥ ८४ ॥ सृणयासक्तवन्मेष—महिषाद्याजिदशीवत् ॥ एते हृष्यन्ति ताड्डी-
 द्याद् । दृष्ट्वात्तानि हंत नारकान् ॥ ८५ ॥ हृष्टाः कुर्वन्त्यदृहासं । विषयास्फालनादिकं ॥ इहं
 यथैषां स्यात्प्रीति—र्न तथा नाटकादिभिः ॥ ८६ ॥ मृत्वांडगोलिकात्रिख्या—स्तेऽपि स्युर्जल-
 मानुषाः ॥ नक्ष्यैः प्रदीभ्यानीतास्ते । तेंडगोलकाभिन्निः ॥ ८७ ॥

यंत्रेषु पीड्यमानाश्च । सोढकष्टकदर्शनाः ॥ पद्भिर्मसैर्मुक्ता याति । नरकेवसक्तथा ॥
 ॥ ८८ ॥ यर्मियां च विधाप्येताः । पूर्वोक्ताः संति वेदनाः ॥ परं शीतोष्णयोर्मध्ये । जष्यैव
 क्लेशवेदना ॥ ८९ ॥ तथाहि—उत्पत्तिस्थानकान्येषां । संत्यावृत्तगवाहवत् ॥ ततोत्पत्त्याधः प-
 तन्ति । कष्टत्पुष्टवपुर्जनः ॥ ९० ॥ अन्यत्र चोत्पत्तिदेशात् । प्रालेयाचलशीतलात् ॥ सर्वत्र न-

रकेषु दमा । खदिशंगारसन्निजा ॥ ९० ॥ ततः शीतयोनिकानां । तेषां नारकदेहिनां ॥ ज-
 नयत्यधिकं कष्ट । कैलमुष्णं हुताशवत् ॥ ९१ ॥ प्रथमपत्तरे चारुषां । नारकाणां त्रयेद्वयुः ॥
 हस्ततयं द्वितीयेऽस्मिन् । हस्ताः पंचाधिकानि च ॥ ९२ ॥ अष्टांगुलानि सार्द्धानि । तृतीये
 प्रसूते पुनः ॥ सप्तहस्ताः सप्तदशांगुलान्युपरि निर्दिशेत् ॥ ९३ ॥ चतुर्थे प्रसूते हस्ता ।
 दशा सार्द्धं तप्रांगुलं ॥ दशांगुलाधिका द्वेया । हस्ता द्वादश पञ्चमे ॥ ९४ ॥ षष्ठे चतुर्दश क-
 राः । सप्तार्द्धाष्टादशांगुलाः ॥ सप्तमे च सप्तदश । कराः स्युश्च्यंगुलाधिकाः ॥ ९५ ॥ एको-
 नविंशतिर्हस्ताः । सप्तार्द्धैकादशांगुलाः ॥ अष्टमप्रसूते देहो । नवमप्रसूते पुनः ॥ ९६ ॥

युक्तांगुलानां विंशत्या । करणामेकविंशतिः ॥ दशमे जिनसंख्यास्ते । सप्तार्द्धैचतुरंगु-
 लाः ॥ ९७ ॥ एकादशे कराः षड्विंशतिस्त्रयोदशांगुलाः ॥ द्वादशेऽष्टाविंशतिस्त्रैंगुलाः सा-
 र्द्धैकविंशतिः ॥ ९८ ॥ पद्मंगुलाधिका एकत्रिंशत्सप्तत्रयोदशे ः पत्तरेषु वयुर्मानं । क्रमाद्-
 त्रपञ्चाक्षितेः ॥ ९९ ॥ स्वान्नाविकतनोर्देह-मानमेतदुदीरितं ॥ स्वस्वदेहाद् द्विगुणितं । स-
 र्वलोत्तरवैक्रियं ॥ १०० ॥ जघन्यतस्तु सहजोत्तरवैक्रिययोः क्रमात् ॥ अंगुलासंख्यसंख्यां

द्यौः । मानप्रारंज एव तत ॥ १ ॥ सर्वस्वपि कितिर्वेवं । सर्वेषां नारकांगिनां ॥ स्वाज्ञावि-
 कांगाद् द्विगुणं । द्वेषमुत्तरवैक्रियं ॥ १ ॥ अत्रायमाज्ञायः—पदपरबुद्धिभंगुल—सद्वा लक्ष्म-
 इति रयलाए ॥ तिकरतिभंगुलकरसत्त । भंगुला सद्द्विगुणवीसं ; ३ ॥ पञ्चधणुभंगुलवीसं ।
 वारसधणु दुन्न ह्यह सद्वा य ॥ वासद्विधणुहसद्वा । वीयाइसु पयरबुद्धि कमा ॥ ४ ॥ सह-
 ज्ञाणि दशाब्दानां । प्रथमप्रतरे स्थितिः ॥ जघन्या पुनरुत्कृष्टा । सहसा नवतिः स्मृताः ॥
 ॥ ५ ॥ दशालक्षाश्च वर्षाणां । लक्षाणां नवतिस्तथा ॥ क्रमाज्जघन्योत्कृष्टा च । द्वितीयप्रतरे
 स्थितिः ॥ ६ ॥ एवं च—

नवत्यब्दलक्षैस्त्रयः । समयाद्यधिकस्थितिः ॥ दशाब्दलक्षौनायुश्च । न संजवति नारकः
 ॥ ७ ॥ वर्षाणां नवतिर्लक्षाः । पूर्वकोटिस्तथैव च ॥ तृतीयप्रतरे ज्ञेया । जघन्योत्कर्षतः स्थि-
 तिः ॥ ८ ॥ जघन्या पूर्वकोट्येका । चतुर्थप्रतरे स्थितिः ॥ दशजागीकतरथैको । जागोऽब्धेः
 परमा पुनः ॥ ९ ॥ एको जागः पंचमे च । जघन्योत्कर्षतः पुनः ॥ स्यातां द्यौ दशमौ जा-
 गौ । तौ षष्ठे च जघन्यतः ॥ १० ॥ उत्कर्षतश्च षष्ठे स्यु—स्वयो जागस्त एव च ॥ जघन्यतः

सप्तमे स्यु—रुत्कर्षाच्चतुष्टयं ॥ ११ ॥ जघन्यतोऽष्टमे ज्ञागा—श्रुत्वार एव तादृशाः ॥ नृत्कर्ष-
 तश्चाष्टमे स्यु—र्नागाः पंच पयोनिधेः ॥ १२ ॥ पंचैव ज्ञागास्तादृक्ता । नवमे तु जघन्यतः ॥
 नृत्कर्षान्नवमे षट् ते । दशमे षड् जघन्यतः ॥ १३ ॥ नृत्कर्षादशमे सप्तै—कादशे ते जघन्य-
 तः ॥ एकादशेऽष्ट चोत्कर्षाद् । द्वादशेऽष्ट जघन्यतः ॥ १४ ॥ द्वादशे पुनरुत्कर्षा—त्रय ज्ञागा
 ख्योदशे ॥ नव ज्ञागा जघन्येनो—त्कर्षतः सागरोपमं ॥ १५ ॥ अस्यां क्षेत्र्या च कापोती ।
 जघन्योऽवधिगोचरः ॥ गयूतानां त्रयं सार्द्धं । परस्तेषां चतुष्टयं ॥ १६ ॥ नृत्पथ्यैते त्रयवं ते च
 । सर्वदा नारका इह ॥ कदाचिद्विरहोऽपि स्या—जघन्यः समयं स च ॥ १७ ॥ नृत्कर्षतो सु-
 हूर्तानां । चतुर्विंशतिराहिता ॥ सर्वासां समुदाये च । सुहूर्तां द्वादशान्तरं ॥ १८ ॥ इ-
 मयंनैका—दयोऽनंख्यावसानकाः ॥ नृत्पथ्यैते त्रयवंतेऽस्या—मेवं सर्वाकृतिष्वपि ॥ १९ ॥ इ-
 ति रत्नप्रज्ञापृथ्वी ॥
 अथ वंशान्निधा पृथ्वी । द्वितीया परिकीर्यते ॥ या शर्कराणां बाहुल्या—ज्ञोतेषा शर्क-
 राप्रज्ञा ॥ २० ॥ धनोदध्यादिकं सर्वं । ज्ञेयमत्रापि पूर्ववत् ॥ धनोदध्यादिवलय—विष्कंनस्तु

विशिष्यते ॥ ११ ॥ स चैवं—योजनैकतृतीयांश—युतानि योजनानि षट् ॥ अंशायामाद्यव-
 लये । विष्कंजः परिकीर्तितः ॥ १२ ॥ पादोनानि योजनानि । पंच मानं द्वितीयके ॥ यो-
 जनं योजनस्य द्वा—इशांशाः सप्त चांतिमे ॥ १३ ॥ त्रयोदशत्रिरित्येवं । तृतीयज्जागवर्जितैः
 ॥ अर्लोकः शर्करापृथ्वी—पथैतात्किल योजनैः ॥ १४ ॥ एकं लहं योजनानां । सद्वात्रिंशत्
 सहस्रकं ॥ अस्या बाह्यमामादितुं । विशिष्टज्ञानशालितिः ॥ १५ ॥ सुत्तैकैकं सहस्रं च ।
 प्राग्बद्धस्यासुपर्यथः ॥ एकलहे योजनानां । सहस्रैस्त्रिंशतान्विते ॥ १६ ॥ एकादश प्रस्तटाः
 स्यु—स्तथां प्रत्येकमंतरं ॥ योजनानां सहस्राणि । नवभस्मशतानि च ॥ १७ ॥ प्रतिप्रतरमे-
 कैको । तवेच्च नरकैडकः ॥ मध्यजगोऽथ नामानि । तेषां ज्ञेयान्यनुक्रमात् ॥ १८ ॥ धनि-
 को १ धनकश्चैव २ । मनको ३ वनकस्तथा ४ ॥ षट् ५ शंषट् ६ जिह्वाख्या ७ । वषजिह्व-
 स्तथापरः ८ ॥ १९ ॥ दोलश्च ९ दोलावर्तश्च १० । धनदोल ११ स्तथैव च ॥ प्रतिप्रतरमे-
 र्योऽष्टा—वष्टौ स्युर्नरकालयः ॥ ३० ॥ तत्राद्यप्रतरमध्य—नरकादावतीप्रति ॥ षट्त्रिंशद्विंशु न-
 रकाः । पंचत्रिंशद्विंशु च ॥ ३१ ॥ प्रश्नमे पंक्तिगाः पंचा—शीतियुकं शतद्वयं ॥ द्वितीया-

द्विषु चैकैक-हीनाः स्युः सर्वपंक्तयः ॥ ३७ ॥ द्वितीयप्रतरे तस्माद्-द्विशती सप्तसप्ततिः ॥
 तृतीये पंक्तिनरका । द्विशत्येकोनसप्ततिः ॥ ३३ ॥ चतुर्थे पंक्तिनरका । द्वे शते सैकषष्टिके ॥
 पञ्चमे द्विशती तेषां । त्रिपंचाशत्सप्तत्विता ॥ ३४ ॥ पंचचत्वारिंशदाद्ये । द्वे शते षष्ट ईरि-
 ताः ॥ सप्तमप्रसूते सप्त-त्रिंशताद्या शतद्वयी ॥ ३५ ॥ एकोनत्रिंशदधिके । द्वे शते प्रसू-
 टेऽष्टमे ॥ एकविंशत्यधिके च । द्वे शते नवमे मताः ॥ ३६ ॥ शतद्वयं च दशमे । त्रयोद-
 शाधिकं नवमे ॥ एकादशे प्रसूटे च । पंचोत्तरं शतद्वय ॥ ३७ ॥

षड्विंशतिः शतानि स्यु-र्नवतिः पंचत्रिंशत् ॥ वंशायां नरकावासाः । सर्वे पंक्तिगताः
 किल ॥ ३८ ॥ सहस्राः सप्तनवति-श्वतुर्विंशतिलक्षकाः ॥ त्रिशती पंचत्रिंशत् । प्राग्वत्यु-
 द्गतकीर्तिकाः ॥ ३९ ॥ सर्वे च नरकावासा । लक्षाः स्युः पंचविंशतिः ॥ वंशायां ज्ञानिनि-
 दृष्टा । ज्ञानेन सर्वगामिना ॥ ४० ॥ एषां संस्प्रानमुच्चत्वं । स्वरूपं वेदनादिकं ॥ रत्नप्रज्ञाव-
 द्विज्ञेयं । त्र्यस्याद्यनुक्रमोऽपि च ॥ ४० ॥ पदंगुलाधिका एक-त्रिंशत्करा वपुर्नवेत् ॥ प्रथम-
 प्रसूटे वंशा-पृथिव्यां नारकांगिनां ॥ ४१ ॥ द्वितीये च चतुर्विंशत्करा नवांगुलाधिकाः

॥ द्वादशांगुलयुक् सप्त-त्रिंशत्करास्तृतीयके ॥ ४९ ॥ चत्वारिंशत्करास्तुर्ये-ऽधिकपंचदशांगु-
 लाः ॥ पंचमे ते त्रिचत्वारिंशत्सहाष्टादशांगुलाः ॥ ४३ ॥ कराणां सप्तचत्वारिंशत्तद्दीनां-
 गुलैस्त्रिभिः ॥ षष्ठेऽप्य सप्तमे पूर्णाः । कराः पंचाशदाहिताः ॥ ४४ ॥ अष्टमे च त्रिपंचाश-
 त्करास्त्र्यंगुलजालिनः ॥ नवमेंगुलषट्काढ्याः । षट्पंचाशत्करा मताः ॥ ४५ ॥ एकोनषष्टिर्द्वि-
 स्तानां । दशमे सप्तवांगुलाः ॥ एकादशे च द्वाषष्टिः । कराः सदादशांगुलाः ॥ ४७ ॥ स्थि-
 त्तर्जयन्यास्यामाद्यै-बुधिमानाऽपरा तु सा ॥ कर्तैकादशज्ञानस्यां-बुधर्जागद्वयान्विता ॥ ४८ ॥
 द्वितीयप्रस्तटे लघ्वी । द्विजागसहितोबुधिः ॥ उत्कृष्टा वैकादशांशै-श्वतुन्निरधिकोबु-
 धिः ॥ ४९ ॥ तृतीये प्रस्तटे वारिह्यै-श्वतुर्जागयुतो लघुः ॥ षड्जिर्जागैर्युतश्चाब्धि-रुत्कृष्टा स्थि-
 तिराहिता ॥ ५० ॥ जयन्या प्रस्तटे तुर्ये । षट्ज्ञानगयुतवारिधिः ॥ उत्कृष्टा चाष्टजिर्जागै-र्यु-
 क्त एकः पयोनिधिः ॥ ५१ ॥ पंचमेऽल्पीयसी ज्ञानै-रष्टभिः सह वारिधिः ॥ गरीयसी चात्र
 ज्ञानै-र्इशानैः सह तौयधिः ॥ ५२ ॥ दशज्ञानान्वितश्चाब्धिः । षष्ठे तु स्याज्जयन्यतः ॥ ज-
 त्कर्षतश्चैकज्ञान-संयुक्तं नागरद्वयं ॥ ५३ ॥ सागरद्वयमेकांश-संयुक्तं सप्तमे लघुः ॥ त्रिभि-

रेकादशांशैश्च । युक्तमधिद्वयं गुरुः ॥ ५४ ॥ अष्टमे तु त्रिजिज्ञांशैः । सहाधिद्वितीयं ल-
 धुः ॥ अंचितं पंचजिज्ञांशै-र्चारिधिद्वितयं गुरुः ॥ ५५ ॥ नवमेऽध्वीयसी पंच-ज्ञागाढ्यमंबु
 धिद्वयं ॥ पयोधिद्वितयं सप्त-ज्ञागोपेतं गरीयसी ॥ ५६ ॥ जघन्या दशमै सप्त-ज्ञागाढ्य
 सागरद्वय ॥ उत्कृष्टा सागरद्वंद्वं । ज्ञागैर्नन्त्रिरन्वितं ॥ ५७ ॥ नव ज्ञागान्वितं वार्द्धि-द्वयमे-
 कादशे लघुः ॥ उत्कृष्टा च वारिधीनां । संपूर्णं त्रितय ज्ञेत् ॥ ५८ ॥ प्राग्बद्धैश्च वा च कार्पो-
 ती । ह्यवधेर्गांचरां गुरुः ॥ गव्यूतानां त्रयं सार्द्धं । गव्यूतत्रितयं लघुः ॥ ५९ ॥ नारकच्यवनो-
 त्पत्ति-विरहोऽत्र जघन्यतः ॥ समयं यावदुत्कर्षा-द्विनानि सप्त कीर्त्तितः ॥ ६० ॥ इति शार्क-
 राप्रज्ञापृथ्वी । ॥ अथ दौजात्रिधा पृथ्वी । तृतीया परिकीर्त्तये ॥ या बालुकानां बाहुल्य-
 ज्ञेत्रेण बालुकाप्रज्ञा ॥ ६१ ॥ अस्यां प्रथमवलये । विकंतो योजनानि षट् ॥ द्वौ त्रिज्ञागौ
 योजनस्य । द्वितीये वलये पुनः ॥ ६२ ॥ पंचैव योजनानि स्यु-र्वलयेऽथ तृतीयके ॥ योज-
 नस्य द्वादशांशै-रष्टभिः सह योजनं ॥ ६३ ॥ त्रयोदशान्त्रिरित्येवं । स तृतीयांशयोजनैः ॥
 अतोको बालुकापृथ्वी-पर्यंततः प्ररूपितः ॥ ६४ ॥ द्वावं घनोदध्याद्विस्वरूपं घर्मावत् ॥ अ-

ष्टाविंशत्या सहस्रैर्याजनांतां समन्वितं ॥ तद्वं बाह्व्यमादिष्टमस्यां दृष्टजात्रयैः ॥६५॥
मुक्त्वा चैकैकं सहस्रं । प्राग्वदस्यामुपर्ययः ॥ मध्ये षड्विंशतिसहस्राब्धिकतक्रयोजनं ॥६६॥

नव स्युः प्रस्तटास्तेषां । प्रत्येकमिदमंतरं ॥ सहस्राणि द्वादशैव । त्रिंशती पंचसप्ततिः
॥ ६७ ॥ प्रतिप्रतरमेकैको । मध्ये स्यान्नरकैङ्कः ॥ ते च तप्त १ स्तपितश्च २ तपन ३ स्तप-
पन ४ स्तथा ॥ ६८ ॥ निदायश्च ५ प्रज्वलितः ६ । पर उज्ज्वलितान्निधः ७ ॥ तथा संज्व-
लितान्निधयः ८ । संप्रज्वलितसंज्ञकः ९ ॥ ६९ ॥ एत्थश्च पंक्तयो दिक्षु । विदिशासु च निर्ग-
ताः ॥ पंचविंशतिरावासास्तत्र दिग्बर्त्तिपंक्तिषु ॥ ७० ॥ विदिशापंक्तिषु चतुर्विंशतिर्नरका-
लयाः प्रथमप्रतरे सप्तनवत्याढ्यं शतं समे ॥ ७१ ॥ द्वितीयादिप्रस्तटे स्युः । श्रेण्य एकैक-
वर्जिताः ॥ ततो द्वितीय एकोननवत्याढ्यं शतं समे ॥ ७२ ॥

सैकाशीति तृतीये तच्चतुर्थे सत्तिसप्तति ॥ पंचमे प्रतरे प्रोक्तं । पंचषष्टियुतं शतं ॥
॥ ७३ ॥ षष्ठे च प्रस्तटे सप्तपंचाशं समतं शतं ॥ शतमेकोनपंचाशद्युक्तमुक्तं च सप्तमे
॥ ७४ ॥ अष्टमे त्वेकचत्वारिंशतीपेतं शतं मतं ॥ त्रयस्त्रिंशं शतं चैकं । नवमे प्रस्तटे त्र-

वेत् ॥ ७५ ॥ एवं चतुर्दशशती । पंचाशीतिसप्तन्विता ॥ बालुकायां पंक्तिगताः । सर्वेऽपि न
 रकालयाः ॥ ७६ ॥ सहस्राण्यष्टनवति-स्तथा लक्षाश्चतुर्दश ॥ शताः पंच पंचदशा-धिककाः
 पुर्यावकीर्णकाः ॥ ७७ ॥ एवं च बालुकापृष्ठ्यां । नरकाः सर्वसंख्यया ॥ लक्षाः पंचदश
 प्रोक्ता-स्तत्त्वज्ञानमहाण्वैः ॥ ७८ ॥ शेषं सर्वं स्वल्पं धर्मावत् ॥ द्वाषष्टिः पाणयः सार्द्धाः
 । प्रथमप्रस्तटे तनुः ॥ सार्द्धसप्तगुलाख्याश्च । द्वितीये सप्ततिः कराः ॥ ७९ ॥

तृतीयेऽष्टसप्ततिस्ते । संयुक्ता अंगुर्वैखितिः ॥ तुर्ये सार्द्धगुलन्यूनाः । षण्शतीतिः कराः
 किल ॥ ८० ॥ पंचमे च त्रिनवतिः । कराः साष्टादशांगुलाः ॥ एकोत्तरशतं षष्ठे-ऽध्यर्द्धत्रयो-
 दशांगुलाः ॥ ८० ॥ नवोत्तरं शतं हस्ताः । नवमे सप्तवांगुलाः ॥ सार्द्धगुलचतुष्काङ्कं । श-
 तं सप्तदशोत्तरं ॥ ८१ ॥ काराणामष्टमे द्वेयं । नवमप्रस्तटे तथा ॥ शतं सपादं संपूर्णं । द्वि-
 द्वां तत्तरवैक्रियं ॥ ८२ ॥ प्रथमेऽध्विचतयं लक्ष्मी । स्थितिरुत्कर्षतंबुधेः ॥ नवत्रागीकृतस्यांघ्रा-
 चतुष्काद्यास्त्रयोऽर्शवाः ॥ ८३ ॥ एषैव च द्वितीये स्या-ज्जघन्या परमा पुनः ॥ वार्द्धिचयं प्रो-
 क्तरुद्धै-त्रांगैरष्टत्रिंशत्तं ॥ ८४ ॥ तृतीये तु जघन्याध्वि-चयं त्रैगैः सहाष्टत्रिः ॥ उत्कर्षत-

द्विजिज्ञौ-युक्तमधिचतुष्टयं ॥ ८५ ॥

ज्ञागत्रयान्वितं तुर्यं । जघन्याद्विचतुष्टयं ॥ नत्कर्षतः सप्तज्ञाग-युक्तमधिचतुष्टयं ॥
॥ ८६ ॥ एषैव प्रतरे लक्ष्मी । पंचमे परकीर्तिता ॥ नत्कर्षतो द्विज्ञागाह्या । प्रहृष्टता पंच-
सागरी ॥ ८७ ॥ षष्ठे जघन्यतः पंच-पारावारी द्विज्ञागयुक् ॥ नत्कर्षतः पंचपारा-वारी ष-
ज्ञागसंयुता ॥ ८८ ॥ इयमेव जघन्या च । सप्तमप्रतरे जवेत् ॥ युक्तान्येकेन ज्ञागेन । पर-
मा सागराणि पट् ॥ ८९ ॥ सागराणि षडेकांश-संयुक्तान्यष्टमे लघुः ॥ नत्कृष्टा पट् साग-
राणि । पंचज्ञागयुतानि च ॥ ९० ॥ नवमे पंचज्ञागाह्या । जघन्या पट् पर्येययः ॥ नत्कर्ष-
तः स्थितिश्चात् । संपूर्णाः सप्त सागराः ॥ ९१ ॥ प्रथमप्रतरे चात् । केपांचिन्नारकांगिनां ॥
कापोलक्षेत्र्या सर्वेषु । नीलक्षेत्र्यापरेषु च ॥ ९२ ॥ स्थितिः कापोलक्षेत्र्याया । जवेत्कर्षतो-
ऽपि यत् ॥ पट्योपमासंख्यज्ञागा-त्रयधिकं सागरतयं ॥ ९३ ॥

द्वितीयादिप्रसूते तु । जघन्यापि न सा स्थितिः ॥ तदाद्य एव प्रतरे । कापोत्यस्यामि-
ति स्थितं ॥ ९४ ॥ तत्रापि पट्यासंख्यांशा-धिकान्नोधिन्नयावधि ॥ विभ्रतामायुरेषा स्या-

नौ दैवातोऽधिकायुषां ॥ ९५ ॥ ॥ सजातीयापि वैश्याभ्या-दधोऽधोऽनुक्रमाद्दिह ॥ क्विलथा
 क्विलथतरा क्विलथ-तमा सर्वासु नूमिषु ॥ ९६ ॥ जत्कर्षतोऽधिकेवं । गव्युतत्रयमत्र च ॥
 जघन्यतश्च गव्युत-द्वयं साद्धै तदाहितं ॥ ९७ ॥ अत्रोत्पत्तिव्यवनयो-रंतरं परमं त्रवेत् ॥
 दिनानि पंचदश त-ज्जघन्यं समयात्मकं ॥ ९८ ॥ इति बालुकाप्रज्ञा ॥ अष्टांजनान्निधा पु-
 ष्ठी । चतुर्थीयं निरूप्यते ॥ या प्रोक्ता पंकवाहुल्या-त्पंकप्रज्ञेति गोवतः ॥ ९९ ॥ सप्तयो-
 जनविस्तीर्ण-मस्यां वलथमादिमं ॥ सपादपंचपादान-द्वयमाने क्रमात्परे ॥ १०० ॥ चतुर्द-
 शान्निस्त्येवं । संपूर्णेननु योजनैः ॥ पंकप्रज्ञायाः पर्यन्ता-इत्येकः परिकीर्तितः ॥ १ ॥ लक्षं
 सहस्रैर्विशत्या-धिकं बाह्यद्यमत्त च ॥ सुत्तवा सहस्रमेकैकं । प्राग्वदत्ताप्युपर्यधः ॥ २ ॥ म-
 ध्ये चाष्टादशसह-स्राह्ययोजनदक्के ॥ त्रवति प्रस्तटाः सप्त । तेषां प्रत्येकमंतरं ॥ ३ ॥
 योजनानां सहस्राणि । षोडशैक तथा शतं ॥ सप्तदशष्टिद्वौ त्रिजगौ । योजनस्येति की-
 र्त्तितं ॥ ४ ॥ प्रतिप्रतरमेकैको । त्रवेच्च नरकैडकः ॥ ते चाग्नी गदिता आर १-नासौ २ मा-
 र ३ स्तथापरः ॥ ५ ॥ वर्च ४ स्तमः ५ स्वाडखड ६-स्तथा खडखडात्त्रिधः ७ ॥ प्रतिप्रतर-

मैत्र्यश्च । प्राग्वदष्टाष्टपंकयः ॥ ६ ॥ स्युः षोडश पंचदशा-वासा द्विष्टु विद्विष्टु च ॥ शतं स-
 पादं प्रथम-प्रतरे सर्वसंख्यया ॥ ७ ॥ द्वितीयादिषु चैकैक-हीना अष्टापि पंकयः ॥ ततो द्वि-
 तीयप्रतरे । सर्वे सप्तदशं शतं ॥ ८ ॥ नवोत्तरं तृतीये तत् । तुर्ये एकोत्तरं शतं ॥ पंचमे च
 त्रिनवतिः । पंचाशीतिश्च षष्टके ॥४॥ सर्वे च पंक्तिनरकाः । सप्तमे सप्तसप्ततिः ॥ सप्तवि-
 का सप्तशती । सर्वेऽस्यां पंक्तिसंश्रयाः ॥ ८ ॥ सहस्रा नवनवति-र्नव लक्षास्तथा परे ॥ द्वि-
 शती सत्रिनवति-रस्यां पुष्पावकीर्णकाः ॥ ९ ॥ एवं च सर्वे नरका-वासाः पंकप्रज्ञाहितौ
 ॥ निर्दिष्टा दश लक्षाणि । साक्षात्कृतचराचरैः ॥ १० ॥

इत आरभ्य नो पीडाः । परमाधार्मिकोज्जवाः ॥ ततोऽस्यां द्विविधा एव । केनजाश्च मि-
 षः कृताः ॥ ११ ॥ परमेताः प्राक्तनाभ्यो-ऽनंतानंतगुणाधिकः ॥ तीव्रास्तीव्रतरास्तीव्र-तमा-
 श्वानुक्रमादयः ॥ १२ ॥ तत्वाप्यत्रोपरितन-श्रुतरेषु बहुव्यपि ॥ उष्णा स्तोकेष्वयःस्थेषु । ग्री-
 ता च केनवेदना ॥ १३ ॥ उष्णेषु च नरकेषु । नारकाः शीतयोनयः ॥ नरकेषु च शीतेषु
 । नारका उष्णयोनयः ॥ १४ ॥ सर्वेव्यपि नरकेषु । द्वेष एवं विपर्ययः ॥ नारकोत्पत्तिदेज्ञा-

न्य-कैत्रयोः सोऽतिदुःखदः ॥ १५ ॥ इमत्रिषष्टिचरिते सप्तमपर्वणि त्वत्वापि परमाधार्मिककु-
 ता वेदनोक्ता, तथाहि—सिंहादिरूपैर्विकृतै-स्तत्र शंभूकरावणौ ॥ लक्ष्मणेन समं क्रुदौ । यु-
 द्धमानौ ददर्श सः ॥ १ ॥

नैवं वो युद्ध्यमानानां । दुःखं ज्ञावीति वादिनः ॥ परमाधार्मिकाः क्रुदा । अप्रिक्रुडेषु
 तान्नयधुः ॥ १ ॥ शतं सपादं हस्तानां । प्रथमैंगं द्वितीयके ॥ स्यात् षट्चत्वारिंशत्—मूनं
 चतुर्त्रिंशुतैः ॥ १६ ॥ करास्तृतीये षट्पष्टि-शतं सषोडशांगुलं ॥ सप्तशीतिशतं तुयै-गु-
 दैर्द्वादशत्रियुतं ॥ १७ ॥ अष्टाधिके द्वे शते च । पंचमेष्टांगुलाधिके ॥ बष्टे च प्रसूटे देह-
 मानं हस्तशतद्वयं ॥ १८ ॥ एकोनतिंशता हस्तै-श्वतुर्त्रिंश्वंगुलैर्युतं ॥ सप्तमप्रसूटे देहो ।
 हस्ताः साड्दं शतद्वयं ॥ १९ ॥ प्रथमप्रसूटेऽप्रायु-र्ज्वन्यं सप्तसगरी ॥ जन्कुष्टा सा त्रिजि-
 वाड्दं-र्नांगैर्युक्ता च सासिकैः ॥ २० ॥ द्वितीयप्रसूटे त्वेवा । जघन्या कीर्त्तिता स्थितिः ॥
 जन्कुष्टा षट्सात्तिकांश-समेताः सप्तवार्दयः ॥ २१ ॥

तृतीये तु जघन्यैषा । गदिता परमा पुनः ॥ द्वात्र्यां सात्तिकजगत्र्यां । संयुक्ता अष्ट

सागराः ॥ २२ ॥ अष्टाब्धयो द्वित्रागाह्या—स्तुर्यै जघन्यतः स्थितैः ॥ पंचत्रिः सात्तिकैर्ना-
 गैः । सहाष्टान्नोद्ययः पराः ॥ २३ ॥ पंचमे पंचत्रिर्नागैः । सहाष्टसिंधवो द्रघुः ॥ एकेन सात्ति-
 कांशेन । सहोत्कृष्टा नवार्णवाः ॥ २४ ॥ षष्ठे जघन्या त्वेकांशा—संयुक्ताः सागरा नव ॥ च-
 त्स्रिः सात्तिकैर्नागैः । सहोत्कृष्टा नवाब्धयः ॥ २५ ॥ इयमेव जघन्येन । सप्तमे स्थितिरा-
 स्थिता ॥ उत्कर्षतः स्फ्रितिश्वान्न । जिनैरुक्ता दशाब्धयः ॥ २६ ॥ नीला जवेष्वन्न त्रेश्या । प-
 रमोऽत्रधिगोचरः ॥ गव्युतद्वयमध्यर्दं । गव्युतद्वितयं तद्युः ॥ २७ ॥ उत्पन्नेश्वचनस्यापि । ना-
 रकाणामिहांतरं ॥ मासमेकं जवेज्येष्टं । जघन्यं समयावधि ॥ २८ ॥ इति पंकप्रज्ञा ॥

अथ रिष्टान्निधा पृष्ठी । पंचमी परिकीर्यते ॥ या धूमरूपबाहुड्या—दूमप्रज्ञेति गोत्रतः
 ॥ २९ ॥ वलयस्येह त्रिकंजः । प्रथमस्य प्ररूपितः ॥ योजनस्य तृतीयांश—संयुता सप्तयो-
 जनी ॥ ३० ॥ द्वितीयवलये सार्द्ध—पंचयोजनविस्तृतिः ॥ तृतीये च द्वादशांशै—र्दशत्रिः सह
 योजनं ॥ ३१ ॥ इत्येवं पंचदशत्रि—र्योजनैश्च समंततः ॥ स्यादलोकरस्तृतीयांश—न्यूनैर्धूमप्र-
 ज्ञांततः ॥ ३२ ॥ अष्टादशसहस्राह्य—तक्रुयोजनसंमितं ॥ बाह्वयमस्यामुदित—मुदितमितवा-

प्र० ॥ ३१ ॥ सुक्ता सहस्रमेकैकं । प्राग्वदत्राप्युपर्यधः ॥ मध्येऽत्र षोडशसहस्राब्जयो-

४ ॥

जनदक्षके ॥ ३४ ॥ जयंति प्रस्तटाः पंच । तेषां प्रत्येकमंतरं ॥ योजनद्विशती सार्द्धाः । स-
हस्राः । पचाविंशतिः ॥ ३५ ॥ तेषु प्रत्येकमेकैकः । कथितो नरकैडकः ॥ खात १ स्तमो २
भ्रम ३ श्रांध-स्तथांधतमसोऽपि च ॥ ३६ ॥ प्रतिप्रतरमेन्द्रश्च । निर्गता अष्ट पंकयः ॥ चत-
स्रो दिग्गतास्तद-चतस्रः स्युर्विदिग्गताः ॥ ३७ ॥ द्विक्रपांक्तिषु नवनव । जयंति नरकाश्रयाः
॥ परास्वष्टाष्ट सर्वाग्र-साद्य एकोनसप्ततिः ॥ ३८ ॥ प्रतिप्रतरमेकैक-हीना अष्टापि पंकयः
॥ ततो द्वितीये पांक्तिया । एकषष्टिः प्ररूपिताः ॥ ३९ ॥ तृतीये च त्रिपचाश-तुरीये प्रस्तटे
पुनः ॥ पंचचत्वारिंशदेव । सप्तविंशच्च पंचमे ॥ ४० ॥

एवं पांक्तिगताः सर्वे । दिशती पंचषष्टियुक् ॥ शेषाः पुष्पावकीर्णास्तु । लक्षयोर्द्वितयं त-
था ॥ ४१ ॥ सहस्रा नवनवतिः । शतानि सप्त चोपरि ॥ पंचविंशदिति त्रीणि । लक्षाणि स-
र्वसंख्यया ॥ ४२ ॥ पकप्रजावद्विज्ञेया । द्विधा पीनात्र किंविह ॥ स्तंकेषु नरकेषुष्णा । शो-
षेषु शीतवेदना ॥ ४३ ॥ कारणां दिशती सार्द्धा । प्रथमे प्रस्तटे तनुः ॥ द्वितीये त्रिशती

द्वाद-शोत्तराः द्वादशांगुलाः ॥ ४४ ॥ हस्तास्तृतीये त्रिशती । पंचसप्ततिसंयुता ॥ सार्द्धसप्त-
 त्रिंशदाद्या । तुर्ये चतुःशती कराः ॥ ४५ ॥ शतानि पंच हस्तानां । पंचमे प्रसतटे जिनेः ॥
 पंचमज्ञानपट्टि-स्तनुमानं निरूपितं ॥ ४६ ॥ दशाब्धयो जघन्येन । प्रथमप्रसतटे स्थितिः ॥
 ॥ उत्कृष्टा च पंचजागी-कृतस्य जघधेः किल ॥ ४७ ॥ युका द्वात्र्यां विजगात्र्या-मेकाद-
 श पयोधयः ॥ एषैव च जघन्येन । द्वितीयप्रसतटे जवेत् ॥ ४८ ॥ ज्येष्ठा चात्र युता जगै-
 श्वतुर्निर्वादाब्धयः ॥ इयमेव जघन्येन । तृतीयप्रसतरे स्थितिः ॥ ४९ ॥ उत्कर्षतस्तृतीये च
 । स्युश्चतुर्दश वार्ध्यः ॥ पंचजागीकृतस्याब्धे-र्जागेनैकेन संयुताः ॥ ५० ॥

एषालषुश्चतुर्भ्यं स्या-ऽत्कृष्टात्र स्थितिः पुनः ॥ त्रिभिः पूर्वोदितैर्जागै-र्युताः पंचदशा-
 ब्धयः ॥ ५१ ॥ पंचभेदशत्रयोपेता । लघुः पंचदशाब्धयः ॥ उत्कृष्टा च सप्तदशा । संपूर्णा
 जलराजायः ॥ ५२ ॥ केषांचित्नाद्यप्रसरे । नारकाणां जवेदिह ॥ नीलवेदस्या यदुत्कर्षा-दप्य-
 स्याः स्थितिराहिता ॥ ५३ ॥ पट्योपमासंख्यजगा-धिकेका दश पयोधयः ॥ ततोऽधिकस्थि-
 तीनां तु । तेषां कृष्यैव केवलं ॥ ५४ ॥ गव्यूनद्वयमुत्कृष्टा । जवेद्वधिगोचरः ॥ जघन्यत-

स्तु गन्धूतं । सार्द्धमुकोऽत्र पारगैः ॥ ५५ ॥ ज्यवनोत्पत्तिविरहो । नारकाणां त्रवेदिह ॥ मा-
सयोर्द्विषमुत्कर्षा—ज्जघन्यात्समयावधिः ॥ ५६ ॥ इति धूमप्रज्ञा पृथ्वी ॥ मघान्निथाथ पृथ्वी
। बह्वी स्पष्टं निरूप्यते ॥ तप्तसामतिबाहुल्या—द्या गोत्रेण तमःप्रज्ञा ॥ ५७ ॥

तृतीयांशो नितान्यष्टौ । योजनानि धनोदधेः ॥ बलये विस्तृतिः षट् च । पादोनानि द्वि-
तीयके ॥ ५८ ॥ योजनं योजनस्य द्वा—दशज्ञागीकृतस्य च ॥ ज्ञागा एकादशोत्पुक्ता । तृती-
ये बलये मितिः ॥ ५९ ॥ योजनैः पंचदशानि—स्तृतीयज्ञागसुंयुतैः ॥ त्रवत्येवमलोकश्च । म-
घार्थतज्ञागतः ॥ ६० ॥ लक्रमेकं योजनानां । सर्षोऽशसहस्रकं ॥ बाहुल्यमस्यां निर्दिष्टं ।
प्रारवदत्राप्युपर्यधः ॥ ६१ ॥ सुक्तया सहस्रमेकैकं । मध्ये स्युः प्रस्तटास्त्रयः ॥ महस्त्राणि वि-
पंचाश—त्सार्द्धपेतेषु चांतरं ॥ ६२ ॥ द्विम १ वाईत २ लज्जका ३—स्त्रयोऽमी नरकैऽङ्काः ॥
क्रमात्रिषु प्रस्तटेषु । प्रारवेदत्रयोऽष्ट पंक्तयः ॥ ६३ ॥ द्विद्वयपंक्तिषु चत्वार—श्चत्वारो नरकाल-
याः ॥ त्रयस्त्रयो विद्विद्वेव—मेकोनत्रिंशदादिमे ॥ ६४ ॥ द्वितीयादिषु चैकैक—हीना अष्टादि-
पंक्तयः ॥ ६५ ॥ द्वितीयप्रतरे । पांक्तेया एकत्रिंशतिः ॥ ६५ ॥ त्रयोदशा तृतीये स्यु—स्त्रिषष्टिः

सर्वल्यथा ॥ मथायां पंक्तिनरकाः । शोषाः पुण्यावकीर्णकाः ॥ ६६ ॥

सहस्रा नवनवतिः । शतानि नव चापरि ॥ द्वात्रिंशदिति सर्वाग्रं । त्रहं पंचानमाहि-
ताः ॥ ६७ ॥ द्वैधात्र वेदना किंतु । शीतैव क्षेत्रवेदना ॥ मिश्रः कृता वेदनाश्च । विना प्रहर-
यौरह ॥ ६८ ॥ मथायाधवतीजाताः । शस्त्राणि न हि नारकाः ॥ विकुर्वंतु शकनुवति । त-
था नवस्वजावतः ॥ ६९ ॥ ततः प्रहरणात्तावा—मिश्रार्थेषु प्रवेशितैः ॥ चजतुंनकुंशुरूपैः ।
पीडयंति विकुर्वितैः ॥ ७० ॥ तत्रोक्तं जीवात्निगमे—जसत्तमासुण पुढवीसु नेरइया महंताइं तो-
हियकुंशुरूवाइं वयरमयतुंताइं गोमयकीडसमाणाइं विजद्विता अन्नमन्नस्स कायं समतुरंगेमा-
णा ९ खाएमाणा ९ सयपेरा किमिया इव दातेभाणा ९ अंतो ९ अणुपविसमाणा वेयणं
जइरेंति अत्र ' समतुरंगेमाणा ९ इति ' समतुरंगायमाणा अथा इवान्योन्यमारोहंत इत्यर्थः
' सयपेरा किमियति ' शतपर्वकमय इक्षुकमयः ॥ प्रथमप्रस्तटे हस्ताः । शतानि पंच नूव-
नं ॥ शतानि सप्त सार्द्धानि । द्वितीयप्रस्तटे तनुः ॥ ७१ ॥ सहस्रं पाणयः पूर्णा—स्तृतीयप्र-
स्तटे वपुः ॥ स्थितिर्जघन्या प्रथमे । स्यात्ससदश चार्द्धयः ॥ ७२ ॥ त्रिजागीकृतपाशोधे—

नृगिह्यसमन्वितः ॥ उत्कर्षतः स्थितिश्चाद्य—प्रस्तटेऽष्टादशव्ययः ॥ ७३ ॥ द्वितीये लघुर्रै-
 व । ज्येष्ठा विंशतिरव्ययः ॥ वाद्विंशतिधा खंडितस्य । त्रयोनेकेन संयुताः ॥ ७४ ॥ इयमेव
 जघन्येन । तृतीयप्रस्तटे स्थितिः ॥ उत्कर्षतश्च संपूर्णा । द्वाविंशतिपयोधयः ॥ ७५ ॥ अथथे-
 विषयो ज्येष्ठः । सार्द्धाव्युत्संमितः ॥ लघीयांश्चैकाव्युत्समानः प्रोक्तोऽत्र तात्त्विकैः ॥ ७६ ॥
 अंतरं मरणोत्पत्त्यो—र्चयन्त्यं समयावधि ॥ चतुष्टयं च मासाना—मुत्कृतं तन्निरूपितं ॥
 ॥ ७७ ॥ इति तमःप्रज्ञा पृथ्वी ॥ क्रमात्सप्तस्वपि नरकेषु वेदना ॥ अथ माधवती नाम्ना ।
 सप्तमी कण्ठपते मही ॥ या घोरध्वांतरूपत्वा—ज्ञोत्तमस्तमःप्रज्ञा ॥ ७८ ॥ प्रथमे योजना-
 न्यष्टौ । द्वितीये योजनानि षट् ॥ तृतीये द्वे योजने च । वलयगततयः क्रमात् ॥ ७९ ॥ एवं
 बोधशान्तिः पूर्णो—र्योजनैर्जिनज्ञानुत्तिः ॥ तमस्तमायाः पर्यंता—द्द्वौकः परिकीर्तितः ॥ ८० ॥
 लक्ष्मेकं योजनानां । सहस्रैरष्टानिः सह ॥ बाह्यव्यमस्यामादिष्टु—मत्र चोपर्यधः पृथक् ॥
 ॥ ८१ ॥ द्विपंचाशत्सहस्राणि । सार्द्धान्युन्मुच्य मध्यतः ॥ एक एव प्रस्तटः स्यात् । सहस्र-
 त्रितयोन्नतः ॥ ८२ ॥ लक्षयोजनविस्तार—स्तन्मध्ये नरकेंद्रकः ॥ अप्रतिष्ठानको नाश्ना । त-

स्मार्त्प्राप्तवञ्चतुर्दशं ॥ ८३ ॥ एकैको नरकावास—स्त्रियसौ नृरिजयंकरः ॥ असंख्ययौजनाया-
म—विष्कंजपरिधिः स्मृतः ॥ ८४ ॥ तथाहि—

प्राच्यां कालः प्रतीच्यां च । महाकाल इति स्मृतः ॥ महारोरुस्तरस्यां । रोरुर्दक्षिण-
तो जवेत् ॥ ८५ ॥ विदिशु चात्र नैकोऽपि । तत्पंक्तीनां परिज्ञयात् ॥ प्रतरोऽयं यदेकोन—
पंचाशत्तम आहितः ॥ ८६ ॥ तद्यःप्रज्ञावद्विज्ञेया । द्विविधात्रापि वेदना ॥ सर्वोत्कृष्टा तीव्रत-
मा—ऽनंतघ्ना सर्वतोऽपि हि ॥ ८७ ॥ देहमानं जवेदत्र । सहस्रद्वितयं कशाः ॥ स्वाज्ञाविकं-
कत्रिमं तु । सर्वत द्विगुणं जवेत् ॥ ८८ ॥ द्वाविंशतिर्जलधयः । स्थितिरत जघन्यतः ॥ ज-
त्कर्षतस्तु संपूर्णा—स्त्रयस्त्रिंशत्पयोधयः ॥ ८९ ॥ नारकोदसंनोत्पत्ति—धिरहोऽत्र जघन्यतः ॥
समयं यावदुत्कर्षात् । षण्णामावाधिराहतः ॥ ९० ॥ गव्यूतं च तदर्द्धचो—त्कर्षाद्जघन्यतः क्र-
मात् ॥ अत्रधेर्विषयः प्रोक्तो । जिनैर्दृष्टजगन्नयैः ॥ ९१ ॥ अथासु येषां जीवानां । यैश्च संह-
ननैर्गतिः ॥ दाद्धिश्चात्र्यो निर्गतानां । या स्यात्तत्सर्वमुत्पत्ते ॥ ९२ ॥ संमूर्ध्निमा हि तिर्यंच ।
जत्कर्षात्प्रथमां क्षितिं ॥ यावदुत्पद्यंत एते । न द्वितीयादिषु भुक्तं ॥ ९३ ॥

तत्राप्येषां दशाब्दानां । सहस्राणि स्थितिवृषुः ॥ ज्येष्ठा पट्यासंख्यज्ञागो । ज्ञेवन्नातः
 परा पुनः । ९४ ॥ उत्पद्यमानश्चैतरे । प्राग्जन्मबोधिमन्धतः ॥ अपर्याप्तत्वे जज्ञते । ह्य-
 व्यक्तमपि नावधि ॥ ९५ ॥ तथाह जीवाग्निगमे—'नेरइया अह्नेगइया दुअन्नाणि, अह्नेग-
 इया तिअन्नाणि. द्वितीयामेव यावच्च । गर्जेजाताः सरीसृपाः ॥ तृतीयावधि गह्वंति । गृध्रा-
 द्याः प्रापपक्षिणः ॥ ९६ ॥ इमां चतुर्थीमेव याव—त्सिंहादयश्चतुष्पदाः ॥ तथोरःपरिसर्पास्तां
 । पचमीं यावदेव च ॥ ९७ ॥ स्त्रियः षष्ठीमेव याव—द्यांति यावत्तमस्तमां ॥ नरा महारंज-
 मग्ना । इत्स्याद्याश्च जटांगिनः ॥ ९८ ॥ ससेवार्त्तसंहनना । आद्यपृथ्वीद्वयावधि ॥ यांति
 यावत्तृतीयां च । कीलिकांचित्तन्मूषणाः ॥ ९९ ॥ सार्द्धनाराचाश्चतुर्थीं । सनाराचाश्च पंचमीं
 ॥ षष्ठीं यावत्सकृषन्न—नाराचा अप्र सप्तमीं ॥ ३०० ॥ सबजर्षन्ननाराचा । एव गह्वंति ना-
 परे ॥ नरके गह्वतामेषा—मेषोत्कर्षांश्चैकृतिः ॥ ? ॥ आद्यद्वयमाद्यप्रतरे । सर्वेषां सा जघन्यतः
 ॥ जघन्योत्कर्षयोर्मध्ये । मध्यागतिरनेकथा ॥ १ ॥ आद्याया एव चोद्भवा । ज्ञवन्ति चक्रवर्त्ति-
 नः ॥ पुंशिवीज्यो न शेषान्य—स्तथा ज्ञवस्वज्ञावतः ॥ ३ ॥

एवमाद्यह्यदेव । बलदेवार्द्धचक्रिणौ ॥ आद्यतयादेव तीर्थ-करा नांत्यचतुष्टयात् ॥ ४॥
 उद्दृताः स्युः केवलिन । आद्यपृथ्वीचतुष्टयात् ॥ अंत्यत्रयागतानां तु । कैवल्य नैव संज्ञेवत्
 ॥ ५ ॥ चारित्रिणो ज्ञवंत्याद्य-पंचकादाद्यषट्कतः ॥ उद्दृता देशविरताः । स्युः सप्तत्रयोऽपि
 सदृशः ॥ ६ ॥ एताश्च लब्धीः प्राक् क्लृप्त-पुण्यैषा नरकेषु तु ॥ प्राग्बलायुर्वशोत्पन्ना । ल-
 ज्जते नान्यनारकाः ॥ ७ ॥ ये स्युस्तीर्थिकरास्तेऽपि । प्राग्बलनरकायुषः ॥ पश्चात्क्लृप्तुन्निर्वह-
 -तीर्थकुन्नामकर्मकाः ॥ ८ ॥ ततो बलायुष्कतया-ऽनुज्जय नारकस्थितिं ॥ उद्दृत्य नारकेन्द्र्यः
 स्यु-रहंतः श्रेणिकादिवत् ॥ ९ ॥

गर्जनेषु क्षुतिर्यक्त्-पथंतेसंख्यजीविषु ॥ पञ्जशलाहृशतिर्यक्षु । सप्तम्या निर्गताः परं ॥
 ॥ १० ॥ किंच-—मर्वास्वपि क्लितिष्वासु । नारकाः केचनानघाः ॥ नवीनमपि सभ्यत्वं । ल-
 ज्जते कर्मजाधवत् ॥ ११ ॥ पंचेन्द्रियवधैर्मांसा-हारैर्महापरिग्रहैः ॥ महारंजैश्च बध्ति । नरका-
 युः शरीरिणः ॥ १२ ॥ तथोक्तं—' बंधद नरयान् । महारंजपरिगह्रज रुद्धे ' स्थानांगेऽपि
 -चजहिं वाणेहिं जीवा नेरइयाजयत्ताए कम्मं पकरैति, तं० महारंजयाए महापरिगहाए

कृत्विमाहरेणं पंचिद्विवहेणं, अहर्निशं नारकाणां । दुःखमायुःश्रयावधि ॥ पीडाग्निः पश्य-
 मानानां । प्राग्भूरीकृतपाप्मनां ॥ १३ ॥ तथोक्त जीवाग्निगमे-अहि निमीलणमिसं । नहि
 सुदं दुःखमेव अणुबद्धं ॥ नरणे नैरदयाण । अहो निसं पञ्चमाणाणं ॥ १४ ॥ कदाचिदेव य-
 त्सौख्य-मदपकाल तददपक ॥ उपपातादितिर्बह्य-माणैर्ज्वलति हेतुभिः ॥ १५ ॥ तथोक्तं
 -नववाण वसायं । नैरदयेदेवकम्मुणा वावि ॥ अश्रवसाणनिमित्तं । अहवा कम्माणुना
 वेणं ॥ १६ ॥ तथाहि-विनांगदाहवेदादि । मृतो यः पूर्वजन्मनि ॥ नारको नातिपीनात् ।
 उत्पद्यतास्य तत्कणे ॥ १७ ॥

न प्राग्जवानुभवथ । नापि केनादिसन्नवं ॥ असातं सातामित्यस्यो-पपातसमये ज्ञेवेत्
 ॥ १८ ॥ पूर्वमित्त सुरः कश्चि-थथा कृष्णस्य सात्वतः ॥ करोति पीनोपशमं । तदामी देव
 कर्मणा ॥ १९ ॥ कियत्कालं सुखं किंचि-द्वन्नतेऽय ततः पर ॥ केनाद्यन्यतरा पीना । तेषां
 प्राडुर्नैवद् भुवं ॥ २० ॥ सम्यक्तवदाने प्रथमं । चक्षुर्दाने इवांधजाः ॥ ततः परं चार्द्धदादि-
 गुणानामनुदनात् ॥ २१ ॥ एवमध्यवसायेन । सुखमासादयंत्यमी ॥ अपेक्ष्य जिनजन्मा-

दि । सातकर्मोदयेन वा ॥११॥ कतिचिदिति चिडुञ्चा नारकास्तरकाणा—सुचितमनुसरंतस्ती-
 भ्रुकृन्नामकर्म ॥ सुकुलजनिमवाप्य प्राप्तचारित्रचर्या । जिनपतिपदनाजः प्राप्नुयुर्मोक्षवद्दर्मी
 ॥ १३ ॥ विश्वाश्रयर्पदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्ज्ञानिष—ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीते-
 जपालात्मजः ॥ काठ्यं यत्किल तन्न निश्चितजगतत्त्वप्रदीपोपमे । सर्गश्चारुतमश्वतुर्दशात्मोऽ-
 पूर्वः समाप्तः सुख ॥ ३२४ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे चतुर्दशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ पंचदशमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

उज्जिजीव जरासंध—जराजर्जरितं जवात् ॥ यतो यदुबलं सोऽस्तु । पीयूषप्रतिमः श्रि-
 ये ॥ १ ॥ तिर्यग्लोकस्य स्वरूप—मथ किंचिद्विद्वन्पते ॥ मया श्रीकीर्त्तिविजया—र्णवप्राप्तश्रु-
 त्प्रिया ॥ २ ॥ तत्र च—तिर्यग्लोकवर्त्तिनोऽपि । योजनानां शता नव ॥ यर्मापिंडस्त्रिणा आ-
 द्या—स्तद्वर्णनप्रसंगतः ॥ ३ ॥ उक्ता अथोलोक एव । तन्नस्था व्यंतरा अपि ॥ रत्नप्रज्ञोपरित-
 तं । वर्णयाम्यथ तत्र च ॥ ४ ॥ संति तिर्यगसंख्येय—माना द्वीपयोधयः ॥ साद्विद्वारानो-

०
 विद्युग्म-समयैः प्रमितश्व ते ॥ ४ ॥ तत्र जंबूद्वीपनामा । प्रथमौ मध्यतः स्थितः ॥ लव-
 णाद्विस्तमत्मावेष्ट्या-वस्थितो वलयकृतिः ॥ ५ ॥ तमावेष्ट्य पुनर्द्वीपो । धातकीखंडसंज्ञकः
 ॥ तमप्यावेष्ट्य परितः । स्थितः कातोदवारिधिः ॥ ६ ॥

कक्षीकल्प च कातोदं । पुष्करद्वीप आस्थितः ॥ पुष्करद्वीपमावेष्ट्य । स्थितः पुष्कर-
 वारिधिः ॥ ७ ॥ एवमग्रेऽपि सकलाः । स्थिता द्वीपपयोधयः ॥ परः पूर्वं समावेष्ट्या-ब्धयो
 द्विपसमाजिधाः ॥ ८ ॥ ते चैवं—वारुणीवरनामा च । द्वीपोऽद्विधर्वारुणीवरः ॥ वरुणवरे-
 त्येषापि । श्रूयतेऽस्य श्रुतेऽजिधा ॥ ९ ॥ ततः कीरवरो द्वीपः । कीरोदश्चास्य वारिधिः ॥ त-
 तो घृतवरो द्वीपो । घृतोदः पुनरंबुधिः ॥ १० ॥ तत इक्षुवरो द्वीप । इक्षूदश्च तदंबुधिः ॥ नं-
 दीश्वराजिधो द्वीपो । नंदीश्वरोदवारिधिः ॥ ११ ॥ स्युस्त्रिप्रत्यवतारारणि । नामधेयान्यतः परं
 ॥ अरुणप्रभृतिद्वीपा-ब्धीनां तस्मात्तथा बुधे ॥ १२ ॥ अरुण ? श्चारुणवरो १-रुणवराव-
 नासकः ३ ॥ कुंडलः ४ कुंडलवर ५-स्तथा तदवनासकः ६ ॥ १३ ॥ शंखः ७ शंखवरः ८
 शंख-वरावनास ९ इत्यपि ॥ रुचको १० रुचकवर ११-स्तदवनासकोऽपि १२ च ॥ १४ ॥

भुजगो १३ भुजगवर १४-स्तदवज्ञासकोऽपि १५ च ॥ कुंजः १६ कुशवरश्चैव १७ । कुशावर-
 वज्ञासकः १८ ॥ १५ ॥ क्रौंचः १९ क्रौंचवरः २० क्रौंच-वरावज्ञासकोऽपि २१ च ॥ एकी-
 शतिरित्येते । समनामाधिबेष्टिताः ॥ १६ ॥

एवं चामी अमंस्थत्वा-न्नियतैर्नामिनिः कथं ॥ शक्यंते वक्तुमित्यत्रा-ज्ञायो नाम्नां नि-
 रूप्यते ॥ १७ ॥ विज्ञापणानि वस्त्राणि । गंधाः पद्मोत्पलानि च ॥ तिलकानि निधानानि । र-
 तानि सरितोऽद्भ्यः ॥ १८ ॥ पद्मादयो हृदाः कञ्जा-प्रमुखा विजया अपि ॥ अक्षकारादयो
 वर्ष-धराश्च कुरुमंदराः ॥ १९ ॥ सौधर्मप्रमुखाः स्वर्गाः । शक्रादयः सुरेश्वराः ॥ चंद्रसूर्यप्र-
 दृक्क-ताराः कूटानि जूनां ॥ २० ॥ इत्यादि शस्त्रवस्तुनां । यानि नामानि विष्टये ॥ द्वी-
 पाद्वयः स्युस्तैः सैव-स्त्रिंशः प्रत्यवतारितैः ॥ २१ ॥ एकैकेनाग्निधानेना-ग्निधेयास्तेऽप्यसं-
 ल्यशः ॥ यथा जंबूद्वीपनाम्ना । द्वीपाः परेऽप्यसंल्यशः ॥ २२ ॥ यावदेवं क्रमाद् द्वीपं । सू-
 र्यवरावज्ञासकं ॥ परिवेष्ट्य स्थितः सूर्य-वरावज्ञासवारिधिः ॥ २३ ॥ ततश्चैकैकेन नाम्ना । न
 त्विप्रत्यवताराणां ॥ देवद्वीपो देववादि-र्नागद्वीपस्तदंबुधिः ॥ २४ ॥ यद्द्वीपो यद्दवादि-र्नून-

दीपस्तदंबुधिः ॥ स्वयंभूरमणदीपः । स्वयंभूरमणांबुधिः ॥ १५ ॥ जंबूद्वीपादयश्चेत । स्थान-
द्विगुणविस्तृताः ॥ सर्वे स्वयंभूरमणा—र्णवांता दीपवार्द्धयः ॥ २६ ॥

जंबूद्वीपाद्या सिंधु—र्ववर्णो द्विगुणस्ततः ॥ धातकीखंड इत्येव—मंथाद्द्वीपात्तदंबुधिः
॥ १७ ॥ तत्रायं सर्वतः शुद्धः । सर्वान्यतरतः स्थितः ॥ विष्वक्प्रतरवृत्तश्च । पूर्णैडुमंडलाकु-
तितः ॥ १८ ॥ अस्य दीपस्थाधिपते—रेकपट्योपमायुषः ॥ महर्षिकानादृताख्य—देवस्थाश्रय-
न्नतया ॥ १९ ॥ जठ्वा नानारत्नमर्या । वह्यमाणस्वरूपया ॥ सद्योपलक्षितो दीपो । जंबू-
द्वीप इति स्मृतः ॥ २० ॥ नित्यं कुसुमितैस्तत्र । तत्र देशे विराजते ॥ वनैरनैकैर्जंबूनां । जं-
बूद्वीपस्ततोऽपि च ॥ २१ ॥ विष्कंजायामतश्चैष । लक्ष्यो जनसंमितः ॥ परितः परिधिस्त्वस्य
। श्रूयतां यः श्रुते श्रुत ॥ २२ ॥ लक्षत्रयं योजनानां । सहस्राणि च षोडश ॥ क्रोशास्त्रयस्त-
दधिक—मष्टाविंशं धनुःशतं ॥ २३ ॥ त्रयोदशांगुलाः सार्धं । यवाः पंचैकयूकिका ॥ जंबूद्वीप-
स्य गलित—पदं वह्येऽथ तत्त्वदः ॥ २४ ॥ शतानि सप्त कोटीनां । नवतिः कोटयः पराः ॥
लक्षाणि सप्तपंचाशत् । षट्सहस्रो नितानि च ॥ २५ ॥ सार्द्धं शतं योजनानां । पादोनक्रोश-

यामदं ॥ धनुंषि पंचदश च । सार्द्धं करद्वयं तथा ॥ ३६ ॥ अंकतोऽपि ७७०५६७४१५० को०
 १ धनुः १५१५ कर २ अं १२ ॥ अयं ज्ञावः—इयंति जंबूद्वीपस्य । योजनप्रमितानि वै ॥ च-
 तुरस्त्राणि खंनानि । स्युः क्रोशाद्यतिरिच्यते ॥ ३७ ॥ असौ सहस्त्राणि नव-नवतिः स्यात्स-
 मुच्चितः ॥ साधिकानि योजनाना-सुर्ध्वार्धश्च सहस्रकं ॥ ३८ ॥ नर्देधोच्चूययोगे तु । स्याद्-
 ध्वार्धः प्रमाणातः ॥ जंबूद्वीपो योजनानां । लक्षमेकं किलाधिकं ॥ ३९ ॥ आह—जलाश-
 यादौ जैलादौ । व्यवहारा हि संमतः ॥ नर्देधोच्चत्वयोर्जंबू-द्वीपे स तु कथं ज्ञेयं ॥ ४० ॥
 अत्र ब्रूमः—हीयमाना प्रतीच्यां नू-र्धर्मियां समन्नतलात् ॥ सहस्रयोजनोर्मांते । स्यात्क-
 मादिजयद्वये ॥ ४१ ॥

तत्राधो लौकिकग्रामाः । संति सर्वेषु तेषु च ॥ द्वीपस्यास्य व्यवहारा-चात्रानुद्धय उच्य-
 ते ॥ ४२ ॥ जंबूद्वीपार्हतमेत-त्सुमेरोः पांडुके वने ॥ अग्निषेकशिलोत्संगे-ऽग्निषेकः क्रियते
 यतः ॥ ४३ ॥ जंबूद्वीपव्यवहारं । मेरौ संज्ञाप्य सुष्टु तत् ॥ प्रहसं तावञ्चत्वं । जंबूद्वीपस्य
 तात्त्विकैः ॥ ४४ ॥ तथाह जंबूद्वीपप्रहस्यं—एगं जोअणसहस्रं नञ्चेहेणं एवणजतिजोअ-

रासहस्रादं सादरेगादं, उहं उच्चतेणं सादरेगं जोअणसय सहससंभवगणं पस्से. पृथ्व्यप्-
 जीवपुजलात्मा । जंबूद्वीपेऽस्ति वस्तुतः ॥ पृथ्व्यपूजीवपुजलानां । परिणामो यदीदृशः ॥
 ॥ ४५ ॥ द्वाश्वतोऽशाश्वतश्चाय । इभ्यतस्तत्र शाश्वतः ॥ वर्णगंधरसस्पर्श-पर्यायैः स्याद्-
 द्वाश्वतः ॥ ४६ ॥ अथास्य जंबूद्वीपस्य । ज्ञाति वज्रमणीमयः ॥ प्राकार आगमे ख्यातो ।
 जगतीत्यपराख्यया ॥ ४७ ॥ धेनुपुत्राकृतिः सोऽष्टौ । योजनानि समुद्भिनः ॥ योजनानि द्वा-
 दशास्य । मूढे विस्तार आहितः ॥ ४८ ॥ मूलादुत्पत्त्यते याव-द्वनुःक्रोशादिकं किल ॥ मूल-
 व्याप्तस्तावतोन्न-स्तत्र तत्रास्य जायते ॥ ४९ ॥ यथा-

मूलादुध्वं कोशायुगे । व्यतीते तत्र विस्तृतिः ॥ सार्द्धरुद्रयोजनानि । सर्ववैवं विज्ञाव्य-
 तां ॥ ५० ॥ एवं च मूलादुक्तांते । योजनानां चतुष्टये ॥ भूतव्याप्ते चतुरूने । स्याद्विस्तारो-
 ऽष्टयोजनः ॥ ५१ ॥ तथास्य मूर्ध्नि पूर्णेषु । योजनेषु किलाष्टसु ॥ मूलव्याप्तेऽष्टत्रिन्धुने । व्या-
 मोऽद्विमितयोजनः ॥ ५२ ॥ उक्त जंबूद्वीपमान-मध्येऽस्यामूलविस्तृतिः ॥ ज्ञाद्यैवमखिल-
 द्वीप-प्राप्तोविजगतीष्वपि ॥ ५३ ॥ इत्यर्धतो वीरजयज्ञेनविचारवृत्तौ. अथास्योपरिज्ञागस्य ।

चतुर्थोजनविस्तृतैः ॥ मध्यदेशे सर्वरत्न-मयी राजति वेदिका ॥ ५४ ॥ सोपरिष्ठाद्विष्टरत्न-
 मयी वज्रमयी त्वधः ॥ वज्ररत्नं त्रस्वर्णरूप्य-फलकैरुपशोभिता ॥ ५५ ॥ नरकिन्नरगंधर्व-वृ-
 षोरगाश्वहस्तिनां ॥ रम्या नानाविधै रूषै-र्जाति सातिमनोरमैः ॥ ५६ ॥ तथा तस्यां रत्न-
 मय्यौ । राजंते बहुवह्नयः ॥ वासंतीचंपकाशोक-कुंदातिमुक्तकादयः ॥ ५७ ॥ लताश्च ताः
 रत्नवाकिताः । पुष्पिताः पद्मवातिताः ॥ प्रणताः क्रीरदमर-मिथुनप्रश्रयादिव ॥ ५८ ॥ प-
 रिक्रमेण जगती-समाना विस्तृता च भा ॥ शतानि पंच धनुषा-सुतुंगा त्वर्द्योजनं ॥ ५९ ॥
 स्थाने स्थाने सर्वरत्न-मयपद्मोपशोभिता ॥ पद्मप्राधान्यतो नास्मा । सा पद्मवरवेदिका
 ॥ ६० ॥ विज्ञाति वनखंडान्यां । सा पद्मवरवेदिका ॥ जज्ञयैः पार्श्वयोः स्थूद-कुदान्यामिव
 निष्पगा ॥ ६१ ॥ परिक्रमेण जगती-तुड्यौ तौ वनखंडकौ ॥ सार्द्धेचापशतदंढ-न्युनाद्वियोज-
 नात्तौ ॥ ६२ ॥ एवं च—वेदिकाव्याससंयुक्तौ । विस्तारो वनयोर्द्वयोः ॥ स्यात्पूर्णा जगतीव्या-
 सो । योजनानां चतुष्टयं ॥ ६३ ॥ पुष्पितैः फलितैः शाखा-प्रशाखाशतशालितैः ॥ अनेकोनमजा-
 तीय-वृक्षै रभ्ये च ते वने ॥ ६४ ॥ विराजते च नूनाण । एतयोर्वनखंडयोः ॥ मरुत्कीर्णपं-

चवर्ण-पुष्पप्रकरपूजितः ॥ ६५ ॥ कस्तुरिकैलाकपूर-चंद्रनाथिकसौरभैः ॥ अनिलादीलनोद्भू-
त-बीणादिजित्वरारवैः ॥ ६६ ॥

अत्यंतकोमलैर्नाना-वर्णैर्वर्णैस्तृणांकुरैः ॥ रोमोद्गमैरिव भुवः । सुरक्रीनासुखस्पृशः ॥
॥ ६७ ॥ मस्तकतास्फादनेनो-द्गिरिभिर्मधुरध्वनीत् ॥ पंचवर्णैर्मणिनिर-प्यसौ कीर्णैःसुगंधि-
त्रिः ॥ ६८ ॥ न वरं विपिनैतःस्थे-न स्यात्तृणमणिध्वनिः ॥ वेदिकोन्नतिरुद्धस्य । तादृशवायो-
रसंगतेः ॥ ६९ ॥ वनयोरेतयोश्चित्र-करयोः स्युः पदे पदे ॥ पुष्करिण्या दीर्घिकाश्च । महा-
सरोवराणि च ॥ ७० ॥ सुखोत्तारास्तपनीय-तलाः सद्गजत्रिचयः ॥ नानारत्नवद्नीर्घाः । सु-
वर्णरूपयवात्सुकाः ॥ ७१ ॥

काश्चिज्जात्यासवरसाः । काश्चिच्च वारुणीरसाः ॥ सुधोषमजलाः काश्चि-त्काश्चिदिकुर-
सोदकाः ॥ ७१ ॥ एवं नानास्वादजलाः । शतपत्रादिपंकजैः ॥ मनोद्गास्ताः पुष्करिण्यः ।
क्रीनात्रिर्जाति नाकिनां ॥ ७२ ॥ त्रिजिर्घोषकं ॥ स्पृष्टाष्टमंगलैश्चलत्र-चामरध्वजरजि-
त्रिः ॥ त्रिभोषानान्यासु चतु-र्दिशं राजंति तोरणैः ॥ ७३ ॥ त्रांति क्रीनासरांस्येवं । यथा-

ई दीर्घिका अपि ॥ चतुर्दिशां त्रिभौपाना—दित्री रत्नमणीमयैः ॥ ७४ ॥ रन्याः क्रीडापर्वता-
 श्व । ज्ञाति तत्र पदं पदे ॥ तेषां प्रत्येकमेकैकः । प्रासादो ज्ञाति मूर्धनि ॥ ७५ ॥ प्रतिप्रासा-
 दमेकैकं । मध्ये सज्जितमासनं ॥ अस्ति कौचासनं कवापि । हंसासनमपि कवचित् ॥ ७६ ॥
 पद्मासनं च गरुडा—सनं सिंहासनं कवचित् ॥ जडासनं च मकरा—सनं चातिमनोहरं
 ॥ ७७ ॥ तथा—नानाक्रीडागुहाः संति । तथाश्च वनखंभयोः ॥ कवचित्प्रेक्षाकगुहं । कव-
 चित्च केतकीगुहं ॥ ७८ ॥ लतागुहं गर्जगुहं । कवचित्च कदलीगुहं ॥ कुत्रचित्मज्जनगुहं । प्र-
 साधनगुहं कवचित् ॥ ७९ ॥ प्रत्येकं च गुह्येषु । विजात्येकैकमासनं ॥ क्रीडतां तत्र देवा-
 नां । योरयं रत्नमणीमयं ॥ ८० ॥ तथा—मुद्रिकामस्त्रिका जाती—मात्रत्यादिवतातैः ॥
 रत्नात्मनस्तत्र तत्र । नृयांसो ज्ञाति मंशपाः ॥ ८१ ॥ मंडपेषु तथैतेषु । जात्यकांचननिर्मि-
 ताः ॥ शिलाणां पट्टकाः संति । कौचाद्यासनसंस्थिताः ॥ ८२ ॥ एतेषु पर्वतेष्वेषु । गुह्येषु
 मंशपेषु च ॥ दीर्घिकादिषु च स्वैरं । क्रीडन्ति व्यंतरामराः ॥ ८३ ॥ तथा—
 परितो जगती ज्ञाति । गवाक्षवलयेन सा ॥ गवाक्षवलयं तच्च । गठ्यूनद्वितयोच्चूतं ॥

॥ ८४ ॥ शतानि पंच धनुषां । विस्तीर्णं चारुचित्रितं ॥ कृत्नेत्रमनोमोदं । सुराणां रमणो-
 च्रितं ॥ ८५ ॥ त्रवणोदसमासन्न-जगतीन्निमित्थमध्यगं ॥ दृश्यमानाब्धि कुंतुकं । ज्ञातव्यं स-
 दंतः स्थितं ॥ ८६ ॥ अत्रेदं गवाककटकं जंबूद्वीपप्रद्वसिबुत्तौ जगतीन्निमित्थगतमुकं. जंबू-
 द्वीपसंप्रहृणीबुत्तौ जगत्या त्रपर्युकं, तथा च तद्ग्रंथः-तस्याः पार्श्वद्वयेऽपि द्वौ वनखंभौ वे-
 दिकामानद्वैर्ष्यौ विद्येते, । न वरं । विस्तरिणान्त्रयंतरः सार्द्धधनुःशतद्वयोनयोजनयुग्मप्रमाणाः,
 बाह्यस्तु वनखंभोऽर्द्धमधनुःशतहीनयोजनयुग्ममानो, यतस्तत्र अन्त्यंतराद्वनखंडादधिकानि
 पंचधनुःशतानि जातकटकेनावरुद्धानि.

परं श्रीमलयगिरिपदैर्न तद्विवक्तिं, द्यौरपि वनखंभयोरैकमेव मानमुकं, तत्त्वं तु व-
 द्दशुना विदंतीति, सर्वे द्वीपाः समुद्राश्च । जगत्त्रैवं विराजिताः ॥ सर्वासां जगतीनां च । स्व-
 रूपमनया दिशा ॥ ८६ ॥ अथैतस्यां जगत्यां च । द्वाराणि स्युश्चतुर्दिशं ॥ विजयं वैजयं-

१ तर्थाक्तं केत्रसमासे-वर्द्धरामर्द्धिं नीञ्जनीय-द्वीवोद्धिमश्रगाणिअमूदेहिं ॥ अद्दुच्चाहि
 वारस । चञ्जमूदे त्रवरिकंशहिं ॥ १ ॥ इत्यादि, यत्तु जीवाग्निगमे सूत्रे त्रवणसमुद्रादिषु के-

तं च । जयंतं चापरराजितं ॥ ८७ ॥ सहस्रात्र पंचचत्वारिंशत्समुद्धृत्य भेरुतः ॥ योजनानां
 दिशि प्राच्यां । शीताकूजकषोपरि ॥ ८८ ॥ विजयं द्वारमाख्यात—मेवं विह्व पराण्यपि ॥
 दक्षिणस्यां पश्चिमाया—सुदीच्यां च यथाक्रमं ॥ ८९ ॥ प्रत्येकमेषां द्वाराणां । तद्भूयो यो-
 जनानां चतुष्टयी ॥ क्रोशं पृथुर्दारशाखा । प्रत्येक पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ९० ॥ एवं सामस्थ्यतो
 द्वार—विस्तारो यदि ज्ञाप्यते ॥ तदा सार्द्धानि चत्वारि । योजनानि त्रयेदसौ ॥ ९१ ॥ तत्रेदं
 विजयं नृभि—प्रवेधो वज्रनिर्मितं ॥ नृमेरुध्वं रिष्टरत्न—मयमुक्तं जिनेश्वरैः ॥ ९२ ॥ स्तंजाः
 सर्वत्र वैडूर्य—वर्षरत्नविनिर्मिताः ॥ पंचवर्णैर्मणीरत्नै—र्निर्मितं तत्र कुट्टिमं ॥ ९३ ॥ हंसगर्ज-
 रत्नमयी । देहद्वयध्वंस्कीलकः ॥ गोमेयरत्नघटितो । द्वारशाखे तत्रात्र च ॥ ९४ ॥ लोहित-
 रत्नरत्नमयौ । परिधो वज्रनिर्मितः ॥ कषाटं अपि वैडूर्य—मये प्रोक्ते जिनेश्वरैः ॥ ९५ ॥
 वलं वेदिकैर्नोक्ता, तत्र स त्रयणनामा समुद्र, एकया पद्मवरवेदिका अष्टयोजनोद्भूतजगत्युपरि-
 ज्ञाविन्येति गम्यते, इति तद्भूसौ व्याख्यातं, एवं धातकीखंडाद्विनपि,

नानाप्रतिमये तत्र । कपाटचूडिकाभुद्दे ॥ ज्योतीरसरत्नमय-मुत्तरंगं निरूपितं ॥ ९७ ॥ वि-
 जयस्योपरितनो । जगो ज्ञाति विज्जुषितः ॥ रत्नत्रयैः षोडशान्नि-स्ते चामी कथिताः श्रुते
 १९८। रत्न १ वज्रं २ वैडूर्यं ३ । लोहितार्के ४ मसारगच्छं ५ च ॥ अपि हंसगर्भे ६ पुलके ७ ।
 स्रौंगधिक ८ संजनं ९ रजतं १० ॥ ११ ॥ ज्योतीरस ११ मंकां १२ जन-पुलकं १३ रिष्टं च
 १४ जातरूपं च १५ ॥ स्फटिकं १६ चैताः षोडश । रत्नत्रयस्तत्र राजते ॥ १०० ॥ श्रीवत्स
 १ मत्स्य २ दर्पण ३-जडासन ४ वर्द्धमान ५ वरकलशाः ६ ॥ स्वस्तिक ७ नंदावर्त्ता । द्वा-
 रोपरि संगलान्यष्टौ ॥ १ ॥ द्वारस्यास्य वज्रमयो । मादज्जागः प्रकीर्त्तितः ॥ मादस्य शिखरं
 रौप्य-मुद्धोकरतपनीयजः ॥ २ ॥ मणिवंशदोहितार्क-प्रतिबंधौ रजनवडनूजागैः ॥ द्वारं ग-
 दाककटकै-र्विराजते तत्समुद्दिशि ॥ ३ ॥ त्रिजानुत्तयो त्रिजि-गुलिकाः पीठसन्निजाः ॥
 अष्टषष्ट्याधिकं शातं । शय्यास्तावत्य एव च ॥ ४ ॥

रत्नानि व्याजरूपाणि । मणिमयश्च पुत्रिकाः ॥ अवंकुर्वन्ति तद्द्वारं । मणिशामादिनू-
 चितं ॥ ५ ॥ तथा निबदनस्थान-मेकैकं पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ तत्र द्वौ द्वौ च प्रत्येकं । मांगड्य-

कलशौ मतौ ॥ ६ ॥ तथा दौ दौ नागदंतौ । मुक्तादामाद्यलंकृतौ ॥ तयोर्बुध्वं पुनर्दौदौ ।
 धूपधन्वितौ च तौ ॥ ७ ॥ साक्षाद्विव स्वर्णिकन्ये । दे दे च शालत्रांजिके ॥ दौ दौ च
 जालकटकौ । दे दे घटे शुभ्रस्वर ॥ ८ ॥ नानाहुकिस्रजाकीर्णौ । दे दे च वनमालिके ॥ त्र-
 मद्भ्रमरजंकार—गीतारवमनोरमे ॥ ९ ॥ आत्मदर्शांकुती दौ दौ । पीठौ प्रकंठकान्निधौ ॥
 तौ च द्वियोजनस्पृष्टौ । चतुर्योजनविस्मृतौ ॥ १० ॥ चत्वारि योजनान्युच्चौ । योजनद्वयवि-
 स्तृतः ॥ तेषु प्रत्येकमेकैकः । प्रासादोऽस्ति मनोरमः ॥ ११ ॥

प्रासादास्ते तुंगशृंगा । ध्वजलत्रमनोहराः ॥ सिंहासनैः सविजय—दृष्यैर्विराजितांतराः
 ॥ १२ ॥ आस्थानस्थानयोः किंच । दे दे स्तस्तोरणे तयोः ॥ तोरणानां पुरः शाल—त्रांजि-
 कानां द्वयं द्वयं ॥ १३ ॥ तथाच—दौ नागदंतावश्वेज—नरकिंपुरुषांगिनां ॥ किन्नरैरगणंधर्व-
 वृषजाणां युगानि च ॥ १४ ॥ वीप्रयः पंकयश्चैषां । नित्यं कुसुमिता वताः ॥ पद्मनागाशो-
 कलता—श्रंपकास्त्रादयोऽपि च ॥ १५ ॥ मांगड्यकलशा नृंगा—रकास्तथात्मदर्शकाः ॥ स्था-
 नानि साकृतानीव । पात्र्यः फलद्रुता इव १६ ॥ सर्वैर्बधिप्रसाधन—त्रांडद्रुताः सुप्रतिष्ठका-

श्रैव ॥ पीठरममनोगुलिका-युताः फलकनागदंताद्यैः ॥ १७ ॥ रात्ताः करंफकारत्ता । ह-
यकंतादयोऽष्ट च ॥ चंगेर्यस्तेष्वष्टविधाः । पटलान्यापि चाष्टधा ॥ १८ ॥ तथाहि—पुष्पैर्मा-
द्यैश्चूर्णगंधै-र्वस्त्रभिष्ठाभ्रनूषणैः ॥ दोमहस्तैश्च संपूर्णा-श्रंगेर्यः पटलानि च ॥ १९ ॥

भिंदासनातपत्रे । चमराणि समुद्रकाश्च दशत्रैदाः ॥ प्रतितोरणमेतेषां । द्वयं द्वयं त्रव-
ति सर्वेषां ॥ २० ॥ समुद्रकसंग्रहाद्या चेषं-तेह्ये १ कोष्ठ २ समुर्गे-पत्रे ३ चोष्ण ४ तग-
र ५ एजाय ६ ॥ हरिआदे ७ हिंगुलए ८ मणोसिया ९ अंजलसमुर्गे १० ॥ ११ ॥ तथा-
त्र विजयघरे । शतमष्टाधिकं ध्वजाः ॥ प्रत्येकं चक्रादिचिह्ना । दशधा ते त्वमी मताः ॥
॥१२॥ चक्रमुगगरुडसिंहाः । पिह्वृकह्वत्रवर्षह्यर्काः ॥ वृषत्रचतुर्दंतगजाः । सर्वोऽशीत्यन्वित-
सहस्रं ॥ १३ ॥ विशिष्टस्थानरूपाणि । त्रौमानि नवसंख्यया ॥ विजयद्वारस्य पुरः । स्यु-
त्रौर्यानि तदीशितुः ॥ १४ ॥ तथाहुर्जीवात्रिगमे-’ विजयस्सखं द्वारस्स पुरजं नव त्रौमा-
पस्यता ’ इत्यादि. समवायांगे तु ’ विजयस्सखं द्वारस्स एगमेगाए बाहाए नवनवत्रौमा प-
स्यता ’ इति दृश्यते, तदत्र तत्त्वं सर्वविदेयं. मध्ये च तेषां त्रौमानां । पंचमे सपरिह्वदं ॥

सिंहासननधीरास्या—न्येषु तदासनानि च ॥ १५ ॥

इत्येवं विजयद्वारं । त्रजगतो वर्णितं मया ॥ तृतीयोपांगमात्मोक्तं । विशेषविस्तरार्थिभिः
॥ १६ ॥ धो योऽस्याधिपतिर्देव—सतं तं ज्ञानानिकादयः ॥ आह्वयंति विजयेति । पुरतकेषु त-
थोक्तिः ॥ १७ ॥ तदिदं विजयस्वामि—योगाद्विजयनामकं ॥ अथवासुष्य नामेदं । त्रैकालि-
कं च ज्ञाश्वतं ॥ १८ ॥ एवं केवलीपवादि—नामानि स्युर्यथायथं ॥ नित्यानि स्वामियोगस्तु
। यथास्थानं प्रवक्ष्यते ॥ १९ ॥ यथेदं विजयद्वारं । तथा त्रीण्यपराण्यपि ॥ समरूपाणि किं-
त्वीशा । द्वारतुल्यादिधाः सुराः ॥ ३० ॥ वैजयंतो जयंतश्चा—पराजित इति क्रमात् ॥ च
त्यार्षणां सहस्राणि । सायानिकसुधाभुजां ॥ ३१ ॥ सहस्राणि च देवाना—मष्टान्यंतरपर्वादि
॥ देवानामयुतं मध्य—पर्वादि स्फातिशालिनां ॥ ३२ ॥ स्युर्वादिशा सहस्राणि । देवानां बाह्य
पर्वादि ॥ चतस्रोऽग्रमहिष्यश्च । स्युः साहस्रपरिद्धदाः ॥ ३३ ॥ सेनाः सैनान्यश्च सप्त । पूर्वो-
क्तयंतरैश्चत् ॥ आत्मरक्तकदेवानां । सहस्राणि च षोडश ॥ ३४ ॥

प्रत्येकमेवं विजय—प्रमुखाणां परिद्धदः ॥ सर्वेऽपि विजयाद्यास्ते । तुल्याः पट्यायुषः

स्मृताः ॥ ३५ ॥ पूर्वोक्तानां निजनिज-नगरीवासिनां च ते ॥ व्यंतराणां व्यंतरीणा-मैश्वर्य-
 सुपभुंजते ॥ ३६ ॥ एवं दाराणि चत्वारि । सर्वासु जगतीष्वपि ॥ तत्र जंबूद्वीपसत्क-—वि-
 जयद्वारनाकिनः ॥ ३७ ॥ विजयद्वारतः प्राच्यां । विशि तिर्यगसंस्थकान् ॥ द्वीपाब्धीन् स-
 मतिक्रम्य । जंबूद्वीपेऽस्त्यधारे ॥ ३८ ॥ योजनानां सहस्राणि द्वादशायतविस्तृता ॥ राज-
 धानीपरिक्रेप-स्तस्याश्वैवसुदीरितः ॥ ३९ ॥ सप्तत्रिंशत्सहस्राणि । योजनानां द्वातानि च ॥
 नवैव सप्तचत्वारि-—शात्किञ्चिदधिकान्यपि ॥ ४० ॥ तपो रत्नमयस्तस्या । राजधान्या विरा-
 जते ॥ सप्तत्रिंशद्योजनानि । सार्धानि स ससुचिन्तः ॥ ४१ ॥

तथोक्तं जीवाग्निगमे-से पागारे सत्तत्तीसं जोअणादं अर्द्धजोअणं च उहं उच्चतेणं. श्री-
 समवायांगे तु-मथासुषां विजयवेजयंतजयंतअपरराजिआसुरायहाणीसु पागारा सत्तत्तीसं जो-
 अणादं उहं उच्चतेणं पसुता, इत्युक्तमिति क्षेत्रं. मूत्रे च विस्तृतः सोऽयं । सार्धं द्वादशयो-
 जनीं ॥ मध्ये च विस्तृतः क्रोशा-धिकानि योजनानि षट् ॥ ४२ ॥ अर्द्धक्रोशाधिकं मौद्यौ ।
 विस्तृतो योजनत्रयं ॥ असौ नानारत्नमयैः । कपिशः कपिश्रीर्षकैः ॥ ४३ ॥ अर्द्धक्रोशा-

मितायामं । क्रोशतुर्थांशवित्तृतं ॥ देशोनादिक्रोशतुंग—भेकैकं कविशीर्षकं ॥ ४४ ॥

वप्रस्य तस्यैकैकस्यां । बाहायां जिनपुंगवैः ॥ पंचविंशं पंचविंशं । द्वाराणां शतमीक्रि-
तं ॥ ४५ ॥ शतानि पंच द्वाराणा—मेवं स्युः सर्वसंख्यया ॥ विजयद्वारवत्सर्व—भेषां वर्णनमी-
रितं ॥ ४६ ॥ किंविधान् विशेषः—द्वाषष्टियोजनान्युच्चं । सार्द्धानि द्वारमेककं ॥ योजनानि
सपादान्ये—कत्रिंशतं च वित्तृतं ॥ ४७ ॥ ये च प्रकंठकाख्ये । पीठे तत्रोदिते तयोर्दिह तु ॥
पंचदशयोजनानि च । सार्द्धौ क्रोशौ च तुंगत्वं ॥ ४८ ॥ आर्या.

एकत्रिंशद्योजनानि । क्रोशश्चायतिवित्तृती ॥ प्रत्येकमेवासुपरि । स्युः प्रासादावतंसकाः
॥ ४९ ॥ एकत्रिंशद्योजनानि । सकोशानि ससुच्चिन्ताः ॥ जच्छ्रयार्द्धेन ते सर्वे । प्रासादा वि-
स्तृतायताः ॥ ५० ॥ द्वारस्यैकैकस्य नानि—द्वारासन्ने भुवस्तदे ॥ सप्तदश सप्तदश । त्रौभाः
प्रासादोद्वेखराः ॥ ५१ ॥

तेषां मध्येनवमे । नवमे सिंहासनं विजयपरतः ॥ सामानिकादिसुरगण—त्रज्ञासनप-
रिवृतं ज्ञाति ॥ ५२ ॥ आर्या ॥ अष्टस्वष्टसु त्रौमेषु । स्थितेषु त्रयतस्ततः ॥ अस्ति प्रत्येक

एकैकं । रत्नज्ञासनं महत् ॥ ५३ ॥ तथा तथा राजधान्या । बहिर्दिक्षु चतसृषु ॥ योज-
 नानां पंचशत्याः । पुरतो वनमेकक ॥ ५४ ॥ प्राच्यामशोकविपिन-मपाच्यां सात्तपथिकं
 ॥ प्रतीच्यां चंपकवन-सुदक् चूतवनं क्रमात् ॥ ५५ ॥ सहस्राणि योजनानां । द्वादशायाम-
 तोऽथ ते ॥ स्युः पंचशतविक्रंता । वनखंडाः पृथक् पृथक् ॥ ५६ ॥ प्रत्येकं वप्रवलय-परि-
 क्रिप्ताः समंततः ॥ मध्ये तेषां तथैकैकः । श्यात्प्रासादावतंजकः ॥ ५७ ॥ द्वाषष्टिं योजना-
 न्यर्द्धा-धिकानि ते ससुन्नताः ॥ पट्योपमायुरकैक-निर्जराधिष्ठिता अपि ॥ ५८ ॥
 त्येक रत्नधाटित-सिंहासनविभूषिताः ॥ पट्योपमायुरकैक-निर्जराधिष्ठिता अपि ॥ ५९ ॥
 मध्येऽप्यास्या राजधान्या । नूत्निनागे मनोहरे ॥ शुद्धजांबूनदमयः । पीठबधो विराज-
 ते ॥ ६० ॥ योजनानां शतान्येष । द्वादशायतविस्तृतः ॥ कोशार्द्धमेष्टरः पद्म-वेदिकावनेव-
 छितः ॥ ६१ ॥ त्रिसोपानकमेकैकं । द्वार चारु विराजते ॥ मलीमयं तोरणेन । तत्र दिक्षु
 चतसृषु ॥ ६२ ॥ मध्येऽस्य पीठबधस्य । नूत्निनागेऽस्ति बंधुरे ॥ महानेकस्तपनीय-मयः ।
 प्रासादशेखरः ॥ ६३ ॥ द्वाषष्टिं योजनान्यर्द्धा-धिकानि स ससुन्नतः ॥ उच्चत्वस्यार्द्धमनेन ।

नवध्यायतविरतुतः ॥ ६४ ॥ तस्य प्रासादस्य मध्ये । महती मणिपीठिका ॥ सा दिग्व्यूत-
 बाह्व्यया । योजनं विस्तृतायता ॥ ६५ ॥ तस्या मणिपीठिकाया । मध्ये सिंहासनं महत्
 ॥ वृत्तं त्रिजयदेवाहं । सामानिकादिकासनैः ॥ ६६ ॥ तच्चैव—मूलासिंहासनाद्यायू—त्तरैरज्ञान-
 दिशां त्रये ॥ नामानिकानां चत्वारि । सहस्राण्यभ्यनानि वै ॥ ६७ ॥ प्राच्यामग्रमहिषीणा
 —मासनानि चतसृणां ॥ चत्वार्येवतिचतुर—परिवारसुरीजुषां ॥ ६८ ॥ मूलासिंहासनादग्नि—को-
 षेऽन्यंतरपर्वदः ॥ तद्भासनमहस्राणि । त्वंत्यद्यौ सुधाभुजां ॥ ६९ ॥ इक्षिणस्यां दिशि तथा
 । त्रांति मध्यमपर्वदः ॥ इशासनसहस्राणि । तावताममृताशिनानां ॥ ७० ॥ तद्भासनानि नै-
 र्क्षेत्र्यां । बाह्यपर्वसुधाभुजां ॥ स्युर्द्वादशा सहस्राणि । पश्चिमायामग्रे दिशि ॥ ७१ ॥

संनापतीनां सतानां । सप्त तद्भासनानि च ॥ ततः परं परिक्षेपे । द्वितीयस्त्रिमश्वतुर्दिशं
 ॥ ७२ ॥ चत्वारि चत्वारि सह—स्राणि त्रांति चतुर्दिशं ॥ आत्मरक्तकदेवानां । सहस्राणीति
 बोद्धव्या ॥ ७३ ॥ स चैव मूलाप्रासाद—श्वतुःप्रासादवेष्टितः ॥ नञ्चत्वायामविष्कन्तै—स्तेऽर्द्धमाना-
 श्व मौलितः ॥ ७४ ॥ प्रासादास्तेऽपि चत्वार—श्वतुर्निरपरैरपि ॥ स्वप्रमाणादर्द्धमानैः । प्रत्येकं

परितो वृताः ॥ ७५ ॥ परिवारपरीवार-ज्ञता एते च मौलतः ॥ चतुर्भ्रजागमनेन । प्रोत्तुंगा-
यतविरतुताः ॥ ७६ ॥ एतेऽपि च स्वार्द्धमानै-श्वरुर्निरपरैर्वृताः ॥ चतुर्दिशा स्युरित्येवं । प्रत्ये-
कमेकविंशतिः ॥ ७७ ॥

परिवारपरीवार-परीवारस्तु मौलतः ॥ त्रिकंज्ञायामसुंगत्तै-रष्टषांशमिता मताः ॥
॥ ७८ ॥ पंचाशीतिरसौ सर्वे । जीवास्त्रिगमपुरुसके ॥ वृत्तौ तु तुर्या प्राग्नाद-परिपाटी नि-
रीह्यते ॥ ७९ ॥ तथाहि—परिवारपरीवार-परीवारा अपि स्फुट ॥ चतुर्निरपरैर्मौलित ।
योफशांशस्त्रितैर्वृताः ॥ ८० ॥ तदैकैकरथां द्विशायां । पंचाशीतिर्नैवंत्यतः ॥ शतानि त्रीण्ये
कचत्वा-रिंशानि सर्वसंख्यया ॥ ८१ ॥ त्रिना च मूलप्रासादं । सर्वेऽप्येते विज्ञूषिताः ॥ एकै-
कनैव त्रिजय-योगयस्त्रिहासनेन च ॥ ८२ ॥ अथारत्युत्तरपूर्वस्थां । मूनप्रासादतः सज्ञा ॥ सु-
धर्मानाम सतत-द्विधनाख्याप्सरोज्ञता ॥ ८३ ॥ योजनानि द्वादशैषा । सार्द्धान्यायामतो म-
ना ॥ सक्रोशानि योजनानि । षड् विकंज ईरिता ॥ ८४ ॥ योजनानि नवोत्तुंगा । द्वात्रैस्त्रि-
न्विरत्तकुता ॥ प्राच्यामुदीच्यां चापाच्या-मेकैकमथ तान्यपि ॥ ८५ ॥ द्वे योजने त्रिज्जिता-

नि । योजनं विस्तृतानि च ॥ तेषां पुरस्तादकैकः । प्रत्येकं सुखसंपदः ॥ ८६ ॥ तेऽप्युत्स-
तपनीय-वंशोदयविराजिताः ॥ सातिरेके योजने हे । समसुंगा मनोरमाः ॥ ८७ ॥

ते सुप्रससिजातुड्या । विष्कंतायामतः पुनः ॥ तेषां पुरस्तादेकैकः । स्यात्प्रेक्षागृहसं-
दपः ॥ ८८ ॥ सुखसंपदपतुड्यास्ते । प्रमाथैः सर्वतो मताः ॥ प्रत्येकं तेष्वकपाट-श्वतुरसा-
कृतिः स्मृतः ॥ ८९ ॥ मध्ये चाकपाटकानां । एकैका मणिपीठिका ॥ अर्द्धयोजनबाह्वया ।
योजनं विस्तृतायता ॥ ९० ॥ तामां प्रत्येकमुपरि । सिंहासनमुरु स्फुरत् ॥ तेषां प्रेक्षासं-
पानां पुरतोऽथ प्रकीर्तिता ॥ ९१ ॥ एकयोजनबाह्वया । हे च ते विस्तृतायता ॥ रचिना
विविधै रत्नै-रेकैका मणिपीठिका ॥ ९२ ॥ क्षेत्रसमासबृहद्बुचौ तु द्यं द्वियोजनायामवि-
ष्कंनबाह्वयोक्तं द्वयं. साधिके योजने तुंग-स्तूपस्तडुपरि स्मृतः ॥ देशोने च योजने हे
। प्रत्येकं विस्तृतायतः ॥ ९३ ॥ क्षेत्रसमासबृहद्बुचौ तु अयं देशोने द्वियोजनायामविष्कंनः
परिपूर्णाद्वियोजनाच्च उक्त इति द्वयं.

तेषां च चैत्यस्तूपाना-मुपर्यातन्वते श्रियं ॥ रात्नानि मंगलान्यप्यै । चैत्यस्तूपपुरः पुनः

॥ ६४ ॥ योजनायामविक्रंता । जनेद्विष्टु चतसृषु ॥ अर्द्धयोजनवाहय्या । प्रत्येक मणिपीठिका ॥ ६५ ॥ तासु प्रत्येकमेकैका । जिनमूर्तिविराजते ॥ पंचचापशानोत्तुंगा । श्राश्वती स्तूपसंमुखी ॥ ६६ ॥ तथोक्त जीवाग्निगमवृत्तौ—जिनोत्सेध उत्कर्षतः पंचधनुःशतानि, जघन्यतः सप्त हस्ताः. इह तु पंचधनुःशतानि संज्ञाब्धेते. ऋषयो वर्द्धमानश्च । चंज्ञानजिनेश्वरः ॥ वारिषेणश्चेति नित्य—नामानो नाकिञ्चिर्भूताः ॥ ६७ ॥ पुरस्तासां पीठिकाना—मेकैका मणिपीठिका ॥ स्थूत्रैकयोजनं दे च । योजने त्रस्तुतायता ॥ ६८ ॥ तासां प्रत्येकमुपरि । स्यादष्टयोजनोच्छ्रयः ॥ चैत्यवृक्षस्ते च सर्वे । नानातरुनिरावृताः ॥ ६९ ॥ वज्रमूलारिष्टकंदा । वैदूर्यस्कंधबंधुराः ॥ सद्रूपविदिमाः स्वर्ण—शाखा रत्नप्रशाखकाः ॥ ७० ॥ सुवर्णवृंतवैदूर्य—मयपत्रमनोहराः ॥ जांबूनदपद्मनाश्व । रत्नैः पुष्पफलैर्भूताः ॥ १ ॥ अत्र स्कंधविदिमादिमानं तु बह्व्यमाणजंबूवृक्षवद् द्वैयं. तेषां च चैत्यवृक्षाणां । पुरतो मणिपीठिका ॥ योजनायामविक्रंता । योजनार्द्धं च मेष्ट्रा ॥ २ ॥ मर्द्धेद्व्यज एकैक—स्तास्वर्द्धकोशाविस्तृतः ॥ नार्द्धिसप्तयोजनोच्चः । पताकालत्रमंडितः ॥ ३ ॥ इदं जीवाग्निगमस्तवृत्तौ. क्षेत्रसमासवृद्ध-

इवृत्तौ तु ते च महेंद्वज्राः प्रत्येकषष्ठयोजनावृत्त्या इत्युक्तमिति ज्ञेयं

तेषां महेंद्वज्रानां । पुरः प्रत्येकमेकिका ॥ नंदापुष्करिणीपद्म-वेदिका वनेवल्लिता ॥

॥ ४ ॥ योजनानि दशोत्तराः । सार्द्धं द्वादशयोजनां ॥ आयताः षड् योजनानि क्रोशाधि-
कानि विस्तृताः ॥ ५ ॥ एवं सुधर्मसत्राया । वह्निर्गो निरूपितः ॥ अथैतस्या मध्यत्रागो
। यथास्नायं निरूप्यते ॥ ६ ॥ तस्यां सुधर्मासत्रायां । षट्सहस्राणि पीठिकाः ॥ द्वे सहस्रे
दक्षि प्राच्यां । पश्चिमायां तथैव च ॥ ७ ॥ दक्षिणस्यामुत्तरस्यां । तासां सहस्रमेककं ॥
ताः सर्वा अपि रैरूप्य-फलकैः खचित्ता भुवं ॥ ८ ॥ नागदंता वज्रमयाः । फलकेष्वथ तेष्व-
पि ॥ सुगंधिषुष्यदामानि । तं वमानान्यनेकशः ॥ ९ ॥ सुधर्मायां सत्रायां च । स्युर्धूपवास-
पीठिकाः षट् सहस्राणि ताः प्राग्-ज्ञावनीया यथाक्रमं ॥ १० ॥ एता अपि स्वर्णरूप-फ-
लकैरुपशोन्निताः ॥ फलकेषु त्रसद्वज्र-नागदंता अमीषु च ॥ ११ ॥

वाज्रिकानि सिक्वकानि । सिक्वकेषु च वज्रजाः ॥ उत्तिरंत्यो धूपधत्त्रो । धूपधूमसहनिशं
॥ १२ ॥ तथैतस्याः सुधर्माया । मध्येऽस्ति मणिपीठिका ॥ योजनाद्वयविकंठा-यामा यो-

जनभेदुःता ॥ १३ ॥ वैश्यस्त्वं तु पर्यस्था । महान्माणवकाग्निधः ॥ सार्द्धमस्योजनेऽश्वः । क्रो-
 शाद्दंष्ट्रुत्ववित्तुतः ॥ १४ ॥ उपर्यथस्त्वमौ स्तंजः । षट्षट् कोशान् विहाय च ॥ सःषांशेऽष्टा-
 दशक्रोशे । रैरुपपन्नकांचितः ॥ १५ ॥ प्राननेषु नागदत्ता । निरुद्धा वज्रसिक्कयकैः ॥ तेषु व-
 दशक्रोशे । वृत्ता वज्रसमुद्रकाः ॥ १६ ॥ तेषु वज्रसमुद्गेषु । त्रिनसकक्षीनि संति च ॥
 जज्ञिकथकेषु । वृत्ता वज्रसमुद्रकाः ॥ १७ ॥ पुज्यत्वमेषां सक्कनां तु । तादृग्महिम-
 विजयस्वर्णिणान्यैश्चा-र्वितानि त्वंतरामरैः ॥ १८ ॥ तत्रोक्तं श्राद्धविधिवृत्तौ-नवयो-
 योमतः ॥ षडेनत्कालनजतं । सुराणामपि दोषहत ॥ १९ ॥ तत्रोक्तं श्राद्धविधिवृत्तौ-नवयो-
 तन्ननया तद्धि । सौभर्षेजानशक्रयोः ॥ विवादेऽनुद्धिमानार्धं । हर्म्यार्धमिव हर्म्यलोः ॥ २० ॥
 तयोश्चोर्वाश्वरयो-र्विमानविप्रलुट्वयोः ॥ नियोद्धादिमहायुद्धा-न्पप्यन्नूवन्ननेकशः ॥ २१ ॥
 निवार्यने हि कदह-स्तिरश्वां तरसा नरैः ॥ नराणां च नराधीशै-र्नराधीशां सुरैः कवचित्
 ॥ २२ ॥ सुराणां च सुराधीशैः । सुराधीशां पुनः कथं ॥ केन वा स निवार्येत । वज्राग्निरि-
 व कुःशामः ॥ २३ ॥
 माणवकारुषस्त्वं नस्था-द्विदंष्ट्राशान्तिवारिणा ॥ साधिकाधिमहादोष-महवैरनिवारिणा

॥ २३ ॥ क्रियन्कालभ्यतिक्रानौ । सिक्रौ महत्तरैः सुरैः ॥ बन्नुवतुः प्रकान्तौ तौ । किं वा सि-
 ह्येन तज्जवान् ॥ २४ ॥ इत्यादि. स्तंभस्य तस्य पूर्वस्या-मस्येका मणिपीठिका ॥ अर्द्ध-
 योजनबाह्व्या । योजनायनविस्तृता ॥ २५ ॥ उपर्यस्या महदेकं । सिंहासनमनुत्तरं ॥ स्तं-
 भस्यास्य पश्चिमायां । तथाप्या मणिपीठिका ॥ २६ ॥ सापि योजनविष्कंजा-यामा द्विक्रो-
 शमेज्जगता ॥ उपरि स्वर्णमणिकय-शयनीयमनोहरा ॥ २७ ॥

तद्यथादुर्गीच्यां कुड्डेद-ध्वजः पूर्वोत्तकैतुवत् ॥ मानतोऽस्मात्पश्चिमायां । कोशाः प्रहर-
 णैर्नृतः ॥ २८ ॥ तस्मिन्परिघरत्नादि-नानाप्रहरणानि च ॥ किञ्चिदेवं सुधर्मायाः । स्वरूप-
 सुपरार्थितं ॥ २९ ॥ अस्याश्चोत्तरपूर्वस्यां । सिंहायतनमुत्तमं ॥ आयामादिप्रमाणेन । तत्सु-
 धर्मासन्नासमं ॥ ३० ॥ तस्य मध्यदेशज्ञाने । एकयोजनमेदुरा ॥ ज्ञाति द्वियोजनायाम-वि-
 ष्कंजा मणिपीठिका ॥ ३१ ॥ उपर्यस्या रत्नमयो-ऽधिकद्वियोजनोन्नतः ॥ द्वियोजनायतन-
 तो । देवबृंहक आद्वितः ॥ ३२ ॥ इदं श्रीजीवात्रिगभवृत्तौ, क्षेत्रसमासबृहद्वृत्तौ तु असौ द्वि-
 योजनप्रमाणविष्कंजोच्चत्वं नक्त इति ज्ञेयं. तस्मिन् देवबृंहके च । सुरासुरनमस्कृतं ॥ जय-

त्यहृत्प्रतिमानां । गतमष्टोत्तरं किल ॥ ३३ ॥ तस्य सिद्धायतनस्य । विज्ञात्युत्तरपूर्वतः ॥ उ-
 पपातसन्ना सापि । सुधर्मैव प्रमाणातः ॥ ३४ ॥ तस्यां मणिपीठिकात्वा । दिव्यशय्यास्ति
 अर्द्धयोजनबाह्वुष्या । योजनायतविस्तृता ॥ तस्यां मणिपीठिकात्वा ॥ दिव्यशय्यास्ति ।
 तत्र च ॥ ३५ ॥ तस्यां विजयेन्द्रस्यो—पपातो वाजनीत्यथ ॥ अस्या उत्तरपूर्वस्यां । दिशि
 तत्र च ॥ ३६ ॥ नन्दापुष्करिणीतुडयो । त्रिकनोद्देश्वदैर्धृतः ॥ वेष्टिनो वनखर्णेन ।
 त्रैको महाहृदः ॥ ३७ ॥ हृदस्योत्तरपूर्वस्या—मन्त्रिकसन्नात्र च ॥ सिंहासनं
 पद्मेवदिकयापि च ॥ ३८ ॥ इतोऽप्युत्तरपूर्वस्यां । अवसायसन्नात्र च ॥ सिंहासनं
 । विजयोऽत्रान्निष्यते ॥ ३९ ॥ अस्या उत्तरपूर्वस्यां । समस्तस्त्रितिसूत्रकः ॥
 तत्र । नूष्यते विजयासरः ॥ ४० ॥ स्वर्णरूपमणिमयः । सर्वत्युत्तरपूर्वतः ॥ नन्दा-
 पीठिकायां । विजयस्य च पुस्तकः ॥ ४१ ॥ अवसायसन्नायाश्च । वर्वत्युत्तरपूर्वतः ॥ नन्दा-
 सपीठिके सन्ने वैते । उपपातसन्नासमे ॥ ४२ ॥ बलिपीठं रत्नमयं । तस्याप्युत्तरपूर्वतः ॥ नन्दा-
 दिभ्योजनमितायाम—आसयोजनमेदुरं ॥ ४३ ॥ यथा वैवं विजयस्य । नगरी विजयान्निधा ॥
 पुष्करिणी प्रोक्तहृदमाना विराजते ॥ ४४ ॥

तथा स्याद्वैजयंतस्य । वैजयंतान्निधा पुत्री ॥ ४४ ॥ वैजयंतान्निधद्वारा । दक्षिणस्यामसंख्य-
 कान् ॥ त्रीपाठ्वीन्सप्ततिक्रम्य । जंबूद्वीप इहैव हि ॥ ४५ ॥ जयंतस्यापि सातैव । द्वीपे
 तद् द्वारतो दिशि ॥ पश्चिमायामसंख्येय-द्वीपाठ्विनामतिक्रमे ॥ ४५ ॥ अपरराजिनेद्वस्यो-
 -त्तरस्यात्पराजिनात् ॥ द्वारासंख्यद्वीपाठ्वीन् । सुक्ता द्वीप इहैव सा ॥ ४६ ॥

एताः सर्वा राजधान्यो-ऽत्रगाह्य द्वीपमेतकं ॥ सहस्राणि योजनानां । द्वादशान्धंतरे
 स्थिताः ॥ ४४ ॥ एवं सर्वद्वीपवादि-जगतीद्वारनाकिनां ॥ पुर्यः स्वस्वद्वीपवादि-तुड्याख्य-
 द्वीपवादिषु ॥ ४८ ॥ अग्रास्य जंबूद्वीपस्य । द्वाराणामंतरं मिश्रः ॥ द्वारविस्ताररहित-परि-
 धेः पादसंमितं ॥ ४९ ॥ अर्द्धपंचमविस्तारं । द्वारजेकैकमग्रतः ॥ अष्टादशयोजनानि । तैरूनं
 परिधिं कुरु ॥ ५० ॥ ३१६२०९ क्रोश ३५११५ अं १३ ॥ तस्य तुर्यांश एकोना-शीतिः स्वच्छु-
 सहस्रकाः ॥ योजनानि द्विपंचाश-त्क्रोशश्चैकस्तथाधिकः ॥ ५१ ॥ साद्वै सहस्रं धनुषां । द्वा-
 त्रिंशच्चापसंयुतं ॥ त्रीण्यंगुलानि त्रियवी । युके द्वे साधिके इति ॥ ५२ ॥ ७९०५२ क्रोश १
 धनुः १५३३ अंगुल ३ पव ३ ॥ इत्यस्य जंबूद्वीपस्य । बहिर्जागो निरूपितः ॥ अग्रैतस्य म-

ध्यन्तागो । यथाश्नायं निरूप्यते ॥ ५३ ॥ क्षेत्राणि सप्त संत्यस्य । जंबूद्वीपस्य मध्यतः ॥ ए-
 कैकेन पर्वतेनां—तरितानि परस्पर ॥ ५४ ॥ प्रथमं नरतक्षेत्र । परं हैमवतान्निबं ॥ तृतीयं
 हरिवर्षाक्ष्य । तुर्यं महाविदेहक ॥ ५५ ॥
 पञ्चम रस्यक षष्ठ हैरण्यवतसीरितं ॥ ऐरावतं सप्तमं चां—तरामूनि नगा इमे ॥ ५६ ॥
 आद्यद्वितीययोर्मध्ये । हिमवान्नामपर्वतः ॥ महाहिमवदक्षि । द्वितीयीकतृतीययोः ॥ ५७ ॥
 तृतीयतुर्ययोरंत—निषधो नाम सानुमान् ॥ तुर्यपचमयोर्नील—वान्नागः सीमकारकः ॥ ५८ ॥
 रूपी शैलः क्षेत्रयोः स्या—न्मध्ये पंचमषष्ठयोः ॥ षष्ठसप्तमयोश्चैव । शिखरी नूधरंतरैरे ॥
 ॥ ५९ ॥ वर्षवर्षपरनाममात्रतो । द्वीप एष कप्रितो यदेषतः ॥ तद्विशेषविधिवर्णनेज्जयो—इ-
 ता एव विहितोऽत्रसीयतां ॥ ६० ॥ विष्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकंदांतिव—दाजश्री-
 तनयोऽतनिष्ट विनयः श्रितेजपादात्मजः ॥ काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे ।
 सर्गः पंचदशः समाप्तिमगमत्सिद्धांतसारोज्ज्वलः ॥ ५६० ॥
 ॥ इति श्रीदोकप्रकाशे पंचदशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरघु ॥

॥ अथ बोधकाः सर्गः प्रारभ्यते ॥

द्वीपस्यास्याथ पयँते । स्थितं दक्षिणामिनि ॥ नानावस्त्रं कालचक्रै-र्नरतं क्षेत्रमी-
रितं ॥ १ ॥ अधिज्यधनुराकारं । स्पृष्टं तच्च पयोधिना ॥ पूर्वपश्चिमयोः कोट्योः । पृष्टजगो-
च सर्वतः ॥ २ ॥ यो योऽत्रोत्पद्यते क्षेत्रे-ऽधिष्ठाता पट्यजीवितः ॥ तमाह्वयति नरतं । त-
स्य सामानिकादयः ॥ ३ ॥ कल्पस्थितिपुस्तकेषु । तथा लिखितदर्शनात् ॥ तस्वामिकत्वा-
न्नरतं । किंचेदं नाम गाथतं ॥ ४ ॥ अत्र क्षेत्रादिप्रमाणं । षोडा विष्कंजत १ स्तथा ॥ इषु-
२ जीवा ३ धनुःपृष्ट ४-त्राहा ५ क्षेत्रफलै ६ द्युवे ॥ ५ ॥ तत्र विष्कंजः प्रतीतः, शेषाणां
विमानि लक्षणाणि—

विवाहितस्य क्षेत्रस्य । जीवाया मध्यजगत्तः ॥ विष्कंजो योऽर्ध्वं याव-त्त इषुः परि-
ज्ञापितः ॥ ६ ॥ विवाहितस्य क्षेत्रस्य । पूर्वापरान्तगोचरः ॥ आयामः परमो योऽत्र । सा जी-
वेत्यन्निधीयते ॥ ७ ॥ विवाहितक्षेत्रजीवा । पूर्वापरान्तसीमया ॥ योऽब्धिस्पशीं परिक्षेपो ।
धनुःपृष्टं तद्विरे ॥ ८ ॥ पूर्वक्षेत्रधनुःपृष्ठा-धनुःपृष्ठेऽग्निमेऽधिकं ॥ खंडं वक्रबाहुवद्य-त्सा बा-

हेत्यग्निवीपते ॥ ९ ॥ विवक्षितस्य क्षेत्रस्य । यानि योजनमात्रया ॥ खंडानि सर्वक्षेत्रस्य ।
 तत्क्षेत्रफलमुच्यते ॥ १० ॥ नञ्चत्वरस्यापि यन्मान । सर्वतो योजनादिभिः ॥ एतन्नक्षेत्रफलं
 । पर्वतेष्वेव संनवेत् ॥ ११ ॥ विन्नस्यैकोनविंशत्या । विन्नागो योजनस्य यः ॥ सा कला ता-
 निरकोन-विंशत्या पूर्णयोजनं ॥ १२ ॥ एकोनविंशतितमः । कलाया अपि यो लवः ॥ वि-
 कला तान्निरकोन-विंशत्येका कला नवेत् ॥ १३ ॥ इति परिन्नाया ॥ व्यासो नरतहिमव-
 दाद्विक्षेत्रमहीनृतां ॥ स्थानद्विगुणितो क्षेत्र । आविदेहमतः पुनः ॥ १४ ॥ यथा रोहावरहे-
 षा । विष्कंनोऽर्धाद्विज्ञानितः ॥ नवेदेवपैरवते ॥ विकंनो नरतोपमः ॥ १५ ॥ तच्चैवं-वेङ्क-
 वृत्तीपविष्कंने । नागा नवतिपुक् भानं ॥ कल्पयते तत्र नरत-भेकनागमिनं नवेत् ॥ १६ ॥
 इतः स्थानद्विगुणत्वाद् । द्वौ नागौ हिमवद्भिः ॥ हिमवतं च चत्वारो-ऽष्टौ महाहिमवद्भिः ॥
 बोरुशंशा हरिनर्षे । द्वात्रिंशन्निपथाचलः ॥ विदेहाश्च चतुःषष्टि-द्वात्रिंशत्त्रीलवात्रगाः ॥
 ॥ १७ ॥ बोरुशंशा रम्यकाण्डं । नागा रुक्मीनगोऽत्र च ॥ चत्वारो हेरण्यवतं । द्वौ ना-
 गौ शिखरी गिरिः ॥ १८ ॥ एक ऐरावतक्षेत्रं । नवत्या च शतेन च ॥ नागैरेवं योजनानां ।

लक्ष्मकं समाप्यते ॥ १० ॥ यद्वेदं जगतकैवल-प्रमाणं योजनानादिकं ॥ नवत्याढ्यशतगुलं । यो-
 जनानां हि लक्षकं ॥ ११ ॥ जबूहीपस्य विष्कंजो । यप्रैवं लकयोजनः ॥ एवमायामोऽपि
 लक्षं । योजनानां त्रवेद्यथा ॥ १२ ॥ महस्त्राः पंच वनयो-र्ध्यासः पूर्वापरस्थयोः ॥ योजना-
 नां चतुश्चत्वारिंशान्यष्टौ ज्ञानानि च ॥ १३ ॥ पंचत्रिंशत्सहस्राणि । षडुत्तरा चतुःशती ॥
 विजयानां षोडशानां । विष्कंजोऽयं समुच्चितः ॥ १४ ॥ पल्लामंतर्नदीनां च । पंचाशा सप्त-
 शत्यसौ ॥ चतुःसहस्री विष्कंजो । वक्षस्काराब्जकस्य च ॥ १५ ॥ भेरुर्दशसहस्रोर्-र्नदसा-
 लस्य चायतिः ॥ सहस्राणि चतुश्चत्वारिंशत्पूर्वापरस्थितेः ॥ १६ ।

एषां संकलने लक्षं । योजनानां त्रवेदिति ॥ वक्ष्यमाणविदेहाना-मायामोऽप्येवमूहतां
 ॥ १७ ॥ दक्षिणोत्तरवर्तिन्यो-र्जगत्योर्भूत्वविरतुतिः ॥ उत्तरतैरवतकैव-र्ध्यासैतर्नोध्यतां क्रमा-
 त् ॥ १८ ॥ जगत्योर्भूत्वविष्कंजः । पूर्वपश्चिमयोस्तु यः ॥ स्वस्वदिक्स्थवनमुख्य-व्यासैत-
 र्नोध्यतामसौ ॥ १९ ॥ विष्कंजो उत्तरस्याथ । शरश्च कश्चितो जिनैः ॥ षट्त्रिंशानि योजना-
 नि । ज्ञानानि पंच षट् कजाः ॥ २० ॥ चतुर्दशसहस्राणि । चतुःशत्येकमसतिः ॥ योजनान्य

स्य जीवा रथा-त्किंचिद्दनाश्र पट्कलाः ॥३१॥ धनुःपृष्ठसहस्राणि । चतुर्दश तश्रोपरि ॥ अ-
 ष्टविंशति पंचशती । कला एकादशाधिकः ॥३१॥ योजनानां त्रिपंचाश-द्व्यंश आशीतिरेव च
 ॥ सहस्राणि पट् शतानि । तथैकाशीतिरित्यथ ॥ ३१ ॥
 कलाः सप्तदश तथा । तावत्पयो विकला अपि ॥ एतावन्नरत्केत्रे । प्रोक्तं क्षेत्रफलं जिनैः
 ॥ ३३ ॥ बाह्या त्वत्र न संनवति. तच्चैत्रं नरतं देशा । वैताल्यगिरिणा कृतं ॥ द्वाक्षिणात्यं
 नरतार्द्ध-मुत्तरार्द्धं तश्रोपरं ॥ ३४ ॥ बोढा हिमवदुच्चार्यां । त्रित्वा वैताल्यनूथरं ॥ गंगासिं-
 धुन्यां कृत त-कृत्वा पूर्वपरिबुधी ॥ ३५ ॥ अर्द्धस्य द्वाक्षिणात्यस्य । स्याद्विष्कंनः शरोऽपि
 च ॥ अष्टत्रिंशद्योजनानां । दे शते च कलात्रयं ॥ ३६ ॥ योजनानां सहस्राणि । नव सप्त-
 शतानि च ॥ जीवाष्टचत्वारिंशानि । द्वादशान्न कलास्तथा ॥ ३७ ॥ धनुःपृष्ठं योजनानां ।
 सहस्राणि नवोपरि ॥ शतानि सप्त पट्षष्टिः । कर्त्तव्या द्वाक्षिणात्के ॥ ३८ ॥ कला द्वा-
 पंच-त्रिंशदेव सहस्रकाः ॥ चतुःशती योजनानां । पंचाशीतिस्तश्रोपरि ॥ ३९ ॥ कला द्वा-
 दश विकलाः । षड्विपेवं जिनैश्चरैः ॥ द्वाक्षिणात्ये नरतार्द्धे । सर्वं क्षेत्रफलं मतं ॥ ४० ॥

वाहा त्वत् न संभवति, वैताह्यादक्षिणस्यां चो-त्तरस्यां तवणार्णवात् ॥ चतुर्दशाधिकशतं ।
योजनानि कलारतथा ॥ ४१ ॥

एकादशानित्य मध्य-खंडेऽपोध्यापुरी जवेत् ॥ नवयोजनविस्तीर्णा । द्वादशयोजनय
ता ॥ ४२ ॥ खंडेऽवैवार्थदेशानां । स्यात्तार्द्धि पंचविंशतिः ॥ खंडोऽनार्यस्तान् विनासौ । खं-
डाः पंचापरे तथा ॥ ४३ ॥ मध्यखंडगतैवार्थ-देशेष्वेव जवेज्जनिः ॥ अर्द्धतां चक्रिणामर्द्ध-
चक्रिणां शीरिणां तथा ॥ ४४ ॥ अष्टाविंशो योजनानां । द्वे शते त्रिकदाधिके ॥ अत्रिक्रम्य
हिमवतो । दक्षिणस्यां तथांबुधैः ॥ ४५ ॥

एतावदेवातिक्रम्यो-त्तरस्यामत्र राजतः ॥ वैताह्यो मध्यस्थ इधं । व्यनजन्नरतं स च ॥
॥ ४७ ॥ पंचाशतं योजनानि । विस्तीर्णं पंचविंशतिं ॥ योजनान्युन्नतः कोशा-धिकानि पद्-
भुवोत्तरं ॥ ४८ ॥ युग्मं ॥ विहाय संदरं सर्व-पर्वतानां जवेद्यतः ॥ स्वस्वोच्छ्रयस्य तुर्योऽशौ ।
व्यवगाढो भुवोत्तरे ॥ ४९ ॥ द्वे योजनशते साष्टा-शीतिके त्रिकदाधिके ॥ द्रुषुर्वैताह्यशैलस्य
। प्रत्यंचास्य प्रपंच्यते ॥ ४९ ॥ योजनानां सहस्राणि । दश सप्त शतानि च ॥ त्रिंशत्तिश्च

कलाः किञ्चिद्दूनां द्वादश कीर्तिताः ॥ ५० ॥ वनुःपुष्टं सहस्राणि । दश सप्त शतानि च ॥
 त्रिचत्वारिंशताह्यानि । कलाः पंचदशाधिकः ॥ ५१ ॥ साष्टाशीतिर्योजनानां । चतुःशती-
 तथा कलाः ॥ सार्द्धः बोदश बाहस्य । प्रत्येकं पार्श्वयोर्दयोः ॥ ५२ ॥ ऊर्ध्वं च पर्वतस्या-
 स्य । दक्षिणोत्तरपार्श्वयोः ॥ अतिक्रमे योजनानां । दशानां समन्वितः ॥ ५३ ॥

अत्रास्ति मेखलकैका । दशयोजनविस्तृता ॥ आधामेन च वैताह्य—समाने ते उने अ-
 पि ॥ ५४ ॥ पृथुखिंशद्योजनानि । वैताह्यः स्यादतः परं ॥ प्रतिमेखलमेकैका । मानतो मे-
 खला समा ॥ ५५ ॥ शोनिता वनखडेन । पद्मेदिकयापि च ॥ वर्तते खेचरश्रेणी । रत्न-
 बद्धमहीतला ॥ ५६ ॥ स्युस्तत्र दक्षिणश्रेणौ । वृतानि विषयैर्निजैः ॥ महापुराणि पंचाश-
 त्परस्यां बहुरेव च ॥ ५७ ॥ दक्षिणस्यां पुरं मुख्यं । त्रवेङ्गानवह्वरं ॥ उदीच्यां रथनूपुर-
 चक्रवालाह्वयं त्रवेत् ॥ ५८ ॥ अयं जंबूद्वीपप्रहृत्यनिप्रायः । ऋषतचरित्रादौ तु दक्षिणश्रेण्यां-
 रथनूपुरचक्रवालसुत्तरश्रेण्यां गगनवह्वरसुक्तमिति क्षेत्रं, मुख्यत्वं त्वनयोर्द्वयं । स्वस्वश्रेण्य-
 विराजयोः ॥ राजधानीरूपतया । महासमुद्दिशादिनोः ॥ ५९ ॥ वसंतस्तेषु चोत्तंग—रत्नपा-

सादशादिषु ॥ तृणयापि न मन्थते । स्वर्गं विद्याधरेश्वराः ॥ ६० ॥ दशयोजनतुंगस्य । पंच-
 चाशद्विस्तृतरेपि ॥ खंरस्याद्यस्य सकलं । प्रतरं स्याद्भुवस्तले ॥ ६१ ॥ पंच लकाः सहस्रा-
 णि । द्वादशाप्य भानत्रयं ॥ मत्ताड्यं द्वादश कलाः । खंरेऽप्य प्रथमे धनं ॥ ६२ ॥ लकाणा-
 मेकपंचाश-द्वयोविंशतिरेव च ॥ सहस्रा योजनानां पट्-सप्ततिः पट्कलास्तथा ॥ ६३ ॥ श्र-
 णीन्धामथ चैतान्दरां । योजनानामतिक्रमे ॥ दशानां मेखलैकैका । वर्त्तते पार्श्वयोर्द्वयोः ॥
 ॥ ६४ ॥ तत्र याभ्योत्तरान्निग्ये । श्रेण्यौ गिरिसमायते ॥ वसंत्यत्र शक्रसन्क-लोकपालान्नियो-
 गिनः ॥ ६५ ॥ तथादुः क्रमाश्रमणपादाः-विद्याहरभेदीनु । उहं गंतूण जोअणे वरुनु ॥ द-
 सजोअणपिहुलानु । मदीनु सकरायस्स ॥ ६६ ॥ सोमजमकादयाणं । देवाणं वरुणकादया-
 णं च ॥ वेममणकादयाणं । देवाणं आन्नियोगाणं ॥ ६७ ॥ वद्धनि ज्वनान्पत्र । तेषां प-
 ट्योपमायुगां ॥ बह्विर्बुजानि रात्तानि । चतुरस्राणि चांतरे ॥ ६८ ॥ वेदिकाननराजिन्योः ।
 श्रेण्योर्ध्वासोऽनयोर्ज्वेत् ॥ योजनानि ष्ठीतावान् । त्रैताड्यस्यापि तत्र सः ॥ ६९ ॥ दशयो-
 जनतुंगस्य । त्रिंशद्योजनविस्तृतेः ॥ खंरस्यास्य द्वितीयस्य । गणितं प्रतरात्मकं ॥ ७० ॥

तिस्रो लक्षाः सहस्राणि । सप्त तीणि शतानि च ॥ तथा चतुरशीतिश्च । कला एकादशा-
 धिकाः ॥ ७१ ॥ अत्र च सर्वत्र यथोपयोगं योजनपदमनुक्रमपि अध्याहार्यं, तथा खने द्वि-
 तीयस्मिन् । निश्चितं सर्वतो धनं ॥ त्रिंशत्लक्षा योजनानां । सहस्राणि त्रिसप्ततिः ॥ ७२ ॥
 ज्ञातान्यष्टौ पंचचत्वारिंशदाद्यानि चाधिकाः ॥ कलाः पंचदशैतयुक्तं । व्यक्तं युक्तिविशारदैः
 ॥७३॥ अन्नियोगिश्रेणितश्च । योजनानामतिक्रमं ॥ पंचानामूर्ध्वमत्रास्यो—परिज्ञागो विराज-
 ते ॥ ७४ ॥ नानारत्नातंकुतस्य । दशयोजनविरतृतेः ॥ मध्ये पद्मवेदिकास्य । तस्याश्चोत्तय-
 तो वने ॥ ७५ ॥ तयोः क्रीडापर्वतेषु । कदम्बादिगृहेषु च ॥ दीर्घिकादिषु च स्वैरं । क्रीडं-
 ति अंतरामराः ॥ ७६ ॥ पंचयोजनतुंगस्य । दशयोजनविरतृतेः ॥ खंडस्यास्य तृतीयस्य ।
 प्रतरं परिकीर्त्तितं ॥ ७७ ॥ एकं लक्षं द्वे सहस्रे । चतुःशत्येकषष्टियुक्त् ॥ कला दशाष्ट गणि-
 तं । ब्रवीन्मयस्मिन् धनान्मक ॥७८॥ पच लक्षा योजनानां । सहस्रा द्वादशापरं ॥ सप्तानिरेका-
 त्रिंशती । कलाश्च द्वादशाधिकाः ॥ ७९ ॥ त्रयाणामपि खंभानां । धनेष्वेकीकृतेषु च ॥ वैता-
 ल्यस्याखिलस्यापि । जायते गणितं धनं ॥ ८० ॥ तच्चेदं—

सप्तशीतिश्च वक्राणि । दिनवतिः शतान्यपि ॥ एकोनत्रिंशदाब्धानि । कलाश्चतुर्दशा-
 धिकाः ॥ ८१ ॥ सिद्धायतनं कूटं ? । दक्षिणतरतार्दनामध्ये च ॥ खंडप्रपातकूटं ३ । तुर्थे
 तन्माणिनडाख्यं ४ ॥ ८२ ॥ वैताढ्याख्यं ५ पंचम—मथ षष्ठं पूर्णान्डसंज्ञं ६ च ॥ नवति त-
 मिस्रगुहं ७ चो—नरतरार्द्धं ८ च वैश्रमणं ९ ॥ ८३ ॥ वैताढ्यं नव कूटा—न्येवं क्षेत्रानि त-
 त्पूर्वाद्यैः ॥ सविधे सिद्धायतनं । ततः क्रमात्प्रत्यगखिन्नानि ॥ ८४ ॥ आर्या. कूटान्येतानि
 सक्रोशा—न्युच्चत्वे योजनानि षट् ॥ तावंत्येव मूत्रान्मौ । विकंजायामतौऽपि च ॥ ८५ ॥
 मध्ये देशानानि पंच । योजनानि शिरस्थ ॥ साधिकानि त्रीण्युदस्त—गोपुहसंस्थितान्यतः
 ॥ ८६ ॥ परिकेपामूत्रमध्ये—शिरस्सूत्रानि विशतिः ॥ तथोनानि पंचदश । साध्याणि नव च क्र-
 मान् ॥ ८७ ॥ अधस्ताद्द्विखराध्याव—दशतं तत्किन्नादितं ॥ कूटोत्सेधार्द्ध्युककूटं । व्यासो य-
 श्रेऽस्सतास्थङ्गे ॥ ८८ ॥ तथाहि—सक्रोशार्द्धं योजनानां । त्रयेऽतीते शिरोऽग्रतः ॥ यदा जि-
 ह्वास्थतेऽमीषु । व्यासस्तदा तदर्द्धयेत् ॥ ८९ ॥ स्युः षट् क्रोशाः सपादास्ते । कूटोत्सेधार्द्ध-
 संयुताः ॥ सपादक्रोशादीनैव । संजाता पंचयोजनी ॥ ९० ॥ मध्यप्रदेशे विकंज । एतावा-

नेषु जग्यै ॥ एवं द्वीमवदादीनां । सर्वकूटेषु ज्ञावना ॥ ९१ ॥ सिद्धायतनकूटस्यो-परि र-
 म्यं विराजते ॥ सत्सिद्धायतनं मौढौ । किरीटमिव नूपतेः ॥ ९२ ॥ तदन्न कनकमणिमय-
 मेककोशायतं तदर्द्धतं ॥ चापशतानि चतुर्दश-चत्वारिंशानि चोत्तुंगं ॥ ९३ ॥ पूर्वोत्तराद-
 क्षिणासु । डारमेकैकमत्र तत्र ॥ धनुःपंचाशतोत्तुंगं । तदर्द्धं किल विस्तृतं ॥ ९४ ॥ पंचधनुः-
 शतविष्कं-ज्ञायामा स्यात्तदर्द्धवाहृदया ॥ मणिपीठिका तदंत-ईवहृदक उपरि चास्याः ॥ ९५ ॥
 पंचचापशतान्येप । विष्कंज्ञायामतो मतः ॥ तान्येव सातिरेकाणि । तुंगत्वेन प्ररूपितः
 ॥ ९६ ॥ अष्टोत्तर शतं नित्य-प्रतिमास्तत्र चार्द्धतां ॥ उत्सेधांगुत्वानिष्वन्न-धनुःपंचशतोच्चि-
 ताः ॥ ९७ ॥ एकैकस्यां दिशि नस-विंशतिः सप्तविंशतिः ॥ एवं चतुर्दिशं ताः स्यु-र्नास्त्रा
 च रुषन्नादयः ॥ ९८ ॥ तासां च जिन्नमूर्त्तीना-संकरत्नमया नखाः ॥ अंतर्दोहिताकरत्न-
 प्रतिसेकमनोहराः ॥ ९९ ॥ पाणिपादतलानि च । जिह्वा श्रीवत्सचूचुकं ॥ तालूनि च तपनीय-
 मयानि रिष्टरत्नजाः ॥ १०० ॥ इमशुरोमराजयश्च । नष्टा विडुमनिभिः ॥ नासा अंतर्दो-
 हिताक्-निषेकारतपनीयजाः ॥ १ ॥ दोहिताक्प्रतिसेका-न्यक्कीण्डकमयानि च ॥ नारका

अक्षिपद्भ्राणि । भ्रुवश्च रिष्टरत्नजाः ॥ १ ॥ ललाटपटुश्रवण—कर्णौवं कनकोद्भवं ॥ केशान्-
 म्बिस्तपनीय—मयी केशाश्च रिष्टजाः ॥ ३ ॥ वज्रजाः शीर्षघटिका—स्तथा कनकनिर्मिताः ॥
 श्रीवावाहुपादजंघा—गुल्फोरुतनुयष्टयः ॥ ४ ॥ नन्वेतानि ज्ञावजिन—प्रतिरूपाणि तेषु च ॥ ज-
 चितं द्रमशुकूर्वादि । आमणानुचितं कथं ॥ ५ ॥ तद्रुक्तं तपागहनायकश्रीदेवैस्सुरिद्विष्य-
 श्रीधर्मघोषसुरिभिर्जायवृत्तौ—ज्ञावताऽपगतकेशशीर्षमुखनिरीक्षणेन आमणयावस्था सु-
 ज्ञानैवेति, अत्र नक्षयते—

ज्ञादाहतामपि द्रमशु—कूर्वादीनामसंज्ञवः ॥ न सर्वाश्च किंतु तादृक्—द्विधातिशयसंज्ञ-
 वान् ॥ ६ ॥ स्यादवस्थितता तेषां । आमणग्रहणादसु ॥ पुरुषत्वप्रतिपत्तिः । सौंदर्यं चेज्ज-
 भेव हि ॥ ७ ॥ यदुक्तं श्रीसमवायांगे—‘ अवधियकेसमंसुरोमणहे ’ इति, औपपत्तिकेऽप्यु-
 क्तं—‘ अवधियसुविज्ञतचतसंस्तु ’ एवं च—तासां ज्ञावजिनाधीना—प्रतिरूपतया ततः ॥ ज्ञा-
 श्वताहर्त्प्रतिमानां । द्रमशुकूर्वादि युक्तिमत ॥ ८ ॥ ज्ञाप्ये त्वकेशशीर्षा स्या । या आमण्य-
 दशोदिता ॥ ज्ञाऽवर्दिष्णुतयाऽपत्वा—तदज्ञावविवक्षया ॥ ९ ॥ एकैकस्याः प्रतिमायाः । पृष्ठ-

तद्भवधारिणी ॥ हे दे चामरधारिण्यौ । पार्श्वतः पुरतः पुनः ॥ १० ॥ यक्षनूतकुंडधार-
 प्रतिमानां दयं दयं । विनयावनतं पाद-पतितं घटितंजलि ॥ ११ ॥ यथा देवहंदकेऽस्मिन्
 । घंटाधूपकड्डुकाः ॥ तथा चंद्रनकुंजाद्याः । प्रत्येक शतमष्टयुक् ॥ १२ ॥ तथाहि—चंद्रण-
 कलसा १ त्रिंशा—रगा २ आयासगा य ३ आद्या य ४ ॥ पार्द्वेन ५ सुषड्ठा ६ । मणगुलीया
 ७ वायकरगा य ८ ॥ १३ ॥ चित्तारयणकरंरंग ९ । हय १० गय ११ नरकंगाय १२ चंगे-
 री १३ ॥ परुदगा १४ सीहासण १५ । जस १६ चामरा १७ ससुगय १८ ऊया य १९ ॥ १४ ॥
 तथा—खडप्रपातकूटं स्या—तृतमालः सुरो विभुः ॥ सप्तमे कृतमालश्च । स्यात्तमिस्रगुहा-
 त्रिधे ॥ १५ ॥ पक्षां च शेषकूटानां । कूटनामसमान्निधाः ॥ सुराः कुर्वंत्याधिपत्यं । सर्वे प-
 द्योपमायुषः ॥ १६ ॥ एतेषां च परीवारो । देवीसामानिकादिकः ॥ तत्तदासनरीतिश्च । स-
 र्वं विजयदेववत् ॥ १७ ॥ पूर्णैत्रदं माण्डिनदं । कूटं वैताल्यनामकं ॥ त्रीण्येतानि स्वर्षांजा-
 नि । रात्रिकान्यपरारणि षट् ॥ १८ ॥ उपर्येषामश्रैकैकः । स्यात्प्रासादावतंसकः ॥ रात्रिकः
 क्रोशतुंगोऽर्द्ध-क्रोशं च विस्तृतायतः ॥ १९ ॥ इदं जंबूदीपप्रह्मिषुत्तिबृहत्कैत्रसमान्निपा-

येषां, श्रीजमास्वातिकेते जंबूद्वीपसमासे त्वमी प्राप्तादावतंसकाः क्रौञ्चद्वैवर्ष्यविस्तराः किञ्चि-
न्यूनतदुच्चथा जक्ताः संति.

तस्य प्रासादस्य मध्ये । महती मणिपीठिका ॥ धनुःपंचाशतायाम—व्यासा तददमेडु-
रा ॥ २७ ॥ जपर्यस्या रत्नमयं । सिंहासनमनुचरं ॥ तत्तत्कूटस्वामियोग्यं । परिवारासनैर्दु-
तं ॥ २८ ॥ यदा स्वस्वराजधान्याः । कूटानां स्वामिनः सुराः ॥ अत्रायांति तदैतस्मिन् । प्रा-
सादे सुखभासते ॥ २९ ॥ मेरोर्दक्षिणतोऽसंख्य—द्वीपाढ्यीनामतिक्रमे ॥ जंबूद्वीपेऽपरत्रैषां ।
राजधान्ये यथायथं ॥ ३३ ॥ वैताड्यस्य पर्वतस्य । दे गृहे ज्ञवतः क्रमात् ॥ खरुप्रपाता
प्राच्यंशे । तमिस्रा वरतः पुनः ॥ ३४ ॥ उन्नते योजनान्यष्टौ । तानि द्वादश विस्तृते ॥ नि-
त्याधिकारगहने । पंचाशद्योजनायते ॥ ३४ ॥ दक्षिणस्यासुदीच्यां च । दारमेकैकमेतयोः ॥
उच्चिनं योजनान्यष्टौ । तानि चत्वारि विस्तृतं ॥ ३५ ॥ नृत्तमालकृतमाला—त्रैकपट्यायुषौ
सुरौ ॥ महादिकौ विजयव—देतयोः स्वामिनौ क्रमात् ॥ ३६ ॥

प्रतिद्वारं द्वौ कपाटौ । बाजिकौ घटितौ सदा ॥ अष्टावष्टौ योजनानि । तुंगौ दे दे च

विस्तृतौ ॥ १७ ॥ यदेह चक्री नरतौ—तरजागं जिगीषति ॥ नेनान्या रत्नदंडेना—इतौ तदा-
 वसर्पतः ॥ १८ ॥ उद्धाटितस्यैकैकस्य । पश्चाद्भागोऽस्ति तोदकः ॥ चतुर्थोजनविष्कंता—या-
 मोऽरदंज एतयोः ॥ १९ ॥ इस्तिरत्नं नमारुह्य । कुत्रस्थलस्फुरन्मणिः ॥ चक्री तदुच्योति-
 ताध्या । तमिस्रा पवित्रोद्ग्राहं ॥ २० ॥ तत्र प्रविश्य पाश्चात्य—सैन्यप्रकाशहेतवे ॥ रत्नेन का-
 क्यीनाम्ना । खटीपिंडावलेखिना ॥ २१ ॥

उध्यायो योजनान्यष्टौ । तिर्यग्दादशयोजनीं ॥ प्रकाशयेद्योजनं चै—कैकं दक्षिणवाम-
 योः ॥ २२ ॥ आदिमं योजनं सुक्त्वा । प्रथमं मण्डलं लिखेत् ॥ पंचचापशतायाम—विष्कंतां
 ज्ञानुसन्निज ॥ २३ ॥ युग्म ॥ ततोऽपि योजनं सुक्त्वा । द्वितीयं मंडलं लिखेत् ॥ इत्येवमु-
 चरद्वारं । दीपेत्ये योजनैस्त्रिसं ॥ २४ ॥ एवं च—स्यदिकं द्वाक्षिणात्यपा—कपाटापरि मंडलं
 ॥ दे तोदके लिखत्वारि—शत्रुपाग्निसावनुक्रमत् ॥ २५ ॥ ततो दे उत्तराह्नपाक्—तोदकैत्यं च
 मंडलं ॥ उदीच्यप्राक्पटेऽयं । पश्चिमायास्तपि क्रमः ॥ २६ ॥

एवमेकोनपचाश—तूर्वाजिनौ जवंति वै ॥ तावत्यपरजिनौ त—सुदयानि संसुखानि च

॥ ३३ ॥ अयं च मलयगिरिकुलकेत्रविचारबृहदृत्याद्यन्निप्रायः, आवश्यकबृहदृत्याद्यन्निप्राय-
स्त्वयं—गुहायां प्रविशान् नरतः पाश्चात्यपांश्रजन प्रकाशकरणाय दक्षिणद्वारे पूर्वदिकपाटं प्र-
थमं योजनमुत्तवा प्रथमं मंडलमालिखति, ततो गौमुत्रिकान्यायेनोत्तरतः पश्चिमदिकपाटतोदके
तृतीययोजनादौ द्वितीयं मंडलमालिखति, ततस्तेनैव न्यायेन पूर्वदिकपाटतोदके चतुर्थयोजनादौ
तृतीयं, ततः पश्चिमदिग्निर्गतौ पंचमयोजनादौ चतुर्थं, ततः पूर्वदिग्निर्गतौ षष्ठयोजनादौ पंचमं
यावदष्टचत्वारिंशत्तममुत्तरद्वारसत्कपश्चिमदिकपाटं प्रथमयोजनादौ एकोनपंचाशत्तम चोत्त-
रदिग्द्वारसत्कपूर्वदिकपाटे द्वितीययोजनादावालिखति ॥

दक्षिणातोदकात्सप्त—दशान्निर्गताः परा ॥ अस्त्युन्मनजलानाम—नदी त्रियोजनातता
॥ ३७ ॥ द्वारशयोजनायामा । पूर्वान्निविनिर्गता ॥ विन्निद्य पश्चिमां न्निर्गतां । प्रविष्टा सिं-
धुनिष्पतां ॥ ३९ ॥ अस्यां पतति यत्किंचिद् । दृषत्काष्ठनरादिकं ॥ तत्सर्वमद्भिराहृत्य । बहिः
प्रक्षिप्यते स्मत्वे ॥ ४० ॥ ततः परं योजनयो—द्वयोरतिक्रमे परा ॥ स्यान्निष्पगजलानाम—न-
दी त्रियोजनातता ॥ ४१ ॥ द्वादशयोजनायामा । पूर्वान्निविनिर्गता ॥ प्रत्यन्निर्गतां प्रविन्नि-

०
 ॥
 य । शिंभुं विश्रात्यसावपि ॥ ४२ ॥ अस्यां पतति यत्किंचि—तृणकाष्ठनरादिकं ॥ अथो मज्ज-
 ति तत्सर्व—मीदृक् स्वप्नाव एनयोः ॥४३॥ ततश्चोत्तरतः सप्त—दशान्निर्योजनैः परः ॥ चतुर्यो-
 जनविष्कंजा—याम उत्तरतोदकः ॥ ४४ ॥ ततश्च—

उत्तराभ्यां द्वारजागारभ्या—मित्येव सर्वसंख्यया ॥ योजनैरेकविंशत्या । नद्यौ स्यातां य-
 श्रोदिते ॥ ४५ ॥ अप्य बार्दकिरत्नेन । सद्यः सज्जितपद्यया ॥ नद्याबुध्ने समुत्तीर्ष । यावद्ग-
 ति चक्रुन्नृत् ॥ ४६ ॥ तावद्विना प्रयासेन । कपाटाबुत्तराश्रितौ ॥ उद्धटेते स्वयमेव । कुत-
 क्रौंचारवौ रयात् ॥ ४७ ॥ निर्गत्य तेन द्वारेण । विजित्योत्तरजारतं ॥ दर्याः खंडप्रपाताभ्या-
 श्वक्री समीपसापतेत् ॥ ४८ ॥ उत्तरद्वारमुद्ग्राह्य । सेनानीकृतयत्नतः ॥ मंसलान्भ्याद्विखन्
 प्राग्व—श्वक्री. विज्ञाति तां गुह्यां ॥ ४९ ॥ पूर्वं निमग्नसद्विवां । समुत्तरेत्ततः परां ॥ तूर्णं बार्द-
 किरत्नेन । कतया हृद्यपद्यया ॥ ५० ॥ इमे मानाद्विजिः प्राग्व—त्प्रात्यभिजातिविनिर्गते ॥ प्रा-
 च्यन्निचिं किंतु जित्वा । प्राप्ते गंगामहानदीं ॥ ५१ ॥ द्वारेण द्वाकिणार्त्थेन । स्वयमुद्ग्रादिते-
 न च ॥ निर्गत्य कुलकृत्यः सं—श्वक्री निजपुरं विशेषत् ॥ ५२ ॥ स्याद्यावच्चक्रिणो राज्यं । ता-

वत्तिष्ठन्ति संततं ॥ मंडलानि च पथे च । गुह्यार्थं गतागते ॥ ५३ ॥ अयं प्रवचनसरोद्धार-
वस्यन्निप्रायः, त्रिषष्टीयाजितचरित्रे तु—

॥
उद्भवादि तं गुहाद्वारं । गुह्यार्थं मंडलानि च ॥ तावचान्यपि तिष्ठन्ति । यावज्जीवति चक्र-
नृत ॥ ५४ ॥ इत्युक्तमिति क्षेत्रं, द्वारात्स्वनप्रपाताया । यान्याद्याभ्यदिशि ध्रुवं ॥ गंगायाः
पश्चिमे कूले । वसन्ति निधयो नव ॥ ५५ ॥ उदीच्यामथ वैताड्याद् । हिमवद्विरिमीमया ॥
स्यादुत्तरत्तरताड्यै । पर्यैकासनसंस्थितं ॥ ५६ ॥ अष्टात्रिंशो योजनानां । द्वै शते त्रिकलाधि-
के ॥ विष्कंजतोऽग्र बाहुर्य । प्रत्येक पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ५७ ॥ योजनानां शतान्यष्टा—इशदि-
नवतिस्तथा ॥ सार्धाः सप्त कलाः क्षेत्र—फलमस्याथ कीर्यते ॥ ५८ ॥ लक्षास्त्रिंशत्सहस्रा-
णि । द्वात्रिंशदथ चोपरि ॥ शतान्यष्टौ योजनाना—मष्टाशीतिरथाधिका ॥ ५९ ॥ कला द्वा-
दश विकला । एकादश प्रकीर्तिताः ॥ उक्तसामान्यत्तरत—वहेयं तु शरदिकं ॥ ६० ॥ नि-
तंबस्य हिमवतो । द्वाकिणान्यस्य सन्निधौ ॥ क्षेत्रेऽस्मिन्नंतरे गंगा—सिंधुप्रपातकुंडयोः ॥ ६१ ॥
गिरिर्दुष्यन्नकूटाख्य । उच्चत्वेनाष्टयोजनः ॥ द्वे योजने नूषिमम—श्चारुगोपुत्रसंस्थितः ॥ ६२ ॥

पंचविंशतिरेवाष्टा—दशैव द्वादशापि च ॥ साधिकानि परिकेपो । मूले मध्ये च मूर्ध्नि च ॥
॥ ६३ ॥ ढादशाष्ट च चत्वारि । मूले मध्ये शिरस्यपि ॥ योजनानि क्रमादस्य । व्यासाया-
मौ मतांतरे ॥ ६४ ॥

सप्तविंशत्क्रमात्पंच—त्रिंशतिर्द्वादशापि च ॥ साधिकानि परिकेपो । मूले मध्ये तत्रोप-
रि ॥ ६५ ॥ इदं च सप्तदशमपि जंबूद्वीपप्रकृतिसूत्रे. मतांतरे ननु कथं । श्रुते सर्वज्ञमूलके
॥ तुल्यकैवल्यज्ञाज्ञां यद्देकमेवार्हतां मतं ॥ ६५ ॥ अत्रोच्यते—डुर्भिके स्कंदित्वाचार्य—देव-
द्विंशतिवारके ॥ गणनाज्ञावतः साधु—साध्वीनां विस्मृतं श्रुतं ॥ ६६ ॥ ततः सुन्निके संजा-
ते । संप्रस्य मेलकोऽज्ञवत् ॥ बलत्रयां मथुरायां च । सूत्रार्थघटनाकृते ॥ ६७ ॥ बलत्रयां सं-
गते सधे । देवद्विंशतिरप्रणीः ॥ मथुरायां संगते च । स्कंदित्वाचार्योऽप्यणिरभूत् ॥ ६८ ॥ तत-
श्च वाचनात्रेद—स्तत्र जातः कवचित् कवचित् ॥ विस्मृतस्परणे त्रेदो । जातु स्याद्व्यज्योरपि
॥ ६९ ॥ तत्रैस्ततोऽर्थाचीनैश्च । गीताधैः पापजीरुभिः ॥ मतद्वयं तुल्यतया । कक्षीकृतम-
निर्णयात् ॥ ७० ॥ सत्यप्येवं सांप्रतीना । विसंवाहं श्रुतरिप्यतं ॥ निर्णेतुमुत्सहंते ये । ते के-

७ या मातृजाभिजाः ॥ ७१ ॥ एवमेवोक्तं श्रीमलयगिरिनिर्जयौतिष्करंभवृत्तौ.

देशानक्रोशतुंगोऽर्द्ध-क्रोशविस्तृत एव च ॥ क्रोशायाम उपर्यस्य । प्रासादोऽतिमनोरमः

॥ ७१ ॥ देवोऽत्र कृषन्नास्त्रिख्य । एकपट्योपमस्मितिः ॥ महर्द्धिको विजयव-तथास्य राज-
धान्यपि ॥ ७३ ॥ दौलोऽयं चित्रित इव । चक्रिन्निर्जितनारतैः ॥ काकणीरत्नलिखितैः । समं-
तान्नजनामभिः ॥ ७४ ॥ नद्योऽष्टाविंशतिरिह । सहस्रा द्युत्तरा मताः ॥ असुष्य नरतर्के-
त-स्योर्वाडास्थांगना इव ॥ ७५ ॥ अरकाश्च षडप्यल । सुषमासुषमादयः ॥ सदा विपरिव-
र्त्तते । त्रियोगिन इवेशितुः ॥ ७६ ॥ इति नरतर्केवं ॥ अशोत्तरार्द्धनरत-पर्यंत उत्तराश्रिते ॥
जारपस्वर्णस्यो ज्ञाते । हिमयन्नामपर्वतः ॥ ७७ ॥ स्पृशन् द्वात्र्यां निजांतात्र्यां । पूर्वाप-
रपयोनिधी ॥ योजनानां ज्ञातं तुगो । नृमग्नः पंचविंशतिं ॥ ७८ ॥ योजनानां दशाज्ञती ।
द्विपंचात्रसमन्वितता ॥ कदा द्वादशा विष्कंजः । पर्वतस्यास्य कीर्त्तितः ॥ ७९ ॥ योजनानां
पंचदशा-ज्ञानान्यप्राप्तसप्ततिः ॥ अष्टादशकलाश्चात्र । शरः प्रोक्तो जितस्मरैः ॥ ८० ॥

योजनानां सहस्राणि । चतुर्विंशतिरेव च ॥ ष षट्त्रिंशन्नवज्ञती । प्रत्यंचास्य कलाद्ध्यु-

क् ॥ ८१ ॥ वनुःपृष्ठं योजनानां । महस्त्राः पंचविंशतिः ॥ दे शते त्रिंशदधिके । चतस्रश्चा-
 धिकाः कलाः ॥ ८२ ॥ योजनानां सहस्राणि । पंचत्रीणि शतानि च ॥ सार्द्धानि बाह्वैकैका-
 स्या । द्यर्वाः पंचशशाकाः ॥ ८३ ॥ (कला इत्यर्थाः) कोटीद्वयं च लक्षाणि । योजनानां
 चतुर्दश ॥ षट्पंचाशत्सहस्राणि । शतानि नव चोपरि ॥ ८४ ॥ एकसप्ततिरेवाष्टौ । कलाश्च
 विकलादश ॥ न्यूँ प्रतरगणितं । निर्दिष्टं हिमवद्भिः ॥ ८४ ॥ कोटीनां दे शते कोट्य-
 तुर्दशाप् लक्षाकाः ॥ षट्पंचाशत्तत्रा सप्त-नवतिश्च सहस्रकाः ॥ ८५ ॥ एकं शतं चतुश्चत्वार-
 -रिंश कलाश्च षोडश ॥ विकला द्वादशेत्युक्तं । शैलेऽस्मिन् सर्वतोषनं ॥ ८६ ॥ वेदिकाव-
 नखडाऽर्थां । रम्योऽय पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ वेदिकावनखदानां । सर्वं मानादि पूर्ववत् ॥ ८७ ॥
 अत्रैकादश कूटानि । त्रिभ्रति प्रकटप्रज्ञां ॥ सिद्धायतनसुल्ह्यानि । प्राच्या आरभ्य पू-
 र्ववत् ॥ ८८ ॥ स्यात्सिद्धायतनं ? शुद्ध-ह्रिमवन्नामकं ९ परं ॥ तृतीयं नरतात्रिरुप ३-मि-
 लाकूटं ४ ततः परं ॥ ८९ ॥ गंगावर्त्तनकूटं ५ च । श्रीदेवीकूट इ मित्यपि ॥ रोहितांशासु
 रीकूट ७ । सिंशवावर्त्तनसंज्ञकं ८ ॥ ९० ॥ सुरादेवीकूटमिति ९ । परं ह्रिमवतात्रिधं १० ॥

एकादशं वैश्रमणं ११ । कूटानि हिमवद्भिः ॥ ९१ ॥ सर्वाण्यमूनि रात्नानि । मूले च व्या-
 सदैव्यतः ॥ योजनानां पंचशती । तावदेवोच्छ्रितानि च ॥ ९२ ॥ मध्ये च त्रिशतीं पंच-स-
 तत्याख्यां शिरस्यथ ॥ ततानि दे शते सार्द्धे । गोपुञ्जसंस्थितान्यतः ॥ ९३ ॥ ज्ञाताः
 पंचदशोकाजी—त्यधिकाः किंचनाधिकाः ॥ एकादश किंचिदून—पत्नशीतियुताः ज्ञाताः ॥
 ॥ ९४ ॥ ज्ञाताः भ्रष्टैकनवति—संयुताः किंचिदूनकाः ॥ परिक्रैपाः क्रमादेषु । मूले म-
 ध्ये च मूर्धनि ॥ ९५ ॥

नि द्वायतनकूटस्थो—परि नि द्वावयो सहस्रान् ॥ पंचाशद्योजनान्याया—मतः स परिक्री-
 र्जितः ॥ ९६ ॥ त्रिकंजतो योजनानि । प्रहसः पंचविंशतिः ॥ पट्टत्रिंशद्योजनान्युच्च—स्त्रि-
 द्दारी ज्ञास्वरप्रजः ॥ ९७ ॥ त्रिना प्रतीचीं त्रिदशं । द्वारमेकैकमुच्छ्रितं ॥ योजनान्यपुच-
 त्त्वारि । स्थाद्विस्तरप्रवेजयोः ॥ ९८ ॥ त्रिद्वायतनमध्येऽथ । त्रिजानि मणिपीठिका ॥ यो-
 जनान्यपु त्रिस्तीर्ण—यता चत्वारि सेडुरा ॥ ९९ ॥ उपर्येतस्या अश्रैको । देवहृदक आहितः
 ॥ उच्चैस्त्वेन साधिकानि । योजनान्यपु स शूनः ॥ १०० ॥ त्रिकंजामतोऽप्येव । योजना-

न्यष्ट तत्र च ॥ अष्टौत्तरशतं निद-प्रतिमास्तस्तु पूर्ववत् ॥ १ ॥ दशानां शैषकूटानां-सुप-
 यैकैक आलयः ॥ द्वापष्टिं योजनान्यर्द्धाधिकान्यायतविस्तृतः ॥ २ ॥ एकलिंशद्योजनानि ।
 सक्रोशानि सप्तशतः ॥ तत्तत्कूटसमाह्वान-स्वामिना समधिष्ठितः ॥ ३ ॥ कूटे द्वितीये तृ-
 तीये । दशमे रुद्रमन्त्रिने ॥ चतुर्भुवु सुरा इंशा । देव्यः शेषेषु षट्सु च ॥ ४ ॥ तत्रापि—
 इलादेवी सुरादेवी १ । हे इमे दिक्कुमारिके ॥ तिस्रश्च तद्यविष्टाऽयः । श्रीश्वेति प्रशि-
 ता इमाः ॥ ५ ॥ देवा देव्यश्च सर्वेऽमी । एकपट्योपमायुषः ॥ महर्दिका विजयन-चक्षुषां
 राजधान्यपि ॥ ५ ॥ एता देव्यश्च जवन-पतिजातिगता मताः ॥ व्यंतरीणासर्द्धपट्य-—मा-
 युस्तर्कपतोऽपि यत् ॥ ६ ॥ एवं वक्ष्यमाणा अपि देव्यो क्षेत्राः, वक्ष्यमाणपर्वतेषु । यानि चै-
 त्यानि येषु च ॥ प्रासादा देवतानां ते । सर्वेऽत्रत्यैः समाः स्मृताः ॥ ७ ॥ गिरैरस्योपरित-
 ते । हृदः पद्महृदाम्निवः ॥ योजनानि दशोद्धिदः । सहस्रयोजनायतः ॥ ८ ॥ ज्ञानानि पंच
 विस्तीर्णो । वेदिकावनमंडितः ॥ चतुर्दिशं तोरणाढ्य-त्रिसोपानमनोरथः ॥ ९ ॥ अयं च व-
 क्ष्यमाणाश्च । महापद्महृदादयः ॥ सर्वे पूर्वापरायासा । दक्षिणोत्तरविस्तृताः ॥१०॥ तथाहुः—

हिमवतसैलसिद्धरे । वरारतिदृष्टो मलिनपुस्तौ ॥ दनजौअणावगाढो । विविन्नो दाहि-
 णुत्तरत्त ॥ ११ ॥ तस्य मध्ये पद्मप्रेकं । योजनापत्तिवस्तुत ॥ अर्द्धयोजनबाह्व्यं । तावेदो-
 त्तिवृत्तं जन्नात् ॥ १२ ॥ जले मग्नं योजनानि । दशौतजगतीवृत्तं ॥ जंबूद्वीपजगत्यान्ना । मा-
 गाक्कादिराजिता ॥ १३ ॥ किंत्वसौ योजनान्यष्टा—दशोक्त्वा सर्वसंख्यया ॥ जलेऽत्रगाढा द-
 शाय—योजनान्यष्ट चोपरि ॥१४॥ यत्तु जंबूद्वीपप्रकृतिमूलसूत्रे ‘ जंबूद्वीवजगदप्पमाणा ’ इ-
 त्युक्तं तज्जलावगान्प्रमाणाणमविवक्षित्येति तद्वृत्तौ । किंच—वज्रमूलं रिष्टकदं । वैडूर्यं नादबंधु-
 रं ॥ वैडूर्यबाह्यगत्रं त—ज्जंबूतदंतसहदं ॥ १५ ॥ अत्रायं विशेयोऽस्ति बृहत्कैत्रविचारवृत्त्या-
 दौ—बाह्यानि चत्वारि पत्राणि वैडूर्यमयानि, शेषाणि तु रक्तसुवर्णमयान्युक्तानि, किंच जंबू-
 द्वीपपत्रसिद्धे जंबूतदमीपडक्तस्वर्णं, तन्मयान्यन्यंतरापत्राणि । सिरिनिलयकैत्रविचारवृत्तौ
 तु पीतस्वर्णमयान्युक्तानीति द्वेषं ॥ तपनीयकेसरवृत्ता । सौवर्णी कर्णिका त्रवेत्तस्य ॥ द्वि-
 क्रोशायत्तवितता । क्रोशोक्त्वा श्रीत्रवनमस्यां ॥ १६ ॥
 एकक्रोशापत्तमेत—तथा र्द्धक्रोशावित्तुतं ॥ जनक्रोशोन्नतं तत्र । दक्षिणोत्तरपूर्वतः ॥१७॥

पंचचापशतसुंगं । तदर्द्ध्यासमेककं ॥ द्वारं तत्राप्य नवन-मध्येऽस्ति मणिपीठिका ॥ १८ ॥
 सापि पंचशतधनु-र्ध्यास्यायामार्द्धमेदुरा ॥ तपर्यस्याः शयनीयं । श्रीदेवीयोगपसुतमं ॥ १९ ॥
 पद्भजातीयैः परिक्रैपै-र्वैष्टुनं मूलपंकज ॥ क्रमादर्द्धार्द्धमानाजाः । परिक्रैपाः समेऽप्यमी । १७
 अष्टोत्तरं शतं पद्माः । प्रथमे परिधौ स्थिताः ॥ मूलपद्मादर्द्धमानाः । श्रीदेवीनूपणैर्नृताः ॥
 ॥२१॥ वायुचरेशानद्विष्टु । सामानिकसुधासुजां ॥ चतुःसहस्री पद्मानां । तावतां परिकीर्तिताः
 ॥२१॥ सहस्राणां देवीनां । प्राक् चत्वार्यंबुजानि च ॥ सहस्राण्यष्ट चाग्नेया-मन्त्र्यंतरसन्ना-
 जुषां ॥ २३ ॥ सहस्राणि दशाज्ञाना-मपाठ्यां मध्यपर्वदां ॥ द्वादशाजसहस्राणि । नैर्ऋत्यां
 बाह्यपर्वदां ॥ २४ ॥ रेनापतीनां सप्तानां । प्रत्यक् सप्तान्बुजानि च ॥ द्वितीयोऽयं परिक्रैपा
 । मूलपद्मस्य वार्धितः ॥ २५ ॥ आत्मरक्षिसहस्राणां । षोडशानां चतुर्दिशं ॥ चतुःसहस्री
 प्रत्येकं । परिवेषे तृतीयके ॥ २६ ॥ तयः परे परिक्रैपा । अन्नियोगिपयोरुहां ॥ द्वाविंशत्प्रथ-
 मे दक्षा । अन्त्र्यंतरान्नियोगिनां ॥ २७ ॥ चत्वारिंशत्पद्मलक्षा । मध्ये मध्यान्नियोगिनां ॥
 दक्षाणामष्टचत्वारि-ंशद्बाह्ये बाह्यसेविनां ॥ २८ ॥ कोट्येका विंशतिर्दक्षाः । पद्मानां सर्वसं-

रूपया ॥ सहस्राणि च पंचाश-हृतं विंशतिभ्युतं ॥ ३९ ॥ अत्र पट् परिकेपा इति पट्-
जातीयाः परिकेपा इति वाच्यं. तथाहि—आद्या मूलपद्माईमाना जातिः, द्वितीया तच्चतु-
र्धनागमाना जातिः, यावत्पृष्टी चतुःपष्टितमन्नागमाना जातिरिति. अन्यथा तु योजनात्मना
सहस्रत्रयात्मके धनुरात्मना चत्वारिंशद्वह्नाधिकद्विकोटिप्रमिते हृदपरमपरिधौ पष्टुपरिकेप-
द्यानां षष्टिकोटिधनुःकेत्रमातद्यानाथेकया पंक्तयाऽवकाशो न संभवति ।

ततश्च तत्तत्परिविहङ्गेत्रपरिकेपपद्ममंख्याविस्तारान् परिज्ञाय यत्र यावत्पयः पंक्तयः संज-
वन्ति, तत्र तावतीन्निः पंक्तिन्निरेक एव परिकेपो द्वेयः ॥ पद्मानामेकजातीयत्वात्. एवं च पं-
चत्रयोजनात्मके हृदकेत्रफले तानि नवार्णयपि पद्मानि सुखेन मत्तियेव. पद्मारूढकेत्रस्य स-
र्वसंकलनया विंशतिः सहस्राणि पंचाधिकानि, योजनानां षोडशान्नागीकृतस्यैकयोजनस्य
त्रयोदशान्नागा इत्येतावत् एव संभवत्, इत्यधिकं तु त्रु० श्रीशान्तिचङ्गणिकृतजंबू-
द्वीपप्रज्ञातिवृत्तितोऽत्रलेपं. ततः पद्महृदाङ्गा । प्राच्यतेरंणनिर्गता ॥ योजनानां पंचश-
ती । गिरौ पूर्वेण गच्छति ॥ ३० ॥ गंगावर्त्तनकूटस्या—धस्तादावृत्य सा ततः ॥ दक्षिणाग्नि-

मुखी नूत्या । प्रवृत्ता पर्वतोपरि ॥ ३१ ॥ त्रयोविंशतिं पंचशतीं । योजनानां कलात्रयं ॥ सा-

ई गत्वा दक्षिणस्यां । पतेज्जिह्विकया नगात् ॥ ३२ ॥

सा च प्रणालिकारूपा । नात्यर्द्धकोशमेदुरा ॥ दिक्रोशदीर्घा सकोश-पट्पोजनसुविरस्तु-

ता ॥ ३३ ॥ बाजिकी व्यासमकर-वक्त्राकारा तथाप्य सा ॥ सान्तिरेकं योजनानां । कुभे गंगाप्रपाता-

क पतत्यधः ॥ ३४ ॥ योजनानि दशोद्विधे । षष्टिं च विस्तृतायते ॥ कुभे गंगाप्रपाता-

स्थे । चारुमुक्तावलीसमा ॥ ३५ ॥ गुरम ॥ तप्राटुः क्रमाश्रमणपादाः—आयामो विस्क-

नो । सष्टिं कुरुस्य जोश्रणा इति ॥ ननुश्रमयं किंचूषं । परिही दसजोश्रणो गाहो ॥ ३६ ॥

इति बृहत्कैत्रसमाशे.

नुमास्वत्तिकतजंबूदीपसमाशे करणविनात्रनायां च स्र्वे पसासं जोश्रणविद्यारो नव-

रिसही इति त्रिशोषोऽस्ति. इहं च कुंरस्य यश्रार्धनामोपपत्तिरपि नवति. एवमन्येवपि यश्रा-

योषं द्वेषमिति. तच्च कुंरं वेदिकया । वनखंभेन वेष्टितं ॥ पूर्वपरिदाक्षिणासु । सोपान श्रेणि-

शोचिन्तं ॥ ३७ ॥ सोपानश्रेणायः सर्वा । यज्जस्तंजाः सतीरणाः ॥ रत्नालवनवाहाड्या । रैरू-

प्यफलकांचिताः ॥ ३८ ॥ गंगादीपश्च त्रात्यस्मिन् । दौ क्रोशाबुच्चित्तो जलात् ॥ अष्टौ च
 योजनान्त्येष । विष्कंजायाममानतः ॥ ३९ ॥ गगाद्विषेपरि गंगा-त्रवनं पीठिकादियुक् ॥
 स्वरूपतो मानतश्च । श्रीदेवीत्रवनेपमं ॥ ४० ॥ दक्षिणात्यतेरखेन । गंगाप्रपातकुंडतः ॥
 निर्गत्य वैताह्योपांते । नदीसप्तसहस्रयुक् ॥ ४१ ॥ खंभप्रपाताप्रगन्नागे । त्रित्वा वैताह्यनू-
 धरं ॥ दक्षिणात्यसप्तनदी—सहस्रपरिवारिता ॥ ४२ ॥

एवं चतुर्दशानदी—सहस्रापरितान्निताः ॥ पूर्वतो जगतीं त्रित्वा । गंगा विशति वारिधिं
 ॥ ४३ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ सकोशानि योजनानि । षडस्या ह्रदनिर्गमे ॥ त्यासः क्रोशाहंसु-
 द्वेषः । कुंडपातावधिः स च ॥ ४४ ॥ तत्रोक्तं जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्त्रये—गंगामहानर्दपवाहे लको-
 सादं जोअणार्दं विस्कंनेर्णं पसुत्ता, अर्दकोसं नवेहेणं. समवायांगे तु—गंगासिंधुज नदीजं
 पवहे सातिरेगार्दं चजाविसं कोसादं विजुरेणं पसुत्ते, इत्युक्तमिति क्षेत्रं. कुनौत्तमादनुव्यासो ।
 योजनं योजनंप्रति ॥ पार्श्वद्वये मसुदितो । धनुंषि द्दशा वर्द्धते ॥ ४५ ॥ एवं च—वारिधेः संग-
 मे सार्द्धा । द्वाषष्टिर्गोजनान्यसौ ॥ मौलाद्दशाङ्गो यद्व्यासो । नदीनामधिस्संगमे ॥ ४६ ॥

आसात्पंचाशत्तमोऽंशः । सर्वदोषेभ्य ईरितः ॥ क्रोशस्थार्द्धं ततो मूत्रे । प्रांते सक्रोशार्थो-
 जनं ॥ ४७ ॥ वेदिकावनखंभौ च । प्रत्येकं पार्थयोर्द्वयोः ॥ महानदीनां सर्वाणां । दृष्टौ दृ-
 ष्टुजात्रयैः ॥ ४८ ॥ तथोक्तं जंबूद्वीपप्रकृतिस्मृतौ गंगावर्षाने—उत्पन्नं पानिं दोहिं पञ्चमवर-
 वेदयाहिं दोहिं वणसडेहिं संगरिस्त्रिकता वेदयावणसंडवणञ्जं जालियवो. अथ गंगाप्रहानथा ।
 यत्तान्नोनिधिसंगमः ॥ तत्र तीर्थं मागधाख्य । तस्येशो मागधः सुरः ॥४९॥ एवं सिंधुनदी-
 चारिणीयोऽपि प्रजासनामकं ॥ एतयोरंतराले च । वरदामं पर्योनिधौ ॥ ५० ॥ तथोक्तं जंबूद्वी-
 पप्रकृतिवृत्तौ—गगा मागधतीर्थस्थाने समुद्रं प्रविशति, तथा प्रजासं नाम तीर्थं, यत्र सिं-
 धुनदी समुद्रं प्रविशति, तीर्थं नामावतरण—मागोन्नोर्धौ तटाकवत् ॥ तीर्थस्थार्थो ज्ञातव्य एवं
 । शीतशीतोदयोरपि ॥ ५१ ॥ तदुक्तं स्थानांगवृत्तौ—तीर्थानि चक्रवर्त्तिनः समुद्रशीतानि-
 महानद्यवतारवक्राणानि तथासकदेवनिवासजूतानि. तत्र उत्तरैरवतयोस्तानि पूर्वदक्षिणापर-
 समुद्रेषु, विजयेषु तु शीतशीतोद्दामहानद्योः पूर्वादिक्रमेणैवेति तृतीये स्थानके.
 एषां तीर्थसदृशांशानां । देवानां स्वस्वतीर्थतः ॥ योजनेषु द्वादशसु । राजधान्यः पर्योनि-

धौ ॥ ५२ ॥ कुनाष्टमतप्राथकी । रथनात्रिरपुगंजसि ॥ स्थित्या वाङ्मै स्वनामांक-शरं सु-
 त्वा जयत्यमून ॥ ५३ ॥ प्रतीच्यतेरणेनाथ । हृदात्तस्माद्विनिर्गता ॥ गत्वा प्रतीच्यामावु-
 चा । सिंध्वावर्त्तनकूटतः ॥ ५४ ॥ दक्षिणात्रिसुखी शैला-त्कुंभे निपत्य निर्गता ॥ प्रत्यग्जा-
 ने तमिस्राया । त्रित्वा वैताल्वन्नधरं ॥ ५५ ॥ ततः पश्चिमद्विजगणे । वित्रिद्य जगतीमधः ॥
 विशत्पंजोनिधिं सिंधु-गंगास्वसेव युग्मजा ॥ ५६ ॥ त्रित्रिविशेषकं ॥ गंगावत्सर्वमस्थाः
 स्या-दारभ्य हृदनिर्गमात् ॥ स्वरूपमद्विभंगांतं । सिंधुनामविशेषितं ॥ ५७ ॥ वैताल्वतो द-
 क्षिणस्यां । सरितोः सिंधुगंगयोः ॥ वितानि स्युर्नवनव । पूर्वपश्चिमकूलयोः ॥ ५८ ॥

उद्गीच्यामपि पट्टत्रिंश-त्तथैव तटयोस्तयोः । कट्यङ्घ्रिद्विद्वीजानां । स्थानानीति द्वि-
 शसतिः ॥ ५९ ॥ पंचस्वेवं जरातेषु । पंचस्वैरवतेषु च ॥ वितानि ज्ञावनीयानि । द्विसप्तति-
 द्विसप्ततिः ॥ ६० ॥ जतराहतोरणेन । तस्मात्पद्महृदावथ ॥ निर्गता रोहितंशाख्यो-त्तराशा-
 त्रिसुखी नदी ॥ ६१ ॥ डे योजनशते युक्ते । पट्टमत्प्या कलाश्च षट् ॥ पर्वतेपर्यतिक्रम्य ।
 वज्रजिह्विकाया नगात् ॥ ६२ ॥

रोहिताश्रापपाताख्ये । कुंडे निपत्य हारवत् ॥ उदीच्यतेरणेनास्मा-न्निर्गतोत्तरसंमुखी

- ॥ ६३ ॥ मार्गे चतुर्दश नदी-सहस्रपरिवारिता ॥ तत्रत्यवृत्तवैताल्यं । मुक्त्वा क्रोशाद्व्यांतरे-
 ॥ ६४ ॥ स्थानात्ततः परावृत्य । प्रस्थिता पश्चिमासुखी ॥ पुनश्चतुर्दशानदी-सहस्रसंवितात्ति-
 तः ॥ ६५ ॥ अष्टाविंशत्या सहस्रै-र्नदीन्निरेवमन्विता ॥ देवा विदधती हैम-वतस्यार्द्धं च प-
 श्चिमं ॥ ६६ ॥ अथो विन्त्रिय जगती । याति पश्चिमवारिधिं ॥ गंगासिंधवोः सपत्नीव । द्विगुणार्द्धिः प-
 तिप्रिया ॥ ६७ ॥ सप्तान्निः कुलकं ॥ कुंदादिनिर्गमं याव-श्चारज्य हृदनिर्गमात् ॥ प्रतियोजनमेकै-
 न्यस्या विष्कंजो द्वादशोदितः ॥ ६८ ॥ गव्युत्तमेकमुद्देध-स्ततः कुंफोत्तमादनु ॥ प्रतियोजनमेकै-
 क-पार्श्वे व्यासो विवर्द्धते ॥ ६९ ॥ कोदंडानि दशदशो-जयतस्तानि विशतिः ॥ तवः पंचा-
 शत्तमश्च । व्यामस्योद्देध आहितः ॥ ७० ॥ योजनानां शतं चैवं । सपादमद्विसंगमे ॥ व्या-
 सोऽस्याः क्रोशादशक-मुद्देधश्च प्रजायते ॥ ७१ ॥
 व्यासाथामौ जिह्विकायाः । सार्द्धा द्वादशयोजनी ॥ बाह्व्यमस्या निर्दिष्ट-मेकक्रोशासि-
 तं जिनैः ॥ ७२ ॥ सविंशं योजनशतं । कुंफस्यायतिविस्तृती ॥ दीपस्यायामविष्कंजौ । यो-

७
 जनानीह योमजा ॥ ७३ ॥ अस्यः प्रपातकुंडस्यो—देधो दीपस्य चोच्छ्रयः ॥ त्रवनस्य स्वरू-
 पं च । इदं गंगासमं बुधैः ॥ ७४ ॥ गिरेहिमवतोऽग्रास्य । प्राचीनपश्चिमांतयोः ॥ त्रवणो-
 दजलस्पशां—शरस्य किल निर्गता ॥ ७५ ॥ दाहिकैका विदिशासु । गजदंतसमाकृतिः ॥ ऐ-
 शान्यामथ चाग्नेयां । नैर्ऋत्यां वायुकोणके ॥ ७६ ॥ युरमं ॥ ऐशान्यां तत्र जगती—पर्वता-
 स्त्रवणोदधौ ॥ दाढायां योजनशत—त्रयस्य समतिक्रमे ॥ ७७ ॥ दीप एकोरुकार्थोऽस्ति । यो-
 जनानां शतत्रयं ॥ त्रिकंजायामतः पद्म—वेदिकावनमंडितः ॥ ७८ ॥ किंषिदूनैकोनपंचा—श-
 ता समधिके किल ॥ योजनानां नवशती । परिकेपोऽस्य कीर्तितः ॥ ७९ ॥ अस्य जंबूद्दी-
 पदिशि । जलोपरि समुच्छ्रयः ॥ माह्वं द्रयं योजनानां । जगाश्वोपर विंशतिः ॥ ८० ॥ पं-
 चनत्रतिजक्तस्य । योजनस्य तत्रोच्छ्रयः ॥ त्रवणांनोपिदिश्यते । क्रोशद्वयमुदीरितः ॥ ८१ ॥
 तत्रैव दाढायां तस्माद् । दीपाच्चतुःशतोत्तरः ॥ द्वयकर्णांनिधो दीप—श्वतुःशतायताततः । ८२ ॥
 शतानि दादश न्यून—पंचपद्युतानि च ॥ परिकेपोऽस्याब्धिदिशि । द्वा क्रोशाबुच्छ्रयो ज-
 लात् ॥ ८३ ॥ योजनानां द्रयं साह्वं—मशीत्यांशैः समन्वितं ॥ अस्य जंबूदीपदिशि । श्या-

तः खलु समुच्चयः ॥ ८४ ॥ अत्रायमासायः—

पूर्वद्वीपपरिक्षेपे । योजनानां त्रिभिः शतैः ॥ षोडशाक्षैः संकल्पिते । परिक्षेपोऽग्निमो-
न्नेत् ॥ ८५ ॥ तथा—जंबूद्वीपदिशि जला-त्पारद्वीपे यः समुच्चयः ॥ स पांचनवतेयांश-
सप्तत्या संयुतोऽग्निमे ॥ ८६ ॥ जंबूद्वीपजगत्याश्च । द्वीपस्यास्य मिथोंतरं ॥ कर्णन्मिरूप-
मुक्तं । योजनानां चतुःशती ॥ ८७ ॥ तत्रैव दाढायां तभमाद्-द्वीपापंचशतांतरः ॥ आदर्श-
मुखभङ्गोऽस्ति । द्वीपः पंचशतायतः ॥ ८८ ॥ तावदेव च विस्तीर्णो । जगत्यास्तावदंतरः ॥
त्रैकाशीतिः पंचदश-शती परिरयोऽस्य च ॥ ८९ ॥ जंबूद्वीपदिशि त्रैवे-ज्जलादस्य समुच्च-
यः ॥ सार्द्धां त्रियोजनी ज्ञागाः । पचषष्टिः पुरादिताः ॥ ९० ॥ द्वौ कोशौ लवणादिशि । ज-
लादस्य समुच्चरः ॥ दाढायां पुनरत्रैवा-तीत्य योजनषट्शती ॥ ९१ ॥ षट्पयोजनशताया-
म-त्रिकंजोऽश्वमुखात्रिधः ॥ द्वीपो ज्ञाति शतैः षड्वि-जंगत्या इततः स्थितः ॥ ९२ ॥
योजनत्रितयानानि । शतान्येकानविंशतिः ॥ द्वीपस्यास्य परिक्षेपः । प्रोक्तः आस्रप-
रीककैः ॥ ९३ ॥ सार्द्धां चतुर्योजनी म-चत्वारिंशत्त्रयाधिकं ॥ द्वीपदिश्युन्नतोऽन्नयोऽद्विध-

—दिशि तु क्रोशयामलं ॥ ९३ ॥ मसन्निर्योजनशतै—रस्ति—द्वीपस्वतः परं ॥ अश्वकर्णाद्दिशः
 सप्त—शतान्यायतविसृतः ॥ ९४ ॥ जगत्यास्तवता दूरे । जंबूद्वीपदिशि स्फुटः ॥ योजना-
 न्यर्द्धषष्टानि । जगान् पंचदशोच्छ्रितः ॥ ९५ ॥ द्वौ क्रोशौ परितो व्यक्तः । परिक्रेश्वरप्रस्थ
 च ॥ द्वे सहस्रे द्वे शते च । योजनानि त्रयोदश ॥ ९६ ॥ अतीत्य योजनशाना—न्यद्वौ द्वी
 पान्ततः परं ॥ द्वीप उडकामुखोऽस्त्यष्टौ । शतान्यायतविसृतः ॥ ९७ ॥ जगत्या दूरतोऽष्टा-
 त्रि—र्योजनानां शतैः स्थितः ॥ अंतोनोधेदिशि जला—दुच्छ्रितः क्रोशयोर्द्वयं ॥ ९८ ॥ अर्द्ध
 षष्टयोजनानि । पंचाशीति तथाधिकान् ॥ जगान् पांचनवनेयान् । जंबूद्वीपदिशि स्फुटः ॥
 ॥ ९९ ॥ एकोनत्रिंशदाद्यानि । शतानि पंचविंशतिः ॥ यौजनानि परिक्रेशो । द्वीपस्यास्य
 निरूपितः ॥ १०० ॥

योजनानां नवशतान्यायतक्रम्य ततः परं ॥ शतानि नव विस्तीर्णा—यतोऽस्ति घनदंत-
 कः ॥ १ ॥ नवयोजनशान्यासौ । जगत्याः परिधिस्त्वह ॥ शतानि पंचचत्वारिं—शान्यष्टाविं-
 शतिः कदाः ॥ २ ॥ सार्द्धं षड्योजनौ तादृक् । षष्टिजगत्समवितानं ॥ जंबूद्वीपदिशि व्य-

कौ । विद्रयर्धस्त्वर्धर्मो जनं ॥ ३ ॥ एवं च—एकैरुको १ हयकर्ण २—स्तथादर्शमुखोऽपि च
 ३ ॥ अश्वमुखः ४ श्वकर्णो ५ टका—मुख ६ श्वधनंतकः ७ ॥ ४ ॥ दीपाः सप्त यश्चैशान्यां
 । दाढायां कप्रिता इमे ॥ तावद्वायामविष्कंजा—स्तावत्परस्परानराः ॥ ५ ॥ जगत्यास्तावता
 हरे । तावदेवोत्प्लुना जलात् ॥ तथैव सप्त सप्त स्यु—रान्नेरयादिविद्विक्त्रये ॥ ६ ॥
 एषां क्रमे स्वरूपे च । न विशेषो मनागपि ॥ विशेषः केवलं नामां । तान्येतानि यथा-
 ऽग्निकोणके ॥ ८ ॥ वैषाणिकश्च गोकर्णो । मंडहस्तिमुखौ तथा ॥ हरिकर्णो मेघमुखो । तद्वदंतो-
 क्त्यां गूढंतकः ॥ ९ ॥ वायव्यां नांगोलिकाख्यः । शकुलीकर्ण इत्यपि ॥ गोमुखो व्याघ्रमु-
 खश्च । कर्णपावरणास्त्रियः ॥ १० ॥ विद्युदंतक्षुब्धंता—वृष्टाविंशतिरित्यमी ॥ विराजतेतरदीपा
 । हिमवतिरितिथया ॥ ११ ॥ तागत एव शिखरि—गिरेर्दाढाचतुष्टये ॥ तथैव संस्थिता एवं ।
 षट्पंचाशन्नवंत्यमी ॥ १२ ॥
 मत्प्रेकमेते सर्वेऽपि । वेदिकावनसंदिताः ॥ समानं च तयोर्मानं । जगती वेदिकावनैः ॥

॥ १३ ॥ ङीषेषु भवेद्वेनेषु । नरास्तिष्ठन्ति युष्मिनः ॥ अष्टचाणशार्त्तसुंगाः । पट्यासंख्यांश-
 जीविनः ॥ १४ ॥ दिनान्यशीतिमेकोनां । विहितापत्यपातनाः ॥ चतुःषष्ट्या वसत्पृष्ट-कर-
 डकैः सुशोन्नितः ॥ १५ ॥ चतुर्धनकाशाराश्व । कष्टपटुकवत्रोजिनः ॥ सुंदराकृतयो राण-
 देवशोकरुजाश्रिताः ॥ १६ ॥ युरासं सुतसुनारूपं । षण्मासशेषजीविताः ॥ प्रसूय यान्ति
 त्रिदिव-मंते मृत्वा समाधिना ॥ १७ ॥ एवं वक्ष्यमाणहैम-वतादियुष्मिनोऽपि हि ॥ षण्मा-
 सशेषे सुवते-ऽप्यन्यान्यायुषि नान्यथा ॥ १८ ॥ तश्रोक्तं प्रथमारकस्वरूपाधिकारे जबूद्दीपप्र-
 क्तसौ. अंतरद्दीपाधिकारे जीवाजिगमे च—उभमाशवसेसाज्या जुगलं पसवंतीति.

इति हिमवान् पर्वतः ॥ क्षेत्र विज्राति हिमव-महाहिमवदतरे ॥ अविन्नक्तं इत्यभि-
 व । दान्यां तान्यां सुरहितं ॥ १९ ॥ दान्यां पूर्वापरान्तान्यां । संस्पृष्टववणार्णवं ॥ हारि
 हैभवताजिगम्यं । वयं पर्यकसंश्रितं ॥ २० ॥ ददाति हैम युष्मिन्त्य । आसनादितया ततः ॥
 यदा देवो हैभवतः । स्वामी हैभवतं ततः ॥ २१ ॥ दे सहस्रै योजनानां । शतं पंचोत्तरं त-
 था ॥ कलाः पंचैव विष्कंजः । क्षेत्रस्यास्य निरूपितः ॥ २२ ॥ तथा शतानि षट्त्रिंश-स्र-

पुरशीतिरेव च ॥ योजनानि चतस्रश्च । कलाः शर इह स्मृतः ॥ १३ ॥
 सप्तत्रिंशत्सहस्राणि । योजनानां शतानि षट् ॥ चतुःसप्ततिरस्य ज्या-न्युनाः कलाश्च
 षोडश ॥ १४ ॥ अष्टात्रिंशत्सहस्राणि । तथा सप्तशतानि च ॥ चत्वारिंशानि कोदंड-पृष्ठम-
 स्य कला दश ॥ १५ ॥ सहस्राः षट् सप्तशती । पंचपंचाशद्विचता ॥ तिस्रः कलाश्च वा-
 श्वात्र । प्रत्येकं पार्श्वयार्दयोः ॥ १६ ॥ अत्र क्षेत्रफलं कोट्यः । षट् लक्षाणि द्विसप्ततिः ॥ त्रि-

रि ॥ अष्टौ च विकलाः प्रोक्तं । खनैर्योजनसंमितैः ॥ १७ ॥ पंचचत्वारिंशदाह्वं । कलाः पंच तथोप-
 णीधरः ॥ मध्यजागे विजात्यत्र । पट्यवत्सर्वतः समः ॥ १८ ॥ सर्वरत्नमयो वृत्त-भैताह्यो धर-
 पंचवर्णरत्नमयः ॥ नास्ना च शब्दशपातीति । सहस्रयोजनोन्नतः ॥ शतान्यर्द्धवृत्तीयानि । स-
 न्निमग्नौ भुवोत्तरे ॥ १९ ॥

सहस्रयोजनायाम-विक्रंजः परिवेद्यतः ॥ त्रयः सहस्रा द्वाषष्ट्या । योजनानां शतं शु-
 तं ॥ ३० ॥ अजिनोऽयं गिरिः पद्म-वेदिकावनमंजितः ॥ प्रासादो जात्युपर्यस्य । स्वल्पं तस्य

पूर्ववत् ॥ ३१ ॥ स्वतितामा सुरस्तस्य । स्वाम्येकपट्यजीवितः ॥ राजधान्यादिकं त्वस्य ।
 सर्वं विजयदेववत् ॥ ३२ ॥ अयं क्षेत्रममासान्निप्रायः, यत्तु जंबूद्वीपप्रकृत्यामत्र शब्दापा-
 तितामा देव उक्तस्तत्रामांतरं वा मतांतरं वेति सर्वविदेद्यं द्विधा विप्रक्तं गिरिणा-नेन हैम-
 वतं किल ॥ पूर्वहैमवतं चैवा-परहैमवतं तथा ॥ ३३ ॥ पुनरेकैकमर्दं तत् । स्मरिन्नयां विहि-
 तं द्विधा ॥ रोहितांशारोहिनाभ्यां । स्तुभाभ्यामिव मदिं ॥ ३४ ॥ दक्षिणार्द्धं चोत्तरार्द्धं-मि-
 ति जातं चतुर्विधं ॥ पटुपंचाशत्सहस्राणि । द्युत्तराण्यत्र निष्पगाः ॥ ३५ ॥ क्षेत्रानुजावत-
 स्तत्र । नूः शर्करादिजित्तरी ॥ चक्रिनोज्यजित्तास्वाद-फलपुष्पाः सुरदुग्माः ॥ ३६ ॥

येऽपि यूक्ता मत्कुलाद्या । लोकमंतापकारिणः ॥ यक्षज्ञानामयाद्युक्ता । दोषास्तत्र न सं-
 तिते ॥ ३७ ॥ ज्वंत्पहिंसका व्याघ्र-सिंहाद्याः स्वर्गामिनः ॥ उक्तान्यपि धान्यानि । त-
 राणां नोपभुक्तये ॥ ३८ ॥ मनुजास्तत्र गव्यूतो-सुंगाः पट्योपमायुषः ॥ उत्कर्षतो जघन्या-
 ष्व । देशेनपट्यजीविनः ॥ ३९ ॥ चतुःषष्टिः पृष्ठकरं-डकाः सुंहरज्वनाः ॥ दिनान्यशीति-
 मेकोनां । विहिनापत्यपालनाः ॥ ४० ॥

सत्यपि स्वर्णरत्नादौ । समत्ववेधावर्जितः ॥ सतामपि गजादीनामग्रहात्पादचारिणः
 ॥ ४१ ॥ विचक्रणाश्वासवेषाः । प्रेष्यप्रेषकतोश्चिनाः ॥ चतुर्धाते चामलक-फलप्रमितजोजिनः
 ॥ ४२ ॥ आद्यसंहननाः पृथ्वी-स्वर्दुषुष्यफलाशिनः ॥ प्रकृत्या पतनुद्देष-रागाः स्वर्लोकया-
 यिनः ॥ ४३ ॥ बल्लोह इवैतस्मिन् । कालः सुषमःदुःषमा ॥ सार्वदीनस्तत्स्वरूपं । द्विष्टलो-
 केष्वक्षयते ॥ ४४ ॥ इति हैमवंतकेत्रं ॥ प्रस्योत्तरांते च महा-ह्रिमवात्ताम पर्वतः ॥ स-
 वरत्नमयो जाति । द्वियोजनशतोन्नतः ॥ ४५ ॥ अयं जंबूद्वीपप्रह्वयन्निप्रायः, बृहत्केत्रवि-
 चारादौ तु अस्य पीतस्वर्णवर्णमयत्वमुक्तमिति मत्तान्तरमवसेयं, अनेनैव च मत्तान्तरान्निपा-
 येण जंबूद्वीपपट्टादौ अस्य पीतवर्णत्वं दृश्यते इति. पंचाशत योजनानि । स निमग्नो धरा-
 शतद्वतं ॥ दशोत्तरं दश कला । विक्रन्तोऽथ शरं बुधे ॥ ४६ ॥ योजनानां सहस्राणि । चत्वार्यस्य
 योजनानां सहस्राणि । सन्नैवाष्टौ शतानि च ॥ चतुर्वन्तपुरेतानि । चतुर्दश तत्रा क-
 लाः ॥ ४७ ॥ त्रिंचाशत्सहस्राणि । शतानि नव चोपरि ॥ एकत्रिंशद्योजनानि । ज्यास्य

सार्द्धंश्च षट् कलाः ॥ ४९ ॥ महस्त्राः मक्षपंचाश-त्रिनवत्यधिकौ शतौ ॥ महाहिमवति प्रो-
 क्तं । धनुःपुटं कला दश ॥ ५० ॥ महस्त्राणि नव शत-द्वयं षट्मवतिस्तथा ॥ सार्द्धं नव
 कलाः प्रोक्ता । बाह्यस्यैकैकपार्श्वतः ॥ ५१ ॥ एकोनविंशतिः कोट्यो । योजनानां समन्वि-
 ताः ॥ प्रष्टुपंचाशता लक्षै-रष्टपष्टया महस्त्रकैः ॥ ५२ ॥ शतं च षडश्रीताढ्य । कला दश
 तथाधिकाः ॥ त्रिकलाः पंच शैलेऽस्मिन् । गणितं प्रतरात्मकं ॥ ५३ ॥ शतान्येकोनचत्वारि-
 णि-शकोटीनां तथा पराः ॥ कोट्यः मत्तदश लक्षाः । षट्त्रिंशदथ चोपरि ॥ ५४ ॥

सप्तत्रिंशत्सहस्राणि । त्रिशती सहिताष्टत्रिः ॥ विकला द्वादशोत्पुक्तं । महाहिमवतो ष-
 तं ॥ ५५ ॥ कूटान्यष्टौ पर्वतेऽस्मिन् । सिद्धायतनमादिमं १ ॥ महाहिमवदाह्वानं २ । तथा
 हेमवतान्निधं ३ ॥ ५६ ॥ रोहितारुधं ४ च हीकूटं ५ । हरिकान्तान्निधं ६ तथा ॥ हरिवर्षं ७
 च वैश्वर्यं ८ । कूटानि हिमवन्निः ॥ ५७ ॥ पूर्वपरायतश्रेण्या । स्थितिमणिं च पूर्ववत् ॥
 प्राग्बलिस्त्रायतने च । प्राग्मादः शाश्वतोऽर्हतां ॥ ५८ ॥ श्रेणुषु देवदेवीनां । प्रासादास्तंऽपि पू-
 र्ववत् ॥ स्वरूपं राजधान्यश्च । प्राग्बलत्स्वामिनामपि ॥ ५९ ॥ महापद्महृदश्चास्यो-परि म-

धैर्य विराजते ॥ ६२ ॥

एकं सहस्र विस्तीर्णं । त्रिदशैश्च शयोजनी ॥ तस्य मध्ये पद्ममेक । षट्परिकेपशोभितं ॥ ६१ ॥ पद्महस्ताज्जुष्टयानि । पद्मान्येतानि सख्यया ॥ विकंजायामबाह्व्यैर्द्विगुणानि त-
तः पुनः ॥ ६२ ॥ तत्प्रमानोद्धिनया । हृदयस्य कजान्यपि ॥ तावेवोद्धिनानि स्यु-रेव-
मग्रेऽपि जायन्तां ॥ ६३ ॥ मूलपद्मे च जवनं । श्रीदेवी जवनोपमं ॥ हीदेवी च वसत्यस्मि-
न्नेकपट्योपमस्थितिः ॥ ६४ ॥ त्रिक्रियात्यन्तोरणेन । महापद्महस्ताततः ॥ निर्गता रोहिता ना-
श्नी । त्रिक्रियात्रिसुखी नदी ॥ ६५ ॥ सहस्रयोजनानां षट्-शतीं पञ्चसमन्वितानां कलाः प-
च दक्षिणस्यां । सा गन्वा पर्वनोपरि ॥ ६६ ॥ वज्रजिह्विकया शैवा-प्रवाहेण पतत्यधः ॥
सङ्ग्रहितप्रपाताख्ये । कुम्भे रञ्जुरिवावटे ॥ ६७ ॥ अत्रायमाश्रायः—
आप्त हृदयस्य संशोधय । गिरिस्थानेऽर्द्धिने च यत् ॥ तावन्नदीनां क्रमणं । गिरौ स्याद्द-
क्षिणोत्तर ॥ ६८ ॥ त्रिक्रियात्यन्तोरणेन । तस्मान्निर्गत्य कुम्भतः ॥ प्राङ्गं हेमवतस्यार्द्धं । द्वेषा-
विदूषनी किल ॥ ६९ ॥ क्रोशद्द्वयेनान्प्रपत्ता । शब्दापातिमहीधर ॥ आजीव रोहितशंकाया ।

रुद्रागारपूर्वममुखी ॥ ७० ॥ अष्टाविंशत्या सहस्रै-र्नदीभिः परिवारिता ॥ अर्धो विंशत्य ज-
 गती । पूर्वाद्धि याति रोहिता ॥ ७१ ॥ प्रवाहजिह्विकाकुंभ-द्वीपादिषु जवेदिह ॥ विष्कंभ-
 वैद्यैर्देवादि । रोहितंशाममं समं ॥ ७२ ॥ उत्तराहतोरणेन । महापद्महृदात्ततः ॥ हरिकां-
 तेति तटिनी । निर्गतोत्तरसन्मुखी ॥ ७३ ॥ पूर्वोक्तमानमुद्भंघ्य । गिरिं सोत्तरसन्मुखं ॥ ह-
 रिकांताप्रपाताख्ये । कुंभे पतति जिह्वया ॥ ७४ ॥ उत्तराहतोरणेन । तस्माद्भिर्गत्य कुंभतः ॥
 अष्टाविंशत्या सहस्रै-र्नदीभिः पश्चि संगता ॥ ७५ ॥ गंधापातिनमप्राप्तां-तरितं धीजनेन सा
 ॥ स्फुल्लप्रयोजनेवेतः । पश्चिन्ता पश्चिमामुखी ॥ ८६ ॥ अष्टाविंशत्या सहस्रै-र्नदीभिः पुन-
 राश्रिता ॥ एवं नदीनां वट्टपंचा-शता सहस्रैर्कैर्बृता ॥ ७७ ॥ हरिर्षपश्चिमादौ । देवा वि-
 दधती किल ॥ अर्धो विंशत्य जगती । पतिता पश्चिमांबुधौ ॥ ७८ ॥ योजनानि ध्रुवं पंच-
 विंशतिर्हृदनिर्गमे ॥ विष्कंभोऽस्या योजनादौ । चोद्देशः कुंभसीमया ॥ ७९ ॥ तलश्च वर्द्धते
 व्याप्तो । धनुषि प्रतियोजनं ॥ एकतो विंशतिश्चत्वारिंशच्चोत्तमतः पुनः ॥ ८० ॥
 एव च द्वे शते सार्द्धे । योजनान्यद्विसंगमे ॥ विष्कंभोऽस्यास्तत्र पुन-रुद्देशः पंचयो-

जनी ॥ ८१ ॥ योजनायामवाहृत्या । जिह्विकास्थाः प्रकीर्तिता ॥ विष्कन्ततः पुनः पंच-वि-
 शतिर्षो जनान्यसौ ॥ ८२ ॥ द्वे शते योजनानां च । चत्वारिंशत्तमन्विते ॥ कुंडस्यायामवि-
 ष्कन्ता-बुद्धयो दशयोजनी ॥ ८३ ॥ द्वीपस्यायामविष्कन्तौ । द्वात्रिंशद्योजनानि च ॥ जला-
 त्समुच्छ्रयः क्रोशा—द्वयं शेषं तु पूर्ववत् ॥ ८४ ॥ इति महाहिमवान् पर्वतः ॥ उत्तरस्यां ह-
 रिवर्षं । महाहिमवतो गिरेः ॥ प्रौढपर्यंकसंस्थान-मंतान्यां वारिधिं स्पृशत् ॥ ८५ ॥ व्यासो-
 ऽस्याद्यौ सहस्राणि । योजनानां चतुःशती ॥ तथैकविंशतिश्रैका । कलात्राथ शरं बुधे ॥ ८६ ॥
 सहस्राः षोडश त्रीणि । योजनानां शतानि च ॥ युक्तानि पंचदशभिः । कलाः पंचदशोपरि
 ॥ ८७ ॥ त्रिसप्ततिः सहस्राणि । जीवा नवशतानि च ॥ एकोत्तराण्यथ कलाः । सार्द्धैः सप्तद-
 शोपरि ॥ ८८ ॥ धनुःपृष्ठं सहस्राणि । चतुरशीतिरेव च ॥ षोडशाढ्यान्यथ कला—श्वतसूः परि-
 कीर्तिताः ॥ ८९ ॥ त्रयोदश सहस्राणि । त्रिशती चैकषष्टियुक् ॥ योजनानां षट् कलाश्च ।
 सार्द्धं बाह्यैकपार्श्वतः ॥ ९० ॥ चतुःपंचाशच्च कोट्यो । योजनानां तथा पराः ॥ सप्तचत्वारिं-
 शद्देव । तद्गाः किल तद्योपरि ॥ ९१ ॥ त्रिसप्ततिः सहस्राणि । सप्तत्याढ्याष्टशत्यथ ॥ कलाः

० ॥ सप्तत्रय सकलं । गणितं प्रतरात्मकं ॥ ८१ ॥ मध्येऽस्य गंधापातीति । वृत्तवैताह्यपर्वतः ॥ स्व
 रूपमस्य पूर्वोक्त-शब्दापातिसमं समं ॥ ८३ ॥ पद्मनामा सुरस्त्वस्य । स्वान्येकपट्यजीवि-
 तः ॥ स्वरूप सर्वमेतस्य । क्षेत्रं विजयदेववत् ॥ ८४ ॥

लक्ष्मेक सहस्राश्व । द्वादशा द्वायधिका इह ॥ हरिवर्षान्निधक्षेत्रे । नद्यः प्रोक्ता जिनेश्व-
 रैः ॥ ८५ ॥ क्षेत्रे पुनर्वसंत्यत्र । नरा युगलधार्मिणः ॥ क्रांशद्वयसमुत्तुंगाः । सद्भ्रक्षणा विच-
 क्षणाः ॥ ८६ ॥ आयुरुत्कर्षतस्त्वेषां । पूर्णं पट्योपमलयं ॥ पट्योपमासंख्यज्ञाग-हीनं त-
 च जघन्यतः ॥ ८७ ॥ तेऽसकृत्पृष्ठज्जाते । बदरप्रमितान्जिनः ॥ अष्टाविंशं शतं तेषां । देहे
 पृष्ठकरंडकाः ॥ ८८ ॥ चतुःपष्टिं च दिवसान् । विधायापत्यपालनां ॥ स्वर्लोकमेव ते यान्ति
 । कालश्च सुखमान्दहं ॥ ८९ ॥ क्षेत्रानुज्ञावः सर्वं च । बलसंहननादिकं ॥ अनंतगुणपर्या-
 यं । क्षेत्रं हैमवतादिह ॥ ९० ॥ इति हरिवर्षक्षेत्रं ॥

हरिवर्षस्योत्तरांते । निषधो नाम पर्वतः ॥ स चतुर्थोजनशतो-त्तुंगो रक्तसुवर्णजः ॥ १ ॥
 योजनानां शतं नूपौ । मर्शोत्तरपृष्ठचारिधिः ॥ द्वाक्षिणात्या त्रिचिरेव । महारिविदेहवेऽस्मनः ॥

॥ ९ ॥ योजनानां सहस्राणि । षोडशाष्टौ शतानि च ॥ द्विचत्वारिंशदाह्वानि । विष्कनोऽ-
 स्य कलाद्वयं ॥ ३ ॥ त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि । सप्तपंचाशता युत ॥ शतमेकं सप्तदश । कला-
 श्व निषधे शरः ॥ ४ ॥ योजनानां सहस्राणि । चतुर्नवतिरेव च ॥ षट्पंचाशं शतमेकं । प्र-
 त्यंचास्य कलाद्वयं ॥ ५ ॥ दश चतुर्विंशतिश्च । सहस्राणि शतत्रयं ॥ षट्चत्वारिंशतोपेतं ।
 धनुःपुष्टं कला नव ॥ ६ ॥ विंशतिश्च सहस्राणि । पचषष्टियुतं शतं ॥ सार्द्धं कलाद्वयं द्वयं ।
 बाह्यस्यैकैकपार्श्वनः ॥ ७ ॥ कोटीनां शतमेकं द्वि-चत्वारिंशच्च कोटयः ॥ चतुःपंचाशच्च द-
 द्वाः । षट्गुष्टिश्च सहस्रकाः ॥ ८ ॥ सैकोनसप्ततिः पंच-शती तथाधिकः कलाः ॥ अष्टद-
 शस्य प्रत्तर-गणित नूव कीर्तितं ॥ ९ ॥ सप्तपचाशत्सहस्राः । कोटीनां कोटयः पराः ॥
 अष्टादश तथा दक्षाः । षट्गुष्टिरथ चोपरि ॥ १० ॥

सहस्राणि योजनानां । सप्तविंशतिरेव च ॥ शतानि नव सैकोना-श्रीतीत्यत्र ज्ञेयं
 ॥ ११ ॥ सिद्धायतनकूट १ च । द्वितीयं निषेधाजिघं २ ॥ हरिवर्षाजिघं कूटं ३ । पूर्वविदेह-
 संज्ञकं ४ ॥ १२ ॥ हरिकूटं ५ धृतिकूटं ६ । श्रीतोटाकूट ७ मित्यपि ॥ अपरविदेहकूटं ८ ।

कूटं च स्वकाह्यं ए ॥ १३ ॥ निषधे नव कूटानि । श्रेण्या शिष्यतानि पूर्ववत् ॥ आद्ये चै-
 त्यं देवदेवयो—ऽन्येषु कूटसमाजिन्नाः ॥ १४ ॥ तिगिण्डिस्तु पौष्परज—स्तत्प्रधान इह हृदः ॥
 तिगिण्डिनामा चत्वारि । महसूण्यप्रमायतः ॥ १५ ॥ विस्तीर्णश्च दे महसू । जदिद्वि इशा
 योजनी ॥ पद्महृदसमग्रुधैः । पद्मैः संद्रोञ्जितोऽञ्जितः ॥ १६ ॥

त्रिकंजादि तु पद्मत्रय—स्तेत्रय एषां चतुर्गुणं ॥ यथात्र स्यान्मूत्रपद्मं । चतुर्गोजनसंमि-
 तं ॥ १७ ॥ जयनं मूत्रपद्मोऽत्र । श्रीदेवीजयनोपमं ॥ धीदेवी स्वामिनी तस्य । सैकपटयो-
 पमस्थितिः ॥ १८ ॥ दाक्षिणात्यतोरखेन । तिगिण्डिहृदतोऽसुतः ॥ तटिनी हरिसद्विता । नि-
 रंता दक्षिणासुखी ॥ १९ ॥ योजनानां सहस्राणि । सशेषरि शतानि च ॥ चत्वारि वैक-
 षिणानि । कदां च पर्वतोपरि ॥ २० ॥ गत्वासौ हरिसद्विता । कुंभे पतति पर्वतात् ॥ दक्षि-
 णेन तोरणेन । तस्मान्निर्गम्य कुंतलः ॥ २१ ॥ हरिचर्चपूर्वजागं । विजजंती द्विधा किल ॥
 एकैव योजनेनार्वाक् । गंधापातिधराधरात् ॥ २२ ॥ चक्षिता प्राड्मुखीसूय । विशाति प्राह्य-
 वारिधौ ॥ पट्टगंजाश्चैवजिनी—तदसूः परिवारिता ॥ २३ ॥ प्रमाद्यं जीहिकाकुम्—दीपप्रवा-

हृद्युविगं ॥ हरिकांतासमं सर्वं । क्रीयमत्राविशैवेनं ॥ १४ ॥ उत्तराहत्तरैर्न । तिगिंविहृद-
 तस्ततः ॥ श्रीतोद्वेति निर्जरिणी । निर्गतोत्तरमन्मुखी ॥ १५ ॥

प्रागुक्तमानमुखंध्य । केव क्विधरोपरि ॥ श्रीतोदा कुप्ने पतति । वज्जिहिकया नगा-
 त् ॥ १६ ॥ कुंदादस्यादौत्तराह-त्तरणेनोत्तरामुखी ॥ १७ ॥

द्विधा ॥ १८ ॥ नदीसहस्रैश्चतुर-श्रीत्या पण्याश्रिता कमात् ॥ यांती कुरुहदान् पंच । खवेव कुर्वती
 लवनांतरे ॥ १९ ॥ यावद् दान्त्र्यां योजनान्त्र्यां । सुमेरुर्दूरतः स्थितः ॥ तावत्तसंसुख याता
 । कामुकीव रसाकुवा ॥ २० ॥ वक्रस्कारगिरेर्विद्यु-पन्नस्याधो विजगत्तः ॥ परावृत्ता पश्चि-
 मातो । लज्जितेवाजिसारिका ॥ ३० ॥ देधापरविदेहांश्च । कुर्वती सरितां श्रिता ॥ अष्टाविं-
 शत्या सहस्रै-रेवैकविजयोक्तैः ॥ ३१ ॥ श्रितांजोधिप्रवेशे च । सूततः सर्वसंख्यया ॥ न-
 अथो जयंतद्वारस्य । विजिद्य जगतीतट ॥ प्रविष्टा पश्चिमांजोधौ । श्रीतोदाख्या महा-
 नदी ॥ ३३ ॥ नवजिः कुतकं ॥ पंचाशद्योजनान्पस्या । विकंजो हृदनिर्गमे ॥ एकं योज-

नदी ॥ ३३ ॥ नवजिः कुतकं ॥ पंचाशद्योजनान्पस्या । विकंजो हृदनिर्गमे ॥ एकं योज-

नमुद्भवः । स कुंभनिर्गमावधि ॥ ३४ ॥ अग्नेऽग्नीतिश्च बद्धैः । धनूपि प्रतियोजनं ॥ तत्पं-
 चयोजनशत—आग्नेयं वाङ्मिगमे ॥ ३५ ॥ तत्रोद्देशो योजनानि । दशैतस्याश्च ज्जिह्विका ॥
 पयाशद्विरत्नता द्वे च । योजने मेष्टुरायता ॥ ३६ ॥ चत्वारि योजनशतान्यग्नीतिश्च तत्रो-
 परि ॥ कुंभस्यायामविकंक्यौ । दशोद्देशश्च कीर्त्तितः ॥ ३७ ॥ चतुःषष्टियोजनानि । द्वीपोऽ-
 रथा विस्तृतायतः ॥ योजनार्द्धमुच्चिन्नोऽङ्गयो । गंगावन्नवनादिकं ॥ ३८ ॥ शीताप्येवं नी-
 लवतो । निर्गता केशरिहृदान् ॥ शीताकुंडे निपत्यातः । प्रस्थिता दक्षिणासुखी ॥ ३९ ॥
 प्राग्वाङ्मिदधती द्वेषा । पंचोत्तरकुरुहृदान् ॥ नदीसहस्रैश्चतुर—शीत्योढककुर्यैः श्रिताः ॥ ४० ॥
 प्राप्नोत्तरकुरुप्रति । सप्तमन्नवनं क्रमात् ॥ अतंप्राप्ता योजनान्यां । द्वात्र्यां संदरन्नधरं ॥ ४१ ॥
 गिरेर्मादयवतोऽप्रस्ता—प्रस्थिता पूर्वभमुखी ॥ द्वेषा विधती पूर्व—विदेहान् पश्चि चाश्रिता ॥
 ॥ ४२ ॥ अष्टाविंशत्या सहस्रै—रैकैकविजयोक्तैः ॥ नदीनां पंचान्निकैः । सप्तविंशत्सह-
 स्रैः ॥ ४३ ॥

सर्वाप्रयेति न्ययुक्ता । विभिन्ना जगतीतटं ॥ द्वारस्य विजयस्याथो—विशति प्राच्यवारि-

धिं ॥ ४४ ॥ षड्भिःकुलकं ॥ अस्या वादिंप्रवेशांत—मारज्य हृदनिर्गमात् ॥ शीतोदया समं
 सर्वं । ज्ञातव्यमविशेषितं ॥ ४५ ॥ इति निषधपर्वतः प्रसंगात् शीतस्वरूपं च ॥ हिमवता
 महता च कनीयसा । जलधिना निषधेन च ये त्रिधा ॥ तद्विह दक्षिणपार्श्वमिहोदितं । बहु-
 विधं नियतानियतारकैः ॥ ४६ ॥ विश्वाश्रयर्दकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंद्रांतिष—द्राजश्रीतन-
 योऽतनिष्ठ विनयः श्रीतेजपादात्मजः ॥ काव्यं यत्किद तन्न निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । स-
 र्गो निर्गदिनार्थसार्थसुन्नगः पूर्णः सुखं षोडशः ॥ ४७ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे षोडशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ सप्तदशमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

मध्ये दृयोः पर्वतयो—र्नीदवन्निषधाख्ययोः ॥ ज्ञात्यायतचतुरस्रं । क्षेत्रं महाविदेहकाः
 ॥ १ ॥ सर्वक्षेत्रगुरुत्वा—न्महाप्रमाणंजनयुतत्वाद्वा ॥ इदसुत महाविदेहा—न्निषधसुयोगा-
 न्महाविदेहाख्यं ॥ २ ॥ गीतिः, त्रयस्त्रिंशद्योजनानां । सहस्राणि च षट्शती ॥ युक्ता चतु-
 रशीत्यास्य । व्यासः कदाचतुष्टयं ॥ ३ ॥ वर्षवर्षधरादीणा—मन्येषां तु जिनेश्वरैः ॥ अंत्यप्र-

देशपंक्तिर्या । सा जीवेति निरूपिता ॥ ४ ॥ अस्मिन् क्षेत्रे पुनर्मध्य-प्रदेशपंक्तिरायता ॥ सा प्रत्यंचा त्रवेत्पूर्णा-लक्षयोजनसंमिता ॥ ५ ॥

ततश्चापेक्ष्य तां जीवां । धनुःपृष्ठद्वयं त्रवेत् ॥ तत्रैकं दक्षिणादिषु-गुत्तरादिवश्रितं प-
 रं ॥ ६ ॥ एवं शरोऽपि द्विविधो । दक्षिणोत्तरत्रेदतः ॥ पूर्वापरैवं बाह्यापि । प्रत्येकं द्विविधा-
 त्रवेत् ॥ ७ ॥ लक्षाद्वै योजनान्यस्य । विभिन्नौ दक्षिणोत्तरौ ॥ दक्षिणार्थेत्तरधनुः-पृष्ठमान-
 मथ त्रुवे ॥ ८ ॥ अष्टपंचाशात्सहस्रा-धिकं योजनलक्षकं ॥ शतं त्रयोदशयुतं । सार्द्धः कला-
 श्व षोडश ॥ ९ ॥ सहस्राः पौनशा शाना-न्यष्टौ त्र्यशीतिरैकिका ॥ बाहा त्रयोदश कलाः ।
 कलातुर्यांशयुताः ॥ १० ॥ शतानि त्रीणि कोटीनां । कोटयः सप्तविंशतिः ॥ लक्षाश्चतुर्दश
 तथा । सहस्राण्यष्टसप्ततिः ॥ ११ ॥ पंचत्रिंशत्त्र्यधिकानि । योजनानां शतानि षट् ॥ कला-
 टयं च विकला । एकादशा तत्रोपरि ॥ १२ ॥ एतन्महाविदेहस्य । गणितं प्रतरात्मकं ॥ त्र-
 व्यलोकपकाराय । तत्त्वविज्ञिर्निरूपितं ॥ १३ ॥ महाविदेहदेशं त-ञ्चतुर्धा वर्णितं जिनैः ॥
 पूर्वापरविदेहाश्च । द्विविधाः कुरवस्तथा ॥ १४ ॥

तत्र भैरोत्तरस्या-सुतराः कुरवः स्मृताः ॥ गंधमादनभन्माद्य-वतीरंतिर्गिरिन्द्रयोः ॥
 ॥ १५ ॥ दक्षिणस्यां पुनर्देव-कुरवः सुरान्नृतः ॥ त्रिद्युत्पन्नसौमनस-गजदंतनगांतरे ॥ १६ ॥
 भैरोश्च पूर्वतः पूर्व-विदेहाः परिकीर्त्तिताः ॥ तथापरविदेहाश्च । भैरोः पश्चिमतः स्मृताः ॥ १७ ॥
 शीतया सरिता पूर्व-विदेहा विहिता छिद्य ॥ कृताः शीतोदयाप्येवं । द्विधापरविदेहकाः ॥
 ॥ १८ ॥ अष्टौ पूर्वविदेहेषु । शीतोत्तरतटे किद ॥ जवंति विजयाश्चक्रि-जेयपटुखंडवह्निताः
 ॥ १९ ॥ अतर्नदीनिस्त्रिसृजि-र्दक्षकाराचतैस्तथा ॥ चतुर्भिः कृतसीमानो । जवंतीत्येवमष्ट ते
 ॥ २० ॥ शीतया दक्षिणतटे । तथैव विजयाष्टकं ॥ अष्टाष्टौ विजया एवं । शीतोदाकुलयेरपि
 ॥ २१ ॥ पूर्वार्द्धे च विदेहानां । अही करतलोपमा ॥ ततो नद्यद्विविजयाः । समश्रेण्या स्थि-
 ता इह ॥ २२ ॥ अणरादौ तु धरणी । वियोगिनीव हीयते ॥ समन्नसैः समारज्य । पश्चि-
 म्यायां क्रमात्ततः ॥ २३ ॥ विजये नदिनावत्यां । वप्राण्ये चांतवर्त्तिनः ॥ सहस्रं योजनान्यु-
 दा । ग्रामा न्नवंति केचन ॥ २४ ॥ ततोऽथो लौकिकव्यासा । इति ते ख्यातिमैयरुः ॥ तेषामं-
 ते स्थिता न्नमि-न्नती रोधुमिवाण्वं ॥ २५ ॥ तत्रैव जगतीन्निति-र्जयंतदारराजिता ॥ कु-

७
 ६६ वै स्थिता यो प्रामाणां । दिदक्षुरिव कौतुकं ॥ ७६ ॥ शीतोदाणि स्त्रीस्वप्नावा-दिवधो गामि-
 नी क्रमात् ॥ योजनानां सहस्रेऽद्विध । याति त्रित्वा जगत्पथः ॥ ७७ ॥ एवं च पश्चिमाब्द-
 स्य । क्रमनिष्ठा कितिर्नवेत् ॥ कूपकोशासमाकर्षि-वृषगंतव्यन्नुरिव ॥ ७८ ॥ ततो निष्पत्ति-
 तया । जवंति समन्नूतयात् ॥ तत्रत्या विजयाः शैवाः । सरितश्च यथोत्तरं ॥ ७९ ॥ माड्य-
 वन्नजदंतस्य । पूर्वतो विजयो जवेत् ॥ कञ्जाव्यस्तस्य पूर्वाने । सीमकुञ्चित्रपर्वतः ॥ ३० ॥

ततः सुकञ्चिविजय-स्तस्यापि सीमकारिणी ॥ गाहावतीनाम नदी । महाकञ्चस्ततः प-
 रं ॥ ३१ ॥ विजयस्थस्य पूर्वाने । ब्रह्मकूटाजिधो गिरिः ॥ कञ्चावतीति विजय-स्ततः पर-
 मुदीरितः ॥ ३२ ॥ हटावती नदी नस्य । मर्यादाकारिणी ततः ॥ आवर्त्तविजयोऽस्यांते न-
 दिनीकूटपर्वतः ॥ ३३ ॥ मंगलावर्त्तविजय । एतस्मात्पूर्वतो जवेत् ॥ तस्य वेगवती नाम ।
 नदी सीमाहिधाप्रिनी ॥ ३४ ॥ विजयः पुष्कलस्तस्याः । पूर्वतस्तस्य सीमकूत् ॥ एकशैव-
 गिरिस्तस्या-द्विजयः पुष्कलावती ॥ ३५ ॥ विजयेऽस्मिन् विजयते । सीमंधरजिनोऽधुना ॥
 जगदिनकरः पुण्य-प्रकर्षप्राप्यदर्शनः ॥ ३६ ॥ ततःपरं वनमुख-मित्येवं विजयाष्टकं ॥ ३१-

तया जलरते । पयंते वनराजितं ॥ ३७ ॥ तत्संमुखं वनमुखं । शीताया दक्षिणे तटे ॥
 तस्मात्पश्चिमतो वत्स-नामा विजय आहितः ॥ ३८ ॥ बाहुनामा जिनः श्रीमान् । विजयेऽ-
 स्मिन् विराजते ॥ सुरेश्वरकरामशै-रसकुन्मसृणक्रमः ॥ ३९ ॥ त्रिकूटः पर्वतोऽस्यांते । सु-
 वत्सविजयस्ततः ॥ तत्तानामांतरनदी । तस्य सीमाविधायिनी ॥ ४० ॥
 ततो महावत्सनामा । विजयोऽस्य च सीमनि ॥ दौवो वैश्रमणकूट-स्तस्य पश्चिमतः
 पुनः ॥ ४१ ॥ वत्सावतीति विजय-स्तस्य सीमाविधायिनी ॥ नदी मत्ता ततः प्रत्यग् । र-
 न्याख्यो विजयस्ततः ॥ ४२ ॥ अजनद्विरमुष्यांते । रम्यको विजयस्ततः ॥ उन्मत्ताख्या न-
 दी तस्या । विजयो रमणीयकः ॥ ४३ ॥ मातंजनगिरिस्तस्य । सीम्यथो मंगलावती ॥ वि-
 जयोऽस्य च सीमायां । गिरिः सौमनसान्निधः ॥ ४४ ॥ अस्य पश्चिमतो देव—कुरवस्तदन्तं-
 तरं ॥ गिरिविद्युत्पन्ननामा । गजदंताकतिः स्थितः ॥ ४५ ॥ तस्य पश्चिमतः पद्म-विजयः
 परिकीर्तितः ॥ ततोकापती कितिन्नु-स्पृष्टमो विजयस्ततः ॥ ४६ ॥ ततः कीरोदाख्यनदी
 । महापद्मान्निधस्ततः ॥ विजयोऽस्य च पद्म-पातीनि कितिन्नुद्भवेत् ॥ ४७ ॥ पद्माव

तीति विजयः । कश्चित्स्वतन्त्रं ॥ शीतस्रोता नाम नदी । तस्य सीमाविधायिनी ॥ ४८ ॥
तस्याः पश्चमतः शंख-विजयैतेऽस्य राजते ॥ आशीविषगिरिस्तस्मा-द्विजयो नदिनोऽग्रतः
। ४९। नद्यंतर्वाहिनी तस्य । मर्यादाकारिणी ज्ञेवेत् ॥ तस्याः पश्चमतः ळयातौ । विजयः कु-
सुशान्निधः ॥ ५० ॥ सुखावहो गिरिस्तस्य । मर्यादाकारको ज्ञेवेत् ॥ ततः परं च नदिना-
वतीति विजयो मतः ॥ ५१ ॥ नमस्यते सुकृतिभिः । सुबाहुर्जगदीश्वरः ॥ विजये विहरन्न-
स्मिन्न । शतक्रतुश्चतस्तुतः ॥ ५२ ॥ शीतोवादाक्षिणतटा-श्रितं वनसुखं ततः ॥ तत्संसुखं
वनसुख । शीतोदांचरकूलजं ॥ ५३ ॥ वनस्यैतस्य पूर्वस्यां । विजयो वप्रनामकः ॥ पूर्वत-
स्तस्य चंद्राण्यो । वक्रस्कारगिरिज्ञेवेत् ॥ ५४ ॥ विजये विहरत्यस्मिन् । युगंधरजिनेश्वरः ॥
अधुना देशनाम्नैः । पुनानो ज्ञव्यमंडवं ॥ ५५ ॥ ततः सुवप्रविजय-स्ततो नद्यभिर्मादि-
नी ॥ ततो महावप्रनामा । विजयः कश्चितो जिनैः ॥ ५६ ॥ ततः सूर्यो नाम गिरि-स्ततो व-
प्रवती ज्ञेवेत् विजयैतेऽस्य गंजीर-मादिनी कश्चिन्ना नदी ॥ ५७ ॥
ततश्च बट्युविजय-स्ततो नागान्निधो गिरिः ॥ ततः सुबट्युविजय-स्ततश्च केनमादि-

नी ॥ ५८ ॥ स्यादंतरनदी तस्या । गंधितो विजयः परः ॥ ततो गिरिर्देवनामा । ततश्च वि-
 जयः किल ॥ ५९ ॥ स्यान्नंधितावती नाम्ना । ततश्च गंधमादनः ॥ गजदंतगिरिस्तस्मा-
 द्दुतराः कुरवः पराः ॥ ६० ॥ एवं च-कृत्तः सुकृत्तश्च महा-कृत्तः कृत्तावतीति च ॥ आचर्त्तो
 मंगलावर्त्तः । पुष्कलः पुष्कलावती ॥ ६१ ॥ बभ्रुः सुबभ्रुश्च महा-बभ्रौ बभ्रावतीति च ॥ र-
 श्यो रभ्यकरमणी-र्यौ मंगलावतीति च ॥ ६२ ॥ पद्मः सुपद्मश्च महा-पद्मः पद्माव-
 तीति च ॥ शंखश्च नलिनश्चैव । कुमुदो नलिनवती ॥ ६३ ॥ वपः सुवपश्च महा-वपो व-
 प्रावती तथा ॥ वड्युः सुवड्युर्विजयो । गंधितो गंधितावती ॥ ६४ ॥ दात्रिंशदेते विजयाः ।
 कृत्तायाः सृष्टितः क्रमात् ॥ माद्यवज्रजदंतार्दे-रारन्यागंधमादनं ॥ ६५ ॥ दात्रिंशतिः शता-
 नीष-न्यूनानि च तयोदश ॥ योजनानीह विष्कंजः । सर्वेषु विजयेष्वथ ॥ ६६ ॥

नहस्ताणि षोडशैषा-मायाषः पंचत्रिः शतैः ॥ योजनानां दानवत्या । चाह्यानि द्वि-
 कलाह्यया ॥ ६७ ॥ अंतर्नदीनां सर्वासां । वक्रस्कारमहीभ्रुतां ॥ सर्वेषामप्यसावेवा-यामो
 द्वयो विचक्रयैः ॥ ६८ ॥ अत्रायमाक्षायः—श्रीताश्रीतोदयोर्वादि-प्रवेश एव यद्यपि ॥ वि-

षकंनः स्याद्योजनानां । पूर्वापंचाशतात्मकः ॥ ६५ ॥ हीनो हीनतरोऽप्यत्र । तत्राप्युत्तमकू-
 लयोः ॥ कञ्चादीनां विजयानां । समीपे रमणोचितौ ॥ ७० ॥ दौ दौ तयोस्तौ रमण-प्रदे-
 शौ तदपेक्षया ॥ सर्वताप्यनयोभ्यां । त्राभ्यः पंचशतात्मकः ॥ ७१ ॥ ततो विदेहविष्कंते ।
 शीतलप्राप्तेन वज्रिते ॥ अर्द्धिततर्नदीवह-स्काराद्विजयानतिः ॥ ७२ ॥ एते च विजयाः
 सर्वे । वैताह्यैर्विद्विता द्विया ॥ पूर्वपरायततया । स्थितै रजतकान्तिभिः ॥ ७३ ॥ स्वरूपतो-
 ऽमी उत्तर-वैताह्यस्य सहोदराः ॥ आयामतश्च विजय-विष्कंनसदृशा इमे ॥ ७४ ॥ सम-
 क्त्रस्थितैश्चैवां । धनुर्बाहाद्यनंजनवः ॥ मूत्रादूर्ध्वं योजनानां । दशानां समतिक्रमे ॥ ७५ ॥
 एषु दे खंचरश्रेण्यौ । तयोर्विद्यान्मृतामिह ॥ पुराणि पञ्चपंचाश-त्प्रत्येक पार्श्वयोर्द्वयोः ॥
 ॥ ६६ ॥ ततः पुनर्योजनानां । दशानां समतिक्रमे ॥ शकेशानान्त्रियोगयानां । हे श्रेण्यौ
 पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ७७ ॥ तत्रापि-शीताया दक्षिणतटे । वैताह्यविजयेषु ये ॥ तत्रान्त्रियोग्यश्रे-
 ण्यो या-स्ताः सौधर्मस्य वज्रिणः ॥ ७८ ॥ शीतायाश्चोत्तरतटे । वैताह्यविजयेषु ये ॥ तत्रा-
 न्त्रियोग्यश्रेण्यो या-स्ता ईशानसुरेशितुः ॥ ७९ ॥ सर्वेऽप्यमी नवनव-कूटात्कतमौलयः ॥

मानं स्वरूपं कूटाना—मुक्तवैताह्यकूटत्रत् ॥ ८० ॥ पूर्वस्यां प्रथमं कूटं । सिद्धायतनसंज्ञिनं
॥ ततः स्वस्वविजयादं—कूटं दक्षिणशब्दयुक् ॥ ८१ ॥

खलुप्रपातकूट स्या—न्माणि नइ ततः पर ॥ वैताह्य पूर्णानंदं च । तमिस्रगुहभित्तयपि
॥ ८२ ॥ ततः स्वस्वविजयादं—कूटमुत्तरशब्दयुक् ॥ वैताह्यव्यतिम कूट । ईयं वैश्रमणाग्नि-
वं ॥ ८३ ॥ वैताह्येपु द्वि सर्वेषु । कूट द्वितीयमष्टम ॥ स्यादक्षिणोत्तरस्वस्व—विजयादाग्नि-
वं क्रमात् ॥ ८४ ॥ यथा दक्षिणकञ्जादं—कूट द्वितीयमष्टम ॥ नवेदुत्तरकञ्जादं । कञ्जवैताह्य-
पर्वते ॥ ८५ ॥ अर्द्धे द्वे द्वे विजयानां । वैताह्यगिरिणा कृते ॥ यथा दक्षिणकञ्जादं । तथा क-
ञ्जादमुत्तर ॥ ८६ ॥ अर्द्धस्य तस्यैकैकस्य । तद्दक्षिणोत्तर दीर्घता ॥ योजनानां द्विशतैक—स-
प्तत्याह्वया तथा कला ॥ ८७ ॥ नीलवज्रिपथद्वयान्—दक्षिणोदग्निनंबयोः ॥ शौर्वा वृषजकूटः-
स्या—द्विजयं विजयप्रति ॥ ८८ ॥ तस्य चाद्दक्षिणयतः । कुंभमेकैकमस्ति तत् ॥ सिंधुकंड प-
श्चिमतो । गंगाकुंभ च पूर्वतः ॥ ८९ ॥ त च यष्टिं योजनानि । त्रिकंजायामतो मते ॥ किं-
चिद्दूननत्त्याह्वयं । शतं च परिवेषतः ॥ ९० ॥

योजनानि दशोद्विह । विमलोदकपूरिते ॥ द्दीपनैकैकेन रम्ये । स्वदेवीजनवनस्पृशा ॥
 ॥ ए' ॥ एताभ्यामथ कुंडान्यां । सिंधुर्गंगा च निम्नगे ॥ दक्षिणेन तोरणेन । निर्गते दक्षि-
 णामुखे ॥ ए२ ॥ अयान्तरालेऽनेकान्निर्नदीन्निः पन्नि संश्रिते ॥ वैताढ्यसविधे सप्त-नदीम-
 हस्रसेविते ॥ ए३ ॥ तमिस्रायाः पश्चिमतः । सिंधुर्नैताढ्यनूधरं ॥ गंगा स्वरुपपातायाः । प्रा-
 श्विन्निद्य च निर्गते ॥ ए४ ॥ याम्यार्द्धेऽपि नदी सप्त-सहस्रसंश्रिते इति ॥ सरित्सहस्रकैः
 प्रत्येकं । चतुर्दशान्तिरन्विते ॥ ए५ ॥ शीतानदीप्रविशतो । दक्षिणात्तिमुखाध्वना ॥ ततो ज-
 वंति पट्टस्वनाः । सर्वेऽपि विजया इमे ॥ ए६ ॥ पंचान्निः कुलकं ॥ शीताया याम्यकूत्रेऽपि ।
 विजयेध्वेवमष्टसु ॥ निषधस्योदप्रितंबे । एकैको वृषजाचलः ॥ ए७ ॥ तस्याप्युजयतः प्रा-
 रवत् । कुडे दे दे तप्राविधे ॥ प्रत्यग् रक्तवतीकुंडं । रक्ताकुंडं च पूर्वतः ॥ ए८ ॥ एताभ्या-
 मपि कुंडान्यां । निर्गते जतरामुखे ॥ रक्तारक्तवती नद्यौ । त्तिवा वैताढ्यनूधरं ॥ ए९ ॥
 शीतानदी प्रविशतः । स्वरूपं पुनरेतयोः ॥ पूर्वोक्तान्निर्नदीन्निः स्यान्निःशेषमविशेषितं । १००।
 शीतोदायाम्यकूत्रेऽपि । विजयेध्वेवमष्टसु ॥ निषधस्योदप्रितंबे । एकैको वृषजाचलः ॥

॥ १ ॥ तस्याप्युत्पत्तयतः कुडै । प्राग्बद् द्वे द्वे मनोरमे ॥ सिंधुकुंडं पश्चिमतो । गंगाकुंडं च
 पूर्वतः ॥ २ ॥ तात्र्यां गंगासिंधुनद्यौ । प्रव्यूढे उत्तराध्वना ॥ प्राग्बद्धिन्निब्रवैताह्ये । शीतोदां
 विशतो नदीं ॥ ३ ॥ इन्द्रमेवोत्तरतटे । शीतोदाभरितः किल ॥ नितवे दक्षिणे नील-वतोऽ
 स्ति बृषत्ताचलः ॥ ४ ॥ प्राग्बहुभ्रजकूटस्य । गिरेरस्यास्ति पूर्वतः ॥ रकाकुंडं रकवती
 -कुंड पश्चिमतस्ततः ॥ ५ ॥ एतात्र्यामपि कुन्तात्र्यां । निर्गत्य दक्षिणामुखं ॥ रकारकवती-
 नद्यौ । त्रित्वा वैताह्यन्नूरं ॥ ६ ॥ शीतोदायां प्रविशतो । याम्येन रुजुनाध्वना ॥ गंगा-
 सिंधु प्रवंतीत्र्या-सिमाः सर्वात्मना समाः ॥ ७ ॥ तथाऽहुः क्रमाश्रमगमिश्राः-मीयादज्जइवे-
 सु । स्त्रीत्रया एष जम्भविजगसु ॥ गंगासिंधुनर्दन । इयरेसुपरत्तरत्तवर्द ॥ ८ ॥ कुंडान्येवं चतुः-
 षष्टि-र्बांशिशुद्रनात्र्यः ॥ स्वरूपमेधां उत्तरत-वर्तिकुंर्भनाद्विवत् ॥ ९ ॥ चतुःषष्टस्तत्रैवासां
 । नदीनां हृदनिर्गमात् ॥ आरत्र्य शीताशीतोदा-वाहिनीसंगमावधि ॥ १० ॥ सर्वं स्वरूपं
 उत्तरत-गंगामिंधुषस्तिस्मं ॥ प्रत्येकं परिवारोऽपि । तावान् द्वेयो विशारदैः ॥ ११ ॥
 गंगारकान्पत्तरस्याः । प्रवेष्टो मागधाजिधं ॥ शीताशीतोदयोरत्र्य-त्तरस्यां तीर्थमाहितं

- ॥ १२ ॥ एवं निंधुरक्तवर्णै—यैर्गै प्रज्ञाननामकं ॥ तयोर्द्वयोरंतरादौ । वरदामं ज्ञेवद्विह ॥
 ॥ १३ ॥ एवं तीर्थत्रयं क्षेत्र । विजयं विजयंप्रति ॥ स्वरूपमेधां जगत—तीर्थवत्परिज्ञातयतां ॥
 ॥ १४ ॥ उत्तराद्देशु शीतायाः । कलादिविजयेष्विदमाः ॥ राजधान्यो दक्षिणार्द्ध—मध्यखंडेषु की-
 र्तिताः ॥ १५ ॥ केमा केमपुरी चैत्रा—रिष्टा रिष्टवती पुरी ॥ खनीमंजूषाधिध्व । पुरी च पुं-
 नरीकिणी ॥ १६ ॥ शीताया दक्षिणात्येषु । वत्सादिविजयेष्विदमाः ॥ राजधान्य उत्तरार्द्धे ।
 मध्यखण्डेषु वर्णिताः ॥ १७ ॥ सुमीमां कुंजला चैत्रा—पराजिता प्रतंकरा ॥ अंकावती पद्म-
 वती । शुजाप्र रत्नसंचया ॥ १८ ॥ शीतोदाया याम्यतटे । पद्ममादिविजयेष्विदमाः ॥ उत्तरार्द्ध-
 मध्यखण्डे । राजधान्यो निरूपिताः ॥ १९ ॥ अश्वपुरी सिंहपुरी । महाभया विजयास्त्रिया ॥
 अपराजिताऽपराख्या । गोका च वीतशोकिका ॥ २० ॥ शीतोदाया जदीत्येषु । वप्रादिवि-
 जयेष्विदमाः ॥ याम्यार्द्धे मध्यखण्डेषु । राजधान्यो जिनैः स्मृताः ॥ २१ ॥
 विजया वैजयंती च । जयंती चापराजिता ॥ चक्रपुरी खड्गपुर्यं—वध्यायोध्येति नामतः
 ॥ २२ ॥ त्रिजयेष्वेषु सज्जनाः । पंचचापशोभिताः ॥ जयन्योत्कर्षतः पूर्व—कोटिशुद्धजनायु-

० ॥ २३ ॥ नानासंहनेना नाना-संस्थाना विविधाध्यायाः ॥ मृत्वा नानागतिं यतिं । स्व-
 स्वकर्मानुसारतः ॥ १४ ॥ कालः सदात्र सुप्रमा-दुःषमारंजतन्निजः ॥ सांप्रतीनत्तरतव-रु-
 नार्पत्यावनाधिकं ॥ १५ ॥ आहारस्यांतरे माने । चानैषत्पं तथैव हि ॥ ततश्चतुःशतगुणं ।
 मानं च स्याद्गृहादिषु ॥ १६ ॥ चित्राद्यान् देवशैलांस्तान् । वक्रस्कारगिरीन्विदुः ॥ चतुरश्र-
 तुरः शीता-शीतोदयोस्तटद्वये ॥ १७ ॥ चित्रश्च ब्रह्मकूटश्च । नलिनीकूट इत्यपि ॥ एकशै-
 लश्चेति शीतो-त्तरकूले धराधराः ॥ १८ ॥ त्रिकूटश्च वैश्रमणो-जनो मातंजनोऽपि च ॥ शी-
 लाया दक्षिणतटे । वक्रस्काराचला इमे ॥ १९ ॥ श्रंकापती पद्मपती । आशीविषः सु-
 खानहः ॥ शीतोदाया याम्यतटे । वक्रस्काराड्यः श्रुताः ॥ ३० ॥ चंद्रः सूर्यश्च नागश्च । दे-
 वश्चेति महीधराः ॥ शीतोदाया उदककूले । सर्व एव च षोडश ॥ ३१ ॥ एकतोऽमी नील-
 वता । सड्यंते निषधेन वा ॥ द्वितीयांतेन शीतोदां । शीतां वा संस्पृशंति च ॥ ३२ ॥ यो-
 जनानां पंचशता-न्येते विकंजतो मताः ॥ सर्वत्र सर्वे भटशाः । सर्वरत्नमया अपि ॥ ३३ ॥
 नीलवज्रिषड्दमाञ्जु-त्समीपेऽमी समुन्नताः ॥ चतुःशती योजनानां । ज्ञातमेकं भुवोंतरे ॥

॥ ३४ ॥ ततश्च मात्रया वर्द्ध-मानाः सर्वे यथाक्रमं ॥ शीताशीतोदयोः पार्श्वे । जाताः पंच-
 शतोन्नताः ॥ ३५ ॥ पंचविंशं योजनानां । शतं तत्र भुवोन्तरे ॥ सुरंगस्कंधसंस्थान-सस्थिता
 इति शर्षीताः ॥ ३६ ॥ स्वस्वाह्वानसमाह्वानै-कैकवुंदारकाश्रिताः ॥ यथा चित्रगिरौ चित्रः ।
 स्वाभ्येवमपरंज्वलि ॥ ३७ ॥ अप्र चत्वारि चत्वारि । कूटान्धेषु किलादिषु ॥ जवंत्येवं चतुः-
 षष्टि-रेतानि सर्वमंख्यया ॥ ३८ ॥

अथ विवक्षितं गिरि-प्राग्वर्षिनिजयाख्यया ॥ नीलवज्रिपत्रप्रावणोः । समीपेऽन्यतरस्य
 तत् ॥ ३९ ॥ यः तथिमायां विजयो । द्वैतपीकं तदाख्यया ॥ तृतीयं निजनाम्नैव । सिद्धाय-
 तनमंतिसं ॥ ४० ॥ त्रियञ्चुबिचलत्केतु । सिद्धायतनबंधुर ॥ शीताशीतोदयोरन्य-तरस्याः
 मन्त्रिषु च तत् ॥ ४१ ॥ कृत्वासुकृत्तयोर्मध्य-स्थिते चित्रगिरौ यथा ॥ आद्यं सुकृत्कूट न्यात्
 । कञ्चकूटं द्वितीयकं ॥ ४२ ॥ तृतीयं चित्रकूटं स्या-सिद्धायतनमंतिसं ॥ शीताशीतोदयौरे-
 व-सुदशोपसि ज्ञाठयतां ॥ ४३ ॥ त्रिकूटे च गिरौ वरस-कूट निपथमन्त्रिषु ॥ द्वितीयं तु सु-
 वत्साख्यं । ततस्त्रिकूटमंजितं ॥ ४४ ॥ सुर्वं च सिद्धायतनं । सर्वेष्वप्येवमादिषु ॥ शीताशी-

तेदयोर्थाभ्य-तटस्थेषु विज्राठ्यतां ॥ ४५ ॥ एवं चतुर्णां चतुर्णां । निःस्वायतनशालिनं ॥ कू-
टानां श्रेणयः शीता-शीतोदोन्नयकूटयोः ॥ ४६ ॥ पिधानमालिनां दिव्य-कलज्ञानामिवाद्-
यः ॥ ज्ञान्यर्हदग्निपेकाय । न्यस्तानामबुपर्त्तये ॥ ४७ ॥ युग्मं ॥

स्निःस्वायतनवर्जानि । स्वस्वतुट्याख्यनाकिना ॥ तान्याश्रितानि विजय-देववत्से महर्हि-
काः ॥ ४८ ॥ शीताशीतोदयोर्थाभ्यो-त्तरयोर्षु सुधाभुजः ॥ क्रमात्तेषां राजधान्यो । मेरुतो
दक्षिणात्तराः ॥ ४९ ॥ गाढावती हृदावती । तृतीया वेगवत्यपि ॥ शीताया उत्तरतटे । स्यु-
स्तिस्त्रोत्तरनिष्पगाः ॥ ५० ॥ शीतायाम्यतटे तप्ता । मत्तोन्मत्तेति निश्चिताः ॥ क्षीरोदाशीत-
स्त्रोताश्वां-तर्वाह्निनीति नाम्नतः ॥ ५१ ॥ शीतोदाया याम्यतटे । तस्या उत्तरतः पुनः ॥ ऊ-
र्षिगज्जीरफेनेट्यो । मालिन्यात्तरनिष्पगाः ॥ ५२ ॥ दादज्ञानामप्यमूया-मेकैकं कुंभसीरि-
तं ॥ स्वतुट्याख्यं नीलवतः । समीपे निषधस्य वा ॥ ५३ ॥ कुंभ पुनरुत्तदेकैक । विकंज-
यामतो मतं ॥ सपादं योजनशत-सुद्विदं दशयोजनीं ॥ ५४ ॥ परिक्रमेण साशीति-योज-
नानां शतत्रयं ॥ मध्ये च दीप एकैको । नदीकुंभमग्निधः ॥ ५५ ॥

यथा गाहावनीनद्याः । कुंभं गाहावतीति च ॥ तत्र गाहावतीदीपो । ज्वत्येवं परेऽप्य-
 मी ॥ ५६ ॥ योजनानि षोडशामी । त्रिकंजामाममानतः ॥ सातिरेकाणि पंचाशत् । प्रह-
 साः परिवेषतः ॥ ५७ ॥ किंच सर्वेऽप्यमी दीपा । द्वाै क्रोशावुच्चिता ज्ञान् ॥ पद्मोदिक-
 या सर्वे । वनेन च विराजिताः ॥ ५८ ॥ मध्ये च तेषां दीपाना-मेकैकं ज्वनं ज्वेत् ॥ न-
 दीनामसदृशाभ्या । देव्या योग्यमनुत्तरं ॥ ५९ ॥ अर्द्धकेशाढ्यासमेक-क्रोशायतं मनोहरं
 ॥ देशानक्रोशतुंगं स्व-देवीशय्याविजृषितं ॥ ६० ॥ युगमं ॥ एताश्च गाहावत्याद्या । निमग्ना
 निखिला अपि ॥ पंचविंशं योजनानां । शतं विष्कं ज्वतो मताः ॥ ६१ ॥ सार्द्धं द्वे योजने
 निष्ठा । आरज्य हृदनिर्गमात् ॥ शीतशीतोद्वाप्रवेश-पर्यंतं सर्वतः समाः ॥ ६२ ॥

यत्तु श्रीमलयगिरयः क्षेत्रसमासवृत्तौ जंबूद्वीपाधिकारे एताश्च गाहावतीप्रमुखा नद्यः
 नर्वा अपि सर्वत्र कुंडाद्विनर्गमे शीताशीतोदयोः प्रवेशे च तुल्यप्रमाणाविष्कंजोद्देशा इति
 स्वयमुत्तया तस्मिन्नेव भ्रंशे धातकीखंडपुष्करार्धाधिकारयोस्तत्रत्यनदीनां द्विगुणाविस्तरातिदे-
 शां व्याख्यानयंतः प्रोक्तुः, यथा जंबूद्वीपे रोहिताशारोहितासुवर्णकूटारूढ्यकुटानां प्राहाव-

स्थादीनां च द्वादशानामंतरनदीनां सर्वाश्रेण षोडशानां नदीनां प्रवाहे विक्रन्तो द्वादश यो-
 जनाभि मार्वाति उद्वेगः क्रोशभेकं, समुद्रप्रवेशे ग्राह्यावस्थादीनां च महानदीप्रवेशे निष्कन्तो
 योजनानि (१३५) उद्वेगो योजने (१) क्रो २, तद्विज्रापयं न विद्यः, किंचानां सर्वत्र स-
 मविष्कनकत्वे श्वागमत्रयुक्तिरप्यनुकूला, तथाहि—

आषां विक्रन्तवैपस्यं उजयपार्ष्ववर्तिनोर्विजययोरपि विक्रन्तवैपस्यं स्यात्, इत्यने च
 समविष्कनकत्वमिति, जगतीष्विधौ शीता—शीतोद्दपोस्तटद्वये ॥ सपादकैकं वनमुख—भेवं च-
 त्वारि ताल्यपि ॥ ६३ ॥ आषं वनमुखं शीता—नीलवज्रधरांतरं ॥ द्वितीयं च वनमुखं । शी-
 तां निपथमंतरा ॥ ६४ ॥ तृतीयं च वनमुखं । शीतोद्दानिपथांतरं ॥ शीतोद्दानीलवन्मध्ये ।
 चतुर्थं परिकीर्तितं ॥ ६५ ॥ याम्योत्तरायतानां प्राक्—प्रत्यग्विक्रन्तशालिनां ॥ एषां विजय-
 वद्वैधं । सर्वेषामपि जाभ्यातां ॥ ६६ ॥ एका कलैषां विक्रन्तो । नीलवज्रिपथांतिके ॥ ततो
 जगत्या वक्रत्वा—उर्द्धने जगतीदिशि ॥ ६७ ॥ त्रिसहस्री योजनाना—मष्टसप्ततिवर्जिता ॥ शी-
 ताशीतोद्दपोः पार्श्वे । उर्द्धमातः क्रमादन्तत् ॥ ६८ ॥ अत्रायमाक्षायः—सोहृद्धानां विजयानां ।

वक्षःकाराष्टकस्य च ॥ पञ्चामंतनिमग्नानां । करुणां गजदंतयोः ॥ ६९ ॥

नीलवज्रिषधज्यान्ध्यां । विक्रंते शोधिते स्थितं ॥ कलाद्वयं तत्सकैका । विक्रंते वन-

योद्धयोः ॥ ७० ॥ द्वैर्ध्वातीति योजनादौ । यावति व्यास इष्यते ॥ निहन्यते तद् द्वाविंशौ—

रेकोनत्रिंशता शनैः ॥ ७१ ॥ पुनरेकोनविंशत्या—हृत्प लक्षैस्त्रिंशजेत् ॥ सप्तस्रपंचदशक-

सार्द्धद्विशतसंयुतैः ॥ ७२ ॥ लब्धं व्यासो योजनादिः । स्यादत्रात्नीप्सितास्पदे ॥ ज्ञाज्यज्ञा-

जकयोरत्रो—पपत्तिर्विष्यते स्फुटा ॥ ७३ ॥ परमव्यासरूपोऽत्र । सर्वत्र गुणको ध्रुवः ॥ तेन

हृत्त्रैकोनविंश—त्याह्नितिरतु कलाकृते ॥ ७४ ॥ आयाम एव परमो । ज्ञाजकोऽत्र ध्रुवो त्रवे

त् ॥ त्रपरिस्पकलायुग्म—प्रक्षेपाय कलीकृतः ॥ ७५ ॥ अत्रोत्तरकुरूणां यौ । पर्वतौ सीमका-

रिणौ ॥ गंधमादनमन्माल्य—वंतौ तौ वर्षयाम्यहं ॥ ७६ ॥ तत्रोत्तरकुरूणां यः । पश्चिमायां

व्यवस्थितः ॥ वापव्यां मेरुतः सोऽयं । प्रक्षसो गंधमादनः ॥ ७७ ॥ गंधः कोष्ठपुटादिभ्यो ।

रम्यो यदिद् पर्वते ॥ तथा केनस्वज्ञानेन । ततोऽयं गंधमादनः ॥ ७८ ॥

गंधमादननामा च । देवः पट्योपमस्थितिः ॥ स्वाभ्यस्येति तथाख्यातो—ऽपरं च—शा

श्वतात्रिधः ॥ ७७ ॥ पीतरत्नमयश्रैव । मतांतरे हिरण्मयः ॥ शोत्रितः सप्तत्रिः कूटै-र्नी-
 नारत्नोपशोत्रितैः ॥ ७८ ॥ जंबूद्वीपप्रहस्रसूत्रे तु अयं ' सवरायणमण ' इति सर्वार्त्तमनार-
 त्नमय उक्तः. जंबूद्वीपसमासे तु कनकमय उक्तः, बृहत्कैत्रसमासे तु ' गिरि गंधमायणो
 पीयूज अ ' पीतकः पीतमणिमय इत्येतद्वृत्तौ. तत्राद्यं मंदरासनं । वायव्यां मंदराचलात् ॥
 कूटं सिंहायतनाख्यं । तत्रोत्तुंगो जिनालयः ॥ ७१ ॥ कूटात्ततोऽपि वायव्यां । कूटं स्याद्गंध-
 मादन ॥ स्याद्गंधिजावतीकूट । वायव्यामसुनो दिशि ॥ ७२ ॥ तुयं तूत्तरकुर्वाण्यं । स्याद्वा-
 यव्यां तृतीयतः ॥ पंचमात्तद्वक्त्रिणस्यां । वक्रत्वेनास्य नूत्नतः ॥ ७३ ॥ तुरीयादुत्तरस्यां च ।
 पंचमं स्फटिकात्रिधं ॥ अस्मादुत्तरतः षष्ठं । लोहिताक्कात्रिधं त्रैवेत् ॥ ७४ ॥ लोहिताक्कात्त-
 रस्यां । सप्तमं कूटमाहितं ॥ आनंदाख्यमिति सप्त । कूटानि गंधमादनै ॥ ७५ ॥ त्रोगंकरा-
 त्रोगवत्थौ । द्वयोः पंचमषष्ठयोः ॥ द्विकर्तुमार्यावपरेषु । कुटतुड्यात्रिधाः सुराः ॥ ७६ ॥ ए-
 तत्कूटात्रिधेदेव—देवीनां मंदराचलात् ॥ राजधान्योऽन्यत्र जंबू-द्वीपे वायव्यकोणके ॥ ७७ ॥
 अथोदककुरुतः प्राच्यां । याम्यां नीलवतो गिरेः ॥ ऐशान्यां मंदरात्कञ्जा—त्प्रतीच्यां मा

द्यवान् गिरिः ॥ ८८ ॥ नानाकुसुमगुल्मानि । विधूनानि भमीरशैः ॥ कुर्वन्त्येनं कीर्णपुष्पं
 । ततोऽयं माड्यवानिति ॥ ८९ ॥ महर्षिको वसत्यत्र । माड्यावान्नाम निर्जरः ॥ पड्योष-
 मायुरिति वा । यद्वासौ शाश्वतान्निधः ॥ ९० ॥ स वैडूर्यमयश्चायं । नवकूटोपशोन्नितः ॥
 मेवासन्नं कूटमाद्यं । सिन्धायतनसंज्ञितं ॥ ९१ ॥ द्वितीयं माड्यवत्कूट । तृतीयं तु ततः परं
 ॥ जनेदुत्तरकुर्वाण्यं । तुर्यं कञ्जात्निधं मतं ॥ ९२ ॥ पंचमं सागरान्निख्यं । षष्ठ तु रजतान्नि-
 धं ॥ शीताकूटं पूर्णजट-कूट हरिस्सह्यान्निधं ॥ ९३ ॥ ऐशान्यां संदरात्पंचया-स्थितं कूटच-
 तुष्टयं ॥ तुर्यपंचममैशान्यां । षष्ठाश्किणतश्च तत् ॥ ९४ ॥ पंचमादुत्तरस्यां च । षष्ठ रज-
 तमित्यप्र ॥ दक्षिणोत्तरया पंचया । शेषं कूटत्रयं ततः ॥ ९५ ॥

पूर्णजटादुत्तरस्यां । याभ्यां नीलवती गिरिः ॥ कूटं नाज्ञा सहस्रांकं । ग्यातं हरिस्सहं-
 च तत् ॥ ९६ ॥ एतन्नीलवती वर्ष-धरस्यासन्नभीरितं ॥ जात्यस्वर्णमयं दीप्र-प्रज्ञापटलापि-
 जरं ॥ ९७ ॥ योजनानां सहस्रं त-सुंगं वृत्ताकृति शुभं ॥ अद्दयर्दयोजनशत-द्वयमुद्देधतो
 जनेत् ॥ ९८ ॥ तत्रोक्तं जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिवृत्तौ-अत्रश्चित्तं यमकगिरिप्रज्ञाणेन नेतव्यं. तच्चैदं-

‘ श्रद्धादजादं जोग्रणसयादं जवहेषं ’ सहस्रं योजनानां च । स्यान्मूले विस्तृतायतं ॥ मध्ये
 सादौ सप्तशती । शतानि पंच चोपरि ॥ ९७ ॥ योजनानां त्रिसहस्री । सदापष्टिशतान्वि-
 ता ॥ द्वे सहस्रे च द्विसप्तत्यधिकत्रिशतांचिते ॥ ९७० ॥ सहस्रं साधिकैकाशी—त्याद्यपंच-
 शतान्वितं ॥ क्रमादस्य परिक्रंषा । मूले मध्ये तत्रोपरि ॥ १ ॥ शतानि पंच विस्तीर्णौ । ग-
 जदंतगिराविदं ॥ महस्रयोजनपृथु । कूट माति कष्य ननु ॥ २ ॥ अत्रोच्यते—गजदंतगिरिं
 व्याप्य । निजाद्वेन स्थित ततः ॥ गिरेरुत्तयतो व्योम्नि । शेषाद्वेन प्रतिष्ठितं ॥ ३ ॥ तत्रोक्तं
 क्षेत्रमसामवृत्तपृथौ—

एवं हरिकूटहरिससहकूटयोरपि निजनिजाश्रयगिर्योर्प्राारूपसुत्तयपार्श्वे आकाशमवस-
 र्ज्य स्थितत्वं परिज्ञायनीयमिति । आद्यकूट्रे जिनशुद्ध । तथा पंचमवष्टयोः ॥ सुत्रो गत्त्रो गमा-
 जिन्यौ । द्विक्रुमार्ये निरूपिते ॥ ४ ॥ शेषेषु षट्सु कूटेषु । षड्योपमायुगः सुराः ॥ कूटानु-
 रूपनामानो । महर्ज्या विजयोपमाः ॥ ५ ॥ एतेषां देवदेवीना—मैशान्यां मंदराद्विरेः ॥ ज-
 वूदीपेऽन्यत्र राज—धान्यो हरिससहं विना ॥ ६ ॥ हरिससहस्य तु रूपाता । राजधानी सु-

भेरुतः ॥ उत्तरस्यामन्यङ्गु-दीपे हरिस्सहान्निधा ॥ ७ ॥ सहस्राश्वतुरशीति-पंजनानां
 ज्येद्विह ॥ व्यासाधामावपरं तु । तुल्यं चमरचंचया ॥ ८ ॥ इमावडी योजनानां । दक्षि-
 णोत्तरमायतौ ॥ त्रिशत्सहस्रान् दिशतीं । नवोत्तरां सषट्कलां ॥ ९ ॥

पूर्वापरं च त्रिस्तीक्ष्णौ । समीपे नीलवर्जिः ॥ शतानि पंच पर्यंतं-गुजासंख्यांशविस्तृ-
 तौ ॥ १० ॥ चतुःशतीं योजनानां । गिरनीलवर्तोंतिके ॥ अत्र्युन्नतौ शतमेक-मवगाढौ भु-
 वोंतरे ॥ ११ ॥ समीपे मंदरस्याध । स्यातां पंचशतोन्नतौ ॥ निमग्नौ पंच गठ्युत-शतानि व-
 सुयंतरे ॥ १२ ॥ नीलवर्षवर्तोपांता-दूर्ध्वमानाविमौ क्रमात् ॥ समुत्सेधवावगाहान्ध्यां । वि-
 स्तृत्या ह्यियमानकौ ॥ १३ ॥ पूर्वोक्तमानविस्तीक्ष्णौ । द्विद्वेञ्चावुपमंदरं ॥ नीलवर्हैलकरिणो । द-
 शनाविव राजतः ॥ १४ ॥ प्रत्येकं च पद्मवर-वेदिकावनमंफितौ ॥ कुरुतस्तौ भिष्यो योगा-
 दधिज्यधनुराकृतिं ॥ १५ ॥ गंधमादनसन्माड्य-वतोः पर्वतयोरथ ॥ अत्र्यंतरे स्थिताः कांत-
 -भुजयोरिव कामिनी ॥ १६ ॥ मंदरद्वेस्तरस्यां । दक्षिणस्यां च नीलतः ॥ उत्तराः कुरवः
 ख्याता । अनुत्तरचिदाश्रयैः ॥ १७ ॥ युगमं ॥

नदभक्तिशिवस्तीर्णा—स्तः पूर्वपश्चिमायताः ॥ अर्द्धमंडलाकारा । भुवो जालमिवाद्दि-
 ताः ॥ १८ ॥ अत्रोत्तरकूर्णाम । देवः पटयोपमस्थितिः ॥ वसत्यतस्तथा ख्याता । यद्दे-
 नाम शाश्वतं ॥ १९ ॥ एकादश सहस्राणि । शतान्यष्ट तत्रोपरि ॥ योजनानां द्विचत्वारिं-
 शत्कलाहिनयं तथा ॥ २० ॥ दक्षिणोत्तरवितार । एतासां वर्णितो जिनैः ॥ ज्ञातव्यात्रोपप-
 तिश्व । पूर्वाचार्यप्रदर्शिता ॥ २१ ॥ महाविदेहविक्रंते । मेरुविक्रंजवर्जिते ॥ अर्धाकृते कु-
 र्यास—मानं जवति निश्चितं ॥ २२ ॥ त्रिपचाशद्योजनानां । सहस्राणि जवेदिह ॥ प्रत्यंचा-
 नीजवत्पार्श्वे । सा चैवं परिजाभ्यतां ॥ २३ ॥

नन्दशालवनायासो । द्विगुणो मंदरान्वितः ॥ गजदंतव्यासहीनः । कुरुजीवामितिर्नैवे-
 त् ॥ २४ ॥ योजनानां सहस्राणि । पष्टिः किंच चतुःशती ॥ अष्टादशाधिका शेषा । कला-
 द्वादश तद्वतुः ॥ २५ ॥ तच्चैव—आयाममानयोर्धेगे । जन्नयोर्गजदंतयोः ॥ जवेत्कुरुधनुःपु-
 ष्ट—मानं मेरुसमीपतः ॥ २६ ॥ अत्यंतं रमणीयान्न । कितिरिति विवर्जिता ॥ कटाडुमा द-
 शविधाः । पूरयंति जनेस्मितं ॥ २७ ॥ मदा युगलधर्मिणो । जना वलितमूर्तयः ॥ गठ्युत-

त्रयमुत्तुंगाः । कलाकौशलशास्त्रिनः ॥ २८ ॥ दधानाश्चायुरुक्तर्भा—त्पूर्णे पट्यर्पमत्रयं ॥
 पट्यामंख्येयजागेनं । पट्यत्रयं जयन्त्यतः ॥ २९ ॥ षट्पंचाशास्त्रसंयुते डे । शते पु-
 ष्टकरंडकान् ॥ धारयंतः क्रान्तमान—मायादोनाट्यतजुषः ॥ ३० ॥ ते षोढा स्युः पद्मगं-
 धा १ । मृगगंधा २ स्तथासमाः ३ ॥ सह्राश्च ४ तेजस्तलिनः ५ । शनैश्चारिण ६ इत्यपि ॥
 ॥ ३१ ॥ जसुभिः कलापक ॥

सकृदष्टमजकान्ते । तुवरीकणमात्रया ॥ पृथ्वीकल्पद्रुमफल—सोर्जिनौ मनुजाश्च ते ॥
 ॥ ३२ ॥ एकोनपंचाशत्स्र—विहितापत्यपातनाः ॥ कासजुंजादिनिस्त्यक्त—प्राणा यानि त्रि-
 विष्टपं ॥ ३३ ॥ युगमं ॥ अनंतगुणप्राधुर्यो । हरिवर्षाद्येपक्षया ॥ पृथ्वीपुष्पफलादीना—मा-
 स्वादस्तत्र वर्णितः ॥ ३४ ॥ तादृशा एव तिर्यंच—स्तत्र हिंसादिवर्जिताः ॥ पालयित्वा युगम-
 धर्मं । गच्छन्ति नियमादिवं ॥ ३५ ॥ आहारयत्यमी षष्टां—तरमिहं यथागमं ॥ अन्ययुग्मितिरश्वा-
 म—प्याहारितरमूहानां ॥ ३६ ॥ पंचेन्द्रियतिरश्वां य—द्वजने परमांतरं ॥ नापितं षष्टरूपं त-
 देषामेव व्यपेक्षया ॥ ३७ ॥ तश्रोक्तं— ' पंचिदितिरिनराणं । महाविष जडभ्रष्टमज ॥ ' इत्या

दि. कालः सदात्र सुमम—सुममालयः प्रवर्तते ॥ वृद्धः साधुरिव क्षेत्र—परावृत्तिपराङ्मुखः ॥
 ॥ ३८ ॥ क्षेत्रेऽस्मिंश्च नीलवतो । गिरेर्दक्षिणतः किल ॥ योजनानां शतान्यष्टौ । चतुर्द्विशत-
 मेव च ॥ ३९ ॥ चतुरः नातिकान् जगा—नतिक्रम्य स्थिताविह ॥ यमकाख्यौ गिरी शीता-
 —पूर्वपश्चिमकूटयोः ॥ ४० ॥ मिश्रस्तुड्यस्वरूपौ तौ । यमजन्मतराविव ॥ तदेतौ यमकाजि-
 ह्यौ । कप्रितौ जिननायकैः ॥ ४१ ॥

अथवा यमकानाम—शकुन्याकृतिशालिनौ ॥ ततस्तथोदितौ स्वर्ण—मयौ गोपुत्रसंस्थि-
 तौ ॥ ४२ ॥ आसायामपरिक्रमे—तुंगत्वोद्भिन्नादिभिः ॥ हरिस्सहोपमौ पद्म—वेदिकावनमं-
 दितौ ॥ ४३ ॥ तयोः पर्वतयोर्मौलौ । नृमिजगोऽतिबंधुरः ॥ प्रत्येकं तत्र चैकैकः । स्या-
 त्प्रासादावतंसकः ॥ ४४ ॥ द्वाषष्टिं योजनान्यर्द्धा—धिकानि स समुद्भितः ॥ योजनान्येकात्रिं-
 शतं । क्रौशं च विस्तृतापतः ॥ ४५ ॥ तन्मध्ये सपरीवार—मस्ति सिंहाभनं महत् ॥ यम-
 काख्यामराहं त—द्वेष विजयदेववत् ॥ ४६ ॥ मेरोरुत्तरतो जंबू—द्वीपेऽन्यत्र निरूपिते ॥ रा-
 जधान्यौ यमकयो—र्निःशेषं विजयोपमे ॥ ४७ ॥ यदुक्तमतरं नील—वतोर्धमकनूजनाः ॥ य-

मकाख्याद्यहृदयो—स्तावेदेवांतरं जवेत् ॥ ४७ ॥ परस्परं हृदानां च । तावेदेवोक्तमंतरं ॥ अ-
 न्यहृदात्तावतैव । क्षेत्रपर्यंतन्नूरपि ॥ ४८ ॥ एवं च—यमकहृददीर्घत्वैः । सप्तत्रिंशत् तन्धार्तरैः
 ॥ यथोक्तमुत्तरकुरु—व्यासमानं प्रजायते ॥ ५० ॥ तदुक्तं—जावदयंमि पमाणांमि । द्वौति
 जमगात् नीलवंतात् ॥ तावदयमंतरं खलु । जमगदहाणं दहाणं च ॥ ५१ ॥ अत्रान्ध्यां य-
 मकाद्दिन्द्र्यां । दक्षिणस्यां समांतराः ॥ शीतायाः सरितो मध्ये । हृदाः पंच यथाक्रमं ॥ ५१ ॥
 प्रथमो नीलवन्नाभा । नीलवक्रिरिसन्निभैः ॥ शोन्नितः ज्ञानपत्राद्यै—स्तत्तथा प्रथितान्निधः ॥
 ॥ ५३ ॥ यद्वा नागकुमरिंदो । नीलवन्नाम निर्जरः ॥ पालयत्यस्य साध्राज्य—मित्येवं प्रथि-
 तान्निधः ॥ ५४ ॥

द्वितीयस्तूत्तरकुरु—संस्थानाब्जादिमत्तया ॥ तुल्यारूपभ्रंतरायासा—द्यदोत्तरकुरुहृदः ॥ ५५ ॥
 चंदाज्ञशतपत्रादि—मत्तवाञ्छान्निधो हृदः ॥ व्यंतरैरेड्चंइदेव—स्वामित्वाद्वा तृतीयकः ॥ ५६ ॥
 ऐरावताकारद्वारि—पद्मादिमत्तयाश्रवा ॥ व्यंतरैरावताढ्यत्वा—सुर्यश्वैरावतो हृदः ॥ ५७ ॥ सा-
 द्यपत्पर्वताकारां—बुजादिमत्तयाश्रवा ॥ माड्यवद्व्यंतरावासात् । पंचमो माड्यवान् हृदः

०
 ॥ ५८ ॥ पञ्चहृदभ्रमाकाराः । सर्वे राक्षोदरा इव ॥ तत्रैव पद्मवलयैः । पद्मजातीधैरलंकृताः
 ॥ ५९ ॥ त्रिकोपस्तु पद्महृदः । परिक्रिप्तः समंततः ॥ एकेन वनसंभेन । पद्मवेदिकयेकया ॥
 ॥ ६० ॥ त्रिजलाभ्यां प्रविश्यांत—विनिर्योत्या च शीतया ॥ भ्रमी पद्मवेदिकाभ्यां । वराभ्यां
 च परिरुक्ताः ॥ ६ ॥ याम्योत्तरायताश्रामी । पूर्वपश्चिमविस्तृताः ॥ गहस्रयोजनायामाः । श-
 लानि पच विस्तृताः ॥ ६१ ॥ तथाहुः—

रीयासीज्याण । बहुमश्रे हुंति पचदरयाज ॥ उत्तरददाहिषादीक्षा । पुषावरविज्जटा इण-
 मंत ॥ ६२ ॥ पद्माहृददादयो ये तु । परे नर्पथरा हृदाः ॥ ते स्युः पूर्वपरायामा । दक्षिणोत्तर-
 विस्तृताः ॥ ६४ ॥ हृदाधिदेवतानां च । पचानामशुताशिनानां ॥ राजयान्योऽप्यत्र जलू—दीवे
 शेरंरुगकृदिशित ॥ ६५ ॥ एकैकस्य हृदस्यास्य । पूर्वपश्चिमयोर्दक्षिणाः ॥ योजनानि दशदश ।
 मुत्तया तटभुवि स्थिताः ॥ ६६ ॥

शैलाः काञ्चननामानो । मूले लम्बाः परस्परं ॥ एकैकतो दशा दश । क्षेत्रेऽस्मिन्नखि-
 लाः शानं ॥ ६७ ॥ सर्वेऽपि योजनशानो—तुंगा रम्या हिरण्मयाः ॥ त्रिकंजायामतो मूले ।

योजनानां शतं मताः ॥ ६८ ॥ मध्ये पंचसप्ततिं च । योजनानि प्रकीर्तिताः ॥ पंचाशतं
 योजनानि । मस्तके विस्तृतायताः ॥ ६७ ॥ शतत्रयं षोडशाक्षं । किञ्चिद्विशेषतोऽधिकं ॥
 योजनानि परिह्वेष-स्तेषां मूलैः प्रकीर्तितः ॥ ७० ॥ मध्ये विशेषात्पथधिका । भसात्रिंशत् शत-
 तदधी ॥ सातिरेकाष्टपंचाश-द्युक्तं शतमश्रोपरि ॥ ७१ ॥ त्रसुंधरावधूकीडा-स्वर्णसारिसमाः
 श्विनाः ॥ दक्षिणोत्तरपंस्रैते । त्रदिकावनसंडिताः ॥ ७२ ॥ कांचनप्रत्नपाशोजा-यत्रंकुतज-
 लाप्रयाः ॥ कांचनाख्यास्ततां यदा । कांचनाख्यैः सुभैः श्विताः ॥ ७३ ॥

सर्वेऽप्येकैकप्रासादा-त्रतंसश्रितमौलयः ॥ प्राणादास्ते च यमक-प्रासादसदृशा मनाः
 ॥ ७४ ॥ सगरिञ्जदभैकैकं । तत्र सिंहासनं स्फुरत् ॥ ऐश्वर्यं भुजते तेषु । निर्जराः कांचनाजि-
 याः ॥ ७५ ॥ ऋद्धिधैषां विजयत्र-शायुःपटयोपमं स्मृतं ॥ मेरोरुदग् राजधान्यो । जंबूद्विपे-
 ऽपरत् च ॥ ७६ ॥ अश्रोत्तरकुरुकैव-स्त्रिता जंबूनिरूप्यते ॥ सुदर्शनाख्या यन्नाम्ना । जंबूद्वी-
 पोऽप्यसुत्र्यते ॥ ७७ ॥ उत्तराः कुरवो द्वेषा । निजकाः शीतया किल ॥ पूर्वापरार्द्धनात्रेन ।
 सीमंतेनादका इव ॥ ७८ ॥ तत्र च-शक्तिणस्यां नीलगिरे-रुद्दीच्यां मंदराचलात् ॥ पश्चि-

मायां माड्यवतः । शीनायाः प्राक्तने तटे ॥ ७९ ॥ उदक्कुरुप्राक्तनार्द्ध-मध्यजागे निरूपितं
 ॥ जंबूनदमयं जंबू-पीठं नम्रसुरासुरैः ॥ ८० ॥ युगमं ॥

शालानि पंच त्रिकंजा-यामौ परिधिरस्य च ॥ एकाशीत्यधिकं सार्द्ध-सहस्रं किंचनाधि-
 कं ॥ ८१ ॥ पीठस्यास्य मध्यजागे । बाह्व्यं परिकीर्तितं ॥ योजनानि द्वादशान्य-जागेषु
 क्रोशयोर्द्वयं ॥ ८२ ॥ तदेकया पद्मवर-त्रेदिकया वनेन च ॥ समावृतं तन्मानादि । जगती-
 वेदिकादिवत् ॥ ८३ ॥ दिक्षु पूर्व्यासु तस्य । जंबूपीठस्य तीर्थैः ॥ एकैकं द्वारमुक्तं त्रि-सो-
 पानप्रतिरूपकं ॥ ८४ ॥ तदेकक्रोशान्विस्तीर्णं । क्रोशद्वयममुच्चितं ॥ वज्ररत्नमयैर्नूमि-मूल-
 ज्ञानैर्मनोहरं ॥ ८५ ॥ नूमेरुध्वं प्रतिष्ठान-नूतैश्च रिष्टरत्नैः ॥ प्रद्वैशैः शोत्रितं वर्ध-वैभूय-
 स्तंजबंधुरं ॥ ८६ ॥ सुवर्णरूप्यफलकै-र्वैभूयसंधिवधुरैः ॥ रत्नाद्यंबनबाह्यानी-रत्नाद्यंबनकैर्यु-
 तं ॥ ८७ ॥ आदितश्चतुर्भिः कलापकं ॥

द्वारेषु तेषु सर्वेषु । प्रत्येकं तोरण जवेत् ॥ रत्नस्तंजसन्निविष्टं । वृषजाश्यादिचित्रयुक्
 ॥ ८८ ॥ तोरणानामुपर्येषा-सुचरंगेषु संति वै ॥ अष्टावष्टौ मंगलानि । तथा तत्तोरणोपरि ॥

॥ ८९ ॥ इमा वज्रमयाः पंच-त्रणांश्च चामरध्वजाः ॥ पताकानिपताकाश्च । तत्रानिवत्रका-
 षि च ॥ ९० ॥ नूयांसि घंटायुग्मानि । नूयांसि उत्पदोच्चयाः ॥ नूयांसः पद्मकुमुद-निक-
 राः सति रत्नजाः ॥ ९१ ॥ मध्यत्रागेऽस्य पीठस्य । स्याच्चतुर्योजनोन्नता ॥ योजनान्यष्ट
 त्रिस्तीर्णा-यनैका मणिपीठिका ॥ ९२ ॥ त्रपर्यस्याः पीठिकाया । जंबूवृक्षोऽस्ति वेष्टितः ॥
 वेदिकाजिह्वाइशजिः । प्राकाराकारचास्त्रिः ॥ ९३ ॥ अथास्य जंबूवृक्षस्य । मूलं वज्रमयं
 मत्तं ॥ मूत्रादुपरि यः कंदो । नूमध्यस्थः स रिष्टजः ॥ ९४ ॥ स्कंधः कंदाडुहितो यः । स
 तु वैडूर्यरत्नजः ॥ सुवर्णमध्यस्तज्ञाखाः । प्रज्ञाखा जातरूपजाः ॥ ९५ ॥ ज्ञाखानां द्विकप्रसू-
 तानां । मध्ये स्कंधात्समुत्थिता ॥ योर्ध्वज्ञाखा विस्मिमाख्या । सोका रजतनिर्मिता ॥ ९६ ॥
 पत्राणि तस्य वैडूर्य-मयानि जगड्जिह्वाः ॥ तपनीयवृत्तवन्ति । गुह्या जंबूवृक्षजाः ॥ ९७ ॥
 रजतोह्यस्तत्प्रवातां-कुराः पुष्पफलावली ॥ नानारत्नमयी जंबू-तरुरीदृग् शुतः शुते ॥ ९८ ॥
 ज्ञाखाप्रत्नवर्धनः । स्कंधः कंदाद्य ऊर्ध्वगः ॥ दे योजने स त्रचुंगो । त्रिस्तीर्णाः क्रोशयोर्द
 यं ॥ ९९ ॥ या द्विकप्रसूतज्ञाखांत-जान्ता ज्ञाखोर्ध्वगामिनी ॥ त्रिष्टिमापरपर्याया । नोत्तु

गा योजनानि षट् ॥ ३०० ॥

एव च कदादारभ्य । सर्वश्रेयाद्योजनी ॥ जंबूतरुः ससुतुंगो । नूमशः क्रोशयोर्द्वयं ॥
॥ १ ॥ या तस्य प्रसूता स्कधा—ञाखा द्विभु चतसृषु ॥ पूर्वाद्विषु क्विकैका । शिष्यशाखा
गुरोरिव ॥ २ ॥ क्रोशोनानि चत्वारि । योजनान्यापताश्च ताः ॥ प्रत्येक चित्रकृत्पत्र—रुत-
पुष्याद्यजकृताः ॥ ३ ॥ एवं चोत्पत्तः शाखा—दैर्घ्ये स्कंधोरुतान्विते ॥ विकंजायामतः सोऽ
य । जवेर्पुष्पाद्योजनः ॥ ४ ॥ शाखायाः प्रसूतायाः प्राक् । मध्यजगे विराजते ॥ अना-
दतस्य देवस्य । जवनं रत्ननिर्मितं ॥ ५ ॥ अनेकरत्नरत्नं जाल्यं । क्रोशमायासतो मतं ॥ वि-
कंजतस्तु क्रोशादौ । देशेनं क्रोशमुन्नतं ॥ ६ ॥ धनुःपंचशतोत्तुंगं । तददौ पृथुवं क्रमात् ॥
प्राच्युदीचीदाक्षिणासु । द्वारभेकैकमत्र च ॥ ७ ॥ धनुःपंचशतायाम—निकंजा मणिपीठिका
॥ तदद्वैमानबाह्वया । तत्र शय्या विराजिता ॥ ८ ॥ शेषशाखासु तिसृषु । श्युः प्रासादा-
वतसकाः ॥ प्राक्शाखाजान्विजवना—नुकाराः सर्वमानतः ॥ ९ ॥ सर्वरत्नमया द्वीप—प्रजा-
पटवजासुराः ॥ अनादतस्वर्गियोभ्य—सिंहासनविज्वपिताः ॥ १० ॥ यद्यपि विषमायामवि

एकं न जवनं श्रीदेव्यादिजनवनवत् समायासविक्रंजः प्रासादो विजयादिप्रासादवदिति जवन-
 प्रासादयोर्विशेषमामन्ति, तथापि श्रीजंबूद्वीपप्रहसिखुत्र श्रीजिननङ्गणिकमाश्रमणकृतके
 त्रसमासबुञ्जिजमारवातिवाचककृतजंबूद्वीपसमासश्रीसोमतिवकसुरिकतनव्यबृहत्केत्रसमासा
 दिव्येतेषां बह्व्यमाणावनगतानां च प्रासादतया व्यपदिष्टत्वात्क्रोशायामक्रोशाद्विक्रंजन्तस्य
 चोक्तत्वाजंबूप्रकारे प्रासादा अपि विवमायामविक्रंजा इति ध्येयमित्यर्भत न० श्रीशान्तिचं-
 द्रेपद्मजंबूद्वीपप्रहसिबुत्तौ.

जीवान्निगमसूत्रे त्वयामपि सप्तायामविक्रंजत्वमेव दृश्यते. तथा च तदग्रप्रः—तत्र ज
 दाहिसिद्धे सात् एह णं एणे महं पासायाथभिसए पस्यते, कोरं च उह्रु जञ्चतेषं आढकोसं
 आयामविक्रंजेणं, इति शेषप्राभादसूत्राण्यपि अस्यैव सूत्रस्यातिदेशोक्तानीति क्षेयं. चतुर्वि-
 णातशाखांतः । शाखा या चिडिमाजिधा ॥ तस्या मौर्तौ मध्यजागे । सिद्धायतनमुत्तमं ॥११॥
 विक्रंजायामतश्चैत—प्राक्शाखाजवनोवम ॥ देशोनक्रोशास्तुत्तुग—पृथुदारत्रयान्वितं ॥ १२ ॥
 तस्य मध्ये महत्येका । शोभते मणिपीठिका ॥ ध्रुुःपंचशतायाम—व्यासा तदक्षेपेष्टरा ॥

१ ॥ १३ ॥ जपयस्या महानेको । देवहृदक आहितः ॥ पंचचापशतायाम-विक्रंजः सर्वरत्नजः ॥ १४ ॥ सातिरेकधनुःपच-शतानुगोऽप्य तत्र च ॥ अष्टाधिक जिनार्चानां । शतं वैताह्यवै-
त्यवत् ॥ १५ ॥ एवमुक्तस्वरूपोऽय । जंबूवृक्षः समतलः ॥ ज्ञात्यष्टाप्रैण जंबूनां । शतेन प-
रिवेष्टितः ॥ १६ ॥ अमी आद्यपरिकेप-गता जंबूमहीरुहः ॥ मूत्रजंबूतरारुदं-माना जवति
सर्वथा ॥ १७ ॥

यथा द्वादशानिः पञ्च-वेदिकाग्निः स वेष्टितः ॥ तथामी निखिलाः यज्ञि-वेदिकाग्निरवं-
कृताः ॥ १८ ॥ श्रीदेवीपद्मत्रयैते । सर्वेऽनायतनाकिनः ॥ स्वीयात्तरणसर्वस्वनिर्हेपवाणिगा-
पलाः ॥ १९ ॥ एतेषु च (१७८) जंबूवृक्षेषु श्रीजंबूदीपप्रकृतिश्रीजीवाग्निगमर्हेत्रविचारा
दौ सूत्रकृत्स्नितिकृत्स्नश्च जिनत्रयनप्राप्तादाचिता न कापि चक्रे, बहवो बहुश्रुताः श्लाघ्यति-
क्रमणचूर्णिकारादयः शाश्वतजिनस्तोत्रकर्तृश्री जपानदसूरिप्रपन्नयश्च मूत्रजंबूवृक्षवत्प्रथमवत्त-
यजंबूवृक्षप्रथमवत्स्वल्गतकूटाष्टकजिनत्रयनैः सह जंबूवृक्षे समदर्शोत्तर जिनत्रयनानां शत
मन्यमाना इहाप्येकैकं सिद्धायतनं पूर्वोक्तमान मेनिर, ततोऽत्र तत्त्वं केवलिनो विडुरिति,

जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिवृत्तौ. मूलजंबूनरौस्तस्मिन्—अथाक्रमं दिशां त्रये ॥ वायव्यासुत्तरस्यां चै—शा-
न्यां च तुल्यनाकिनां ॥ १० ॥

जंबू गहस्राश्वत्वार—स्तावतां कीर्तिता जिनैः ॥ जंबूश्वत्सः पूर्वस्यां । महिषीणां चत-
सृणां ॥ ११ ॥ सहस्राण्यष्ट चाग्नेर्यां । जंब्वोऽन्यंतरपर्वदां ॥ जंबूसहस्राणि दश । याम्यां
मध्यमपर्वदां ॥ १२ ॥ ता द्वादश सहस्राणि । नैर्ऋत्यां बाह्यपर्वदां ॥ प्रत्यक् च सप्त सेना-
न्यां । परिक्रमे द्वितीयके ॥ १३ ॥ जंबूसहस्राश्वत्वारः । प्रत्येक विक्रचतुष्टये ॥ तदस्याः षो-
डशोत्पत्स—रक्तकाणां तृतीयके ॥ १४ ॥ पद्याप्युक्त वलययो—मनिं नैवानयोः स्फुटं ॥ पूर्वा-
चार्यैरुच्चनादः । प्राज्ञैर्ज्ञेयास्तथापि हि ॥ १५ ॥ श्री देवीपद्मदृष्टांला—त्प्रथमाब्जवयादिह ॥ अ-
र्धादमानका जंब्वो—जनयोर्वलययोर्द्वयोः ॥ १६ ॥ तथाहुर्जिनजडगणिपादाः कंत्रसमासे—
पञ्चमदहे सिरीष । जो परिवारो कमेण निदिष्ठो ॥ सो चैव य नायवो । जंबूणाद्विषसुरसस
॥ १७ ॥ तथैव जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिवृत्तौ ॥

अत्राप्यकैकया पंतया । परिक्रमे विवक्षिते ॥ न जंबूनामवकाशः । श्रीदेवीपद्मवज्रवेत्

॥ १८ ॥ तद्विहापि परिक्रम-जातयस्त्रिस इत्यहो ॥ द्वैयं जंबूपंकयस्तु । यथायोगमनेकशः
 ॥ १९ ॥ स चैवं मपरिवारो । जंबूशुकः समंततः ॥ काननैर्योजनशत—मानैस्त्रिजिः समा-
 वृतः ॥ ३० ॥ आंतरेण मध्यमेन । बाह्येन च मध्याक्रमं ॥ तत्रादिमे वने पूर्वा-दिषु दिक्षु च
 तस्यु ॥ ३१ ॥ पचाशतं योजनानि । गगान्नात्रांतरे महत् ॥ एकैकं तत्रन जंबू-शाखात्रव-
 नसञ्जितं ॥ ३२ ॥ त्रवनेत्रेषु सर्वेषु । प्रत्येकं मणिपीठिका ॥ तत्रानादतदेवस्य । शयनीयं
 श्रमाग्रहं ॥ ३३ ॥ तस्मिन्नैवादिप्रवन-स्यनेऽखडश्रियोज्ज्वले ॥ पंचाशतो योजनाना-भैशा-
 न्यां समतिक्रमे ॥ ३४ ॥ अत्रांतरे पुष्करिण्य-श्वतस्रः स्युश्चतुर्दिशं ॥ प्राच्यां पद्मा दक्षिण
 स्यां । पश्चप्रजेति नामतः ॥ ३५ ॥ कुमुदाख्या पश्चिमाया-मुदीच्यां कुमुदप्रजा ॥ सर्वाः क्रो-
 शाद्विष्कजा । एकक्रोशायाताश्च ताः ॥ ३६ ॥ धनुःपंचशतोदेवा । सचतुर्द्वारतोरणाः ॥ वृ-
 ताः पद्मत्रेदिकया । वनखडेन चाजितः ॥ ३७ ॥ तासां चतसृणां मध्ये । प्रासादः परिकी-
 र्णितः ॥ स च जंबूवृक्षशाखा-प्रासादसदृशोऽजितः ॥ ३८ ॥
 एवमस्मिन्नैव वने । वायव्यां दिशि योजनैः ॥ पंचाशता पुष्करिण्य-श्वतस्रः स्युश्चतुर्दि-

ङं ॥ ३९ ॥ प्राच्यासुत्पलगुडमाख्या । याम्यां च नदिनात्रिधा ॥ स्यादुत्पला पश्चिमाया-
 सुदीच्यासुत्पलोच्चला ॥ ४० ॥ अयं जंबूद्वीपप्रकृतिस्सूत्रजीवात्रिगमसूत्रान्निप्रायः, बृहत्क्रेत्रस-
 माप्ते तु—‘उत्पलत्रोमानलिणु-जल्लुत्पला उत्पला य बीयंमि’ इति वचनात् तृतीयतुर्ययोर्नास्ति
 व्यत्ययः, प्रथमाया नास्ति विशेषश्च दृश्यते इति द्वेष्यं. नक्तपुष्करिणीतुट्या । एता अपि प्रमा-
 णतः ॥ मध्ये तत्रैव प्रासादो । जंबूप्रासादसन्निभः ॥ ४१ ॥ वनेऽस्मिन्नेव नैर्ऋत्यां । पंचाश-
 द्योजनोत्तराः ॥ यथाक्रमं पुष्करिण्यः । प्राच्यादिदिक्चतुष्टये ॥ ४२ ॥ त्रुंगा त्रुंगनिजा किं
 च्चां-जनाथ कज्जलपत्रा ॥ मध्ये प्रासाद एतासां । सर्वं मानं तु पूर्ववत् ॥ ४३ ॥ आग्नेय्यां च
 योजनानां । पंचशतो व्यतिक्रमे ॥ वनेऽत्रैव पुष्करिणो । दिक्चतुष्के यथाक्रमं ॥ ४४ ॥
 श्रीकांता श्रीमहिता च । श्रीचंडा च ततः परं ॥ श्रीनिदयाख्येति शेषं । प्रासादादि तु पूर्व-
 वत् ॥ ४५ ॥ प्रासादेष्वेषु चैकैक—मस्ति सिंहासनं महत् ॥ अनादृतस्य देवस्य । कीडा-
 ङ्कि सपरिचुडं ॥ ४६ ॥

अत्र जंबूद्वीप प्रकृतिस्सूत्रे ‘सीहासणा सपरिवारा’ इति. जीवात्रिगमे च ‘सीहास-

षं अपरिवारं ' इति. आस्मिन्नेव वने पूर्व-दिक्ज्यावि जवनात्किञ्च ॥ उदीच्यां दक्षिणस्यां चै-
 -ज्ञानीप्रासादशेखरात् ॥ ४९ ॥ एकः कूटो द्वितीयस्तु । प्राग्जाविजवनादितिः ॥ दक्षिण-
 स्यासुदीच्यां चाग्नेयीप्रासादपुंगवात् ॥ ४७ ॥ पश्चिमायामग्नेयी-प्रासादात्पूर्वतोऽपि च ॥
 दक्षिणात्पाद्मज्वनतः । कूटोऽत्रास्ति तृतीयकः ॥ ४९ ॥ दक्षिणात्पद्मज्वनतो-ऽपरस्यां पूर्वतो-
 ऽपि च ॥ प्रासादान्नैर्कृतीनिष्ठा-तुर्यः कूटो जवेदिह ॥ ५० ॥ प्रासादान्नैर्कृतीसस्था-ऽुदीच्या-
 मथ याम्यतः ॥ प्रतीचीनज्वनतः । कूटो जवति पंचमः ॥ ५१ ॥ प्रतीचीनज्वनत । उदी-
 च्यामथ याम्यतः ॥ वायव्यकोणप्रासादात् । षष्ठः कूटो निरूपितः ॥ ५२ ॥ वायव्यकोणप्रा-
 सादात्प्राच्यां पश्चिमतोऽपि च ॥ उद्गजज्वनतस्तत्र । कूटो जवति सप्तमः ॥ ५३ ॥ उद्गजज-
 वनतः प्राच्यामथ पश्चिमतोऽपि च ॥ ऐशानकोणप्रासादाद्दत्र कूटोऽष्टमो मतः ॥ ५४ ॥
 एवमष्टाप्यसी कूटा । जात्यस्वर्णमयाः स्मृताः ॥ द्वे योजने जूनिमग्ना । योजनान्यष्ट
 चोच्चिताः ॥ ५५ ॥ विष्कंजायामतो मूले । योजनान्यष्ट कीर्तिताः ॥ मध्ये षमूर्ध्वं चत्वारि-
 रि । गोपुत्राकृतयस्ततः ॥ ५६ ॥ एषां मूले परिक्रानो-ऽधिकानि पंचविंशतिः ॥ मध्येऽष्टादश

मूर्त्तौ च । योजनान्यकर्मन्वयया ॥ ५३ ॥ तथा—पणविमहारस वा—रसेव भूदे अ मञ्चि
 जयरिं च ॥ सविसेसाइं परिरज्ज । कूनस्स इमस्स बोधवो ॥ ५४ ॥ अयं जंबूद्वीपप्रकृतिसु-
 लोच्चिप्रायः, जिनजङ्गणिक्रमाश्रमस्यैस्तु ' अहुसहकूडसरिमा । सवे जंबूणया नणिया ' इ-
 त्यस्यां गाथायां कृष्यनकूटसमत्वेन जणितत्वात्, भूदे द्वादश योजनानि अष्टौ मध्ये चत्वारि
 चोपर्यायासविक्रजेत्यादि कृत्रे, तथैव मलयगिरिपादैर्ध्याख्यातमपि. जीवाग्निगमसूत्रेऽपीह
 मेवैषां मानं दृश्यते इति, तत्त्वं बहुश्रुतगम्यमिति ध्येय. प्रत्येकमेवामुपरि । चैकैकं सिद्धमं-
 दिरं ॥ एतच्च जंबूविश्रिमा—निःश्रायतनसन्निरं ॥ ५६ ॥ अष्टाप्येते पञ्चनर—वेदिकावनमंदिताः
 ॥ दिशंगनानामष्टानां । क्रीडायै निमित्ता इव ॥ ६० ॥ एवमुक्तस्वरूपाया । अस्यां जंबूवा म-
 हातराः ॥ नामानि द्वादशैतानि । प्रकृतानि जिनेश्वरैः ॥ ६१ ॥ सुदर्शना तथा मोघा । सुप्र-
 बुद्धा यज्ञोधरा ॥ जडा विशाला सुमनाः । सुजाता नित्यमंडिता ॥ ६२ ॥ विदेहजंबूनिंयता
 । सौमनस्येति कीर्तिता ॥ रत्नमया अप्यमुध्या । दुग्धेषु सुख्यतां विदुः ॥ ६३ ॥ तथात्कं व-
 इश्रुताध्ययने—जहा साहु माणपरा । जंबूनामसुदंमणा ॥ अणादीयस्स देवस्स । एवं हव-

ॐ बुध्वाभिमितुं यो यः । प्रा-

द बहुभुए ॥ ६४ ॥ जंबूद्वीपपतिर्देवा । वसत्यस्यामनादृतः ॥ जंबूस्वामिनि तुं यो यः । प्रा-

रत्ने सोऽधुनास्यसौ ॥ ६५ ॥

चतुःशामानिकसुर—सहस्रसेवितक्रमः ॥ महिषीत्रिश्रतसृत्रिः । खेहिनीत्रिः कटाहितः

॥ ६६ ॥ पर्वक्षितिसृत्रिर्जुष्टः । सप्तत्रिः त्रैत्र्यसैन्यैः ॥ उदायुधैः घोसशत्रिः । सहस्रैश्चात्म-

रक्षिणां ॥ ६७ ॥ व्यंतराणां व्यंतरीणा—मन्येषामपि न्युपसां ॥ अनादृतराजधानी—वास्त-

व्यानामधीश्वरः ॥ ६८ ॥ मेरोरुदीच्यामन्यत्र । जंबूद्वीपं महर्दिकः ॥ पुर्यामनादृतराजधान्यां

। साञ्जाज्यं पालयत्यसौ ॥ ६९ ॥ यौ सीमाकारिणौ देव—कुरूणां धरणीवरौ ॥ सौमनसवि-

चुप्रजा—त्रिधौ तौ वर्णयाम्यथ ॥ ७० ॥ निपथाद्भरुतरस्या—मात्रेभ्यां मंदारचलात् ॥ प्रती-

व्यां मंगलावत्या । योऽनौ सौमनसात्रिधः ॥ ७१ ॥ देवा देव्यो वसंत्यत्र । यतः प्रशान्तिचेत-

सः ॥ ततः सौमनसो यद्वा । सौमनसाख्यत्रतृकः ॥ ७२ ॥ तुरंगस्कंधसस्त्रानो । गजदंतस-

सोऽपि सः ॥ मनोहरो रूप्यमयः । सप्तकूटोपशोत्रितः ॥ ७३ ॥

सिद्धायतनमाद्यं स्यात् । पर सौमनसात्रिधं ॥ सन्मंगलावतीकूटं । देवकुर्वत्रिधं परं ॥

सिद्धायतनमाद्यं स्यात् । पर सौमनसात्रिधं ॥ सन्मंगलावतीकूटं । देवकुर्वत्रिधं परं ॥

॥ ७४ ॥ विमलं कांचनं चैव । वासिष्ठं कूटमतिमं ॥ प्रमाणं ज्ञेयमेतेषां । ह्यिमवन्निरिकूट-
 वत् ॥ ७५ ॥ आग्नेयामादिमं कूटं । मंदरासन्नमाहितं ॥ तस्याग्नेयां द्वितीयं तु । तस्याप्या-
 श्रयकोणके ॥ ७६ ॥ कूटं तृतीयमित्येत—कूटत्रयं विदिकृश्रितं ॥ अग्नौ तृतीयादाग्नेय्या—सु-
 तरस्यां च पंचमात् ॥ ७७ ॥ कूटं चतुर्थं प्रज्ञप्त—मेतस्मात्कूटतः परं ॥ दक्षिणोत्तरया पंचया
 । शेषं कूटत्रयं जवेत् ॥ ७८ ॥ वत्सभिन्नासुमित्रारुषे । षष्टपंचमकूटयोः ॥ दिक्कुमार्यौ कू-
 टसमा—निधा देवाश्रतुर्बु च ॥ ७९ ॥ अत्र जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्तूत्रे बृहत्केत्रसमासे ' सिरिति-
 लय ' इति क्षेत्रसमासादिषु च सौमनसपंचमषष्टकूटवासिन्यौ सुवत्सावत्समित्ताख्ये एव दि-
 क्कुमार्यौ जक्ते. यत्तु जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्तूल एव जिनजन्माधिकारे अधोलोकवासिनीनां स्त्रोणं-
 करादीनामष्टादीनां दिक्कुमारीणां मध्ये पंचमी तोयधारा षष्ठी विचित्रा चेत्युक्तं तदयं लि-
 खितदोषो नामान्तरं वेत्ति सर्वविदेद.

एतत्कूटाधिपदेव—देवीनां मंदराचलात् ॥ दक्षिणस्यां राजधान्यो । जंबूद्वीपेऽपरत्र वै ॥
 ॥ ८० ॥ उत्तरस्यां निषधादे—नैऋत्यां कनकाचलात् ॥ पूर्वस्यां पद्मविजया—न्निरिष्युत्प्रजा-

८
 त्रिधः ॥ ८१ ॥ तपनीयमयत्वेन । विद्युद्धीप्तिमत्तया ॥ विद्युत्प्रत्नेशार्थोणाद्या । ख्याती वि-
 द्युत्प्रज्ञाख्यया ॥ ८२ ॥ आद्यं सिद्धायतनाख्यं । विद्युत्प्रत्नं द्वितीयकं ॥ तृतीयं देवकुर्वाख्यं
 । ब्रह्मकूटं तुरीयक ॥ ८३ ॥ पंचमं कनकात्रिख्यं । षष्ठं रौप्यस्त्रिकात्रिधं ॥ सप्तमं सीतोदा-
 कूटं । स्याद्व्रतज्वलमष्टमं ॥ ८४ ॥ हरिकुंड तु नवम । कूटैरेत्त्रिरलंकृतः ॥ विजाति भानु
 मारोष । वेदिकावनशोत्रितः ॥ ८५ ॥ नैर्ऋत्यां मंदराद् द्वैष-माद्यं कूटचतुष्टयं ॥ षष्ठादुत्तर-
 तप्तुर्धा-वैर्ऋत्यां पंचमं सप्तं ॥ ८६ ॥ दक्षिणोत्तरया पत्तया । शेष कूटचतुष्टयं ॥ मानतोऽ-
 ष्ठापि कूटानि । हिमवद्विरिकूटवत् ॥ ८७ ॥ नवमं निषधामन्न । दक्षिणस्यां किनाष्टमात् ॥
 सर्वथा माट्यावज्ञावि-हरिसमहसमं स तत् ॥ ८८ ॥ द्वैषा चमरचंचाव-देतत्कूटपतद्देरः ॥
 भरोरपाज्यां नगरी । जंबूदीपे परत्र सा ॥ ८९ ॥ तत्रोक्तं जंबूदीपप्रज्ञप्तिस्त्रे जहा माजवं-
 तस्य हरिसमहकूटे तह चैव हरिकूडे रायहाणी तह चैव दाहिणेणं चमरचंचारायहाणी तह
 ऐषथा. केन्नसमाप्तवृत्तावपि सा चमरचंचाराजधानीवत्प्रत्येयेति. शेषकूटपतीनां तु । नगर्षो
 त्रिजयोपसाः ॥ जंबूदीपेऽन्यत्र भरो-र्दक्षिणस्यां यप्रायभं ॥ ९० ॥ द्विकुसायौ निवसत-

स्तत्र पंचमषष्टयोः ॥ पुष्पमात्रा निंदिताख्ये । कौर्षु पूर्ववत्सुराः ॥ ८९ ॥ त्रैलोक्यदिमा
 गध—मादनाद्यद्विसात्रुषु ॥ वसंत्यो दिक्कुमार्योऽष्टौ । या एवमिह ज्ञाषिताः ॥ ९० ॥ शैले-
 ष्वसीषु क्रीडार्थं । तासां वाग्नो जवेद् ध्रुवं ॥ वसन्ति च स्वस्वगज—दनाधो जवनेद्विमाः ॥
 ॥ ९१ ॥ त्रैलोक्यजदनाधो । दे दे स्तो जवने तयोः ॥ तिर्यक्तोक्तं व्यतिक्रम्या—सुराद्विजवनाख्ये
 ॥ ९२ ॥ अथोक्तोक्तनिवासिन्यो—ऽन एवामूः श्रुते मताः ॥ न्यूद्विसृतिवेशमादि—नियुक्ता जिनजन्म-
 नि ॥ ९३ ॥ यद्यद्युत्तरकुरुवक्रस्कारयोर्प्रायाणं सिद्धरिस्नहकूटवर्जकूटाधिपराजधान्यो यथाक्रमं
 वायव्यासैशान्यां च यथा प्रागजिहितस्तथा देवकुरुवक्रस्कारयोर्प्रायाणं सिद्धरिक्कूटवर्जकू-
 टाधिपराजधान्यो यथाक्रममाश्रेय्यां नैर्ऋत्यां च वक्त्रमुचितस्तथापि प्रस्तुतसूत्रसंबंधि याव-
 दादर्शेषु पूज्यश्रीमलयगिरिकृतकेवचिचारवृत्तौ च तथा दर्शानाज्ञावात्, अश्मान्निरपि राजधा-
 न्यो दक्षिणेनेत्येते ख, इति श्रीजंबूद्वीपप्रहसिवृत्तौ. अनयोर्नगयोर्द्वैष्य—आसोत्त्वत्वादिकं स-
 म ॥ गंधमादनसन्माद्य—वत्तेरिव विज्ञाव्यतां ॥ ९४ ॥ संत्यप्राप्त्यां पर्वताभ्या—संकपाली-
 कृता इव ॥ शैरदक्षिणतो देव—कुरगो निषधाड्भक् ॥ ९५ ॥

अत्र देवकुरुर्नाम । देवः पटयोपमस्थितिः ॥ वसत्यतस्तथा श्याता । यदेदं नाम शा-
 श्वतं ॥ ९६ ॥ धनुःपृष्ठभ्यासजीवा—दिकं मानं तु धीधनैः ॥ आत्राप्युत्तरकुरुव—द्विज्ञेयमवि-
 शेषित ॥ ९७ ॥ किंत्वत्र निषधासत्रा । जीवा कटव्या विचक्षणैः ॥ विद्युन्मन्त्रसौमनसा—या-
 मानुसारतो धनुः ॥ ९८ ॥ ज्ञानान्यष्ट योजनानां । चतुस्त्रिंशद्युनानि च ॥ चतुरः साप्लिका-
 न् जगान् । अतीत्य निषधाचजात् ॥ ९९ ॥ शीतोदायाः पूर्वतटे । विचित्रकूटपर्वतः ॥
 चित्रकूटः परतटे । सामस्त्याद्यसकोपमौ ॥ १०० ॥ किंवेतस्वामिनोर्नूनं । विचित्रविचित्रदे-
 देवयोः ॥ जंबूद्वीपेऽन्यत्र पुर्यां । मेरोर्दक्षिणतो मताः ॥ १ ॥ अथ्रैतान्यां पर्वतान्या—सुत्तर-
 स्यासमी स्मृताः ॥ हृदाः पंचोत्तरकुरु—हृदनुड्याः स्वरूपतः ॥ २ ॥ निषधाच्चलसंकाशा—शा-
 तपत्रादिशोन्नितः ॥ निषधाण्यसुरावासः । प्रथमो निषधहृदः ॥ ३ ॥ स देवकुरुसंस्थान—शात-
 पत्राद्यलंकृतः ॥ देवकुर्वमरावासो । हृदो देवकुरुः परः ॥ ४ ॥ सूरनामा तृतीयस्तु । हृदः सू-
 रसुराश्रितः ॥ सुदसस्वामिकस्तुर्यो । हृदः स्यात्सुदसान्निधः ॥ ५ ॥ नूषितः शतपत्राद्यै—
 विद्युन्नुद्योतपाटवैः ॥ विद्युत्पत्रः पंचमःस्या—द्विद्युन्पत्राधिदेवतः ॥ ६ ॥

पञ्चपञ्चपरिकेप-तत्संख्यात्नवनादिकं ॥ अत्रापि पञ्चहृदव-द्विज्ञेयमविशेषतः ॥ ७ ॥
 पूर्वपञ्चमविस्तीर्णा-स्ते दक्षिणोत्तरायताः ॥ प्राक् प्रत्यक् च दशदश । कांचनाचलचारवः
 ॥ ८ ॥ कांचनाद्विज्ञेयाना-भेषां विजयदेववत् ॥ समुद्रानां राजधान्यो । दक्षिणस्यां सुमे-
 रुतः ॥ ९ ॥ विचित्रचित्रौ निषधा-श्रावदरे व्यवस्थितौ ॥ विचित्र चित्रशौलात्र्यां । तावता
 निषधो हृदः ॥ १० ॥ द्वितीयाद्विज्ञेयानाम-प्येवमन्योऽन्यसंतरं ॥ तुल्यं तत्रांतिमहद-केशपथै-
 तयोरपि ॥ ११ ॥ एताः शीतारुपर्दयैव । शीतोदया द्विधाकुताः ॥ पूर्वापर्दज्जवेन । सदेव-
 कुरवोऽपि हि ॥ १२ ॥ शीतोदयास्तु यन्प्राच्यां । तत्पूर्वार्द्धमिहोत्थते ॥ शीतोदयाः प्रती-
 त्वां य-इपरार्द्धं तदीरितं ॥ १३ ॥ तत्रैतास्मामपरार्द्ध-मध्यजगे निरूपितः ॥ समानः शा-
 ल्मलीवृक्षो जंबूवृक्षेण सर्वथा ॥ १४ ॥ किंचैतच्छाल्मलीपीठं । ख्यातं रजतनिर्मितं ॥ प्रासा-
 दजवनान्तःस्थाः । कूटा अप्यत्र राजताः ॥ १५ ॥ शिखराकृतिमत्त्वेन । ख्यातोऽयं कूटशा-
 ल्मली ॥ त्रेणुदेवाख्यः सुपर्ण-जातीयोऽस्य च नायकः ॥ १६ ॥ तत्रोक्तं स्थानांगसूत्रद्विती-
 यस्थानके-तत्राणं दो महती महादया महदुष्मा पक्षता यावत् कूटसामली चैव जंबूचैव सु-

दंतया, तल्लयं देा देवा महिह्रिया जाव महामोक्ता पवित्रमठितीया परिवसंति, तं गरुवे
 चैव वेणुदेवे अणादीए चैव जंबूद्वीवाहिवती, एतद्दृशतावपि, गरुतः सुपर्णकुमारजातीयो वे-
 णुदेवो नाम्ना इत्यादि. एवं च नाय सुपर्णकुमाराणां दाक्षिणान्य इंदः संज्ञायते, किंचिन्य
 एव, तस्य हि इंदवेन सार्धपट्योपमरुपाया जत्कुष्टस्थितेन्यथियत्वात्, अयं तु पट्योपमस्त्रि-
 तिक इति, मनांतरे तु—

क्रीडास्थानमयं वृहः । स्यात्सुपर्णकुमारयोः ॥ वेणुदेववेणुदालि—सुरयोऽरुन्नयोऽरपि ॥

॥१७॥ तत्रा चान् सूत्रकृतांगचूर्णिकृत् शालमलीवृक्षवकठमनावसरे — 'तत्र वेणुदेवे वेणुदालीय
 वसद् ' तयोर्हि तत्क्रीडास्थानमिति. स्वरूपमुत्तरकुरु—नृतिरश्वां यदीरितं ॥ आपुःशरीरमाना-
 दि । तदत्राप्यनुवर्त्तते ॥ १७ ॥ कुरवो द्वित्रिधाः समा इमाः । सुषमात्तिः सुतमां परस्पर ॥
 मितिताः कलहाय मेरुणा । प्रवित्रका इव मध्यवर्तिना ॥ १८ ॥ विश्वाश्वर्षदकीर्त्तिकीर्त्तिवि-
 जयश्रीवाचकैर्त्तिष—ज्ञाजश्रीतनयोऽननिष्ट विनयः श्रीतेजपात्तात्मजः ॥ काव्यं यत्किल
 तत्र निश्चितजगतत्वप्रदीपोपमे । सर्गः सप्तदशः समाप्तिसगमहिद्विप्रमोदप्रशः ॥ १७ ॥

॥ इति श्रीद्वौकप्रकाशे सप्तदशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ अष्टादशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

पार्थ्वं शंखेश्वरोत्तमं । नत्वा तत्वावबोधं ॥ स्वरूपं स्वर्णशैलस्य । यथाश्रुतमप्राच्यते
॥ १ ॥ उत्तरस्यां स्थितो देव—कुरुन्त्यः कनकाक्षतः ॥ उत्तरान्यः कुरुन्त्यथ । दक्षिणस्यां प्र-
तिष्ठितः ॥ २ ॥ प्रत्यक्षपूर्वाविदेहेत्यः । प्राक् पश्चिमविदेहतः ॥ रत्नप्रज्ञाचक्रनाम्नि—रिव म-
ध्येऽस्त्यवस्थितः ॥ ३ ॥ निमिन्नहेतोर्भुवन—पर्यापनाडिसन्नेवे ॥ भ्रमतः कालचक्रस्य । ब्रामि-
दं रुं दवाञ्जितः ॥ ४ ॥ मानदं रुं दवाद्दस्ता । जंबूद्वीपमीषया ॥ तथैव स्थापितो धात्रा ।
भेयं मत्वात्प्रितोऽयकं ॥ ५ ॥ स्त्रियधयोऽर्धाकृतो धात्री—मात्रा स्वांकेऽतिकौतुकात् ॥ नीलचू-
लो बाल इव । प्रज्ञावलयबालकः ॥ ६ ॥ चंद्रार्कग्रहनक्षत्र—तारावृष्यसंततैः ॥ भ्रमंत्या म-
नुजहैत्रे । मेहीदं रुं दवाहितः ॥ ७ ॥ नीलशत्रिषधोन्मत्त—दंतिनोर्भुङ्क्ष्यतोर्मिषः ॥ मध्ये सी-
मारतंज इव । गजदताद्विदंतयोः ॥ ८ ॥ तिर्यग्लोकमहाजस्य । स्पष्टाष्टाशादलश्रियः ॥ वी-
जक्रोशा इधांतःस्थः । परागन्तरापिंजगः ॥ ९ ॥ जंबूद्वीपारुषोत्तस्य । मुक्तस्य लवणार्णवे ॥

कूपरतंज इवोत्किमः । प्रजास्त्रिनपटींचितः ॥ १० ॥

न्यस्तपशो जडशाल—काननास्तरणोपरि ॥ पश्यन्निबोद्धंमोऽयं । नगेंद्रः सेविनो नगाल
॥ ११ ॥ नरक्रेत्रकटाहेऽस्मि—ज्ञानापदार्थपायस ॥ पचतो विधिस्सूदस्य । दर्वीदंड इवोन्नतः ॥
॥ १२ ॥ प्रादुश्चूनः सौमनसो—तरीयोभुजत्वप्लुतः ॥ देवार्चक इवोन्नदि—नंदनारामधौति-
कः ॥ १३ ॥ एकादशस्त्रिराडिकुलकं ॥ स चैकया पद्मवर—वेविकया परिष्कृतः ॥ वनेन चा-
स्त्रितो नाना—रत्नयोतिःप्रजासुरः ॥ १४ ॥ सहस्राश्रवणवतिं । योजनानां स नन्नतः ॥ यो-
जनानां सहस्रं चा—वगाहो वसुधांतरे ॥ १५ ॥ लक्षयोजनसानोऽनौ । सर्वाग्निेण जेवदिति ॥
चत्वारिंशदधिकानि । चूलाया योजनानि तु ॥ १६ ॥ योजनानां सहस्राणि । दशान्या नव-
तिस्तथा ॥ योजनस्यैकादशांशा । दश भूलेऽस्य विस्तृतिः ॥ १७ ॥

अयं जलवृद्धीपप्रद्वसिस्सूत्रबृहत्क्रेत्रसमासस्त्रिप्रायः, श्रीसमवायंगे तु 'मंदरेण पद्यए भू-
ले दसजोअणमदस्साइं विरक्त्तेणं पस्सत्ते' इति क्षेत्रं. एकत्रिंशत्सहस्राणि । शता नव दशा-
धिकः ॥ योजनानां लपश्चैका—दशांशाः परिधिस्त्रिह ॥ १८ ॥ योजनानां सहस्राणि । दशा-

स्य समन्नूतं ॥ सहस्रमेकं शिखरे । व्यासश्चूर्नोपलक्षितै ॥ १९ ॥ एकविंशत्सहस्राणि ।
 योजनानां शतानि षट् ॥ तयोविंशत्याधिकानि । परिधिः समन्नूतं ॥ २० ॥ ऊर्ध्वं च परि-
 धिस्तस्य । योजनानां त्रयोदशः ॥ सहस्राणि त्रीणि चैकं । द्वाषष्ट्यान्पृथिकं शतं ॥ २१ ॥
 अथ सर्वत्र विष्कंजज्ञानाय करणं—सहस्रयोजनव्यासान्न्मेरोरुपरिजागतः ॥ यत्रोत्तीर्य योज-
 नादौ । विष्कंजो ज्ञातुमिष्यते ॥ २२ ॥

तद्योजनप्रज्ञप्त्येका—दशानिः प्रविशन्जयते ॥ तद्वधे सहस्रभंग्युक्ते । व्यासोऽस्य वांजितारुप-
 दे ॥ २३ ॥ यथाधो नवनवतिं । सहस्राण्यूर्ध्वंजागतः ॥ अतीत्यात्र प्रदेशे चै—द्विष्कंजं ज्ञा-
 तुमिच्छन्नि ॥ २४ ॥ तदैतैर्नवनवति—सहस्रै रूद्वजाजितैः ॥ सहस्रात्रव संप्राप्तान् । सहस्रस-
 हितान कुरु ॥ २५ ॥ एवं दश सहस्राणि । जातानि धरणीतत्रे ॥ विष्कंजो मेरुशैलस्य ।
 सर्वत्रैवं विजगृह्यतां ॥ २६ ॥ अथवा प्रकारान्तरेणैदमेव करणं. मूलाद्यत्र योजनादा—वृत्प-
 त्य ज्ञातुमिष्यते । व्यासस्तस्मिन् योजनादौ । विजगृहे रूद्वसंख्यया ॥ २७ ॥ यद्वन्नब्धं तन्मू-
 लसत्का—द्विस्तगाज्ञोषयेद्बुधः ॥ यथैषं तन्मितस्तस्य । त्वाभ्योऽग्नीपुश्चदे यथा ॥ २८ ॥ कं-

दास्सहस्रमुत्पत्त्य । व्यासं जिज्ञाससे यदि ॥ सहस्रमेकादशानि—नेत्रं ज लब्धमिदं पुनः ॥२९॥
 नवतिर्योजनान्यंशा । दशा चैकादशात्मकाः ॥ कंदव्यासाहोषयेदं । ततः शेषाणि यानि तु
 ॥३०॥ योजनानां सहस्राणि । दशैनावात्प्रमहीतये ॥ विक्रंतः स्वर्णशैलस्य । सर्वत्रैवं विना-
 व्यतां ॥ ३१ ॥ व्यासानुसारेण सर्वत्रोच्चत्प्रज्ञानाय करणं—यावान् यत्रास्य विस्तारो । निश्चि-
 तो नूनदादिषु ॥ तस्मिन्मूलस्य विस्तारा—होषिते यसु शिष्यते ॥ ३२ ॥ गुण्यं तदेकादशा-
 नि—र्यज्ञेत्तत्प्रमाणतः ॥ उच्चत्वमस्य विक्रंत—स्थानुसारेण तद्यथा ॥ ३३ ॥ योजनानां स-
 हस्राणि । दशा व्यासोऽस्य नूनते ॥ मूलविक्रंततस्तेषु । विशोषितैस्त्वदः स्थितं ॥ ३४ ॥
 नवतिर्योजनान्यंशा । दशा चैकादशात्मकाः ॥ अस्मिन्नेकादशगुणे । सहस्रक्षिप्रमुच्चता । ३५ ॥
 मूलनूनदपर्यमध्ये । सर्वत्रैवं विनाव्यतां ॥ विस्तारस्यानुसारेण । तुंगत्वमीप्सितत्परदे ॥ ३६ ॥
 अथ सर्वत्र विक्रंतवृद्धिद्वानिज्ञानाय करणं—उपरितने विस्तारे—ऽथस्तनविस्तारतः कृते दूरं
 ॥ तन्मध्यवर्तिशैलो—च्छ्रेण शेषे हते विदुषा ॥ ३७ ॥ यद्व्यब्धं तदुत्तयतो । वृद्धिगिरिमौ-
 खितो ह्यथःपतने ॥ तावत्येव च द्वानि—मौखितावरोहणेऽथस्तः ॥ ३८ ॥ तथाहि—

साहस्रै (१०००) भौतविक्रमे । कंद्यासाद्विशोधिते ॥ १००९० ज्ञाण १० । ११ ।
 शेषं नवत्यधिकानि । शतानि नवतिः स्थितं ९० ९० ज्ञाण १० । ११ ॥ ३९ ॥ अंशा दशै-
 कादशोह्या—श्वैषां कर्तुं सवर्णानं ॥ योजनानां राशिमेका—दशानिर्गणयेद्बुधः ॥ ४० ॥ ज्ञाणान्
 दशोपरितनान् । क्तिपेज्जाता इमे ततः ॥ लक्षं (१०००००) ज्ञाज्यराशिमेनं । क्वचिरसंस्था-
 पयेद्बुधः ॥ ४१ ॥ नगोच्चयो लक्षरूपो । ज्ञाजको रुद्रसंगुणः ॥ लक्षाण्येकादश जात—स्तं
 ज्ञागार्धमथो न्यसेत् ॥ ४२ ॥ १ शूण ५ अल्पत्वेन विज्ञाज्यस्य । नूयस्त्याज्ञाजकस्य च ॥
 ज्ञागाप्राप्त्यापवर्त्येतं । लक्षेण ११ शूण ५ ज्ञाज्यज्ञाजकौ ॥ ४३ ॥ जूपर्येकः स्थितोऽथस्ता-
 देकादश स्थितास्ततः ॥ लब्ध एकादश ज्ञागो ~ । योजनं योजनंप्रति ॥ ४४ ॥ यथा
 ज्ञाज्यज्ञाजकयो—रुजयोर्लक्षरूपयोः ॥ १ शूण ५ राशिर्जात्यैर्गारूपोऽस्ति । ज्ञाजको योज-
 नात्मकः ॥ ४५ ॥ प्रतियोजनमेकांशा—स्तत्सुखेनैव लभ्यते ॥ १ शूण ५ इयं मेरोरुजयतो ।
 बुद्धिहानी निरूपिते ॥ ४६ ॥ ज्ञातुमिष्टे बुद्धिहानी । तत्र यद्येकगार्धतः ॥ द्वाविंशतिविजक्त-
 स्य । योजनस्य लवस्तदा ? ॥ ४७ ॥ ततोऽयं ज्ञावः—

यावदुत्पत्येते कंदा—इंशुलयोजनादिकं ॥ एकादशास्तस्य जागो । कंदव्यासात्कथं ब्रजेत्
 ११ ॥ ४८ ॥ तत्राहि—एकादशास्वंगुलेषु । समुत्क्रान्तेषु मूलतः ॥ क्षीयते मूलविष्कंजात् ।
 संपूर्णमेकमंगुलं ॥ ४९ ॥ योजनेष्वपि तावत्सु । समुद्यातेषु मूलतः ॥ क्षीयते मूलविष्कंजा
 —संपूर्णमेकयोजनं ॥ ५० ॥ एवं योजनशतसहस्रेष्वपि जाव्यं अत एव योजनानां । सह-
 से मूलतो गते ॥ नवतयोजनान्यंशा । एकादशोऽज्ञवा दशा ॥ ५१ ॥ एतावानेकादशोऽंशः । स-
 हस्रस्य कथं गतः ॥ ततः सहस्राणि दशा । विष्कंजो धरणीतले ॥ ५२ ॥ एकादशास्वेकाद-
 शा—स्वतिक्रान्तेषु त्रुमितः ॥ सहस्रेषु किलैकैकं । सहस्रं व्यासतो ह्येते ॥ ५३ ॥ एवं च न-
 वनवतेः । सहस्राणामतिक्रमे ॥ शिरोजागोऽस्य विष्कंजः । सहस्रमवशिष्यते ॥ ५४ ॥ यद्वा
 कदाचो जनानां । लक्षेऽनीते क्षिरस्तले ॥ लक्षस्यैकादशो जाग । एतावान् परिहीयते ॥ ५५ ॥
 नगतिर्योजनशतान्यधिका नवतिस्तथा ॥ अंशा दशैकादशोऽंशाः । सहस्रं क्षिष्यते ततः
 ॥ ५६ ॥ प्रत्येकं परितः पच—शतविस्तृतयोर्ननु ॥ नंदनसौमनसयोः । भद्रावान्मेखलाद्वये
 ॥ ५७ ॥ योजनानां सहस्रस्य । द्विर्नैवेद्युगपत्तुष्टिः ॥ कथमेकादशजाग—हानिस्तदुपपद्य-

ते ॥ ५८ ॥ युगं ॥ अत्रोच्यते कर्णगत्या । नमार्थेयमिदं बुधैः ॥ का कर्णगतिरित्येवं । य-
दि पृष्ठसि तच्छृणु ॥ ५९ ॥ कंदादारन्य शिखरं । यावत्तदुत्तयस्पृशे ॥ दत्तायां दवरिकायां ।
स्मरहस्तेन धीमता ॥ ६० ॥

अप्रांतरात्ते यत्कवापि । कियदाकाशमास्मृतं ॥ तत्समग्रं कर्णगत्या । भेरोरात्राब्धमि-
त्यतः ॥ ६१ ॥ तत्प्रकट्य मेरुतया । प्राहुर्गणितकोविदाः ॥ सर्वत्रैकादशज्ञान-परिहासिं-
यप्रोदितां ॥ ६२ ॥ अयं चार्धः श्रीजिनत्रयगणिक्रमाश्रमणपूज्यैरपि विशेषणवत्यां लवणो-
दधिषनगणितनिरूपणावसरे दृष्टान्तद्वारेण क्वापित एवेति । अतोऽयं मेखलायुगमा-विवक्षया
क्रमात्तनुः ॥ मूले च त्रिस्तृतः सुष्टु-दस्तगोपुञ्जसंस्थितः ॥ ६३ ॥ अथात्र त्रीणि कांठानि ।
वर्तते कनकाचले ॥ कांठं विज्ञानो नियत-विशिष्टपरिणामवान् ॥ ६४ ॥ चतुर्विधं कांठमा-
द्यं । मृत्तिकाबहुतं क्वचित् ॥ पाषाणबहुतं वज्र-बहुतं शार्करामयं ॥ ६५ ॥

कांठ द्वितीयमप्येवं । चतुर्वास्य निरूपितं ॥ अंकजं स्फाटिकं कवापि । सौवर्णं राजतं
तथा ॥ ६६ ॥ नाप्यजांबूनदमयं । तृतीयं कांठमीरितं ॥ तयाणामपि कांठानां । परिमाण-

मप्रोचयते ॥ ६७ ॥ महसूयोजनैर्नमान—माथमारत्र्य कंदतः ॥ त्रिषष्टिश्च महसूणि । द्वि-
 तीयं समन्तललात् ॥ ६८ ॥ ततस्तृतीयं धम्त्रिंश—सहसूवाधि कीर्तितं ॥ एवं कांडैस्त्रिंशि-
 स्तस्य । लङ्कमेक समाप्यते ॥ ६९ ॥

अयं जंबूद्वीपप्रहसिसूत्रान्निर्णयः, समवायंगं तु अष्टत्रिंशत्तमे समवाये द्वितीयविज्ञा-
 गोऽष्टात्रिंशद्योजन सहस्राण्युच्चत्वेन जत्रतीत्युक्तमिति द्वैयं, चतुर्विधत्वे नन्वेव—माथद्वितीय-
 कांडयोः ॥ सूतिकादिविज्ञागानां । न पुष्पकांडता कथं ॥ ७० ॥ अत्रोच्यते—पृथग्यादिवस्तु-
 जत्वेऽपि । नैपत्येनोक्तकांडयोः ॥ पृथग्यादिरूपज्ञागाना—मविवेकान्न कांडता ॥ ७१ ॥ चतुर्दश-
 श्रायमन्जितो । वनखंभैरलंकृतः ॥ दानशीलतपोजत्रै—र्जनधर्म इवोन्नतः ॥ ७२ ॥ तत्र जूमौ-
 ज्ञज्ञाखं । क्रमान्मेखलयोर्द्वयोः ॥ नंदनं सौमनसं च । शिखरे पंक्तं वनं ॥ ७३ ॥ तत्रा-
 खं ज्ञज्ञाखाख्यं । मेरोः पश्चिमपूर्वतः ॥ द्वाविंशतिर्द्वारविंशतिः । सहस्राण्यायतं मतं ॥ ७४ ॥
 सार्द्धं द्वे योजनशते । दक्षिणोत्तरविस्तृतं ॥ स्थितं मेरुं परिद्विष्य । वज्रयाकृतिनात्मना । ७५ ॥
 अत्रेयमुपपत्तिः—पूर्वस्यां पश्चिमायां वा । य आयासोऽस्य वाणिनः ॥ नोऽष्टाशीत्या विजक्तः

सन् । विस्तरोऽवैकपार्श्वतः ॥ ७६ ॥ किञ्च—

उदीच्यो दाक्षिणात्यो वा । विस्तरोऽस्य वनस्य यः ॥ सोऽष्टाशीत्या ताडितः स-त्रा-
यामोऽस्यैकपार्श्वतः ॥ ७७ ॥ त्रड्शालवनं चैत-दष्टथा विहितं किल ॥ शीतोदया शीतया
च । गजदंताद्विशेरुद्रिः ॥ ७८ ॥ तथाहि—एको जगो मंदरस्य । प्राच्यां पश्चिमतः परः ॥
विद्युत्प्रजसौमनस-मध्येऽपाच्यां तुतीयकः ॥ ७९ ॥ तुर्धश्चोत्तरतो माड्य-वज्रंयमादनांतरे ॥
जग्याः सर्वेऽप्यमी शीता-शीतोदात्र्यां द्विधाकृताः ॥ ८० ॥ तच्चैवं-उदीच्यांशो द्विधा चक्रे

। शीतया प्राक्प्रवृत्तया ॥ प्राचीं प्रति प्रस्थितया । प्राक्खंडोऽपि द्विधा कृतः ॥ ८१ ॥
शीतोदया यास्यखंडो । द्विधोदगतया कृतः ॥ द्विधा पश्चिमखंडोऽपि । कृतः प्रत्यक्-
प्रवृत्तया ॥ ८२ ॥ इत्येवमष्टजगोऽस्मिन् । मेरोर्दिक्षु चतसृषु ॥ सिन्धायतनमेकैकं । पंचाश-
द्योजनोत्तरं ॥ ८३ ॥ उक्तान्येतानि हिमव-चैत्यतुड्यानि सर्वथा ॥ स्वरूपतो मानतश्च । से-
वितानि सुरासुरैः ॥ ८४ ॥ विदिक्षु पुनरेकैकः । प्रासादस्तावदंतरे ॥ योजनानां पंच शता-
न्युच्चोर्ध्वं विस्तृतायतः ॥ ८५ ॥ चतुर्दिशं चतसृद्रि-स्ते वापीन्निरतं कृताः ॥ योजनानि द-

शोद्धिः—रताः षोडशापि वापिकाः ॥ ८६ ॥ पंचाशद्योजनायामा । आयामार्द्धं च विस्तृताः
 ॥ स्वरूपतो नामतश्च । जंबूवापीसमाः समाः ॥ ८७ ॥ आग्नेयामथ नैर्ऋत्यां । यौ प्रासादौ
 प्रतिष्ठितौ ॥ तौ सौधर्मसुरेन्द्रस्य । तदर्हसिनश्चाविनौ ॥ ८८ ॥ वायव्यामथ वैज्ञान्यां । यौ
 प्रासादौ प्ररूपितौ ॥ तावीशानसुरेन्द्रस्य । तद्योरयासनशोचनौ ॥ ८९ ॥ अश्रुौ दिग्गजकूटा-
 नि । वनेऽस्मिन् जगड्जिंसाः ॥ गजाकृतीनि कवयो । यान्याहुर्दिग्गजा इति ॥ ९० ॥ प-
 क्षोचरो नीलवांश्च । सुहस्यश्रांजनागिरिः ॥ कुमुदश्च पलाशश्च । वतंसो रोचनागिरिः ॥ ९१ ॥
 अन्ये तु रोचनागिरिस्थाने रोहणागिरिं पठन्ति । मेरोरुत्तरपूर्वस्यां । शीतायाः सरितः पुनः ॥
 गङ्गत्याः प्रागत्त्रिमुख-सुत्तरस्यामिहादिमः ॥ ९२ ॥ प्रादक्षिण्यक्रमेणाथ । मेरोर्दक्षिणपूर्वतः
 ॥ शीतायाः प्राक् प्रवृत्ताया । दक्षिणस्यां च नीलवान् ॥ ९३ ॥ मेरोर्दक्षिणपूर्वस्यां । शीतो-
 दायाश्च पूर्वतः ॥ मेरोर्दक्षिणदिकस्थायाः । सुहसती नाम दिग्गजः ॥ ९४ ॥ अंजनो नाम
 दिग्गजो । नैर्ऋत्यां मेरुन्नधरात् ॥ शीतोदायाः पश्चमतः । प्रत्यांत्या उत्तरंप्रति ॥ ९५ ॥
 दिग्गजः कुमुदोऽप्येव । नैर्ऋत्यामेव मेरुतः ॥ शीतोदाया दक्षिणतः । प्रत्यांत्या वारुणी

प्रति ॥ ९६ ॥ उत्तरापरतो मेरोः । पदाशोनाम दिग्गजः ॥ पश्चिमाजिसुखं यांत्याः । शी-
 तोदाया उत्तक् च सः ॥ ९७ ॥ अथावतंसकोऽप्येवं । वायुकोणे सुमेरुतः ॥ स शीतायाः प-
 श्चमतः । प्रयांत्या दक्षिणांप्रति ॥ ९८ ॥ मेरोरुत्तरपूर्वस्था—मष्टमो रोचनाचतः ॥ दक्षिणा-
 जिमुखं यांत्याः । शीतायाः पूर्वतश्च सः ॥ ९९ ॥ एकैकस्यां विदिश्येवं । द्वा द्वौ कूटौ निरू-
 पितौ ॥ प्रासादसिंहायतनां—तरालेषु किनालसु ॥ १०० ॥ तथाहि वुद्धमंप्रदायः—उत्तरालव-
 ने मेरो—श्चतस्रोऽपि दिशाः किल ॥ नदीप्रवाहै रुद्धस्त—द्विद्वेवार्हदृहाणि न ॥ १ ॥ किंतु न-
 यंतिकस्थानि । जवनानि किलार्हतां ॥ गजदंतसमीपस्थाः । प्रासादाश्च विनौजनां ॥ २ ॥
 तदंतरालेनललासु । करिकूटा यथोदिताः ॥ दार्शितः स्थाननिघम—स्तत्राप्येव विशेषतः ॥३॥
 वहिरुत्तरकुरुन्धरो । मेरोरुत्तरपूर्वतः ॥ शीताया उत्तरदिशि । प्रासादः परिकीर्तितः ॥
 ॥ ४ ॥ मेरोः प्राच्यां दक्षिणतः । शीतायाः सिद्धमंदिरं ॥ एतस्योजनयतः कूटो । द्वौ प्रकृतौ
 जिनेश्वरैः ॥ ५ ॥ वहिर्देवकुरुणां च । मेरोर्दक्षिणपूर्वतः ॥ शीताया दक्षिणदिशि । प्रासादः
 कीर्तितो जिनेः ॥ ६ ॥ मध्ये देवकुरुणां वै । शीतोदायाश्च पूर्वतः ॥ मेरोर्दक्षिणतः सिंहा—य-

तनं स्मृतमागमे ॥ ७ ॥ अस्याप्युन्नयतः कूटौ । समश्रेण्या अवस्थितौ ॥ धुर्यो युगंधरस्ये-
व । मर्हीदस्येव चामरौ ॥ ८ ॥

श्रीतोदाया दक्षिणतो । नैर्ऋत्यां स्वर्णं नूनतः ॥ बहिर्द्वेव कुरुणां च । प्रासादः प्राग्बदाहि-
तः ॥ ९ ॥ श्रीतोदाया उत्तरतः । पश्चिमायां सुमेरुतः ॥ सिद्धानां सदनं कूटौ । तस्याप्युन्न-
यतः स्थितौ ॥ १० ॥ श्रीतोदाया उत्तरतो । वायुकोणे सुमेरुतः ॥ बहिरुत्तरकुरुन्यः । प्रा-
सादः सुरन्नूनतः ॥ ११ ॥ पूर्वस्यामप्र श्रीताया । नदीच्यां मंदराचलात् ॥ उत्तरासां कुरु-
णां च । मध्येऽस्ति सिद्धमंदिरं ॥ १२ ॥ कूटौ द्वौ तदुन्नयतो । मेरोः सर्वेऽप्यमी स्थिताः ॥
विहारकूटप्रासादाः । पंचाशद्योजनान्तरे ॥ १३ ॥ योजनानां पंच शता—न्युच्चैस्त्वेन नवंत्य-
सी ॥ गव्यूनानां पंचशतीं । निमग्नाश्च धरोदरे ॥ १४ ॥ मूर्ते पंचयोजनानां । शतान्यायत-
विस्तृताः ॥ मध्ये त्रीणि पचसप्त—त्यधिकानि शतानि च ॥ १५ ॥ उपर्यर्द्धतृतीयानि । श-
तानि विस्तृतायताः ॥ कूटा इमे वर्षधर—गिरिकूटसमा इति ॥ १६ ॥ सर्वेऽमी वनखड्गेन ।
पद्मवेदिकया—न्विताः ॥ सिंहासनाढ्यस्वस्वेश—प्रासादब्राजिमौलयः ॥ १७ ॥ द्वाषष्टिं योजना-

न्येते । प्रासादा विस्तृतायताः ॥ एकत्रिंशद्योजनोच्चा । रम्या विविधरत्नजाः ॥ १७ ॥ एकप-
 ट्यायुषस्तेषु । स्वस्वकूटसमाजिधाः ॥ क्रीडन्ति नाकिनः स्वैरं । दिक्कुञ्जिकूटनायकाः ॥ १८ ॥
 स्वस्वकूटविदिशेषां । राजधान्यः प्रकीर्त्तिताः ॥ जंबूद्वीपेऽप्यत्र यथा-योगं विजयेदवतत् ॥
 ॥ १७ ॥ एतेषु करिकूटेषु । पूर्वाचार्यैश्चिरन्तनैः ॥ पश्यते जिनचैत्यानि । स्तोत्रेषु श्राव्यताहं-
 तां ॥ ११ ॥ जंबूद्वीपप्रज्ञान्यादि-सूत्रे तृपत्तनामहे ॥ न सांप्रतं तत्र तत्त्वं । जानन्ति श्रुत-
 पारगाः ॥ ११ ॥ अत एवोक्तं रत्नशेखरसूरिभिः स्वोपहृक्त्रैत्रिचारि-करिकूडकुंरुनददह-कुरु-
 कंचलयजमलयमविभ्रष्टेषु ॥ जिष्णन्नवणिसंवाले । जो तं जागति गीभ्रहा ॥ १३ ॥ जडशाल-
 वनस्यास्य । समन्नपैरुपर्यश ॥ स्यात्पंचयोजनशता-तिक्रमे नंदनं वनं ॥ १४ ॥ योजनानां
 पंचशता-न्येतद्विक्रंजतो मत्तं ॥ शिथलं मेरुं परिक्षिप्य । वलयकृतिनात्मना ॥ १५ ॥ वा-
 ह्यान्त्यंतररूपं हि । विक्रंजद्वितयं जवेत् ॥ गिरीणां मेखलाजगो । ततोऽत्र द्रयमुच्यते ॥
 ॥ १६ ॥ एक एकादशजगो । योजनस्यापचीयते ॥ प्रतियोजनमेवं च । पचशत्या व्यतिक्र-
 मे ॥ १७ ॥ लब्धानि पंचसत्वारि-शद्योजनानि पंचत्रिः ॥ एकादशांशैर्युक्तानि । त्यज्यन्ते भू-

लविरत्नैः ॥ १८ ॥ दशसहस्ररूपाया-स्तदैतदवशिष्यते ॥ शतानि नवनवति-श्वतुषं चाश-
देव च ॥ १९ ॥

एकादशांशाः षट् बाह्यो । आसोऽयं तत्र नूतनः ॥ दक्षिणोत्तरयोः पूर्वा-परयोर्वा व-
नांतयोः ॥ ३० ॥ एकत्रिंशद्योजनानां । सहस्राणि चतुःशती ॥ एकोनशीतिरधिका । परि-
क्षेपोऽत्र बाह्यतः ॥ ३१ ॥ बाह्ये च गिरिविष्कंभे । सहस्रयोजनोनिने ॥ स्यादंतर्गिरिविष्कंभः
। स चायं परित्पठ्यते ॥ ३२ ॥ सहस्राणि योजनाना-मष्टौ नव शतानि च ॥ चतुःपंचाश-
तश्रांशाः । षडेकादशनिर्मिताः ॥ ३३ ॥ सहस्रा योजनान्पष्टा-विंशतिस्त्रिशती तथा ॥ षोड-
शाढ्या तथा त्राणा । अष्टावेकादशोऽङ्गिताः ॥ ३४ ॥ अंतः परित्पठ्यं च । त्रैवेदस्मिन् वने
गिरेः ॥ वनभेतदग्रो पद्म-वेदिकावनवेष्टितं ॥ ३५ ॥ एवं चत्वार्यपि वनानि हेयानि, सिद्धा-
यतनस्यैकैकं । पूर्वदिक्चतुष्टये ॥ सुवर्णशैलतः पंचा-शद्योजनव्यतिक्रमे ॥ ३६ ॥

विदिक्षु तावतैवास्मात् । प्रासादा त्र्यशालवत् ॥ तेषां चतुर्दिशं वाप्यः । प्रत्येकमिति
पोनश ॥ ३७ ॥ नंदोत्तरा तथा नदा । सुनंदा वर्द्धनापि च ॥ ऐशान्यां विदिशि प्राहु-र्वर्षी

नामानि सत्तयाः ॥ ३८ ॥ नंदिवेद्या तथा मीधा । गोस्तूया च सुदर्शना ॥ आग्नेय्यां विदि-
 शि प्राहु-र्वापीनामानि जलमाः ॥ ३९ ॥ जडा विशाला कुमुदा । तथा च पुंडरीकणी ॥
 नैर्ऋत्यां विदिशि प्राहु-र्वापीनामानि जलमाः ॥ ४० ॥ विजया वैजयती चा-परजिता जयं-
 त्यपि ॥ वायव्यां विदिशि प्राहु-र्वापीनामानि सत्तमाः ॥ ४१ ॥ श्युश्चतस्रश्चतस्रस्ताः । पूर्वा-
 दिदिगानुक्रमात् ॥ रिप्रताः परीत्य परितः । प्रासादांस्तान् विदिगतात् ॥ ४२ ॥
 आग्नेय्यामथ नैर्ऋत्यां । प्रासादौ शकजर्तुकौ ॥ वायव्यामथ वैशान्यां । तावीशानसुरे-

श्वतुः ॥ ४३ ॥ कूटा नव जयंत्यत्र । नदनाख्यं च मंदरं ॥ निषधाख्यं च हिमव-त्कूटं र-
 जतनामकं ॥ ४४ ॥ रुचकं सागरस्त्रिभ्र । कूटं वज्रवदात्रिभं ॥ पंचाशता योजनैः श्यु-सं-
 रोरेतानि नदने ॥ ४५ ॥ पौरस्त्यसिद्धायतनै-शानिप्रासादयोः किल ॥ अंतरे नदनं कूटं । त-
 त्र मेधंकरा सुरी ॥ ४६ ॥ जंबूद्वीपेऽपरतारया । राजधानी सुमेरुतः ॥ ऐशान्यां विदिशि
 पोक्ता । यथाहं विजयादिवत् ॥ ४७ ॥ पौरस्त्यसिद्धायतना-ग्नेयीप्रासादयोः किल ॥ अंतरे
 मंदरं कूटं । तत्र मेधवती सुरी ॥ ४८ ॥ राजधानी पुनरस्थाः । पूर्वस्यां मेरुतो मता ॥ जं-

ब्रुवीषेऽन्यत्र यथा—एथानं विजयेदेववत् ॥ ४९ ॥ अपाच्यसिद्वायतना—श्रेयीप्रासादयोः कि-
 ल ॥ अपांतराले निषधं । सुमेधा तत्र देवता ॥ ५० ॥ भेरोर्दक्षिणतस्तस्या । राजधानीं ज-
 युर्बुधाः ॥ सहस्रान् द्वादशालीत्य । जंबूद्वीपेऽपरत्र वै ॥ ५१ ॥ अपाच्यसिद्वायतना—प्रती-
 क्त्वां पूर्वतः पुनः ॥ प्रासादान्नेर्कतीनिष्ठा—त्कूटं हेमवतं स्थित ॥ ५२ ॥
 शोचते स्वाधिनी तत्र । देवता मधमातिनी जंबूद्वीपप्रद्विस्रुत्रे. दक्षिणस्थां प्रतीची-
 न्यपाक् ॥ ५३ ॥ मेघमातिनीस्थाने हेममातिनीति जंबूद्वीपप्रद्विस्रुत्रे. दक्षिणस्थां प्रतीची-
 ना—सिद्वायतनतरथा ॥ प्रासादान्नेर्कतीनिष्ठा—दुदीच्यां रजताग्निधं ॥ ५४ ॥ सुवत्सा देव-
 ता तत्र । प्रतीच्यां कनकान्वयात् ॥ जंबूद्वीपेऽन्यत्र तस्या । राजधानी निरूपिता ॥ ५५ ॥
 उत्तरस्थां प्रतीचीनात् । सिद्वायतनतरथा ॥ नायव्यकोणप्रासादा—दपाच्यां रुचकाग्निध-
 ॥ ५६ ॥ वत्समिता तत्र देवी । पश्चिमायां सुमेस्तः ॥ जंबूद्वीपेऽन्यत्र तस्या । राजधानी-
 जिनैः स्मृता ॥ ५७ ॥
 एवं च जंबूद्वीपप्रद्विस्रुत्रवृत्तिबृहत्केवभमारभसूत्रवृत्त्याद्य-

निप्रायेण सौमनसगजदंतसंबंधिपंचमकूटषष्ठकूटवासिन्यौ नंदनवनपंचमषष्ठकूटवासिन्यौ
 च दिक्कुमार्यां तुल्यस्थे एव. स्थानांगसूत्रकटपांतर्वाच्यटीकादिषु तु ऊर्ध्वलोकवासिनीषु
 कवत्सावत्समित्वास्थाने तोयधारविचित्रे दृश्येते. उदीच्यसिद्धायतना—त्प्रतीच्यामथ पूर्वतः
 ॥ प्राग्गदाद्यायुकोणस्था—कूटं सागरचित्तकं ॥ ५८ ॥ बलाहका तत्र देवी । मेरोरुत्तरतः पु-
 नः ॥ जंबूद्वीपेऽथ तस्या । राजधानी जिना जगुः ॥ ५९ ॥ उदीच्यसिद्धायतना—त्प्राच्यां
 वायव्यकोणजात ॥ प्राग्गदात्पश्चिमायां च । वज्रकूटमिहांतरे ॥ ६० ॥ वज्रसेना तत्र देवी ।
 राजधानी सुमेरुतः ॥ उत्तरस्यामन्यजंबू—द्वीपे क्षेत्रा यथागमं ॥ ६१ ॥

अयं तावत्क्षेत्रसमासबृहद्वृत्त्यनिप्रायः, जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्तत्रे च सागरच्चित्रकूटे वज्रसेना-
 देवी, वज्रकूटे बलाहका देवी पठ्याने इति क्षेत्रं. तथा क्षेत्रसमासस्तत्रे ' वारिसेषेति ' पाठः,
 किरणावट्यादावपि वारिसेषेति, जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्तत्रे ' वदरसेषेति ' बृहत्क्षेत्रसमासबृत्तौ च
 वज्रसेनेति नामेति क्षेत्रं. एता अष्टाप्यूर्ध्वलोक—वासिन्यो दिक्कुमारिकाः ॥ सुगंधं बुपुष्यवु-
 षि । कुर्वते जिनजन्मनि ॥ ६२ ॥ तद्दशालवनकूट—तुल्यत्वेन तत्रंत्यमी ॥ भूत्रे पंचयोज-

नाना । शतान्यायतवस्तुताः ॥ ६३ ॥ वनेऽपि पंचशतिके । पंचाशद्योजनोत्तरं ॥ स्थितेरे-
 षां स्थितिः किञ्चिद्दाकाशे बलकूटवत् ॥ ६४ ॥ अत्रैव नंदनवने । सुधाशनधराधरात् ॥ ए-
 शान्यां त्रिद्विशि प्रोक्तं । बलकूटं जिनेश्वरैः ॥ ६५ ॥ तत्रोक्तं जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रे—‘ मंदरस्स-
 षां पथस्य उत्तरपुरद्विमेण, एतृषां षांदणवणे बलकूडे णामं कूडे पष्पते ’ इत्यादि. त्रिद्विंशो-
 ऽपि त्रिंशत्ताः स्युर्मंदतो वस्तुनः किल ॥ तद्भटेतावकाशोऽत्र । प्रासादबलकूटयोः ॥ ६६ ॥ आ-
 श्रद्धेन नंदनवने । कूटमेतदवस्थितं ॥ अपराद्धेन चाकाशे । तदुक्त पूर्वसूत्रिभिः ॥ ६७ ॥ आ-
 ह—नंदनवने बलकूट, नंदनवनं च पंचयोजनशतानि नंदनवनसत्कानि रुद्रानि, पंचयोजनशतानि
 कथं तत्र माति ? बलकूटेन पंचयोजनशतानि नंदनवनसत्कानि रुद्रानि, पंचयोजनशतानि
 पुनर्मेरोर्बहिराकाशे, ततो न कश्चिद्वेपः, उत्तम—
 नंदनवण रुद्रिणा । पंचसए जोअणाद नीसरिनु ॥ आयासे पंचसए । रुद्रिणा ताद ब-
 लकूटो ॥ ? ॥ इति क्षेत्रसमासवृत्तौ, जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रवृत्तौ तु—मेरुतः पंचाशद्योजना-
 तिक्रमे ईशानकोणे ऐशानप्रासादः, ततोऽपीशानकोणे बलकूटमित्युक्त, तदन्तिप्रायं न विद्यः

माह्वयवक्रिसंबंधि—हरिस्महाण्यकूटवत् ॥ सर्वत्मनेदं विज्ञेयं । आसायामेच्चतादिभिः ॥
 ॥ ६९ ॥ वज्रनामा सुरक्षत्र । स्वामी तत्राजधान्यपि ॥ मेरोरुक्षत्रपूर्वस्थां । जंबूद्वीपेऽपरे
 मता ॥ ७० ॥ बलाण्यया राजधान्याः । स्वरूपमखिलं खलु ॥ हरिस्महायाः सदृशं । वि-
 क्षेपमविक्रोषितं ॥ ७१ ॥ गह्वद्विश्चैत्यनत्यर्धं । पांरकेऽशौ वनं पप्रि ॥ विश्रांत्यै श्रीयते विद्या-
 चारणैर्मुनिवारणैः ॥ ७२ ॥ प्रत्यागह्वद्विरानभ्य । पांरके शाश्वतान् जिनान् ॥ विश्राभ्यद्वि-
 र्भ्यतेऽशौ । जंघाचारणसाधुभिः ॥ ७३ ॥ अप्रास्य नंदनाजिह्वय-वनस्य समन्नतलात् ॥
 योजनानां सहस्राणि । द्वाषष्टिं पंचाभिः शतैः ॥ ७४ ॥ समन्वितान्यतीत्यास्ति । वनं शौ-
 समसाद्भिधं ॥ योजनानां पंचशतीं । विस्तीर्णं सर्वतोऽपि तत् ॥ ७५ ॥

अस्मिन्नपि परिक्रिय । स्थिते मेरुं समंततः ॥ वह्नये बाह्यांतररूपौ । विकंक्यौ पूर्व-
 क्रिरेः ॥ ७६ ॥ योजनानां सहस्राणि । चत्वारि द्वे शते अपि ॥ द्विसप्तत्यधिके जागा । अ-
 षात्रेकादशेज्जवाः ॥ ७७ ॥ बहिर्वनाक्रिरेऽर्थासि । एष पूर्वापरंतयोः ॥ दक्षिणोत्तरयोर्वापि । त-
 त्रौपपत्तिरुच्यते ॥ ७८ ॥ मेरुच्छूयस्थानीतानि । भुवः सौमनसावधि ॥ त्रिशष्टियोजनसह-

स्त्राणि रुद्रैर्नैर्जैर्हुतः ॥ ७९ ॥ शतानि सप्तपंचाश—सप्तविंशानि तत्र च ॥ त्वथानि योज-
नान्यंशा—स्त्रयश्चैकादशोन्नताः ॥ ८० ॥ अस्मिन् राशौ नूभिगता—न्मेरुव्यासादिशोधिते ॥
मानं यथाक्तं जायत । बाह्याया गिरिविस्तृतं ॥ ८१ ॥

आभो वनस्योजयतः । पंचपञ्चशतान्मकः ॥ बाह्यव्यासात्तन्महसि । शोधिते शयमान-
रः ॥ ८२ ॥ मयायं—योजनाना सहस्राणि । त्रीणि किंच शतद्वयं ॥ द्विसप्तत्यधिकं त्रागा-
। अष्ट चैकादशोन्नताः ॥ ८३ ॥ तथा—गिरिर्बाह्यः परिक्रम—स्त्रयोदश सहस्रकाः ॥ एकादशा-
शताः पञ्च । वन् चैकादशजा त्रयाः ॥ ८४ ॥ अंतगिरिपरिक्रमः । सहस्राणि दश त्रयः ॥
शताथैकोनपंचाशा—स्त्रयो त्रागाश्च रुद्रजाः ॥ ८५ ॥ एवमुक्ताज्जिवापेन । द्वेषा वस्तव्यता-
स्त्रिणा ॥ अत्रापि नदनाज्जिह्वय—गनवत्कूटवर्जिता ॥ ८६ ॥ तत्रैवैकैकमाशासु । विज्ञेयं सिद्ध-
मंदिरं ॥ विदिशु पुनरेकैकः । प्रासादो वापिकायुतः ॥ ८७ ॥ सुमनाः सौमनसा च । सौ-
मनाया मनोरमा ॥ ऐशान्यां विदिशा प्रोक्ता । वाप्यः प्राच्यादिदिक्क्रमात् ॥ ८८ ॥ सदुस-
कुर्वेव—कुर्वद्विविदिश्यथ ॥ वाप्यश्चतस्रः क्रमतो । वारिवेणा सरस्वती ॥ ८९ ॥ विशा-

वा मधुप्रज्ञा चो-न्नयसेना च रोहिणी ॥ वायुश्चतस्रो नैर्ऋत्यां । इत्याः पूर्वाद्यनुक्रमात् ॥
 ॥ ९० ॥ नडात्तरा तथा नडा । सुनडा च तथापरा ॥ नडावतीति वायव्य-कोणे वाप्यो य-
 षाक्रमं ॥ ९१ ॥ आग्नेय्यामथ नैर्ऋत्यां । प्रासादौ शक्रजर्तुकौ ॥ ऐशान्यां वायव्यायां च ।
 तार्दीभानसुरोद्गितुः ॥ ९२ ॥

एवं वनं सौमनसं । देशतो वर्णितं मथा ॥ वर्णयामि वनमथ । पांडुकं शिखरस्थितं
 ॥ ९३ ॥ अतीत्योऽर्धं सौमनस-वनस्य समन्तत्वात् ॥ योजनानां सहस्राणि । षट्त्रिंशत्-
 सुपर्यधः ॥ ९४ ॥ प्रहसं पंरुक्कवन-मनेकसुरसेवितं ॥ चारणश्रमणश्रेणी-श्रितकटपट्टुमा-
 श्रयं ॥ ९५ ॥ चतुर्नवत्या संयुक्ता । योजनानां चतुःशती ॥ वनस्यास्य अक्रवात्-विष्कन्नो-
 वर्णितो जिनैः ॥ ९६ ॥ जपपत्तिश्चात्र मेरु-मौलेः सहस्रविस्तृतात् ॥ शोधयेच्चूत्तिकाभूत्-
 व्यासं द्वादशयोजनीं ॥ ९७ ॥ अवशिष्टेऽर्धकृते च । यथाक्तसुपर्यधत्ते ॥ मानमस्य मरक-
 त-मणिश्रेवपकाकृतैः ॥ ९८ ॥ यथा मेरुं परिक्रिप्य । स्थिता पूर्ववनत्रयी ॥ परिक्रिप्य स्थि-
 तमिदं । तथेदं मेरुचूत्तिकां ॥ ९९ ॥ त्रिसहस्री योजनानां । द्वाषष्ट्या संयुतं ज्ञातं ॥ विशे-

वर्णितः ॥ १०० ॥

षाड्यधिकं किञ्चिन्परिक्रपोऽस्य वर्णितः ॥ १०० ॥ सिद्धायतनमेकैकं । प्रागवदिशां चतुष्ट-
 अरिमन् भेरुचूलिकायाः । पंचाशद्योजनोत्तरं ॥ सिद्धायतनमेकैकं । प्रागवदिशां चतुष्ट-
 यै ॥ १ ॥ विदिक्षु पुनरैकैकः । प्रासादो वापिकावृतः ॥ नामान्यासां वापिकानामैशान्या-
 दिविदिक्क्रमत् ॥ २ ॥ पुंड्रा पुंरुप्रज्ञावैव । सुरकाख्या तथापरा ॥ रकावतीति वैशान-
 प्रासादे वापिका मताः ॥ ३ ॥ कीररसा वैशुरसा । तथापुनरसाग्निधा ॥ वारुणीति किंवा-
 प्रसादे वापिका स्मृताः ॥ ४ ॥ शंखोत्तरा तथा शंखा । शंखावर्त्ता वदाहका ॥ प्रा-
 सदे प्रासादे वापिकाः स्मृताः ॥ ५ ॥ पुष्पोत्तरा पुष्पवती । सुपुष्पा पुष्पमा-
 सदे नैर्ऋतीसंस्थे । वापिकाः परिकीर्त्तिताः ॥ ६ ॥ आग्नेयनैर्ऋत्यगतौ । प्रा-
 लिनी ॥ वायव्यकोणे वाप्यः स्युः । सर्वाः पूर्वार्द्धितः क्रमात् ॥ ७ ॥ चैत्यप्रासादवा-
 सादौ स्तः शतक्रतोः ॥ वायव्यैशानसत्कौ ता-विशानेन्द्रस्य वर्णितौ ॥ ८ ॥ अथास्मिन् पंच-
 दीनां । मानं त्रिषु वर्नेष्वपि ॥ सन्नद्धशालवनव-द्विद्वेषमविशेषितं ॥ ९ ॥ अथास्मिन् पंच-
 कवने-ऽन्निषेकाहार्ः स्वयंभुवां ॥ शिलाश्रतस्मः प्रज्ञायाः । स्नात्रोदकपवित्रिताः ॥ १० ॥
 आद्या पांडुशिदानास्त्री । द्वितीया पांडुकंबला ॥ तृतीया च रकशिवा । चतुर्थी रककं-

वला ॥ १० ॥ अमूण्यासां नामानि जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्तत्रे, क्षेत्रसमाप्ते तु पाडुकंबला ? अनिपां
 डुकंबला २ रक्तकंबला ३ अतिरक्तकंबला ४ एवमासां नामानि पठ्यन्ते, प्राच्यां गेरुचूलिका-
 याः । प्राक् पथैते वनस्य च ॥ ज्ञात्यर्जुनस्वर्णमयी । शिला पांडुशिलात्रिधा ॥ ११ ॥ सा
 पूर्वापरविस्तीर्णा । तथोद्गरदक्षिणायता ॥ आयामतो योजनानां । ज्ञानानि पंच कीर्तिता ॥
 ॥ १२ ॥ ज्ञानान्यर्द्धतृतीयानि । मध्ये विकंजतो मता ॥ अर्द्धंश्चाकृतेस्तस्या । मध्ये परमवि-
 स्तृतिः ॥ १३ ॥ पूर्वापरः शरत्वेन । व्याप्तोऽस्याः परमो बुर्यैः ॥ जीवात्वेन च परमा-या-
 मस्तु दक्षिणोत्तरः ॥ १४ ॥ परिक्रैपो धनुःपृष्ठ-तया ज्ञान्यो यथोचितः ॥ तत्तत्करणरीत्या
 वा । समानेयं शरत्दिकं ॥ १५ ॥

चतुर्यौजनपिरुपाया-मस्यां ज्ञाति चतुर्दिशं ॥ तेरणावंकलं कञ्चं । सोपानानां त्रयं त्रयं
 ॥ १६ ॥ अधिज्यचापाकारा या । वक्रता चूलिकादिशि ॥ रुजुता स्वस्वद्विगुह्येना-त्रिमुख्या-
 स्या त्रिज्ञान्यतां ॥ १७ ॥ अत्यंतकमनीयाया-मस्यां वृद्धारकवजाः ॥ आसीनाश्च शायानाश्च
 । विदंति परसां सुदं ॥ १८ ॥ वेदिकावनखंरान्त्र्यां । समंतादियमावृता ॥ क्रांवीदामनीत्वप-

रि—धानात्रयामिव काष्मिनी ॥१७॥ दक्षिणस्यासुदीच्यां च । तस्यां सिंहानने स्थिते ॥ धनुः-
 पंचशतव्यासा—यामे तदूर्ध्वेदुरे ॥ १० ॥ इषो अष्टांतरात्सिंहा—ननयोरिह वर्णकः ॥ अना-
 चतुस्रवस्थाना—देवां चंद्रोदयं विना ॥ ११ ॥ तुल्यत्वादनयोर्व्यासा—यामान्यां चतुरस्रता ॥
 चतुरस्रपीठवध—रूपे इषे इमे ततः ॥ १२ ॥ जनराहे तत्र सिंहा—सने देवाश्वतुर्विधाः ॥
 अत्रिपिंचति कक्षादि—विजयाष्टकतीर्ष्वान् ॥ १३ ॥ सिंहासने दक्षिणात्ये । विजयेषु किला-
 षसु ॥ गत्सादिकेषु भंजातान् । रूपयति जिनेश्वरान् ॥ १४ ॥ अयं ज्ञावः—क्षितायाः सं-
 मुख ह्यस्याः । पूर्वस्यां द्विजि वर्त्तते ॥ क्षेत्रं पूर्वविदेहाख्यं । विजयास्तत्र पौडश ॥ १५ ॥ ज-
 त्कर्त्तन्नापि तत्र द्वौ । ज्ञायते युगपजिनौ ॥ तत्र शीतानराज्ञावि—विजयाष्टकजो जिनः ॥
 ॥ १६ ॥ सिंहासने सुराधीशौ—शैतनराहेऽत्रिबन्धते ॥ दक्षिणात्ये दक्षिणात्य—विजयाष्टक-
 जो जिनः ॥ १७ ॥
 एवं ज्ञाव्य पश्चिमाया—मपि सिंहासनद्वयं ॥ प्रत्यक्निदेहाहर्द्योग्यं ॥ दक्षिणोत्तरयोर्दि-
 शोः ॥ १८ ॥ तदेकैकं दक्षिणात्यो—दीक्षयोः क्षितयोः किव ॥ यज्ञारतैरवतयो—रेकैकस्या-

हैतो जनिः ॥ १९ ॥ वनस्याप्रौ दक्षिणात्य-पयैते पांडुकंवला ॥ दक्षिणस्यां दिशि मेरु-चू-
 लिकायाः प्रतिष्ठिता ॥ ३० ॥ दक्षिणोत्तरविस्तीर्णा । प्राक्पश्चिन्नायना च सा ॥ ऋजुतास्या
 दक्षिणस्यां । वक्रता चूलिकादिशि ॥ ३१ ॥ जपर्यस्या मध्यजागे । सिंहासनमनुत्तरं ॥ सुरै-
 र्द्वैतत्र नरतन्त्रातो जिनोऽग्निप्रच्यते ॥ ३२ ॥ अमुष्या दक्षिणासुख्याः । सभमुखं नरतं
 यतः ॥ ततस्तत्रत्यसार्वस्य । युक्तमत्राग्निषेचनं ॥ ३३ ॥ शोषं तु मानसंभ्रान-सोपानवेदि-
 कादिकं ॥ सर्वसामपि नक्षेत्र-सविशेषेण पांडुवत् ॥ ३४ ॥ वर्णतश्चोकरूपे दे । कुमुदोद-
 रसोदरे ॥ वक्ष्यमाणे पुनः कोक-नर्दविद्रुमबंधुरे ॥ ३५ ॥

अयं तावज्जंबूद्वीपप्रकृतिस्सूत्रवृत्त्याग्निप्रायः, बृहत्केत्रसमाससूत्रवृत्तौ तु सर्वाः श्वेतसुवर्ण-
 मस्य वृक्ता इति क्षेत्रं, वनपश्चिमपयैते । द्विजा रक्तद्विजाग्निधा ॥ प्रतीच्यां मेरुचूलाया-स्त-
 पनीयमयी मता ॥ ३६ ॥ पूर्वपश्चिमविस्तीर्णा । सा दक्षिणोत्तरायता ॥ ऋजुतास्याः पश्चि-
 मायां । वक्रता चूलिकादिशि ॥ ३७ ॥ स्यात्प्रतीचीसंमुखाया-मस्यां सिंहासनद्वयं ॥ जिन-
 जन्माग्निषेकादौ । दक्षिणोत्तरयोर्द्वेषोः ॥ ३८ ॥ शीतोद्दोत्तरदिग्जावि-पद्ममादिविजयाष्टके

॥ मंजालोऽर्द्धनौत्तराह-सिंहासनेऽग्निबिच्यते ॥ ३९ ॥ शीतोदादक्षिणान्नावि-वप्रादिविजया-
 लुके ॥ जालो जिनो दाक्षिणात्य-सिंहासनेऽग्निबिच्यते ॥ ४० ॥ नदीच्यां मेरुचूलाया । नदी-
 च्यांते वनस्य च ॥ रक्तस्वर्णमयी रक्त-कंबला वर्त्तते शिला ॥ ४१ ॥ दक्षिणोत्तरविस्तीर्णा ।
 सा पूर्वपश्चिमायता ॥ नदग्ं कृज्वी चूलिकातो । वक्रा तथोत्तरामुखी ॥ ४२ ॥ अस्यां सिंहा-
 सनं मध्ये । मणिरत्नमनोहरं ॥ ऐरावतकेत्रजातो । जिनस्तत्राग्निबिच्यते ॥ ४३ ॥ एवं मे-
 रुगिरावस्मि-ज्ञत्रियेकासनानि षट् ॥ अत्रियेकस्तु युगप-चतुर्णामथवा द्वयोः ॥ ४४ ॥ पू-
 र्वपरतिंदेहेषु । निशीथेऽर्द्धज्ञानिर्धदा ॥ नरतैरवतकेवे । मध्याह्नः स्यात्तदा यतः ॥ ४५ ॥
 शेषेष्वपि व्यवस्थेयं । तुट्या चतुर्षु मेरुषु ॥ सिंहात्मनात्पतस्त्रिंश-द्ववंति सर्वसंख्यया
 ॥ ४६ ॥ त्रिंशत्तस्तीर्थराजां तु । युगपन्न जनिर्देवेत् ॥ नत्कर्पाङ्घ्रिकोत्तरेव । दृशानां च जघ-
 ॥ ४७ ॥ युक्तैवोक्ता ततः प्राच्यै-रर्हतां युगपज्जानिः ॥ नत्कर्पाङ्घ्रिकोत्तरेव । दृशानां च जघ-
 न्यतः ॥ ४८ ॥ नारतेष्वैरावतेषु । कालस्य सास्यतो मिथः ॥ हीनाधिकानां पूर्वोक्त-संख्या-
 तो न जनिर्देवेत् ॥ ४९ ॥ पांडुकाण्डवनस्यास्य । मध्यन्नागे सुनिश्चिते ॥ चकास्ति चूलि-

का मेरो-वैष्यवैदूर्यरत्नजा ॥ ५० ॥ विरफुरत्पंक्तवन-शरानांतः प्रतिष्ठितः ॥ यवारकस्तंब
 इव । तद्वृक्किनजन्मनि ॥ ५१ ॥ चत्वारिंशद्योजनानि । तुंगात्वेन त्रवेदसौ ॥ द्वादशैव यो-
 जनानि । मूलं विष्कंजतो मता ॥ ५२ ॥ मध्ये च योजनान्यथु । चत्वार्युपरि विस्तृता ॥
 तदस्तातुल्लगापुत्र-सुस्थसंस्थानशालिनी ॥ ५३ ॥ सप्ततिंशद्योजनानि । सातिरेकाणि किंच-
 न ॥ मूलस्याः परिधिर्मध्ये । साधिका पञ्चविंशतिः ॥ ५४ ॥
 साधिकानि द्वादशेष-त्परिक्षेप उपर्यथ ॥ व्यासानुभारतो ज्ञान्यो-ऽन्यत्रापि परिधिर्बु-
 धैः ॥ ५५ ॥ अश्रैतस्यां चूलिकाया-मुत्क्रांते योजनादिके ॥ मूलानत्पंचमलवः । क्षीयते मू-
 लविस्तृतेः ॥ ५६ ॥ मेरोर्यथैकादशानि-र्योजनैर्योजनं ह्यनेत् ॥ क्षीयते योजनं तद्-त्पंचानि-
 र्योजनैरिह ॥ ५७ ॥ उत्क्रांतायां मूलज्ञागा-द्यथा योजनविंशतौ ॥ विज्ञातेः पंचमो ज्ञागः ।
 स्याच्चतुर्योजनात्मकः ॥ ५८ ॥ तस्मिंश्च मूलविष्कंजा-द्वपनीते त्रवेदिह ॥ विष्कंजो योजना-
 न्यथा-विहं सर्वत्र ज्ञावना ॥ ५९ ॥ यदा मौलेरतिक्रांत-मथो यद्योजनादिकं ॥ विजन्ते पंचानि-
 स्तस्मिन् । तद्ये चतुर्निरन्विते ॥ ६० ॥ जायतेऽस्तीप्सिते स्थाने । विष्कंजोऽत्र यथाध्वंस्तः

॥ अपक्रांतौ योजनानां । विशतेः स विज्ञाव्यते ॥ ६१ ॥ विशतेः पंचविज्ञागे । योजनानां
 चतुष्टयी ॥ तद्यथा चतुर्भिर्मुक्ताष्टौ । योजनानीति ज्ञावना ॥ ६२ ॥ असौ पद्मवेदिकया । परी-
 ता काननेन च ॥ महकारवतेबोक्षै—राजवादेन राजते ॥ ६३ ॥

एतस्याश्च शिरोजगो । कमनोयमहीतवे ॥ प्राप्नुवंति परां प्रीतिं । निर्जराः सुखनिर्ज-
 राः ॥ ६४ ॥ मध्येऽत्र सिद्धायतनं । तदेकं क्रोशमायतं ॥ तथा क्रोशाद्द्विस्तारं । देशानं क्रो-
 शासुन्नतं ॥ ६५ ॥ अष्टोत्तरशतं तत्र । प्रतिघाः शाश्वतार्हतां ॥ वैताह्यवैत्यवत्सर्वं । वक्तव्य-
 भिद् वर्यनं ॥ ६६ ॥ अनेके सुरगंधर्वा—स्तत्र गायंति वीलयथा ॥ शृण्वंति श्रोत्रसुन्नगं । जि-
 नगीतं सुरेश्वराः ॥ ६७ ॥ जिनाग्रे तत्र नृत्यंत्यः । कुर्वंति त्रिदशांगनाः ॥ मेरुमौलिरम्भरु-
 तां । वंशारूढनटीभ्रमं ॥ ६८ ॥ किंचायं मंदरो ? मेरुः ५ । सुदर्शनः ३ स्वयंप्रजः ४ ॥ म-
 नोरमो ५ गिरिराजो ६ । रत्नोच्चय ७ शिवोच्चयौ ८ ॥ ६९ ॥ लोकमध्यं ९ लोकनाभिः १०
 । सूर्यावर्तो ११ स्तसंज्ञितः १२ ॥ दिगादिसूर्यावरणा—वतंसकनगोत्तमाः ॥ ७० ॥ एभिः षो-
 ढशभिः ख्यातो । नामत्तिर्नूधरो भुवि ॥ म्पूजानभ्रमदभ्रांशुः । कलात्रिरिव चंद्रमाः ॥७१॥

तलापि मंदर इति । मुख्यनामैषु नामसु ॥ मंदराख्यः सुरो ह्यत । स्वामी पट्योपमस्त्रिपतिः
 ॥ ७२ ॥ महद्विको निवसति । ख्यातं तद्योगतो ह्यदः ॥ यद्देवं शाश्वतं नाम । ज्ञरैरवता-
 दिवत् ॥ ७३ ॥ एवं महाविदेहानां । स्वरूपं देशतो मया ॥ कीर्तितं कीर्त्तिविजय-गुरुक्रम-
 कजातिना ॥ ७४ ॥

सततमहतमोहं न्यक्तवह्मीनिधानं । जयति जयति वर्षं श्रीविदेहान्निधानं ॥ अवि-
 हितमनेकैर्देवैर्देवैर्नृदेवैरतिबलबलदेवैर्वासुदेवैः सदैव ॥ ७५ ॥ तत्र तीर्थकरचक्रवर्तिनां । वा-
 सुदेवबलदेवयोरपि ॥ स्याज्जघन्यपदतश्चतुष्टयं । ब्रूमहेऽप्य परमप्रकर्षतः ॥ ७६ ॥ द्वाविंशती-
 र्धनाभ्याः प्रतिविजयमिहैकैकज्ञावेन बोध्या । अष्टाद्याः विश्रुतिः स्यात्प्रबलहृत्तद्गुतां शार्ङ्गिणां
 च क्रिणां च ॥ एकलोत्पश्य योगाद्द्विहृत्तधरयोश्चक्रिजः माकमेवं । व्यत्यासोऽन्योऽन्यभेषाम-
 कश्चि गणधरैर्देः प्रकर्षाप्रकर्षे ॥ ७७ ॥ विश्वाश्वर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्ज्ञानिष-ज्ञाजश्रीतन-
 योऽलनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ काव्य यत्कल तल निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । स-
 र्गा निर्गलितार्धसार्धसुजगः पूर्णोऽयमष्टादशः ॥ ७७८ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशोऽष्टादशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथैकोनविंशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथो महाविदेहाना—सुदक्ष्मीमाविधायकः ॥ नूधरो नीलवान्नाम । स्याद्वैर्नूर्यमणीम-
यः ॥ १ ॥ स्वामिनो नीलवान्नामो । योगात्पट्योपमस्मिन्नेते ॥ नीलवानित्यसौ खयातो । य-
देदं नाम श्राभृतं ॥ २ ॥ जंबूद्वीपेऽन्यत्र चास्य । मेरोरुत्तरतः पुरी ॥ वक्ष्यमाणसुराणाम-
—प्येवं पुर्यापुरादिक ॥ ३ ॥ दक्षिणोत्तरविस्तीर्णः । स पूर्वपश्चिमायतः ॥ सर्वमस्य निपथव-
द् । द्वेयं धनुःशरादिकं ॥ ४ ॥ किंतु जीवा दक्षिणस्या—सुत्तरस्यां शरासनं ॥ दक्षिणाग्नि-
मुखो वाण । एवमग्रेऽपि ज्ञान्यतां ॥ ५ ॥ द्वीपप्रन्तैरय कूटै—र्नवजिः शोन्नितोऽन्नितः ॥ ब्र-
ह्मवत्श्रुतस्कथ । इव गुत्तिनिरूपणैः ॥ ६ ॥ तत्र सिद्धायतनण्य । नमुद्रासन्नमादिमं ॥ द्वि-
तीयं नीलवक्त्रकूट । नीलवत्पर्वतेजिबुः ॥ ७ ॥ ततः पूर्वविदेहश—सुपर्वैश्वर्यशालिनं ॥ कूटं पू-
र्वविदेहाख्य । तृतीयं परिकीर्तित ॥ ८ ॥ शीताकूटं तुरीयं च । शीतानदीसुरीश्रितं ॥ नारी-
कांतं पंचमं त—नारीकांतसुरीश्रितं ॥ ९ ॥ केसरिहृदवासिन्याः । कीर्त्तिदेव्या निकेतनं ॥ ष-

टं स्वष्टं जिनपट्टैः । कीर्त्तिकूटं प्रकीर्त्तितं ॥ १० ॥ तथापरविदेहाख्यं । कूटं सप्तममीरितं ॥
 मदा परविदेहेश-निर्जरस्थानसुत्तमं ॥ ११ ॥ रम्यकक्षेत्रनाथेन । रम्यकाल्यसुधाभुजा ॥ अ-
 धिष्टितं यज्ञिष्टेष्टै-रत्तन्निष्ठकितमष्टमं ॥ १२ ॥ तथा चानवमज्ञानैः । कूटं नवममीरितं ॥ ज-
 पदर्शनसंज्ञं त-दुपदर्शनदेवतं ॥ १३ ॥

एषामाद्ये जिनगृह । शेषेषु पुनरष्टसु ॥ तत्तत्कूटसमाख्यानां । प्रासादाः कूटनाकिनां
 ॥ १४ ॥ उत्कवद्भयमाणकूट-प्रासादचैत्यगोचरं ॥ स्वरूपं हिमवत्कूट-प्रासादाजिनसद्यवत् ॥
 ॥ १५ ॥ अश्वयोपरि महानेक-श्रकास्ति केसरिहृदः ॥ निषधोपरिजागस्थ-तिग्निहोरिव सो-
 दशः ॥ १६ ॥ अत्यंतसुंदराकार-केसरालीपरिष्कृतैः ॥ शोभन्ते शतपलाद्यैः । ख्यातोऽयं के-
 सरी ततः ॥ १७ ॥ दे निम्नगे हृदादस्मा-न्निर्गते कन्यके इव ॥ शीता च नारीकांता च ।
 दक्षिणोत्तरगे क्रमात् ॥ १८ ॥ द्वाक्षिणात्यतोरणेन । निर्गत्य दक्षिणासुखी ॥ शीता पूर्वविदे-
 हांत-र्गत्वैति प्राकरयोनिधि ॥ १९ ॥ विशेषतोऽस्याः स्वरूपं च प्रागुक्तमेव. उत्तराहत्तोरणेन
 । त्रिनिर्गतयोत्तरासुखी ॥ नारीकांता स्वप्रपात-कुंभे निपत्य निर्गता ॥ २० ॥ दक्षिणाद्धरम्य-

कस्य । विदधाना विधा खलु ॥ असंप्राप्ता योजनेन । माट्यवंतं नमं ततः ॥ ११ ॥ रस्यक-
 स्यापरनागं । विधा कृत्वा परंबुधौ ॥ पटुपंचाशतैवलिनी-महस्रैर्यति संश्रिता ॥ १२ ॥
 अस्या वाङ्मिप्रवेशांतं । स्वरूपमाहदोद्गमात् ॥ विक्रिय हरिसलिता-नद्या द्वाविशेषितं ॥ १३ ॥
 हृदस्त्रिभन्मूलकमयं । चतुर्पोजनसंमितं ॥ तदर्द्धाद्विप्रमाणाणि । पद्यानां वलयानि षट् ॥ १४ ॥
 पटपोपसस्त्रिस्तत्र । कीर्तिता कीर्तिदेवता ॥ नवनानादिस्त्रिस्तस्वस्याः । श्रीदेव्या इव ना-
 व्यतां ॥ १५ ॥ इति नीलवान् पर्वतः ॥ उत्तरस्यां नीलवतो । दक्षिणस्यां च रुक्मिण्याः ॥
 राजते रस्यककेतं । रस्यकामरन्नर्तकं ॥ १६ ॥ नानाकल्पदुर्गै रस्य-तपेदं रस्यकान्निवं ॥
 स्वर्णमाणिक्यखचितै-र्नूर्प्रेदशैर्मनोरमैः ॥ कित्त्वन्न सा दक्षिणस्या-मुत्तरस्यां शारा-
 ॥ १७ ॥ परमायामरूपास्य । प्रत्यंचा हरिवर्भवत् ॥ केत्रानुनावकालादि-स्वरूपं तद्वेदव
 सनं ॥ १८ ॥ इषुवाहा केत्रफला-व्यपीड हरिवर्भवत् ॥ केत्रानुनावकालादि-स्वरूपं तद्वेदव
 च ॥ १९ ॥ केत्रस्यास्य मध्यन्तगे । विनाजकोऽर्धयोर्धयोः ॥ माट्यवानिति विख्यातो ।
 वृत्तवैताल्यपर्वतः ॥ २० ॥ माट्यवत्सदशाकारै-स्तद्वेदवारुणपद्मैः ॥ सदा राजन्नुत्पलाद्यै

-माड्यवानिति कीर्यते ॥ ३१ ॥ जंबूद्वीपप्रकृतिसूत्रे तु माड्यवत्पर्याय इति नाम दृश्यते.
 प्रजासाख्यसुरस्तत्र । स्वामी पड्योपमस्त्रितिः ॥ मेरोरुत्तरतस्तस्य । पुरी नीलवटादिवत् ॥
 ॥ ३२ ॥ हरिवर्षस्यापिगंधा-गतिरैताह्यजैववत् ॥ इयमस्यापि सकदं । स्वरूपमविशेषितं
 ॥ ३३ ॥ जङ्करम्यकवर्षस्या-पागुर्नैरण्यवनस्य च ॥ रुक्मी नाद्या वर्षधरः । प्रकृतः परम-
 र्जिनिः ॥ ३४ ॥ म पूर्वपश्चिमायामो । दक्षिणोत्तरतिस्ततः ॥ महाहिमवतो बंधु-रिवात्यंत
 समाकृतिः ॥ ३५ ॥ रुक्मं रूप्य तदस्यास्ती-त्यन्वर्षकलितान्निधः ॥ सर्वात्मना रूप्यमयो ।
 रुक्मिनामसुराश्रितः ॥ ३६ ॥ इदं जंबूद्वीपप्रकृतिसूत्रौ. केचसमासवृत्तौ तु रुक्मं श्वेतं देव,
 तन्मयोऽप्यसुक्त इति इत्यं. विशिष्टैरष्टभिः कूटैः । सोऽतितुंगैरलंकृतः ॥ दिग्गनानामष्टानां
 । क्रीनापर्वतकैरिव ॥ ३७ ॥ आद्यं पूर्वाणामजं । सिद्धायतनसंज्ञितं ॥ रुक्मिदेवाधिष्ठितं च
 । रुक्मिसंज्ञं द्वितीयकं ॥ ३८ ॥ रम्यकाधीश्वरस्थानं । तृतीयं रम्यकान्निधं ॥ तुयै नरकांता-
 देव्या । नरकांतान्निधं च तत् ॥ ३९ ॥ तथा महापुंस्त्रीक-हृदेकायाः शुजास्पदं ॥ बुद्धिकू-
 टं बुद्धिदेव्याः । पंचमं परिकीर्तितं ॥ ४० ॥ रूप्यकूलानदीदेव्याः ॥ षष्ठं कूटं तदाख्यया ॥

रत्नम हैरण्यवतं । हैरण्यवतदैवनं ॥ ४१ ॥ यणिकाचनेदेनाढ्यं । मणिकांचनमष्टमं ॥ आ-
 द्ये जिनादयोऽन्येषु । प्रासादाः स्वामिनाकिनां ॥ ४२ ॥ मानं स्वरूपं कूटानां । चैत्यनिर्ज-
 रसङ्गनां ॥ हिमवद्गिरिचत्सवं । तथैवास्य गिरेरपि ॥ ४३ ॥ ह्येते महापुडरीको । महापद्म
 ह्येतेपद्मः ॥ विज्जाति तलिलैः स्वहै-निर्जयन्मानसं सरः ॥ ४४ ॥ अस्मिंश्च मूनकमलं । पो-
 जनद्वयनंमित ॥ नदूर्ध्वप्रसाणानि । शेषाब्जवलयानि षट् ॥ ४५ ॥

अत्राविष्टादिका बुद्धै-र्बोधिता बुद्धिदेवता ॥ जयनादिसमुद्ध्या सा । श्रीदेवतानुकारि-
 णी ॥ ४६ ॥ ह्येतादस्मादापणे द्वे । दक्षिणोदरमुखे क्रमात् ॥ विनिर्गते द्रमश्रुदेखे । इवोत्तरौ-
 तुमध्यतः ॥ ४७ ॥ दक्षिणात्यतोरणेन । निःसृत्य दक्षिणामुखी ॥ नरकांता स्वके कुर्णे । ग-
 त्वा स्नात्तेव निर्गता ॥ ४८ ॥ रम्यकोदीच्यजागस्य । धैधीकारजयादिव ॥ अर्वाक् स्थिता
 योजनेन । माढ्यवदरणीधरात् ॥ ४९ ॥ ततो वदित्वा निंशाना । पूर्वाद्धै रम्यकस्य सा ॥
 पूर्वाजोषौ याति नदी-धट्टुपंचाशात्सहस्रयुक् ॥ ५० ॥ उत्तराहतोरणेन । विनिर्गत्योत्तरासुखी
 ॥ रूप्यकूना स्वप्रपात-कुण्डे निरत्य निर्गता ॥ ५१ ॥ दक्षिणाद्धै च हैरण्य-वतस्य कु

र्वती हिरा ॥ केशाद्येनासंप्राप्ता । विकटागतनिर्गिरिं ॥ ५१ ॥ ततो निवृत्त्य हैरण्य-व-
 तापरार्द्धेनोदिनी ॥ अष्टाविंशत्या सहस्रैः । मरिच्चिराश्रिता पथि ॥ ५३ ॥ तादृक्केशविभेदो-
 षु-पातकानुजायादिव ॥ पपात पश्चिमांजोवौ । तदृक्कतजिष्वांसया ॥ ५४ ॥ इति रुक्मिष-
 वंसतः ॥ केश च हैरण्यवत-सुदीच्यां रुक्मिषो गिरेः ॥ दक्षिणस्यां शिखरिणो-र्द्धयोर्दोन्मि-
 वानरे ॥ ५५ ॥ रूपं हिरण्यशब्देन । सुरर्षामपि बोध्यते ॥ ततो हिरण्यवंतौ द्वौ । तन्मय-
 त्वाद्ग्राधरौ ॥ ५६ ॥ रुक्मो च शिखरी चापि । तद्दिरण्यवतोरिदं ॥ हैरण्यः तस्मित्याहुः ।
 केशवरेतन्महाधियः ॥ ५७ ॥

प्रयञ्जति हिरण्यं वा । युग्मिनामामनादिषु ॥ यत्नंति तत्र बहवः । ज्ञानापट्टा हिरण्य-
 ज्ञाः ॥ ५८ ॥ प्रञ्जं तन्नित्ययोगि । वास्यास्तीति हिरण्यवत् ॥ तदेव हैरण्यवत-मित्याहुर्मु-
 निसत्तमाः ॥ ५९ ॥ हैरण्यवतनामा वा । देवः पट्योपरास्थितिः ॥ एष्वर्थे कलयत्यत्र । त-
 योगात्प्रयुजितं तत्रा ॥ ६० ॥ केशानुजायो ज्ञान च । नृतिरश्वासपि स्थितिः ॥ निश्चिदं हैम-
 वतव-द्विक्रयप्रिह पीधनैः ॥ ६१ ॥ केशस्यास्य मध्यजाण । चतुरंशादिनाजकः ॥ वैताड्यो वि-

कटापाती । रात्रिः पट्यसंस्थितः ॥ ६२ ॥ पञ्चोत्पन्नशतपत्रा—शीनि जंघत्यत्र संततं ॥ वि-
 कटापातिवर्णानि । विकटापात्ययं ततः ॥ ६३ ॥ आस्ते देवाऽरुणाख्योऽत्र । स्वामी पट्यो-
 पमस्त्रिभुजः ॥ जंबूद्वीपेऽप्यत्र नग—युंशीव्यामस्य मेरुतः ॥ ६४ ॥ शेषमस्य स्वरूपं तु । गं-
 धापातिर्गंडवत ॥ एवं चत्वारोऽपि वृत्त—वैताह्या रात्रिःकाः समाः ॥ ६५ ॥ एवं च क्षेत्रवि-
 चारसूत्रवृत्त्यग्निप्रायेण हैमवते शब्दापाती, हैरण्यवते विकटापाती, हरिवर्षे गंधापाती, रभ्यके
 माट्यवानिति वृत्तवैताह्य नां ष्यत्रस्था. जंबूद्वीपप्रकृत्यग्निप्रायेण तु हैमवते शब्दापाती ह-
 रिवर्षे विकटापाती, रभ्यके गंधापाती, हैरण्यवते माट्यवानिति ष्यत्रस्त्रोत्पन्न तत्त्वं सर्वविद्दे-
 द्य. इति हैरण्यवतक्षेत्रं ॥

उशीलयां हैरण्यवता—दपगौरवतादपि ॥ पद्मे वर्षधराः ख्यातः । शिखरी नाम पर्वतः ॥
 ॥ ६६ ॥ क्षेत्रः शिखरिशब्देन । वृद्धस्तदाकृतीनि च ॥ नृप्यांसि रत्नकूटानि । संत्यजेति शि-
 खर्यसौ ॥ ६७ ॥ सत्येकाद्रा कूटानि । वक्ष्यमाणानि यानि तु : । तत्रयोऽमुन्पतिरिक्तानि ।
 कूटानीति विज्ञाव्यतां ॥ ६८ ॥ अन्यथा सर्वशैलानां । यद्योक्तकूटयोगतः ॥ शिखरित्वव्यप-

देशः । संज्ञवत् केन वार्यते ॥ ६९ ॥ स चैकादशभिः कूटैः । परितोऽत्रं कुतो गिरिः ॥ प्रति-
 मात्रिव श्राद्ध-धर्मः शर्मदशनः ॥ ७० ॥ आद्यं सिद्धायतनाख्यं । पूर्ववारिधिभिन्नधौ ॥
 द्वितीयं शिखरिस्त्रिभि-कूटं शिखरिसंज्ञकं ॥ ७१ ॥ तृतीयं हैरण्यवत्-कूटं तत्स्वामिदैवतं ॥
 सुयं सुवर्णकूटाख्यं । तत्रदीवैवतास्पदं ॥ ७२ ॥ द्विकुमार्याः सुरादेव्याः । पंचमं च तदाख्य-
 या ॥ पष्ठ रक्तावर्तनाख्यं । तदमीकूटं च सप्तमं ॥ ७३ ॥ रक्तवत्यावर्तनाख्यं । प्रह्वपंतं कू-
 टमष्टमं ॥ इलादेव्या दिक्कुमार्या । नासा च नागं सतं ॥ ७४ ॥ दशमं चैरवताख्य-मैरा-
 वत्सुराश्रितं ॥ स्यात्तिगिर्विहृदेशाया-स्तिगिर्विकूटमंतिमं ॥ ७५ ॥

इदं जंबूद्वीपप्रह्वत्सिस्त्रिभिः प्रायेण, क्षेत्रसमानेषु तत्र पंचमं श्रीदेवीकूटं, नवमं गंधा-
 पातीकूटमिति दृश्यते. आद्ये चैत्यं शेषकूट-दशके च सुधाभुजां ॥ तत्रकूटसमाख्यानां ।
 स्युः प्राभादावर्तसकाः ॥ ७६ ॥ पुंडरीकहृदश्चात्र । पद्महृदसहोदरः ॥ अस्मिंश्च मूलकमल-
 मेकयोजनसंमितं ॥ ७७ ॥ तदर्द्धप्रमाणाणि । शेषाब्जवलयानि षट् ॥ तदमीदेवी वसत्य-
 त्र । त्रिशत्या श्रीदेवतेव सा ॥ ७८ ॥ हिमवत्त्रिवत्सर्वं । मानमत्रापि चिंतयतां ॥ ज्यावा-

द्वाधशुरादीनां । केवलं दिग्विपर्ययः ॥ ७९ ॥ नद्यस्त्रिस्रो हृदादस्मा-न्निर्गतास्त्रिस्रध्वजिनः ॥
 नदी सुवर्णकूटाख्या । रक्ता रक्तवतीति च ॥ ८० ॥ दक्षिणेनाध्वना तत्र । निर्गत्य दक्षिणा
 सुखी ॥ सुवर्णकूटा पतति । कुडे स्वसमनामनि ॥ ८१ ॥ ततो निर्गत्य हैरण्य-वतोत्तरार्द्ध-
 ज्ञेद्विनी ॥ योजनार्द्धेन दूरस्था । विकटापातिन्नूथरात् ॥ ८२ ॥ प्राक् परावर्ष्य हैरण्य-वत-
 पूर्वार्द्धेमादितः ॥ सूत्रधारस्येव रज्जु-र्द्धिंया विदधती क्रमात् ॥ ८३ ॥ अष्टाविंशत्या सदस्रै-
 र्नदीभिः परिपूरिता ॥ गृहिणीव स्वाधिगेहे । विशति प्राच्यचारिणौ ॥ ८४ ॥

अस्मोदेव हृदात्प्राच्य-तोरणेन त्रिनिर्गता ॥ रक्तानदी पूर्वदिशि । प्रवृत्ता पर्वतोपरि ॥
 ॥ ८५ ॥ योजनानां पञ्चशती-मतिक्रम्य ततः परं ॥ रक्तावर्त्तनकूटस्था-ध्वरनादुत्तरतो ज्ये-
 त् ॥ ८६ ॥ तयोर्विंशतिं पञ्चशतीं । योजनानां कलात्रयं ॥ सार्द्धं गत्वाधिकमुदक्-त्रिणारि-
 द्दमाधरोपरि ॥ ८७ ॥ वज्राजिह्विकयोत्तीर्य । कुडे रक्ताप्रपातके ॥ शतयोजनप्रपाता । भुजं-
 गीवाविशाह्विते ॥ ८८ ॥ जदीच्यतोरणेनास्मा-द्धिनिर्गत्योत्तरासुखी ॥ नदीसप्तसहस्राख्या ।
 वैताह्वणिरिनीमया ॥ ८९ ॥ दूर्याः खंडप्रपातयाः । प्राच्यां वैताह्वन्नूथर ॥ त्रित्रोदीच्यैः स-

८
 पतनदी—सहस्रैराश्रिताध्वनि ॥ ९० ॥ सहस्रैः सरितामेवं । चतुर्दशानिराश्रिता ॥ विद्विध ज-
 गतीं पूर्वा—र्षवेऽभौ विश्रान्तिं हुतं ॥ ९१ ॥ पश्चिमेन तोरणेन । हृदादस्माद्धिनिर्गता ॥ रक्ता-
 वती पश्चिमायां । प्रवृत्ता पर्वतोपरि ॥ ९२ ॥ श्रान्तिरभ्य पंचशतीं । निजावर्तनकूटतः ॥ प-
 र्वतोपर्युत्तरस्यां । व्यूढा तत्र व्यतीत्य च ॥ ९३ ॥

त्रयोविंशतिं पञ्चशतीं । साग्रं मार्दकजात्रयं ॥ ब्रह्ममया जिह्विकया । योजनैकशतोज्ज्वला-
 त् ॥ ९४ ॥ निपत्य पर्वतादृक्ता—वती प्रपातकुंडके ॥ रोषावेशान्गान्निवीव । इत्तदंघ्रा मङ्गा-
 बटं ॥ ९५ ॥ उदीच्येनाध्वना तरमा—दुग्धमुत्थी विनिर्गता ॥ आर्वैतलध्यांतिर्कं सप्त—न-
 दीसहस्रमेविताना ॥ ९६ ॥ कंदरायास्तमिस्रायाः । पश्चिमायां धराधरं ॥ हुतं विद्विध वैताड्या-
 —सुत्तरार्द्धं समागता ॥ ९७ ॥ उदीच्यैः मत्तन्निः सिंधु—सहस्रैः सह गच्छति ॥ पश्चिमाड्या-
 विद्विध नदी—चतुर्दशसहस्रायुक्त् ॥ ९८ ॥ इति त्रिखरीपर्वतः ॥ उत्तरस्यां शिखरिण । उदी-
 च्यजलवर्णाण्येवात् ॥ दक्षिणस्यामैरवत—केत्रं ज्ञानि मनोहरं ॥ ९९ ॥ ऐरावतः सुरो ह्यस्य ।
 स्वामी षडयोपमस्थितिः ॥ वसन्त्यत्र ततः स्थानत—मिदमैरावताख्यया ॥ १०० ॥ उत्तरस्य

प्रतिविंब-मिवदं संसुखेषुधौ ॥ तत्प्रभाषं तेषु तुष्टयं । सदा तदनुवर्त्तते ॥ १ ॥ ज्ञानुना ज्ञा-
 सिते तस्मिन्-स्तेनेदमपि ज्ञासितं ॥ इदुना ज्ञानिते तत्रा-दोऽपि स्यात्तेन ज्ञानितं ॥ २ ॥
 तद्यदा षड्विंशकै-ऽग्निनां ज्ञानां दशां श्रयेत् ॥ तथेदमपि सन्मित्र-मिव मित्रानुवृत्तिकृत् ॥
 ॥ ३ ॥ जिने तत्र जिनोऽत्रापि । चञ्चल तल चक्रिणि ॥ वासुदेवादिषु सत्सु । तत्रात्रापि
 न्यवति ते ॥ ४ ॥ इदं दशाश्वर्ययुतं । स्यात्तत्राश्वर्यज्ञानिनि ॥ हसतीव निजं मित । त्ररतं
 तुष्टयंचष्टया ॥ ५ ॥ मध्ये स्थितेन देवेद । वैताड्यगिरिणा कृत ॥ दार्किणात्पैरावतार्द्ध-सुदी-
 न्यैरावतार्द्धकं ॥ ६ ॥ यदुद्गीच्यार्णवासङ्ग-मुत्तरार्द्धं तदुच्यते ॥ शिखरिह्मथरासन्नं । दार्कि-
 णार्द्धमुदीरित ॥ ७ ॥

इन्द्राशापेक्षया श्रेष्ठा । दार्किणौदग्गव्यवस्थितिः ॥ सूर्याशापेक्षया त्वस्य । याम्यार्द्धं वा-
 र्द्धिमन्त्रिधौ ॥ ८ ॥ उद्गीच्यार्द्धं नगासन्नं । व्यवहारस्त्वयं पुनः ॥ केनाशापेक्षया सर्वो । न ता-
 पदिगपेक्षया ॥ ९ ॥ उद्गीच्यार्द्धमस्य याम्य-त्ररतार्द्धेन सन्नितं ॥ तद्वल्जीवेषुचापानि । वा-
 हात्रापि न सन्नवेत् ॥ १० ॥ इतः प्रसूति याम्यार्द्धादिषु सर्वं विवर्द्धते ॥ आविदेहार्द्धमिष्या-

स-जीवावाहाशरदिकं ॥ ११ ॥ वैताड्यास्याप्यत्र तत । उत्तरस्यां किदाट्यकः ॥ आयामो
 दक्षिणस्यां च । वर्द्धमानः क्रमान्महान् ॥ १२ ॥ याम्यविद्याधरश्रेण्यां । विद्याधरपुराण्यतः
 षडुत्तरेवंत्युदीत्यायां । श्रेण्यां पंचाशोदेव च ॥ १३ ॥ शेषं सर्वमान्त्रियोग्य-श्रेणिवदीवनादि-
 क ॥ द्वेषं उत्तरवैताड्या-पममुक्तानुसारतः ॥ १४ ॥ कूटान्येकादशात्रापि । तत्रामानि तथा
 क्रमात् ॥ किंतु ताश्च विंशोषोऽस्ति । द्वितीयस्याष्टमस्य च ॥ १५ ॥ दक्षिणैरवतार्द्धाढ्यं ।
 द्वैतीयीक जंबूद्विह ॥ उत्तरैरावतार्द्धाढ्यं । जंबूच्च कूटमष्टमं ॥ १६ ॥ रकारकवतीश्रोत-स्वि-
 नोऽन्यां तस्थुषांनरे ॥ वैताड्यान च पटखंड-मिदमैरावतं कुतं ॥ १७ ॥ तत्र च-उत्तरार्द्ध-
 मध्यखंडे । उदीच्यन्नखणोदधेः ॥ दक्षिणस्यामुदीच्यां च । वैताड्यान्निधन्नूधरात् ॥ १८ ॥ च-
 तुर्दशाधिऽशतं । योजनानां कलास्तथा ॥ एकादशातिक्रम्याद्वि-वैताड्याऽन्यामिदंतिरं ॥
 ॥ १९ ॥ नगरी स्यादयोध्याख्या । नगयोजनविस्तृता ॥ द्वादशयोजनयामा-ऽऽजकुर्वेत्तमपू-
 र्वैः ॥ २० ॥ शेषाः पंचापि खडाः स्यु-रनार्या धर्मवर्जिताः ॥ अत्रापि चार्यदेशाना-मध्य-
 र्द्धा पंचविंशतिः ॥ २१ ॥ एतेऽदेव हि देशेषु । जिनचक्रपूर्वचक्रिणां ॥ स्यादुत्तमनुशां

जन्म । प्रायो धर्मव्यवस्थितिः ॥ २२ ॥ एवं च जंबूद्वीपेऽस्मिन् । सप्तकेत्री विराजते ॥ म-
ध्ये महाविदेहाख्य-मपागुदक् तयं तयं ॥ २३ ॥ नरतैरावते तत्र । तुल्यरूपे निरूपिते ॥
समस्वरूपे हैराख्य-वते हैमवते अपि ॥ २४ ॥ रम्यकारण्यद्विर्बर्षे । नत्रे तुजाधुते इव ॥ पू-
र्वपरविदेहाना-मप्येवं तुल्यता मता ॥ २५ ॥ देवोत्तरकुरूणाम-प्येवं तुल्यत्वमाहितं ॥ वि-
ना नरतैरवत-विदेहानपराः पुनः ॥ २६ ॥ अकर्मन्ममयः षट् स्युः । कृष्यादिकर्मवर्जिताः
॥ तिस्रो नरतैरवत-विदेहाः कर्मन्ममयः ॥ २७ ॥ तथा चात्र वर्षधर-पर्वताः षट् प्रकीर्ति-
ताः ॥ विदेहेऽप्यो दक्षिणस्या-मुदीच्यां च त्रयं त्रयं ॥ २८ ॥

हिमवद्विखरी चैका-दशकूटौ मिश्रः समौ ॥ रुक्मिममहाहिमवता-वष्टकूटौ तथैव च ॥
॥ २९ ॥ नीलशशिपथौ तुल्यौ । नवकूटौ-परस्परं ॥ मेरुर्निरुपमः सोऽपि । नवकूटोपशोत्ति-
तः ॥ ३० ॥ नरतैरवतकेत्र-शात्रिंशद्विजयोद्भवाः ॥ वैताढ्याः स्युश्चतुस्त्रिंश-स्पत्येकमेकजा-
वतः ॥ ३१ ॥ सर्वेऽप्येते रूढ्यवर्णा । नवकूटोपशोत्तिताः ॥ दशोत्तरशतशृंगा-त्त्रियोग्यातिद्वयान्वि-
ताः ॥ ३२ ॥ अन्तारो वृत्तवैताढ्याः । समरूपाः परस्परं ॥ हरिवर्षहैमवत-हैराख्यवतरम्य-

पं
के ॥ ३३ ॥ देवोत्तरकुरुस्थेषु । हृदेषु दशसु ध्रुवं ॥ प्राक् प्रत्यक् च दश दश । काञ्चनाखिल-

नावतः ॥ ३४ ॥ दे शते काञ्चननागाः । परस्परानुकारिणः ॥ स्थिता जोकतु चतसृजिः । पं-
लिजिर्वाथवा इत ॥ ३५ ॥ गजदंतौ सौमनस-गंधमादनसंज्ञितौ ॥ रूप्यपीनरत्नगंधौ । स-
सकृदोपशोभितौ ॥ ३६ ॥ विद्युत्पन्नमाख्यवंतौ । वैदूर्यतपनीयजौ ॥ नवकूटांखितौ तुड्या ।
इत्याकृत्या नगा जमी ॥ ३७ ॥ चतुःकूटाः बोधशाधि । वक्रस्कारादयः समाः ॥ विविधांचि-
त्रयमकाः । समरूपाः पररपरं ॥ ३८ ॥ द्विशत्येकोनसप्तत्या-धिक्तेष्वत्र धराधराः ॥ हिमव-
द्विभ्यरिस्पृष्टा । दंष्ट्राश्चाष्टौ मिश्रः समाः ॥ ३९ ॥ वैतालयु नव नव । कूटाः प्रत्येकमित्य-
तः ॥ सर्ववैतालयकूटानि । पडुत्तरं शतत्रयं ॥ ४० ॥

प्रतिवैतालयभेतेषु । कूटत्रयं तु मध्यमं ॥ सौवर्णं शेषकूटाश्च । रालिका इति तद्विदः ॥
॥ ४१ ॥ सकोटापद्वयंजनीञ्चा-धैत्यप्रासादशोभिनाः ॥ सर्वेऽपि ज्वरतस्त्रायि-वैतालयकूटसो-
दराः ॥ ४२ ॥ कूटाः सप्त सौमनस-गंधमादनशौचयोः ॥ रुक्मिमहाहिमवतो-रष्टावष्टौ पुश्र-
क् पुश्रक् ॥ ४३ ॥ विद्युत्पन्नमाख्यवतो-नीलवन्निषधगयोः ॥ मेरोश्च नंदनवने । कूटा नवन-

वोदिताः ॥ ४४ ॥ द्विमवत्रिखरिकूटा । एकादश पृथक् पृथक् ॥ बोरशानां चतुःशष्टि-वैक-
 स्कारमहीनृतां ॥ ४५ ॥ हरिस्महद्विकूट-—वदकूटोश्चिता इमे ॥ शतं सर्वेऽष्टपंचाशं । द्वि-
 मवत्कूटसन्नित्ताः ॥ ४६ ॥ योजनानां पंच शता-—न्युच्चारता गिथः समाः ॥ साहस्राः स्व-
 र्जास्तुड्या । हरिस्महादयस्त्रयः ॥ ४७ ॥ एवं च गिरिकूटानां । त्रिविधानां प्रमाणतः ॥
 सर्वसंख्या मस्रपष्ट्या । समन्विता चतुःशती ॥ ४८ ॥ द्वात्रिंशत्त्रिजनेषु । नरैरवनाख्य-
 योः ॥ चतुस्त्रिंशद्विब्रज-कूटास्तुड्याः परस्परं ॥ ४९ ॥ तद्दस्तावत्त्रिवने । जंबूगण्डम-
 द्विवृक्षयोः ॥ अष्टाष्टेयष्टपंचाशा-—ज्ञमिकूटा मिथः समाः ॥ ५० ॥

एतेषां वधतुमुचिते । पर्वतत्रेऽपि वस्तुतः ॥ कूटत्वव्यवहारोऽयं । पूर्वाचार्यानुरोधतः ॥

॥ ५१ ॥ महाहदाश्च षट् पद्म-पुंडरीकौ समाविद्ध ॥ महापद्ममहापुंड-रीकावपि मिथः स-
 मौ ॥ ५२ ॥ तिगिलिकेसरिणौ च । तुड्यौ द्विद्वौ यथोत्तरं ॥ दशा देवोत्तरकुरु-हदाः पद्मह-
 दोपमाः ॥ ५३ ॥ एवं हदाः षोडशैते । षण्णहदाहददेवताः ॥ श्रीहीधृतिकीर्तिबुद्धि-वहस्यः
 परस्परं समाः ॥ ५४ ॥ चतुर्दश महानथौ । गंगाथाः सपरिज्जदाः ॥ जंबूदीपशुनक्षेत्रे । तु-

ल्या तुल्या विजानि याः ॥ ५५ ॥ गंगारिंधु रौहितांशा-रौहिता च तथापरा ॥ हरिकांता-
 हरिनदी-शीतोदा चैति नामतः ॥ ५६ ॥ भेरोर्दक्षिणतः सप्त । ख्याता एता मह्यपगाः ॥
 येरारुत्तरतोऽप्येवं । शोचने सप्त सिंधवः ॥ ५७ ॥ शीता च नारीकांता च । नरकांता तथा
 परा ॥ रूप्यकूटा स्वर्णकूटा । रक्ता रक्तवतीति च ॥ ५८ ॥

हिमवत्पर्वतस्थायि-पद्महाहाडनिर्गताः ॥ गंगारिंधुरोतितंशा । नाभ्यस्तिस्त्रो मह्यप-
 गाः ॥ ५९ ॥ महाहिमवदस्त्रि-महापद्महादात्पुनः ॥ रोहिता हरिकांतेति । निर्गते द्वे म-
 हापगे ॥ ६० ॥ निपथाचलभौलिस्थ-तिगिंविहदमध्यतः ॥ समुद्भूते हरिनदी । शीतोदेति म-
 हापगे ॥ ६१ ॥ नीलवत्पर्वतगत-केसरिहदतः किल ॥ शीता च नारीकांता च । निर्गते द्वे
 मह्यपगे ॥ ६२ ॥ तथा महापुडरीक-हृदाडुविमनगाभिन्तात् ॥ नरकांता रूप्यकूटे-त्युक्ते
 निषभे जने ॥ ६३ ॥ दिश्वरिहमाधरस्थायि-पुंडरीकहृदोन्विताः ॥ रक्ता रक्तवतीस्वर्ण-कूटा
 स्त्रिया मह्यपगाः ॥ ६४ ॥ एवं च-तिस्रो नद्यो हिमवत-स्तिस्त्रः शिखरिणो गिरेः ॥ शेष-
 नर्षधेरन्गश्व । महानद्योर्द्वयं दयं ॥ ६५ ॥ वर्षाण्यश्चिन्त्य मरितः । प्रतिवर्षं दयं दयं ॥ द्वे

विदेहेष्वपाच्यां षट् । षड्दीच्यां ततो यथा ॥ ६६ ॥ गंगासिंधू च नरते । रोहितरोहितांशि-
के ॥ हैमवते हरिवर्षे । हरिकांताहरी जन्त्रे ॥ ६७ ॥

शीताशीतोदे विदेह—केत्रे तथा च रम्यके ॥ नारीकांतानरकांते । हैरण्यवतगे जन्त्रे ॥
॥ ६८ ॥ रूप्यकूलास्वर्णकूले । तथा चैरवतस्मिते ॥ नद्यौ रक्तारक्तवत्या—वेवसेनाश्वतुर्दशा ॥
॥ ६९ ॥ गंगासिंधुरक्तवती—रक्तानां सरितामिह ॥ चतुर्दशा सहस्राणि । परिवारः प्रकीर्त्ति-
तः ॥ ७० ॥ रूप्यकूलास्वर्णकूला—रोहितारोहितांशिकाः ॥ अष्टाविंशत्या सहस्रैः । श्रोतस्वि-
नीन्निराश्रिताः ॥ ७१ ॥ नारीकांता नरकांता । हरिकांता हरिस्तथा ॥ षट्पंचाशड्वैजिनी-
सहस्रैः परिवारिताः ॥ ७२ ॥ शीताशीतोदयोर्नद्योः । प्रत्येकं च परिज्जदः ॥ पंचवक्त्राः सह-
स्राणि । द्वात्रिंशत्परिकीर्त्तितः ॥ ७३ ॥ श्लोकक्रमेण सरिता—मिह श्लोकचतुष्टये ॥ द्विगुणं
जिह्विकामान—विस्तररोद्धितनादिकं ॥ ७४ ॥ एकश्लोकोदितानां तु । सर्वं तुल्यं परस्परं ॥ गं-
गासिंधुरक्तवती—रक्तानां तुल्यता यथा ॥ ७५ ॥ दशा वक्त्राश्चतुःषष्टिः । सहस्राणि वि-
देहगाः ॥ नद्योऽपाच्यां वक्त्रमेकं । षष्ठवतिसहस्रयुक् ॥ ७६ ॥ जदीच्यामपि तावन्त्य । एवं च

सर्वसंख्यया । षट्पंचाशत्सहस्राद्या । नदीलकाश्वतुर्दशा ॥ ७७ ॥ जंबूद्वीपोऽन्नितो रुद्रः । स्व-
 विरुद्धेन वार्दिना ॥ स्वमोकापेव दत्तेऽस्मै । कनीः शैवलिनीरिमाः ॥ ७८ ॥ चतुःषष्टिविजय-
 गा । महानद्यश्वतुर्दशा ॥ अनंतनद्यो द्वादशाति-रिच्यंते नवतिस्त्वियं ॥ ७९ ॥ तथाहुः श्री-
 रत्नशेखरसूरयः स्वकेत्रसमासे—श्रद्धसयरि महाण्डज । वारस अंतरण्डज सेमाज ॥ परि-
 अरण्डज चतदस । लरका षण्षसहसनाय ॥ १ ॥ श्रीमलयगिरयस्तु प्रवेशे च सर्वसं-
 ख्यया आत्मना सह चतुर्दशान्निर्दोसहरैः नमन्विता जवंतीति क्षेत्रसमासवृत्तौ. कञ्चविज-
 यगतसिंधुनदीं वर्णयंतो महानदीनां न पृथ्गणनेति सूचयांचक्रुः, तथापि द्वादशांतरनद्योऽ-
 तिरिच्यंत एवेत्यत्र तत्त्वं बहुश्रुतगम्यमिति हेयं. तथापि पूर्वार्थायानु-रोधात्संख्यया तत्रोदिता
 ॥ नात्र पर्यनुयोगार्हा । वयं प्राख्यपशानुगाः ॥ ८० ॥ केचित्तु ' गाहावदमहानर्दपवृडासमा-
 णीसुकलमहाकञ्चविजए दुहावि जयमाणी अहाविसाए सखितासहस्रसैहिं समगगा द्वाहिलेणं
 सीयं महानदं समपेइ ' इत्यादि जंबूद्वीपप्रकृतिसिक्चनात्, तथा नद्यो विजयञ्जेदिन्यो रोहि-
 तावत्कुंडाः स्वनामसमदेवीवासा अष्टाविंशतिनदीसहस्रानुगाः प्रत्येकं सर्वसर्वसमाः पंचविं-

शशांतत्रिसृता अर्द्धतीययोजनावगाहा गाहावती पंकवती, इत्याद्युष्मास्वातिवाचकवचनाच्च
 डादशानामंतर्दीनामपि प्रत्येकमष्टाविंशतिसहस्ररूपं परिवारं मन्यमानाः पट्टत्रिंशत्सहस्रा-
 धिकनदीलक्षत्रयेणांतर्दीपरिवारेण सह दिनवतिसहस्राधिकानि सप्तशत नदीलक्षाणि मन्यं-
 ते. उक्तं च—सुते चउदसदस्का । उष्णसहस्रस जंबूदीर्वांसि ॥ इति न सनरस दस्का । वा-
 णवद सहस्रस मेवविधा ॥ १ ॥ अन्ये तु यद्यतर्दीवनेकानि परिवारनदीसहस्राणि प्रवेक्षे-
 युस्तदा कथं तासां क्रमेण परतः परतो गच्छतीनां विस्तरश्चेतिपो गंगानदीनामिव न संप्रये-
 त ? यस्तु परिवारः सिद्धांतेऽन्निदधे, स तु यथाष्टाशीतिर्ग्रहाश्चन्द्रस्यैव परिवारतया प्रसिद्धा अ-
 पि सूर्यस्यापि स एव परिवारः, न पुनः पृथक् प्रतीयते.

उक्तं च समवायांगवृत्तौ—आष्टाशीतिर्ग्रहाप्रज्ञा एते यद्यपि चंद्रस्यैव परिवारोऽप्यत्र श्रूय-
 ते, तथापि सूर्यस्यापीदञ्चादेत एव परिवारतयाऽवसेया इति. तथा गंगादिसंबंधीन्येवाष्टाविंश-
 तिनदीसहस्राणि, अंतर्दीनामपि परिवार इति. एवं चांतर्दीनां पृथक्परिवारमनन्युपगच्छं-
 तौ यथावस्थितामेव नदीसंख्यां मन्यते इत्यादिकं जंबूद्वीपसंग्रहणीवृत्तौ. तथा चाहुः श्रीह-

रिन्नद्रसूरयः—सीया सीजयाविप । बतीससहस्रसंपंचलस्केहिं ॥ सर्वै चजहसलस्का । ऽप्यनं
च सहस्रस मेलविधा ॥ १ ॥ दिक्पटोऽप्येवमाह—जंबूदीवि निराहिव—संखा सवमद चजदह-
य लस्का ॥ ऽप्यनं च सहस्रसा । नयदनदज कहंति जिणा ॥ २ ॥ कुंडोद्वेधरुनप्रा ढीपो-
ऽत्रापस्तज्जनस्य च ॥ परिमाणं समप्रासु । नदीषु सदृशं ज्ञेयत् ॥ ७१ ॥ शीता च हरिस-
विदा । गंगा सिंधू च रोहिता ॥ स्वर्णकूला नरकांता । नद्योऽमूर्द्धकिणामुखाः ॥ ७२ ॥ ज-
दक् याता रक्तवती । रक्ता च रूप्यकूलिका ॥ नारीकांता रोहिनांज्ञा । शीतोदा हरिकांतिका
॥ ७३ ॥ सिंधुं विना पाः सरितो । दक्षिणां दिशमागताः ॥ ताः पूर्वादिभं गामिन्यः । सिंधु-
स्तु पश्चिमादिगगा ॥ ७४ ॥

जदक्याताश्च या नद्यो । विना रक्तामहानदी ॥ ताः पश्चिमादिगामिन्यो । रक्ता पूर्वा-
दिगामिनी ॥ ७५ ॥ स्वकीयहृदविस्तारे—ऽशीतिजके यदाप्यते ॥ दक्षिणाग्निमुखीनां सा ।
नदीनां मुखविस्तृतिः ॥ ७६ ॥ जनराग्निमुखीनां तु । स्वकीयहृदविरतुनौ ॥ चत्वारिंशद्विज-
कायां । यत्त्रय्यं तन्मिता मता ॥ ७७ ॥ व्यनस्त्रेयं दक्षिणस्यां । सरितां मंदराचलात् ॥ ज-

दक्र्याभ्योत्तरदिशा—त्रिमुखीनां विपर्ययात् ॥ ८८ ॥ सर्वासां मुखवित्तरे । दशरथे प्रांतवि-
 स्तृतिः ॥ द्यासपंचाशात्मभांशः । सर्वत्रोद्देध आहितः ॥ ८९ ॥ मुख्यपर्यंतवित्तार—विश्लेषे ग
 तयोजनैः ॥ गुणिते पंचवत्वारि—शास्त्रहस्तविज्जाजिते ॥ ९० ॥ लब्धं यत्तदुत्तमतो । द्यासवृ-
 द्धिरनीप्सिते ॥ योजनादौ गते सर्वा—स्वपि तस्यार्द्धमेकतः ॥ ९१ ॥ चतुःषष्टिर्विजयेषु । स-
 सवर्षा चतुर्दश ॥ द्वादशांतर्दीनां च । कुंडानां नवतिस्त्वयं ॥ ९२ ॥ द्विद्वाद्विप्रमाणा-
 नि । कुंभानि जिहिकादिवत् ॥ तुड्यान्यंतर्निष्गानां । मिथो विजयगानि च ॥ ९३ ॥ प्रागु-
 काः पर्वताः कूटाः । कुंडानि च महापगाः ॥ सर्वे वृत्ता वेदिकया । वनाढ्योत्तयपार्श्वया ॥ ९४ ॥
 वेदिकावनसंनानां । सर्वत्राप्यविशेषितं ॥ स्वरूपं जगतीस्त्रायि—वेदिकावनसंनवत् ॥
 ॥ ९५ ॥ ऐरावते च न्नरते । विजयेष्वखिलेषु च ॥ प्रत्येकं त्रिसप्तत्रया—तीर्थानां षडुत्तरं
 शतं ॥ ९६ ॥ श्रेण्यश्वतसः प्रत्येकं । वैताढ्येषु गुहाद्वयं ॥ श्रेण्यः शतं स्युः षट्त्रिंश—मष्ट-
 षष्टिश्च कंदराः ॥ ९७ ॥ दशोत्तरं पुरशतं । प्रतिवैताढ्यपर्वतं ॥ सप्तत्रिंशत्तान्त्येवं । चत्वा-
 रिंशानि तान्यपि ॥ ९८ ॥ द्वात्रिंशच्च त्रिद्वेहस्त्रा । न्नरतैरवते इति ॥ विजयाः स्युश्चतुस्त्रिंश

—सौक्यैतद्व्यस्तम्भयः ॥ ९९ ॥ चतुस्त्रिंशत्तन्त्रान्यो । दौ कुरुस्थौ महाहुमौ ॥ श्रय्यांतिकै-
 तरदीपाः । षट्पंचाशच्च वार्हिगाः ॥ १०० ॥ एवं च संग्रहद्वारा । यदुक्तमप्यनूदितं ॥ सु-
 खावबोधेद्यतानां । तदस्माकं न दोषकृत ॥ ? ॥ जिनेश्वक्रिजिः मीरिजिः शार्ङ्गिजिश्च । च-
 तुस्त्रिंशत्तुस्त्रिजंबन्धेन युक्तः ॥ सनाप्रसतथोत्कर्षतस्तीर्थनाथै—श्वतुस्त्रिंशतपायं त्रैवेद् दीपराजः
 ॥ १ ॥ चक्रवर्तिवत्तदेवर्केशवै—स्त्रिंशताना परिचितः प्रकर्षतः ॥ तारतैरवतयोर्द्वयं तथा । ते प-
 रे खलु महाविदेहगाः ॥ १ ॥ जंबूद्वीपे स्युर्नदीनां शतानि । पद्भ्युक्तानि त्रीणि सत्तामपे-
 दय ॥ षट्त्रिंशत्ते चक्रिनोरथा जयन्था—हुत्कर्षेण दे शते सप्ततिश्व ॥ १ ॥ चक्री गंगाया-
 पगानां मुखस्था—नेतानाचारोषषट्खंडराज्यः ॥ व्यावृत्तः सन्नष्टमस्य प्रत्तावा—त्साधिष्ठातृना-
 त्मनाज्ञिर्षिमीते ॥ ४ ॥ पंचाक्षरदो द्विशतीदशाधिकौ—त्कर्षेण त्रोरथात्र च चक्रवर्तिनां ॥
 जषन्पतोऽष्टात्रयधिकैव विंशति—रेकाक्षरत्नेत्वापि त्राव्यतामिदं ॥ ५ ॥

दौ चंडौ दौ दिनेंजाविह परिदसतो दीपकौ सद्यनीव । षट्सप्तत्या समेतं ग्रहशतम-
 त्रितः कांतिसाविःकरोति ॥ षट्पंचाशच्च लक्षाण्यनितपप्रपुत्रिद्वंद्वेदयांत—सुंकाश्रेण्याः

श्रयंति श्रियमतिविततश्रीज्जरैर्विश्रुतानि ॥ ६ ॥ एकं लकं सहस्राः सततमिह चतुस्त्रिंशद्ब-
 द्योतहृद्या । न्यूनाः पंचाशतोच्चैर्दधति रुचिरतां तारकाकोटिकोद्यः १३३७५० ॥ प्रोद्यत्प्रस्वेद-
 विंद्वावलय इव निशि व्योमजहृमीभृगाहृया । रत्यध्यासं विधातुं प्रियतमाविधुना गाढमालिं-
 णितायाः ॥ ४ ॥ कोटाकोटिपदेन केचन बुधाः कौटि वदंत्यत्र यत् । क्षेत्रस्तोक्ततयावकाशा-
 प्रटना नैषां ज्ञेदेदन्यथा ॥ अन्ये कोटय एव तारकनतैरौत्सेधिकैरंगुदैः । कोटाकोटिदशां ज्ञ-
 जति घटिना इत्युचिरे सूर्यः ॥ ७ ॥ तथा च सप्रहृणीवृत्तौ—इह द्वे मते, तत्रैके कोटीना-
 भेव कोटीकोटीति संज्ञांतरं नामांतरं मन्यंते, क्षेत्रस्य स्तोक्तत्वेन, तथा पूर्वार्चार्थप्रसिद्धेः अ-
 न्ये त्वाहुः—‘ नगपुढविमालादं । मिएसु पमाणंभुतेषां तु ’ इति वचनात्तारविमानानां
 स्वरूपेण कोटय एव सत्यो यदौत्सेधांगुत्रेन सर्वतो मीयंते तथा कोटीकोटयो जायंते, तयो-
 कं विशेषणवत्यां—

कोनाकोडीसन्न—तरं तु सन्नंति केद श्रोवतया ॥ अत्रे जस्सेहंगुव—माणं काऊण तारा-
 णं ॥ १ ॥ जयति जगति जंबूद्वीपजूमिधवोऽयं । सततमितरवादिंद्वीपसामंतसेव्यः ॥ सुर-

गिरिरथमुच्चैरशुको नीलचूलः । अथति कनकदंडो यस्य राजध्वजत्वं ॥१०॥ विश्वाश्रयदकीर्तिकी-
र्तिविजयश्रीवाचकेंदंतिष-ज्ञाजश्रीतनयोऽननिष्टु विनयः श्रीतेजपादात्मजः ॥ काठ्यं यत्किंल
तत्र निश्चितजगत्त्वपदीपोपसे । सर्गः पूर्त्तिमितो युतोऽधुनपुष्टैरेकोनविंशः सुखं ॥ २११ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे एकोनविंशतितमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ विंशतितमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

प्रणम्य परमज्ञान-प्रज्ञाप्रस्तावकं प्रभुं ॥ द्वीपेऽस्मिन्नथ सूयँडु-चाररीतिर्विज्ञाव्यते ॥
॥ १ ॥ नर्वेषां कालमानाना-सादिशादित्य एव हि ॥ ततोऽस्य वक्तुमुच्चिता । पूर्वं चारनि-
रूपणा ॥ २ ॥ तथाहुः पंचमंगि-सै केणद्वेषं जते एवं बुच्चइ सूरे आइच्चै? सूरे आइच्चै गो०
सुरादयाणं समयाइवा आचलियाइ वा जाव व ओमन्पिणीती वा अयमन्पिणीति वा. ततो-
ऽत्र बहुवाच्यार्पि । प्रश्नसं सैव तन्यते ॥ पंचानुयोगद्वाराणि । तस्यामाहुर्जिनेश्वराः ॥ ३ ॥
मडलानामिह क्षेत्र-प्ररूपणा ततः परं ॥ संख्याप्ररूपणा तेषां । तदबाधा प्ररूपणा ॥ ४ ॥
ततः परं मंडलाना-संतरस्य प्ररूपणा ॥ चारप्ररूपणा त्रैषां । ज्ञाव्यंतेऽनुक्रमदिमाः ॥ ५ ॥

० इह प्रकारे यत्र । कषाप्यंशा अविशेषतः ॥ कषयंते तत्रैकषष्टि—विज्ञांसान् परिक्षितयेत् ॥ ६ ॥

अन्यंनरादिजिर्वाह्य—पर्यंतैः सूर्यमंडलैः ॥ आकाशं स्पृश्यते यत्र—ममलक्षेत्रमुच्यते ॥

॥ ७ ॥ योजनानां पंचशती । दशोत्तरा तथा तत्राः ॥ अष्टचत्वारिंशदस्य । विष्कंजश्चक्रवा-

लतः ॥ ८ ॥ तथाहि—अष्टचत्वारिंशदंशा । विष्कंजः प्रतिमंजलं ॥ मंडलानां च चतुर—

शीत्याह्वं ज्ञातमीरितं ॥ ९ ॥ अष्टचत्वारिंशता सा । गुण्यते मंडलावली ॥ द्वात्रिंशानि श-

तान्यष्टा—शीतिज्ञाणा जवंति ते ॥ १० ॥ विज्ज्यते वैकषष्ट्या । योजनानयनाय ते ॥ पूर्वो-

दितानामंशाना—भेकषष्ट्यात्मकत्वतः ॥ ११ ॥ चतुश्चत्वारिंशद्भेवं । योजनानां ज्ञात जवेत् ॥

अष्टचत्वारिंशदंशाः । शेषमत्रावाशिष्यते ॥ १२ ॥ मंजलामतराणि । स्युस्त्र्यशीत्यधिक ज्ञातं

॥ स्युः सर्वत्राप्यंतराणि । रूपोनान्यंगुलीष्विव ॥ १३ ॥ योजनद्वयमानं स्या—दैकैकं मंडलां

तरं ॥ शत त्र्यशीत्यान्यधिकं । द्विकेन गुण्यते ततः ॥ १४ ॥ शतानि त्रीणि षट्षष्ट्या—

न्यधिकानि जवंत्यतः ॥ प्राच्यमत्र चतुश्चत्वारिंश प्रक्षिप्यते ज्ञातं ॥ १५ ॥

योजनानां पंचशती । दशोत्तरा तथा तत्राः ॥ अष्टचत्वारिंशदंशा । मंजलकैत्रविस्तृतिः

१६ ॥ इति सूर्यमंडलकेंद्रं ॥ समाक्रम्य योजनाना-मशीतिसंयुतं शतं ॥ पंचषष्टिमंडला-
 नि । जंबूद्वीपे विवस्वतः ॥ १७ ॥ त्रिशेषश्चायमत्र-पंचषष्ठ्या मंडलैः स्या-देकोनशीतियु-
 क् शतं ॥ योजनानामेकषष्टि-त्रायैर्नवन्निरचितं ॥ १८ ॥ ततः षट्षष्टितमस्य । मंडलस्य
 त्रयैः सह ॥ स्याद् द्विपंचाशतशीति-युक् योजनशतं ह्यदः ॥ १९ ॥ तथा-साष्टचत्वारिंश-
 द्भागं योजनशतत्रयीं त्रिंशदां ॥ व्याप्याद्यौ मंडलशत-मर्कस्यैकोनविंशं स्यात् ॥ २० ॥ ए-
 वं च मंडलशतं । रवेश्चतुरशीतिमत् ॥ पूर्वोक्तं मंडलकेंद्रं । समाक्रम्य व्यवस्थितं ॥ २१ ॥
 अत्र जंबूद्वीपवर्तिनां पंचषष्टिमंडलानां विषयव्यवस्थायां संप्रहणीवृत्त्याद्युक्तोऽयं वृत्संप्रदायः
 यथैकतो मेरुगिरे-स्त्रिषष्टिनिषयोपरि ॥ हरिवर्षजीवाकोट्यां । विज्ञेयं मंडलद्वयं ॥ २२ ॥ मे-
 रोरपरतोऽप्युध्वं । त्रिषष्टिर्नीलवन्निरेः ॥ रम्यकजीवाकोट्यां च । मंडले द्वे विवस्वतः ॥ २३ ॥
 इयं नारतैरवता-पेक्षया मंडलस्थितिः ॥ अग्निभायुस्त्रयोमेरो-र्द्वयो निषयनीलयोः ॥ २४ ॥
 प्राग्विदेहापेक्षया तु । मेरोरैशानकोणगे ॥ स्युस्त्रिषष्टिर्नीलवति । मंडलानीति तद्विदः ॥ २५ ॥
 एवं प्रत्यग्विदेहाना-मपेक्षया सुमेरुतः ॥ नैर्द्वैतस्यापि निषये । विज्ञेया मंडलावली ॥ २६ ॥

किंच—विदिशतात्प्रयां श्रेयी न्यां । मंडलाद्यौ रिषते इमे ॥ औदयिककेत्रपरा—गतादयनयो-
 ऽध्याः ॥ १७ ॥ कांतिद्वान्याऽयने याभ्ये—ऽर्गिर्वागागतौ रवी ॥ दृश्येते कांतिबुद्ध्या च । इ-
 रतोऽयुत्तरायणे ॥ १८ ॥ एवं हरिवर्षरम्यकजावाकोट्योरपि ज्ञावना, तप्पाहुर्जीबुद्धीपप्रका-
 सिस्तुते—

जंबूदीनेषां ज्ञेते दीवे स्वरियो जुदीण पार्दणमुगगहपाइण दाह्णिणयागहंति १ पूर्वविदेहा-
 षेकयेद. पाऽदादाह्णिणमुगगह दाह्णिणपडीणयागहंति २ नरतापेकयेदं. दाह्णिणपडीणमुगगह
 पडीण जुदीणयागहंति ३ पश्चिमविदेहापेकयेदं. पस्नीण जुदीणयागह जुदीणपार्दणयागहंति,
 ऐरावतापेकयेद ४ ॥ या मंडलानां विषय—व्यवस्थेयमुदीरिता ॥ नारतादिमध्यजागा—पेक-
 या मा विनाश्रतां ॥ १९ ॥ अन्यत्र तु स्वस्वज्ञानु—दपकेत्रे यथोदिता ॥ मंडलानां व्यवस्था-
 सा । व्यक्तया वस्तु न दाक्षयते ॥ २० ॥ एवं च—पेवासदृश्योऽदृश्यत्वं । दृश्यो वा याभ्य-
 दृश्यतां ॥ यत्र तत्रैवोदयास्तौ । तेषां ज्ञानुषतो नृणां ॥ २१ ॥ नन्वेवं सति सूर्यस्यो—दया-
 स्तस्ययने खलु ॥ स्यातामनियते बाहं । सतो (सतां) यडक्तं पुरातनै, ॥ २२ ॥ जह जह

समए नमए । गुावु मंचरइ जस्को गयणे ॥ तह तह इउवि नियमा । जायइ रयणीइ जावडो
 ॥ ३३ ॥ एवं च सदनराणां । जइयडुमणाइं होत निययाइं ॥ सदइसकावजेए । करसइ किं-
 चिव हिरसए नियया ॥ ३३ ॥ मद वेव आनिदिहो । रुहमुहुत्तो कमेण सवोसिं ॥ केसिंवी-
 दाणिंपि य । त्रिमयपमाणो रवी जेसिं ॥ ३४ ॥ जगवतीसुवजान प प्रअमोदेशकवृत्तौ, इ-
 ति सूर्यमंडलमंथया प्रमंगासाधिषयव्यवस्था च. वाच्याअ मंडलावाधा । त्रिविधा मा निरूपि-
 ता ॥ जइतो मंडलकेजा-वाधाधिकृत्य मंडरं ॥ ३५ ॥ मेरुमेवाधिकृत्या । चावाधा प्रति-
 मंफतं ॥ मंडले मंडलेवाधा । तृतीया त्वर्कयोर्मिथः ॥ ३६ ॥ सहस्राणि चतुश्चत्वारिंशद-
 शौ शतानि च ॥ त्रिंशानि मंरुतो दूर । मंडलकेत्रमोयतः ॥ ३७ ॥ तथाहि जंबूद्वीपांतः ।
 सर्वादिप्रंतरमंडलं ॥ साशीतियोजनशतं । स्थितं वगाह्य सर्वतः ॥ ३८ ॥ ततश्च द्वीपविष्कं-
 ज्ञा-स्तृकरूपादियोच्यते ॥ साशीतियोजनशतं । प्रत्येकं पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ३९ ॥ सहस्रा न-
 वनवलि-श्चत्वारिंशा च पट्टशती ॥ ईदृश्रुपः स्थितो राशि-रसमादृष्यपनीयते ॥ ४० ॥
 सहस्राणि दश व्याभ्यो । मेरोस्ततोऽवशिष्यते ॥ नवाशीतिः सहस्राणि । चत्वारिंशा च

षट्शती ॥ ४१ ॥ एतावान्मंडलकैत्रे । मेरुव्याप्तो न यद्यपि ॥ तथापि नूतनगतौ । व्यव-
 हाराद्बिहोच्यते ॥ ४३ ॥ तथाहुः श्रीमन्नयगिरिपादा बृहत्कैत्रसमासवृत्तौ—यद्यपि च नाम मं-
 डलकैत्रे मेरोर्विक्रान्तो दशयोजनसहस्रात्मको न लभ्यते, किंतूनस्तथापि धरणिजदे दशयो-
 जनसहस्रप्रमाणः प्राप्यते इति तत्रापि स तावान् व्यवहारतो विवदपते. अस्मिन्नाशावर्द्धिने
 च । संपद्यते यथोदितं ॥ नद्यतो मंडलकैत्रां—तरं मेरुव्यपेक्षया ॥ ४३ ॥ इति मेरुं प्रतीत्य
 मंडलकैत्रावाधा ॥ एतदेवांतरं मेरोः । सर्वांतरमूलस्य च ॥ अतः परं यदपरं । नास्ति मंड-
 लयांतरं ॥ ४४ ॥ सर्वांतरानंतरे तु । द्वितीयमंजवे ततः ॥ साष्टाचत्वारिंशदंशं । वर्द्धते
 योजनद्वयं ॥ ४५ ॥

इत्वं प्रारमंडलादश्रय—मंडले योजनद्वयं ॥ आष्टाचत्वारिंशदंश—मबाधायां विवर्द्धते ॥ ४५ ॥
 एवं यावत्सर्वबाह्य—मंडलं मेरुतः स्थितं ॥ सहस्रैः पञ्चचत्वारिं—शता त्रिंशोच्चिन्त्रिः शतैः ॥
 ॥ ४६ ॥ इति मेरुं प्रतीत्य प्रतिमंडलमबाधा ॥ यदाकौ चरतः प्राप्य । सर्वांतरमंजवं ॥
 तदा सूर्यस्य सूर्यस्य । स्यात्परस्परमंतरं ॥ ४७ ॥ सहस्रा नवनवति—श्वत्वारिंशोश्च षट्शती

॥ द्वीपव्यासाद्भ्रजयतो । मंदलकेत्र १८० कर्षणात् ॥ ४८ ॥ सर्वांतरानंतरं तौ । द्वितीयं मंडलं यदा ॥ उपसंक्रम्य चरत-स्तदा मिश्रोत्तरं तयोः ॥ ४९ ॥ सहस्रा नवनवति-र्योजनानां च पटुजानी ॥ पंचचत्वारिंशदाह्या । पंचत्रिंशत्तथा तत्राः ॥ ५० ॥ तथा हेकोऽप्यर्क इह । द्वितीयमडले व्रजन् ॥ साष्टाचत्वारिंशद्दशे द्वे योजने व्यतिक्रमेत् ॥ ५१ ॥

एवं द्वितीयोऽपि ततो । बद्धेति प्रतिमंडलं ॥ योजनानि पंच पंच-त्रिंशत्तथा मिश्रोत्तरे ॥ ५२ ॥ एवं यात्रत्सर्वबाह्य-मंडले चरतस्तदा ॥ तयोर्मिश्रोत्तरं लक्षं । सपृथीनि ज्ञानानि पटु ॥ ५३ ॥ अंतर्विशंतौ तौ सर्व-बाह्यमंडलतः पुनः ॥ अर्वाचीने सर्वबाह्या-दूर्ध्वेति मंफले यदा ॥ ५४ ॥ तदाकर्षोरंतरं स्या-ल्लक्षमेकं गतानि पटु ॥ चतुःपंचागानि तत्राः । पद्मविश्रान्तिः पुरोद्विताः ॥ ५५ ॥ एवमंतः प्रविशतः । प्रतिमंडलमंतरं ॥ पंचत्रिंशत्तयोः पंच-त्रिंशत्तानि ॥ ५६ ॥ एवं पूर्वोदितमेव । सर्वांतरमंतरमंडले ॥ मिश्रोत्तरं द्वयोर्ज्ञान्योः । पुनस्तदवशिष्यते ७९६४० ॥ ५७ ॥ इति मंडले मंडले सूर्ययोः परस्परमवाधा ॥ वे द्वे च योजने सूर्य-मंदलानां मिश्रोत्तरं ॥ कप्रमेतद्विति श्रोतुं । श्रद्धा चेत्श्रयतां तदा ॥ ५८ ॥ सूर्य-

संज्ञाधिकारे । स्फुरच्चतुरशीतिना ॥ कतेन गुणिते त्यक्ते । मंडलकेत्रविक्षुतेः ॥ ५९ ॥

शेषा स्थिता योजनानां । नवद्वष्टिः शतत्रयी ॥ नश्यशीतिशतेनास्यां । नकायामेत-

दंतरं ॥ ६० ॥ इति मंडलांतरप्ररूपणा ॥ कर्तव्या मंडलचार-प्ररूपणा च संप्रति ॥ सप्तानु-

योगद्वाराणि । तदाहुरस्तत्वेदिनः ॥ ६१ ॥ प्रत्यब्दं मंडलचार-संख्याप्ररूपणारवेः ॥ वर्षांतः-

प्रत्यहं रात्रि-दिनमानप्ररूपणा ॥ ६२ ॥ मंडले मंडले केत्र-विज्ञानेनाप्यहर्निशोः ॥ अ-

ष्टा मंडलानां । परिकेपप्ररूपणा ॥ ६३ ॥ प्ररूपणा सप्तमी च । ख्यातार्द्धमंडलस्थितेः ॥ अ-

नुयोगद्वारमथ । प्रथमं परितन्पते ॥ ६४ ॥ चरतोऽर्को यदा सर्वा-नरानंतरमंडले ॥ सूर्यसं-

वत्सरस्याहो । रातोऽयं प्रथमस्तदा ॥ ६५ ॥ त्रयशीतियुक्शाततमे । द्वितीयकानु मंडलान्

॥ परिपत्त्या सर्वबाह्य-मंडले तौ यदागतौ ॥ ६६ ॥ संपूर्णाः सूर्यवर्षस्य । षण्मासाः प्रथमे

तदा ॥ एतेदेव च वर्षेऽस्मिन् । शकियापनमुच्यते ॥ ६७ ॥

सर्वबाह्यार्वाकनेऽथ । मंडलेऽर्को यदा पुनः ॥ तदोत्तरायणस्याहो । रात्रोऽयं प्रथमो न-

वेत् ॥ ६८ । श्यशीतियुक्शाततमे । बाह्यार्वाचीनमडलान् ॥ यदा क्रमाद्विप्राप्तौ । सर्वान्य-

वेत् ॥ ६९ । श्यशीतियुक्शाततमे । बाह्यार्वाचीनमडलान् ॥ यदा क्रमाद्विप्राप्तौ । सर्वान्य-

तरसंभवे ॥ ६९ ॥ पूर्णा द्वितीयाः षणमासाः । पूर्णं तथोत्तरायणं ॥ पूर्णं वर्षं सषट्पण्य-
होरानत्रिंशत्तमकं ॥ ७० ॥ एवं च—सर्वोत्तरसर्वबाह्य—मंडलयोः किदैकशाः ॥ प्रत्यब्दं सू-
र्यचारः स्यात्सर्वेष्वन्येषु च द्विजाः ॥ ७१ ॥ तथा चागमः—जयाणं सूरिण सवश्रंतराज-
संभवाज्जु सववाहिरं संभवं जवसंकमिता चारं चरइ, सववाहिराज्जु य संभवाज्जु सवश्रंतरमं-
डलं जवसंकमिता चारं चरइ, एसणं अवा केवइएणं राइंइयगणं आहियनिवएइयानिनिजा-
वडे राइंइयसए राइंइयगणं आहियतीवएज्जा, ता एयाएणं अक्षए सूरिण कइमंडलाइं च-
रइता जुलनीयं मंडलसयं चारं चरइ वावीसं मंडलसयं दुख्खुतो चरइ, तं जहा—निरुक्रम-
माणे चैव पविसमाणे चैव दुवेय खल्लु मंडलाइं सयं चरइ, तं जहा—सवश्रंतरं चैव सव-
वाहिरं चैव संभवं ॥ इति संभवाचारसंख्याप्ररूपणा ॥

आक्रमेते यदा ज्ञान् । सर्वान्ध्र्यंतरमंडले ॥ अष्टादशमुहूर्तात्मा । सर्वोत्कृष्टो दिनस्तदा
॥ ७२ ॥ रात्रिः सर्वजघन्या तु । स्याद् द्वादशमुहूर्तिका ॥ अथ क्रमादातिबुद्धि—र्नावनीया
दिनकृतिः ॥ ७३ ॥ यदा तस्माद्विनिर्घातौ । सर्वान्ध्र्यंतरमंडलात् ॥ आरन्नमाणौ नव्याब्द-

अहोरात्रेऽस्य चादिभे ॥ ७४ ॥ संक्रम्य चरतः सर्वाभ्यन्तरानंतरस्थितं ॥ द्वितीयं मंजवं सू-
 र्या । ढीपमंदिरदीपकौ ॥ ७५ ॥ द्वात्र्यां मुहूर्त्तैकपष्टि-त्रागात्र्यां दिवसस्तदा ॥ ह्येते वा-
 सतेयी च । तात्र्यामेव विवर्द्धते ॥ ७६ ॥ अहोरात्रे द्वितीयेऽस्य । तृतीयमंजले यदा ॥ सं-
 क्रान्तौ तरणी सर्वाभ्यन्तरमंजलात् ॥ ७७ ॥ मुहूर्त्तैकपष्टि-त्रागै-श्वतुर्निदिवसस्तदा ॥ ह्यी-
 यते वर्द्धते रात्रि-त्रागैस्तवावज्जिरेव च ॥ ७८ ॥ एवं मुहूर्त्तैकपष्टि-त्रागौ द्वौ प्रतिमंडलं ॥
 ह्यापयंतौ दिनकेत्रे । वर्द्धयंतौ निजादिभिः ॥ ७९ ॥ अर्कौ यदा सर्वबाह्य-मंडले समुपस्थितौ
 ॥ अहोरात्रेऽस्य वर्षस्य । त्र्यशीतियुक्तातोन्मिमे ॥ ८० ॥

तदा तात्र्यां मुहूर्त्तैक-पष्टयंजानां ज्ञातत्रयं ॥ सप्तपष्टिदिनाकष्टं । रजन्यां चान्निवर्द्धि-
 तं ॥ ८१ ॥ तावज्जिश्च मुहूर्त्तैक-पष्टिनागैर्यथादितैः ॥ विजाजितैरेकपष्टया । मुहूर्त्तानि जवंति
 षट् ॥ ८२ ॥ अहोरात्रेऽत्र तदात्रि-रष्टादशमुहूर्त्तिका ॥ उत्कृष्टाहश्चापकष्टं । स्यादादशमुहूर्-
 तैकं ॥ ८३ ॥ याभ्यापनस्य पूर्णस्या-होरात्रांऽयं किदांतिमः ॥ त्र्यशीतियुगहोरात्र-ज्जितेनेदं
 द्वि पुर्यते ॥ ८४ ॥ लोके तु-रसदिनाब्ज्योर्कपलाष्टुगे स्युः । सचापकुंजेषुकतैः पदैस्ताः ॥ अ-

लौचमीनैष्ठ्यमाः सशक्रा । मेने तुलायामपि त्रिशद्वेव ॥ ८५ ॥ कन्याबुधेर्नृगस्त्रिर्नोर्गवैदाः ।
 सार्कस्त्रिरामा मिथुने च सिंहे ॥ कर्के त्रिरामा वसुवेदयुक्ता । एषामिति संक्रमवासराणां ॥
 ॥ ८६ ॥ ततश्च—

एकार्कपक्षद्विशरास्त्रिदंता—स्त्रिदंतपक्षद्विशराः कुसूर्याः ॥ मुगादिषट्केऽहनि वृद्धिरेवं ।
 कर्कादिषट्केऽपस्त्रितिः पलाथा ॥ ८७ ॥ प्रविशंतौ सर्वबाह्य—मंडलानरणी यदा ॥ संक्रम्य च-
 रतः सर्व—बाह्यार्वाचीनमंडले ॥ ८८ ॥ तदा द्वात्र्यां मुहूर्त्तैक—षष्ठ्यंशान्त्र्यां विवर्त्ते ॥ दिवसः
 क्षीयते रात्रि—स्तान्त्र्योमव यत्रोत्तरं ॥ ८९ ॥ क्रमादेवं यदा प्राप्तौ । सर्वान्त्र्यंतरमंडले ॥ त्र्यः
 शीतियुक्कृततमे । बाह्यार्वाचीनमंडलात् ॥ ९० ॥ तदेत्कष्टं दिनमान—मष्टादशमुहूर्त्तकं ॥
 रात्रिः सर्वजघन्या तु । रथाद् षाडशमुहूर्त्तिका ॥ ९१ ॥ एतेदेवोदगायन—स्थान्त्र्यं दिनमुदीरि-
 तं ॥ पूर्णे चास्मिन्नहोरात्रे । संपूर्णः सूर्यवत्सरः ॥ ९२ ॥

अत्युत्कृष्टं चापकृष्टं । प्रत्यद्वैमेकमेव हि ॥ दिनं रात्रिस्तथैवैका । सर्वोत्कर्षार्पकर्षनाक्-
 ॥ ९३ ॥ रात्रिर्षान्त्र्यायनांतिति—गुर्वी लघुतमं दिनं ॥ दिनः सौम्यायनांतिति—गुस्तीर्णो ल-

वीयसी ॥ ९४ ॥ तथा च राक्षीतः—दह खलु तस्मैवं आदश्चसंवत्सरस्सदं अठारस मुहूर्त्ने
 दिवसे ज्ञवद सदं अठारसमुहूर्त्ना राई ज्ञवद, सदं दुवाद्यसमुहूर्त्नो दिवसो ज्ञवद, सयं दुवा-
 द्यसमुहूर्त्ना राद ज्ञवद, जंबूद्वीपे यथा मेरो—र्दक्षिणोत्तरयोर्दिन ॥ चकितेव तदा रात्रिः । स्या-
 त्पूर्वापरयोर्दिशोः ॥ ९५ ॥ सर्वोत्कृष्टं दिनमानं । दक्षिणोत्तरयोर्धृदा ॥ रात्रिः सर्वजघन्या-
 स्यात्—पूर्वपश्चिमयोस्तदा ॥ ९६ ॥

सर्वोत्कृष्टं दिनमानं । पूर्वपश्चिमयोर्धृदा ॥ रात्रिः सर्वजघन्या स्यात्—दक्षिणोत्तरयोस्तदा
 ॥ ९७ ॥ किंच क्षेत्रेषु सर्वेषु । समं मानमहर्निशोः ॥ कित्वेतयोरवस्थाने । यथोक्तः स्याद्वि-
 पर्ययः ॥ ९८ ॥ क्षेत्रे काले च सर्वस्मिन्नहोरालो ज्ञवेद् ध्रुवं ॥ त्रिंशन्मुहूर्त्प्रमाणो । न तु
 न्यूनाधिकः कश्चित् ॥ ९९ ॥ एवमहोरान्ने विशेषं वदन्ति, अत एव दक्षिणायनं देवानां रा-
 त्रिरुत्तरायणं तेषां दिनमिति शुभ्रकार्यं तत्र विहितमिति मन्यन्ते ।

ननु चाष्टादश मुहूर्त्—र्त्तमाहर्नरते यदि ॥ स्यात्तदा च विदेहेषु । रात्रिः सर्वत्रवीयसी
 ॥ १०० ॥ तर्हि रात्रेर्द्वादशानां । मुहूर्त्तानां व्यतिक्रमे ॥ स्यात्क्षेत्रे तत्र कः काल । इति चेदु-

त्रयेते शृणु ॥ १ ॥ दुरातिमानविश्वेभ्ये । शेषार्वादे नवेद् ढयोः ॥ सामान्यं केवयो राति-दि-
 नपूर्वापरान्शयोः ॥ २ ॥ तथाथा-कृणोत्र्योऽष्टादशान्यो दाद-शापकर्षणे स्थिताः ॥ षट् तद्दे-
 त्रयं नाथा-रणं ज्येष्ठदिनोषयोः ॥ ३ ॥ एवं च-अष्टादशामूर्त्तमा । यदोत्कृष्टदिनस्तदा ॥
 पश्चात्त्रिकणशेषेऽह्नि । जनेजानूदयोऽप्रतः ॥ ४ ॥ तथाहि-सुहूर्त्तयशेषेऽह्नि । नरतैरवताण्य-
 योः ॥ जवेदत्र्युदयो जानोः । पूर्वापरविदेहयोः ॥५॥ दिने त्रिकणशेषे च । पूर्वापरविदेहयोः
 ॥ स्याज्जारतैरवतयो-स्तरणेरुदयः खलु ॥ ६ ॥ एवं च-स्याज्जारतैरवतयो-रह्नात्तयं यत्कणल-
 यं ॥ ज्येष्ठेऽह्नि तदेवाद्यं । पूर्वापरविदेहयोः ॥ ७ ॥

दिने गुरौ यदेवाद्यं । पूर्वापरविदेहयोः ॥ तज्जारतैरवतयो-रह्नात्तयं स्यात्कणत्रयं ॥ ८ ॥
 तथा-अष्टादशामूर्त्तानि स्या-द्यदोत्कृष्टा निशा तदा ॥ तन्सुहूर्त्तत्रयेऽतीते । जवेदकोदयः पुरः
 ॥ ९ ॥ तथाहि-पूर्वापरविदेहेषु । जनोरस्तात्रिभिः कर्षैः ॥ स्याज्जारतैरवतयो-स्तरणेरुदयः
 खलु ॥ १० ॥ नरतैरवतयोश्च । जानोरस्तादनतरं ॥ त्रिभिः कर्षैः स्यात्प्रत्पुत्रं । पूर्वापरवि-
 देहयोः ॥ १० ॥ कणशब्दश्चात्र प्रकरणे सुहूर्त्तवाचीति ध्येयं । तथाच-जवेद्विदेहयोरवाद्यं ।

यन्मुहूर्त्तत्रयं निशाः ॥ स्याद्भारतैरवतयो—सतदेवांत्यं कृष्णत्रयं ॥ ११ ॥ स्याद्भारतैरवतयो—यन्निशीतं कृष्णत्रयं ॥ त्रयेद्विदेहयो रात्रे—सतदेवांत्यं कृष्णत्रयं ॥ १२ ॥

इह च प्राग्विदेहादि—केलाहानोपलकिताः ॥ पूर्वादित्रेभ्यश्च—ज्ञागा द्वेया विवेकि-
त्रिः ॥ १३ ॥ तेष्विदं कावनेयत्वं । द्वेयमन्मत्त तु स्फुट ॥ ज्ञाव्यमस्यानुसारेणा—कौट्यास्त-
विज्ञावनात् ॥ १३ ॥ एवं च—अपाच्युदीच्योः प्रत्युषा—न्मुहूर्त्तत्रितये गते ॥ तयोर्निशायाः प्रा-
रंजः । स्यात्पूर्वापरयोर्दिशोः ॥ १४ ॥

अपराह्त्रिमुहूर्त्तर्षी । शेषायां चानयोर्दिशोः ॥ प्रत्यक् प्राक् च निशांतः स्या—देवं सर्वत-
ज्ञाव्यतां ॥ १५ ॥ इदं गुरुदिने गुर्षी । रात्रौ त्वस्याः कृष्णत्रयं ॥ गते शेषे च कल्पपाद—प्रां-
तावुकदिशोः क्रमात् ॥ १६ ॥ निशां चाह्नां मध्यमाना—मध्येवं सतो यथाचितं ॥ विश्वेयशेषा-
र्द्ध शेषे । याने चादिपरिहयौ ॥ १७ ॥ इति कृता वर्षमध्ये दिनरात्रिप्रमाणाप्ररूपणा ॥ मंड-
लस्यान्त्यंतरस्य । दशाल परिधेर्लवाः ॥ कल्पयास्तलोद्योतयेचां—स्त्रीनेकोऽर्को दिने गुरौ ॥ १८ ॥
तैश्च तत्संमुखानन्यः । पट्स्वंशेषु दिनं ततः ॥ मध्ये तयोर्लवौ द्वौ द्वौ । रजनीति तत्रा दश

॥१०॥ जघन्येऽहनि च दौ दौ । जगौ दीपयतो रवी ॥ दिनं चतुर्भुं जगेषु । निशापटसु च-
 वेत्ततः ॥ १० ॥ प्रकाशं क्षेत्रतश्चैवं । दशांशौ दक्षिणायने ॥ हीयेते क्रमतस्तौ च । वर्द्धने ज-
 तरायणे ॥ ११ ॥ अत्रोपपत्तिः—द्वान्यां किवाहोरात्रान्या—मेकेनार्केन मंडलं ॥ पर्यतेऽहो-
 रात्रयोश्च । सुदूर्गाः पट्टिराहिताः ॥ ११ ॥ पटेश्च दशमो जगः । पट् ते च त्रिगुणीकृताः ॥
 दशांशत्रयरथाः स्युः । पट्टेरष्टादश कलाः ॥ १३ ॥ तदेन्निरष्टादशत्रि—सुदूर्गाः परिधेरपि ॥
 जत्कृष्टदिवसे युक्तं । दशांशलवदीपनं ॥ १४ ॥ दशांशद्वयरथाश्च । पट्टेर्द्वादश निश्चिताः ॥
 तसैर्द्वादशत्रिर्युक्तं । दशांशाद्वयदीपनं ॥ १५ ॥ तथाहुः—इह त्रिष्ववदसत्राए । जंबूदीवस्स डु-
 त्तिं दिवसयरा ॥ ताविति दिनत्रेसा । अग्निंतरमंजये संता ॥ १६ ॥ चत्वारिय दसत्राए । जं-
 बूदीवस्म डुत्तिं दिवसयरा ॥ ताविति मंदलेसा । वाहिरए मंडले संता ॥ १७ ॥ एवं प्रका-
 शाकत्वस्य । दशांशकल्पना बुधैः ॥ आपुष्करार्द्धं कर्त्तव्या । रवीनामथ तत्र च ॥ १८ ॥ दि-
 श्वाप्येकोनपंचाशा । चतुस्त्रिंशत्सहस्रकाः ॥ दिचत्वारिंशच्च वक्राः । कोट्येका परिधिर्नैवेत् ॥
 ॥ १९ ॥ दशांशलितयं वक्रा । दिचत्वारिंशदस्य च ॥ सप्तविंशाश्चतुस्त्रिंश—त्सहस्राः पर-

मे दिने ॥ ३० ॥

तापक्षेत्वं तिर्यगेत—तुष्कराद्वै विवस्वतां ॥ ततस्तदद्वै पश्यंति । तवत्याः सूर्यमुक्तं ॥

॥ ३१ ॥ तथोक्तं—तर्क्कहिं एगवीजाद । सादेगेहिं पुस्करद्विमि ॥ तदणपिञ्जंति नरा । सूरं
जकोसए दिवसे ॥ ३२ ॥ सर्वैतर्भंडजगत—सूर्ययोरानपाकृतिः ॥ तद्धर्नास्यनालिका पुष्प—सं-
स्थानसस्त्रिता मता ॥ ३३ ॥ मेरुदिश्यद्वैवतया—कारा वारिनिधेदिंशि ॥ डाकटोऽर्ध्वमूल-
नागा—नुकारेयं प्रकीर्तिता ॥ ३४ ॥ मेरोदिंशि संकुचिता । विस्तृता चांबुधेदिंशि ॥ प्रत्ये-
कमस्या आयाप्नो । इक्षियोत्तरयोदिंशोः ॥ ३५ ॥ मेरोरताद्योजनानां । सहस्राण्यष्टसप्ततिः
॥ ज्ञातलयं तयस्त्रिंशं । तृतीययोजनांशयुक् ॥ ३६ ॥ सहस्राः पंचचत्वारिंशद्योजनानि त-
त्र च ॥ जंबूद्वीपे शेष ३३३३३३ मध्यौ । द्वयोर्योगे यथोदितं ॥ ३७ ॥

मेरुणा यन्मते सूर्य—प्रकाशः प्रतिहन्यते ॥ तेषां मते मानमिदं । तापक्षेत्रायतर्धुवं ॥
॥ ३८ ॥ येषां मते मेरुणार्क—प्रकाशो नातिहन्यते ॥ किंतु मेरुगुहादीना—मध्यंतः प्रप्यते म-
हः ॥ ३९ ॥ तेषां मते मदरार्वा—शरन्त्य तत्रणोदधेः ॥ षड्जगं यावदायाम—स्तापक्षेत्रस्य

निश्चितः ॥ ४० ॥ तदा च—योजनानां सहस्राणि । पंच राशौ पुरातने ॥ किंप्यंतं संदरार्द्ध-
स्य । ततो मानसिद ज्ञेत् ॥ ४१ ॥ योजनानां सहस्राणि । श्यशीतिस्त्रिंशती तथा ॥ त्र-
यस्त्रिंशत्समधिका । तृतीयोऽंशश्च योजनः ॥ ४२ ॥ सुपर्वपर्वतादेवं । पूर्वपश्चिमयोरपि ॥ ता-
पकैलस्य प्रत्येक । मायासो ज्ञायतामियान् ॥ ४३ ॥

सर्वेषु मंडलेष्वेव । चरतोर्नानुमालिनोः ॥ अवास्थितः सदा ताप—कैत्रायामः प्रकीर्त्ति-
तः ॥ ४४ ॥ त्रिकंजस्तु सेरुपार्धे । तस्यार्द्धैवलयाकृतेः ॥ स्यान्मेरुपरिधेर्नागे । दशमे त्रि-
गुणीकृते ॥ ४५ ॥ तथा च—सहस्रा नव षडशी—त्यधिका च चतुःशती ॥ योजनानां दश-
ल्लव—योजनस्य दवा नव ॥ ४६ ॥ विक्रंतोन्नोधिपार्धे तु । तापकैत्रस्य निश्चितः ॥ अंत-
र्मेरुवपरिधे—र्दशांशो त्रिगुणीकृते ॥ ४७ ॥ स चायं—योजनानां सहस्राणि । चतुर्नैवतिरेव
च ॥ षड्त्रिंशा पंचशतंशाः । षष्टिजा द्यद्विध ४२ संमिताः ॥ ४८ ॥ नन्वेवमव्येः षड्जा-
गं । यावद्वयासिसुपेयुषः ॥ तापकैलस्य विक्रंतः । संज्ञवेनाधिकः कथं ॥ ४९ ॥ तथाहि—
पूर्वाकतापकैलस्य । प्रांतेऽर्धौ परिधिस्तु यः ॥ तद्दशांशल्यमितो । विक्रंतः संज्ञवेन किं ॥

॥ ५० ॥ अत्रोच्यते—संभवत्येव किंत्वत्र । करणेनैव संवदन् ॥ चतुर्नवतिसहस्रा—दिक एव
 मतो बुधैः ॥ ५१ ॥ अस्तिस्तु करणस्यास्य । मुहूर्त्तगतिचिंतया ॥ कार्या दृग्गोचरस्येव । सा-
 रथा दृक्पथतापयोः ॥ ५२ ॥ तथाहुः—अलोदयास्तान्तरं प्रकाशकेत्रं तापक्षेत्रमित्येकार्थाः ।
 विष्कंजस्त्वेव तापस्य । द्विविधोऽप्यनवस्थितः ॥ याम्येऽप्यने हीयमानः । सौम्ये बुद्धिमवा-
 न्वुयात् ॥ ५३ ॥ मुहूर्त्तकण्डिनाग—द्वयगम्यं तु यन्नवेत् ॥ क्षेत्रं तावन्मिता बुद्धि—र्हानिश्च
 प्रतिमंडल ॥ ५४ ॥ तथा मंडलैः सार्द्ध—तिश्चतैकैकज्ञानुमान् ॥ क्षेत्रं गम्यं मुहूर्त्तेन । वर्द्धये-
 दा कृत्यं नयेत् ॥ ५५ ॥

मंडलानां सञ्चयीति—शतेनैवमनुक्रमात् ॥ वर्द्धितं कृषितं तात्र्यां । सौम्ययाम्यायनां-
 तयोः ॥ ५६ ॥ मुहूर्त्तैः षड्विंशक्रम्यं । क्षेत्रं स्यादेव एव च ॥ बाह्यांतरमंडलान्यां । दशांशो
 बुद्धिहानिनाक् ॥ ५७ ॥ युगमं ॥ प्रकाशपृष्ठलभस्यां—धस्ये व तमसोऽप्यथ ॥ आकृतिश्चित्य-
 ते ज्ञान्योः । सर्वांतर्मंडलस्थयोः ॥ ५८ ॥ अस्याप्याकृतिरुध्वस्य—नालिकापुष्पसंस्थिता ॥
 तापक्षेत्रवदायाम—मानं च्चास्याप्यवस्थितं ॥ ५९ ॥ अस्तं गते दिमपत्तौ । मेरोरपि गुह्यादि-

षु ॥ ध्वांतोपलब्धेरायाम—स्तमसोऽपि प्रकाशवत् ॥ ६० ॥ विकंजो मेरुसंलभे । स्यादेवं
 ध्वांतचोत्तके ॥ मंदराद्विपरिक्षेप—दशांशे द्विगुणीकृते ॥ ६१ ॥ षट्पोजनसहस्राणि । चतु-
 विंशं शतत्रयं ॥ दशजागीकृतस्यैक—योजनस्य लवाश्च षट् ॥ ६२ ॥ लवणांशोधिद्विंशि तु ।
 विकंजस्तमसो जवेत् ॥ अंतर्भंडलपरिधे—दशांशे द्विगुणीकृते ॥ ६३ ॥ स चायं—

योजनानां सहस्रास्त्रि—षष्टिः सप्तदशाधिकाः ॥ अष्टाचत्वारिंशदंशाः । षष्टिजास्तत्र सं-
 मत्ते ॥ ६४ ॥ इति कर्कसंक्रांतौ आतपक्षेत्रतमःक्षेत्रयोः स्वरूपं ॥ सर्वबाह्यमंडलं तु । प्राप्त-
 योरुत्तराव्विधोः ॥ तापांधकारयोः प्राग्ब—त्संस्थानादिनिरूपणं ॥ ६५ ॥ किंत्वधिवद्विंशि वि-
 ष्कंजे । विशेषोऽस्ति जवेत्स च ॥ बाह्यमंडलपरिधे—दशांशे द्विगुणीकृते ॥ ६६ ॥ स्युस्त्रिष-
 ष्टिः सहस्राणि । सत्रिषष्टिश्च षट्शती ॥ तदशांशे त्रिगुणिते । ध्वांतव्यासोऽप्यसौ तदा । ६७ ।
 सहस्राः पंचनवति—श्चत्वार्येव शतानि च ॥ चतुर्नवतियुक्तानि । त्रिंशदंशाश्च षष्टिजाः ॥ ६८ ॥
 बाह्यांतर्भंडलस्पर्शार्क—तापक्षेत्रानुभारतः ॥ बुद्धिहानिव्यतीहारः । प्रकाशतमसोर्नवेत् ॥
 ॥ ६९ ॥ सामीप्याद्दीपतेजस्त्वा—त्सर्वतर्भंडलेऽर्कयोः ॥ दिनतपक्षेत्रबुद्धि—धर्मस्तीव्रस्तमोऽ-

ज्ञानं यावदकयोः ॥ ७३ ॥ करप्रसार ऊर्ध्वं तु । योजनानां ज्ञातं मतः ॥ यत्तापयत एताव-
 दूर्ध्वं निजविमानतः ॥ ७४ ॥ ज्ञातैव्यष्टासु सूर्याभ्या-मधस्तात्समन्नतदं ॥ सहस्रं च योज-
 नाना-मथोग्राभास्ततोऽप्यधः ॥ ७५ ॥ तांश्च यावत्तापयतः । प्रसरंति करास्ततः ॥ विवस्वतो-
 योजनाना-मष्टादश शतान्यधः ॥ ७६ ॥ सप्तचत्वारिंशदथ । सहस्राणि ज्ञातव्यं ॥ त्रिषष्टि-
 श्च योजनानां । षष्ट्यंशा एकाविंशतिः ॥ ७७ ॥ करप्रसार एतावान् । सर्वोत्तमैन्दवेऽकयोः ॥
 पूर्वतोऽपरतश्चाथ । वह्निषोत्तरयोर्बुने ॥ ७८ ॥ सहस्राणि पंचचत्वा-—रिंशत्स्वर्गिणिरिदंशित्वा ॥
 साशीतियोजनशतो-नान्यथाद्वेषिंशित्वा ॥ ७९ ॥

अथस्त्रिशत्सहस्राणि । तयस्त्रिंशं ज्ञातव्यं ॥ योजनत्रयंशयुक्त्वाद्द्वै । द्वीपेऽशीतियुतं ज्ञा-
 तं ॥ ८० ॥ सर्ववाह्यमंडले तु । चरतोऽरुणरोचिषोः ॥ करप्रसार एतावान् । स्यात्पूर्वापरयो-
 दिदोः ॥ ८१ ॥ एकत्रिंशत्सहस्राणि । शतान्यष्टौ तथोपरि ॥ एकत्रिंशद्योजनानि । त्रिंशदं-
 शाश्च पृष्टिजाः ॥ ८२ ॥ मेरोदिंशित्वा योजनानां । वाद्वै त्रिंशं ज्ञातव्यं ॥ द्वीपे च पंचचत्वा-
 श्चि-शत्सहस्रास्ततः परं ॥ ८३ ॥ तयस्त्रिंशत्सहस्राणि । सत्र्यंशं योजनतयं ॥ करप्रसारो ज्ञा-

न्वाः स्या—द्वयणादर्थौ शिखादिशि ॥ ८४ ॥ ऊर्ध्वं तु यौजनशतं । तुल्यं सर्वत्र पूर्ववत् ॥
 अष्टादशयोजनानां । शतान्यधस्तथैव च ॥ ८५ ॥ इति क्षेत्रविज्ञानेन दिनरात्रिमानप्ररूपणा
 ॥ तत्प्रसंगादात्पतमःसंस्थानादिप्ररूपणा च. कृता क्षेत्रविज्ञानेन । दिनरात्रिप्ररूपणा ॥ प-
 रिक्षेपमिति ब्रूमः । सांप्रत प्रतिमद्वय ॥ ८६ ॥ वगाह्योत्तयतो द्वीपे । सर्वात्मैर्द्वयं स्थितं ॥
 साशीतियोजनशतं । द्विव्य कार्यमिदं ततः ॥ ८७ ॥ सप्तष्टियोजनशत—त्रयं जातमिदं पुनः
 ॥ द्वीपव्यासाह्वकरूपा—द्विशोधयेत् ततः स्थितं ॥ ८८ ॥ विष्कंजायामतो नूनं । सर्वाभ्यंतरमं-
 रत्वं ॥ सहस्रा नवनवति—श्चत्वारिंशा च षट्शती ॥ ८९ ॥ परिधिस्तु यथास्नाय—मस्य षड्त्र-
 यं युतं ॥ सहस्रैः पंचदशत्रि—नवाशीतिश्च साधिका ॥ ९० ॥
 सप्तष्टियोजनशत—त्रयं यत्प्रागपाकृतं ॥ तस्य वा परिधिः कार्यः । पृष्णगीह्रविधस्तु सः
 ॥ ९१ ॥ एकादश शतान्यष्ट—त्रिंशान्येनं विशोधयेत् ॥ जंबूद्वीपस्य परिधेः । स्यादप्येवं य-
 थोदितः ॥ ९२ ॥ अथैकतः स्थितं सर्वा—तरानंतरमंडलं ॥ अष्टचत्वारिंशदंशान् । सर्वात्मै-
 र्मजात्मकात् ॥ ९३ ॥ द्वे योजने च त्यक्तवार्त्तिक् । परतोऽप्येवमेव तत् ॥ एवं पंचत्रिंशदंशं

८
 । त्रैवैयोजनपंचकं ॥ ९४ ॥ ततोऽर्कैयुग्मांतरव-उद्धैत प्रतिमंडलं ॥ योजनानि पंच पंच ।
 त्रिंशदंशाश्च त्रिस्तुतौ ॥ ९५ ॥ ततस्तेषां परिकेपा । क्षेत्रा व्यासानुसारतः ॥ सपंचत्रिंशदंश-
 स्य । योजनपंचकस्य वा ॥ ९६ ॥ परिकेपः पृष्णकार्यं । ईदृश्रूपः स जायते ॥ साधिकाष्टा-
 त्रिंशदंश-युक् सप्तदशयोजनी ॥ ९७ ॥

९
 अष्टादश योजनानि । परंतु व्यवहारतः ॥ संपूर्णानि विवक्ष्यंते । ततोऽष्टादशयोजनीं
 ॥ ९८ ॥ माध्यप्राच्यमंडलस्य । परिकेपे नियोजयेत् ॥ ततोऽग्र्याद्यमंडलस्य । परिकेपमि-
 तिर्नवेत् ॥ ९९ ॥ एवं बुद्धिः परिकेपे । पात्रक्षरममंडलं ॥ ततो यथा बुद्धिहानि-रासर्वानि-
 रमंडलं ॥ १०० ॥ एवं च परिधिः सर्वा-ंतरानंतरमंडले ॥ लक्षत्रयं पंचदश-सहस्राः सप्तयु-
 क् शतं ॥ ? ॥ तार्क्षीयिके मंडले च । सर्वाभ्यंतरमंडलात् ॥ लक्षास्त्रिंशः पंचदश । सह-
 स्रास्तत्रयुक् शतं ॥ १ ॥ लक्षास्त्रिंशोऽष्टादशैव । सहस्रास्त्रिंशती तथा ॥ युक्तौनैः पंचदश-
 त्रिः । सर्वाभ्ये परिधिर्नवेत् ॥३॥ तथाहुः श्रीमलयगिरिपादाः क्षेत्रविचारबृहद्बुक्तौ-एवं मं-
 दले मंडले आधामविकेंद्रयोः पंच पंच योजनानि पंचत्रिंशद्वेकषष्टिनागाधिकानि परिरयेऽ-

ष्टादश २ योजनानि परिवर्द्धयता तावद्वक्तव्यं यावत्सर्वबाह्यमंडलं एकं योजनशतसहस्रं षट्-
 शतानि षष्ठ्यधिकानि आयामनिष्कंजात्र्यां त्रीणि योजनशतसहस्राणि अष्टादशसहस्राणि
 त्रीणि शतानि पंचदशोत्तराणि किंचिदूनानि परिरय इति. अत्र च यद्यपि प्रतिपरिकेपं अष्टा-
 दश अष्टादशबुद्धौ त्र्यशीत्यधिकशतस्याष्टादशान्निर्गुणे चतुर्नवत्यधिकानि द्वात्रिंशत्तानि ज-
 वंति. एतेषां च सैकोननवतिपंचदशसहस्राधिकदक्षत्यरूपप्रथममंडलपरिकेपेण सह योगे स-
 र्वबाह्यमंडलपरिरयस्मिन् लक्षा अष्टादश सहस्रास्त्रिशतीत्र्यशीत्युत्तरा जवंति. परंतु प्रागुक्ता-
 नि समदशयोजनानि साधिकयोजनसत्काष्टात्रिंशदैकजागाधिकानि प्रतिपरिरयबुद्धिरिति वि-
 ज्ञादैवैव, न्यूनपंचदशाधिकशतत्रययुक्ताष्टादशसहस्राधिकदक्षत्रयरूपः सर्वबाह्यमंडलपरिधि-
 र्क इति संज्ञाव्यते. यद्यप्यत्रापि उपरितनं शतत्रयं चतुर्दशोत्तरमेव जवति, तथापि उपरित-
 नानां अष्टात्रिंशतो ज्ञागानां साधिकत्वान्न्यूनानि पंचदशैव विवक्षितानीति सम्यग्बिजनावनी-
 यं गणितद्वैः. एवं कृता, मंडलानां । परिकेपप्ररूपणा ॥ गतिं प्रतिमुहूर्त्तं च । ब्रूमहे प्रतिमंड-
 लं ॥ ४ ॥ एकैकं मंडलं लोक-सासैर्न न समाप्यते ॥ द्वात्र्यां किदाहोरतात्र्यां । मुहूर्त्ताः

परित्तयोः ॥ ५ ॥ ततः षष्ठ्या विनज्यते । परिहृपाः स्वकस्वकाः ॥ एवं सर्वमंडलानां ।
 मुहूर्त्तगतिराध्यते ॥ ६ ॥ एवं च—

संक्रम्य चरतः सूर्यो । सर्वातिमंडले यदा ॥ तदा प्रत्येकमेकैक-मुहूर्त्तैऽनौ गतिस्तयोः
 ॥ ७ ॥ नूनं पंच सहस्राणि । योजनानां शतद्वयं ॥ एकपंचाशमेकोन-त्रिंशदंशाश्च षष्टिजाः
 ॥ ८ ॥ द्वितीयादिसंक्षेपे-प्येवं परिरथैः स्वकैः ॥ मुहूर्त्तगतिरानेया । षष्ठ्या नक्तैर्विष्व-
 तोः ॥ ९ ॥ यथा प्रतिपरिहृपं । योक्ताष्टादशयोजनी ॥ वृद्धिः षष्ठ्या विनक्तुं ता-सूर्वावस्त-
 द्द्वयं न्यसेत् १८ ॥ १० ॥ राशिः पट्टेर्न दक्षिणं । तत्राष्टादशलक्षणः ॥ ततोऽष्टादश षष्टिजाः
 । स्युः सहस्रमशीतियुक् १०८० ॥ ११ ॥ तेषां षष्ठ्या हते जागे । त्वया अष्टादश स्फुटं ॥
 एतावतः षष्टिजागाः । किञ्चिद्दूनास्तु निश्चयात् ६० ॥ ११ ॥ प्राच्यमंडलमुहूर्त्त-गतौ क्षिप्यं-
 त इत्यतः ॥ यथोक्तं तत्परिमाणं । जवेदेवं यथोत्तरं ६० ॥ १२ ॥ एतथाभ्यायने सौम्या
 -यने तु प्रतिमंडलं ॥ अष्टादशांशाः क्षीयंते । मुहूर्त्तौयगतौ रवेः ॥ १३ ॥ एवं च-सर्वबाह्ये
 योजनानां । पंचोत्तरं ज्ञातत्रयं ॥ सहस्राणि पंच पंच । दश जागाश्च षष्टिजाः ॥ १४ ॥ स-

गांतीमात्राधीने तु । त्रिशती चतुरसरा ॥ सहस्राणि पंच सप्तपंचाशत् षष्टिजा त्रयाः ॥१५॥
सुहूर्त्तगतिरित्येवं । त्रिवस्वतोर्निरूपिता ॥ अथ प्रपंचयते दृष्टि-पथप्राप्तिप्ररूपणा ॥ १६ ॥

सुहूर्त्तगतिरर्कस्य । या त्रिवक्षितमंडले ॥ यच्च तस्मिन् दिनमानं । द्यमेतत्पृथगन्यसेत्
॥ १७ ॥ सुहूर्त्तगतिरेषाथ । दिनमानेन गुण्यते ॥ एकार्कस्य तदैकाहः-प्रकाश्यं क्षेत्रमाप्यते
॥ १८ ॥ यावच्चैकाहःप्रकाश्यं । क्षेत्रमेकतमंडले ॥ तदूर्ध्वे मनुष्याणां । जवेद् दृग्गोचरो र-
विः ॥ १९ ॥ अयं ज्ञावः-यावत्क्षेत्रं दिनार्धेन । ज्ञानुर्जावितुं क्षमः ॥ दृश्यते तावतः के-
जा-मंडलेष्वखिलेषुपि ॥ २० ॥ यथा पंच महस्राणि । योजनानां ज्ञातव्यं ॥ एकपंचाश-
मेकोन-त्रिंशदंशाश्च षष्टिजाः ॥ २० ॥ सुहूर्त्तगतिरेषा यः । प्रोक्तान्यंतरमंडले ॥ गुण्यते सा
दिनार्धेन । सुहूर्त्तनवकात्मना ॥ २१ ॥ सप्तचत्वारिंशदेवं । सहस्राणि ज्ञातव्यं ॥ त्रिषष्टिश्च
योजनानां । षष्ट्यंशा एकात्रिंशतिः ॥ २२ ॥ उक्तत्रिंशतः क्षेत्रा-ज्ञानुरस्तमयत्रपि ॥ इदृत्यै-
दृश्यते लोकैः । सर्वान्यंतरमंडले ॥ २३ ॥ ततश्चैतद् द्विगुणित-मुदयास्तंतरं जवेत् ॥ प्रका-
शक्षेत्रमप्येता-वेदयो ज्ञयतोऽन्वितं ॥ २४ ॥ तत्राहुः-राविणो उदयञ्छंतर-चञ्चणवदसहस्र प-

एतस्य च विद्या ॥ बाया एतस्य द्विजाणा । कक्कडसंकीर्ति दियहंमि ॥ १५ ॥ एवं च—

सहस्रैः सप्तचत्वारिंशता द्वितीयमंन्दले ॥ सैकोनाशीतिनादृश्यो । योजनानां शतानेन च ॥ १६ ॥ सप्तपञ्चाशता षष्टि-ज्ञागैरकस्य तस्य च ॥ अशैरैकोनाविंशत्या । विज्नकस्यैकष-
 ष्टिधा ४३ ८७ x ५३—६०—१७—६१—१—६० ॥ १७ ॥ एवं च—उपशीतिर्योजनान्यंशा-स्त्रयो-
 विंशतिरेव च ॥ षष्टिज्जकयो जनस्यै-कस्य षष्टितवस्य च ॥ १८ ॥ एकषष्टिविज्नकस्य । द्वि-
 चत्वारिंशदंशकाः ॥ हानिरत्रेयमाद्यात्स्या-त्पुरो हानौ भुवोऽप्ययं ॥ १९ ॥ किंच—सर्वांत
 मंन्दलाचारि-यीकं यत्किंच मंडलं ॥ तदेवाद्यं प्रकल्प्याये । येषु-येषु विज्ञाव्यते ॥ २० ॥ द-
 र्भार्गस्तखणे स्तत्र । तदैकद्वयादिसंख्यया ॥ हत्वा षट्त्रिंशतं ज्ञाग-ज्ञागस्तान् योजयेद् भु-
 वे ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ ततश्च—

पूर्वमंडलद्वामार्ग-प्राप्तिस्तेन विवर्जिता ॥ खरांशोर्दिकप्रप्राप्ति-मानं स्याद्विष्टमंडले ॥
 ॥ २१ ॥ यथांतर्मंन्दलाचारि-यीके तरणिमंडले ॥ षट्त्रिंशदेकेन गुण्या । स्थितो राशिरस्तथै-
 व सः ॥ २२ ॥ ततः षट्त्रिंशदेवैते । उपशीत्युपरिवर्तिषु ॥ योजिता ज्ञागज्ञागेषु । ज्ञाता-

स्ते चाष्टमत्ततिः ॥ ३४ ॥ एकषष्ठ्या त्रैश्वकः । षष्ठिजागो त्रैवत्स च ॥ यौष्यते षष्ठिजा-
 गेषु । शेषाः सप्तदश स्थिताः ॥ ३५ ॥ एवं च—त्र्यशीतियोजनान्यंशाः । षष्ठिजाता जिनै-
 र्भूताः ॥ सप्तदशैकषष्ठ्यंशा । शोध्यराशिरुत्तवत्सौ ॥ ३६ ॥ अनेन राजिना हीने । द्विती-
 यमंडलाश्रिते ॥ दृग्गोचरे तृतीये स्या—न्मंडले दृक्पथो रवेः ॥ ३७ ॥ एवं च—सहस्रैः सप्त-
 चत्वारि—शता षष्ठवतिं श्रितैः ॥ योजनानां षष्ठिजागै—स्त्रयस्त्रिंशन्मितैस्तथा ॥ ३८ ॥ एक-
 स्य षष्ठिजागस्य । विज्ञक्तस्यैकषष्ठिधा ॥ ज्ञागद्वयेन चोष्णांशु—र्दृश्यस्तृतीयमंडले ॥ ३९ ॥
 ४७०९६ × ३३—६०—९—६?—१—६०

एवमुक्तप्रकारेण । बह्विर्निक्रमतो रवेः ॥ दृक्पथप्राप्तिविषयात् । हीयते प्रतिमंडलं ॥
 ॥ ४० ॥ त्र्यशीतिः साधिका क्वापि । चतुरशीतिरेव च ॥ साधिका सा क्वापि पंचा—शी-
 तिः साध्यधिका क्वचित्त ॥ ४१ ॥ योजनानां द्वात्रिंशत् । ज्ञाज्या गणितपंडितैः ॥ पूर्वोक्तग-
 णितान्नाया—द्यावत्सर्वान्यमंडलं ॥ ४२ ॥ तत्र चैकत्रिंशत्तैव । सहस्रैरष्टभिः शतैः ॥ एकत्रिं-
 शस्त्रिंशत्ता च । षष्ठ्यंशैर्दृश्यते रविः ॥ ४३ ॥ यद्यपि आंतरतृतीयमंडलापेक्षया द्वात्र्यशीत्य-

त्रिकशतनम्रेऽस्मिन्मंडले पूर्वोक्तकरणप्रक्रियया शोध्यराशिः पंचाशीतिर्षोजनानि एकादश व-
 ष्टिजागा एकस्य षष्टिजागस्य नन्काः पदेकषष्टिजागा ८५ ११ ६×६०-६? एवंप्रथो जायते,
 तथापि पूर्वोक्ताः षट्त्रिंशज्जागदागाः कवान्युना अपि व्यवहारतः पूर्णा विवक्षिताः, तस्मिंश्च
 कवान्युनत्वे अंथमंरुदे एकत्र विंडित सति अष्टषष्टिरकषष्टिजागास्त्रुद्यति, तदपसरिण पं-
 चाशीतिर्षोजनानि नवषष्टिजागा योजनस्य एकस्य षष्टिजागस्य सत्काः षष्टिरकषष्टिजागा
 जायंते. ८५ ९ ६०×६०-६?

अयं च शोध्यराशिः सर्वबाह्यार्वाचीनमंडलगतदृक्प्रप्रामित्तिपरिमाणाद्यदि शोध्यते,
 तदा यथासं नर्वाण्यमंडले दृक्प्रप्रामित्तिपरिमाणं नवतीति ध्येयं. पूर्वोक्तध्रुवकाद्युपपत्तिस्त्व-
 लोपाध्याथशीशांतिचंद्रोपज्ञजंबूद्वीपप्रदक्षिसूत्रवृत्तरवसेया, ग्रंथगौरवन्नयात्रोच्यत इति द्वे-
 यं. यथा—पंचयोजनमहसाः । पंचोत्तरं शतत्रयं ॥ षष्टिजागाः पंचदश—सुहूर्त्तगतिरत्र हि ॥
 ॥ ४४ ॥ षण्मुहूर्त्तमना चैवा । दिवसाद्वेन गुण्यते ॥ ततोऽप्येतद्दृक्प्रप्रामित्ति-मानं सर्वान्य-
 मंडले ॥ ४५ ॥ नर्वबाह्यार्वाकने तु । चतुरशीतिवर्जितैः ॥ द्वात्रिंशता योजनानां । सहस्रै-

दृश्यते रविः ॥ ४६ ॥ अंशैश्चैकोनचत्वारिंशता षष्टिसमुद्भवैः ॥ एकस्य षष्टिनागस्य । ष-
 ष्ट्यांशैश्चैकषष्टिजैः ॥ ४७ ॥ ३१ए १६३ए×६०-६७-६१-२-६१ पंचाशीतिर्योजनानि । नव-
 ज्ञागाश्च षष्टिजाः ॥ षष्ट्यंशस्यैकस्य ज्ञागाः । षष्टिस्तथैकषष्टिजाः ॥ ४८ ॥ सर्वोत्थमंनवाद्-
 र्वाञ्चीनद्वितीयमंनवे ॥ एषा बृद्धिस्ततो बृद्धौ । पुरतो ध्रुवकोऽप्यसौ ॥ ४९ ॥

सर्वबाह्या तृतीयादि-मंनवेऽथ ढक्प्रथं ॥ ज्ञातुं गुणितया षट्त्रिंशतैकद्वयादिसंख्य-
 या ॥ ५० ॥ ध्रुवांके न्यूनितेऽसौ स्यात् । केऽपरश्रितिरनेन च ॥ प्राक्त्यमंडलदृग्मार्गौ । युक्तः
 स्यादिएमंनवे ॥ ५१ ॥ तथाहि—तृतीये मंडले बाह्यात् । षट्त्रिंशदेकतामिता ॥ ध्रुवकात्तद-
 वस्थैव । विशोधयते ततः स्थितं ॥ ५२ ॥ पंचाशीतिर्योजनानि । षष्टिजाश्च तवा नव ॥ ष-
 ष्ट्यशस्यैकस्य तवा—श्चतुर्विंशतिरेव च ॥ ५३ ॥ द्वितीयमंनवस्याह्नि—गोचरेऽनेन संयुते ॥
 तृतीयमंडले ढष्टि—षष्ठमानं नवेदिदं ॥ ५४ ॥ योजनानां सहस्राः स्यु—द्विंशत्सैकयोजनाः
 ॥ ज्ञागा एकोनपंचाश—द्योजनस्य च षष्टिजाः ॥ ५५ ॥ एकषष्टिविंशत्सैकस्य षष्टिजव-
 स्य च ॥ त्रयोविंशतिरेवांशः । एवं सर्वत्र ज्ञावना ॥ ५६ ॥

एवमंतः प्रविशतः । सूर्धस्य बाह्यमंडलात् ॥ पूर्वोक्तरीत्या दूरमार्ग-प्रमाणे वर्द्धते रेवेः
 ॥ ५७ ॥ पंचाशीतिः सातिरेका । संपूर्णा सैव कुतचित् ॥ साधिका चतुरशीतिः क्वापि सा
 केवला क्वचित् ॥ ५८ ॥ त्र्यशीतिः साधिका क्वापि । योजनानां यथायथं ॥ सर्वैतर्भ्रंजं
 याव-ज्ञातयं तच्च प्रदर्शितं ॥ ५९ ॥ यद्यपि बाह्यतृतीयमंडलाद् दृश्यशीत्यधिकशततमे सर्वान्त्र्यं-
 तरमंडले यथास्तकारणेन त्र्यशीतिर्योजनानि द्वाविंशतिः षष्टिज्ञागा योजनस्य एकस्य षष्टि-
 ज्ञागस्य सत्काः पंचतिशोदेकषष्टिज्ञागाः १७×६०-३५×६१ एवंरूपः केप्यराशिर्र्भवति. तथा-
 पि येऽत्र ध्रुवकात् षट्त्रिंशद्यथास्तकारणाः शोधितास्ते कन्नया न्यूना अपि पूर्णा एव विवक्षिताः,
 ततः किञ्चिदधिकं निर्गतं, तच्चाधिकं सर्वान्त्र्यंतरे मंडले एकत्र विहितं सत् अष्टषष्टिरेकषष्टि-
 ज्ञागा भवन्ति, ततस्ते न्युयः केप्यराशौ क्षिप्यते, ततो जातः केप्यराशिः यो० ८३ षष्टिज्ञा०
 १३×६० एकस्य षष्टिज्ञागस्य एकषष्टिज्ञा० ४१×६१ अस्मिंश्च राशौ सर्वान्त्र्यंतरानंतरद्वितीय-
 मंडलगतदृक्पश्परिमाणे योजिते सति यथाक्तं सर्वान्त्र्यंतरमंडले दृक्पश्परिमाणं भवतीति
 ज्ञेयं. कथं चैवं योजनानां । सहस्रैर्दूरगावपि ॥ आसन्नाविव दृश्येते । तरणी उदयास्तयोः

॥ ६२ ॥ नद्योह्ने तु योजनानां—सद्युशत्यां स्थितावपि ॥ दूरस्थाविव दृश्येते । कथमुष्णविव-
 वा ननु ॥ ६३ ॥ अत्रोच्यते—दूरत्वेन प्रतिघाता—स्त्वविबभ्रमहमां रवी ॥ आसन्नौ सुखदृश्य-
 त्वाद् । ज्ञायते उच्यारस्तयोः ॥ ६४ ॥ सध्याह्ने चासन्नतया । प्रसर्पतीव्ररश्मिः ॥ ज्ञायते
 दुर्निरीकत्वा—शरसनावपि दूरगौ ॥ ६५ ॥ नथा चागमः—नेस्भापडिगण्णं जगमणमुहुचं-
 सि दूरे अमूये अदीसंति ’ अत्र दूरे चेति दृष्टुस्थानापेक्षया विप्रकृष्टे, मूले चेति दृष्टुप्रतीत्यपे-
 क्षया आसन्ने, इति जगवतीगत ७ जग ७ । दूरत्वादेव नूनभा—विव ताबुदयास्तयोः ॥ नै-
 कत्वादेव दृश्येते । सध्याह्ने स्वाप्रगाविव ॥ ६६ ॥

उच्चत्वं तु सर्वदापि । मयानमेव सूर्ययोः ॥ योजनानां ह्युशत्या । नार्वाण् न परतश्च
 तौ ॥ ६७ ॥ एवं दृष्टिपथप्राप्ति—प्ररूपणा प्रपंचिता ॥ अथ प्ररूपणां ज्ञान्तोः । कुर्मोऽर्द्धमंड-
 लस्थितः ॥ ६८ ॥ एकं मंडलमेकेना—होरान्नेण समाप्यते ॥ दान्त्यामज्ञिसुखस्थान्त्यां । र-
 चित्र्यां प्रतिवाटिवत् ॥ ६९ ॥ मेरोर्दक्षिणपूर्वस्थां । यदा प्रथममेव हि ॥ एकः सूर्यः प्रवि-
 शति । सर्वान्पंतरमंडलं ॥ ७० ॥ पश्चिमोत्तरदिश्यामे । तदैवान्योऽपि ज्ञास्करः ॥ नमकात्वं

स्पृहयेव । सर्वात्मैर्दत्ते विधीत् ॥ ७१ ॥ इहं तात्र्यां प्रविशाद्भ्यां । आसं यत्प्रथमक्षणे ॥
 क्लृप्तं व्येक्या तस्य । कल्प्यमांतरमंजलं ॥ ७२ ॥ प्रथमात्तु क्षणादूर्ध्वं । त्रिवस्वतौ वानैः
 धानैः ॥ क्रमादपसरतौ च । जर्वाभ्यंतरमंडलात् ॥ ७३ ॥ अनंतरवह्निर्जावि—मंडलाग्निमुखं
 किल ॥ सर्वतौ चरतश्चारं । ततश्च प्रथमक्षणे ॥ ७४ ॥ स्पृष्टं क्षेत्रं ये तात्र्यां । तदपेक्ष्य प्र-
 कल्पितं ॥ क्षेत्रं मंडलतुल्यत्वा—न्मंजलं न तु तात्त्विकं ॥ ७५ ॥ तथाहुः—

रविदुगात्प्रमणवमात्तु । निष्पद्मद मंडलं इहं एणं ॥ तं पुण मंडलसरिभंति । मंडलं तु-
 ष्चद तद्वाहि ॥ ७६ ॥ गिरिनिस्मिदनीलवंतेसु । जगयासं रशीणकक्षंभि ॥ पदमात्तु चैव स-
 मया—ज्वरशेषं जलं जमणं ॥ ७७ ॥ तो नो निहयरूवं । निष्पद्मद मंडलं क्षिणयशाणं ॥ चंदा-
 रावि एवंक्षिय । निहयत्तु मंजलात्प्रायो ॥ ७८ ॥ मेरोर्दक्षिणपूर्वस्या—मेकोऽभ्यंतरमंजले ॥ सं-
 क्रम्य याम्यक्षिप्राणं । यदा मेरोः प्रकाशयेत् ॥ ७९ ॥ तदापरोत्तरदिशि । प्राप्तोऽभ्यंतरमंजलं
 ॥ अन्यो मेरोरुदरात्प्राणं । प्रकाशयति ज्ञानुमान् ॥ ८० ॥ दक्षिणोत्तरयोर्मैरोः । सर्वोत्कृष्टं दि-
 नं नदा ॥ रात्रिः सर्वजघन्यैषो—ऽहोरात्रो वत्सरैतिभः ॥ ८१ ॥ अहोरात्रे नवाब्दस्य । चरतः

प्रथमे यदि ॥ द्वितीयस्मिन्न मंडलेऽर्कौ । निष्क्रम्यांतरमंडलात् ॥ ८१ ॥ दक्षिणात्यस्तदा सूर्यः । सर्वांतमंडलाश्रितात् ॥ विनिर्गत्य दक्षिणाार्द्धाद्यव्यां सुरन्नूनतः ॥ ८३ ॥ द्वितीयस्य मंडलस्योत्तरार्द्धमाश्रितश्चरन् ॥ मेरोरुत्तरदिग्भागं । प्रकाशयति दीपवत् ॥ ८४ ॥ औत्तराहः पतंगस्तु । सर्वांतमंडलाश्रितात् ॥ औत्तरार्द्धाद्विनिर्गत्य । मेरोर्दक्षिणपूर्वतः ॥ ८५ ॥ द्वितीयस्य मंडलस्य । दक्षिणाार्द्धमुपाश्रितः ॥ मेरोर्दक्षिणदिग्भागं । प्रकाशयति लीलयाम् ॥ ८६ ॥

केनमात्र्यां च यत्स्पष्टं । तस्याहः प्रथमक्षणे ॥ द्वितीयं मंडलं बुद्ध्या । कल्पयेत् तदपेक्षया ॥ ८७ ॥ एवं च—एकैकस्मिन्नहोरात्रे । एकैकमर्द्धमंडलं ॥ संक्रम्य संचरंतौ तावन्त्योत्पद्यवहारतः ॥ ८८ ॥ प्रत्येकं द्वौ मुहूर्त्तकं । पष्टिजागौ दिने दिने ॥ कृपयंतौ सर्वबाह्य—मंडलावधिगच्छतः ॥ ८९ ॥ तस्मिन् पुनः सर्वबाह्या—र्वाचीनमंडलस्थितात् ॥ दक्षिणाार्द्धाद्विनिर्गत्य । सर्वात्पथमंडलाश्रितं ॥ ९० ॥ उत्तरार्द्धे स विशति । यः प्रकाशितवान् पुरा ॥ रविर्मेरोर्याभ्यजागं । सर्वात्पथंतरमंडले ॥ ९१ ॥ यस्तु तत्रोत्तरजाग—मदिदीपद्विः पुरा ॥ सर्वबाह्यार्वाचीन—मंडलस्योत्तरार्द्धतः ॥ ९२ ॥ निर्गत्य दीपयेद्याभ्य—मर्द्धे सर्वान्यमंडले ॥ आ-

द्यं संवत्सरस्यार्द्ध-मेवमात्र्यां समाप्यते ॥ ९३ ॥ ततस्तौ द्वावपि रवी । सौम्यायनादिमर्क-
णे ॥ अनंतरं सर्वबाह्याद्-द्वितीयं मंदलं श्रितौ ॥ ९४ ॥

जतरार्द्धं योऽदिदीप-स्सर्वात्यमंजलाश्रितं ॥ दीपयेत्सोऽत्र याम्यार्द्ध-मुत्तरार्द्धं ततः परं ॥
॥ ९५ ॥ एवं पुनर्मंडलार्द्ध-मेकैकं अतिहारतः ॥ एकैकारिमन्नहोरारत्रे । आक्रमंतौ दिवाकरै ॥
॥ ९६ ॥ प्रत्येकं द्वौ सुदुर्लभक-पष्टिनागौ दिने दिने ॥ वर्द्धयंतौ क्रमात्प्राप्तौ । सर्वात्यंनरमं-
डले ॥ ९७ ॥ मंडलेऽस्मिन्नहोरारत्रे । गताब्दस्यांतिमे रवी ॥ यथादिदीपतामर्द्धं । पुनर्दीपय-
तस्तथा ॥ ९८ ॥ इत्यर्द्धमंडलस्थितिः ॥ सूर्यवक्त्रभ्यता चैवं । यथाज्ञायं प्रपंचिता ॥ एवं प्र-
पंचयामोऽथ । चंद्रचारप्ररूपणां ॥ ९९ ॥

आदौ क्षेत्रं मंडलानां ? । तद्वाधा १ तदंतरं ३ ॥ तच्चारश्च ३ बुद्धिज्ञानि-प्रतिज्ञासम्प-
रूपणा ॥ ३०० ॥ अत्रानुयोगद्वाराणि । पंचाहुस्तत्ववेदिनः ॥ तत्रादौ मंजलक्षेत्र-परिमाणं प्र-
तन्यते ॥ ? ॥ मंडलानि पंचदश । चंद्रस्य सर्वसंख्यया ॥ षट्पंचाशद्योजनैक-पष्टिनाभपु-
शून्यतः ॥ १ ॥ गुणिताः पंचदशानिः । षट्पंचाशद्व्यंति ते ॥ अष्टौ ज्ञानानि चत्वारि-शान्धे

कषष्टिजा तवाः ॥ ३ ॥ एकषष्ट्या विप्रज्यंते । योजनानयनायते ॥ त्रयोदश योजनानि ।
तद्व्याप्त्ये तत्तु द्विष्यते ॥ ४ ॥ सप्तचत्वारिंशदंशा । योजनस्यैकषष्टिजाः ॥ मंडलानां पुनरेषा-
-संतराणि चतुर्दश ॥ ५ ॥

पंचत्रिंशद्योजनानि । त्रिंशत्तथैकषष्टिजाः ॥ तवा एकस्यैकषष्ट्यं-शस्य क्षुत्सस्य सप्त-
धा ॥ ६ ॥ नागाश्चत्वार एकैक-मेतावदंतरं त्रयेत् ॥ शीतद्युतमंडलेषु । तत्रोपपत्तिरुच्यते ॥
॥ ७ ॥ चंडमंडलविक्रंते । प्रागवत्पंचदशाहते ॥ शोधिते मंजकैत्रा-द्योजनानां चतुःशती
॥ ८ ॥ शेषा सप्तनवत्याह्या । ह्येकोंशश्चैकषष्टिजः ॥ विप्रज्यते ते च चतु-र्दशत्रिंशत्तैः
॥ ९ ॥ पंचत्रिंशद्योजनानि । तद्व्याप्त्युद्धरिते हते ॥ एकषष्ट्यैकषष्ट्यंशे । नैकेन च समन्वि-
ते ॥ १० ॥ अष्टाविंशा चतुःशत्ये-तस्याश्च त्रजने सति ॥ चतुर्दशत्रिराप्यंते । त्रिंशदंशाः पु-
रोदिताः ॥ ११ ॥ शेषा अष्टौ स्थिता त्राज्या । त्राजकाश्च चतुर्दश ॥ नागाप्राप्यापवर्त्यते ।
ततो द्वात्र्यामुत्रावपि ॥ १२ ॥

नागनागास्वतो तद्व्या-श्चत्वारः सासिका इति ॥ एतच्चतुर्दशगुणं । कर्त्तव्यं प्रथमं वि-

ह ॥ १३ ॥ पंचत्रिंशद्योजनानि । चतुर्दशगुणानि वै ॥ शतान्यन्नुवंश्वत्वारि । नवत्याह्यानि
 येऽपि च ॥ १४ ॥ त्रिंशदेकषष्टिजागा—श्वतुर्दशगुणीकृताः ॥ जाताः शतानि चत्वारि । विश-
 त्याह्यानि ते त्वथ ॥ १५ ॥ एकषष्ठ्या विन्नज्यते । योजनप्राप्तये ततः ॥ त्वथा षट्प्योजनी
 शेषा—श्वतुःपंचाशदंशकाः ॥ १६ ॥ सप्तजकस्यैकषष्टि—जागस्य या चतुर्दशी ॥ चतुर्दशगुणा
 सापि । षट्पंचाशद्वनंत्यमी ॥ १७ ॥ अष्टावेकषष्टिजागा । जायंते सप्तजाजिताः ॥ द्वापष्टि-
 रंते स्युः प्राच्य-चतुःपंचाशता युताः ॥ १८ ॥ एकषष्टेषां च त्राणे । प्राप्तं सैकांशयोजनं
 ॥ योज्यतेऽश्वान्शाराशौ । योजन योजनेषु च ॥ १९ ॥ एवं च—
 योजनानां पंचशती । दशोत्तरैकषष्टिजाः ॥ अष्टचत्वारिंशदंशा । मंडलकेत्रसंमितिः ॥
 ॥ २० ॥ कृतैवं मंडलकेत्र—परिमाणप्ररूपणा ॥ संख्याप्ररूपणा त्वेषा—माहुः पंचदशात्मिकां
 ॥ २१ ॥ तत्र पंच मंडलानि । जंबूद्वीपे जिना जगुः ॥ शेषाणि तु दशांशोधौ । मंडलान्य-
 मृतद्युतेः ॥ २२ ॥ अत्राधा तु त्रिधा प्राभवत् । तत्राद्या मेर्वपेक्षया ॥ उषतो मंडलकेला—बा-
 धान्या प्रतिमंडलं ॥ २३ ॥ तृतीया तु मिथोऽबाधा । शशिनोः प्रतिमंडलं ॥ तलौषतोऽर्कव-

न्मेरो—भंडवकृतमीरितं ॥ १४ ॥ चतुश्चत्वारिंशतैव । सहस्रैरष्टभिः शतैः ॥ विंशत्याह्यैर्योज-
 नाना—मियतैवाद्यमंजवं ॥ १५ ॥ षट्त्रिंशद्योजनान्येक—शष्ट्यंशाः पचविंशतिः ॥ एकस्यैक-
 षष्टिजस्य । चत्वारः सप्तजा त्वाः ॥ १६ ॥ वर्द्धन्तरमेताव—त्प्रतिमंडवमादिमात् ॥ सर्वा-
 त्यमंजवं याव—ततो द्वितीयमंडवं ॥ १७ ॥ सत्सहस्रैश्चतुश्चत्वारिंशता चाष्टभिः शतैः ॥ ष-
 ट्पंचांशैरकषष्टि—त्रागैस्तत्त्वमितैस्तथा ॥ १८ ॥ एकस्यैकषष्टिजस्य । चतुर्भिः सप्तजैर्द्वैः ॥
 स्यान्मंदरादंतरित—मेकातोऽपरतोऽपि च ॥ १९ ॥ सर्वबाह्यमडवं तु । स्थितं दूर सुमेरुतः ॥
 महस्रैः पचचत्वारिं—शता त्रिंशैस्त्रिभिः शतैः ॥ ३० ॥ योजनानां योजनैक—षष्टिजागाष्टको-
 ष्टितैः ॥ अथो मिथोंतरं बह्व्ये । शानोः प्रतिमंडवं ॥ ३१ ॥ इंदोमिथोऽर्कवत्सर्वा—ंतरंगमंड-
 वंतरं ॥ महस्त्रा नवनवति—श्चत्वारिंशा च षट्शती ॥ ३२ ॥ इतश्च—

दासमतिर्योजनाना—मेकपंचाशदंशकाः ॥ एकषष्टिजवाः सप्त—त्रकस्यास्य त्वोऽपि च
 ॥ ३३ ॥ एतावदन्तरे गत्वावो । वर्द्धते प्रतिमंडवं ॥ बह्विर्निक्रमतोरंत—विंशतोः परिहीयते ॥
 ॥ ३४ ॥ एतच्च यत्पुरा प्रोक्तं । प्रतिमंडवमेकतः ॥ अंतरं तद् द्विगुणितं । त्रैवेत्पार्श्वद्वयोद्भ-

वं ॥ ३५ ॥ एवं च—सहस्रा नवनवति—योजनानां ज्ञातानि च ॥ द्वादशोपेतानि सप्त—वि-
 ज्ञागाश्चैकपट्टिजाः ॥ ३६ ॥ एकपंचाशदकौशा । एकपट्टिवचस्य च ॥ सप्तज्ञागीकृतस्यैतद् ।
 द्वितीयमंजुलतरं ॥ ३७ ॥ सर्वातिभंतरं लक्षं । सपट्टीनि ज्ञातानि षट् ॥ योजनानामेकषट्टि-
 ज्ञागैः षोडशान्निविना ॥ ३८ ॥ अष्टांशोरुख्यासमिद्ध—मंडलं ज्ञानुमंडलात् ॥ अष्टाष्टार्वाक्के-
 त्रज्ञागा । आश्यां रुद्रस्ततोऽधिकः ॥ ३९ ॥ ततः षोडशान्निर्ज्ञागै—न्यूनं परममंतरं ॥ सर्वा-
 त्यमंजुले राजावो—रकयोः परमांतरात् ॥ ४० ॥ एवं कृता चंडमसो—मिंश्रोऽबाधाप्ररूपणा ॥
 सांप्रतं मंजुलचार—प्ररूपणा प्रपंच्यते ॥ ४१ ॥

परिक्षेपा मंडलानां ? । सुहूर्त्तगतिरत्र च २ ॥ मंजुलार्द्धमंजुलयोः । कावसंख्याप्ररूप-
 णा ३ ॥ ४२ ॥ साधारणासाधारण—मंडलानां प्ररूपणा ४ ॥ एवं चत्वार्यनुयोग—द्वाराण्यत्र
 जिना जगुः ॥ ४३ ॥ त्रिकंज्ञायामतस्तत्र । सर्वात्र्यंतरमंडलं ॥ सहस्रा नवनवति—श्रत्वा-
 रिंज्ञा च षट्ज्ञानी ॥ ४४ ॥ तिस्रो लक्षाः पंचदशा । सहस्रा योजनान्यथ ॥ नवाशीतिः प-
 रिक्षेपो—ऽधिकोऽत्र्यंतरमंडले ॥ ४५ ॥ ज्ञावना तून्नयोरेपि सूर्यात्र्यंतरमंडलवत् ॥ द्वितीय-

मंडलव्यासं । विज्ञाव्योक्तानुसारतः ॥ ज्ञावनीयः परिक्रैपः । स चायमुपपद्यते ॥ ४६ ॥ ति-
 स्त्रो लक्षाः पंचदश । सहस्राणि शतत्रयं ॥ योजनायेकोनविंशं । साधिकं किंचनाश्रवा ॥
 ॥ ४५ ॥ पूर्वमंडलविष्कंजा-त्परमंडलविस्तृतौ । दाससतियोजनानि । बुद्धिः प्राक् प्रत्यपा-
 दि या ॥ ४६ ॥ तस्याः पृथक् परिक्रैपः । कर्त्तव्यः कोविद्विदुना ॥ दे शते त्रिंशदाधिके । यो-
 जनानां त्रवेदसौ ॥ ४७ ॥ पूर्वपूर्वपरिक्रैपे । यद्ययं क्षिप्यते तदा ॥ परापरपरिक्रैपा । ज्ञाव-
 नीया यन्नोत्तरं ॥ ४८ ॥ इयमिंडुमंडलानां । परिक्रैपप्ररूपणा ॥ मुहूर्त्तगतिमाख्यामि । संप्र-
 ति प्रतिमंडलं ॥ ४९ ॥ उपसंक्रांतयोरिंद्रोः । सर्वान्द्रयंतरममत्वे ॥ पच पंच सहस्राणि । यो-
 जनानां त्रिसप्ततिः ॥ ५० ॥ सहस्रैस्त्रयोदशानिः । सतत्त्वैः सप्ततिः शतैः ७१ ॥ द्वित्रस्य
 योजनस्यांश-शताश्च सप्तसप्ततिः ॥ ५१ ॥

चतुश्चत्वारिंशदाख्या ५०७३ । ७७४४×१३७५ । मुहूर्त्तगतिरेषिका ॥ जिज्ञास्यतेऽस्या-
 श्वेद्वीजं । श्रूयतां तदि ज्ञावना ॥ ५२ ॥ इहैकैकोऽप्यमुतांधु-रेकैकमर्द्धमंडलं ॥ एकेनाहोरा-
 त्रेणैक-मुहूर्त्ताधिक्यशादिना ॥ ५३ ॥ शानान्द्रयामेकविंशान्द्र्यां । दान्द्र्यां द्वित्रस्य निश्चितं ॥

मुहूर्त्तस्यैकादशात्रिः । मूर्द्धनागैः प्रपूरयेत् ॥ ५४ ॥ युगं ॥ एवं शशी द्वितीयोऽपि । द्वि-
 तीयमर्द्धमंडलं ॥ कालेनैतावन्नैव दाक् । भ्रमणेन प्रपूरयेत् ॥ ५५ ॥ संपूर्णस्य मंडलस्य । पू-
 र्त्तिकालो यदेष्यते ॥ अहोरात्रद्वयं द्वात्र्यां । मुहूर्त्तात्र्यां युनं तदा ॥ ५६ ॥ एकाविंशत्यधिकका-
 त्र्यां ज्ञानात्र्यां चूर्णितस्य च ॥ त्रयोविंशतिरंशानां । मुहूर्त्तस्य विनिर्दिशेत् ॥ ५७ ॥ द्वि० ५
 सु० ५ अं० १३ वे० १११ ॥ मंडले पूर्विकात्वेऽत्र । प्रत्ययः केन चेदिति ॥ त्रैराशिकेन तदपि
 श्रूयतां यदि कौतुक ॥ ५८ ॥ ज्ञानुत्तुष्टुविमानत्वा—ह्यीदृशमिमतयापि च ॥ षष्ठ्या महूर्त्तैरेकै-
 कं । मंडलं परिपूरयेत् ॥ ५९ ॥ तद्वैपरीत्या द्वाषष्ठ्या । साम्रया तैर्विधुस्तु तत् ॥ साष्टषष्टिः
 सप्तदश—शती तानि युगे ततः ॥ ६० ॥ एकचंद्रापेक्षयार्द्ध—मंडलानि त्रवंति हि ॥ ताव-
 त्येव च पूर्णानि । द्वयोरेद्वोरपेक्षया ॥ ६१ ॥ ततश्च—

साष्टषष्टिः सप्तदश—शतमानार्द्धमंडलैः ॥ युगांतर्जांवित्री रात्रि—दिवानां यदि तत्रपत्ते
 ॥ ६२ ॥ अष्टादशशतीत्रिंशत् । तदा ननु किमाप्येते ॥ द्वात्र्यामर्द्धमंडलात्र्या—मिति राशित्र-
 चं लिखेत् ॥ ६३ ॥ १७ ६८ १८ १०९ । अंत्येन राशिना राशौ । मध्यमे गुणिते सति ॥

७
 ज्ञातः शतानि षट्त्रिंशत्सप्तष्टीन्येव नृज्यते ॥ ६४ ॥ साष्टषष्टिसप्तदश-शतान्मकाद्यराशि-
 ना ॥ अहोरात्रद्वयं त्र्यब्धं ; चतुर्विंशं शतं स्थितं ॥ ६५ ॥ अहोरात्रस्य च त्रिंशत्-सुहूर्त्वा
 इति ताडितं ॥ त्रिंशत्तान्त्रिंशत्तियुक् । सप्तत्रिंशत्तान्मकं ॥ ६६ ॥ अस्मिन् साष्टषष्टिस-
 प्त-दशशत्या हृते द्वयं ॥ त्र्यब्धं सुहूर्त्वयोः शेषं । शतं चतुरशीतियुक् ॥ ६७ ॥ १८४×१७६८
 ज्ञानाप्राल्यापवर्त्येते । अष्टत्रिंशत्त्रिंशत्तान्मकौ ॥ त्रयोविंशत्तिरोक्त्य-श्वैकीविंशं शत-
 द्वयं ॥ ६८ ॥ एषा सुहूर्त्वंदाषष्टिः । सर्वार्थनाथ गुण्यते ॥ एकाविंशत्यां शतान्यां । ये चो-
 परित्तना त्रयाः ॥ ६९ ॥ त्रयोविंशत्तिरुक्ताः प्राक् । ते क्षिप्यंते त्रवेत्ततः ॥ त्रयोदश सहस्रा-
 णि । सतत्त्वा सप्तशत्यपि ११७१५ ॥ ७० ॥ सर्वात्मैर्द्वयस्य । परिधिर्यः पुरोदितः ॥ ए-
 काविंशत्यधिकान्यां । शतान्यां सोऽपि गुण्यते ॥ ७१ ॥ जातः षट् कोटयः षष्-वतिर्दकाः
 स्वरूपतः ॥ चतुस्त्रिंशत्सहस्राणि । षट्शतयेकोनसप्ततिः ॥ ७२ ॥ सहस्रैस्त्रयोदशानि । स-
 तत्रैः सप्तानिः शतैः ॥ एषां ज्ञाने हृते त्र्यब्धा । सुहूर्त्वागतिरैद्वयी ॥ ७३ ॥ योजनानां सहस्रा-
 णि । पंचोपरित्रिसप्ततिः ॥ चतुश्चत्वारिंशत्तान्मक-शतानि सप्तसप्ततिः ॥ ७४ ॥ सुहूर्त्वाग-

तिरित्येवं । ज्ञाञ्छेदोः प्रतिमंडलं ॥ विज्ञाज्योक्तज्ञाजकेन । प्राग्वत्परिरयं निजं ॥ ७५ ॥ सु-
 हृत्सियगतौ यद्वा । वर्द्धते प्रतिमंडलं ॥ त्रियोजनी पंचपंचां—शाश्व षष्ठवतिः शताः ॥ ७६ ॥
 ज्ञाया एकयोजनस्य । विज्ञातस्य सहस्रकैः ॥ त्रयोदशमितैः सप्त—शता च पंचविंशया ॥
 ॥ ७७ ॥ अत्रोपपत्तिः—योजनद्विशती त्रिंशो । या बुद्धिः प्रतिमंडलं ॥ उक्ता परिरये गुण्या ।
 सा द्विशत्यैकविंशया ॥ ७८ ॥ उक्ता त्रयोदश सह—सूदिना राक्षिना च सा ॥ दत्ते त्रियो-
 जनी शेषा—नंशानपि यथोदितान् ॥ ७९ ॥ सर्वात्ममंडलं चंद्रौ । जनानां दृष्टिगोचरौ ॥ स-
 हस्रैः सप्तचत्वारिं—शता त्रिषष्टियुक्तया ॥ ८० ॥ द्विशत्या च योजनानां । एकस्य योजन-
 स्य च ॥ पण्यंशैरकविंशत्या । ततोपपत्तिरुच्यते ॥ ८१ ॥ अंतमंडलपरिधे—देशांशे त्रिगुणी-
 कृते ॥ दंदोः प्रकाशाक्षेत्र स्यात् ॥ तापक्षेत्रमित्वाक्ययोः ॥ ८२ ॥

अर्द्ध प्रकाशाक्षेत्रस्य । पूर्वतोऽपरतोऽपि च ॥ दंदोरपि दृष्टिपथ—प्रातिर्विदस्वतोरेव ॥
 ॥ ८३ ॥ तथा च जंबूद्वीपप्रकृतिस्सूत्रं—' तथाणं इहगयस्स मणूभस्स सीयादीसाए जो-
 अणसहस्सेहिं दोहिपतेवहेहिं जोअणसएहिं एगवीसाए सहिजाएहिं जोअणसस चंदे चरखु-

कासं दृढभागहृद ' एतद्वृत्तौ च—यत्तु षष्ठीजाणीकृतयोजनसत्कैकविंशतिजागाधिकत्वं तत्तु
 संप्रदायगम्यं, अन्यथा चंडाधिकारे साधिकद्वाराषष्टिसुहूर्त्तंप्रमाणमन्तपूत्तिकालस्य वेदराशित्वे-
 न जलनात्सूर्याधिकारसत्कषष्टिसुहूर्त्तंप्रमाणमंडलपूर्त्तिकालस्य वेदराशित्वेनानुपपद्यमानत्वात्
 इति दृश्यते, तदत्र तत्त्वं बहुश्रुतगम्यं, पंचयोजनसहस्राः । पंचविंशतियुक् शतं ॥ योजन-
 स्य तथैकस्य । पचाविंशतिसंयुतैः ॥ ८४ ॥

त्रयोदशत्रिः सहस्रै—र्त्तकस्य सत्तत्रिः शतैः ॥ जागा नवत्पधिकानि । शतान्येकोनस-
 त्ततिः ॥ ८५ ॥ सुहूर्त्तंगतिरेषदोः । सर्वपर्यंतमन्तवे ॥ अथात्रैव दृष्टिपत्र—प्राप्तिसिंविच्यतेऽन-
 योः ॥ ८६ ॥ एकविंशता योजन—सहस्रैरष्टत्रिः शतैः ॥ एकविंशैः सर्वबाह्ये । दृश्येते षड-
 वे विधू ॥ ८७ ॥ अत्र सूर्याधिकारोक्तं ' तीजाए सद्धिजाएहिं ' इत्यधिकं संतव्यं, इतिजंबूद्दी-
 पप्रकृतिवृत्तौ. अत्र सर्वात्पंतरसर्वबाह्यचंडमन्तयोर्दृष्टिपत्रप्राप्तित्वा दार्शिता, शेषमन्तवेषु सा
 चडप्रकृतिवृत्तैवममासजंबूद्दीपप्रकृतिस्त्ववृत्त्यादिप्रश्नेषु पूर्वैः क्वापि दर्शिता नोपलभ्यते,
 ततोऽत्रापि न दर्शितेति ज्ञेयं.

प्रतिमंडलमित्येवं । मुहूर्त्तगतिरिति ॥ मंडलाब्दमंदलयोः । कालमानमथ ब्रुव ॥ ८८ ॥
 नवशात्या विज्जक्तस्य । चंचत्पंचदशाह्वया ॥ विज्जागैर्मंडलाब्दस्य । किलैकत्रिंशतोन्नितं ॥ ८९ ॥
 अर्द्धमंदलमेकेना-होरान्त्रेण समाप्यते ॥ एकैकेन दशांकेन । यत्र कुत्रापि मंडले ॥ ९० ॥
 द्विचत्वारिंशदधिकैः । शतैश्चतुर्त्रैरेव च ॥ अहोरान्तस्य जक्तस्य । तत्रैकत्रिंशताधिकौ ॥ ९१ ॥
 अहोरान्तौ पूर्त्तिकात् । एकास्मिन्मंदले विधोः ॥ रविस्तु पूरयेत्पूर्णा-होरान्तद्वितयेन तत् ॥
 ॥ ९२ ॥ मंडलाब्दमंडलयो-रुक्तैवं कालसंमितिः ॥ नाधारणामाधारण-मंडलानि ब्रवीन्म्य-
 ष ॥ ९३ ॥ प्रथमं च तृतीयं च । षष्ठं सप्तममष्टमं ॥ दशमैकादशे पंच-दशमित्यष्टमंडली
 ॥ ९४ ॥ नक्षत्रैरतिरहिताः । सदापि तुहिनद्युतः ॥ मंडलेष्वेषु नक्षत्रा-एयपि चारं चरन्ति यत्
 ॥ ९५ ॥ द्वितीयं च चतुर्थं च । पंचमं नवमं तथा ॥ तीणि च द्वादशादीनि । किलैषा सप्तमं-
 दली ॥ ९६ ॥ ऋक्षैः सदा विरहिता । मंदलेष्वेषु नो जवेत् ॥ कदापि चारऋकाणा-सूत्रे-
 षु गवामिव ॥ ९७ ॥ प्रथमं तृतीयमेका-दशं पंचदशं तथा ॥ रविचंडोडुमामान्या । मंदला-
 नां चतुष्टयी ॥ ९८ ॥ एतेषु मंडलेष्विदु-र्नक्षत्राणि तथा रविः ॥ चारं चरन्ति सर्वेऽपि । रा-

जमर्गे जना इव ॥ ७७ ॥ ब्रह्मादीनि पंच सूर्य-चारहीनानि सर्वथा ॥ त्रैषाणि मंडलानौ-
दोः । किञ्चिद्भानुः स्पृशेदपि ॥ ४०० ॥ साधारणासाधारण-मंडलान्येवमूर्चिरे ॥ संप्रतीदो-
र्बुद्धिनि-प्रतिज्ञासः परूष्यते ॥ १ ॥

अवस्थितस्वजावं हि । स्वरूपेणैतुमंडलं ॥ सदापि हानिर्बुद्धिर्वा । प्रेक्ष्यते सा न ताविव-
की ॥ १ ॥ केवल या शुक्लपक्के । बुद्धिनिस्तथा परे ॥ राहुविमानावरण-योगात्सा प्रति-
ज्ञासते ॥ ३ ॥ तथाहि—शुक्रराहुः पर्वराहु-रेवं राहुर्द्विधा ज्ञवेत् ॥ शुक्रराहोस्तत्र कृष्ण-त-
सं विमानमीरिनं ॥ ४ ॥ तच्च चंद्रविमानस्य । प्रतिष्ठितमधस्तवे ॥ चतुरंगुलमप्राप्तं । चा-
रं चरति सर्वदा ॥ ५ ॥ तेनापावृत्य चावृत्य । चरत्यधः शनैः शनैः ॥ बुद्धिनिप्रतिज्ञासः ।
पेस्फुरीतीडुमंडले ॥ ६ ॥ तथाक्तं-चंद्रस्म नेव हाणी । नवि बुद्धी वा अवहित्त्वं चंद्रो ॥ सु-
क्लितज्ञानस्म पुषो । दीसद बुद्धीय हाणी य ॥ ७ ॥ किन्हां राहुविमाणं । निक्वं चंद्रेण द्वेद
अधिरक्षियं ॥ चतुरंगुलमप्यसं । हिष्ठा चंद्रस्म तं चरद ॥ ८ ॥ तेषां बहद चंद्रो । परिहाणी
वाचि द्वेद चंद्रस्म ॥ तत्र प्रकल्प्य क्षाषष्टिं । ज्ञागान् शशांकमंडले ॥ हियते पंचदशानि-र्द-

न्यतेऽश्वत्थुष्यं ॥ ९ ॥

एतावदाविष्यते त-प्रत्यहं नरणीभुजा ॥ अर्होऽग्निः पंचदशानि-रेवमाविष्यतेऽखिलं ॥ १० ॥
द्वौ ज्ञागौ तिष्ठतः शेषौ । सदैवानावृत्तौ च तौ ॥ एषा कला बोधशीति । प्रसिद्धिमगमञ्जुवि
॥ ११ ॥ कल्प्यतेऽशाः पंचदश । त्रिमाने राहवेऽप्य सः ॥ जपर्येकैकांशवृद्ध्या । नीतिज्ञोऽरि-
मिबोद्धुपं ॥ १२ ॥ तच्चैवं-स्त्रीपपंचदशांशेन । कृष्णप्रतिपदि धुवं ॥ सुक्तवांशौ द्वावनानावा-
शौ । शेषषष्ठेः भित्तत्रिषः ॥ १३ ॥ चतुर्ज्ञागात्मकं पंच-दशं ज्ञागं विधुंतुदः ॥ आवृणोति
द्वितीयायां । निजज्ञागद्वयेन च ॥ १४ ॥ अष्टज्ञागात्मकौ पंच-दशांशौ द्वौ स्याद्वि सः ॥ ष-
ष्टिं ज्ञागानित्यमायां । स्वैः पंचदशान्निर्वचैः ॥ १५ ॥ त्रिजिर्बिषशेकं ॥ ततः शुक्लप्रतिपदि । च-
तुर्ज्ञागात्मकं तवं ॥ एकं पंचदशं अक्ली-करोत्यपसरन् शनैः ॥ १६ ॥ द्वितीयायां द्वौ वि-
ज्ञागौ । पूर्णिमायामिति क्रमात् ॥ द्वाषष्ठ्यंशात्मकः सर्वः । स्फुटीजवति चंडमाः ॥ १७ ॥
इंदोऽश्वत्थुर्ववात्मांशो । यात्रत्कालेन राहुणा ॥ पृथीयते मुच्यते च । नावत्कालमिता तिषिः
॥ १८ ॥ इंदोः पृथीयमानाः स्युः । कृष्णाः प्रतिपदादिकाः ॥ तिषयो मुच्यमानाः स्युः । शु-

ह्याः प्रतिपदादिकाः ॥ १९ ॥ तत्राहुः—कावेण जैण हापद । सोलसत्रागो तु सातिही हो-
 द ॥ तद् चेत य बुद्धीए । एवं तिहियो समुप्यत्ती ॥ १० ॥ एकोनत्रिंशता पूर्णै—सुहृत्त्रैश्च वि-
 षष्टिर्जैः ॥ द्वात्रिंशता सुहृत्त्रैश्चै—रेकैको रजनीपतेः ॥ ११ ॥ चतुर्दा षड्यंशरूपो । राहुणा जा-
 यते लवः ॥ सुच्यते च तदैताव—न्मानाः स्युस्तिप्रयोऽखिजाः ॥ १२ ॥ एवं च—द्वाष-
 ष्टिकाशेरात—स्यैकषड्या लवैर्मिता ॥ तिथिरेवं वक्ष्यते यद् । तद्युक्तमुपपद्यते ॥ १३ ॥
 तिथिमानेऽस्मिंश्च हते । त्रिंशता स्याद्यथोदितः ॥ मासश्चाद् एवमपि । त्रिंशत्तिथिमितः
 खलु ॥ १४ ॥ ननु राहुविमानेन । योजनार्द्धमितेन वै ॥ षट्पंचाशद्योजनैक—षष्टिनागमितं
 खलु ॥ १५ ॥ कथमाज्ञादितुं शक्यं । गरीयः शशिमंडल ॥ लघीयसा गरीयो हि । दुरा-
 वारमिति स्फुटं ॥ १६ ॥ एवमुत्तरयंत्यत्र । केचित्प्राक्तनपंडिताः ॥ लघीयसोऽप्यस्य कांति-
 जाद्वैरत्यंतमेचकैः ॥ १७ ॥

आज्ञाद्यते महदपि शशिविंबं प्रसूत्वरैः ॥ द्वावानलोल्लवधूम—स्तोमैरिव नर्त्तोगणं ॥ १८ ॥
 अन्ये त्वन्निदधुर्धारा । योजनार्द्धं यदुच्यते ॥ मानं ग्रहविमानस्य । तदेतत्प्रायिक ततः ॥ १९ ॥

योजनायामविक्रंनं । तद् द्वात्रिंशत्शमेडुरं ॥ स्वर्गाणुमंडलं तेन । विधुरावियते सुखं ॥ ३०॥
 तथा चाहुः—आयामो विक्रंनो । जोअणमेगं तु तिगुणित्त परिही ॥ अह्वाइज्जधणुसया । रा-
 हुस्स विमाणवाहल्लं ॥ ३१ ॥ संग्रहण्यदर्शो प्रहेणगार्थेयं दृश्यते. जगवतीवृत्तावप्येतस्याश्वा-
 लनाया एवं प्रथवस्थानं—यदिदं ग्रहविमानमर्ह्योजनप्रमाणमिति तत्प्रायिकं, ततश्च राहो-
 ग्रहस्योक्ताधिकप्रमाणमपि विमानं संज्ञायते. अन्ये पुनराहुर्लघीयसोऽपि राहुविमानस्य मह-
 ता तमिस्रजातेन तदावियत इति जगवतीसूत्रवृत्तौ १९ शते पंचमोद्देशके, तत्त्वं तु केवलिनो
 विदंति. कदाचिद्ग्रहण इव । विमानमुपलभ्यते ॥ वृत्ताकृति धुरराहोः । कदाचिन्न तथा च
 किं ॥ ३४ ॥ दिनेषु येषु तमसा—जिनूतः स्याद्दृशं शशी ॥ तेषूपलभ्यते वृत्तं । विमानमस्य
 येषु च ॥ ३॥ ॥ शशी विशुल्कांतित्वा—तमसा नाजिनूयते ॥ वृत्तं विमानं नैतस्य । दिनेषु
 तेषु दृश्यते ॥ ३६ ॥ तत्रोक्तं—वद्वेहेत्त कइवइ । दिवसे धुरराहुरो विमाणस्य ॥ दीसइ प-
 रं न दीसइ । जइ गहणे पवरराहुस्स ॥ ३७ ॥ आचार्य आह—अस्रहं न हि तमसा—जिनू-
 य तेजं ससी विसुभ्रंतो ॥ तेण न वद्वेहेत्त । गहणे उ तमोतमो बहुलो ॥ ३८ ॥ जगवती-

वृत्तैः—यथा तु तेद्रयामावृण्वन् । पर्वराहुर्व्रजत्यधः ॥ पुरादंतमंजलयो—र्यश्रोक्तकालमाननः ॥
 ॥ ३९ ॥ तदा जत्रत्युपरगो । यथाहं चंडसूर्ययोः ॥ जनैर्ग्रहणमित्यस्य । प्रसिद्धिः परिज्ञा-
 न्यते ॥ ४० ॥ जघन्यतस्तत्र वृक्षां । मासामंते शशिश्रहः ॥ नत्कर्षतो द्विचत्वारिंशतो मा-
 साप्तिक्रमे ॥ ४१ ॥ मासैर्जघन्यतः बलि—र्जायते तरणिश्रहः ॥ संवत्सरैरष्टचत्वारिंशतोत्क-
 र्षतः पुनः ॥ ४२ ॥ यदा स्वर्जाणुरागहन् । गहन् वा पुष्पदंतयोः ॥ तेद्रयामावृणुयात्तर्हि ।
 वदंति मनुजा भुवि ॥ ४३ ॥ चंडो रविर्वा तमसा । गुहीत इति यद्यथ ॥ तेद्रयामावृत्य पा-
 र्श्वेन । गहन्धर्कशशांकयोः ॥ ४४ ॥ तदा वदंति मनुजा । रविणा शशिनोऽथवा ॥ राहोः कु-
 क्लिन्नैश्च इति । यदा पुनर्विधुंतुदः ॥ ४५ ॥ अर्कैर्द्वतेद्रयामावृत्या—पसर्पति तदा भुवि ॥ वदं-
 ति मनुजा वांतौ । राहुणा शशिनोऽथवा ॥ ४६ ॥ यदा तु गहन् वागहन् । राहुश्चंडस्य वा
 रवेः ॥ तेद्रयामावृत्य मध्येन । गहन्त्याहुर्जनास्तदा ॥ ४७ ॥ राहुणा रविरिडुर्वा । विज्जिन्न इ-
 ति चेत्पुनः ॥ सर्वोत्पन्ना चंडसूर्य—तेद्रयामावृत्य लिलुति ॥ ४८ ॥ वावदंतीह मनुजाः । पर-
 मार्याविदस्तथा ॥ राहुणा क्षुधितेनेव । प्रस्तश्चंडोऽथवा रविः ॥ ४९ ॥ शृंगाटकश्च जाटिलः

। कृत्रकः खरकस्तथा ॥ दुर्दैरः सगरो मत्स्यः । कृष्णसर्पश्च कञ्जपः ॥ ५० ॥ इत्यस्य नव नामानि । त्रिमानसत्वस्य पंचधा ॥ कृष्णनीलरक्तपीत—शुक्लवर्णमनोरमाः ॥ ५१ ॥ जगवतीसु-
त्र ज्ञान १९ षष्टाद्वैशार्के,

संपूर्णसर्वाचयत्रो विशिष्टा—वंकारमाट्यांबरभयरूपः ॥ महर्दिको राजति राहुरेष । लो-
कप्रसिद्धो ननु मौलिमात्रं ॥ ५१ ॥ किंच—विधोरिकैकमपन—महोरान्नास्त्रयोदश ॥ चतुश्च-
त्वारिंशद्द्वो—रात्रांशाः सप्तषष्टिजाः ॥ ५२ ॥ द्वात्रयां चंद्रापणान्त्रयां स्या—त्रमासः सप्तविंश-
तिः ॥ अर्धोरान्त्राः सप्तषष्टि—जागास्तत्रैकविंशतिः ॥ ५३ ॥ अत्रापणपतिस्त्वेवं—सर्वोद्भूतां चं-
द्रजोगो । वक्ष्यमाणः समुच्चितः ॥ मुहूर्त्तानां ज्ञानान्यष्टै—कोनविंशान्यधो तवाः ॥ ५५ ॥
स्युः सप्तविंशतिः सप्त—षष्टिजास्त्रिंशता ततः ॥ मुहूर्त्तकै ह्येते तत्रधा—होरान्त्रसप्तविंशतिः ॥
॥ ५६ ॥ मुहूर्त्ता नव द्विष्यते । जागाश्च सप्तविंशतिः ॥ मुहूर्त्ताः सप्तषष्टिधाः । कार्याः कर्तुं
सवर्णानं ॥ ५७ ॥ पट्टशती त्र्युत्तरा स्यात्पत्ना । सप्तविंशतिजागयुक् ॥ बन्धूष षट्शती त्रिंश-
। जागोऽस्यास्त्रिंशता पुनः ॥ ५८ ॥ सप्तषष्टिजवा जागा । तत्रधंते एकविंशतिः । यथाको

५८ जमासोऽस्या—दीर्घं यान्योत्तरायणे ॥ ५९ ॥ चंद्रोत्तरायणरंजो । युगादिसमये त्रैवत् ॥
 प्रागुत्तरायणश्चा—द्याभ्यायनमिति क्रमः ॥ ६० ॥ प्रवृत्तिः स्याद्यतो ज्योति—श्वक्रचारैकमूल-
 योः ॥ सूर्ययान्यायनशीतां—शूत्तरायणयोः क्विच ॥ ६१ ॥ युगादावेव युगप—सत्तार्कदक्षिणा-
 यन ॥ पुष्पसप्तषष्टिजांशा—तयोर्विंशत्यतिक्रमे ॥ ६२ ॥ युगादावन्निजियोग—प्रथमक्षण एव
 तु ॥ चंद्रोत्तरायणरंज—स्ततो युक्तं पुरोदितं ॥ ६३ ॥ तत्रोक्तं जंबूद्वीपप्रकृतिवृत्तौ—सकद-
 ज्योतिश्चारमूलस्य सूर्यदक्षिणायनस्य चंद्रोत्तरायणस्य च युगपत्प्रवृत्तिर्भुगादावेव, साऽपि चं-
 द्रायणस्यान्निजियोगप्रथमसमये एव, सूरायणस्य तु पुष्पस्य तयोर्विंशतौ सप्तषष्टिजागेषु
 व्यतीतेषु, तेन सिद्धं युगस्यादिविमिति .

पुष्पस्य सप्तषष्ट्युत्त—विंशत्यंशाधिके ततः ॥ सुहृत्तदशके भुक्ते । सुहृत्कोनविंशतौ ॥
 ॥ ६४ ॥ ज्योत्थायां सप्तचत्वारिं—शदंजायां समाप्यते ॥ विद्युनोदीज्यमयनं । यान्यमारज्यते
 ऽपि च ॥ ६५ ॥ एवं च सर्वनक्षत्र—ज्योत्तार्कानुत्तवात्मके ॥ सामर्थ्यादवसीयेते । यान्योत्त-
 रायणे विधोः ॥ ६६ ॥ नत्वाद्यन्त्यसंस्तान्नि—मुखप्रसरणारमके ॥ यान्योत्तरायणे स्यातां ।

०
॥ ६३ ॥ किंच-तोकप्रसिद्धमकर-कर्कराशिस्थितस्ततः ॥ उदीच्यं या-
ज्ञानोरिव विधौरपि ॥ ६४ ॥ विधुरारजते क्रमात् ॥ ६८ ॥ युगे युगे चतुस्त्रिंशं । शतं चंद्रायणानि वै ॥ त्रिंशा-
न्यष्टादशान्-त्येत्त्रिंश युगवासराः ॥ ६९ ॥ युगातीतपर्वसंख्या । कार्या पंचदशाहता ॥ कि-
प्यंते तत्र तिष्यथः । पर्वोपरिगतास्ततः ॥ ७० ॥

राहोरस्माविद्वर्ज्यैत-वमरात्रास्ततः परं ॥ ऋक्मासाद्धेन जागे । यज्ञव्यं तद्विचार्यते ॥
॥ ७१ ॥ लब्धे समेके विद्मेय-मतीतं दक्षिणायनं ॥ विषमेके पुनर्दब्धे । व्यतीतमुत्तरायणं
॥ ७२ ॥ शेषांस्तूत्तरितानंशान् । सप्तषष्ठ्या हरेद्बुधः ॥ लब्धांकप्रमिता वर्त्त-मानायनदिना-
गताः ॥ ७३ ॥ तत्राप्युत्तरिता येका-स्ते विद्मेया विशारद्वैः ॥ दिनस्य सप्तषष्ठ्यंशा । दृश्यं-
तेऽत्र निदर्शनं ॥ ७४ ॥ यथा युगादेशरन्य । नवमासव्यतिक्रमे ॥ पंचम्यां केनचित्पुष्टं । किं-
चंद्रायणमस्ति-ज्ज्ञोः ॥ ७५ ॥ कुर्यात्पंचदशानि । पर्वाण्यष्टादशान् च ॥ क्षिपेज्जान् पंच
तिष्ठीन् । त्यक्तवावमचतुष्टयं ॥ ७६ ॥ एकसप्तत्या समेतं । संजातं शतयोर्द्वयं ॥ ज्ञाज्कोऽ-
स्य ज्ञमासाद्धे । पूर्णरूपात्मकं न तत् ॥ ७७ ॥ किंतु सप्तषष्टिजागैः । कियन्निरधिकं ततः ॥

एष राशिः सप्तषष्ठ्या । ज्ञागसप्तम्याय गुण्यते ॥ ४८ ॥ अष्टादश सहस्राणि । सप्तपंचाशता
 धिकं ॥ शतं जातमितश्रेष्ठु-मासार्द्धविसा अपि ॥ ४९ ॥ सप्तषष्ठ्या हताः शेषै-र्वेदेद
 ४४ त्वैर्युताः ॥ जाताः पंचदशाब्धानि । शतानि नव तैः पुनः ॥ ५० ॥ हते ज्ञान्यांकेऽ
 ८१५९ यनानि । त्वथान्येकोनविंशतिः ॥ शेषा ज्ञागसप्तशती । द्विसप्तत्यधिका स्थिता ॥
 ॥ ८१ ॥ अस्या ज्ञागे सप्तषष्ठ्या । त्वथा रुद्रमिता दिनाः ॥ शेषाः पंचविंशदंशा-स्तिष्ठन्ति
 सप्तषष्ठिजाः ॥ ८२ ॥ चंद्रायणान्यतीतानी-त्येवमेकोनविंशतिः ॥ अनंतरमतीतं य-त्तच्चंद्रस्यो-
 चरायणं ॥ ८३ ॥ वर्त्तमानस्य च याभ्या-यनस्य वासरा गताः ॥ एकादश तवाः पंच-त्रिं-
 शच्च सप्तषष्ठिजाः ॥ ८४ ॥ अत्र पूर्णा त्रिविध्यंति । समाप्ते पंचमे तिथौ ॥ एवमन्यत्रापि
 ज्ञान्यं । करणं गणकोत्तमैः ॥ ८५ ॥ इंद्रस्तत्परिचारश्च । रूपकांत्यादित्रिर्नृशं ॥ सश्रीक इ-
 ति विख्यातः । ससी प्राकृतज्ञाषथा ॥ ८६ ॥ मृगश्रिंहं विमानेऽस्य । पीठिकायां प्रतिष्ठितं
 ॥ मृगांकितविमानत्वा-न्मृगांक इति बोध्यते ॥ ८७ ॥

तथा च पंचमंगे-से केणहेणं ज्ञेते एवं बुच्चद ? चंदे ससी चंदे ससीगे, चंदस्स

षं ज्योतिरसिद्धस्य ज्योतिरसो मियंके विमार्णकंता देवाकंतानु देवीनु ' इत्यादि ११५ ॥ इ-
 ति चंद्रस्वरूपनिरूपणं. एवं संक्षेपतश्चंद्र-निरूपणं यथा कृतं ॥ तथैव वर्णयामोऽथ । नक्षत्रा-
 णां निरूपणं ॥ ८८ ॥ आदौ संख्या मंत्रदानां १ । तेषां क्षेत्रप्ररूपणा २ ॥ एककृत्विमा-
 नानां । तत्रांतरं परस्परं ३ ॥ ८९ ॥ सुमेरोर्मंडलाबाधा ४ । विष्कंतादि च मंडले ५ ॥ सु-
 दूर्त्तगतिरवेधाः ६ । आशांकमंडलैः सह ७ ॥ ९० ॥ दिग्योगो ८ देवता ९ स्तारा-संख्यो १०
 दुर्नां तत्राकृतिः ११ ॥ सूर्येण्डुयोगाद्यामानं १२ । कुलाद्याख्यानिरूपणं १३ ॥ ९१ ॥ अमावा-
 स्या पूर्णिमानां । नक्षत्रयोगकीर्तनं १४ ॥ प्रतिमासमहोरान्न-समापकानि तानि च १५ ॥
 ॥ ९२ ॥ एजिश्च पंचदशानि-द्वारैः पूर्णपुरैरिव ॥ गभ्योऽडुपरिपाटीति । तामेव प्रथमं ब्रुवे ॥
 ॥ ९३ ॥ अजिजिच्चूवणं चैव । धनिष्टाशततारिका ॥ पूर्वा त्रड्पदा सैवो-त्तरादिकाश्च रेव-
 ती ॥ ९४ ॥ अश्विनी तारणी चैव । कृतिका रोहिणी तथा ॥ मृगशीर्षं तथा चार्द्रा । पुन-
 र्वसू ततः परं ॥ ९५ ॥ पुष्योऽश्लेषा मघाः पूर्वा-फाल्गुन्युत्तरफाल्गुनी ॥ हस्ताश्रिता तथा
 स्वाति-विंशत्या चानुराधिका ॥ ९६ ॥ ज्येष्ठा मूलं तथा पूर्वा-षाढा सैवोत्तरापि च ॥ जि-

नप्रवचनोपहो । नकलाणामयं क्रमः ॥ ९७ ॥
अश्विन्याः कृत्तिकाया या । प्रसिद्धं लौकिकक्रमं ॥

॥ ९८ ॥ तत्रः हेतुः प्रथमतः । संयोगः शशिनो समं ॥ युगस्यादावग्निजितः । शेषाणां तु त-
तः क्रमात् ॥ ९९ ॥ कृत्तिकादिक्रमस्तु लोके सप्तशिलाकचकादिवेव स्थानेषूपयोगी श्रूयते ।
अतोऽयत्नेऽस्य शशिनो । योगो यदृष्टपकातिकः ॥ शुकान्तरानुप्रविष्ट-तयास्य तद्विवक्षयं ॥
॥ १०० ॥ यदुक्तं सम वायांगे सप्तविंशो समवाये ' जंबूद्वीवे दीवे अग्नीद्वज्जोहिं सत्ताविसाहि
विंशत्या नक्षत्रैर्व्यवहारः प्रवर्तते, अग्निजिज्ञक्षत्रयोत्तराषाढाचतुर्थपादाबुप्रवेशनादिति । लो-
के तु—श्रौत्तराषाढसंत्याहि—चतस्रश्च शुतर्धटीः ॥ वदंत्यग्निजितो जोगं । वेधलत्ताद्यवेक्षणे ॥
॥ ३ ॥ अष्टावेव मंदलानि । स्युरष्टाविंशतेरपि ॥ उडूनां तत्र चारस्तु । नियते स्वस्वमंडले
॥ ४ ॥ इति मंडलसंख्या ॥ साज्ञातिर्योजनशते । दीपस्यांतरवर्तिनि ॥ उक्तं मुक्तिवधूकांते

नक्तत्रमंडलद्वयं ॥ ५ ॥ त्रिंशो च योजनशतत्रये लक्षणवारिधेः ॥ षड् नक्तत्रसंज्ञानि ।
 दृष्टानि विष्टुपेक्षिभिः ॥ ६ ॥ नक्तत्रसंज्ञं चक्रवाहविष्कंभतो ज्ञेयत् ॥ गव्युत्तमेकं प्रथिकं ।
 गव्युत्तार्द्धं च मेडुरं ॥ ७ ॥ एवं नक्तत्रजातीयमंडलक्षेत्रसंमितिः ॥ दशोत्तरा पंचशती । यो-
 जनानां निरूपिता ॥ ८ ॥ तत्त्वैकैकस्य शक्यस्य । मंडलक्षेत्रसंज्ञयः ॥ रवेरिवायनाज्ञावा-
 दाचारान्स्वमंडले ॥ ९ ॥ इति मंडलक्षेत्रं ॥ यत्र यत्र यानि यानि । वदयंते ज्ञानि मंडले ॥
 स्यात्तदीयविमानानां । हे योजने मिथोत्तरं ॥ १० ॥ मिथोत्तरमुत्तूनां चेद्विदमेव ज्ञेयतथा ॥
 मंडलक्षेत्रमन्यस्याद्भूशून्यं तच्च नेष्यते ॥ ११ ॥ यत्तु—'दो । जोअणाइं लरक्तमंडलस्म
 णास्कत्तमंडलस्म य अबाहाए अंतरे पणते ' इत्येतज्जंबूद्वीपप्रकृतिसूत्रं, तत् अष्टास्वपि मंड-
 लेषु यत्त यत्त मंडले यावंति नक्तत्राणां विमानानि तेषामंतरबोधकं यच्च अस्तिजिन्नक्तत्रविमा-
 नस्य श्रवणनक्तत्रविमानस्य च परस्परसंतरं हे योजने इति जु० श्रीआंतिसंज्ञाणिभिः स्वकु-
 तवृत्तौ व्याख्यापि तदस्तिप्रायं भ्रम्यन् न विद्मः, यदपि जु० श्रीधर्मसागराणिभिः स्वकुतवृत्तौ
 एतत्सूत्रव्याख्याने हे योजने नक्तत्रस्य स चाबाधया अंतरं प्रकृतमित्येव लिखितमस्ति तद-

प्यज्ञिप्राथशून्यमेव.

चतुश्चत्वारिंशतैव । सहस्रैरष्टत्रिः शतैः ॥ विंशैश्च योजनैर्मरुः । सर्वांतरं त्र्यमंडलं ॥
॥ १९ ॥ महस्रैः पंचचत्वारिंशता विंशैस्त्रिः शतैः ॥ योजनैर्मरुतः सर्व-बाह्यं नक्षत्रमं-
डलं ॥ १३ ॥ इति सुमेरोरवाधा ॥ विष्कन्नायामपरिधि-प्रमुख मानमेतयोः ॥ रवेः सर्वांत-
रसर्व-बाह्यमडलयोरिव ॥ १४ ॥ इति मंदलविष्कन्नादि ॥ सहस्राणि पंचशत-द्वयं च पंच-
पष्टियुक् ॥ योजनानि योजनस्य । त्र्यस्रैकस्य निश्चितं ॥ १५ ॥ एकविंशत्या सहस्रैः । ष-
ष्ट्याः द्वैर्नवत्रिः शतैः ॥ विज्जाणाश्च समधिकः । पूर्वोक्तयोजनोपरि ॥ १६ ॥ अष्टादश सह-
स्राणि । शतद्वयं त्रिपष्टियुक् ॥ सर्वांतमंडलोन्नां । मुहूर्त्तगतिरधिका ॥ १७ ॥ जपपत्तिश्चात्र-
नक्षत्रं सर्वमप्यत्र । पूर्येत्स्वस्वमंडलं ॥ मुहूर्त्तैरेकोनपष्ट्या । मुहूर्त्तस्य तथा त्रैवैः ॥ १८ ॥
सप्तपष्टिंशत-विज्जाकस्य त्रिः शतैः ॥ सप्तोत्तरैः प्रत्ययश्च । त्रैराशिकातदुच्यते ॥ १९ ॥
नक्षत्रार्द्धमंडलानां । संपूर्णपुगवर्तिनां ॥ पंचत्रिंशत्समधिकै-र्यष्टादशत्रिः शतैः ॥ २० ॥ अ-
ष्टादशशती त्रिंशत्-द्वैरात्राणामवाप्यते ॥ द्वात्र्यामर्द्धमंडलान्यां । किमाप्यते तथा च ॥

॥ ११ ॥ १८ । ३५ । १८ । ३० । १ अत्रांतरराजिना राज्ञौ । मध्यमे गुणिते सति ॥ त्रिसह-
 स्त्री षट्शती च । जाता षष्ठ्यधिका किल ॥ ११ ॥ पंचत्रिंशत्समधिके— नाष्टादशशतस-
 ना ॥ अथेन राशिना ज्ञागे । रात्रिदिवमवाप्यते ॥ १३ ॥ अष्टादशशती शेषा । पंचत्रिंश-
 तियुक् स्थिता ॥ मुहूर्त्तानयनायैषा । त्रिंशता गुणिताजवत् ॥ १४ ॥ चतुःपंचाशत्सहस्राः ।
 सार्द्धं सप्तशतीति च ॥ एषां ज्ञागेऽष्टादशजिः । पंचात्रिंशद्युतैः शतैः ॥ १५ ॥ लब्धा मुहूर्-
 त्ना एकोन-त्रिंशत्ततोऽपवर्त्तनं ॥ वेद्युतेदकयोः राश्योः । पंचात्रिस्तौ ततः स्थितौ ॥ १६ ॥
 सप्ततुह्या त्रिंशती ज्ञाज्यो । ज्ञाजकः सप्तषष्टियुक् ॥ त्रिंशती येऽत्र लब्धाश्चै-कोनत्रिंश-मु-
 हूर्त्तकाः ॥ १७ ॥ त्रिंशत्समुहूर्त्तरूपेऽहो-रात्रे पूर्वागतेऽन्विताः ॥ ते मुहूर्त्ताः स्युरेकोन-षष्टी
 राशिरसौ पुनः ॥ १८ ॥ गुण्यते ज्ञागसाम्याय । सप्तषष्टिसमन्वितैः ॥ त्रिजिः शतैः क्विध-
 तेऽस्मिन् । सप्ततुह्यांश्चाशतवयी ॥ १९ ॥ सषष्टिर्नवशत्येवं । सहस्राश्चैकत्रिंशतिः ॥ अयं च
 राशिः परिधे-र्जाजकः प्रनिमंडलं ॥ ३० ॥ तिस्रो लक्षाः पंचदश । सहस्राणि तत्रोपरि ॥
 नवाश्रितिः परिक्रमः । सर्वाण्यंतरमंडले ॥ ३१ ॥

राशियोजनरूपोऽयं । ज्ञागात्मकेन राशित्वात् ॥ कथं विज्ञाज्योऽमदशा—स्वरूपत्वादसौ त-
 तः ॥ ३२ ॥ तेनैवार्हति गुणनं । गुणितो येन ज्ञाजकः ॥ ततस्त्रिभिः शतैः सप्त—षष्ठ्याद्भैर-
 व गुणयते ॥ ३३ ॥ ज्ञाता एकादश कोट्यः । षट्पंचाशच्च तद्विक्रमाः ॥ सप्तत्रिंशत्सहस्राणि
 । षट्शती च त्रिंशद्विभुक् ॥ ३४ ॥ सहस्रैरकविंशत्या । पद्याद्भैरवत्रिभिः शतैः ॥ ज्ञागोऽस्य
 राशेः प्रागुक्ता । मुहूर्त्तगतिराप्यते ॥ ३५ ॥ तथा—योजनानां विपंचाश—ञ्जती सैकोनविंश-
 तिः ॥ सहस्रैरकविंशत्या । पद्याद्भैरवत्रिभिः शतैः ॥ ३६ ॥ त्रकस्य योजनस्यांश—सहस्राः
 षोडशोपरि ॥ अपंचषष्टिस्त्रिंशती । गतिः सर्वैत्यमंडले ॥ ३७ ॥ तथाहि—

तक्तत्रयं योजनानां—मष्टादशसहस्रयुक् ॥ शतत्रयं पंचदशं । परिकेपोत्यमंडले ॥ ३८ ॥
 अयं त्रिभिः सप्तषष्टि—सहितस्ताडितः शतैः ॥ कोट्य एकादश तक्ता । अष्टषष्टिः कित्वाधिकाः
 ॥ ३९ ॥ सहस्रैरकविंशत्या । शतैः त्रिभिः सपंचत्रिभिः ॥ राशेरस्यैकविंशत्या । सहस्रैर्नवत्रिभिः
 शतैः ॥ ४० ॥ हते षष्ठ्याधिकैर्नागे । मुहूर्त्तगतिराप्यते ॥ नक्तत्राणां किल सर्व—बाह्यमंडल-
 ज्ञारिणां ॥ ४१ ॥ इति मुहूर्त्तगतिः ॥ षट्सु देशसंज्ञकेषु । मुहूर्त्तगतिस्त्रिविधे ॥ सुरेन तन-

त्परिधि-ज्ञानाय कियतेऽयुना ॥ ४१ ॥ जमंडलानां सर्वेषां । मंडलेऽत्रमृतद्युतेः ॥ समवता-
 रस्तलाद्य-माद्ये आशांकमंडले ॥ ४३ ॥ जमंदलं द्वितीयं च । तृतीये चंडमडले ॥ पष्ठे तृती-
 यं विज्ञेयं । तत्रणोदधिजाविति ॥ ४४ ॥ चतुर्थं सप्तमे द्वेयं । तथा पंचममष्टमे ॥ विज्ञेयं द-
 शमे षष्ठ-भेकादशे च सप्तमं ॥ ४५ ॥ अष्टमं च पंचदशे । शेषाणि तु सदैवद्विजिः ॥ मत्त
 चंडमडलानि । रहितानि विनिर्दिशेत् ॥ ४६ ॥ एषां चंडमंडलानां । परिक्रेपानुभारतः ॥ पू-
 र्वोक्तविधिना ज्ञानां । सुदूर्भगतिराप्यते ॥ ४७ ॥ इति चंडमंडलावेकाः ॥ अग्निजिच्चूचणश्वैष
 । धनिद्या शततारिका ॥ पूर्वोत्तरा जडपदा । रेवती पुनरश्विनी ॥ ४८ ॥ नराणी फाल्गुनी
 पूर्वा । फाल्गुन्येव तथोत्तरा ॥ स्वानिश्च द्वादशैतानि । सर्वान्यंतरमंडले ॥ ४९ ॥ चरंति त-
 न्मंडलादौ । यथांक्तकालमानतः ॥ पुरयंति तदन्यादौ । तथा तान्यपराण्यपि ॥ ५० ॥ पुनर्व-
 सूमथाश्चेति । द्वयं द्वितीयमडले ॥ तृतीये कृत्तिकास्तुर्ये । चित्रा तथा च रोहिणी ॥ ५१ ॥
 विशाखा पंचमे षष्ठे-ऽनुराधा सप्तमे पुनः ॥ ज्येष्ठाष्टमे त्वष्ट ज्ञानि । मदा चरंति तद्यथा ॥
 ॥ ५२ ॥ आर्द्रा मृगशिरः पुष्यो-ऽश्लेषा मूढं करोऽपि च ॥ पूर्वार्पादोत्तराषाढे । इत्यष्टानि म-

मंडले ॥ ५३ ॥ पूर्वोत्तरभाडयोस्तु । चतुस्तरकयोस्त्रिह ॥ द्वे द्वे स्तस्तरके मध्ये । बहिश्चा
 एममंडलात् ॥ ५४ ॥

अष्टानां द्वादशानां च । बाह्याभ्यंतरचारिणां ॥ सर्वेभ्योऽपि बहिर्मूलं । सर्वेभ्योऽभ्यन्तरे
 ऽन्निजित् ॥ ५५ ॥ तथाहुः— ' अह् नरणिमादजवरिं बहिर्मूलोन्नितरे अन्निर्दं ' यानि द्वाद-
 श्वा रुक्काणि । सर्वान्प्रतरमंडले ॥ तानि चंद्रस्योत्तरस्यां । संयुज्यंतेऽमुना समं ॥ ५६ ॥ ए-
 त्त्रियंदोद्भूतिः सादं । योगस्तदा स्वज्ञावतः ॥ ज्येष्ठेव मंडलेषु । ज्येष्कारो हिमद्युतेः ॥ ५७ ॥
 सर्वांतर्मंडलस्थाना—मेषामुत्तरवर्तिता ॥ चंद्राद्युक्ता तदेभ्यश्च । विधोर्दक्षिणवर्तिता ॥ ५८ ॥
 मध्यमीयमंडलेषु । यान्युक्तान्यष्ट तेषु च ॥ त्रिना ज्येष्ठां त्रिधा योगः । सप्तानां शशिनो स-
 मं ॥ ५९ ॥ औत्तराहो दक्षिणात्यो । योगः प्रमर्दनामकः ॥ आद्यो बहिश्चरे चंदे । द्विती-
 योत्तश्चरे स्वतः ॥ ६० ॥ प्रमर्दो ज्विमानानि । त्रिज्येदोर्गच्छतो ज्येत् ॥ योगः प्रमर्द एव
 स्या—ज्येष्ठायाः शशिनो समं ॥ ६१ ॥ तन्मूल्याद्यानि षड् ज्येष्ठा । बाह्यमंडलवर्तिषु ॥ इंद्रो-
 र्दक्षिणदिक्स्थानि । संयुज्यंतेऽमुना समं ॥ ६२ ॥ पूर्वोत्तरभाडयोस्तु । बाह्यताराव्यपेक्षया ॥

याम्यायां शशिनो योगः । प्रहसः परमर्षिभिः ॥ ६३ ॥ दयोर्दयोस्तारयोस्तु । चैव मध्येन
गच्छति ॥ ज्ञेयप्रमर्दयोगोऽपि । ततो योगोऽनयोर्द्विधा ॥ ६४ ॥

जज्ञीच्यां द्विधि योगस्तु । संज्ञवेज्ञानयोर्ज्ञयोः ॥ यदाज्ञयां परतश्चासौ । कदापीदोर्न वर्त्त-
ते ॥ ६५ ॥ विज्ञिन्नमंडलस्थानां । पृथक्कमंडलवर्त्तिनां ॥ नक्षत्राणां चंद्रमसा । यथायोगस्त-
शोच्यते ॥ ६६ ॥ स्वस्वकालप्रमाणेना-ष्टाविंशत्या कितोद्भिः ॥ निजगत्या व्याप्यमानं ।
केत्रं यावद्विज्ञाप्यते ॥ ६७ ॥ तावन्मानमेकमर्द-मंडलं कल्प्यते धिया ॥ द्वितीयोद्भुक्तद्वेन ।
द्वितीयमर्दमंडलं ॥ ६८ ॥ अष्टानवतिशताढ्यं । जहं संपूर्णमंडलेषु स्युः ॥ सर्वेष्वंशा एष च
। त्रिंशो मंडलत्रैदः ॥ ६९ ॥ ननु च—मंडलेषु येषु यानि । चरन्त्युत्तानि तेष्विदं ॥ चंद्रादि-
योगयोग्यानां । ज्ञांशानां कल्पनोच्चिता ॥ ७० ॥ सर्वेष्वपि मंडलेषु । सर्वोत्तुज्ञागकल्पना ॥
इयत्तिं कप्रमौचित्य-मिति चेत् श्रुयतामिह ॥ ७१ ॥ ज्ञानां चंद्रादित्रिर्योगो । नैवास्ति नि-
यते दिने ॥ न वा नियतवेलायां । दिनेऽपि नियते न सः ॥ ७२ ॥ तेन तत्तन्मंडलेषु । यथा-
द्वितदवाप्तसु ॥ तत्तन्नक्षत्रसंबधि-सीमाविक्रंज आहिते ॥ ७३ ॥

प्राप्नौ सत्यां मृगांकादे-र्यौगः स्यादुडुत्तिः सह ॥ एवमकस्यापि योगो । त्तिन्नमंडलव
 त्तिनः ॥ ७४ ॥ एवं नसीमात्रिकंजा-दिषु प्राप्तप्रयोजनः ॥ प्रागुक्तो मंडलहेद । इदानीमु
 पपद्यते ॥ ७५ ॥ त्रिविधानीह रुक्ताणि । समक्रेत्राणि कानिचित् ॥ कियंति चार्द्धक्रेत्राणि ।
 सार्द्धक्रेत्राणि कानिचित् ॥ ७६ ॥ क्रेत्रसुण्यातिवेया यात्र-इहोरत्वेण गम्यते ॥ तावत्क्रेवं या-
 ति ज्ञानि । चरति शशिना समं ॥ ७७ ॥ नमक्रेत्राणि तानि स्यु-—रर्द्धक्रेत्राणि तानि च ॥
 अर्द्धयश्रोक्तक्रेत्रस्य । यांति यानीदुना सह ॥ ७८ ॥ यशोक्तक्रेत्रमध्यर्द्ध । प्रयांति यानि चेंडु
 ना ॥ स्युस्तानि सार्द्धक्रेत्राणि । वह्यतेऽग्रेऽन्निधानतः ॥ ७९ ॥ तत्र पंचदशाब्द्यानि । षट्कं
 पट्कं परद्वयं ॥ अहोरत्नः सप्तषष्टि-ज्ञाणीकृतोऽत्र कट्पथे ॥ ८० ॥ ततः सप्तक्रेत्रज्ञानि ।
 प्रत्येकं सप्तषष्टिधा ॥ कट्पथानीति पंचदश । सप्तषष्टिगुणीकृताः ॥ ८१ ॥

ज्ञानं महत्स्रपंचाब्द्य-सर्द्धक्रेत्रेषु तेषु च ॥ सार्द्धस्रयस्त्रिंशदंशाः । प्रत्येकं कट्पथनांचिताः
 ॥ ८२ ॥ ततश्च—षडशाः सार्द्धस्रयस्त्रिंश-ज्ञानं सैकं ज्ञानद्वयं ॥ सार्द्धक्रेत्रेषु प्रत्येकं । ज्ञा-
 नाश्चार्द्धाशुक् ज्ञानं ॥ ८३ ॥ सार्द्धक्रेत्राणि षडिति । त एते षड्गुणीकृताः ॥ सतीणि षट्-

शतान्येक-विंशतिश्चान्निजिह्वाः ॥ ८४ ॥ अष्टादश ज्ञानान्यैवं । त्रिंशानि सर्वसंख्यया ॥
 एतावदंशप्रमितं । स्यादेकमर्द्धमंडलं ॥ ८५ ॥ तावदेवापरमिति । द्वात्रयामिदं निहन्यते ॥
 पञ्चाधिकानि षट्त्रिंश-ज्ञानानीत्यत्रब्रह्म ॥ ८६ ॥ त्रिंशन्मुहूर्त्ता एकास्मिन्नक्षेत्रे इति
 स्फुटं ॥ सप्तष्टिपट्त्रिंशदंश-भूतेषु कल्पनोचिताः ॥ ८७ ॥ त्रिंशो द्विजागाः प्रत्येकं । गु-
 ष्यते त्रिंशतेति ते ॥ जातं लक्ष्मैकमष्टा-नवत्या सहितं ज्ञैः ॥ ८८ ॥ एतस्मान्मंडलहेद-
 मानादेव प्रतीयते ॥ द्वादांक्रान्तास्करोहूनां । गत्याधिक्यं यथोत्तरं ॥ ८९ ॥ तथाहि-एकैकेन
 मुहूर्त्तेन । द्वाशी गच्छति लीजया ॥ प्रक्रांतमंडलपरि-हेषांजानां यदा तदा ॥ ९० ॥ अष्टष-
 ट्त्र्या स्वधिकै-राधिकं भवन्निः श्नैः ॥ सहस्रमेकमर्कस्तु । मुहूर्त्तेनोपसर्पति ॥ ९१ ॥ त्रि-
 शान्यष्टादश ज्ञाना-न्युप्तानि संचरन्ति च ॥ पञ्चत्रिंशत्समाधिका-न्यष्टादश ज्ञानानि वै ॥ ९२ ॥
 उर्केदुस्तास्करोहूनां । गतिः प्राग् योजनात्मिका ॥ इयं त्वंशात्मिका चिंत्यं । पौनस्स्यं
 ततोऽत्र न ॥ ९३ ॥ विशेषस्त्वनयोगंत्योः । कश्चिन्नास्ति स्वरूपतः ॥ प्रत्ययः कोऽत्र यथैवं । त-
 त्रेषां यो निशम्यतां ॥ ९४ ॥ स्वस्वमंडलपरिधि-र्मंडलहेदराशिनो ॥ विज्जयते यद्वैद्व्यं त-

स्तुधिया ताड्यते किव ॥ १५ ॥ उत्कंठकौटुजागात्म-सुहृत्संगतिराशिक्षिः ॥ सुहृत्संगतिरेषां
 स्यात्-स्यूर्वाक्ता योजनात्मिका ॥ १६ ॥ त्रैराशिकेन यद्विवा । प्रत्ययोऽस्या विधीयतां ॥ किं
 तश्चैराशिकमिति । यदीहा तन्निराभयतां ॥ १७ ॥ स्यान्मंडलापूर्त्तिकावा । विधोः प्रारवत्स व-
 णितः ॥ पंचविंशाः ज्ञाताः सप्त । महत्साश्च त्रयोदश ॥ १८ ॥

अस्योपपत्तिर्योजनात्मकसुहृत्संगत्यवप्नरे दर्शितास्ति, ततश्च-पंचविंशत्सप्तशत-त्रयोदश-
 सहस्रकैः ॥ सुहृत्सौशीलकमष्टा-नवतिश्च ज्ञाता यदि ॥ १९ ॥ मंडलांशा अवाप्यते । ब्रूता-
 प्यते तदा कति ॥ एकोनांतसुहृत्सैन । राजित्रयमिदं विखेत् ॥ २० ॥ १३ ॥ ७५ ॥ १०९
 ०० आद्यो राशिसुहृत्संज्ञा-रूपोत्पस्तु सुहृत्संकः ॥ सावर्णार्थमेकविंश-द्विज्ञात्यांत्यो निहन्प-
 ते ॥ १ ॥ एकविंशा द्विज्ञानी स्यान्-न्मध्यराशिरग्रैतया ॥ हतः कोटिद्वयं लक्षा । द्विचत्वारिं-
 शदेव च ॥ ७ ॥ पंचषष्टिः सहस्राणि । ज्ञातान्यष्ट त्रयंत्यतः ॥ पंचविंशत्सप्तशत-त्रयोदश-
 सहस्रकैः ॥ २ ॥ एषां ज्ञाणे हते लब्धा । सुहृत्संगतिरैदवी ॥ ज्ञागात्मिका यथोक्ता च । सा
 रवेरपि ज्ञायते ॥ ३ ॥

पूर्वोक्तो मंडवहेद-राशिः पद्यां मुहूर्त्तकैः ॥ यथाप्यते मुहूर्त्तेन । तदैकेन किमाप्यते
 ॥ ४ ॥ ६० १० ए००० १३ गुणितोत्येनैकेकेन । मध्यराशिस्तथा स्थितः ॥ अष्टादशार्त्तौ विं-
 श्तिं । यज्ञत्याद्येन त्राजितः ॥ ५ ॥ त्रयंरुजपूर्त्तिकात्-मानं त्रैवेत्सवर्णिं ॥ षष्टियुक्ता नव-
 शती । सद्गसाश्चैकविंशतिः ॥ ६ ॥ जुषपत्तिरस्य योजनात्मकगत्यवसरे दूर्ध्नितास्ति, ततश्च-
 एतावन्निर्मुहूर्त्तौ-मंडवहेदमंचयः ॥ प्रागुक्तश्चेन्न्यते त-न्मुहूर्त्तेन किमाप्यते ॥ ७ ॥ २१-
 १६० १०ए ००० १ भावार्था याव्यंतिमयो-र्गुण्यतेतिम एककः ॥ सप्तपद्या त्रिशत्या ।
 तादृशूपः न जायते ॥ ८ ॥ हतोऽनेन मध्यराशि-श्चतस्रः कोटयो त्रैवत् ॥ हे लक्षे षष्ट्याव-
 तिश्च । सप्तस्रः षट् शतानि च ॥ १० ॥ तस्याधराशिना त्रागे । लब्धा ज्ञानां लवात्मिका-
 ॥ अष्टादशशती पंच-त्रिंशा मुहूर्त्तजा गतिः ॥ ११ ॥ इति द्वियोगः, तत्प्रसंगात्स्तीमाविष्कं-
 त्रादितिरूपणं च ।

ब्रह्मा १ त्रिणु २ वैसु ३ श्वैव । वरुणा ४ ज्ञा ५ त्रिवृक्ष्यः ६ ॥ पुषा ७ श्वश्व ८ य-
 मो ए ऽग्निश्च १० । प्रजापति ११ स्ततः परं ॥ १२ ॥ सोमो १३ रुद्रो १४ इतिश्वैव १४ । वृ-

१०
हृस्पति १५ स्तथापरः ॥ सर्पो १६ परः पितृनामा १७ । जगो १८ ऽर्षमात्रिथोऽपि च १९ ॥

॥ १३ ॥ सूर २० स्वष्टा २१ तथा वायु २२ -रिंजामी एकनायकौ २३ ॥ मित्रं २४ इनेर्कता
२६ आषां २७ । विश्वे देवास्त्रयोदश २८ ॥ १४ ॥

अत्रिवृद्धाहिर्बुध । इत्याख्यान्यत्र गीयते ॥ सोमश्रंङो रविः सूर । इट्शाख्याः परे सुराः
॥ १५ ॥ बृहस्पतिरपि प्रसिद्धो ग्रह एव. अमी अत्रिजिदादीना-सुडूनामधिपाः स्मृताः ॥ ये-
षु तुष्टेषु नक्षत्र-तुष्टी रुष्टेषु तद्गुणः ॥ १६ ॥ देवनामप्युदूनां स्यु-र्ध्वधीशाः सुराः परे ॥ त-
त्पर्वाणिर्जिततप-स्तारत्तस्यानुज्ञावतः ॥ १७ ॥

स्वामिसंब्रकज्ञावः स्या-यत्सुरेष्वपि नृष्विव ॥ यथा सुकृतमैश्वर्य-तेजःशक्तिसुखादि च
॥ १८ ॥ विख्यातौ चंडसूर्यौ यौ । सर्वज्योतिष्कनायकौ ॥ तयोरप्यपरः स्वामी । परेषां त-
द्वि का कथा ॥ १९ ॥ तथा च पंचमंशं- 'सक्रस्म देविदस्म देवरसो सोमस्म महारसो इ-
मे देवा आणा उववायवयषा निद्रेसे चिद्वंति, तं जहा-सोमकादयातिवा सोमदेवकादया वा
विद्युकुमारा विद्युकुमारीत्, अग्निकुमारा अग्निकुमारीत्, वातकुमारा वातकुमारीत् चंदा

सूरा गङ्गा एरकना तारारूपा ' इत्यादि, इति देवताः । तिस्रस्तिस्रः पंच शतं द्वे द्वे द्वात्रिंशदे
 व च ॥ तिस्रस्तिस्रः षट् पंच । तिस्र एका च पंच च ॥ १० ॥

तिस्रः पच सप्त च द्वे । द्वे पंचकैकिका द्योः ॥ पंच चतस्रस्तिस्रश्च । तत एकादश
 स्मृताः ॥ ११ ॥ चतस्रश्च चतस्रश्च । तारासंख्यात्रिजित्क्रमत् ॥ द्वेषान्युद्विमानानि । ता-
 गद्वाहुवैरिह ॥ ११ ॥ न पुनः पंचमज्योति-र्नदगाः किल तारकाः ॥ विजातीयः समुदा-
 यी । विजातीयोच्चयात्र हि ॥ १३ ॥ प्रथीयांसि विमानानि । नक्षत्राणां त्रयूनि च ॥ तारका-
 णां ततोऽप्येकयं । युक्तिः सा सहितानयोः ॥ १३ ॥

किंच कोटाकोटिरूपा । तारासंख्यातिरिच्यते ॥ अष्टाविंशतिरूपा च । क्रकसंख्या वि-
 लीयते ॥ १४ ॥ तद्द्विद्विग्राद्विमानेशः । स्याद्देवोऽत्रिजिदादिकः ॥ गृहद्वयाद्यधिपति-र्पुष्पा
 कश्चिन्महर्षिकः ॥ १५ ॥ एतं च न काप्युपपत्तिः तारासंख्याप्रयोजनं च. वारुणां दशमी
 न्याज्या । द्वितीया पौष्णजे तथा ॥ शेषोऽहुष्यशुजा स्वस्व-तारासंख्यासमा तिथिः ॥ १६ ॥
 इति तारासंख्या ॥ गोक्षीर्षपुक्रानां या । दीर्घां श्रेणिसतदाकृति ॥ गोक्षीर्षावद्विसंस्थान-

मन्त्रिजिक्थितं ततः ॥ २३ ॥ कासारान्नं श्रवणन्नं । पक्षिपंजरसंस्थिता ॥ धनिष्ठा शानता-
 रा च । पुष्पोपचारसंस्थिता ॥ २८ ॥ पूर्वोत्तरान्नद्वये । अर्द्धाद्विधापिकोपमे ॥ एतदूर्द्ध्वययो-
 गे । पूर्वा वायुकातिर्नैवत् ॥ २९ ॥

वैश्वं च नौममाकार—मध्वकंधान्नमश्विनं ॥ उत्तरगी त्रगसंस्थाना । क्षुरधारेव कुत्ति-
 का ॥ ३० ॥ शकटोदीषमा ब्राह्मी । मार्गं मृगशिरः समं ॥ आर्द्धा रुधिरविंशाना । पुनर्व-
 सू तुतोपभौ ॥ ३१ ॥ नर्दमानकसंस्थानः । पुष्पोऽश्लेषाकृतिः पुनः ॥ पताकाया इव मघाः
 । प्राकाराकारचारवः ॥ ३२ ॥ पूर्वोत्तरे च फाल्गुन्या—वर्द्धपट्यंकसंस्थिते ॥ अत्राप्येतद्द्वय-
 योगे । पूर्वा पट्यंकसंस्थितिः ॥ ३३ ॥

हस्तो हस्ताकृतिश्चित्रा । संस्थानतो ज्ञेयेद्यथा ॥ मुखमंडलनैरपुष्पं । स्वान्तिः कीलकसं-
 स्थिता ॥ ३४ ॥ विशाखा पशुदामाना । राधैकावलिसंस्थिता ॥ गजदंताकृतिज्योष्टा । मूढं
 वृश्चिकपुञ्जवत् ॥ ३५ ॥ गजविक्रमसंस्थानाः । पूर्वाषाढाः प्रकीर्तिताः ॥ आषाढाश्वोत्तराः सिं-
 शो—पंचशतसमा मताः ॥ ३६ ॥ लोके तु रत्नमात्रायां—तुरगमुखमदकं योनिरूपं क्षुरान्नं ।

शकटसमप्रश्नैरस्योत्तमार्गेण तुड्यं ॥ मणिगुह्यारचक्रनात्रिंशत्त्रयोपमं त्रं । शयनसदृशम-
न्यञ्जात्र पर्यैकरूपं ॥ ३७ ॥

द्वरत्ताकारनिर्जं च मौक्तिकनिर्जं चान्यत्प्रवाद्योपमं । धिष्यंतीरणवस्थितं मणिनिर्जं स-
त्कुडवान्नं परं ॥ क्रुद्ध्यत्केसरविक्रमेण सदृशं शय्यासमानं परं । चान्यदंतिविद्यासवस्थित-
मतः शृंगाटकव्यक्ति च ॥ ३८ ॥ त्रिविक्रमात्रं च मृदंगरूपं । वृत्तं ततोऽन्यद्यमतद्वयात्रं ॥
पर्यैकरूपं सुरजानुकार—मित्येवमथादित्रचक्ररूपं ॥ ३९ ॥ इत्याकृतिः ॥ समषष्टिवैः स-
प्त—विंशत्यान्यधिकान्यथ ॥ योगो नवमुहूर्त्तानि । शशिनान्निजितो मतः ॥ ४० ॥ ज्येष्ठश्रे-
यान्नरण्यार्द्धा । स्वातिश्च ज्ञाततारिका ॥ मुहूर्त्तानि पंचदश । योग एषां सुधांशुना ॥ ४१ ॥
उत्तरात्रितयं ब्राह्मी । गिशाख्या च पुनर्वसू ॥ पंचचत्वारिंशदेषां । मुहूर्त्तानि योग इंदुना ॥
॥ ४२ ॥ पंचदशानां शेषाणा—मुहूर्त्तां शशिना सह ॥ योगखिंशान्मुहूर्त्तानि—त्येवमाहुर्जिने-
श्वराः ॥ ४३ ॥ प्रयोजनं त्वेषां—मृते साधौ पंचदश—मुहूर्त्तैरेव पुलकः ॥ एकविंशान्मुहूर्त्तैस्तु
। द्वेष्यः शेषैस्तु नैरुत्तौ ॥ ४४ ॥ एतान्यर्द्धनार्द्धसप्त—ज्ञेयाण्याहुर्यथाक्रमं ॥ अर्धेषां रावेणा

योगो । यावत्कालं तदुच्यते ॥ ४५ ॥

मुहूर्त्तैरेकविंशत्या-ख्यानि रात्रिदिवानि षट् ॥ अर्द्धकेत्राणामुद्गनां । योगो विवस्वता सह ॥ ४६ ॥ सार्द्धकेत्राणां तु ज्ञानां । योगो विवस्वता सह ॥ त्रिभिर्मुहूर्त्तैर्युक्तानि । रात्रिदिवानि विंशतिः ॥ ४७ ॥ समकेत्राणामुद्गना-महोरान्त्राख्ययोदश ॥ मुहूर्त्तैश्च द्वादशत्रि-रधिकान् रविसंगतिः ॥ ४८ ॥ रात्रिदिवानि चत्वारि । षण्मुहूर्त्ताधिकानि च ॥ नक्षत्रमन्त्रिजिज्ञारं । चरत्युष्णरुचा सह ॥ ४९ ॥ अत्रायमाप्तायः-सप्तषष्ठ्युन्नवानंशा-नहोरान्नस्य यावतः ॥ यन्नक्षत्रं चरत्यत्र । रजनीपतिना सह ॥ ५० ॥ तन्नक्षत्रं तावतोऽहो-रात्रस्य पंचमान् लवान् ॥ ज्ञानुना चरतीत्यत्र । दृष्टान्तोऽप्युच्यते यथा ॥ ५१ ॥

सप्तषष्ठिलवनेक-विंशतिं शशिनो सह ॥ चरत्यन्त्रिजिदकेण । तावतः पंचमान् लवान् ॥ ५२ ॥ अहोरान्नस्येति शेषः । अथैकविंशतिः पंच-नका दिनचतुष्टयं ॥ इत्यार्द्धकोशकः शेष-खिंशता स निहन्यते ॥ ५३ ॥ जाता त्रिंशदथैतस्याः । पंचत्रिर्नजने सति ॥ षण्मुहूर्त्ताः करं प्राप्ता । एवं सर्वत्र ज्ञावना ॥ ५४ ॥ तथाहुः-जं रिक्तं जावदण् । वञ्चद चंदेण

ज्ञागसत्तद्दी ॥ स पणनागे रादं-दियसस सुरेण तावदए ॥ ५५ ॥ तसपत्तिस्तददं च ३३ ॥ ।
 चतुस्त्रिंशं तथा शतं ॥ समाः १६१ सार्द्धैत्रेषु । सप्तषष्ठितत्ताः क्रमात् ॥ ५६ ॥ इति सूर्य-
 द्योगाख्यमानं ॥

ऋक्षेषु येषु मासानां । प्रायः परिसमाप्तयः ॥ तानि माससमाख्यानि । स्युर्ऋकाणि कु-
 लाख्या ॥ ५७ ॥ प्रायोग्रहणतश्चात्र । कदाप्युपकुलोद्भिः ॥ समाप्तिर्जायते मासां । नैः कु-
 लोपकुलैरपि ॥ ५८ ॥ कुलोद्भयोऽथस्तनानि । जवंत्युपकुलान्यथ ॥ स्युः कुलोपकुलाख्या-
 नि । तेऽथोऽप्यथस्तनानि च ॥ ५९ ॥ तानि चैवमाहुः—कुलजान्यश्विनी पुषो । यथा मू-
 लोत्तरात्रयं ॥ द्विद्वैतं मृगाश्विना । कृत्तिका वासवानि च ॥ ६० ॥ उपकुल्यानि जराणी । ब्रा-
 ह्मं पृथान्नयं करः ॥ एंडमादित्यमश्लेषा । वायव्यां पौषावैष्यावे ॥ ६१ ॥ कुलोपकुलजान्या-
 र्द्धांजिन्मैत्राणि वारुणमिति, कुलादिप्रयोजनं त्विदं—पूर्वेषु जाता दातारः । संग्रामे स्थापि-
 नां जयः ॥ अन्येषु त्वन्यसेवार्त्ता—यापिनावसदाजयः ॥ ६२ ॥ इति कुलाख्याख्यानिरूपणं ॥
 धनिष्टाशोचरात्तद्-पदाश्विनी च कृत्तिकाः ॥ मार्गः पुष्यश्चैव मघा । उत्तराफाल्गुनीति च

॥६३॥ चित्रा विशाखा मूढं चो-तराषाढा यथाक्रमं ॥ श्रावणादिमासराकाः । प्रायः तमाप-
 यन्ति यत् ॥ ६४ ॥ तत एव पूर्णिमानां । दादज्ञानामपि क्रमात् ॥ एवासुदूतां नासा स्यु-
 र्नामधेयानि तद्यथा ॥ ६५ ॥ श्राविष्टी च प्रौष्ठपदी । तथैवाश्वयुजीत्यपि ॥ कार्तिकी मार्ग-
 शीर्षी च । पौषी माघी च फाल्गुनी ॥ ६६ ॥ चैत्री च वैशाखी ज्येष्ठी । मौलीत्याख्या त-
 था परा ॥ आषाढीत्यन्विता एताः । सदाख्याश्च कर्हिचित् ॥ ६७ ॥ श्राविष्टा स्याद्वनिष्ठेति ।
 तथेदुपुक्तपान्विता ॥ श्राविष्टी पौर्णमासी स्या-देवमन्या अपि स्फुटं ॥ ६८ ॥ यदा चोपकु-
 लाख्यानि । नमापयन्ति पूर्णिमाः ॥ पाश्चात्यानि तदेतेन्यः । श्रवणादीन्यनुक्रमात् ॥ ६९ ॥
 राकास्त्विमाः समाप्यन्ते । कुलोपकुलनैर्घदा ॥ ततोपकुलपाश्चात्यै-रन्तिजित्प्रमुखैरिह ॥७०॥
 यद्यप्यन्तिजिता कापि । राकापूर्त्तिर्न दृश्यते ॥ श्रुतियोगात्तथाप्येत-डाकापूरकमुच्यते ॥
 ॥ ७१ ॥ यस्मिन् रुक्ते पूर्णिमा स्या-ततः पंचदशोऽथवा ॥ चतुर्दशोऽमावास्या स्या-ज्ञाने
 प्रातिलोभ्यतः ॥ ७२ ॥ तद्यथा-मार्धे राका मघोर्षेता-ऽमावास्या च सवासवा ॥ सवास-
 वायां राकायां । श्रावणे सा मघान्विता ॥७३॥ एवमन्यत्रापि ज्ञाव्यं, इत्यमावास्यापूर्णिमा-

योगकीर्त्तनं ॥ यदा यदा यैर्नर्कलै-रस्तं यानैः समाप्यते ॥ अहोरात्रस्तानि वद्ध्ये । नामग्रा-
हं यथाक्रमं ॥ ७३ ॥ तदा समाप्यते रुक्मै-रातिरप्येन्निरैव यत् ॥ उच्यते रातिनक्त्वा-एवप्य-
सून्यैव तद्दुषैः ॥ ७४ ॥ समापयति तवाद्या-नहोरात्रांश्चतुर्दश ॥ ननुोषारयुत्तरापादा । ससै-
तान्यन्निजसदा ॥ ७५ ॥

ततः श्रवणमप्यष्टा-त्रैकोनत्रिंशदित्यञ्जत् ॥ धनिष्टाश्रावणस्यांत्य-महोरारात्रं ततो नये-
त् ॥ ७६ ॥ नयेद्वनिष्टाहोरारात्रान् । नादस्याद्यांश्चतुर्दश ॥ ततः शतत्रिंशक् सप्त । पूर्वा नञ्-
पथाष्ट च ॥ ७७ ॥ सोत्तरांत्यमहोरारात्रं । सैवेपस्य चतुर्दश ॥ ततः पौष्यं पंचदश । चरमं
चैकमश्विनी ॥ ७८ ॥ अश्विन्येव कार्तिकस्य । नयत्याद्यांश्चतुर्दश ॥ अहोरारात्रान् पंचदश ।
नराश्वेकं च कृत्तिकाः ॥ ७९ ॥ समापयंति ता एव । सहस्याद्यांश्चतुर्दश ॥ ब्राह्मी पंचदशां-
त्यं च । मृगशीर्षं समापयेत् ॥ ८० ॥ पौषस्यापि तदेवाद्या-नहोरारात्रान् समापयेत् ॥ चतु-
र्दश तथार्द्धाष्टौ । ततः सप्त पुनर्वसू ॥ ८१ ॥

पुष्योऽस्यांत्यमहोरारात्रं । मार्घेऽप्याद्यां चतुर्दश ॥ समापयेत्पंचदशा-श्लेषा तथांतिसं म-

धाः ॥ ८२ ॥ पूर्यति फाट्युभस्य । मधा आद्यांश्चतुर्दश ॥ ततः पंचदश पूर्वा-फाट्युनी
 सोत्तरांतिसं ॥ ८३ ॥ उत्तराफाट्युनी वैले । नयत्याद्यांश्चतुर्दश ॥ ततो हस्तः पंचदश । चि-
 त्ताहोरात्रमंतिसं ॥ ८४ ॥ अहोरात्रांस्तनश्चित्रा । नयेच्चतुर्दशाद्दिमान् ॥ वैशाखस्य पंचदश
 । स्वातिरंत्यं विशाखिका ॥ ८५ ॥ समापयत्यथ ज्येष्ठे । विशाखाद्यांश्चतुर्दश ॥ सप्तानुराधा
 ज्येष्ठार्ष्टौ । मूलः पर्यंतवर्त्तिनं ॥ ८६ ॥ मूलः समापयत्याद्या-नाषाढस्य चतुर्दश ॥ पूर्वाभा-
 दा पंचदशो-त्तराषाढांन्यवर्त्तिन ॥ ८७ ॥ संप्रहश्चात्र-

सत्तद्व अत्रिसवणे । तद्व सयन्निसए य पुव्वन्नदवए ॥ अद्वा पुसवसए । राहा जेष्टाय अ-
 णुकमभो ॥ ८८ ॥ पन्नरसद्विणे सेसा । रत्ति विरामं कुणंति णक्कत्ता ॥ उत्तरसाढा आसा-
 ढ-चरिसद्विचना गणिक्कत्ति ॥ ८९ ॥ प्रयोजनं त्वेषां-यथा नत्तश्चतुर्त्तगि-मारूढेऽर्के प्रती-
 यते ॥ प्रथमा पौरुषी मध्य-महश्च व्योममध्यगे ॥ ९० ॥ चतुर्त्तगावशेषं च । नत्तःप्राप्ते-
 त्यपौरुषी ॥ ज्ञायंते रजनीयासा । अप्येन्निरुद्धन्निसत्तथा ॥ ९१ ॥ तथाहुरुत्तराध्ययने-ज-
 स्सेद्व जया रत्तिं । णक्कत्तं तंसिणह चज्जगगे ॥ नंपत्ते विरमेज्जा । सप्रायपत्तमकालंसि ॥ ९२ ॥

तन्मेव य नक्तै । गयणचञ्जगणसावसेसंमि ॥ विरत्तियं पि कातं । पद्मिदैहिना मुणी कुण-
 द ॥ ९३ ॥ श्रंशान्ते च—इह तेरह सोवहमे । विसमेद सूरियाज नक्ता ॥ मह्यगयं-
 मिषेयं । रयणी जा माणपरिमाणं ॥ ९४ ॥

शीतकादे च दिनाधिकमानायां रात्रौ सूर्यजात् एकादशचतुर्दशसप्तदशैकाविंशतिसै-
 नैकत्रैर्नक्षत्रोमध्यं प्राप्तैर्यथाक्रमं प्रथमादिप्रहरांतः स्यादिति संप्रदायः, लोके च—रविरिक्ताज
 गणियं । सिररिक्कं जाव सत्तपरिहीणं ॥ सैसं दुगुणं किञ्चा । तीया राई फुडा हवद ॥ ९५ ॥
 इत्यादि बहुधा, इत्यहोराराशसमापकनक्षत्रकीर्तनं, समाप्तं चेदं नक्षत्रप्रकरणं, विकालकोंगार-
 कश्च । लोहितान्कः शनैश्वरः ॥ आधुनिकः प्राधुनिकः । कणः कणक एव च ॥ ९६ ॥ नव-
 मः कणकणक—स्तथा कणवितानकः ॥ कणसंतानकश्चैवं । सोमः सहित एव च ॥ ९७ ॥
 अध्वसेनस्तथा कार्यो—पगः कर्बुरकोऽपि च ॥ तथाजकरको दुंदु—नकः शंखात्त्रिधः परः ॥
 ॥ ९८ ॥ शंखनाजस्तथा शंख—वर्णात्त्रिः कंस एव च ॥ कसनाजस्तथा कंस—वर्णात्त्रो नी-
 ल एव च ॥ ९९ ॥

नीलावन्नासो रूप्यी च । रूप्यावन्नासन्नस्मकौ ॥ नस्मराशितितिव-पुष्पवर्णदकानि-

ना

धाः ॥ ७०० ॥ दकवर्णस्तथा कारो । वंध्य इंद्राग्निरेव च ॥ धूमकेतुर्हरिः पिंग-तको बुधस्त-
श्वेव च ॥ १ ॥ शुक्रो बृहस्पती राह-गस्तिमाणवकाः ॥ कामस्पर्शीश्च धुरकः । प्रमुखो वि-
कटोऽपि च ॥ २ ॥ विसांढिकल्पः प्रकल्पः । स्युर्जटालारुणाग्रयः ॥ षट्पंचाशत्तमः कालो ।
सहाकालस्ततः परः ॥ ३ ॥ स्वस्तिकः सौवस्तिकश्च । वर्द्धमानः प्रदंबकः ॥ नित्यालोकौ नि-
त्योद्योतः । स्वयंप्रज्ञावन्नासको ॥ ४ ॥ श्रेयस्करस्तथा केमं-कर आन्नकरोऽपि च ॥ प्रन्नक-
रो रजाश्वेव । विरजानाम कीर्तितः ॥ ५ ॥ अशोको वीतशोकश्च । विमलाख्यो वित्तकः ॥
विवस्वश्च विज्ञालश्च । ज्ञालः सुव्रत एव च ॥ ६ ॥

अनिवृत्तिश्वैकजटी । द्विजटी करिकः करः ॥ राजार्णवः पुष्पकेतु-र्नाविकेतुरिति ग्रहाः
॥ ७ ॥ ग्रहास्तु सर्वे वक्राति-चारादिगतिन्नावतः ॥ गतावनियतास्तेन । नैतेषां प्राक्तनैः कु-
ता ॥ ८ ॥ गतिप्ररूपणा नापि । मंजवानां प्ररूपणा ॥ लोकानु केषांचित्किंचि-कृत्यादि श्रू-
यतेऽपि हि ॥ ९ ॥ मेरोः प्रदक्षिणावर्त्तं । ब्रह्मत्येतेऽपि मंजवैः ॥ सदानवस्थितैरेव । दिवा-

॥ ७१

करशांकिवत् ॥ १० ॥ अवस्थापिमंडलत्वा—संज्ञाययोगचिंतनात् ॥ नापि चक्रे तारकाणां ।
 मंजटादिनिरूपणं ॥ ११ ॥ तथोक्तं जीवाग्निगमसूत्रे — ' एरकतारगाणं । अवष्टिया मंजटा
 सुशेयवा ॥ तेषु य पयाह्णिणव—तमेव मेरुं अणुपरिति ॥ १२ ॥ एवं रदीं दुप्रहृक्कतार—
 चारस्वरूपं किमपि न्यगादि ॥ शेषं विशेषं तु यत्रोपयोगं । ज्योतिष्कचक्रावसरेऽग्निधस्ये ॥
 ॥ १३ ॥ विश्वाश्वर्षदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंडांतिव—ज्ञाजश्रीतनयोऽतनिष्ठ विनयः श्रीते-
 जपलात्मजः ॥ काव्यं यत्किंच तत्र निश्चितजगतत्प्रदीपोपमे । सर्गो निर्गलितार्थसार्थसु-
 त्तगो विंशः समाप्तः सुखं ॥ ७१४ ॥

॥ इति श्री लोकप्रकाशे विंशतितमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरत्न ॥

॥ अथैकविंशतितमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथास्य जंबूद्वीपस्य । परिक्रमकमंबुधिं ॥ कीर्त्तयामि कीर्त्तिगुरु—प्रसादप्रदप्रथितोद्यमः ॥
 ॥ १४ ॥ तस्थुषो जोगिन इवा—वेष्ट्यैतं द्वीपसेवधिं ॥ कारोदकत्वादस्याब्धे—र्ध्वणोद इति प्र-
 ष्णा ॥ १५ ॥ चक्रवालयतया चैव । विस्तीर्णो लक्षयोर्द्वयं ॥ योजनानां परिक्रम—परिमाणम-

श्रोत्रयते ॥ १६ ॥ एकाशीतिसहस्राद्या । लक्षाः पंचदशाथ च ॥ शतमेकोनचत्वारिंशत्ता-
 ल्यं किञ्चिदूनया ॥ १७ ॥ एषोऽस्य बाह्यपरिधि-र्धातकीखंत्सन्निधौ ॥ जंबूद्वीपस्य परिधि-
 यः स एवांतरः पुनः ॥ १८ ॥ पूर्वपूर्वद्वीपवादि-परिकेपा हि यैतिमाः ॥ त एवास्याऽयपा-
 श्रोधि-द्वीपेष्वान्यंतरा मताः ॥ १९ ॥ अन्यंतरबाह्यपरि-हेपयोगेऽद्विते सति ॥ परिकेपा
 मध्यमाः स्यु-र्विनाद्यं द्वीपवादिषु ॥ २० ॥ लक्षा नवाष्टचत्वारिंशत्सहस्राणि षट्शती ॥
 त्रयशीतित्थ मध्यमोऽयं । परिधिर्दवणोदधौ ॥ २१ ॥ प्रवेशमार्गरूपो य-स्तटाकादिजलाश्रये
 ॥ त्रुपदेशः क्रमान्नीचः । सोऽत्र गोतीर्थमुच्यते ॥ २२ ॥

गोतीर्थं तच्च लवणां-बुधाबुजयतोऽपि हि ॥ प्रत्येकं पंचनवतिं । सहस्रान् यावदाहितं
 ॥ २३ ॥ जंबूद्वीपवेदिकांते-गुलासंख्यांशासंमितं ॥ गोतीर्थं धातकीखंड-वेदिकांतेऽपि तादृ-
 शं ॥ २४ ॥ ततश्च-अथवाबुजयतो याव-रुभ्यतेशांगुलादिकं ॥ तर्के तस्मिन् पंचनव-त्यासं-
 यत्तस्मिन्तोऽनता ॥ २५ ॥ यथा पंचनवत्यांशै-रतिक्रांतैः पयोनिधौ ॥ भुवोऽंशो हीयते पंच-न-
 वत्यांगुलसंगुलैः ॥ २६ ॥ योजनैश्च पंचनव-त्यैकं योजनमप्यथ ॥ शतैः पंचनवत्या च ।

योजनानां शतं हसैत् ॥१७॥ एवं च पंचनवति-सहस्रांते समक्षितेः ॥ निघातोऽन्यतोऽप्यत्र
 । जाता सहस्रयोजना ॥ १८ ॥ तथाहुः—जह्विन्नि नवं । उगह्विताए लवणसलिलस्स
 ॥ पंचाणज इति जने । जं लवं सो नु उवेहो ॥ १९ ॥ ततश्च—

द्वयोगोतीर्थयोर्मध्ये । सहस्रयोजनोन्मितः ॥ स्याद्वेधः सहस्राणि । दश यावत्समा-
 नितः ॥ ३० ॥ जंबूद्वीपत्रेदिकांते—गुलासख्यांशसंमितं ॥ सलिलं धातकीखंड-वेदिकांतेऽ-
 पि तादृशं ॥ ३१ ॥ ततः पचनवत्यांशैर्वर्द्धते षोडशांशकाः ॥ अंगुलैः पंचनवत्या । वर्द्धते
 षोडशांगुली ॥ ३२ ॥ अत्रायमाश्रायः—धातकीखंडतो जंबू-द्वीपतो वा पयोनिधौ ॥ जिज्ञा-
 स्यते जलोच्छ्रायो । यावत्तवंशांगुलादिषु ॥ ३३ ॥ पंचोन्नशतजकेषु । सत्सु तेषु यदाप्यते ॥
 तत् षोडशगुलं याव-रात्रांस्तत्र जलोच्छ्रयः ॥ ३४ ॥ यथात्र पंचनवते-र्योजनानामतिक्रमे
 ॥ विज्जज्यंते योजनानि । पंचोत्तेन शतेन वै ॥ ३५ ॥ एकं योजनमासं य-त्तषोडशान्तिराह-
 तं ॥ योजनानि षोडशैवं । ज्ञातस्तत्र जलोच्छ्रयः ॥ ३६ ॥ तथाहुः क्रमाश्रमणमिश्राः—ज-
 ह्विन्नि नस्सैदं । उगाह्विताए लवणसलिलस्स ॥ पंचाणजइति जने । सोऽत्रमणिए णिय-

माहु ॥ ३३ ॥ एतच्च धातकीखंन-जंबूद्वीपांत्यन्नामितः ॥ इत्वा श्वरिकं मध्ये । द्विखोपरि-
तलस्य वै ॥ ३८ ॥ विवक्षित्या मानमुक्तं । जलोच्छ्रयस्य निश्चिंतं । मेरुरेकादशज्ञाग-परि-
हाणिरिवागमे ॥ ३९ ॥

तथाहुः श्रीमजयगिरिपादाः—इह षोडशसहस्रप्रमाणायाः शिखायाः शिरसि ज्ञजयो-
श्च वेदिकांतयोर्मूले श्वरिकयां इत्यायां यद्गणितशले किमपि जलरहितमाकाशं तदपि कर्णग-
त्या तदा ज्ञाष्यमिति सजलं विवक्षित्याविवक्षितमुच्यमानमुच्चत्वपरिमाणमवसेयं, यथा मंद-
रपर्वतस्यैकादशज्ञागपरिहारिति, वरतुतः पुनरुजयो—द्वीपभावेदिकांततः ॥ प्रदेशवृद्ध्योऽन-
यतो । वदंतंबु क्रमात्तथा ॥ ४० ॥ यथास्मिन् पंचनवति—सहस्रांते जवेज्जलं ॥ योजनानां
सप्तशता—न्युच्छिन्नं समज्जलत्वात् ॥ ४१ ॥ योजनानां सहस्र चो—द्वेषोऽत्र समज्जलत्वात् ॥
एवं नसदशा शता—न्युद्धेषोऽत्र पयोनिधेः ॥ ४२ ॥

ततः परे मध्यज्ञागे । सहस्रदशकातते ॥ जलोच्छ्रयो योजनानां । स्यात्सहस्राणि षोड-
श ॥ ४३ ॥ सहस्रमत्राप्युद्धेष । उच्छ्रयोद्धेषतस्ततः ॥ योजनानां नसदशा । सहस्राण्युद्धको-

त्रयः ॥ ४४ ॥ एवं त्रयन्योच्चरूपैः—गुणासंख्यांशसंमितः ॥ त्रिकर्षतो योजनानां । सदै-
 साणि च षोडश ॥ ४५ ॥ मध्यमस्तूच्चरूपो त्रययो । यश्चोक्तास्त्रायतोबुधेः ॥ तत्र तत्र विनि-
 श्रित्य । त्रयोच्चरूपमनेकथा ॥ ४६ ॥ अत्रास्य त्रयणांत्रोधे—र्गणितं प्रतरात्मकं ॥ घनात्मकं च
 निर्घेतुं । यथागममुपक्रमे ॥ ४७ ॥ त्रयणांबुधिविस्तारा—सहस्राणि दश शकुटं ॥ शोधयि-
 त्या शोधमूर्दी—कृतं दशासहस्रयुक् ॥ ४८ ॥ जातं पंचसहस्राद्यं । त्रकमेकमिदं पुनः ॥ अस्मिन्
 प्रकरणे कोटि—रित्येवं परित्राधितं ॥ ४९ ॥ अथैवंरूपया कोट्या । गणयेच्चत्रयणांबुधेः ॥ म-
 ध्यमं परिधेमर्तनं । स्यादेवं प्रतरात्मकं ॥ ५० ॥ तच्चैदं—सहस्रा नव कोटीनां । तथा नव श-
 तान्यपि ॥ एकषष्टिः कोटयश्च । त्रकाः सप्तदशोपरि ॥ ५१ ॥ सहस्राणि पंचदश । योजना-
 नामिदं जनैः ॥ प्रतरं त्रयणे प्रोक्तं । सर्वैर्कत्रे फलात्मकं ॥ ५२ ॥ मध्यत्राणे सप्तदश । स-
 हस्राणि यदीरितं ॥ त्रयमानं तदनेन । प्रतरेणाहतं घनं ॥ ५३ ॥ कोट्यः षोडश कोटीनां ।
 त्रकास्त्रिनवतिस्तथा ॥ एकोनचत्वारिंशच्च । सहस्राणि ततः परं ॥ ५४ ॥ संपंचदशकोटीनि
 । नवकोटीशतान्यथ ॥ परिधूर्णा योजनानां । त्रकाः पंचाद्यादेव च ॥ ५५ ॥

एतावद्भगणितं । कथितं व्यवर्णार्थे ॥ विलसत्केवलालोक-विलोकितजगद्भयैः ॥५६॥
 नन्वेतावद्भनमिह । कथमुत्पद्यते यतः ॥ न सर्वत्र सप्तदश । सहस्राणि जयोञ्जयः ॥ ५७ ॥
 किंतु मध्यन्ताग एव । सहस्रदशकावधि ॥ अत्रोच्यते सत्यमेत-सत्वमाकर्ण्यतां परं ॥ ५८ ॥
 ॥ युरामं ॥ अर्धेः क्षिणाया जगुरि । द्वयोश्च वेदिकांतयोः ॥ दत्तायां दवरिकाया-मुज्ज्यामे-
 कांततः किल ॥ ६० ॥ अंतरादे यद्दकादां । स्थितमंबुधिवर्जितं ॥ तत्सर्वमेतदज्ञाद्य-मि-
 त्यंबुधितयाखिलं ॥ ६१ ॥ विवक्षित्वा मानमेत-न्निरूपितं धनारमकं ॥ एतद्विद्वक्ताहेतुस्तु ।
 गम्यः केवलशालिनां ॥ ६२ ॥ तथाहुर्दुष्यमाध्वान्त-निर्मग्नगमदीपकाः ॥ विश्लेषणवतीग्रंथे
 । जिनन्नद्गणीश्वराः ॥ ६३ ॥ ' एयं नृनयवेदयतानु सोलस्रसहस्रुस्सेहस्रस कन्नगर्दए जंल-
 वणसमुद्धान्नवंजवसुन्नंषि खितं तस्म गणियं जहा मंदरसस पवयस्म एकारसन्तागहाणीक-
 स्रगदए आगासस्सवि तदा नवंति काऊण न्णिया तद्दा व्यवणसमुद्दसस वि ' सुखैश्वतुसुख
 इव । द्वरैश्वतुन्नरेष च ॥ जगत्यालिंगितो ज्ञाति । स्थितैर्दिशु चतसृषु ॥ ६४ ॥ पूर्वस्यां वि-
 जयद्वारं । शीतोद्गायाः किन्नोपरि ॥ धातकीखंडपूर्वादी-द्विशंथां व्यवर्णानुधौ ॥ ६५ ॥

दाराणि वैजयंतादी-न्यप्येवं दक्षिणादिषु ॥ संत्यस्य दिक्षु निसृषु । जंबूदीप इव क्रमा-
 त् ॥ ६६ ॥ विजयाद्याश्च चत्वारो । दाराधिष्ठापकाः सुराः ॥ इथाः प्रागुक्तविजय-सदकाः
 सकलात्मना ॥ ६७ ॥ एतेषां राजधान्योऽपि । स्मृताः सर्वात्मना समाः ॥ राजधान्या वि-
 जया । प्राक्प्रपंचिस्वरूपया ॥ ६८ ॥ एताः किंतु स्वस्वदिशि । करारदकनयादिव ॥ असं-
 ल्यदीपयाश्रीधी-मतीत्य परतः स्थिताः ॥ ६९ ॥ नाश्वैव लवणांजोधौ । रुचिरेशुरसोदके ॥
 योजनानां सहस्राणि । वगाह्य द्वादश स्थिताः ॥ ७० ॥ सहस्राः पंचनवति-स्तिस्रो लकाः
 शतद्वयं ॥ अशीतियुक् योजनानां । क्रोशो दारामिहांतरं ॥ ७१ ॥ दाराणां परिमाणं च ।
 निःशेषरचनांचितं ॥ जंबूद्वीपद्वारगत-मनुसंधीयतामिह ॥ ७२ ॥ अथास्मिन्नंबुधौ वेद्या । व-
 द्धेन हीयते च यत् ॥ तत्रादिकारणीन्मूलात् । पातालकलभान् बुधे ॥ ७३ ॥ सहस्रान् पंचन-
 वतिं । वगाह्य लवणांबुधौ ॥ योजनानां स एकैको । मेरोर्दिक्षु चतसृषु ॥ ७४ ॥ एवं च-
 पातालकुंजाश्चत्वारो । महादिंजरसंस्थिताः ॥ वैरं स्मृत्वादिवना प्रस्ता । अगस्त्यस्यैव पूर्व-
 जाः ॥ ७५ ॥ वडवासुखनामा प्रा-गपक्केयुपसंहिताः ॥ प्रतीच्यां यूपनामाय-सुदीच्यामीश्व-

राजिधः ॥ ७६ ॥ दक्षिणात्यकलशस्य बृहत्केत्रमासवृत्तौ केयूर इति नाम, प्रवचनसरोद्धारवृत्तौ केयूर इति, समवायांगवृत्तौ स्थानांगवृत्तौ च केतुक इति.

कावो महाकालनामा । वेलंबश्च प्रभंजनः ॥ क्रमादधीश्वरा एषां । पट्यायुषो महर्द्धिकाः ॥ ७७ ॥ समंततो वज्रमया-त्मनामेषां निरूपिताः ॥ बाह्व्यतष्टिक्रिकाः । सहस्रयोजनोन्मिताः ॥ ७८ ॥ योजनानां सहस्राणि । दशा मूत्रे मुखेऽपि च ॥ विस्तीर्णा मध्यत्रागे च । लक्ष्योजनसंमिताः ॥ ७९ ॥ एकप्रादेशिकया । श्रेण्या मूलाद्विबर्द्धमानाः स्युः ॥ मध्यावधिवक्त्रावधि । ततस्तथा द्वीयमानाश्च ॥ ८० ॥ इति प्रवचनसरोद्धारवृत्तौ, परमेतत्तदोपपद्यते यद्येषां मध्यदेशे दशायोजनसहस्राणि यावत् लक्षयोजनविक्रंजता स्याद्यतः प्रदेशवृद्ध्या जर्ध्वं पंचचत्वारिंशद्योजनसहस्रातिक्रम एव न्नयतो मूलविक्रंजाधिकायां पंचचत्वारिंशत्सहस्ररूपायां विक्रंजबुद्धौ सत्यां यथोक्तलक्षयोजनरूपो विक्रंजः संपद्यते, एवं द्वात्रिंशत्सहस्राणां मध्ये दशयोजनसहस्राणि यावत्प्रवचनयोजनविक्रंजता क्वाप्युक्ता न दृश्यते, तद्वन्नतत्वं बहुश्रुता विदंति. योजनानां लक्षमेक-मवगाढा भुवोन्तरे ॥ रत्नप्रज्ञामूलप्रज्ञाणं । दृष्टुमु-

त्कञ्चिता इव ॥ ८१ ॥ लकं द्वयं योजनाना । सहस्राः सप्तविंशतिः ॥ सप्तत्याढ्यं ज्ञानमेकं ।
 त्रयः क्रोडाभस्तथोपरि ॥ ८२ ॥ एतत्पातालकलशा-सुखानामंतरं मिथः ॥ एतन्मूर्तविज्ञागा-
 ना-मप्येतावद्विद्वान्तर ॥ ८३ ॥ उपपत्तिश्चान्न—एषां चतुर्णां वदन-विस्तारपरिवर्जिते ॥ प-
 योषिसमध्यपरिधौ । चतुर्नके सुखांतरं ॥ ८४ ॥ तथाद्विसमध्यपरिधे-रेतेषां मध्यविस्तृतौ ॥
 शोषितायां चतुर्नके । शोषे स्याज्जगन्तरं ॥ ८५ ॥ योजनानां लक्रमेकं । सप्तत्रिंशत्सहस्र-
 युक् ॥ सप्तत्याढ्यं ज्ञानं क्रोडा-त्रयस्तद्विद्वसीरितं ॥ ८६ ॥ कट्यप्येनैशास्त्रयोऽग्नीपां । स चै-
 कैकः प्रमाणातः ॥ त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि । त्रयस्त्रिंशं ज्ञानत्रयं ॥ ८७ ॥ योजनानां योजनस्य
 । तृतीयांशेन संयुतं ॥ अधस्तने तृतीयांशे । तत्र वायुर्विजृम्भते ॥ ८८ ॥ मध्यमे च तृतीयां-
 शे । वायुर्वारि च तिष्ठतः ॥ तृतीये च तृतीयांशे । वर्त्तते कैवलं ज्ञदं ॥ ८९ ॥

अन्येऽपि लघुपाताद-कलशा लवणांबुधौ ॥ संति तेषामंतरेषु । क्षुब्धादिंजरसंस्थिताः
 ॥ ९० ॥ तथोके जीवाग्निगमवृत्तौ-तेषां पातालकलशानामंतरेषु तत्र तत्र देशे यावत् क्षुब्धा-
 लंजरसंस्थानाः क्षुब्धाः पातालकलशाः प्रकृप्ता इति । अत्रायं संप्रदायः—जंबूद्वीपवेदिकांता

-दतीत्य लवणांबुधौ ॥ सहस्रात् पंचनवतिं । तत्रायं परिधिः किल ॥ ९१ ॥ सल्लक्षद्वयनव-
 ति-महसूत्रित्तुतेर्जावेत् ॥ नवदक्षाः सप्तदश । सहस्राणि च षट्शती ॥ ९२ ॥ अयं ज्ञावः
 -पंचनवतिः सहस्राः समुद्रसंबधिर्न एकपार्श्वे तावन्त एव द्वितीयपार्श्वे मध्ये चैकं दक्षं जंबू-
 द्वीपजंबधि, एवं द्विलक्षनवतिमहसूत्रिकं नक्षत्रस्य परिधिर्नव दक्षाः सप्तदश सहस्राः षट्-
 शतीत्यंबरूपो ज्ञवतीति. चत्वारिंशत्सहस्रात्मा । शोधयते सुखवितृतिः ॥ महापातावकुंजा-
 ना-मस्माद्देशततः स्थितं ॥ ९३ ॥ अष्टौ दक्षाः षड्यधिकः । सहस्राः सप्तसप्ततिः ॥ ज्ञा-
 ने चतुर्दशरेषां । लब्धं तत्रांतरं ज्ञेयं ॥ ९४ ॥ लक्षद्वयं सहस्राणां-मेकोनविंशतिस्तथा ॥
 सपंचपष्टिदशती । कुंजानां महतां पृथक् ॥ ९५ ॥ चतुर्वर्ष्यन्तरेषु । पंसयो नव नव
 स्थिताः ॥ लघुपातावकुंजानां-माद्यपंतौ च ते स्मृताः ॥ ९६ ॥ प्रत्येकं द्वे शते पंच-दशो-
 तरे किलांतर ॥ पूर्वोक्तं गुरुकुंजानां-मेवमेतिश्च पूर्वते ॥ ९७ ॥ एकैकस्योदरव्यासः । सह-
 स्रयोजनस्यकः ॥ ततः ज्ञातद्वयं पच-दशसहस्रताडितं ॥ ९८ ॥

सहस्रैः पंचदशानि-र्भुक्तं लक्षद्वयं ज्ञेयं ॥ लघुकुंजैरिषड्द-मेकैकस्यांतरस्य वै ॥ ९९ ॥

शेषं सहस्राश्वत्वारो । द्विजानी पंचषष्टियुक् ॥ रुद्रं कथांचित्तप्रौढ-कुंजान्तरमिधार्तरैः ॥१०॥
 परिधेर्दर्ममानत्वा-त्पंकौ पंकौ यथोत्तरं ॥ एकैककलशस्यापि । वृद्धिर्वाठिया वचस्विन्निः ॥१॥
 ततः पंकौ द्वितीयस्यां । दे शते बोडशोत्तरे ॥ पंकौ नवम्यामेवं स्यु-स्त्रयोविंशं शतद्वयं ॥
 ॥ २ ॥ एकसप्तत्युपेतानि । ज्ञानान्येकोनविंशतिः ॥ एकैकस्मिन्नंतरे स्यु-र्दधवः सर्वसंख्यया
 ॥ ३ ॥ चतुर्णामंतराणां च । मिलिताः सर्वसंख्यया ॥ स्फुरच्चतुरशीतीनि । स्युः ज्ञानान्यष्ट-
 सप्ततिः ॥ ४ ॥ अयं च संप्रदायो ' विरंजय सेहरे ' त्यादिकेत्रसमासवृत्त्यन्निप्रायेण, बृहत्के-
 त्रसमासवृत्तौ जीवाग्निगमवृत्त्यादौ त्वयं न दृश्यते. द्रष्टुपातादकवशा । अमी सर्वेऽप्यविष्टि-
 ताः ॥ सदा महदिकैर्देवैः । पद्योपमाद्विजिन्निः ॥ ५ ॥ अयं क्षेत्रसमासवृत्त्याद्यन्निप्रायः,
 जीवाग्निगमसूत्रवृत्तौ च अर्द्धपद्यो पमस्त्रितिकाग्निर्देवतान्निः परिगृहीता इत्युक्तं. ज्ञानयोजन-
 विस्तीर्णा । एते मूले सुखेऽपि च ॥ मध्ये सहस्रविस्तीर्णाः । सहस्रं द्दमोदरे स्थिताः ॥ ६ ॥
 दृश योजनबाह्वद्वय-वज्रकुब्जमनोरमाः ॥ वायुवायूदकांजोन्निः । पूर्वार्धंशत्रयाः क्रमा-
 त् ॥ ७ ॥ सयोजनतृतीयांशं । त्रयस्त्रिंशं शतद्वयं ॥ तृतीयो ज्ञान एकैक । एषां निष्टंकितो

बुधैः ॥ ८ ॥ लघवोऽपि महान्तोऽपि । यावन्मग्रा भुवोन्तरे ॥ तनुंगास्तावदेव स्यु-र्नमीतलस-
 मानताः ॥ ९ ॥ एषां पातालकुंजानां । लघीयसां महीयसां ॥ मध्यमेऽथस्तने चैवं । उपश्रो-
 जगत्स्वजावतः ॥ १० ॥ समकालं महाजाताः । संमूर्ध्नि सस्त्रशः ॥ क्षुन्नितैस्तेऽथोपरिस्थं ।
 वह्निस्सार्धते जवं ॥ ११ ॥ तेन निस्सार्धमाशेन । जलेन क्षुन्नितोबुधिः ॥ वेतया व्याकुला-
 त्मा स्यान्नुल्लसन्निव वातकी ॥ १२ ॥ जगत्स्वजाव्यत एव । शान्तेषु तेषु वायुषु ॥ पुनः पा-
 तालकुंजानां । जवं स्वस्थानमाश्रयेत् ॥ १३ ॥ जलेषु तेषु स्वस्थानं । प्राप्तेषु सुस्थितोदकः
 ॥ स्वास्त्यमापद्यतेऽधोधि-र्वातकीव कतौषधः ॥ १४ ॥ मूर्ध्नि विरहोरान्ने । वाताः स्वस्थी-
 ज्वन्ति च ॥ ततो द्विः प्रत्यहोरान्नं । वर्द्धते क्षीयतेबुधिः ॥ १५ ॥ तथाह जीवाग्निगमः—
 लघुषां ज्ञाने समुद्वे तीसाए सुहृत्ताषां कश्युतो अदरेणं बह्वद वा क्षायद वा गोप दुग्धुतो अ-
 दरेणं बह्वद वा क्षायद वा, राकादशार्दितिष्ठिषु । चातिरेकेण तेऽनिलाः ॥ क्षीन्नं प्रयाति मूर्ध्नि-
 ति । तथा जगत्स्वजावतः ॥ १६ ॥ ततश्च पूर्णिमामादितिष्ठिवतितमामयं ॥ वेतया च-
 र्द्धते वाहि-र्देशम्यादिषु नो तथा ॥ १७ ॥ लोकप्रधानुभारेण त्वेवमवोचं—यथापथदोर्निज-

नंदनस्य । कालक्रमप्राप्तकलाकलस्य ॥ आश्लिष्यतेऽद्वियमृदुभिः कराग्रै—स्तथा तथोद्वैतमुपै-
 ति वृद्धि ॥ १८ ॥ दशौ त्वपश्यन्नतिदशनीयं । निजांगजं शीतकरं पयोधिः ॥ विबुद्धेवलवद-
 यज्ञेन । दुःखाग्नितातो नुवि लोळुवीति ॥ १९ ॥ योजनानामुन्नयतां । विमुच्य लवणांबु-
 दौ ॥ महस्रान पंचनदतिं । मध्येदशं शिखैवते ॥ २० ॥

योजनानां महस्राणि । दशोयं पृथुजादितः ॥ चक्रासित वलयकासा । जलन्निचिरिव
 स्थिरा ॥ २१ ॥ महस्राणि पौडशोत्रा । समन्तमिजमोदकात् ॥ योजनानां महस्रं च । त-
 त्रोद्वेन वारिधिः ॥ २२ ॥ शिखाभिप्रादथयोग—पट्टं योगीव वारिधिः ॥ ध्यायतीव परब्रह्मा
 । जन्मजाड्योपशान्तये ॥ २३ ॥ सुन्नगंकरणी यदा । द्वाविद्वारलताभिमां ॥ इयामोऽपि सु-
 न्नगन्वेच्छु—दशौ वारिद्धिः शिखोपयेः ॥ २४ ॥ जंबूद्वीपेषापाश्रयस्थान । मुनीनुत निनंनिपुः ॥
 कृतेनगानंगनंगः । शिखानलयकैतवान् ॥ २५ ॥ पूर्णकुक्रि नृभां रत्नै—रुन्मदिष्णुतयाश्रया ॥
 पट्टवत्तदम् इव । विश्यादसकुयाश्रिवत् ॥ २६ ॥ ज्ञाति नृयोऽद्विव नृपाल—वृत्तो देवतसेवितः ॥
 शिखाभिप्रात्समुकुटौ । दयदा वारिद्धेचक्रितां ॥ २७ ॥ त्रिन्निर्विशेषकं ॥ पातालकुंजनमंमुर्वे—

द्वायुर्वैदोन्नयोगतः ॥ उपर्यस्याः शिखायाश्च । देशेनमर्द्धयोजनं ॥ १८ ॥ द्वौ वारौ प्रत्यहो-
 रात्र-मुदकं वर्द्धेतरां ॥ तत्प्रशांतौ शाम्यति च । जंबूद्वेलेयमूर्ध्वगा ॥ १९ ॥ तां च वेला-
 सुह्रजंतीं । दर्वीव्यप्रकराः सुराः ॥ शामयंति सदा नाग-कुमारा जगतः स्थितेः ॥ २० ॥ त-
 न्न जंबूदीपदिशि । शिखावेदां प्रसूत्वरौ ॥ द्विचत्वारिंशत्सहस्रा । धरंति नागनाकिनः । २१ ।
 धातकीखंडदिशि च । प्रसर्पंतीमिमां किल ॥ निवारयंति नागानां । सहस्राणि द्विसप्त-
 तिः ॥ २२ ॥ देशेनं योजनार्द्धं य-वर्द्धंतंबु शिखोपरि ॥ षट्ठिर्नागसहस्राणि । सततं वारयं-
 ति तत् ॥ २३ ॥ लक्ष्मेकं सहस्राणि । चतुःसप्ततिरेव च ॥ वेतंधरा नागदेवा । ज्वंति सर्व-
 संख्यया ॥ २४ ॥ एषामुपक्रमेणैव । निरुद्धानावतिष्ठते ॥ वेलेयं चपजातीव । महदेव रसा-
 कुला ॥ २५ ॥ किंतु दीपश्चसंधार्ह-देवचक्रयादियुग्मिनां ॥ पुण्याजगत्स्वप्नावाञ्च । मर्धादां
 न जहानि सा ॥ २६ ॥ इदं जीवाग्निगमसूत्रवृत्त्यग्निप्रायेण, पंचमांगे तद्दृत्तौ च-‘जयाणं द्विविञ्च-
 याईन्निषोणं तथा सामुद्दयाईसिं जयाणं सामुद्दयाई सिंषोणतया दीविञ्चयाईसिं गो० तेसिं णं वा
 याणं अन्नमन्नविवञ्चासेणं लवणसमुद्दे वेतं नातिक्रमद्, अन्योन्यव्यत्यासेन यदैके पुरोवातादिविशे

पद्या वांति तदेतरे न तत्राविधा वांतीत्यर्थः ' वेदं नादकमश्नति ' तथाविधवायुर्द्वयसामर्थ्याद्देवा-
 यास्तत्रास्वप्नावत्वाच्चेत्युक्तं. अत्र ईप्सिं पुरोवातादीनि विशेषणानि त्वेवं—' ईप्सिं पुरो वाय-
 ति ' मनाक् सत्वेहवाताः ' पञ्चावायति ' पृथया वनस्पत्यादिहृिता वायवः ' मंदावायति ' मं-
 दाः शनैः शनैः संचारिणोऽमहावाता इत्यर्थः ' महावायति ' नदंभा वाता अत्रनट्या इत्यर्थः.
 वेदंधराणामेतेषां । त्रयंत्यावासपर्वताः ॥ अस्मिन्नेवांबुधौ पूर्वान्दिषु दिक्षु चतसृषु । ३९। तथा-
 हि—जंबूद्वीपवेदिकांता—त्पूर्वस्यां दिशि वारिधौ ॥ गोस्तूपः पर्वतो ज्ञाति । वेदंधरसुराश्रयः
 ॥ ३८ ॥ नानाजलाशयोद्भवैः । शतपत्नादिस्त्रियतः ॥ गोस्तूपाकृतिस्त्री रम्यो । गोस्तूपोऽयं
 गिरिस्ततः ॥ ३९ ॥ जलं यज्ञासपत्यहृ—योजनीं परितोऽभुज्जिः ॥ ततो नाम्नोदकजासौ—ऽभा-
 द्यां वेदंधराचलः ॥ ४० ॥ पश्चिमायां शंखनामा । नगः सोऽप्यन्वितास्त्रिधः ॥ शंखान्नैः श-
 तपत्राद्यै—र्जलाश्रयोद्भवैर्दसत ॥ ४१ ॥ उत्तरस्यां दिशि वेदं—धरावासधराधरः ॥ इकसीमा-
 स्त्रिधः शीता—शीतोदोदकसीभक्त ॥ ४२ ॥ शीताशीतोदयोर्नद्योः । श्रोतांसीह धराधरे ॥
 प्रतिघातं प्राप्नुवंति । इकसीमान्निधस्ततः ॥ ४३ ॥ एवं च शीताशीतोदे । पूर्वपश्चिमयोर्दि-

शोः ॥ प्रविश्य वारिधौ याने । उदीच्यां इति निश्चयः ॥ ४४ ॥ गोरतूपे गोरतूपसुरौ ! इक-
 ज्ञासगिरौ शिवः ॥ शंखे शंखोदकसीम-पर्वते च मनःशिलः ॥ ४५ ॥ सामानिकमहस्त्रा-
 षां । चतुर्णां च चतसृषां ॥ पट्टान्निषिक्तदेवीनां । तिसृणामपि पर्वदां ॥ ४६ ॥ सैन्यानां सै-
 न्यनाथानां । सप्तानामप्यधीश्वराः ॥ आत्मरक्षिसहस्रैश्च । सेव्याः षोडशानिः सदा ॥ ४७ ॥
 स्वस्नावसपर्वताना-भाधिपत्यममी सदा ॥ पालयन्ति पूर्वजन्मा-र्जितपुण्यानुसारतः ॥४८॥
 त्रिजिर्विभोपकं ॥ आज्ञापतीञ्जका एषां । संत्येतदनुयायिनः ॥ अनुवेतंभरास्तेषां । विदिद्ववा-
 वासपर्वततः ॥ ४९ ॥ कर्कोटकार्द्रैश्चान्यां । विद्युत्प्रजोऽग्निकोणके ॥ कैलाशो वायवीयायां ।
 नैर्ऋत्यामरुत्प्रजः ॥ ५० ॥ कर्कोटकः कर्दमकः । कैलाशश्चासुरप्रजः ॥ एषां चतुर्णामङ्गी-
 णा-मीशा गोरतूपसश्रियः ॥ ५१ ॥ यथा स्वमेयामणानां । रम्या दिक्षु विदिक्षु च ॥ राज-
 धान्यः स्वस्वनम्रा । परस्मिन् लवणार्णवे ॥ ५२ ॥ असंख्येयान् द्वीपवादी-नतीत्य परतः
 स्थितेः ॥ योजनानां सहस्राणि । वगाह्य द्वादश स्थिताः ॥ ५३ ॥ जंबूद्वीपवेदिकांता-दृष्टा-
 पि स्वस्वदिद्ववमी ॥ द्विचत्वारिंशत्सहस्र-योजनानतिक्रमेऽद्यः ॥ ५४ ॥ सुवर्णाकरत्नरूप-

स्फटिकैर्धटिताः क्रमात् ॥ दिश्याश्वत्वारोऽपि दैवताः । सर्वं विदिक्षु रक्षजाः ॥ ५५ ॥ अष्टा-
 प्यमी योजनानां । महसूं सप्तभिः द्रवैः ॥ एकविंशैः समधिक-मुचुंगत्वेन वर्णिताः ॥ ५६ ॥
 चतुःशतीं योजनानां । त्रिंशं क्रोशाधिकाममी ॥ वसुधांतरगताः पद्म-वेदिकावनमंडि-
 ताः ॥ ५७ ॥ मूले महसु द्वाविंशं । सर्वेऽपि विरतता अमी ॥ त्रयोविंशानि मध्ये च । श-
 तानि मसु विस्तृताः ॥ ५८ ॥ योजनानां चतुर्विंशं । चतुःशतीमुपर्यमी ॥ विस्तृताः सर्व-
 तो द्याम्-ज्ञानोपायोऽप्य तन्यते ॥ ५९ ॥ योजनानिषु यावत्सु-तीर्षेषु ज्ञिखराग्रतः ॥ वेदंघ-
 रपर्वतानां । विष्कंटो ज्ञातुमिष्यते ॥ ६० ॥ अतिक्रान्तयोजनादि-रूपं तं राशिमंजसा ॥ अ-
 ष्टानवत्याधिकैर्गुण्यैः पंचानिः शतैः ॥ ६१ ॥ जातं चैतेषां गिरीणा-मुच्चूयेण विजानय
 ॥ यत्त्रयं तच्चतुर्विंश-चतुःशतयुतं कुरु ॥ ६२ ॥ कृते चैवं तत्र नत्र । विष्कंटोऽनीप्सता-
 रपदे ॥ वेदधरादिषु क्षेत्रो । दृष्टांतः श्रूयतामिह ॥ ६३ ॥ सवष्टीनि ज्ञातान्यष्ट । दौ क्रोशौ
 च शिरोऽग्रतः ॥ अतीत्य द्याम्जिज्ञाभा । चेदिदं गुणयेनदा ॥ ६४ ॥

अष्टानवत्याढ्यं च-द्रव्यैवं पंचलक्षकाः ॥ महसा द्विः सप्तपंच-द्रवती मैकोनसप्ततिः ॥

॥ ६१ ॥ जातास्ते च हताः सप्त-दशशतैकविंशत्या ॥ शतद्वयीं नवनव-त्यधिकां श्रुत्वा-
 र्षत् ॥ ६६ ॥ ततश्च सा चतुर्विंशैः । शतैश्चतुर्भिर्न्यिता ॥ त्रयोविंशा सप्तशती । जातेयं
 तत्र त्रिस्तुतिः ॥ ६३ ॥ मध्यव्याप्तोऽयमेवैषां । सर्वत्रैव विज्ञाव्यतां ॥ स्यादुत्तरायांतरमेत-त्स-
 ध्यत्रिकंननिश्चये ॥ ६८ ॥ मूत्रे मध्ये च त्रिकंनौ । यौ तद्योगेऽिदिते सति ॥ सर्वत्र मध्य-
 त्रिकंनौ । तत्रयोऽत्र ज्ञाव्यतां स्वयं ॥ ६९ ॥ एषां वेतंभरादीणां । मूत्रांशे परिधिं जिनाः
 ॥ जगुः शतानि द्वाविंश-त्सह द्वाविंशतो नया ॥ ७० ॥ मध्ये स षट्शतीतीनि । द्वाविंशतिः श-
 तानि च ॥ किंचित्सप्ततिरेकाणि । परिक्रेशां निरूपितः ॥ ७१ ॥ उपरिस्थान्परिक्रेशः । शता-
 न्येषां त्रयोदश ॥ किंचिद्दूतैकचत्वारिं-शता युक्तानि नूतनां ॥ ७२ ॥ द्विसप्ततिः सहस्रा-
 णि । शतमेक चतुर्दशं ॥ योजनानामष्टनक्त-गोजनस्य लवास्त्रयः ॥ ७३ ॥

अष्टानामेतदेषां । मूत्रज्ञाने भिद्योंतरं ॥ वेतंभरसुरादीणां । प्रत्ययश्चान्न दृश्यते ॥ ७४ ॥
 मध्यज्ञाने यदेतेषा-मंतरं ज्ञातुमिष्यते ॥ एकादशा पंचशत्ये-तदर्धगा तदन्विता ॥ ७५ ॥
 द्विचत्वारिंशत्सहस्रै-र्विद्विगैरकतो यथा ॥ क्रियते परतोऽप्येव-मित्येतद् द्विगुणीकुरु ॥ ७६ ॥

पंचाशीति सहस्राणि । ढाविंशान्पत्रवन्नह ॥ मध्यस्थजंबूद्वीपस्य । लक्ष्मेकं तु मीडयते ॥
 ॥ ७७ ॥ एतेषां परिधिः पंच । लक्षा योजनसंख्यया ॥ पंचाशीतिः सहस्राणि । तथैकनव-
 तिः पराः ॥ ७८ ॥ अष्टानामप्यश्राद्धीणां । व्यासोऽस्मादपनीयते ॥ षट्सप्तत्याह्यशतयुक्-
 सहस्राष्टक ८१७६ संमितः ॥ ७९ ॥ अपनीतेऽस्मिंश्च पूर्व-राशिरीहृन्निधः स्थितः ॥ पंच ल-
 क्ताः सहस्राणि । षट्सप्ततिस्तथोपरि ॥ ८० ॥ नव पंचदशाह्यानि । शतान्येषामश्राष्टजिः ॥
 ज्ञाणे हने लभ्यते य-चद्वीणां मिथोत्तरं ॥ ८१ ॥ एषां समीपंबुद्धि-र्जंबूद्वीपदिशि स्फुटं ॥
 समन्नतलतुड्यांज्ञो-ऽपेक्षयोऽर्ध्वं पर्योनिधौ ॥ ८२ ॥ नवोत्तरं योजनानां । शतत्रयं तथोपरि
 ॥ पंचत्वारिंशदंशाः । पंचोन्नतज्ञातजाजिताः ॥ ८३ ॥

निश्चयः पुनरेतस्य । त्रैराजिकात्प्रतीयते ॥ व्युत्पित्सूनां प्रमोदाय । तदप्यात्तन्य दृश्यते
 ॥ ८४ ॥ यदि पंचसहस्रान-लक्षेण वर्द्धते जलं ॥ योजनानां सप्तशती । तदा तद्वर्द्धते क्रिय-
 त् ॥ ८५ ॥ द्विचत्वारिंशत्सहस्रै-रिति राज्ञात्त्रयं लिखेत् ॥ ८६७०० ७०० ४२०० आद्यंतयो-
 स्तत्र राश्योः । कार्यं ज्ञान्यापवर्त्तनं ॥ ८६ ॥ एतयोर्द्विं ढयो राश्योः । सा जात्यादपवर्त्तनं ॥

यदने लाघवार्थं च । क्रियते गणकैरिदं ॥ ८७ ॥ मध्यराशिः सप्तशती । द्विचत्वारिंशदात्म-
 ना ॥ अंत्येन राशिना गुण्य—स्तथा चैवंविधो ज्ञेयत् ॥ ८८ ॥ नूनं सहस्राण्येकोन—तिंशत्पू-
 र्णां चतुःशती ॥ ततः पंचनवत्यायं । ज्ञाज्यः प्रथमराशिना ॥ ८९ ॥ ज्ञाणे ह्येते च यद्वा
 ल्धं । पानीयं तावदुच्छ्रितं ॥ जंबूद्वीपदिश्यमीयां । समीपे तत्पुरोदितं ॥ ९० ॥ जंबूद्वीपस्य
 दिश्येषां । गिरिणामतिके पुनः ॥ गौतीर्थं न धरोद्वेधः । स्यात्समोर्वीथ्यपेक्षया । ९१ ॥ द्वि-
 चत्वारिंशदधिका । योजनानां चतुःशती ॥ दशा पंच नवत्यंशा—त्रैराशिकास्तु निश्चयः ॥ ९२ ॥
 ननु पंचसहस्रान—वक्त्रांते यदि लक्ष्यते ॥ नुबोऽवगाहः सहस्र—स्तदासौ लक्ष्यते कियान् । ९३ ॥
 द्विचत्वारिंशत्सहस्र—पर्यंत इति लिख्यते ॥ राशित्रय कार्यमाद्यां—त्ययोः ज्ञान्यापवर्जनं
 ॥ ९४ ॥ ९५ १००० ४७ मध्यराशिः सहस्रात्मा । द्विचत्वारिंशदात्मना ॥ ह्येत्येन द्विच-
 त्वारिं—शत्सहस्राणि जङ्घिरे ॥ ९६ ॥ आद्येन पंचनवति—वक्षणेनाथ राशिना ॥ ज्ञाणे ह्येते
 लक्ष्यतेऽप—सवगाहो यथोदितः ॥ ९७ ॥ योऽयं नुमेरवगाहो । यश्च प्रोक्तो जलोच्छ्रयः ॥
 एतद् द्रुपं पर्वताना—मुच्छ्रयादपनीयते ॥ ९८ ॥ अपनीतेऽत्राच्छ्रुं य—त्तान्मात्रो जलोपरि ॥

जंबूद्वीपद्विश्यमीषां । गिरीणामयमुच्छ्रयः ॥ ९९ ॥ योजनानां नवशती । सैकोनसप्ततिस्त-
 ष्ठा ॥ चत्वारिंशद्योजनस्य । पंचोनशतजा दत्राः । १०० । अत्र चासर्गसपूर्तिं । यत्र काप्यविशो-
 षतः ॥ दह्यंतेशा अमी सर्वे । पंचोनशतजाजिताः ॥ १ ॥ शिखराग्नादध्रैनाव-डुनीर्य यदि
 चिंत्यते ॥ अत्र प्रदेशे विष्कंजो । द्वेयोऽमीयामयं तदा ॥ २ ॥

षष्ट्याद्यानि योजनानां । शतानि सप्त चोपरि ॥ अशीतिर्योजनस्यंशाः । पंचोनशत-
 संज्ञवाः ॥ ३ ॥ तिर्यक्कक्षेत्रेयता च । जलवृद्धिरवाप्यते ॥ किंचिदनाष्टपंचांश-दंशाढ्या पं-
 चयोऽजनी ॥ ४ ॥ जंबूद्वीपदिशि प्रोक्ता-त्पर्वतानां समुच्छ्रयात् ॥ स्यादस्यामपनीतायां ।
 शिखादिशि नगोच्छ्रयः ॥ ५ ॥ सचायं-योजनानां नवशती । त्रिषष्ट्यात्रयधिकं किल ॥ स-
 प्तसप्ततिरंशाश्च । तथात्रस्याज्जलोच्छ्रयः ॥ ६ ॥ योजनानां पंचदशाः । शताब्जयोऽष्ट चांश-
 काः ॥ चतुःशती च पंचांशा । दशांशाश्च धरंढिता ॥ ७ ॥ एवं वेदंधरावास-पर्वतानां य-
 प्रामति ॥ स्वरूपं दर्शितं किंचि-ज्जीवाग्निगमवर्णितं ॥ ८ ॥ सुमैरुतः पश्चिमायां । जंबूद्वी-
 पांत्यन्मिमतः ॥ सहस्रान् द्वादशानीत्य । दवणांतोनिधाविह ॥ ९ ॥

योजनानां सहस्राणि । द्वादशायतविस्तृतः ॥ शंभते गौतमदीपः । स्थानं सुस्थितना-
 क्तिनः ॥ १० ॥ मत्तत्रिंशत्सहस्राणि । योजनानां शतानि च ॥ नवाष्टचत्वारिंशानि । द्वीपेऽ-
 स्मिन् परिधिर्नवेत् ॥ ११ ॥ द्वे गव्यूने जलादूर्ध्व-सुचिन्नोऽब्धिभिरावादिशि ॥ अनेऽस्यास्मि-
 न्बुबुद्धि-स्रैराशिकात्प्रतीयते ॥ १२ ॥ तत्राहि-सहस्रेषु द्वादशसु । द्वीपेऽयं तावदाततः ॥
 ॥ चतुर्विंशतिरित्येवं । सहस्रा वारिधेर्गताः ॥ १३ ॥ ततश्च—सहस्रपंचनवति-पर्यन्ते यदि व-
 न्यन्ते ॥ जलवृद्धिर्पोजनानां । शतानि मत्त निश्चिता ॥ १४ ॥ चतुर्विंशत्या सहस्रैः । कियतीयं
 तदाप्यते ॥ १५००० ७०० २४००० राशित्रयं त्याद्ययोश्च । कार्यं शून्यापवर्त्तनं १५ ७०० २४
 मध्यराशिः सप्तशती । गुणितोत्पेन राशिता ॥ चतुर्विंशतिरूपेण । सहस्राः बाडशात्प्रवन् ॥
 ॥ १५ ॥ ततश्च पचनवति-रूपेणात्पेन राशिता ॥ विजज्यते ततो बढ्यं । षट्मसत्पथिकं शतं
 ॥ १६ ॥ अशीतिः पचनवति-त्रागाश्चैतवती कित्त ॥ गौतमदीपपर्यन्ते । जलवृद्धिः शिखा-
 दिशि ॥ १७ ॥ जंबूद्वीपदिश्यमुष्य । राशोरर्द्धं जलोच्चयः ॥ युक्तश्चैष सहस्राणां । द्वादशाना-
 मतिक्रमे ॥ १८ ॥ ततः पूर्वोक्तस्य राशे-रर्द्धं यदिदमास्थितं ॥ अष्टाशीतिर्योजनानि । चत्वा-

रिंशतथा लवाः ॥ १९ ॥ इयान् जंबूद्वीपदिशि । द्वीपस्यास्योत्सृज्यो जलात् ॥ त्रिखादिगु-
 दिनद्वीपो—उत्सृज्यः क्रोडाद्वयाधिकः ॥ १० ॥ त्रिशत्पंचनवत्यंशाः । षट्त्रिंशत् शतयोजनी ॥
 त्रुनिस्रतास्मिन् पर्थते । दिगुणा च शिखादिशि ॥ ११ ॥ एवं च—भूनाडुच्चौ द्वीपदिशि ।
 चतुर्दशं शतद्वयं ॥ क्रोडाद्वयाधिकं पंच—नवत्यंशाश्च सप्ततिः ॥ १२ ॥ चतुःशती योजनाना-
 मेकोनत्रिंशताधिका ॥ पंचचत्वारिंशदंशा । द्वौ क्रोडौ च त्रिखादिशि ॥ १३ ॥ वनाढ्यया
 पद्मवेद्या । द्वीपोऽयं शोऽन्तेऽन्तितः ॥ नीलरत्नालिगुगुक्ता—मंरुदेनेव कुंडवं ॥ १४ ॥

द्वीपस्य मध्यजाग्रेऽस्य । रत्नसंज्ञशतचितं ॥ त्रौषेयमस्ति जवनं । क्रीडावासास्त्रिधं
 श्रुतं ॥ १५ ॥ ङाषष्टिं योजनान्त्येतद् । द्वौ क्रोडौ च ससुत्विभूतं ॥ योजनान्त्येकत्रिंशतं । क्रो-
 डाधिकानि विस्तृतं ॥ १६ ॥ एतस्यावसप्रस्थान्त—त्रौषिजागे मनोरमे ॥ मध्यदेशे महत्थेका ।
 ओजते मणिपीठिका ॥ १७ ॥ योजनानामविकंजा । योजनार्द्धं च मेडुरा ॥ उपर्यस्याः का-
 यनीयं । त्रोगयसुस्थितनाकिनः ॥ १८ ॥ सुस्थितः सुस्थितान्निख्यो । लवणोदधिनायकः ॥
 चतुःसामानिकसुर—महसूरारधितक्रमः ॥ १९ ॥ परिवारयुजां चार—रुचां चनसृणां सदा ॥

० पृष्ठात्रिकदेवीनां । तिसृणामपि पर्वदां ॥ ३० ॥ जपानां सैन्यसेनान्या-मात्मरक्तकनाकि-

न्दां ॥ शोडशानां सहस्राणा-मन्येषामपि नृपसां ॥ ३१ ॥ सुस्मिताख्यराजधानी-वास्त-

व्यानां सुधानुजां ॥ जूंफने स्नाभयं तत्र नूरि-सुराराधितशासनः ॥ ३२ ॥ चतुर्भिः कलापकं

॥ रत्नद्वीपादिपतयो । लवणांनोधिवासिनः ॥ देव्यो देवाश्च ते सर्वे-ऽप्यस्यैव वक्रार्चिनः । ३३।

राजधानी सुस्मितस्य । लवणाधिपतेः किल ॥ प्रतीच्यां गौतमद्वीपा-दसंख्यद्वीपवा-

रिधीन्व ॥ ३४ ॥ अतीत्य तिर्यगन्यस्मि-त्त्रवणांनोनिधौ जवेत् ॥ योजनानां सहस्रैर्वा-इश-

न्निर्व्वजयेपमा ॥ ३५ ॥ जंबूद्वीपवेदिकांता-त्प्रतीच्यामेव मेरुतः ॥ योजनानां सहस्राणि ।

द्वादशानीत्य वारिधौ ॥ ३६ ॥ स्युश्चत्वारो रविद्वीपा । द्वौ जंबूद्वीपचारिणोः ॥ जान्वाद्दौ

चार्वाकृश्रियाया । लवणांबुधिचारिणोः ॥ ३७ ॥ मेरोः प्राच्यां दिशि जंबू-द्वीपस्य वेदिकां-

ततः ॥ स्युर्योजनसहस्राणां । द्वादशानामनंतरं ॥ ३८ ॥ चत्वारोऽत्र शशिद्वीपा । द्वौ जंबू-

द्वीपचारिणोः ॥ द्वादहौ चार्वाकृश्रियाया । लवणोदधिचारिणोः ॥ ३९ ॥ तथैव धातकीखं-

दु-वेदिकांतादतिक्रमे ॥ स्युर्योजनसहस्राणां । द्वादशानामिहांबुधौ ॥ ४० ॥ जंबूद्वीपस्त्रायि-

मेरोः । प्रतीच्यां दिशि निश्चितं ॥ अष्टौ दिनकरद्वीपा । दीपाद्वय महारुचः ॥ ४१ ॥ युभ्रमं ॥
 वह्निः शिखायाश्चरतो—द्वौ द्वीपावर्कयोर्द्वयोः ॥ षट् षष्ठां धातकीखंडा—र्वाचीनार्द्धप्रकाशिनानां
 ॥ ४२ ॥ तत्रैव धातकीखंड—वेदिकांतादनंतरं ॥ योजनानां सहस्रेषु । गतेषु ङादशस्विवह ॥
 ॥ ४३ ॥ प्राच्यां जंबूद्वीपमेरोः । संत्यष्टौ लवणोदधौ ॥ शशिद्वीपास्तत्र च द्वौ । शिखाया-
 श्चरतोर्वाहिः ॥ ४४ ॥ बडन्ये धातकीखंडा—र्वाकनार्द्धप्रचारिणां ॥ षष्ठां हिमरुचाक्षेव—मेते स-
 र्वेऽपि संख्यया ॥ ४५ ॥ स्युश्चतुर्विंशतिश्रृंङ्—सूर्यद्वीपाः समेऽप्यमी ॥ गौतमद्वीपसदृशा ।
 मानसश्च स्वरूपतः ॥ ४६ ॥ जलोच्छ्रयावगाहादि । सर्वं ललोऽविवशेचितं ॥ गौतमद्वीपवद्वाच्यं ।
 सर्वेषामपि सर्वथा ॥ ४७ ॥ किंतु तत्रास्ति त्रौमेय—मेषु प्रासादशेखरः ॥ वाच्यः प्रत्येकमेकै-
 को । त्रौमेयसममानकः ॥ ४८ ॥ प्रतिप्रासादमेकैकं । सिंहासनमनुत्तरं ॥ तेषु चंद्राश्च सू-
 र्याश्च । प्रभुत्वमुपभुंजते ॥ ४९ ॥ सुस्मितामरवत्सेव्याः । सामानिकादिभिः सुरैः ॥ वर्षव-
 क्तसहस्राह्य—पटयोपमायुजः क्रमात् ॥ ५० ॥ एतेषां राजधान्योऽपि । स्वस्वदिक्षु मनोरमाः
 ॥ स्युः सुस्मिन्नपुत्रीतुल्याः । परस्मिद्धवर्णाद्यैवे ॥ ५१ ॥ ये तु संत्यंतरद्वीपाः । षट्पंचाशदि-

द्विबुधौ ॥ निरूपितास्ते हिमव-ऋिप्रकरणे यथा ॥ ५२ ॥

एवमेकाशीतिरस्मिन् । द्वीपा लवणवारिधौ ॥ त्रैलवराचलाश्चाष्टौ । दृष्टा दृष्टागमाद्विध-
द्विः ॥ ५३ ॥ महापातालकलशा-श्चत्वारो लवणश्च ते ॥ सहस्राः मस चतुर-शीतिश्चाष्टौ
ज्ञानानि च ॥ ५४ ॥ रत्नद्वीपादपो येऽन्ये । श्रूयन्तेऽत्रोनिधाविह ॥ द्वीपास्ते प्रतिपत्तव्याः । प्रा-
वरुर्ध्वप्रागम ॥ ५५ ॥ सुधांशवोऽस्मिंश्चत्वार-श्चत्वारोऽर्काश्च नोपधौ ॥ संचरन्ति समश्रे-
ण्या । जंबूद्वीपेऽजानुजिः ॥ ५६ ॥ यदा जंबूद्वीपगत-श्चारं चरति ज्ञानुमान् ॥ एको मेरो-
र्दक्षिणस्यां । तदास्मिन्नंबुधावधि ॥ ५७ ॥ तेन जंबूद्वीपगेन । समश्रेण्या व्यवस्थितौ ॥ द-
क्षिणस्यामेव मेरो-र्द्वौ चारं चरतो रवी ॥ ५८ ॥ एकस्तत्रार्वाक् द्वाखायाः । समश्रेण्या स-
द्वाधुना ॥ द्वाखायाः परतोऽन्योऽव्या -बुकेव युगयंत्रितः ॥ ५९ ॥ एवमुत्तरतो मेरो-र्यो ज-
ंबूद्वीपगो रविः ॥ द्वौ पुनस्तत्समश्रेण्या । चरतोऽर्काविहांबुधौ ॥ ६० ॥

तदा च चरतोऽर्क-द्वीपे पीयूषरोचिर्षोः ॥ मेरोः प्राच्यां प्रतीच्यां च । समश्रेण्यांबु-
धावपि ॥ ६१ ॥ द्वौ द्वौ शशांकौ चरतः । पूर्वपश्चिमयोर्दिशोः ॥ अर्वाक् द्वाखाया एकैक ।

एकैकः परतोऽपि च ॥ ६१ ॥ एवं रवीदंवा येऽग्रे । सन्ति मर्यात्तरावधि ॥ जंबूद्वीपपुष्पदंत-
 समश्रेण्या चरन्ति ते ॥ ६३ ॥ यथोत्तरं यदधिका—धिककैत्राक्रमेऽपि ते ॥ पर्याप्नुवन्ति सह त-
 क्ष्ण्यधिक्यं यथोत्तरं ॥ ६४ ॥ दृश्यते ब्रह्मतां श्रेण्या । मेढीमनुगावामिह ॥ अर्वाचीनापेक्ष-
 यान्य—गत्यधिक्यं यथोत्तरं ॥ ६५ ॥ एवं सर्वेऽनुवर्त्तते । जंबूद्वीपेऽनुत्तारकरो ॥ मंजरांतरसं-
 चारा—यनाहर्षुहिनन्निः ॥ ६६

ततो जंबूद्वीप इव । मर्यात्तरावधावधि ॥ यदाहमेरुतोऽपाहयां । तदैवोत्तरतोऽप्यहः ॥
 ॥ ६१ ॥ सहैवैवं निजा मेरोः । पूर्वपश्चिमयोर्दिशोः ॥ एवं जंबूद्वीपरीतिः । सर्वत्राप्यनुव-
 र्त्तते ॥ ६३ ॥ नक्तं च सूर्यप्रज्ञसौ—' जयाणं लवणसमुद्रे दाहिणद्वे द्विसे जवति, तथाणं
 उत्तरद्वि द्विसे जवति, तथाणं लवणसमुद्रे पुरिमपञ्चित्रिमे राई जवह, एवं जहा जंबूद्वीवे
 दीवे तहेव. एवं धातकीखंडकादोदपुंकाराईसूत्राण्यपि क्षेयाति, नन्वत्र योगशा सह—सोऽस-
 या क्षिण्यं बुधौ ॥ ज्योतिष्काणां संचरतां । व्याधातो न गतेः कथं ॥ ६४ ॥ ब्रूमोऽत्र ये
 ज्योतिषिक—त्रिमाना लवणांबुधौ ॥ ते त्रिदंतः संचरन्ति । जलस्फटिकजा जलं ॥ १० ॥ त-

दनेषां जलकृतो ! दधाधातो न गतेर्नैवेत् ॥ जलस्फटिकरत्नं हि । स्तनाथाङ्गलनैरकृत ॥
॥ ७१ ॥ ऊर्ध्वदेइयाकास्तथैते । विमाना लवणोदधौ ॥ ततः शिखायामप्येषां । प्रकाशाः
प्रश्नतेऽदिततः ॥ ७२ ॥

सामन्यस्फटिकोत्प्राप्ति । शैलेषु द्वीपवर्धिषु ॥ ज्योतिष्काणां विमानानि । नीचैः सर्प-
न्महानि च ॥ ७३ ॥ तथाह विशेषणवती—नोलससाहसिमयाए सिहाए कहं जोइस्मियवि-
धातो न जवति ? तल्ल जन्नद, जेषं सूरपसनीए जणियं—जोइस्मियविमाणाइं । सवाइं ह-
वंति फालियमयाइं ॥ दगफालियामया पुण । लवणे जे जोइसविमाणा ॥ १ ॥ जं सब दी-
वसमुद्दसु फालियामयाइं. लवणसमुद्दे जेव केवलं दगफालियामयाइं तल्लेदमेव कारणं मा ज-
दोण त्रिधात्त जवनति. ज सूरपसनीए जेव जणियं लवणतो जोइस्मिया जद्वेसा जवंति
लायवा, तेष परं जोइस्मिया अद्वेदेसागा लेयवा, तंवि जदगमात्तावज्जासणहभेव लोगविईए-
सत्ति. एवं जत्वारोऽज सूर्या—श्वत्वारश्च सुधांशवः ॥ नक्षत्राणां ज्ञानमेकं । प्रहसं द्वादशोत्तरं
॥ ७४ ॥ छिपंचाशात्मसधिकं । प्रहाणां च ज्ञानत्रयं ॥ प्रमाणमथ ताराणां । यथास्त्रायं निरू-

ध्यते ॥ ७५ ॥ द्वे लक्षे सप्तषष्टिश्च । सहस्राणि ज्ञानानि च ॥ नवैव कोटाकोटीनां । प्रोक्ता-
 नि तत्त्ववेदिभिः ॥ ७६ ॥ अत्रायमाश्रायः—यत्र दीपे समुद्भे वा । प्रमाणं ज्ञातुमिष्यते ॥ प्र-
 ह्नकृन्नताराणां । तन्नत्यचंडसंख्यया ॥ ७७ ॥ एकस्य शशिनो गुण्यो । वक्ष्यमाणाः परिब्र-
 हः ॥ एवं प्रहोडुत्ताराणां । मानं सर्वत्र लभ्यते ॥ ७८ ॥ एकशक्तिपरिवरश्चायं—अष्टाशीति-
 प्रहा रुक्मा—एद्यष्टात्रिंशतिरेव च ॥ शराश्चांकरसरसा ददृष्टु—स्ताराणां कोटिकोटयः ॥
 ॥ ७९ ॥ लवणादधौ च कार्त्तदे । स्वयंनूरमणेऽपि च ॥ न्नूपस्यो मत्स्यमकर—कूर्माद्या-
 मत्स्यजातयः ॥ ८० ॥

तत्रास्मिंस्त्रयणांज्ञोधा—बुत्सेधांगुलमानतः ॥ योजनानां पंचशता—न्युत्कृष्टमत्स्यन्नूधनं ॥
 ॥ ८१ ॥ ज्ञानानि सप्त कार्त्तदे । सहस्रमंतिर्मेबुधौ ॥ गुर्वैगमानं मत्स्याना—मटपमत्स्याः परे-
 ऽब्धयः ॥ ८२ ॥ स्युर्यानिप्रन्नवा जाति—प्रधानाः कुल कोटयः ॥ लवणे सप्त मत्स्यानां । न-
 व कार्त्तदेवारिधौ ॥ ८३ ॥ अर्द्धत्रयोदश तथा । मत्स्यानां कुलकोटयः ॥ स्वयंनूरमणांज्ञो-
 धौ । प्रह्रसाः परमेष्ठिभिः ॥ ८४ ॥ तथा च जीवाजिगामे—‘लवणेषां ज्ञेते समुद्भे कइ म-

ज्ञाजति कुलकोनिजौणीपमुहसयसहससा पसुता ? गो० लवणे सत्त, कालोए नव, सयंनूर-
 मणे अद्वेतरसति । जवूदीपे प्रविशंति । मत्स्या लवणतोयधेः ॥ नवयोजनप्रमाणा । जग-
 तीविवराध्वना । ८५ ॥ एवं च—कचिदयमुदधिः सुधांशुचंडा—तपयनसारसमुज्ज्वलश्चका-
 स्ति ॥ गतशिखाजिरसः शिखाजिरामो । रहसि हसन्निव वारिधीनशेषान् ॥ ८६ ॥

कचिदुदयदमंदनानुतेजो । घुसृणारसप्रसरारुणांतरालः ॥ प्रकटामिव वह्नदीषु रागं । ह-
 दि रमतः पतितसु वज्रजासु ॥ ८७ ॥ युगमं ॥ कचिदनणुगुणैर्विज्ञाति सुका—मणिजिरुहु
 प्रतिबिंबितैरिवांतः ॥ अविगतगतिखिन्नज्ञानुसुकैः । क्वचन करप्रकरैरिव प्रवातैः ॥ ८८ ॥
 क्वचन जलगजैर्नियुद्धसज्जै—रसकुदुदस्तकरौदुरैः करातः ॥ जगदुपकृतिकारिनीरणानो—पन-
 तधनेषु धृतप्रतीतशंकैः ॥ ८९ ॥ स्थलचरसमसर्वजातिसत्वा—कृतिमदनेकप्रबोधपूर्णमध्यः
 ॥ प्रलयतरलितं जगदधानो । हरिरिवकुक्किनिकेतने कपर्दः ॥ ९० ॥ क्वचिदिह कमलायाः
 कौतुकादारमंत्या । जलचरनरकन्यातीषु हृद्वीमकेन ॥ अयमुपनयतीवापत्यरागैकगृह्यः । प
 वनजवनवेलागार्जिवाद्यं विनोदात् ॥ ९१ ॥ तरलतरतुरंगोचुंगरंगसुरंगः । प्रसरदतुलवेलामन-

मातंगसैन्यः ॥ अतिविपुलमनोद्गदीपङ्गैरुदग्रः । कलयति नृपलक्ष्मीं वाहिनीनां विवोढा ॥
॥ ९२ ॥ स्वज्ञानमूर्धदनुहमत्स्यपटलीपुञ्जोह्वलहीकर-हेदोत्सेकितबुहुदाबुंदिमिषोद्भिन्नश्रमांजनः-
कणः ॥ हेदोत्प्लाविततुगापर्वतशतोत्सर्पचरंगोदतो । वीरमन्य इवैष चिक्रमिषया दिग्भ्रूयतां
धावति ॥ ९३ ॥

ऋदाखड्जवज्रमंडलगतज्ज्वालाकरालानल-त्रस्तानेकगिरीङ्कोटिशरणं कल्पद्रुमाणां व-
नं ॥ तत्तद्वस्तुदशान्यतातरदितैरप्यश्रितो निर्जरै-र्यो रत्नाकर इत्यनेककविजिनानाविकल्पैः स्तु-
तः ॥ ९४ ॥ निर्दोमक्रीडदंजश्रनरतरुणीकपदीपोपचारै-र्नूत्रैरतैरयत्नोज्ज्वलपनघृणिजि-
क्यापि दीपान्तरालः ॥ क्यापि प्राप्तप्रकर्षः पृथुमकरकराकृष्टपातीनपीठ-त्रस्यन्नक्रमोदोद्भव-
नचलजलोत्सिक्तडिंभीरपिदैः ॥ ९५ ॥ दशाजिरादिकुलकं ॥ विश्वाश्रयंदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्री-
वाचकेंद्रांतिष-ज्ञानश्रीतनयोऽतनिष्ठ विनयः श्रीतेजपालात्मजः ॥ काव्यं यत्किल तत्र नि-
श्रितजगतत्त्वप्रदीपापमे । संपूर्त्तिं सुखमेकविंशतितमः सर्गो मनोद्गोऽगमत् ॥ ९६ ॥
॥ इति श्रीलोक्रप्रकाशे एकविंशतितमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ द्वाविंशतितमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथास्माद्वचनांबोधे—रन्तरमुपस्थितः ॥ वर्धते धातकीखिन्—दीपो गुरुप्रसादतः ॥१॥
 वृक्षेण धातकीनाम्ना । यदसौ शोभितः सदा ॥ बह्व्यमाणस्वरूपेण । ततोऽयं प्रथितस्तथा ॥
 ॥ २ ॥ चतुर्योजनलक्षात्मा । चक्रवालतयास्य च ॥ विस्तरो वर्णितः पूर्ण—ज्ञानाद्योक्तिवि-
 ष्टयैः ॥ ३ ॥ परिक्रमः पुनरस्य । कुक्किस्त्रदीपवारिधेः ॥ तयोदञ्जलकरूपः । क्षेत्रवर्धोऽय-
 मीरितः ॥ ४ ॥ लक्षाः किंवैकचत्वारिं—शतसहस्राण्यथा दशा ॥ योजनानां नवशती । किं-
 चिदनैकपष्टयुक् ॥ ५ ॥ अयं कातोदपार्श्वेऽस्य । परिधिश्चरमो ज्ञेयत् ॥ आद्यस्तु लवणांजो-
 धे—रते यः कश्चितः पुरा ॥ ६ ॥ मध्यमः परिधिर्लक्षा—ण्यष्टाविंशतिरेव च ॥ षट्चत्वारिंश-
 तसहस्राः । पंचाशद्योजनाधिकः ॥ ७ ॥ जंबूद्वीपवदेशोऽपि । द्वारैश्चतुर्भिस्त्रिंशतः ॥ तेषां ना-
 मप्रमाणादि । सर्वं तद्वन्नवेदिह ॥ ८ ॥

किंवेतद्द्वारपालानां । विजयादिसुधाभुजां ॥ परस्मिन् धातकीखिने । राजधान्यो निरू-
 पिताः ॥ ९ ॥ दश लक्षा योजनानां । सहस्राः सप्तविंशतिः ॥ पंचविंशा सप्तशती । मिथो

द्वारामिहानरं ॥ १० ॥ इक्षिगस्यासुदीच्यां च । द्वीपस्यैतस्य मध्यगौ ॥ इषुकारौ नगरौ ।
 जगशते जगद्विभैः ॥ ११ ॥ योजनानां पंचशता-त्युच्चौ महस्रविरतुतौ ॥ चत्वारि योजना-
 नां च । ब्रह्मण्यथागतः पुनः ॥ १२ ॥ अत एव स्पृष्टवंतौ । कालोदवनखोदधी ॥ आर्या-
 सं गंतुमन्योऽत्यं । भुजाविव प्रसारितौ ॥ १३ ॥ कूटैश्चतुर्भिः प्रत्येकं । शोचिनौ रत्ननाभुरैः
 ॥ चैत्यमेकैकं च तत्र । कूटे कालोदपार्श्वे ॥ १४ ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ आर्यां द्वात्र्यामि-
 षुकार-पर्वतात्र्यामयं द्विधा ॥ द्वीपो निर्दिश्यते पूर्व-पश्चिमार्द्विभेदतः ॥ १५ ॥ यच्च जंबू
 द्वीपमेरोः । प्राच्यां पूर्वार्द्धमस्य तत् ॥ तस्य प्रतीच्यामर्द्धं य-त्पश्चिमार्द्धमुच्यते ॥ १६ ॥
 ज्योरप्यर्द्वयोर्मध्यं । एकैको मंदराचलः ॥ तयोरपेक्षया क्षेत्र-अवस्थानापि पूर्ववत् ॥ १७ ॥
 तथाहि-अपान्यामिषुकारो य-इदत्यमेवपेक्षया ॥ पूर्वतस्तस्य उत्तर-क्षेत्रप्रथमतो ज्ञेयत् ॥
 ॥ १८ ॥ ततो हैमवतक्षेत्रं । हरिवर्षं ततः परं ॥ ततो महाविदेहाख्यं । रम्यकाख्यं ततः परं
 ॥ १९ ॥ ततश्च हैरण्यवत-मैरावतं ततस्ततः ॥ औत्तराह इषुकार । एषा पूर्वार्द्धसंस्थितिः ॥ २० ॥
 पश्चिमायामपि तस्मा-द्वाक्षिणात्येषुकारतः ॥ प्रथमं उत्तरक्षेत्रं । ततो हैमवतान्निधं ॥ २१ ॥

एवं यावद्दौत्तराह—इषुकारधराधरः ॥ पूर्वाद्धिवत्केत्ररीति—रेवं पश्चिमतोऽपि हि ॥ ११ ॥ ङ-
 योरप्यर्द्धयोरेषां । केत्राणां सीमकारिणोः ॥ षट् षट् वर्षधराः प्रागवत् । सर्वेऽपि ङाहशोदिताः
 ॥ ११ ॥ जंबूद्वीपवर्षधरा—दित्र्यो द्विगुणवितृताः ॥ तुंगात्वेन तु तैस्तुड्याः । सर्वे वर्षधराद-
 यः ॥ १३ ॥ आधामतश्चतुर्दक—योजनप्रमितता अमी ॥ पर्यंतस्पृष्टकालाद—त्वणोदधिवारयः
 ॥ १४ ॥ तथाह्यत्र हिमवतो—र्णियोंः शिखरिणोरपि ॥ विष्कंजोऽयं जिनैरुक्तः । पूर्वापरार्द्ध-
 ज्ञाविनोः ॥ १५ ॥ योजनानां ज्ञातान्येक—विंशतिः पंच चोपरि ॥ कलाः पंचैवाथ महार्द्ध-
 मवतोश्च रुक्मिणोः ॥ १६ ॥ अष्टात्रैव सहस्राणि । योजनानां चतुःशती ॥ एकविंशत्यन्यधि-
 का । तत्रैवैककलाधिकका ॥ १७ ॥ त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि । योजनानां शतानि षट् ॥ स्फुरच्चतु-
 रशीतीनि । कलाश्चतस्र एव च ॥ १८ ॥ विष्कंजोऽयं निषधयो—र्णियोंनीलवतोरपि ॥ द्वाद-
 शानामप्यमीषां । व्याससंकलना त्वयं ॥ १९ ॥ लक्रमेकं योजनानां । षट्सप्ततिसहस्रयु-
 क् ॥ ज्ञातान्यष्टौ द्विचत्वारिं—ज्ञाता समधिकानि च ॥ ३० ॥ द्वे योजनसहस्रे च । विष्कंज इ-
 षुकारयोः ॥ तस्मिंश्च योजितेऽत्राद्दि—रुदं केत्रमिदं ज्ञवेत् ॥ ३१ ॥

एकं लक्षं योजनानां । सहस्राण्यष्टसप्ततिः ॥ द्विचत्वारिंशद्विकान्यष्टौ ज्ञानानि चो-
 परि ॥ ३२ ॥ अथैतद्व्यवर्णान्नोवि-परिवेषनीयते ॥ द्वादशान्यां ज्ञानान्यां च । तेन न्यूनः
 स ज्ञप्यते ॥ ३३ ॥ लब्धानि योजनसह—साणि षट् षट् ज्ञानानि च ॥ चतुर्दशाब्धानि
 ज्ञाना—श्वैकोनात्रिंशत्कं ज्ञानं ॥ ३४ ॥ द्वादशाब्ध्यज्ञानद्वंद्व-शुषैकयोजनोद्भवाः ॥ तत्रेयत्पृथक्वर्तते-
 ज्ञा । द्विज्ञानी द्वादशान्नवत् ॥ ३५ ॥ अथ चैतादृशैरंशै—र्यन्नास्यमुपकल्पितैः ॥ चतुर्दशानां
 त्रैज्याणां । लब्ध्यते सुखविस्तृतिः ॥ ३६ ॥ ज्ञानकल्पना चैवं—एकैकोंशो ज्ञरतयो २—स्त-
 श्रैरवतयोरपि २ ॥ सत्त्वारो हैमवतयो ८—हैरण्यवतयोरपि ॥ ३७ ॥ हरिवर्षाख्ययोरेवं १६ ।
 तथा रम्यकयोरपि १६ ॥ पूर्वार्परार्द्धं गतयो—रंशाः षोडश षोडश ॥ ३८ ॥ चतुष्षष्टिभ्रतुष्व-
 ष्टि—विदेहकेत्रयोर्द्वयोः ॥ द्विज्ञानी द्वादशा चैवं । ज्ञानाः स्युः सर्वसंख्यया ॥ ३९ ॥ ज्ञरतै-
 रवतेत्रयो वा । चतुर्धा सुखविस्तृतिः ॥ विदेहया हैमवतयोः । हैरण्यवतयोरपि ॥ ४० ॥ षो-
 डशद्वा हरिवर्ष—रम्यकद्वयविस्तृतिः ॥ तथा चतुष्षष्टिगुणा । विदेहकेत्रयोर्द्वयोः ॥ ४१ ॥ ए-
 वं च वानकीखंडे । मध्यमात्परिवेषपि ॥ पूर्वोदितादुक्तशैव—रुक्मकेत्रविनाकृतात् ॥ ४२ ॥ द्वा-

रुद्राज्यगतद्वन्द्वविभक्तानुप्रकल्पितैः ॥ सुखविरतुतिवज्रागैर्लक्ष्यैषां मध्यविरस्तुतिः ॥ ४३ ॥

तत्रात्र कावोदात्मनाः पर्यन्तपरिधेरपि ॥ नगरुद्वेकैत्रहीनाद् । वादशद्विशतहतात् ॥ ४४ ॥
सुखविरस्तुतिवज्रागैर्यथा स्वमुपकल्पितैः ॥ चतुर्दशानां क्षेत्राणां । तत्र्या पर्यन्तविरस्तुतिः ॥
॥ ४५ ॥ एवं च वक्ष्यमाणायां । क्षेत्रविविधविरस्तुतौ ॥ मानून्संमोह इत्येव । आक्षायः प्रा-
क् प्रपञ्चितः ॥ ४६ ॥ किंच—कुत्वाद्दिरुदं क्षेत्रं तत्सहस्राक्षितयोश्चितं ॥ कर्त्तव्याश्चतुरशीति-
स्तस्याप्यंशा दिशानया ॥ ४७ ॥ एकैकोंशो हिमवतोस्तथा शिखरिणोरपि ॥ अशाश्व-
त्वारश्च महा-हिमवतोश्च रुक्मिणोः ॥ ४८ ॥ षोडशांशा निषधयोर्नीलवज्रगयोरपि ॥ एवं
चतुरशीत्यांशैर्वर्द्धन्नूथरविरस्तुतिः ॥ ४९ ॥ अत एव च वक्ष्यंते । ज्ञागाश्चतुरशीतिजाः ॥
वर्षादिमानेऽस्मिन् मुष्क-राद्धोपि योजनोपरि ॥ ५० ॥

क्षेत्राण्येतानि दधति । चक्रारकांतराकृतिं ॥ द्वाराब्धिद्विजा संकीर्णाः न्यन्यतो विस्तृता-
नि यत् ॥ ५१ ॥ जंबूद्वीपकारवाद्धिमध्यनात्त्रिमनोहरे ॥ वर्षाचलेषुकारादिचतुर्दशारका-
न्विते ॥ ५२ ॥ अस्मिन् महाद्वीपचक्रे । कावोदायःप्रधिरपरे ॥ अरकांतरवज्राति । क्षेत्राणी-

ति चतुर्दश ॥ ५३ ॥ क्रेत्राणामिह पथैः । एषां कालोद्गमत्रिधौ ॥ मुखं च त्रयणांशोधि-स-
 मीपे परिजापितं ॥ ५४ ॥ क्रेयाः क्रेत्रप्रकरणे । सामान्येनोदिता त्रयाः ॥ द्वादश द्विशतक्षु-
 ष्ण-योजनोह्रा बुधैरिह ॥ ५५ ॥ तत्रेह याम्येषुकार-हिमवत्पर्वतान्तरे ॥ पूर्वार्द्धे प्रथमं ज्ञा-
 ति । केवलं त्ररतनामकं ॥ ५६ ॥ चतुर्दशानि षट्षष्टि-शतानि विस्तृतं मुखे ॥ एकस्य यो-
 जनस्यांशा-धैकोनतिंशकं शतं ॥ ५७ ॥ योजनानां सहस्राणि । मध्ये द्वादश विस्तृतं ॥
 सैकाशीतिं पंचशती । तथा षट्तिंशतं त्रयान् ॥ ५८ ॥ अष्टादश सहस्राणि । योजनानां श-
 तानि च ॥ पञ्चैव सप्तचत्वारि-शद्योजनानधिकान्यथ ॥ ५९ ॥ पंचपचाशदधिक-सजानां
 नियतं शतं ॥ एतावन्नरकेवलं । पथैः त्रिस्तृतं मतं ॥ ६० ॥ त्रैरशिकादिना ज्ञाद्ये । वि-
 स्तारोऽन्यत्र तु स्वयं ॥ तादृक्क्रेत्राकृत्यज्ञाया-त्रात्र ज्ञयाधनुरादिक ॥ ६१ ॥ मध्यज्ञागोऽ-
 स्य वैताड्य । जञ्चत्वपृथुनादिभिः ॥ जंबूद्वीपस्थत्नरत-वैताड्य इव सर्वथा ॥ ६२ ॥ आया-
 मतः किंतु चतु-र्दशयोजनसंमितः ॥ युक्तश्चेत्नयतः पंच-पंचाशता महापुरैः ॥ ६३ ॥
 उत्तरार्द्धमध्यखंडे । हिमवत्त्रिरसत्रिधौ ॥ जंबूद्वीपर्वत्नकूट-तुल्योऽत्र वृषजाचलः ॥ ६४ ॥

श्रेया सर्वापि अत्रस्था । पदस्थंरुद्रवमदिका ॥ जंबूद्वीपन्नरतवद् । श्रेयात्राप्यविशेषिता ॥
 ॥ ६३ ॥ तथात्र न्नरतादीनां । तैर्जंबूद्वीपैः सह ॥ इत्यकेत्रकालन्नाव-पर्यायाः स्युः समाः
 क्रमात् ॥ ६४ ॥ परोऽस्माद् हिमवानदिः । पंचाद्यानेकविंशतिं ॥ ज्ञातांस्ततो ववान् द्वाविं-
 शतिं चतुरशीतिजान् ॥ ६५ ॥ ननु जंबूद्वीपद्वैमवतो माने ष्टिगुणिते सति यथोक्ता योज-
 नोपरि एकोनविंशतिजाः पंच ज्ञागा न्ववति, अत्र च चतुरशीतिजा द्वाविंशतिरुक्तास्ततः क-
 ष्मस्य ततो द्वैगुण्य न व्याहन्यते ? अत्रोच्यते—एषां ज्ञागानां द्वैविध्येऽपि विशेषः कौऽपि
 नास्ति, यतो यावंदकोनविंशतिजैः पंचान्निर्गैर्नवति तावदेव चतुरशीतिजैर्द्वाविंशत्यापि न
 वति, नत्रयत्रापि किंचिदधिकयोजनचतुर्थज्ञागस्यैव जायमानत्वादिति. एवमग्रेऽपि ज्ञाव्यं.
 पद्महृदात्त्रिधानोऽस्य । मस्तकेऽस्ति महाहृदः ॥ योजनानां षे सहस्रे । दीर्घः सहस्र-
 विस्तृतः ॥ ६६ ॥ दशयोजनरूपोऽस्यो—हेयोऽज्जवलयादि च ॥ जंबूद्वीपपद्महृद । द्वेहापि
 त्रिज्जाव्यतां ॥ ६७ ॥ एवं येऽन्ये वर्षधरा—चलेषु कुरुषु हृदाः ॥ तथा नदीनां कुंडानि । द्वीपाः
 कुंरगताश्च ये ॥ ६८ ॥ अविशेषेण ते सर्वे—ऽप्युद्वेगोच्चूयमानतः ॥ जंबूद्वीपस्थायि तन्नद् ।

॥ ४७ ॥ ततस्तड्विहतादि । तथाञ्जवलयदि च ॥ अनुच्यमानमप्यत्र ।
 स्वयं द्वेषं यथास्पदं ॥ ४० ॥ विक्रंतायामतस्त्वेते । सर्वेषुपि द्विगुणास्ततः ॥ आसोद्वेषा-
 न्यां च नद्यो । व्यासैर्वनमुखान्यपि ॥ ४१ ॥ तथाहुः—गामहरकुरुसु ददा । नर्दण कुंडादं
 तेषु जे दीवा ॥ उबेहुमेयतुञ्जा । विस्कन्तायामत्र दुगुणा ॥ ४२ ॥ सत्राज्जिव नर्दन् । विस्क-
 न्नेवेहदुगुणमाणात्र ॥ सीयासीनुयाणं । वणाणि दुगुणाणि विस्कन्ते ॥ ४३ ॥ एवं च—
 गंगानिधुरक्तवती—रक्त्याख्यास्पृजामिह ॥ षड्विंशशतमंख्यानां । नदीनां हृदनिर्गमे
 ॥ ४४ ॥ अर्द्धावनि योजनानि । विष्कन्तो दादश स्मृतः ॥ पर्यंते च पंचविंशं । योजनानां
 शतं त्रयत् ॥ ४५ ॥ आसां तावंति कुन्तानि । विस्तृतान्यायतानि च ॥ विंशं हि योजनश-
 तं । द्वीपाः षोडशयोजनाः ॥ ४६ ॥ स्वर्णकूटा रूप्यकूटा । रोहिता रोहितंश्चिका ॥ इत्य-
 ष्टादौ विस्तृताः स्युः । पंचविंशतियोजनां ॥ ४७ ॥ अत्रे च सार्धं द्विशतीं । सर्वतैतावदेव च
 ॥ चतुर्विंशतिरप्यंन—नेद्यः स्युरिह विस्तृताः ॥ ४८ ॥
 चत्वारिंशा द्विशत्यासां । कुंडेष्वायतिविस्तृती ॥ द्वात्रिंशद्योजनान्यासां । द्वीपा आ-

यतविस्तृताः ॥ ७९ ॥ नारीकांता नरकांता । हरिकांताग्निधा नदी ॥ हरिसखितेत्यष्टानां ।
 सरितां मूलविस्तृतिः ॥ ८० ॥ पंचाशद्योजनान्पामां । पर्यंतविस्तृतिः पुनः ॥ योजनानां पं-
 चशता—न्युक्तानि तत्त्ववेदितिः ॥ ८१ ॥ आमां कुंडायतिव्यासा—वशीतियुक् चतुःशती ॥
 चतुष्पाष्टिर्धोजनानि । दीपाश्रायतविस्तृताः ॥ ८२ ॥ शीनाशीतोदाग्निधानां । निष्पानां च
 तसृतां ॥ आधांतयोः क्रमाद्व्यासः । शतं सहस्रमेव च ॥ ८३ ॥ सषष्टिर्नवशत्यामां । कुं-
 डेव्यायतिविस्तृती ॥ अष्टाविंशं शतं चासां । दीपा आयतविस्तृताः ॥ ८४ ॥ षट्त्रिंशं शत-
 मथौ च । पुनरथौ चतुष्टयं ॥ चतुर्विधानामित्यासा—माधंतोद्विहता क्रमात् ॥ ८५ ॥
 गठ्यतं योजने सार्द्धे । दौ क्रोशौ पंचयोजनी ॥ योजनं दशा चैतानि । योजने द्वे च वि-
 श्रान्तिः ॥ ८६ ॥ अतर्नदीनां सर्वासा—मपि प्रारभ्य मूत्रतः ॥ पर्यंतं यावदुद्वेध—स्तुल्यः स्या-
 त्पंचयोजनी ॥ ८७ ॥ स्वकीयमूलविस्तृत्या । जिह्विकाविस्तृतिः समा ॥ मूलोद्वेघसमश्वासां
 । सर्वासां जिह्विकोद्वेघः ॥ ८८ ॥ उक्तशेषं तु स्वरूपं । सकलं वेदिकादिकं ॥ एतास्वप्यनुसं-
 धेयं । जंबूदीपनदीगतं ॥ ८९ ॥

पूर्वान्निमुख्याः पूर्वादे । कालोदे यांति निम्नगाः ॥ कारोदपरोन्मुख्यो—ऽपरार्द्धं तु वि-
 पर्ययः ॥ ९० ॥ आसामित्युक्तो विशेषः । प्रसंगाद्वापचय च ॥ तत्र तत्र नाममात्रं । स्ना-
 नाशौन्याय वक्ष्यते ॥ ९१ ॥ अथ प्रकृतं—अथैतस्मात्पञ्चहृदा—त्रयस्त्रिस्रो विनिर्गताः ॥ गं-
 गान्निधुरोहितंशाः । पूर्वापरोत्तराध्वनिः ॥ ९२ ॥ तत्र गंगा च सिंधुश्च । पूर्वपश्चिमयोर्द्विजाः
 ॥ निर्गत्य स्वदिशोर्गत्वा । यथाहँ पर्वतोपरि ॥ ९३ ॥ स्वस्वावर्त्तनकूटान्त्यां । निर्वर्त्य दक्षि-
 णामुखे ॥ कुंभे निपत्य विश्रतः । कालकारोदधी क्रमात् ॥ ९४ ॥ रोहितांशा तूत्तरस्यां ।
 योजनानि नगोपरि ॥ द्विपंचाशां पंचशतीं । त्रिपंचाशद्ववाधिकं ॥ ९५ ॥ अतिक्रम्य नि-
 जे कुंडे । निपत्य योजनानंतरा ॥ शब्दापातिगिरिः पत्यक् । प्रवृत्ता लवणेऽविश्रत् ॥ ९६ ॥ अ-
 धास्माद्दिमवड्वैवा—दुत्तरस्यां व्यवस्थितं ॥ केत्रं हैमवतान्निख्य—माकृत्या उत्तरतोपमं ॥ ९७ ॥
 षट्त्रिंशतिं सहस्राणि । योजनानां चतुःशतीं ॥ अष्टपंचाशां लवान् द्वा—नवातिं विस्तृतं मुखे
 ॥ ९८ ॥ पंचाशतं सहस्राणि । चतुर्विंशं शतत्रयं ॥ चतुश्चत्वारिशमंश—शतं मध्ये च विस्तृतं
 ॥ ९९ ॥ योजनानां सहस्राणि । चतुःसप्ततिमं ततः ॥ नवत्याह्वं शतं षष्—वत्याह्वं च शतं

लवान् ॥ १०० ॥ मध्येऽस्य शाब्दापातीति । वृत्तवैताह्यपर्वतः ॥ सहस्रयोजनोत्तुंगः । सहस्रं
 विस्तृतायतः ॥ १ ॥ अयं जंबूद्वीपशाब्दात्पातिता सर्वथा समः ॥ तद्वत्सप्तान्येऽपि वृत्तवै-
 ताह्या इह तत्समाः ॥ २ ॥ अद्विरस्यांते च महात्सहिमवान् योजनानि सः ॥ एकविंशानि
 चतुर-शीतिशतान्यथांशकान् ॥ ३ ॥ पूर्वोक्तमानांश्चतुरो । विस्तीर्णस्तस्य चोपरि ॥ पद्मैः
 परिष्कृतो ज्ञाति । महापद्मान्निधो हृदः ॥ ४ ॥ योजनानां सहस्राणि । चत्वार्येवायमायतः
 ॥ विकंजतो योजनानां । सहस्रद्वितयं जवेत् ॥ ५ ॥ दक्षिणस्यामुदीच्यां च । नद्यौ द्वे नि-
 र्गते ततः ॥ रोहिता हरिकांता च । पर्वतोपर्युत्तरे अपि ॥ ६ ॥ योजनानां शतान् द्वात्रिंश-
 तं गत्वा दशोत्तरान् ॥ चतुश्चत्वारिशतं च । जगान् जिल्हिकया गिरेः ॥ ७ ॥ पततः स्वस्वकुं-
 देऽपि । कादोदं याति रोहिता ॥ द्विधा कृत्वा हैमवतं । वैताह्याद्योजनान्तरा ॥ ८ ॥ हरिकां-
 ता च वैताह्या-योजनद्वितयांतरा ॥ हरिवर्षं । विज्रजती । प्रयाति लवणोदधौ ॥ ९ ॥
 अथोदीच्यां क्षेत्रमस्मा-द्वरिवर्षं विराजते ॥ सश्रीकमध्यं यज्ञवा-पाति वैताह्यन्नृजना-
 ॥ १० ॥ त्रयस्त्रिंशाष्टपचांशा-हनाह्यां लक्षयोजनीं ॥ षट्पंचाशमंशशतं । विस्तीर्णमिदमा-

नने ॥ ११ ॥ द्वे लक्षे द्वादशशतौ । मध्येऽष्टानवतिं तथा ॥ योजनानांश्रवतं । द्विपंचाशं
 च विस्तृतं ॥ १२ ॥ योजनानां षष्ठवत्या । सहस्रकैः समन्वितं ॥ लक्षद्वयं सप्तशतीं । त्रि-
 षष्ट्याऽप्यधिकं तथा ॥ १३ ॥ अष्टचत्वारिंशमंश-शानं पर्यंतं विस्तृतं ॥ शेषास्य जंबूद्वीप-
 स्थ-हरिवर्षसमा स्थितिः ॥ १४ ॥ क्षेत्रस्यास्य च पर्यंते । निषधो नाम नूधरः ॥ त्रयस्त्रिं-
 शसहस्राणि । योजनानां शतानि षट् ॥ १५ ॥ स्याद्विद्वतीर्णः स चतुर-शतीतिन्यंशाश्च
 योसश ॥ त्रिगिंजिनानां च वर्ति । महाहृदोऽस्य चोपरि ॥ १६ ॥ सहस्राणि योजनानां-म-
 ष्ठायाऽमतः स च ॥ विष्कंजतस्तु चत्वारि । सहस्राणि जवेदसौ ॥ १७ ॥ दक्षिणस्यामुदी-
 र्घां च । हृदादस्मान्विरीय तु ॥ बाहिन्यौ हरिसन्निवा-श्रीतेदे ते नगोपरि ॥ १८ ॥ योज-
 नानां सहस्राणि । चतुर्दश शतानि च ॥ अष्टौ द्विचत्वारिंशानि । परिक्रम्याष्ट चांशकान् ॥
 ॥ १९ ॥ स्वस्वजिह्वकया स्वस्व-कुडे नपततस्ततः ॥ हरिः स्ववृत्तवैताढ्या-शौजनद्वितयां-
 तरा ॥ २० ॥

हरिवर्षान्निधं वर्षे । द्विधा विदधती सती ॥ कावोदाढ्यौ निपतति । रमेवाव्युतवक्रसि

७
 ॥ ११ ॥ शीतोदा च देवकुरु—नड्मात्रविज्ञेदिनी ॥ चतुर्ध्रियोजनैर्मरो—दूरस्था पश्चिमोन्सु-
 खी ॥ १२ ॥ प्रत्यग्विदेहविजय—सीमाकरणकाविदा ॥ गोत्रवृद्धेव मध्यस्था । यान्यंते लवणो-
 दधिं ॥ ३३ ॥ शीताप्येवं नीलवतो । निर्गता केसरिहृदात् ॥ कुन्तोत्तितरकुरु—नड्मात्रप्र-
 ज्ञेदिनी ॥ १४ ॥ चतुर्ध्रियोजनैर्मरो—दूरस्था पूर्वतोमुखी ॥ प्राग्विदेहान् विजजती । याति
 कालोदवारिधौ ॥ १५ ॥ बाह्योदीच्यां रम्यक्रान्ता । तथैवैरवतादिका ॥ क्षेत्रत्रयी शिखर्याद्या
 । नीलान्ता च नगत्रयी ॥ १६ ॥ यथेयं ह्यरिवर्षान्ता । त्रिवर्षा जरादिका ॥ उक्ता हिमवदा-
 द्या च । निषधांता नगत्रयी ॥ १७ ॥ तडञ्जिधा क्षेत्रमान—माहिमध्यांतगोचरं ॥ तावदाया-
 मविस्तारा । हृदा वर्षधरोपरि ॥ १८ ॥

तावदेवातिक्रमणं । नदीनां पर्वतोपरि ॥ सैवाकृतिर्नाममात्रे । विशेषः सोऽन्निधीयते ॥
 ॥ १९ ॥ एरात्रतमुदीच्याषु—कारत्स्वस्वगिरिर्दिशि ॥ शिखरी पर्वतोत्तरेस्य । पुडरीकहृदांचि-
 तः ॥ ३० ॥ अस्माद्गता रक्तवती । स्वर्णकूला विनिर्ययुः ॥ रक्तैरवतमध्येन । याति कालो-
 दवारिधिं ॥ ३१ ॥ लवणाब्धौ प्रविशति । तथैव रक्तवत्यथ ॥ स्वर्णकूला तु कालोदं । हैर-

एयवतमध्यगा ॥ ३२ ॥ परं शिखरिणः क्षेत्रं । हैरण्यवतनामकं ॥ विकटापातिना वृत्त-वै-
 ताह्येन सुभोजितं ॥ ३३ ॥ ततौ रुक्मिणी नाम महा-पुंडरीकहृदांचितः ॥ गिरिस्ततो रूप्य-
 कूला-नरकांते विनिर्गते ॥ ३४ ॥ हैरण्यवतमध्येन । कारोढं रूप्यकूटिका ॥ कालोदं नर-
 कांता च । याति रम्यक्रमध्यतः ॥ ३५ ॥ ततः परं रुक्मिणेशैः । क्षेत्रं राजति रम्यकं ॥ म-
 ध्ये माल्यवता वृत्त-वैताह्येन विन्नूषितं ॥ ३६ ॥ ततौऽपि परतो ज्ञाति । नीलवान्नाम पर्व-
 तः ॥ महाहृदः कैमरीति । तस्योपरि विराजते ॥ ३७ ॥ शीता नदी तु पूर्वोक्त-रीत्या का-
 लोदवारिधौ ॥ व्रजति प्राग्निर्दहस्प-विजयव्रजमीमकृत् ॥ ३८ ॥

शीता च नारीकांता च । ततो नद्यौ निरीधतुः ॥ नारीकांता रम्यकांत-वर्षुद्धैति लवणो-
 दधिं ॥ ३९ ॥ योजनं द्वै च विकटा-पातिमाल्यवतोर्नवेत् ॥ चत्वारि भेराः स्वक्षेत्र-नदी-
 त्र्यासंतरं क्रमात् ॥ ४० ॥ अग्रास्ति मध्ये नगयो-नीलवन्निषयाख्ययोः ॥ क्षेत्रं महाविदे-
 हाख्यं । मंदरालंकृतांतरं ॥ ४१ ॥ त्रयोविंशत्या सहस्रै-र्योजनानां त्रिभिः शतैः ॥ चतुस्त्रिं-
 श्चैः सप्तधिका । लक्षाश्वतसू एव च ॥ ४२ ॥ दादशद्विंशतक्षुसु-योजनस्य लवाः पुनः ॥ द्वै

ज्ञाते विस्तीर्णमेत—ज्ञवर्णांतीषिलत्रिवौ ॥ ४३ ॥ ततं लक्षाणि मध्येऽष्टा—वैकपंचाशतं शतान् ॥ चतुर्नवत्याढ्यानंश—ज्ञातं चतुरशीतियुक् ॥ ४४ ॥ अंते चैकादश लक्षाः । समाशीतिं सहस्रकान् ॥ चतुष्टपंचाशान् लवानां । साष्टषष्टिशतं ततं ॥ ४५ ॥

ज्ञातं चतुर्थैतदपि । जंबूद्वीपविदेहवत् ॥ देवकुरुक्षरकुरु—पूर्वापरविदेहकैः ॥ ४६ ॥ स्यु-
 र्देवकुरवोऽप्याच्या—सुदीच्यां कुरवः पराः ॥ मेरोः प्राच्यां प्राग्विदेहाः । प्रतीच्यामपरे पुनः
 ॥ ४७ ॥ शीताशीतोदानदीच्यां । विदेहास्ते द्विधाकृताः ॥ प्राग्बदेव चतुर्वैशे—वष्टाष्ट वि-
 जया इह ॥ ४८ ॥ तथैवोदककुरुप्राच्या—सीमकुन्माढ्यवजिरेः ॥ आगंधमादनं सृष्टया । क्रम-
 स्तैरेव नामजिः ॥ ४९ ॥ चतुर्वैशेष्वंतरेषु । वक्रस्कारास्तथैव च ॥ चत्वारश्चत्वार एव ।
 तिस्रिस्त्रिंशोतराणगाः ॥ ५० ॥ विजयेष्वेषु वैताड्या । नदीकुंभर्षनाड्यः ॥ षट्संज्ञा राज-
 धान्यश्च । तत्रांमानस्तथा स्थिताः ॥ ५१ ॥ तथैव चत्वारोऽष्ट्यंशाः । पर्थेते वनराजिताः ॥ के-
 वलं परिमाणानां । विशेषः सोऽन्निधीयते ॥ ५२ ॥

वक्रस्कारवनमुख्यां—तर्नदीमेरुकाननैः ॥ विकंजतः संकजितैः । स्याद्वाशिर्विजयान् वि-

ना ॥ ५३ ॥ लक्षद्वयं षट्चत्वारिंशत्सहस्राः शतत्रयं ॥ षट्चत्वारिंशतोपैतं । योजनाना-
 मनेन च ॥ ५४ ॥ चतुर्दशान्तमके द्वीप-विक्रन्ते राशिनोऽश्रिते ॥ हते षोडशान्निर्मानं । तत्रयं
 विजयविरतुतेः ॥ ५५ ॥ योजनानां सहस्राणि । नव त्रयाहया च षट्शती ॥ षट् षोडशां-
 शाः प्रत्येकं । द्वेया विजयविरतुतिः ॥ ५६ ॥ एवमिष्टान्यविक्रन्त-वर्जितद्वीपविरतुतेः ॥ स्व-
 स्वसंख्याविद्वन्काया । तत्रयतेऽग्नीष्टिविरतुतिः ॥ ५७ ॥ तत्र च—विनादीन् विजयादीनां ।
 व्याससंकलना त्रियं ॥ तिस्रो लक्षा दिनवतिः । सहस्रा योजनात्मकाः ॥ ५८ ॥ अनेन व-
 र्जिते द्वीप-विक्रन्ते विहतेऽष्टभिः ॥ बहस्काराद्विक्रन्तो । तत्रयः सहस्रयोजनः ॥ ५९ ॥
 अंतर्नदीर्विना शेष-व्याससंकलना त्रयेत् ॥ लक्षास्ति तिस्रोऽष्टनवतिः । सहस्राः पंचशतपि । ६० ।
 अनेन वर्जिते द्वीप-विक्रन्ते षड्विराहते ॥ सार्द्धं द्वे योजनजते । व्यासोतः सरितामयं
 ॥ ६१ ॥ विदेहानां यत्र यावान् । स्याद्व्यासोतमुख्यादिषु ॥ तस्मिन् सहस्रोऽस्तीता-शीतो-
 दान्यतराश्रिते ॥ ६२ ॥ शेषेऽस्ति तत्र तत्र । तावान् न्नाव्यो विवेकिभिः ॥ विजयांतर्नदीव-
 द्—स्कारायामः स्वयं धिया ॥ ६३ ॥ द्वयोरप्यर्द्वयोरस्मिन् । द्वीपे वनमुखानि च ॥ बह-

स्कारहितमृतो । विजयाश्रांतराणगः ॥ ६४ ॥ लवणोदद्विधि हस्वाः । क्षेत्रसांकीर्णतः स्फु-
 ताः ॥ दीर्घाः कालोदककुञ्जि । क्षेत्रबाहुल्यतः क्रमात् ॥ ६५ ॥ अष्टानां वनमुखानां । कले-
 इ विस्तृतितर्षुः ॥ गुरुश्वतुश्रत्वारिंशा-लुपंचाशहती न्येवत् ॥ ६६ ॥ तत्र द्योर्दयोः पूर्वा-
 परार्द्धे वर्त्तिनोस्तयोः ॥ काराब्ध्यासन्नयोः शीता-शीतोदासीन्नि सा लघुः ॥ ६७ ॥ गुरुस्तु
 नीलनिषधां-तपोरेतच्च युक्तिमत् ॥ अमीषां लजयाकारं । काराब्धिं स्पृशतां बहिः ॥ ६८ ॥
 अपरेषां तु कालोद-लजयात्प्रंतरस्पृशां ॥ लघ्वीं निषधनीयांते । गुर्वीसा सरिदंतिके ॥ ६९ ॥
 तथोक्तं विरंजयक्षेत्रसमासवृत्तौ—तथा वनमुखानां विस्तारो ह्यिगुण उक्तः, परं लवणोदधि-
 द्विधि वनमुखपृथुक्तं विपरीतं संज्ञाव्यते, यथा नद्यंते कलाद्वयं, गिर्यंते चतुश्रत्वारिंशदधि-
 कान्यष्टुपंचाशहतानि पृथुत्वमिति संप्रदाय इति. बृहत्क्षेत्रसमासवृत्तौ तु एषां जघन्यं मानं
 नीलवद्विषधांते, शीताशीतोदोषांते चोत्कृष्टमुक्तं, न च कश्चिद्विशेषोऽन्निहितः. अथ देवोत्तर-
 कुरु-क्षेत्रसीमाविधायिनः ॥ गजदंताकृतीन् शैलान् । चतुरश्वतुरो ब्रुवे ॥ ७० ॥ तत्र देवकु-
 रूणां यः । प्रत्यग् विद्युत्प्रज्ञो गिरिः ॥ तथोत्तरकुरूणां च । प्रत्यग् यो गंधमादनः ॥ ७१ ॥

दावप्यायामत इमौ । षट्पंचाशत्सहस्रकाः ॥ लक्षास्तिस्त्रो योजनानां । सप्तविंशं ज्ञातद्व-
 यं ॥ ७१ ॥ अथ देवकुरूणां प्राग्गिरिः सौमनसोऽस्ति यः ॥ तथोत्तरकुरूणां प्राक् । पर्वतो
 माध्यवांश्च यः ॥ ७३ ॥ एतावायामतः पंच-लक्षा एकोनसप्ततिः ॥ सहस्राणि योजनानां ।
 द्विशत्येकोनषष्टियुक् ॥ ७४ ॥ इदं प्रमाणं पूर्वाद् । ज्ञावनीयं विचक्रणैः ॥ परार्द्धं क्षेत्रविस्ता-
 र-व्यत्यास्रेन विपर्ययः ॥ ७५ ॥ पूर्वाद् द्वि ज्ञेवत्क्षेत्रं । प्राच्यां विस्तीर्णमन्यतः ॥ संकीर्णम-
 परार्द्धं तु । प्रत्यक् पृष्ठान्यतोऽन्यथा ॥ ७६ ॥ ततः पूर्वाद् यजुस्कं । मानं प्राचीनज्ञैतयोः ॥
 सौमनसमाध्यवतो-स्तत्पत्नीचीनयोरिह ॥ ७७ ॥ ज्ञेयं विद्युत्प्रज्ञगंध-मादनाड्योः परार्द्धके ॥
 यत्पत्नीचीनयोस्तत्र । मानं तत्प्राच्ययोरिह ॥ ७८ ॥ एते चत्वारोऽपि ज्ञेयाः । स्वस्ववर्षधरांति-
 के ॥ सहस्रयोजनव्यासा-स्तनवो मेरुसन्निवौ ॥ ७९ ॥ शेषवर्णविज्ञागादि । कूटवक्तव्यता-
 दि च ॥ जंबूद्वीपगजदंत-गिरिविच्चिंत्यतामिह ॥ ८० ॥ अथ स्वस्वपत्नीचीन-प्राचीनगजदंत-
 योः ॥ आयाममानयोर्गो । धनुर्मानं कुरु द्वये ॥ ८१ ॥

नवलक्षा योजनानां । सहस्राः पंचविंशतिः ॥ तथा ज्ञातानि चत्वारि । षडशीत्यधिकका-

नि च ॥ ८२ ॥ नद्रसात्प्रयतिर्द्विधा । मेरुविकंजसंयुता ॥ गजदंतद्वयव्यास—हीना ज्या कु-
 र्मु स्फुटा ॥ ८३ ॥ त्रयोविंशत्या सहस्रै—रधिकं लक्षयोर्द्वयं ॥ योजनानामष्टपंचा—शता-
 धिकं तथा शतं ॥ ८४ ॥ विदेहमध्यविकंजे । मेरुविकंजवर्जिते ॥ अर्दीकृते च प्रत्येकं ।
 लभ्यते कुरुवितृतिः ॥ ८५ ॥ सा वेयं—त्रिलक्षी सप्तनवतिः । सहस्राण्यष्टशतपि ॥ सप्त-
 सप्तनवतिर्योजनानां द्विनवतिर्लखाः ॥ ८६ ॥ अथापत्त्यामुदीच्यां च । नीलवन्निषधार्हितः ॥
 प्रत्येकं यमकाद्दी सतो । जंबूद्वीपकुरुविव ॥ ८७ ॥ जंबूद्वीपयमकव—स्वरूपमेतयोरपि ॥
 सहस्रयोजनोच्चत्व—विस्तारायामशाालिनोः ॥ ८८ ॥ क्रमात्ततो हृदाः पंच । तन्नाम्नस्तथा
 स्थिताः ॥ तटद्वये दशा दशा । कांचनाचलचारवः ॥ ८९ ॥ हृदाः पंचाप्यमी तादृक्—नाम-
 न्नः सेविताः सुरैः ॥ तद्वत्पद्मांचितस्तेरयो । द्विगुणायतावितृताः ॥ ९० ॥ तटद्वये दशा द-
 श । ये चात्र कांचनाद्वयः ॥ सश्रीकास्तेऽपि मानेन । तैर्जंबूद्वीपगैः समाः ॥ ९१ ॥ किंतु
 संबद्धमूलास्ते—ऽमी तु व्यवहृता मिथः ॥ योजनानां शतैर्नैकादशेन नवमांशिनः ॥ ९२ ॥ त-
 च्चैव—एषां दशानां पृथुत्वे । सहस्रं मिलिते जवेत् ॥ तत्सहस्रद्वयादेक—हृदायामादियोज्यते ॥

॥ ९३ ॥ शेषं स्थितं सहस्रं यन्नवन्निस्रदित्रज्यते ॥ अंतरैः कांचनादीणां-मेवं यथोक्तमं-
 तरं ॥ ९४ ॥ जंबूद्वीपे तु हृदानां । सहस्रायामन्नावतः ॥ न किंचित्कांचनादीणां । व्यवधा-
 नं परस्परं ॥ ९५ ॥ यमकाद्दिहृदायाम-वज्रितात्सप्तत्रिहृतात् ॥ लत्र्यंते कुरुविष्कंत्ना-स्स-
 तांतराणि तानि च ॥ ९६ ॥ यमकाद्योनीलवत-स्तान्प्रथामाद्यहृदस्य च ॥ क्रमाच्चतुर्णां हृ-
 दानां । क्षेत्रान्तस्यांतिमहृदात् ॥ ९७ ॥ सहस्राः पंचपंचाशा-द्योजनानां शतद्वयं ॥ एकसप्त-
 त्याधिकं त-न्नवेकैकमंतरं ॥ ९८ ॥ आसूतरासु कुरुषु । नीलवज्रिसन्नियौ ॥ राजते धात-
 कीवृक्षौ । जंबूदृक्ष इवापरः ॥ ९९ ॥ माने स्वरूपे त्वनयो-र्विशेषोऽस्ति न कश्चन ॥ किंतु
 तस्यानाहतव-दस्य देवः सुदर्शनः ॥ १०० ॥ नदीचीनासु कुरुषु । पश्चार्द्धेऽप्येवमीदृशाः ॥
 स्यान्महाधातकी वृक्षः । प्रियदर्शनदैवतः ॥ १ ॥ उत्तरासां कुरूणां य-त्स्वरूपमिह वर्णितं ॥
 तदेव देवकुरुषु । विक्षेप मर्दयोर्द्वयो ॥ २ ॥ किंत्वासु नीलवत्स्थाने । वसथ्यो निषधाचलः ॥
 गिरी चित्रविचित्रारथ्यौ । वाच्यौ च यमकास्पदे ॥ ३ ॥ पूर्वापरार्द्धयोर्देव-कुरुषु स्तो यथा-
 स्पदं ॥ प्राग्वज्ञाद्यमलिनौ वेणु-देवान्निषसुराश्रयौ ॥ ४ ॥ तथोक्तं स्थानांगठितीयस्थानकवृ-

चौ— 'शो देवकुरुमहाद्रुमति' दौ कूटशाब्दमतिवृत्तावित्यर्थः, दौ तदासिद्धेवौ वेणुदेवावित्यर्थः, शोपं तु हृदनामादि । यद्यत्र नोपदर्शितं ॥ तज्जंबूद्वीपवद् द्वेयं । विशेषो ह्यत्र दृश्यते ॥ ५ ॥ मध्येऽत्र मेरुश्चतुर-शीतिं तुंगः सहस्रकान् ॥ योजनानां सहस्रं चा-वगातो वसुधांतरे ॥ ६ ॥ ज्ञातानि पंचनवतिं । मूले नृमिगते पृथुः ॥ चतुर्नवतिमेव रुमा-तले ज्ञातानि विस्तृतः ॥ ७ ॥

यत्नेतीर्थं योजनादौ ! व्यासोऽस्य ज्ञातुमिष्यते ॥ तस्मिन् दशहते लब्धे । सहस्राब्ध्ये च तत्र सः ॥ ८ ॥ तथाहि-आरोऽग्राच्चातुरशीतेः । सहस्राणामतिक्रमे ॥ व्यासे जिज्ञासित एतान् । सहस्रात् दशान्निर्नजेत् ॥ ९ ॥ लब्धान्येवं च चतुर-शीतिः ज्ञातानि तान्यथ ॥ सहस्राब्द्यानि पूर्वोक्ता । विष्कन्तोऽस्य भुवस्तले ॥ १० ॥ मूलाद्यदोर्ध्वगमने । विष्कन्तो ज्ञातुमिष्यते ॥ तदा यावद्यातमूर्ध्वं । तत्संख्यां दशान्निर्नजेत् ॥ ११ ॥ लब्धे च मूलविष्कन्तोर्ध्वे धिते यत्तु तिष्ठति ॥ तत्र तावत्प्रमाणोऽस्य । विष्कन्तो दन्त्यते गिरः ॥ १२ ॥ यथोर्ध्वं च-तुरशीतौ । सहस्रेषु भुवस्तलात् ॥ गतेषु चतुरशीतिं । सहस्रान् दशान्निर्नजेत् ॥ १३ ॥ ल-

ध्यानि चतुरशीतिः । शतानि तानि शोधयेत् ॥ भूतलव्यासतः शैवा । साहस्री मूर्ध्नि वि-
 स्तुतिः ॥ १४ ॥ आम्नायोऽयं कर्त्तव्या । मेरुनिम्नोन्नतत्वयोः ॥ क्रियोऽविवहृणात्प्रभव-न्मेख-
 लायुग्मजातयोः ॥ १५ ॥ श्रियं श्रयत्ययमपि । चतुर्निश्चारुकाननैः ॥ दंतैरैरावत इव । द्वै-
 त्यारिर्व बाहुभिः ॥ १६ ॥ तत्र नूमौ नङ्मात्र-वनं तरुलताषनं ॥ तरणित्रासितं ध्यांत-
 भिवैतत्पादमाश्रितं ॥ १७ ॥ प्राच्यां प्रतीच्यां प्रत्येकं । तदीर्घं लक्ष्योजनीं ॥ सहस्रात्र सप्त
 सैकोना-शीतिन्यष्टशतानि च ॥१८॥ प्राच्येऽथवा प्रतीचीने । द्वैर्घ्येऽष्टाशीतित्राजिते ॥ यत्नव्यं
 सोऽस्य विष्कंभोः । दक्षिणोत्तरयोः स च ॥ १९ ॥ योजनानां पंचविंशाः । शता द्वादशा की-
 र्तिताः ॥ एकोनसप्ततिश्चांशा । अष्टाशीतिसमुद्भवाः ॥ २० ॥

अष्टाशीत्या गुणिताया-मेतस्यां पुनराप्यते ॥ प्राच्यां प्रतीच्यां चायामो । यः प्रागस्य
 निरूपितः ॥ २१ ॥ एवं प्रमाणविस्तारा-याममेतद्धनं पुनः ॥ गजदंतमंदरादि-नदीजिरुषथा
 कृतं ॥ २२ ॥ तच्च जंबूद्वीपत्रद-सालवज्राव्यतां बुधैः ॥ तत्रैवैतद्वक्ष्यमाण-वनकूटादिक-
 स्थितिः ॥ २३ ॥ अथोत्क्रम्य योजनानां । शतानि पंच नूनलात् ॥ कद्यां नंदनवन्मेरो । रा-

जते नंदनं वनं ॥ १४ ॥ तस्य चक्रयाजतया । शतानि पंच विस्तृतं ॥ अनल्पकल्पफलदं-व-
 तामंसपसंस्मितं ॥ १५ ॥ बह्निर्विक्रंजोऽत्र मेरो-रुक्तास्त्रायेन लभ्यते ॥ योजनानां सहस्राणि
 । नवाव्ययद्वै शतत्रयं ॥ १६ ॥ तथाहि—जुक्तांतायाः पंचशत्या । दशान्निर्जने सति ॥ व-
 द्यपंचाशतोऽथस्थ-व्यासात्यागे ज्ञेयदयं ॥ १७ ॥ बह्निर्व्यासात्पंचशत्या-स्त्यागे योजनतः पु-
 ष्पक ॥ अतर्व्यासांऽष्टौ महसू-स्त्रिंशत्या साद्व्याधिकाः ॥ १८ ॥

सहस्राणि पंचपंचा-ज्ञतं पंचशतीं तथा ॥ अतिक्रम्य योजनाना-मूर्ध्वं नंदनकाननात्
 ॥ १९ ॥ अत्रांतरे सौमनसं । स्यात्पंचशतविरसुतं ॥ चक्रयाजतया मेरो-र्ध्रैव्यकामिवाप्तं ॥
 ॥ २० ॥ बह्निर्विक्रंजोऽत्र णिरे-र्गुरुनिर्गदितो मम ॥ योजनानां सहस्राणि । त्रीण्येवाष्टौ
 शतानि च ॥ २१ ॥ तथाहि—पट्पंचाशत्सहस्राणि । यान्यतीतानि जूतत्वात् ॥ एषां दश-
 मजागः स्या-त्पट्पंचाशत्तत्सकः ॥ २२ ॥ अशौ जूतलविक्रंजा-त्पूर्वोक्तादपनीयते ॥ त-
 स्युर्ध्र्योदितान्येव-मष्टात्रिंशत्तानि वै ॥ २३ ॥ सहस्रापगमे चास्मा-त्स्यादंतर्गिरिविरसुतिः
 ॥ द्वे सहस्रे योजनानां । शतैरष्टनिरन्विते ॥ २४ ॥ अथैतस्मादनादूर्ध्व-सुक्तांतेमैरुमूर्द्धनि

॥ अष्टाविंशत्या सहस्रै-र्योजनैः पांनकं वनं ॥ ३५ ॥ चक्रवालयतया तच्च । विस्तीर्णं वर्णितं
जनैः ॥ चतुर्नवत्यान्यधिकां । योजनानां चतुःशतीं ॥ ३६ ॥ तच्चैवं—

मेरुमस्तकविक्रंजा—सहस्रयोजनोन्मितात् ॥ मध्यस्थचूलिकाव्यासो । दादृशयोस्त्रना-
त्मकः ॥ ३७ ॥ शोथ्यते तद्भेषमर्दी—कृतं पंनकनिस्तुतिः ॥ शोषा शिलादिस्थितिर्या । सा
जंबूद्वीपमेरुवन ॥ ३८ ॥ तथैवास्य मरुकन—मयी शिरसि चूलिका ॥ नानारत्ननिर्मितेन ।
शोभिना जिनसद्मना ॥ ३९ ॥ एवं यदन्यदप्यत्र । कूटचैत्यादि नोदितं ॥ जंबूद्वीपमेरुवन
—दत्तञ्चं सुत्रिया धिया ॥ ४० ॥ एवं यथास्य द्वीपस्य । पूर्वार्द्धमिह वर्णितं ॥ पश्चिमार्द्धम-
पि तथा । विद्वेषमविशंषितं ॥ ४१ ॥ गजदंतप्रमाणादौ । विशोभां यस्तु कश्चन ॥ स तु य-
त्तत्प्रकरणे । नामग्राहं निरूपितः ॥ ४२ ॥ किंच—विजये पुष्कलाञ्जनां । वप्राह्ये विजये त-
था ॥ वत्से च नदिनावत्यां । विहरंत्यधुना जिनाः ॥ ४३ ॥ प्राचीनेर्द्धे सुजातोर्द्धेन । स्व-
यंप्रत्नर्षजाननौ ॥ श्रीमाननंतवीर्यश्च । पश्चिमार्द्धे तु तेवममी ॥ ४४ ॥

सूरप्रज्ञो जिनः श्रीमान् । विशालो जगदीश्वरः ॥ जगत्पूज्यो वज्रधर—श्चज्ञाननः प्रभुः

क्रमात् ॥ ४५ ॥ एवं चात्र-प्रियं दधाते द्वौ भेरु । दीपस्यास्य कराविव ॥ उदस्तौ पृथुता-
 दर्पा-त्रयसो निजिषृङ्गया ॥ ४६ ॥ यदोदंफकरौ बरु-कञ्चौ च नंदनहृत्वात् ॥ स्पर्क्षयासंमु-
 खिनौ द्वौ । महामह्नाविबोहितौ ॥ ४७ ॥ स्थापयत्येकधात्मनं । मेर्वेकांगुलिसंज्ञया ॥ जं-
 वृक्षीपेऽयमेतान्त्रयां । द्विधा तं स्थापयन्निव ॥ ४८ ॥ अनतंन्मृणुनोत्तानुं । दीपेनानेन वार्द्धका-
 त् ॥ धृतौ दंडाजिवोदंफौ । मेरु द्वाविह राजतः ॥ ४९ ॥ वर्षादयो द्वादशाष्ट-षष्टिवैताह्यन्-
 धराः ॥ दीर्घा अष्टौ च वृत्तास्ते । कांचनाच्चितुःशती ॥ ५० ॥ बहुरकारादयो द्वात्रिं-शद्-
 ष्टौ गजदंतकाः ॥ द्वौ चित्रौ द्वौ विचित्रौ च । चत्वारो यमकाचलाः ॥ ५१ ॥ द्बुकारद्वयं
 चैवं । सर्वाप्रेषात्र नून्तनां ॥ चत्वारिंशा पंचशती । चत्वारश्च महाद्भुमाः ॥ ५२ ॥

चतुर्दशात्र तर्पाणि । चतस्रः कुरवोऽपि च ॥ षट् कर्मन्मृमयोऽकर्म-न्मृमयो द्वादश स्मृ-
 ताः ॥ ५३ ॥ दीर्घवैताह्येषु कूटाः । प्राग्बनवनवादिताः ॥ सक्रोशाषड्योजनोच्चा । द्वादशा
 पटशनीति ते ॥ ५४ ॥ रुक्मिमहार्द्धिमवंतः । कूटैरष्टत्रिरष्टत्रिः ॥ सप्तत्रिंशश्च सौमनसौ । त-
 ष्ठा च गंधसादनौ ॥ ५५ ॥ मेर्वौर्ध्वे नंदनवने । निषधौ नीलवक्रिरी ॥ विद्युत्पत्नौ माट्य-

वंतौ । नवकूटाः समेऽप्यमी ॥ ५६ ॥ हिमवंतौ शिखरिणौ । तैरेकादशान्जिर्युतौ ॥ वक्रस्का-
रगिरीणां च । प्रत्येकं तच्चतुष्टयं ॥ ५७ ॥ त्रयः शताः स्युर्द्वाविंशाः । कूटान्येतानि तत्र च
॥ षोडशा त्रिशती प्रोक्त-हिमवन्तिरिक्कूटवत् ॥ ५८ ॥ हरिकूटौ द्वयोर्विद्यु-त्प्रज्ञयोर्धौ हरि-
स्सहौ ॥ माट्यवतोर्बलकूटौ । मेरुनन्दनयोश्च धौ ॥ ५९ ॥

एते षडपि साहस्रा-स्त्रैधानामिति मानतः ॥ चतुस्त्रिंशाद्विकूटानां-मेवं नवशती ज्ञेवेत्
॥ ६० ॥ सहैषुकारकूटैर्द्वा-चत्वारिंशा शता नव ॥ तत्रेषुकारकूटानां । मानं तु नोपलभ्यते
॥ ६१ ॥ चतुःषष्टौ विजयेषु । जरनैरवतेषु च ॥ स्युरष्टषष्टिर्बुध्न-कूटा एकैकजावतः । ६२ ।
धातकयादिषु चतुष्के । द्वयोश्च जडसालयोः ॥ अष्टाष्टेति च सर्वाग्ने । जूकूटाः षोडशं शतं ॥
॥ ६३ ॥ एतेषां वक्तुमुचिते । पर्वतत्वेऽपि वस्तुतः ॥ कूटत्वव्यवहारस्तु । पूर्वाचार्यानुरोधतः
॥ ६४ ॥ महाहदा द्वादशैव । त्रिंशत्तिश्च कुरुहदाः ॥ श्रीह्रीधृत्तिकीर्तिबुद्धि-वद्दमीनां च षयं ऋ-
षं ॥ ६५ ॥ सहस्रा द्वादशैकोन-त्रिंशत्तुक्काश्च कीर्तिताः ॥ नरंगिणीनाभेतस्मिन् । ङीपे म-
त्तान्तरे पुनः ॥ ६६ ॥ पंचविंशत्तुक्काणि । चतुरशीतिः सहस्रकाश्चैव ॥ इह संज्ञवंति सरितां ।

तत्त्वं विदंति तत्त्वज्ञाः ॥ ६७ ॥ विदेहयुगमे प्रत्येकं । स्युः कुंभान्यष्टसप्ततिः ॥ दे दे च शेष-
 वर्षेषु । शतमेवमशीतियुक् ॥ ६८ ॥ एतेऽप्यो हृदाः कूटाः । कुंभान्येतान्यप्रापगाः ॥ स्यु-
 र्वदिकावनोपेता—स्तत्स्वरूपं तु पूर्ववत् ॥ ६९ ॥ एषां याभ्योदीच्यवर्ष—स्रिह्वैतादिवर्त्तिनां ॥
 विजयस्वर्गिण्वत्प्रौढ—ममुदीनां सुधाभुजां ॥ ७० ॥ दक्षिणस्यामुदीच्यां च । जंबूदीपस्थमेरु-
 तः ॥ अन्यस्मिन् धातकीखंडे । राजधान्यो जिनैः स्मृताः ॥ ७१ ॥ श्रेण्यश्चतस्रः प्रत्येकं ।
 वैताह्येद्विति मीक्षिताः ॥ श्रेण्यो जत्रंति दीपेऽस्मिन् । दिशती सप्तिसप्ततिः ॥ ७२ ॥

दशोत्तरं पुरशतं । प्रतिवैताह्यमित्यतः ॥ तेषां सहस्राः सप्त स्युः । साशीतिश्च चतुः-
 शती ॥ ७७ ॥ जघन्यतोऽष्टेह जिना जवेयु—स्तर्कर्वतस्ते पुनरष्टषष्टिः ॥ जघन्यतः केशवच-
 क्रिरामा । अष्टावश्रोक्लष्टपदे तु षष्टिः ॥ ७३ ॥ सदादशा स्युर्निधयोऽत्र षट्शती । प्रकर्षत-
 स्तान्युपजोगजांजि तु ॥ द्विविंशतिः पंचशतानि च ध्रुवं । दाससतिस्तानि जघन्यतस्तथा ॥ ७४ ॥
 विंशानि चत्वारि शतानि पंचै—काकाष्टि रक्षानि पृथग् जवेयुः ॥ उत्कर्षतस्तानि जघन्यतश्च । पंन-
 चाश्रादाह्या ननु षड्विरेव ॥ ७४ ॥ दादशोष्णसहस्रः सुधांशवो । दादशग्रहसहस्रमन्वितं ॥ षड्युता-

ईशतर्केन १०५६ ज्ञानि षट् । त्रिज्ञाना समधिकं ज्ञानत्रयं ३३६ ॥ ७५ ॥

त्रिभिः सहस्रैरधिकानि लक्षा-ण्यष्टौ तथा सप्त ज्ञानानि चात्र ॥ स्युः कोटिकोऽथः किल तारकाणां । तमोऽकुरोन्मूलनकारकाणां ॥ ७६ ॥ द्वीपोऽयमेवं गदितस्वरूपः । कालोदना-
 स्तोदधिना परीतः ॥ विज्जाति दीप्रप्रधिनेव चक्र-मिवेज्जसेनावलयेन जूषः ॥ ७७ ॥ कालो म
 हाकाल इतीह देवौ । प्राच्यप्रतीत्यार्द्धताधिकारौ ॥ तद्वैवतः श्यामतमोदकश्च । तदेष का-
 लोद इति प्रसिद्धः ॥ ७८ ॥ लक्षाण्यष्टौ विस्तृतो योजनाना-मुद्दिष्टोऽयं योजनानां सहस्रं ॥
 ब्राह्मवन्ते मध्यदेशे समानो-द्देशः सर्वत्रापि पूर्णहृदाजः ॥ ७९ ॥ न चूला न वेदा न च क्रो-
 दितारस्मिन् । न पातालकुंजार्दिका वा व्यवस्था ॥ सदंजोदमुकोदकस्वाङ्गीरः । प्रसन्नश्च सा-
 धोर्मनोवज्जनीरः ॥ ८० ॥ लक्षाण्यष्टैकनवतिः परिधिः सहस्राः । स्यात् सप्ततिः षडिह पंच-
 युताः ज्ञानाश्च ॥ दारैश्चतुर्निरयमप्यजितो विज्जाति । पूर्वादिदिक्षु विजयादिन्निरुकरूपैः ॥ ८१ ॥
 लक्षा द्वाविंशतिश्च द्विनवतिरुपरि स्युः सहस्राणि नूनं । षट्चत्वारिंशदाब्द्या जिनपतिगदिता
 षट्ज्ञानी योजनानां ॥ पादोनं योजन चांतरमिह निखिल द्वाभुं तुद्वयप्रमाणां ३२९१६४६ क्रो

म०
 ॥
 ४ । कावोदे द्वारपानां विजयवहुदिता राजधान्योऽपरस्मिन् ॥ ८१ ॥ प्राकप्रतीच्योदिशोर्वादि-
 का द्वादशा । द्वादशेभ्यः सहस्रेभ्य एवोत्तरे ॥ संति कावोदधौ धातकीखंडतो—ऽत्रांतरीपा अ-
 मुष्यामुतोष्णत्विषां ॥ ८३ ॥ पुष्करदीपतोऽप्येवमत्रांबुधौ । तावता प्राकप्रतीच्योः सुषोष्ण-
 त्विषां ॥ नेत्रवदैर्मिता ४१ नेत्रवदैर्मिता ४१ । एतद्विधस्पृशामंतरीपाः स्थिताः ॥ ८४ ॥

अंतरीपा अमी गौतमद्वीपव—ज्ञावनीयाः स्वरूपप्रमाणादिभिः ॥ वेदिकाकाननात्कृताः
 सर्वतः । क्रोशायुग्मोच्चिता वारिधेर्वारितः ॥ ८५ ॥ अष्टांनोधावास्मिन्नमुत्तरुचयस्तिरमकिर-
 णा । द्विचत्वारिंशत्स्युर्ग्रहगृहसहस्रत्रयमथ ॥ शतैः षड्विंशत्युक्तं षड्विकनवत्या समधिकैः ।
 सहस्रं षट्सप्तत्यधिकशतयुक् चात्र त्रयाणः ॥ ८६ ॥ पंचाशद्भूता नियतं सहस्रा—स्त्रयोदशे-
 नास्ति १८ मिताश्च त्रकाः ॥ स्युस्तारकाणाभिद् कोटिकोद्यः २८११ ८५० १४ १४ । कावो-
 दधौ तीर्थकरोपट्टाः ॥ ८७ ॥ विश्वाश्वर्षदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्जातिष—ऽत्राजश्रीतनयो-
 ऽतनिष्ठ विनयः श्रीतेजपात्तात्मजः ॥ काव्यं यत्किञ्च तत्र निश्चितजगत्त्वप्रदीपोपमे । द्वाविं-
 शो मधुरः समाक्षिपगमत्सर्गो निसर्गोऽज्वलः ॥ ८८ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे द्वाविंशतितमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ त्रयोविंशतितमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

वक्ष्येऽथ पुष्करनर—दीपं केकयदेशवत् ॥ विशेषितार्द्धमावेष्ट्य । स्थितं कातोदवारिधिं
॥ १ ॥ वक्ष्यमाणस्वरूपैर्य—होन्नितभ्रारुपुष्करैः ॥ ततोऽयं पुष्करवर—इति प्रसिद्धिमीयिवान्
॥ २ ॥ चक्रवाजतयैतस्य । विस्तरौ वर्णितः श्रुते ॥ योजनानां षोडशैव । लक्षा न्यक्षार्णवे-
दितिः ॥ ३ ॥ द्वीपस्थस्य मध्यदेशे । शैतोऽस्ति मानुषोत्तरः ॥ अन्वितारुह्यो नरहेत्र—मी-
माकारितयोत्तरः ॥ ४ ॥ तत्रयोः पार्श्वयोर्भ्रारु—वेदिकावनमंडितः ॥ योजनानामेकविंशान् ।
ज्ञानान् सप्त दशोच्चिनः ॥ ५ ॥ चतुःशतीं योजनानां । त्रिंशां क्रोशाधिकं भुवि ॥ भद्रो मू-
लेऽसदस्रं च । द्वाविंशं किल विस्तृतः ॥ ६ ॥

त्रयोविंशानि मध्येऽयं । शतानि सप्त विस्तृतः ॥ चतुर्विंशानि चत्वारि । शतान्युपरि
विस्तृतः ॥ ७ ॥ यथेष्टस्थानविक्रंज—ज्ञानोपायस्तु साम्यतः ॥ तार्क्यो वेदंधरावास—गोस्तु-
पाक्षिगिरिविव्र ॥ ८ ॥ अग्नेतनं पादपुरमं । यथोत्तं न्य निपीदति ॥ युतात्प्यां केसरी पाद-

द्यं संकोच्य पश्चिमं ॥ ९ ॥ ततः शिरःप्रदेशे स । विज्याति नृशमुन्नतः ॥ तथा पाश्चात्य-
 ज्ञाणे च । निक्षो निम्नतरः क्रमात् ॥ १० ॥ तद्वक्ष्ये गिरिः सिंहो—पवेशानाकृतिस्ततः ॥ यद्वा
 यवार्द्धसंस्थान—संस्थितोऽयं तथैव हि ॥ ११ ॥ समन्त्रितः सर्वतुणो । जंबूद्वीपस्य दिश्यं ॥
 प्रदेज्ञहान्या पश्चात्तु । निक्षो निम्नतरः क्रमात् ॥ १२ ॥ अत्रायं संप्रदायः—दे सहस्रे चतु-
 श्रत्या—रिशो मूले सुविस्तृतं ॥ १३ ॥ शतान्यष्टाष्टत्वारिं—ज्ञानि मूर्धि च विस्तृतं ॥ १३ ॥

एकविंशान् शतान् सप्त—दशोच्च वदयाकृतिं ॥ प्रकटव्याप्ती ततोऽस्थान्यं—तरार्द्धोऽपह-
 ते सति ॥ १४ ॥ विस्तारमधिकृत्याथ । शेषस्तिष्ठति यादृशाः ॥ तादृशोऽयं संप्रदायात् । प्रज्ञ-
 सो मानुषोत्तरः ॥ १५ ॥ वसंत्यस्योर्ध्वं सुपर्ण—कुमारा निर्जरा बहिः ॥ मध्ये मनुष्याश्चेत्ये-
 ष । त्रिधा गिरिरत्कृतः ॥ १६ ॥ तत्रोक्तं जीवाग्निगमसूत्रे—'माणुसुत्तरस्स षं पद्यपरस् अं-
 तोमणुञ्जात्पिं सुवसा बहिं देवा इति ' जंबूनदमयश्चित्र—मणिरत्विनिर्मितैः ॥ लतागुहै-
 दीधिकान्नि—मैर्नपैश्चैष संश्रितः ॥ १७ ॥ कूटैः षोडशान्निश्चैष । समंताज्जात्यलंकृतः ॥ नाना-
 रत्नमयै रश्मैः । प्राकारोऽट्टालकैरिव ॥ १८ ॥ त्रयं त्रयं स्यात्कूटानां । पंतया दिशां चतुष्टये

॥ दादशाप्यैकैकदेवान्धिष्ठितानि ज्ञवंत्यथ ॥ १९ ॥ उक्तं च स्थानांगवृत्तौ—पुत्रेण तिवि कू-
 ना । दाहिणञ्च तिवि तिवि अचरेण ॥ उत्तरञ्च तिवि जवे । चतुदशसिं माणुसनगरस्सति ॥
 ॥ २० ॥ त्रिदिक्षु चत्वारि तत्रा—ग्नेयां रत्नाग्निधं जवेत् ॥ निवासज्जलं तद्रेणु—देवस्य गरुड-
 शितुः ॥ २१ ॥

रत्नोच्चयाख्यं नैर्ऋत्यां । वेदं वस्यानिदोऽशितुः ॥ नाम्ना विदं वसुखद—मित्यप्येतन्निरूपितं
 ॥ १९ ॥ पूर्वोत्तरस्यां च कूटं । सर्वरत्नाग्निधं जवेत् ॥ तत्सुपर्णकुमारैर्द—वेणुदात्रैः किदा-
 स्पदं ॥ २३ ॥ तथा परोत्तरस्यां स्या—त्तद्वत्तमंचयाग्निधं ॥ प्रजंजनपराख्यं च । प्रजंजनसुर-
 शितुः ॥ २४ ॥ अत्र यद्यपि रत्नादीनि चत्वारि कूटानि स्थानांगसूत्रे चतुर्दिशसुकानि, तथा-
 हि—‘माणुसुत्तरस्स एं पञ्चयस्स चतुदशसि चत्वारि कूटा प० तं० रयणे रयणुच्चये सव्वरयणे
 रयणसंचण इति ’ तथाप्येतत्सूत्रं श्रीअत्रयदेवसूत्रिरेवं व्याख्यातं—तथाहि—इह च दि-
 ग्महत्वेऽपि विदिद्विवति दृष्टव्यं, तथा एवं चैतद्व्याख्यायते, द्वीपसागरप्रज्ञासिसंग्रहण्यनुसारेणे-
 त्यादि, चतुर्दिशमिद्वैकैकः । कूटे ज्ञाति जिनालयः ॥ दिशां चनसूणां रत्न—किरीट इव ज्ञासुरः

॥ १ ॥ तश्रोक्तं विरंजयक्षेत्रसमाससूत्रे—वजसुचि वसुपारसु । इक्षिक्तं नरनगंभि चत्तारि ॥
 कूडोत्तरि जिणजवणा । कुलगिभिजिणजवणपरिमाणा ॥ १ ॥ इति. साक्षान्न यद्यपि प्रोक्तः ।
 सिद्धांतेऽत्र जिनालयः ॥ तथाप्यागमयारिदेगा—दनुमानात्प्रतीयते ॥ १५ ॥ यतो विद्याचार-
 णधि—तिर्यगतिनिदर्शने ॥ विश्रामोऽत्र गिरौ प्रोक्त—श्वेत्यवंदनपूर्वकः ॥ १६ ॥ तथाह पंच-
 मांगे—विजा चारणस्मरणं जंते तिरियं केवलिण गतिविसण पन्नसे ? गो० से णं इन्न एगणे उ-
 प्पाणं माणुसुत्तरं पवण समोसरणं करइ माणु १ ता तहिं चेइयाइ वंदति.

एतञ्चास्मिन् विना चैतयं । कथमौचित्यमचति ॥ ततोऽत्र जिनचैत्यानि । युक्तमूचुर्म-
 हर्षयः ॥ १७ ॥ एवं आश्वतचैत्यानां । मान्यत्वं यो न मन्यते ॥ सोऽप्यनेनैव वाधयेनो—ञ्हा-
 तुं नेष्टे पराहृतः ॥ १८ ॥ यश्चात्र चैत्यशब्दार्थं । विपर्यस्यति वातकी ॥ तस्याप्येतच्चारणाधि-
 -नमस्यात्राप्यमौषधं ॥ १९ ॥ नहीदशासस्तपःशक्ति—तद्वधैतादृशत्वबधयः ॥ विना जिना-
 दीन् वंदते । सम्यक्तवन्नशानीलुकाः ॥ ३० ॥ अप्र प्रकृतं—अनेन पुष्करवर—दीपो द्वेषा व्यधी-
 यत ॥ त्रित्येव गृह्मस्यार्द्ध—द्वयं निर्दिश्यते ततः ॥ ३१ ॥ अत्रयंतरं पुष्करार्द्धं । बाह्यं तद्वर्द्ध

मेव च ॥ अर्वाचीनमांतरादौ । बाह्यमर्दं ततः परं ॥ ३२ ॥ मानुषोत्तरशैलस्तु । बाह्यार्दिकेन-
रोधकः ॥ इत्यांतरादौ पूर्णाष्ट-लक्षयोजनसंमितं ॥ ३३ ॥ तत्राहुर्ज्ञानचंद्रनमलयगिरयो म-
लयगिरयः—

अयं च मानुषोत्तरपर्वतो बाह्यपुष्करवराद्वेन्मौ प्रतिपत्तव्य इति बृहत्केत्रसमासवृत्तौ ।
कोटिरका द्विचत्वारिंशत्काणि सहस्रकाः ॥ चतुस्त्रिंशत्तान्यष्टौ । तयोविंशानि चोपरि
३४ ॥ एतावद्योजनमितो । मानुषोत्तरजूतः ॥ स्यान्मध्ये परिधिर्मातौ । त्वस्यायं परिधि-
र्नवेत् ॥ ३५ ॥ कोटिरकाश्च लक्षाणि । द्विचत्वारिंशदेव च ॥ द्वाविंशच्च सहस्राणि । द्वाविं-
शच्च शता नव ॥ ३६ ॥ पृथगुक्तौ परिकेपौ । यो मध्येऽस्य तत्रोपरि ॥ वह्निर्गोपेक्षया
तौ । पार्श्वेऽस्यान्त्यंतरे पुनः ॥ ३७ ॥ समानन्नितिकतया । मूले मध्ये तत्रोपरि ॥ तुट्य एव
परिकेपः । सर्वत्वाप्यवसीयतां ॥ ३८ ॥ एका कोटिर्द्विचत्वारिंशत्काणि सहस्रकाः ॥ षट्-
त्रिंशच्च शताः सप्त । त्रयोदशसमन्विताः ॥ ३९ ॥

इति बृहत्केत्रसमासवृत्तिप्रायेण, जीवाग्निगमसूत्रे 'सप्त चोद्गसुत्तरे जोष्पणसप्त',

७
दत्तुकं. एताद्यंति योजनानि । दृष्टानि जिननायकैः ॥ मानुषोत्तरशैलस्य । बाह्यस्य परिधि-

मितौ ॥ ४० ॥ द्विबन्धवारिशता लक्षे-रेककोटिसमन्विता ॥ त्रिंशत्सहस्राश्वेकोन-पञ्चाश-

द्विशती तथा ॥ ४१ ॥ मानुषोत्तरशैलस्यै-तावान् परिधिरंतरः ॥ एष एवाऽन्यंतरस्य । पु-

ष्करार्द्धस्य चांतिमः ॥ ४२ ॥ नृकेश्वरयापि परिधि-रेण एवावसानिकः ॥ अण्यस्य पुष्करार्द्ध-

स्य । मध्यमः परिधिस्त्वयं ॥ ४३ ॥ एका कोटी योजनानां । लक्षाः सप्तदशोपरि ॥

सप्तविंशत्यन्वितानि । चत्वार्येव शतानि च ॥ ४४ ॥ कावोदस्यांत्यपरिधि-र्यः पूर्वमि-

ष्ट दर्शितः ॥ स एव पुष्करार्द्धस्य । ज्वेत्परिधिरंतरः ॥ ४५ ॥ द्विधेदमिणुकाराऽन्यां ।

धातकीखड्गवत्कृतं ॥ अऽन्यंतरं पुष्करार्द्धं । तस्मिन्प्रवज्यामपाद्भक् ॥ ४६ ॥ धातकीखड्गेणुकार-

सधर्माणाविभावपि ॥ चतुःकूटावंत्यकूट-स्थितोत्तुंगजिनालयौ ॥ ४६ ॥

एकेनांतेन कावोदं । परेण मानुषोत्तरं ॥ स्पृष्टवंतौ योजनानां । लक्षाण्यष्टायताविति ॥

॥ ४७ ॥ एवमऽन्यंतरं पुष्क-रार्द्धं निर्दिश्यते द्विधा ॥ पूर्वार्द्धं पश्चिमार्द्धं च । प्रत्येकं मेरुणां-

चितं ॥ ४८ ॥ पूर्वोपरार्द्धयोरेव । कावोदवेदिकांततः ॥ पुरतः पुनरर्वाक् च । मानुषोत्तरप-

तौऽनवत्रिह ॥ १५ ॥ केवलज्ञानिनामेव—सुत्कर्षात्रव कोटयः ॥ नवकोटिसहस्राणि । तथो-
 र्कर्षेण साधवः ॥ १६ ॥ जघन्यतो विंशतिः स्यु—र्जगवंतोऽधुनापि ते ॥ विदेहेष्वेव चत्वार-
 श्वत्वारो विहरंति हि ॥ १७ ॥ ते चामी—सीमंथरं १ स्तौमि युगंधरं २ च । बाहुं ३ सुबाहुं
 ४ च सुजातदेवं ५ ॥ स्वयंप्रजं ६ श्रीवृषजाननाख्य ७—मनंतवीथीं ८ च विज्ञातनाथं ९ ॥
 ॥ १८ ॥ सूरप्रजं १० वज्रधरं ११ च चंडा—ननं १२ नमामि प्रभुब्रह्माहुं १३ ॥ भुजंग १४ ने-
 सिप्रज १५ तीर्थनाथा—वेषेश्वरं १६ श्रीजिनवीरसेनं १७ ॥ १८ ॥

स्तवीमि च महाप्रजं १८ । श्रीदेवयशसं १९ तथा ॥ अर्हूतमजितवीथीं २० । वंदे विंश-
 तिमहंतां ॥ ३० ॥ पंचस्वपि विदेहेषु । पूर्वापरार्द्धयोः किल ॥ एकैकस्य विहरतः । संप्रवा-
 ज्जागदीशितुः ॥ ३१ ॥ दशैव विहरंतः स्यु—र्जगन्तेन जिनेश्वराः ॥ इत्युचुः सूरयः केचित् ।
 तत्वं वेत्ति त्रिकाववित् ॥ ३२ ॥ तथोक्तं प्रवचनसारोद्धारसूत्रे—' सत्तरिसयमुक्त्रोसं । जहन्न-
 विसा य दस य विहरंति ' इति । जकाजघन्यादूनास्तु । विहरंतो जवंति न ॥ ततोऽन्येऽपि य-
 प्रास्थानं । स्युर्गार्हस्थ्ययाद्यवस्थया ॥ ३३ ॥ कोटद्वयं केवलिनो । दे च कोटिसहस्रके ॥ सा-

विदेहविजयस्त्रानां । तासां विशं शतत्रयं ॥ १८ ॥

अंतर्द्वयः षष्टिरिति । परिहृद्दजुषामिह ॥ पंचाशा मुख्यसरितां । सर्वाप्रेण चतुःशती ॥
 ॥ १९ ॥ सा वैवं—गंगासिंधुरक्तवती—रक्ताः प्रत्येकमीरिताः ॥ पंचाशीतिस्त्रया शीता—शी-
 तोदारूप्यकृतिकाः ॥ १० ॥ स्वर्णकृता नरकांता । नारीकांता च रोहिता ॥ रोहितांशा ह-
 रिकांता । हर्यादिसलिलापि च ॥ ११ ॥ द्वादशांतरनद्यश्च । पंचपंचाखिला इमाः ॥ परिव-
 दापगास्त्वासां । द्वेषाः पूर्वोक्तया दिशा ॥ १२ ॥

एवं द्विसप्ततिर्दक्षा । अशीतिश्च सहस्रकाः ॥ त्रवंति मनुजकैत्रे । नद्योऽन्यस्मिन्मते पु-
 नः ॥ १३ ॥ एकोनत्रतिर्दक्षाः । सहस्राः षष्टिरेव च ॥ एतच्चांतरापगानां । पृथक्कतं त्विव-
 क्षया ॥ १४ ॥ इदं च नदीसर्वाग्रं जंबूद्वीपगतमहानदीतुल्यपरिवाराणां धातकीखंनपुष्करा-
 र्द्वगतमहानदीनां संज्ञावनयोक्तं. धातकीखंडपुष्करार्दयोर्महानदीनां परिवारे जंबूद्वीपवर्तिम-
 हानदीपरिवारपेक्षया द्वैगुण्यदिविशेषस्तु बृहत्कैवविचारार्दिषु क्वापि न दृष्टं, इति नोक्त-
 मिति द्वेषं, उत्कर्षतो जिना अत्र । स्युः सप्तत्यधिकं शतं ॥ ते द्वितीयाहृतः कावे । विहरं-

०
 वंत्रयोदश ॥ ७ ॥ अष्टौ दादाः पर्वताः स्युः । कूटास्त्रिवह चतुर्विधाः ॥ वैताह्यशेषादिमह-
 -सांकनूकटनेदतः ॥ ८ ॥ तत्र च-साई महसं वैताह्य-कूटानां त्रिंशताधिकं ॥ शेषादि-
 कूटानामष्ट-शती षडधिका ज्ञेत् ॥ ९ ॥ सहस्रांकाः पंचदशै-त्येवं कूटानि ज्ञन्तानां ॥ स-
 वप्रैलैकपंचाशे । द्वे महस्रे शतत्रयं ॥ १० ॥

जडसालवने मेरो-र्यानि दिक्षु विदिक्षु च ॥ तानि द्विगजकूटानि । चत्वारिंशद्भवेद्विह
 ॥ ११ ॥ दूणां दशानामष्टाष्ट । यानि दिक्षु विदिक्षु च ॥ कूटानि तान्यशीतिः स्यु-र्दुर्केवे
 सर्वसंख्यया ॥ १२ ॥ शतं वृषजकूटानां । सप्तत्याधिकमाहितं ॥ जंत्रत्येवं जूमिकूटा । नव-
 त्याह्यं शतद्वयं ॥ १३ ॥ महावृक्षा दश तत्र । पंच शालमलिसंज्ञकाः ॥ शेषा जंबूर्धातकी
 च । पद्मश्चांत्यौ महापरौ ॥ १४ ॥ महाहृदास्त्रिशद्विह । पंचाशच्च कुरुहदाः ॥ जवत्यशीति-
 तिरित्येवं । हृदानां भर्वसंख्यया ॥ १५ ॥ जरतादिकेवमहा-नदीकुंभानि सप्ततिः ॥ विदेह-
 विजयस्थानि । तानि विंशं शतत्रयं ॥ १६ ॥ षष्टिरंतर्नदीनां स्यु-रित्येवं सर्वसंख्यया ॥ च-
 तुःशतीह कुंडानां । पंचाशदधिका ज्ञेत् ॥ १७ ॥ जरतादिकेवगता । महानद्योऽत्र सप्ततिः

एतत्सर्वमर्धतो जीवात्रिगमसूत्रचतुर्धप्रतिपत्तौ. कैत्रेषु पंचचत्वारिंशतीह नरताद्विषु
 ॥ अंतर्दीपेषु षट्पंचांशत्येव संज्ञेननुष्णां ॥ ९७ ॥ बाहुल्याङ्गममृत्युश्च । वाद्विबर्षधरादि-
 पु ॥ शेषेषु तु नृणां जन्म । प्रायेण नोपपद्यते ॥ ९८ ॥ मृत्युस्तु संहरणतो । विद्यालब्धि-
 बलेन वा ॥ गतानां तत्र तलायुः—क्षयात्संज्ञवति क्वचित् ॥ ९९ ॥ अप्रैतस्मिन्नरकैत्रे । व-
 र्षकैत्रादिसंग्रहः ॥ क्रियते सुखबोधाय । तदर्थाऽयं ह्युपक्रमः ॥ १०० ॥ अद्वयर्षौ द्वाविह दी-
 पौ । द्वावेव च पयोनिधी ॥ नरतान्धैरवतानि । विदेहाः पंच पंच च ॥ १ ॥ एतं पंचदश
 कर्म—ज्ञमयोऽत्र प्रकीर्त्तिताः ॥ देवोत्तराख्याः कुरवो । हैरण्यवतरभ्यके ॥ १ ॥

हैमवतं हरिवर्षं । पंच पंच पृथक् पृथक् ॥ सर्वाण्यपि त्रिंशदेवं । जवंत्पकर्मज्ञमयः ॥
 ॥ ३ ॥ अंतर्दीपाश्च षट्पंचांशदेवं युग्मिज्ञमयः ॥ षडशीतिर्नरस्थाना—न्येवमेकोत्तरं शतं ॥
 ॥ ४ ॥ तथात्र मेरवः पंच । विंशतिर्गजदंतकाः ॥ वक्रस्काराऽप्योऽशीतिः । सहस्रं कांचना-
 चलाः ॥ ५ ॥ विचित्राः पंचचित्राश्च । पंचाथ यमकाचलाः ॥ दश त्रिंशद्वर्षधरा । द्रुमुकार-
 चतुष्टयं ॥ ६ ॥ विंशतिर्वृत्तैवताद्याः । शतं दीर्घाः सप्तसतिः ॥ एकोनपंचाशान्यद्दि—शतान्ये-

षोडशः ॥ ८६ ॥ एवं द्वाविंशतिर्ब्रह्मा—एथेकतः परतोऽपि च ॥ मध्ये जंबूद्वीप एकं-व-
 क्रमायतविस्तृतः ॥ ८७ ॥ पंचचत्वारिंशद्वेवं । लक्षाणायतविस्तृतं ॥ नरकेत्रं परिक्रैपो । इं-
 योऽस्य पुष्कराद्वजत् ॥ ८८ ॥ एतावतो नरकेत्रात् । परतो न ज्ञेवेन्तृणां ॥ गर्त्तधानं ज-
 न्मसृग् ॥ संमूर्धिमनरोद्भवः ॥ ८९ ॥ आसन्नप्रसवां कश्चि-स्त्रियं नयति चेतसुरः ॥ नरके-
 त्रात्परं नासौ । प्रसूते तत्र कर्हिचित् ॥ ९० ॥ यदि कंठगतप्राणो । मनुष्यकेत्रतः परं ॥ म-
 नुष्यो नीयते नासौ । क्षियते तत्र कर्हिचित् ॥ ९१ ॥ अथावश्यज्जाविजन्म—कीणापुष्कौ च
 तौ यद् ॥ तदा सुरस्य तन्नेतु—र्त्तवेदान्यस्य कस्यचित् ॥ ९२ ॥ मनस्तथैव येनैना—सास-
 न्नप्रसवां स्त्रियं ॥ तं चाकंठगतप्राणं । नरकेत्रे पुनर्नयेत् ॥ ९३ ॥ एवं नातःपरमह—निर्गता-
 हिसमयस्प्रतिः ॥ न बादराप्रिर्न नदी । न विद्युज्जिनीरदाः ॥ ९४ ॥ नार्हदाद्या न निधयो
 । ः गयने नैव चाकराः ॥ नैडुवृद्धिर्द्यौ नोप—गगोऽर्कैर्दोर्न वा गतिः ॥ ९५ ॥ तथाहुः—अ-
 रिहंतसमयवायर—अग्नीविज्ज्वलाहगाप्रणिभ्रा ॥ आगरनदनिह्रिज्वराग । निगमेवुद्धिभि-
 यणं च ॥ ९६ ॥

शा । योजनानां चतुःशती ॥ अष्टाशीत्या योजनस्य । त्रकस्यांशाश्च सप्ततिः ॥ ७७ ॥ उप-
पत्तिस्त्वत्र प्राभवत्.

शेषा त्वत्र नंदनादि—वनवक्तव्यताखिला ॥ धातकीखंडमेरुभ्यां । पुनरुक्तेति नोच्यते ॥
॥ ७८ ॥ जंबूद्वीपे महामेरु—श्वतुर्भिर्मेरुभिः श्रियं ॥ धत्ते तीर्थंकर इव । चतुर्भिः परमेष्ठि-
भिः ॥ ७९ ॥ प्रागुक्ताख्येषु पूर्वार्द्धे । विजयेष्वधुना जिनाः ॥ चंडबाहुर्भुजगश्च—श्वरो नेमि-
प्रजोऽपि च ॥ ८० ॥ पश्चिमार्द्धे तु तेष्वेव । वीरसेनो जिनेश्वरः ॥ महात्तद्देवयज्ञो—जितवी-
र्य इति क्रमात् ॥ ८१ ॥ द्वीपार्द्धेऽस्मिन्नगादीनां । संग्रहः सर्वसंख्यया ॥ धातकीखंडवद् द्वे-
यो—ऽविशेषान्नोदितः पृथक् ॥ ८२ ॥ द्विसप्ततिः शशजून—स्तावंत एव ज्ञास्कराः ॥ षट् स-
हस्राणि षट्त्रिंशत् । त्रिंशत्पत्र महाग्रहाः ॥ ८३ ॥ नक्षत्राणां सहस्रे द्वे । प्रह्वसे षोडशोत्त-
रे ॥ प्रमाणमथ ताराणां । पुष्करार्द्धं निरूप्यते ॥ ८४ ॥ अष्टचत्वारिंशद्विह । लक्षा द्वाविं-
शतिस्तथा ॥ सहस्राणि द्वे शते च । स्युस्ताराः कोटिकोटयः ॥ ८५ ॥ एवं च—
लक्षाण्यर्धं पुष्करार्द्धं । तावान्कालोदवारिधिः ॥ चत्वारि धातकीखंडो । द्वे लक्षे लव-

॥ ६६ ॥
द्वयान्यैकैकं पुनः ॥ लक्षद्वयं योजनानां । चत्वारिंशत्सहस्रकाः ॥ ६६ ॥

शतानि नव चैकोन-षष्टीनि योजनस्य च ॥ सप्तकुसुस्यैकजाग-स्तत्रौपपत्तिरुच्यते ॥

॥ ६७ ॥ दैर्घ्यं हृदानां पंचानां । यत्सहस्राणि विंशतिः ॥ साहस्रयमकव्यास-युक्तं तत्कुरु-
विस्तृतेः ॥ ६८ ॥ विशोऽप्यतेऽथ यज्ञैषं । तत्सप्तत्रिंशज्यते ॥ सप्तानां व्यवधानाना-मेवं
मानं यथोदितं ॥ ६९ ॥ नदक्कुरुषु पूर्वार्द्धे । पञ्चनामा महातरुः ॥ पश्चिमाद्धं महापद्म-
स्तौ जंबूवृक्षसोदरौ ॥ ७० ॥ पञ्चनाम्नो नृमिरुहः । पञ्चनामा सुरः पतिः ॥ महापद्मस्य तु
स्वामी । पुडरीकः सुरोत्तमः ॥ ७१ ॥ स्युर्देवकुरवोऽप्येवं । किंत्वत्र निषथात्परौ ॥ विचित्र-
चित्रावचलौ । ततः पंच हृदाः क्रमात् ॥ ७२ ॥ पूर्वार्द्धे चापरार्द्धे च । स्यातां शालमदिनाविह
॥ जंबूवृक्षसधर्माणा-वेतावपि स्वरूपतः ॥ ७३ ॥ पुष्करार्द्धेऽथ यौ मेरु । स्यातां पूर्वार्परार्द्ध-
योः ॥ धातकीखंलस्थमेरु-समानौ तौ तु सर्वथा ॥ ७४ ॥ किंत्वेतयोर्नैद्दसात्-वनयोराराय-
तिर्नैवेत् ॥ लक्षद्वयं पंचदश । सहस्राणि शतानि तु ॥ ७५ ॥ अष्ट पंचाशानि सप्त । पूर्वप-
श्चमयोर्दिशोः ॥ प्रत्येकं दक्षिणोदीच्यः । स्याद्व्यासस्त्वयमेतयोः ॥ ७६ ॥ द्विसहस्यैकपंचा-

पश्चिमाद् विपर्यासो । धातकीखंडवत्स तु ॥ ५५ ॥ अष्टार्धैते गजदंता । नीलवन्निपथांतिके
॥ सहस्रद्वयविस्तीर्णाः । सूक्ष्माश्च मंदरान्तिके ॥ ५६ ॥

विदेहमध्यविक्रान्—नमेरुव्यासे विशोधिते ॥ शोषेऽद्धिते च विकंजः । प्रत्येतव्यः कुरु-
रुद्वये ॥ ५७ ॥ लक्षाः सप्तदश सप्त—सहस्राणि ज्ञातानि च ॥ चतुर्दशानि सप्तैव । योजना-
नां लवाष्टकं ॥ ५८ ॥ मेरुकुजदसाला—यामात्प्रागुपदर्शितात् ॥ गजदंतद्वयहीना—हेमं जी-
वा कुरुद्वये ॥ ५९ ॥ लक्षाश्चतस्रः षट्त्रिंशत् । सहस्राणि ज्ञातानि च ॥ नवैव बोधशाह्यानि
। योजनानीति तन्मितिः ॥ ६० ॥ आयाममानयोः प्राच्य—प्रतीच्यगजदंतयोः ॥ योगे ज्ञेवे-
द्वनुःपुष्टं । कुरुद्वय इदं तु तत् ॥ ६१ ॥ लक्षाः षट्त्रिंशदेकोन—सप्ततिश्च सहस्रकाः ॥ ज्ञात-
त्रयं योजनानां । पंचत्रिंशत्समन्वितं ॥ ६२ ॥ धातकीखंडवदिहा—प्यग्रतो नीलवन्निः ॥ य-
मकाबुद्धकुरुषु । सहस्रं विस्तृतायतौ ॥ ६३ ॥ ततः परं हृदाः पंच । स्युर्दक्षिणोत्तरायताः
॥ सहस्रांश्चतुरो दीर्घा । द्वे सहस्रं च विस्तृताः ॥ ६४ ॥ नीलवतो यमकयो—स्तान्प्रयामाद्य-
हृदस्य च ॥ मिथो हृदानां क्षेत्रांत—सीमश्च पंचमहदात् ॥ ६५ ॥ सप्ताप्येतान्धंनराणि । तु-

तसंस्कवना । स्युः सहस्राणि षोडश ॥ ४५ ॥ पञ्चानंतनदीना तु । व्याससंकवना त्रवेत् ॥
 सहस्राणि त्रीणि वन-मुखयोस्त्रयोस्त्रियं ॥ ४६ ॥ षट्मसतिस्पृक्त्रिशती । महसूत्र्यकि
 २३ संमिताः ॥ द्वीपव्यासोऽष्ट लक्षाणि । सर्वसंकवने त्रवेत् ॥ ४७ ॥ अत्रापीष्टान्यविक्रंत्त
 -वर्जितद्वीपवितृतेः ॥ स्वस्वसंख्यावित्रकाया । लत्र्यतेऽनीष्टवितृतिः ॥ ४८ ॥ ज्ञावना
 धातकीखडवत्.

महाविदेहविक्रमे । येषुष्टस्थानगोचरे ॥ शीतशीतोदान्यतर-व्यासहीनेऽर्द्धिते सति ॥
 ॥ ४९ ॥ विजयांतर्नदीवह-स्कारातिववनायतिः ॥ ज्ञायते सा तत्र तत्र । स्थाने ज्ञावया स्व-
 यं द्युधैः ॥ ५० ॥ अप्र देवकुरुणां यः । प्राच्यां सौमनसो गिरिः ॥ तत्रोत्तरकुरुणां यः । पूर्व-
 स्यां माध्यवानिमौ ॥ ५१ ॥ त्रिचत्वारिंशत्सहस्रात् । लक्षा विशतिमायतौ ॥ एकोनविंशां
 ढिशती । योजनानामुज्जावधि ॥ ५२ ॥ देवोत्तरकुरुत्र्यश्व । प्रतीच्यां यौ व्यवस्थितौ ॥ विद्यु-
 त्प्रज्ञगिरिर्गैव-मादनश्चापतावुज्जौ ॥ ५३ ॥ योजनानां पौनडौव । लक्षाः षड्विंशतिं तथा ॥
 सहस्राणि शतमेकं । नपूर्णे पौनडोत्तरं ॥ ५४ ॥ इदं मानं पुष्करार्द्ध-प्राचीनार्द्धव्यपेक्षया ॥

०
 हस्त्राणि योजनानां । एकोनविंशतिस्तथा ॥ सचतुर्नवातिः सप्त-शती क्रोडास्तथोपरि ॥ ३५ ॥
 विकंजः प्रतिविजयं । प्रत्येकमर्द्धयोर्द्वयोः ॥ योजनानां द्वे सहस्रे । वक्रस्काराद्विस्तृतिः ॥
 ॥ ३६ ॥ प्रत्येकमंतर्नद्यश्च । ज्ञातानि पंच निस्मृताः ॥ स्वरूपं सर्वमत्रान्य-क्षातकीखड्बवद्भवे-
 त् ॥ ३७ ॥ अष्टानां वनमुखानां । विस्तृतिः स्याद्विधीयसी ॥ एकोनविंशतिजवा-श्वत्वारो
 योजनांशकाः ॥ ३८ ॥ एकादश सहस्राणि । योजनानां ज्ञातानि षट् ॥ साष्टाशीतीनि त्रै-
 तेषां । विस्तृतिः स्याज्जगीयसी ॥ ३९ ॥ जपवर्षधरं गुर्वी । लक्ष्मी च सरिदंतिके ॥ तेषां च-
 तुर्णां कावोद-बहिर्जागस्पृजां ज्ञेयैत् ॥ ४० ॥

चतुर्णां तु नरनगा-सन्नानां विस्तृतिर्गुरुः ॥ शीताशीतोदांतिकेऽन्या । नीलवन्निषधांति-
 के ॥ ४१ ॥ पूर्वापरं त्रयस्मात्-वनायामः समन्वितः ॥ मेरुविकंजेषु सह । गर्भजागात्म-
 को ज्ञेयैत् ॥ ४२ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राणि । लक्षाश्चतस्र एव च ॥ योजनानां नवशती । नि-
 शिष्टा षोडशोत्तरा ॥ ४३ ॥ षोडशानां विजयानां । व्याससंकलना त्वियं ॥ तिस्रो लक्षा यो-
 जनानां । सहस्राणि च बोधसा ॥ ४४ ॥ सप्तशत्यष्टोत्तराश्च । वक्रस्कारमहीजृतां ॥ अष्टानां

विमपर्वतः ॥ २४ ॥ एतन्नवा रूपकूटा । हैरणवतगामिनी ॥ रम्यकांतर्नरकांता । प्रयात्ये-
 तत्समुन्नवा ॥ २५ ॥ ततोऽर्वाग् रम्यकर्केत्रं । माड्यवदुत्त भूधरं ॥ केसरिहृदवनील-वन्ना-
 मा पर्वतस्ततः ॥ २६ ॥ प्रवर्त्तते विदेहांतः । शीतैतन्नगसंन्नवा ॥ नारीकांता रम्यकांतः । प्र-
 सर्पत्येतदुन्नता ॥ २७ ॥

एषु क्षेत्रेषु पूर्वार्द्ध-त्रयो याः पूर्वसंमुखाः ॥ ता मानुयोत्तरं यांति । कातोदं पश्चिमा-
 मुखाः ॥ २८ ॥ पश्चिमार्द्धसु कातोदं । प्रयांति पूर्वसंमुखाः ॥ पश्चिमाग्निमुखास्तस्तु । प्र-
 यांति मानुयोत्तरं ॥ २९ ॥ मध्ये केवलं विदेहाख्यं । नीलवन्निपधागयोः ॥ एकैकं मेरुणोपेतं
 । ज्ञाति पूर्वपार्षदयोः ॥ ३० ॥ अष्टाचत्वारिंशदंशान् । लक्षाः षड्विंशतिं मुखे ॥ योजना-
 न्येकगच्छिं स-हस्रात् साष्टशतं ततं ॥ ३१ ॥ २६६१२०८ ८ ४८ तथा लक्षाश्चतुस्त्रिंश-द्योज-
 नानां समन्विताः ॥ चतुर्विंशत्या सहस्रै-रष्टाविंशं शताष्टकं ॥ ३२ ॥ षोडशांशाश्च विस्ती-
 र्णां । मध्ये तस्य च विस्तृतिः ॥ लक्षाण्यथैकचत्वारिं-शदष्टाशीतिरेव च ॥ ३३ ॥ सहस्रा-
 षि सप्तचत्वारिंशा पंचशती तथा ॥ योजनानामंशान्तं । षष्ठवत्या समन्वितं ॥ ३४ ॥ स-

प्रोति मानुषोत्तरं ॥ १३ ॥ पश्चिमादिगता सा तु । कालोद्गमुपसर्पति ॥ सर्वासां द्विग्विनिमय
 । एवं पूर्वपरार्द्धयोः ॥ १४ ॥ पूर्वादिशीतोदा प्रत्य-न्विदेहादिवित्रेदिनी ॥ कालोद्गमन्यार्द्धस्था
 तु । प्राप्नोति मानुषोत्तरं ॥ १५ ॥ एताश्चतस्रो विस्तीर्णा । दे शते हृदनिर्गमे ॥ चत्वार्युंडा
 योजनानि । प्रांते दशगुणास्ततः ॥ १६ ॥ विस्तीर्णान्यायतान्यासां । कुंडानि च चतसृणां
 ॥ सविंशानि योजनानां । शतान्येकोनविंशतिं ॥ १७ ॥ एतत्कुंडांतर्गतश्च । द्वीपाः प्रोक्ता म-
 हर्षिभिः ॥ षट्पंचाशे योजनानां । दे शते विस्तृतायताः ॥ १८ ॥ सर्वे कुंडगता द्वीपाः ।
 कोशाद्दयोच्चिता इति ॥ तैर्जंबूद्वीपगैस्तुट्या । जच्चयेण नगा इव ॥ १९ ॥
 यथेदमर्द्धं व्याख्यातं । यास्य पूर्वपरार्द्धयोः ॥ तथा क्षेत्रमुदीच्यार्द्ध-मपि मानस्वरूपतः

॥ २० ॥ कित्तुदीच्येषुकाराद्देः । परतः पार्श्वयोर्द्धयोः ॥ स्यादेकैकमैरवत-क्षेत्रं उत्तरतसन्निभं
 ॥ २१ ॥ पुंडरीकहृदापेत-स्ततश्च क्षिप्ररी गिरिः ॥ तस्माद्भक्ता रक्तवती । स्वर्णकूला विनि-
 र्ययुः ॥ २२ ॥ तत्रादिमे दे स्रितौ । क्षेत्रमैरवतं गते ॥ जगाम हैरण्यवतं । स्वर्णकूला तु
 वाहिनी ॥ २३ ॥ ततश्च हैरण्यवतं । विकटापातिनांकितं ॥ ततो महापुंडरीक-हृदवान् रु-

०
॥ ५ ॥ जगत्पतिवैताल्ये-नांचितं विस्तृतं मुखे ॥ ३ ॥

लक्षाणि षट् योजनानां । पंचषष्टिं सहस्रकान् ॥ द्वे शते सप्तसप्तत्या-धिके द्वादश चां-
शकान् ॥ ४ ॥ युग्मं ॥ अष्टौ लक्षाः सहस्राणि । षट्पंचाशत्तद्वयं ॥ सप्तोत्तरं योजनानां ।
मध्येशाश्वतुरस्ततं ॥ ५ ॥ सहस्रैः सप्तचत्वारिंशत्ताड्या दशा दक्षिकाः ॥ षट्त्रिंशं च यो-
जनानां । शतमंशशतद्वयं ॥ ६ ॥ अष्टाद्यं विस्तीर्णमंतै । स्वरूपसपरं पुनः ॥ जंबूद्वीपहरि-
वर्ष-वद्विहापि वित्राज्यतां ॥ ७ ॥ इतः परश्च निषधः । पर्वतः सर्वतः स्फुरन् ॥ हृदनालंक-
तो मूर्ध्नि । सट्त्रेन तिग्निदिना ॥ ८ ॥ सप्तषष्टिं सहस्राणि । साष्टषष्टिशततयं ॥ योजनानां
लवान् दालिंशतं स्यादपि विस्तृतः ॥ ९ ॥ तिग्निविस्तु योजनानां । सहस्राण्यष्ट विस्तृतः
सहस्राणि षोडशैष । त्रयेदायामतः पुनः ॥ १० ॥

एतस्माद्वरिसद्विद्या । शीतोद्देति निरीयतुः ॥ दक्षिणस्यासुदीच्यां च । पर्वतोपर्थम्भूतने
॥ ११ ॥ एकोनत्रिंशत् गत्वा । सहस्रान् षट् शतानि च ॥ योजनानां सप्ततुर-शीतीन् षो-
डश चांशकान् ॥ १२ ॥ पततः स्वस्वकुंडांत-र्हरिवर्षांतराध्वना ॥ पूर्वार्द्धाद्वरिसद्विद्या । प्रा-

वक्राण्यष्टायतौ मौलो । महापद्महृदांकितः ॥ ९२ ॥ योजनानां सहस्राणि । बोधशास्त्रौ श-
 तानि च ॥ द्विचत्वारिंशदाह्यानि । कदाश्चाष्टैप विस्तृतः ॥ ९३ ॥ महापद्महृदस्त्वष्टौ । सहस्रा-
 ण्यायतो जनेत् ॥ योजनानां सहस्राणि । चत्वारि चैप विस्तृतः ॥ ९४ ॥ दक्षिणस्यामुदी-
 त्थां च । नद्यौ द्वे निर्गते इतः ॥ रोहिता हरिकांता च । ते जने पर्वतोपरि ॥ ९५ ॥ चतुः-
 षष्टिं शालान्येक-विंशान्यंश्चतुष्टयं ॥ अतीत्य स्वस्वकुंडांत-निपत्य निर्गते ततः ॥ ९६ ॥

पूर्वार्द्धे द्वैभवतगा । नरादिं याति रोहिता ॥ अपरार्द्धांतु सा याति । कातोदनामवा-
 रिधिं ॥ ९७ ॥ द्वारिकांता पुनर्याति । कातोदं हरिवर्षगा ॥ पूर्वार्द्धेपरार्द्धांतु । याति सा
 मानुषोत्तरं ॥ ९८ ॥ नद्योर्द्वैरिस्त्रितययो-र्द्वारिकांताख्ययोरपि ॥ तयोर्नारीकांतयोश्च । तत्रैव
 नरकांतयोः ॥ ९९ ॥ इत्यष्टानामापगानां । विष्कंजो हृदनिर्गमे ॥ जनेहृतं योजनाना-सु-
 हृतं योजनहृदयं ॥ १०० ॥ विष्कंजायामतः कुंभा-न्येतासां जगडूर्जिनाः ॥ षष्ठ्याह्यानि यो-
 जनानां । शतानीह नव श्रुते ॥ १ ॥ अष्टाविंशं शतं द्वीपा-श्वेतासां विस्तृतायताः ॥ जिह्वि-
 काविस्तृतोद्विधा-श्वासां मूत्रप्रवाहवत् ॥ २ ॥ शैवात्ततः परं केदं । हरिवर्षं विराजते ॥ त-

यामतो मूढ-प्रवाहवच्च जिहिका ॥ ८१ ॥ अस्याः कुडांतर्गतश्च । दीपो ज्वलति यः स तु ॥
 चतुःषष्टिर्गणनाति । त्रिकंजनायामतो मतः ॥ ८२ ॥ रूप्यकूले स्वर्णकूले । रोहिते रोहितं-
 शिके ॥ अष्टाप्येतास्तुल्यरूपाः । स्वरूपपरिवारतः ॥ ८३ ॥ अश्विनरं हिमवतः । क्षेत्रं हैमव-
 तं स्थितं ॥ वृत्तवैताह्येन शब्दा-पातिनालंकृतं ॥ ८४ ॥ मुखे लक्षं योजनानां । षट्षष्टिं
 च सहस्रकान् ॥ एकोनविंशा त्रिंशतीं षट्पंचाशद्भवांस्ततं ॥ ८५ ॥ लक्षद्वयं योजनानां । स-
 हस्राणि चतुर्दश ॥ एकपंचाशानि ततं । मध्यंज्ञान् षष्टियुक् ज्ञातं ॥ ८६ ॥ अंते ज्ञातान् स-
 चतुर-शीतीन् ममसहस्रकान् ॥ एकषष्टिं द्विलक्षीं च । द्वापंचाशद्भवांस्ततं ॥ ८७ ॥ जंबू-
 दीपस्थायिवृत्त-वैताह्यैः सदशा यथा ॥ धातकीखंडस्थवृत्त-वैताह्याः सर्वथा तथा ॥ ८८ ॥
 अत्रापि वृत्ता वैताह्याः । पूर्वोक्तैः सदशाः समे ॥ शब्दापातिप्रज्ञतयः । प्रत्येतद्या म-
 नस्विभिः ॥ ८९ ॥ द्वात्र्यां चतुर्भिरष्टान्ति-र्योजनैरंतरं क्रमात् ॥ स्वापगात्र्यां शब्दगंधा-
 -पातिमेरुमहीजनां ॥ ९० ॥ विकटापातिनोर्मण्डिय-वतोस्तथांतरं क्रमात् ॥ स्वस्वर्हेत्राप-
 गात्र्यां द्वे । योजने तच्चतुष्टयं ॥ ९१ ॥ अस्योत्तरस्यां च महा-हिमवान् वर्त्तते गिरिः ॥

॥ ७० ॥ विस्तीर्णं दे शतै साहं । जन्निदे पंचयोजनीं ॥ तत्र सिंधुः प्राच्यपुष्क-राह्वरिका-
लोदसंगति ॥ ७१ ॥ गंगा तु प्राच्य पूर्वस्यां । मानुषोत्तरन्नूधरं ॥ सुमतिर्दुष्टसंसर्गा-दिव तत्र
विदीयते ॥ ७२ ॥ पश्चिमाह्वरिपुनर्गंगा । याति कालोदवारिधौ ॥ सिंधुर्नरोत्तरनग-पादमूत्रे
विदीयते ॥ ७३ ॥ एवं नरोत्तरनगा-त्रिसुखाः सरितोऽखिलाः ॥ विलीयन् इह ततः । परं
तासामज्ञावतः ॥ ७४ ॥ गंगारिंधुप्रपाताख्ये । कुन्ने विक्रंजतो मते ॥ चत्वारिंशत्समधिकं
। योजनानां शतद्वयं ॥ ७५ ॥ तदंतर्वर्तिनौ द्वीपौ । प्रङ्गमौ विस्तृतायतौ ॥ द्वाविंशद्योजनी
मूत्र-प्रवाह इव जिह्विकं ॥ ७६ ॥ गंगारिंधुरक्तवती-रकास्वैतन्निरूपणं ॥ षट्त्रिंशत्शतसं-
ख्यासु । सर्वमप्यविशेषितं ॥ ७७ ॥

रोहितंशा योजनानि । पंचाशन्नदनिर्गमे ॥ विस्तीर्णकयोजनं चो-द्विद्विदीच्यां नगोप-
रि ॥ ७८ ॥ एकादश योजनानां । शतान् पंचसमन्वितान् ॥ अंशान् द्वाविंशतिं गत्वा । कुं-
ड प्राच्याप्य पूर्ववत् ॥ ७९ ॥ क्षेत्र हैमवतं देशा । स्वप्रवाहेण कुर्वती ॥ कालोदं याति पूर्वा-
हं । परार्द्धे मानुषोत्तरं ॥ ८० ॥ अस्याः कुंनयोजनाना-मशीत्याख्या चतुःशती ॥ विक्रंजा-

एयेकचत्वारिंशत्तान्धं च विसृतं ॥ सैकोनाशीतीन्मुखंश-शतं च सतिभसतिः ॥ ६० ॥
 त्रिपंचाशत्सहस्राणि । द्वादशा पंचशत्यपि ॥ शतं नवनवत्याह्य-मंशाश्च मध्यविसृ-
 त्तिः ॥ ६१ ॥ पंचष्टुष्टिं सहस्राणि । योजनानां चतुःशतीं ॥ षट्चत्वारिंशं त्रयांश्च । त्रयोद-
 शांतिविसृतः ॥ ६२ ॥ मध्यत्रागस्य वैताह्यो । लक्षाण्यष्टौ स चायतः ॥ घातकीखंभ्वैता-
 ह्य-वहेप त्विह त्राह्यतां ॥ ६३ ॥ अन्येषुपि दीर्घवैताह्याः । स्युः सप्तष्टुष्टिरीहशाः ॥ त्ररत्नैर-
 वलक्षेत्र-विदेहविजयोज्जवाः ॥ ६४ ॥ उत्तरार्द्धमध्यखने । गंगसैधवकुंडयोः ॥ मध्ये वृषज-
 कूटोऽस्ति । जंबूद्वीपर्षजोद्भित् ॥ ६५ ॥ पर्यंतेऽस्य ततः शैलो । हिमवान्नाम वर्तते ॥ आ-
 यामतोऽष्टौ लक्षाणि । विकंजतो जनेदियान् ॥ ६६ ॥ योजनानां द्वित्रत्वारिंशत्तानां दश-
 सयुजाः ॥ चतुश्चत्वारिंशदंशा-श्चतुरशीतिनिमित्तताः ॥ ६७ ॥ तस्योपरि पद्महृदः । प्रारवत्प-
 क्षालिमंडितः ॥ सहस्रांश्चतुरो दीर्घः । सहस्रहृदयविसृतः ॥ ६८ ॥ गंगानिधुरोहितांशा-स्त-
 नो नद्यो विनिर्ययुः ॥ प्राच्यां प्रतीच्यासुदीच्यां । क्रमात्तत्रादिमे जने ॥ ६९ ॥

हृद्देशेन योजनानि । विस्तीर्णं पंचविंशतिं ॥ तदिह च योजनार्द्धं । समुद्रसंगमे पुनः

वतात् ॥ ४९ ॥ सहस्रात्रवनवतिं । प्रत्येकं लङ्कालयं ॥ योजनानामतीत्यास्ति । कुंडमेकै-
 कमद्भुतं ॥ ५० ॥ अथस्ते विस्तृतेस्तोक-मुपर्युपर्यनुक्रमात् ॥ विस्तीर्णे विस्तीर्णनेरे । जाय-
 माने शरावतत् ॥ ५१ ॥ भुवस्तले दे सहस्रे । विस्तीर्णे योजनान्यथ ॥ नद्धिरे दशशुद्धांतो
 -वीचीनिचयचारुणी ॥ ५२ ॥
 द्वयोरप्यर्द्धयोरत्रै-कैकसंद्रनिश्रया ॥ षट् पट् वर्षधराः सप्त-सप्त क्षेत्राणि पूर्ववत् ॥ ५३ ॥
 यातकीखंडस्त्रवर्ष-धरद्विगुणविस्तृताः ॥ न्नवंत्यत्र वर्षधरा । उच्चत्वेन तु तैः समाः ॥ ५४ ॥
 एवमंत्रेषुकारान्यां । सह वर्षमद्वीनृतां ॥ त्रिष्कन्नसंकलनया । नगरुहं न्नवेदियत् ॥ ५५ ॥
 तिस्रो लक्षा योजनानां । पंचपंचाशादेव च ॥ सहस्राणि चतुरशी-त्यधिकानि ज्ञातानि षट्-
 ॥ ५६ ॥ आद्यमध्यांत्यपरिधौ । प्राग्बदेतेन वर्जिते ॥ द्वादश दिशातक्षुप्ते । कट्यंते प्राग्बदं-
 शकाः ॥ ५७ ॥ वर्षवर्षधरनागकल्पना त्वत् यातकीखंडवद् क्षेत्रा. द्वादशदिशानोच्छास्ते । ये-
 ऽत्रांशा योजनोपरि ॥ क्षेत्राणामधिद्वित्रयादि-रंतश्च नृगिरेर्दिशि ॥ ५८ ॥ तत्र यान्येषुकार-
 स्थो-न्नयतोऽप्यर्द्धयोर्दिशोः ॥ एकैकमस्ति न्नरतं । स्वस्वस्वर्णगिरेर्दिशि ॥ ५९ ॥ सहस्रा-

धवः स्युर्जघन्येन । न्यूना इतो जवंति न ॥ ३४ ॥ यद्येकः केवली तेन्यः । सिध्येत्साधुर्दिवं ब्रजेत् ॥ तदावश्यं जवेदन्यः । केवली प्रव्रजेत्परः ॥ ३५ ॥

चक्रिशार्ङ्गिशीरिणां च । शतं पंचशताधिकं ॥ उत्कर्षतो जघन्येन । ते जवंतीह वि-
 शतिः ॥ ३६ ॥ तथोक्तं प्रवचनसरोदारे—उक्तेषु चक्रीसयं । दिवहुं च कन्मभूमिसु ॥ बी-
 सं जहन्नजावे । केसवसंखावि एमेव ॥ ३७ ॥ जंबूद्वीपप्रज्ञान्या अप्ययमेवात्रिप्रायः, श्रीस-
 मवायांगे तु—घायर्दसंनेषां दीवे अहसहिं चक्रिविजयाय अहसहिं रायहाणीज, तन्न एं न-
 क्कसपए अहसहिं अरहंता समुपजिंसु वा, एवं चक्रवट्टी समुपजिंसु वा, एवं बजदेवा वा-
 सुदेवा समु० पुस्करदीवहेषां अहसहिं विजया, एवं अरिहंता समु० जाव वासुदेवा, इत्युक्त-
 मिति ज्ञेयं. स्यान्नधीनां पंचदश-शती त्रिंशान्न सत्तया ॥ जघन्यतश्चक्रिनोग्यं । तेषां शत-
 मशीतियुक् ॥ ३८ ॥ उत्कर्षतश्चक्रिनोग्य—निधीनां पुनरेकदा ॥ पंचशताधिकानीह । स्युः
 ज्ञातानि त्रयोदश ॥ ४० ॥ उत्कर्षतोऽत्र रत्नानां । स्युः ज्ञातान्येकविंशतिः ॥ जघन्यतः पुन-
 स्तेषां । द्विजात्यशीतिसंयुता ॥ ४१ ॥

पंचाक्षैकाक्षरत्नानां । चत्वारिंशं शतं ज्ञेयम् ॥ जघन्येनोत्कर्षितश्च । सर्वचांशं सहस्रकं
 पंचाक्षैकाक्षरत्नानां । चत्वारिंशं शतं ज्ञेयम् ॥ चक्रजेतव्यनूपमयः ॥ नरताद्या दशक्रेत्री । विजयाः षष्ठियु-
 ॥ ४२ ॥ शतं सप्तत्या समेतं । चक्रजेतव्यनूपमयः ॥ साशीतीनि षट् शतानि ।
 क् शतं ॥ ४३ ॥ आग्नियोगिकविद्यान्दु-वेणीनां सर्वसंख्यया ॥ साशीतीनि षट् शतानि ॥ अपोध्यादिरा-
 विद्यान्दुतां पुराणि च ॥ ४४ ॥ अष्टादश सहस्राणि । शतानि सप्त चोपरि ॥ अपोध्यादिरा-
 जधान्यः । शतं सप्ततिसंयुतं ॥ ४५ ॥ दे पंक्ती इह चंडाणां । दे च पंक्ती विवस्वतां ॥ एकै-
 कांतरिता एवं । चतस्र इह पंक्तयः ॥ ४६ ॥ प्रतिपंक्ति च षट्षष्टि-संख्याकाः शशिनास्कराः
 ॥ सूचीश्रेण्या स्थिता जबू-दीपंडुरविभिः समं ॥ ४७ ॥
 एवं पंक्तयश्चतस्रोऽपि । पर्यटंति द्विवांशं ॥ मृगयंत्य द्वाशेष-बंधकं कालतस्करं ॥
 ॥ ४८ ॥ द्वात्रिंश शतमित्येवं । नरकैवे हिमांशवः ॥ द्वात्रिंशं शतमर्काश्च । शोचंतेऽद्भ्रत-
 जसः ॥ ४९ ॥ नक्षत्राणां पंक्तयश्च षट्पंचाशन्नवेदिह ॥ प्रतिपंक्ति च षट्षष्टिः । षट्ष-
 ष्ट्युसृष्ट्यपि ॥ ५० ॥ जंबूदीपस्थतत्रैः । पंक्त्या चरंत्यमून्यपि ॥ जंबूदीपग्रहैः पंक्त्या । च-
 रंत्येवं ग्रहा अपि ॥ ५१ ॥ ग्रहाणां पंक्तयश्चात्र । षट्सप्तत्यधिकं शतं ॥ प्रतिपंक्ति च षट्ष-

लिः । षट्षलिः स्युर्मर्हा अपि ॥ ५२ ॥ एवं च—ज्ञानं ज्ञानानि षट्षतिंश्चत् । षस्रवत्यधिकका-

न्यथ ॥ एकादशग्रहसहस्राः । ज्ञाताः षोडशाश्च षट् ॥ ५३ ॥ स्युस्ताराः कोटिकोट्योऽत्रा—
ष्टाशीत्या लङ्कैर्मिताः ॥ सहस्रैरपि चत्वारि—ज्ञाता ज्ञातैश्च सप्तभिः ॥ ५४ ॥

अप्रात्न यानि चैत्यानि । ज्ञाथतान्यथ तेषु याः ॥ अर्हतां प्रतिमा वंदे । ताः संख्याय
श्रुतोदिताः ॥ ५५ ॥ शताख्योदशैकान—पंचाज्ञा ये पुरोदिताः ॥ गिरीणां तेषु ये पंच । मे-
रवः प्राथिरूपिताः ॥ ५६ ॥ मेरौ मेरौ काननेषु । चतुर्षु द्विकचतुष्टये ॥ चैत्यमेकैकर्मकं च ।
मूर्ध्नि सप्तदशैति च ॥ ५७ ॥ प्रतिमाः प्रतिचैत्यं च । विंशं ज्ञातमिहोदिताः ॥ त्रिद्वारेषु हि चैत्ये-
षु । ज्ञवंतीयत्य एव ताः ॥ ५८ ॥ प्रतिद्वारंश्चा ज्ञाथतेषु । यच्चैत्येष्वखिलेष्वपि ॥ स्युः षट् षट् स्या-
नानि तत्रा । ह्येकः स्यान्मुखमंरुपः ॥ ५९ ॥ ततो रंगमंडपः स्यात्—त्पीठं मणिमयं ततः ॥
स्तूप स्तदुपरि चतुः—प्रतिमाद्यंक्तोऽजितः ॥ ६० ॥ ततोऽजोक्तरोः पीठं । पीठं केतोस्ततः
परं ॥ ततोऽप्यग्रे ज्ञनेद्वारी । स्वर्वापीवामदोदका ॥ ६१ ॥ एवं त्रयाणां द्वाराणां । प्रतिमा
द्वाज्ञान्नवन ॥ अष्टोत्तरं शतं गर्भ—गृहे विंशं ज्ञातं ततः ॥ ६२ ॥ चतुर्द्वाराणां च तेषा—म-

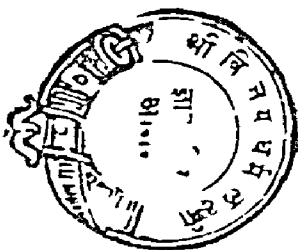
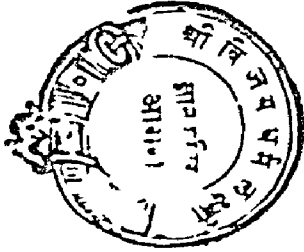
चार्दारेषु बौधशा ॥ गजालय साष्टशतं । चतुर्विंशं शतं ततः ॥ ६३ ॥

नदीश्वरे छिपंचार्त्तकुण्डले रुचकेऽपि च ॥ चत्वारि चत्वारि षष्टिरित्येव सर्वसंख्यबन्धि-
 ॥ ६४ ॥ चतुर्वारिणि चैत्यानि । शेषाणि तु जगन्त्रये ॥ त्रिद्वाराण्येव चैत्यानि । विज्ञेयान्य-
 खिलान्यपि ॥ ६५ ॥ ज्योतिष्कनवनानीश-व्यंतरावसथेषु च ॥ सप्तार्चान्निस्सहैषु स्या-
 त्साशीतिप्रतिमाशतं ॥ ६६ ॥ तच्चैव-

नपपानान्निषकारव्यं । अलंकारसन्नापि च ॥ व्यवसायसुधमार्ग्ये । ज्ञानि पंचाप्यभू-
 सन्नाः ॥ ६७ ॥ द्वारैस्त्रिन्त्रिन्निर्दारे-द्वारेऽर्चान्निश्चतसृजिः ॥ ज्ञानि स्तूपः प्रतिसप्त । द्वाद-
 श द्वादशोति ताः ॥ ६८ ॥ षष्टिः पंचानां सन्नाना-मिति प्रतिपुरालयं ॥ प्राग्बुधिशं शतं चै-
 त्ये । इत्यशीतियुतं शतं ॥ ६९ ॥ एवमाद्वादशस्वर्गं । साशीतिप्रतिमाशतं ॥ त्रैवेयकादिषु
 शतं । त्रिंशं चाबुत्तरावधि ॥ ७० ॥ अथ प्रकृतं—पंचानामिति मेरूणां । पंचाशीतिर्जिनाल-
 याः ॥ जिनार्चानां सहस्राणि । दशोपरि शतद्वयं ॥ ७१ ॥ शेषेषु सर्वागिरिषु । स्यादेकैको
 जिनालयः ॥ सहस्रं ते चतुश्चत्वारिंशोत्रिजिः शतैर्युतं ॥ ७२ ॥ सहस्रैरेकषष्ठ्याढ्यं । तद्वमेकं

श्री . आ ग मा ङ्ग य स मि ति

“ दयागुणः सर्वगुणप्रधानम् ”

वीर संवत्. २४४४.